

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ – ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΟΛΙΚΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ (ΜΒΑ-ΤΩΜ)**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΥ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ
ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ»**

Επιμέλεια

Βασιλική Ζωγλοπίτη

*Πτυχιούχος του Τμήματος Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικών
Επιστημών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου*

Ιούλιος 2007

«Για να μεταβληθεί η γενική ανθρώπινη φύση έτσι που να αποκτήσει την δεξιότητα και επιτηδειότητα σ' έναν καθορισμένο κλάδο εργασίας και να γίνει αναπτυγμένη και ειδική εργασιακή δύναμη, χρειάζεται μια καθορισμένη μόρφωση και εκπαίδευση».

Κ. Μαρξ¹

---

¹ Κ. Μαρξ, Κεφάλαιο, τόμος 1, σελ.184.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια των συμβατικών υποχρεώσεών μου για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στη Διοίκηση Επιχειρήσεων - Διοίκηση Ολικής Ποιότητας (MBA – TQM) από το Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Πειραιώς.

Η διπλωματική αυτή εργασία εκπονήθηκε με την πεποίθηση ότι το θέμα της και το περιεχόμενό της παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον Οικονομολόγο και με την προσδοκία ότι θα τεθεί στη διάθεση των νεότερων φοιτητών του τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Πειραιώς προσφέροντάς τους χρήσιμα στοιχεία και πληροφορίες για την επίδραση της εκπαίδευσης στην βιομηχανική ανάπτυξη της Ελλάδας και γενικότερα στην επίδραση της εκπαίδευσης στην βιομηχανική ανταγωνιστικότητα της ελληνικής βιομηχανίας στο σύγχρονο εγχώριο και διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον.

Στο σημείο αυτό νιώθω την επιθυμία να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα επίκουρη καθηγήτριά μου κα Βικτώρια Πέκκα-Οικονόμου, για την ευκαιρία που μου έδωσε να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο θέμα, για το ενδιαφέρον που επέδειξε και για την βοήθειά της στην επιτυχή ολοκλήρωσή αυτής της μελέτης. Η υπευθυνότητα και η εμπειρία της θεωρώ ό,τι ήταν στοιχεία που με δίδαξαν και με ενθάρρυναν να ασχοληθώ με σοβαρότητα στην εκπόνηση αυτής της εργασίας.

Τέλος, ευκαιρίας δοθείσης θα ήθελα να ευχαριστήσω όλο το διδακτικό προσωπικό του Μεταπτυχιακού Προγράμματος MBA-TQM για την αμέριστη κατανόηση, υποστήριξη και συμπαράστασή του καθότι μου έδωσε την δυνατότητα να ολοκληρώσω με επιτυχία αυτό το μεταπτυχιακό πρόγραμμα.

Βασιλική Ζωγλοπίτη

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

1.1. Εισαγωγικές Έννοιες

6

1.2. Η σημασία της επιχειρηματικής ανταγωνιστικότητας

12

1.2.1. Οι προϋποθέσεις της νέας επιχειρηματικότητας

16

1.3. Επιχειρηματικότητα και ανταγωνιστικότητα

18

1.3.1. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις και ο στόχος της ανταγωνιστικότητας

20

1.4. Δημόσιος τομέας και ανταγωνιστικότητα

22

1.5. Ανθρώπινο δυναμικό και αγορά εργασίας

24

1.6. Η σχετική ανταγωνιστική θέση της Ελλάδας

26

1.6.1. Η ελληνική ανταγωνιστικότητα δεν βελτιώνεται διαχρονικά

27

1.6.2. Η Ελλάδα σταθερά στις τελευταίες θέσεις μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής

Ένωσης των 15

29

1.6.3. Η Ελλάδα έχει χαμηλότερη από την αναμενόμενη, θέση σε μικρο

και μέγρο-ανταγωνιστικότητα με βάση το ΑΕΠ ανά κεφαλή της

32

1.6.4. Στην ΕΕ-25 δεν παρατηρείται ούτε βελτίωση, ούτε σύγκλιση

ανταγωνιστικότητα

33

1.7. Συμπεράσματα

34

1.7.1. Η ανταγωνιστικότητα της χώρας χρειάζεται νέες ιδέες και πρακτικές τόσο από

την πολιτεία όσο και από την επιχείρηση

34

1.7.1.1. Η πολιτεία	34
1.7.1.2. Οι επιχειρήσεις	35
Επιλεγμένη Βιβλιογραφία	37
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ & ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ	
2.1. Γενικά	40
2.2. Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	44
2.3. Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση	45
2.4. Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	51
2.4.1. Δομή και Στόχος	51
2.4.2. Ανώτατη Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση	51
2.4.3. Ανώτατη Τεχνολογική Εκπαίδευση	52
2.4.4. Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο	52
2.4.5. Ανώτερη Εκπαίδευση	53
2.4.5.1. Προϋποθέσεις Εισαγωγής	53
2.4.5.2. Εκπαιδευτικά Ιδρύματα & Προγράμματα Σπουδών	54
2.4.6. Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών	56
2.4.7. Προγράμματα Διδακτορικών Σπουδών	56
2.5. Αρχική Κατάρτιση	57
2.5.1. Δομή, διάρκεια και στόχος	57
2.5.2. Εκπαιδευτικά Προγράμματα	58
2.5.3. Εξετάσεις-Αποκτηθέντα Προσόντα	59
2.6. Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση	59
2.6.1. Δομή, διάρκεια και στόχος	59

2.6.2. Φορείς-Εκπαιδευτικά Προγράμματα	60
2.7. Επαγγελματική Κατάρτιση: Η κατάσταση στην Ελλάδα	69
2.7.1. Εισαγωγή	69
2.7.2. Φορείς και στόχοι της ΣΕΚ στην Ελλάδα	71
2.7.3. Η διάρθρωση και τα βασικά χαρακτηριστικά του συστήματος της ΣΕΚ στην Ελλάδα	72
2.7.4. Υποδομές και δυναμικότητα της ΣΕΚ	74
2.7.5. Το ανθρώπινο δυναμικό της ΣΕΚ	76
2.7.6. Προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης & Καταρτιζόμενοι στην ΣΕΚ	78
2.7.7. Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων	81
2.8. Η Επαγγελματική Εκπαίδευση στην Ελλάδα	101
2.8.1. Φορείς Υλοποίησης	103
2.8.2. Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση	103
2.8.2.1. Φορείς Υλοποίησης	104
2.8.3. Φορείς Παροχής Δια βίου Εκπαίδευσης και Δια βίου Κατάρτισης (άρθρο 2)	115
2.8.4. Προγράμματα Δια βίου Εκπαίδευσης και Δια βίου Κατάρτισης (άρθρο 3)	115
2.8.5. Έγκριση Προγραμμάτων Δια βίου Εκπαίδευσης και Προγραμμάτων Δια βίου Κατάρτισης (άρθρο 2)	116
2.8.6. Αξιολόγηση Προγραμμάτων	116
2.9. Σχέση Γενικής Εκπαίδευσης-Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης	117
2.10. Ο ρόλος και η κοινωνικό-οικονομική αναγκαιότητα της Τ.Ε.Ε.	118
2.11. Κοινωνικές Επιστήμες και Ανάπτυξη Κοινωνικών Δεξιοτήτων	122
2.12. Εκπαίδευση & Κατάρτιση στην Ευρωπαϊκή Ένωση	125
2.13. Βασικές Διαπιστώσεις-Συμπεράσματα	128

Επιλεγμένη Βιβλιογραφία	129
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ	
3.1. Στρατηγικές Εκπαίδευσης Ενηλίκων και Επιμόρφωση των Δημοσίων Υπαλλήλων	134
3.2. Η ευρωπαϊκή πολιτική στον τομέα της δια βίου μάθησης	135
3.3. Ο ρόλος των Πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης	137
3.3.1. Περίληψη	137
3.3.2. Στόχος των Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων	139
3.3.3. Τα Ευρωπαϊκά πανεπιστήμια σήμερα	140
3.3.4. Το ευρωπαϊκό πανεπιστημιακό τοπίο	142
3.3.5. Τα πανεπιστήμια και η ευρωπαϊκή διάσταση	144
3.3.5.1. Τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια αντιμέτωπα με νέες προκλήσεις	145
3.3.5.2. Τα πανεπιστήμια αντιμέτωπα με νέες ευρωπαϊκές προκλήσεις	146
3.3.6. Η ποιότητα και η ελκυστικότητα των πανεπιστημίων	149
3.4. Ανάπτυξη αποτελεσματικής και στενότερης συνεργασίας μεταξύ των πανεπιστημίων και των βιομηχανιών	150
3.4.1. Πολλαπλασιασμός των χωρών παραγωγής γνώσης	151
3.4.2. Αναδιοργάνωση της γνώσης	152
3.4.3. Εμφάνιση νέων προσδοκιών	152
3.5. Δραστηριότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης	154
3.5.1. Νομική Βάση	155
3.5.2. Συνεργασία των Κρατών-Μελών	155
3.5.2.1. Στόχοι	157
3.5.2.2. Ενέργειες	158

3.6. Σύνοψη	170
3.6.1. Ειδικοί Στόχοι	170
3.6.2. Τα προγράμματα	171
Επιλεγμένη Βιβλιογραφία	181
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	
4.1. Η εκπαίδευση στην Ελλάδα	185
4.2. Η επιμόρφωση των δημοσίων υπαλλήλων	187
4.3. Ευρωπαϊκή Ανταγωνιστικότητα : Αύξηση της Παραγωγικότητας και Δημόσιος Τομέας	188
4.4. Κατάταξη της Ελλάδας με βάση τους Διεθνείς Δείκτες Ανταγωνιστικότητας	191
4.5. Από την ανταγωνιστικότητα του κόστους εργασίας στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της γνώσης	193
4.5.1. Εκπαίδευση και Αγορά Εργασίας	193
4.6. Τα οικονομικά της γνώσης : Γιατί η Εκπαίδευση αποτελεί κλειδί για την επιτυχία της Ευρώπης	196
4.6.1. Οι περιζήτητες ειδικότητες σύμφωνα με έρευνα του ΣΕΒ	200
4.6.2. Η γνώση ως συντελεστής παραγωγής	208
4.6.3. Οι παράγοντες της καινοτομίας	213
4.6.3.1. Καινοτομία και οικονομία της γνώσης	213
4.7. Η σημασία της Εκπαίδευσης στην Ανάπτυξη	216
4.8. Η κατάσταση της Εκπαίδευσης στην Ελλάδα	224
4.8.1. Εγγραφή στο σχολείο, Μεγέθη και Ροές	224
4.9. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και η οικονομία	231

4.10. Η έλλειψη ανταγωνισμού στην Εκπαίδευση	234
4.11. Η Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση στην Ελλάδα	255
4.11.1. Ταυτότητα Εργασίας-Μεθοδολογική Προσέγγιση	258
4.12. Οικονομικές Διαστάσεις της Κατάρτισης Ενηλίκων	279
Επιλεγμένη Βιβλιογραφία	282

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

5.1. Η αγορά εργασίας και το ελληνικό Πανεπιστήμιο	289
5.1.1. Εξελίξεις στον χώρο της Παιδείας	289
5.2. Οι Προκλήσεις και οι Ευκαιρίες για την Ελλάδα σήμερα	293
5.3. Επενδύσεις σε Ανθρώπινο Κεφάλαιο	294
5.3.1. Εκπαίδευση και Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ)	295
5.3.2. Απασχόληση – Κατάρτιση - Εκπαίδευση	296
5.4. Προτεραιότητες πολιτικής	296
5.5. Κύριες Τάσεις, Μέτρα και Πολιτικές	299
5.6. Μια Συνολική Κυβερνητική Στρατηγική για την Κοινωνία της Πληροφορίας	305
5.6.1. Οι Τεχνολογίες Πληροφορικής στην Υπηρεσία του Πολίτη : Εκσυγχρονισμός του Κράτους, Βελτίωση των Υπηρεσιών	307
5.6.2. Ανάπτυξη συστημάτων πληροφορικής στις δημόσιες υπηρεσίες	307
5.6.3. Σχέσεις της Δημόσιας Διοίκησης με τους πολίτες και τις επιχειρήσεις	308
5.6.4. Οι Τεχνολογίες Πληροφορικής στην Εκπαίδευση και στην Επιστημονική Έρευνα	308
5.6.5. Μια συνολική πολιτική για την παιδεία του 21 ^{ου} αιώνα	309
5.6.6. Υποδομές και δίκτυα στα σχολεία και τα πανεπιστήμια	309

5.6.7. Παραγωγή και διάχυση παιδαγωγικού και επιστημονικού περιεχομένου	310
5.6.8. Οι τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας στην έρευνα	310
5.6.9. Οι Νέες Τεχνολογίες, Μοχλός για την Ανάπτυξη-Εργαλείο για την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση	310
5.6.9.1. Νέες Τεχνολογίες, νέες επιχειρήσεις και ανάπτυξη	311
5.6.9.2. Η Απασχόληση στην Κοινωνία της Πληροφορίας	312
5.6.9.3. Οι Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνίας, όπλο για την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων	312
5.6.9.4. Η ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου	313
5.7. Η ποιότητα στη Διοίκηση του Ανθρώπινου Δυναμικού της Εκπαίδευσης	313
5.7.1. Βασικές Παραδοχές	313
5.7.2. Ο σημερινός ρόλος και η προβληματική διοίκησης του ανθρώπινου δυναμικού της Εκπαίδευσης	315
5.7.3. Οι Αρχές Διοίκησης Ολικής Ποιότητας στην Εκπαίδευση	316
5.7.4. Τα χαρακτηριστικά και ο ρόλος της «ποιοτικής» διοίκησης του ανθρώπινου δυναμικού της Εκπαίδευσης ως μέρος αξιών της «Διοίκησης Ολικής Ποιότητας»	318
5.8. Βασικά Συμπεράσματα	324
5.8.1. Η ανταγωνιστικότητα μειώνεται παρά τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης	324
5.8.2. Η μείωση της ανταγωνιστικότητας ευθύνεται για την στασιμότητα της απασχόλησης	324
5.8.3. Οι επιχειρήσεις εντάσεως γνώσης δείχνουν τον δρόμο	325
5.9. Επιλογές και Στόχος του Νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος	325
5.10. Οι αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και την ταχύρυθμη ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας	333

5.10.1. Τι πρέπει να κάνουμε : Το περιεχόμενο της ελληνικής μεταρρύθμισης	333
5.11. Για Μια Ανταγωνιστική Ελλάδα : Προς ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο	339
5.12. Προτάσεις	342
Επιλεγμένη Βιβλιογραφία	350

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

<i>Πίνακας 1.1. : Διαχρονική Σύγκριση των κατατάξεων των χωρών της Ε.Ε.-25</i>	30
--	----

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ & ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ
ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ**

<i>Πίνακας 2.1. : Ιδιωτικά γυμνάσια και λύκεια στην Ελλάδα (σχολικό έτος 2003-2004)</i>	65
<i>Πίνακας 2.2. : Ιδιωτικά τεχνικά επαγγελματικά εκπαιδευτήρια στην Ελλάδα (ΤΕΕ)</i>	66
<i>Πίνακας 2.3. : Περιφερειακή κατανομή Δομών, Θέσεων Κατάρτισης και Ανέργων</i>	75
<i>Πίνακας 2.4. : Περιφερειακή κατά φύλο κατανομή εκπαιδευτών της Σ.Ε.Κ.</i>	77
<i>Πίνακας 2.5. : Ταξινόμηση Εκπαιδευτών της ΣΕΚ κατά Επαγγελματικές Κατηγορίες</i>	78
<i>Πίνακας 2.6. : Καταρτιζόμενοι κατά κατηγορία προγράμματος</i>	79
<i>Πίνακας 2.7. : Αριθμός καταρτιζομένων στη Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση</i>	80

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ**

<i>Πίνακας 4.1. : Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 25-64 ετών που συμμετείχε στην εκπαίδευση και την κατάρτιση τέσσερις εβδομάδες πριν από την έρευνα του ΟΟΣΑ (2002)</i>	186
<i>Πίνακας 4.2. : Κατάταξη πανεπιστημίων (sanghai jiao tong university)</i>	197
<i>Πίνακας 4.3. : Κόστος ανά φοιτητή (USD \$ σε ΜΑΔ)</i>	199
<i>Πίνακας 4.4. : Ποσοστά απασχόλησης κατά φύλο στην Ελλάδα (15-64 ετών)</i>	203
<i>Πίνακας 4.5. : Ποσοστά ανεργίας κατά φύλο στην Ελλάδα (15+ ετών)</i>	204
<i>Πίνακας 4.6. : Συνολικά ποσοστά συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, απασχόλησης και ανεργίας</i>	204

<i>Πίνακας 4.7. : Συνολικά ποσοστά συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, απασχόλησης και ανεργίας για τις γυναίκες</i>	206
<i>Πίνακας 4.8. : Προβολές για την αγορά εργασίας (σύνολο πληθυσμού)</i>	207
<i>Πίνακας 4.9. : Εκπαίδευση και Απασχόληση (2004)</i>	217
<i>Πίνακας 4.10. : Αλλαγές στην Εκπαίδευση και την Απασχόληση (ΕΕ-15)</i>	218
<i>Πίνακας 4.11. : Απόφοιτοι κατ' έτος και ποσοστά ανηγ. Σε Σ.Ε. και Α.Ε.Ι.</i>	229
<i>Πίνακας 4.12. : Ποσοστό σπουδαστών ανά επίπεδο στις εξετάσεις μαθηματικών PISA του ΟΟΣΑ (2003)</i>	241
<i>Πίνακας 4.13. : Δημόσιες Δαπάνες ως % ΑΕΠ (2003)</i>	245
<i>Πίνακας 4.14. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Κατανομή καταρτισθέντων κατά επιχειρησιακό πρόγραμμα</i>	262
<i>Πίνακας 4.15. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Εργασιακή κατάσταση καταρτισθέντων κατά θεματικό πεδίο προγραμμάτων</i>	266
<i>Πίνακας 4.16. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Διασταύρωση Ερωτήσεων</i>	270
<i>Πίνακας 4.17. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Οι τρόποι συμβολής των προγραμμάτων κατάρτισης στην εξεύρεση εργασίας των εργαζομένων καταρτισθέντων</i>	271
<i>Πίνακας 4.18. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Οι τρόποι συμβολής του προγράμματος κατάρτισης στην προσπάθεια εξεύρεσης εργασίας των ανέργων καταρτισθέντων</i>	277
<i>Πίνακας 4.19. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Τρόποι εξεύρεσης εργασίας από το σύνολο των καταρτισθέντων</i>	278

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

<i>Διάγραμμα 1.1. : Διαχρονική εξέλιξη των κατατάξεων της Ελλάδας στους δείκτες μικροοικονομικής και μακροοικονομικής ανταγωνιστικότητας</i>	27
<i>Διάγραμμα 1.2. : Διαχρονική εξέλιξη υποδείκτη εταιρικών λειτουργιών και ποιότητας επιχειρηματικού περιβάλλοντος</i>	28
<i>Διάγραμμα 1.3. : Μέσος όρος κατατάξεων των χωρών της Ε.Ε., 2001-2005</i>	31
<i>Διάγραμμα 1.4. : Συσχέτιση Μ.Ο. κατάταξης ανταγωνιστικότητας με κατά κεφαλή ΑΕΠ</i>	32
<i>Διάγραμμα 1.5. : Μεταβολή BCI-GCI των χωρών Ε.Ε.-25, ΗΠΑ και Ιαπωνίας '00-'04</i>	33

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ & ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

<i>Διάγραμμα 2.1. : Δομή του ελληνικού συστήματος εκπαίδευσης</i>	43
---	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

<i>Διάγραμμα 4.1. : Σχέση Δαπανών για Έρευνα και Ανάπτυξη με το ποσοστό πληθυσμού με υψηλό επίπεδο δεξιοτήτων</i>	219
<i>Διάγραμμα 4.2. : Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ανά ηλικιακή ομάδα στην Ευρώπη</i>	220
<i>Διάγραμμα 4.3. : Βασικές γνώσεις-ικανότητες νέων στελεχών: Πόσο σημαντικές είναι και πόσο καλύπτονται από το εκπαιδευτικό σύστημα κατά την εκτίμηση των επιχειρήσεων</i>	221
<i>Διάγραμμα 4.4. : Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 20-24 ετών το 2002 που έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον το Λύκειο</i>	238
<i>Διάγραμμα 4.5. : Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 25-34 ετών το 2003 που έχει</i>	

ολοκληρώσει τριτοβάθμια εκπαίδευση	239
Διάγραμμα 4.6. : Σωρευτική Δαπάνη (σε χιλ. δολάρια) ανά μαθητή ηλικίας μεταξύ 6-15 ετών (2002)	242
Διάγραμμα 4.7. : Δαπάνες στην εκπαίδευση το 2002 ως % του ΑΕΠ, στο σύνολο των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (ΟΟΣΑ, 2005)	244
Διάγραμμα 4.8. : Ανταπόκριση του εκπαιδευτικού συστήματος στις ανάγκες της ανταγωνιστικής οικονομίας (MID, 2004)	251
Διάγραμμα 4.9. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Φύλο Καταρτισθέντων	262
Διάγραμμα 4.10. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Ηλικία Καταρτισθέντων	263
Διάγραμμα 4.11. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Εργασιακή Εξέλιξη Καταρτισθέντων	264
Διάγραμμα 4.12. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Εργασιακή Κατάσταση Καταρτισθέντων κατά Περιφέρεια	265
Διάγραμμα 4.13. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Η θέση των εργαζομένων καταρτισθέντων στην επιχείρηση που εργάζονται	266
Διάγραμμα 4.14. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Οι επιχειρήσεις που εργάζονται οι καταρτισθέντες και η σχέση τους με τις επιχειρήσεις πρακτικής άσκησης	267
Διάγραμμα 4.15. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Η συμβολή του προγράμματος στην εξεύρεση εργασίας των εργαζομένων καταρτισθέντων	268
Διάγραμμα 4.16. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Συνάφεια θέσης εργασίας εργαζομένων καταρτισθέντων με το αντικείμενο του προγράμματος	269
Διάγραμμα 4.17. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Είδος Απασχόλησης Εργαζομένων Καταρτισθέντων	272
Διάγραμμα 4.18. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Είδος σύμβασης εργαζομένων Καταρτισθέντων	272

<i>Διάγραμμα 4.19. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Εργαζόμενοι Καταρτισθέντες και Ασφάλισή τους</i>	273
<i>Διάγραμμα 4.20. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Θέση Εργασίας εργαζομένων καταρτισθέντων και προγράμματα ΟΑΕΔ</i>	274
<i>Διάγραμμα 4.21. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Η συμβολή του προγράμματος στην προσπάθεια εξεύρεσης εργασίας των ανέργων καταρτισθέντων</i>	275
<i>Διάγραμμα 4.22. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Επιθυμία Συνεργασίας με Εργασιακό Σύμβουλο από το σύνολο των καταρτισθέντων</i>	279
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	
<i>Διάγραμμα 5.1. : Δια βίου Μάθηση στην Ελλάδα την χρονική περίοδο 1991-2001</i>	290
<i>Διάγραμμα 5.2. : (α) Λόγος εκπαιδευομένων προς εκπαιδευτές και (β) Δημόσιες Δαπάνες για την εκπαίδευση στην Ελλάδα ως % ΑΕΠ</i>	291
<i>Διάγραμμα 5.3. : Δαπάνη ανά μαθητή και βαθμίδα, ΟΟΣΑ 1998</i>	292

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

<i>ΑΑΕ</i>	Ανοιχτή και εξ αποστάσεως Εκπαίδευση
<i>Α.Ε.Ι.</i>	Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
<i>Α.Ε.Π.</i>	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
<i>Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.</i>	Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης
<i>Γ.Γ.Ε.Ε.</i>	Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων
<i>Γ.Σ.Ε.Ε.</i>	Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος
<i>Γ.Τ.Π.Μ.</i>	Γενικό Τμήμα Παιδαγωγικών Μαθημάτων
<i>ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α.</i>	Διαπανεπιστημιακό Κέντρο Αναγνώρισης Τίτλων Σπουδών της Αλλοδαπής
<i>Δ.Ο.Π.</i>	Διοίκηση Ολικής Ποιότητας
<i>Δ.Υ.Α.</i>	Δημόσιες Υπηρεσίες Απασχόλησης
<i>Ε.Α.Π.</i>	Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
<i>Ε.Ι.Ε.</i>	Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας
<i>Ε.Κ.Δ.Δ.</i>	Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης
<i>Ε.Κ.Ε.Π.</i>	Εθνικό Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού
<i>Ε.ΚΕ.ΠΙΣ.</i>	Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης Δομών Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης
<i>Ε.Λ.Π.Ε.Κ.Ε.</i>	Ειδικός Λογαριασμός Προγραμμάτων Επαγγελματικής Κατάρτισης & Εκπαίδευσης
<i>Ε.Ο.Κ.</i>	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
<i>Ε.Π.Α. (1)</i>	Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης
<i>Ε.Π.Α. (2)</i>	Εταιρείες Προσωρινής Απασχόλησης
<i>Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.</i>	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση"
<i>Ε.Σ.Α.Α.</i>	Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης
<i>ΕΣΔΑ</i>	Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση
<i>Ε.Σ.Δ.Α.Π.</i>	Εθνικό Συμβούλιο Διασφάλισης και Αξιολόγησης της Ποιότητας
<i>Ε.Σ.Ε.Ε.Κ.</i>	Εθνικό Σύστημα για την Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση
<i>Ε.Σ.Ε.Κ.Α.</i>	Εθνικό Συμβούλιο Επαγγελματικής Κατάρτισης και Απασχόλησης
<i>Ε.Σ.Μ.Α.</i>	Ελληνικό Σύστημα Μέτρησης της Ανταγωνιστικότητας
<i>Ε.Σ.Σ.Ε.Ε.Κ.Α.</i>	Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγ. Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση
<i>Ε.Σ.Υ.Ε.</i>	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος
<i>Ε.Τ.Επ.</i>	Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων
<i>ΕΟΧ</i>	Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
<i>ΖτΕ</i>	Ζώνη του Ευρώ

Η.Κ.Ε.	Ηλεκτρονικά Κέντρα Εμπορίου
Ι.Δ.ΕΚ.Ε.	Ινστιτούτα Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων
Ι.Ε.Κ.	Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης
Ι.Ι.Ε.Κ.	Ιδιωτικά Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης
Ι.Κ.Α.	Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων
ΙΝΕ	Ινστιτούτο Εργασίας
ΙΝ.ΕΠ.	Ινστιτούτα Επιμόρφωσης
ΙΟΒΕ	Ίδρυμα Οικονομικών και Κοινωνικών Ερευνών
Κ.Α.Τ.Ε.Ε.	Κέντρα Ανώτερης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης
ΚΕ.Γ.Ε.	Κέντρα Γεωργικής Εκπαίδευσης
Κ.Ε.Κ.	Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης
ΚΕΣ	Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών
ΚΕΤΑ	Κέντρα Επιχειρηματικής και Τεχνολογικής Ανάπτυξης
Κ.Π.Σ.	Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
ΚτΠ	Κοινωνία της Πληροφορίας
Κ.Υ.Α.	Κοινή Υπουργική Απόφαση
ΚΥΕ	Κέντρα Υποδοχής Επενδυτών
Λ.Α.Ε.Κ.	Λογαριασμός για την Απασχόληση και την Επαγγελματική Κατάρτιση
ΜΑΔ	Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης
Μ.Δ.Ε.	Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης
Μ.Ε.Κ.	Μικτή Επιτροπή Καθοδήγησης
Ν.Ε.Ε.Κ.Α.	Νομαρχιακές Επιτροπές Επαγγελματικής Κατάρτισης και Απασχόλησης
Ν.Ε.Α.Ε.	Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης
Ν.Π.Α.Δ.	Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου
Ν.Π.Ι.Δ.	Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
Ο.Α.Ε.Δ.	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
Ο.Δ.Ε.	Ομάδες Διοίκησης Έργου
Ο.Ε.Ε.Κ.	Οργανισμός Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης
Ο.Κ.Ε.	Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος
ΟΝΕ	Οικονομική Νομισματική Ένωση
Ο.Ο.Σ.Α.	Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη
Ο.Τ.Α.	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Π.Α.Ε.Π.	Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητική-Πληροφορία Α.Ε.
ΠΑ.ΤΕ.Σ.	Παιδαγωγική Τεχνική Σχολή
Π.Ε.Ε.Κ.Α.	Περιφερειακές Επιτροπές Επαγγελματικής Κατάρτισης και Απασχόλησης
ΠΕΚ	Περιφερειακά Επιμορφωτικά Κέντρα
Π.Μ.Σ.	Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Σ.Δ.Ε.	Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας
Σ.Ε.Β.	Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών
Σ.ΕΘ.Α.	Σχολή Εθνικής Άμυνας
Σ.Ε.Κ.	Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Εκπαίδευση
Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε.	Σχολή Επιμόρφωσης Λειτουργών Επαγγελματικής Τεχνικής Εκπαίδευσης
Σ.Τ.ΕΠ.	Στατιστική Ταξινόμηση Επαγγελμάτων
Σ.Υ.Υ.	Συνοδευτικές Υποστηρικτικές Υπηρεσίες
Τ.Ε.Ι.	Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Τ.Ε.Λ.	Τεχνικό Επαγγελματικό Λύκειο
Τ.Ε.Σ.	Τεχνική Επαγγελματική Σχολή
ΤΠΕ	Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας
Τ.Σ.Ε.	Τοπικές Συμβουλευτικές Επιτροπές Επαγγελματικής Κατάρτισης
ΥΠ.Ε.Κ.Α.	Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων
ΥΠ.Ε.Π.Θ.	Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων
Υ.Π.Ε.ΧΩ.Δ.Ε.	Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
Χ.Ε.Ν.	Χριστιανική Ένωση Νεότητας
BCI	Business Competitiveness Index (Δείκτης Επιχειρηματικής Ανταγωνιστικότητας)
CEDEFOP	Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης
CEPS	Κέντρο Μελετών της Ευρωπαϊκής Πολιτικής
CIS	Community Innovation Survey (Κοινοτική Έρευνα για την Καινοτομία)
ECTS	Ευρωπαϊκό Σύστημα Οικονομικών Μονάδων
GCI	Growth Competitiveness Index (Δείκτης Αναπτυξιακής Ανταγωνιστικότητας)
IMD	Institute for Management Development
ISCED	International Standard Classification of Education
MICI	Competitiveness Index (Δείκτης Μικροοικονομικής Ανταγωνιστικότητας)
T.Q.M.	Total Quality Management
WEF	World Economic Forum

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον που απελευθερώνεται με ταχείς ρυθμούς, οι εθνικές οικονομίες αντιμετωπίζουν μέσα στην δική τους εγχώρια αγορά, όλο και πιο έντονα προβλήματα καθώς τα προϊόντα τους έχουν να ανταγωνιστούν νέα εισαγόμενα προϊόντα. Η διαδικασία αυτή έχει συχνά ως αποτέλεσμα απώλειες, με αποτέλεσμα να εξασθενεί σταδιακά η δυνατότητα κάθε εγχώριας αγοράς να στηρίξει την αναπτυξιακή της πορεία. Η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας σήμερα δεν της επιτρέπει να ανταποκριθεί με επάρκεια στην πρόκληση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας.

Πρωταρχική σημασία αποδίδεται σήμερα στο ανθρώπινο δυναμικό για τον εκσυγχρονισμό και την προώθηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Ο υψηλός βαθμός ειδίκευσης και η ικανότητα προσαρμογής στα νέα πρότυπα εργασίας αποτελούν απαραίτητα εφόδια για την επιτυχία σ' αυτή την προσπάθεια. Η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού αποτελεί την κρισιμότερη προϋπόθεση για την διασφάλιση της ποιότητας προϊόντων και υπηρεσιών που με τη σειρά της αναδεικνύεται ως ο κύριος παράγων ανάπτυξης των οικονομιών της Ευρώπης. Ένα κατάλληλα εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό αποτελεί επαρκή προϋπόθεση για την συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας καθώς επίσης και προϋπόθεση για την μακροπρόθεσμη αντιμετώπιση της ανεργίας.

«Η έννοια του «ανθρώπινου κεφαλαίου», δηλαδή οι δεξιότητες και η γνώση των εργαζομένων, αποτελούν συγκριτικό πλεονέκτημα στη διαδικασία παραγωγής. Η πρόσκτηση των δεξιοτήτων αυτών πραγματοποιείται είτε με εκπαίδευση σε πανεπιστήμια, είτε με διδασκαλία και εμπειρία στη διαδικασία της παραγωγής. Η ανάπτυξη συνεπώς κατάλληλου συστήματος ανώτατης παιδείας αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση οικονομικής ευημερίας. Η επίδοση σε επιστήμες και τεχνολογίες αιχμής (π.χ. μοντέρνα υλικά, μοντέρνες ημιαγωγικές διατάξεις, τεχνολογία ψηφιακής απεικόνισης, υψηλής πυκνότητας ψηφιακή εγγραφή και οπτοηλεκτρονική, τεχνητή νοημοσύνη, βιοτεχνολογία, ολοκληρωμένη παραγωγή με τη βοήθεια υπολογιστών, ιατρική διαγνωστική και τεχνολογίες αισθητήρων) απασχολούν πλέον σοβαρά τα πανεπιστήμια και

προς αυτή την κατεύθυνση στρέφουν πλέον τα προγράμματα σπουδών τους και τις ερευνητικές τους προσπάθειες.», (Γ.Πενέλης, 2005)¹.

Θεωρείται κλασσική πια η δουλειά των Harbison-Meyers² για το συσχετισμό της στάθμης εκπαίδευσης προς την οικονομική ανάπτυξη που προέκυψε από την επεξεργασία στοιχείων ευρύτατου δείγματος από 75 χώρες διαφορετικού επιπέδου ανάπτυξης. Είναι πολύ χαρακτηριστικό το γεγονός ότι το βασικό συμπέρασμα συνδέει την ανάπτυξη με την εκπαίδευση. Ο βαθμός στατιστικού συσχετισμού (Correlation Index) που βρέθηκε μεταξύ του ποσού των νέων που φοιτούν σε μέσες, ανώτερες και ανώτατες σχολές και την οικονομική ανάπτυξη των χωρών ήταν πολύ υψηλός, της τάξεως του 0,888³. Η πιο παλιά ποιοτική αναφορά στο θέμα αλλά και η πιο επιγραμματική, βρίσκεται στους στίχους του Κινέζου φιλόσοφου και ποιητή του 6^{ου} Π.Χ. αιώνα του Κουάν – Τσου που έγραψε:

«Αν τα σχέδιά σου είναι για ένα χρόνο, σπείρε στάρι»

«Αν είναι για δέκα χρόνια, φύτευσε δέντρα»

«Αν είναι για εκατό χρόνια, μόρφωσε το λαό».

Ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη

Σήμερα, μετά από μακρά κρίση, της οποίας οι επιπτώσεις είναι ακόμα ορατές, η ελληνική βιομηχανία βρίσκεται σε αρκετά δύσκολο σημείο και μπορεί αντί να αναπτυχθεί να διολισθήσει σε ακόμα εντονότερη φθίνουσα πορεία. Από την άλλη πλευρά, όμως, υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι, παρά τις αντίξοες συνθήκες, ένα μεγάλο μέρος της βρίσκεται σε μια δημιουργική διαδικασία εκσυγχρονισμού και επέκτασης στις αγορές του εξωτερικού. Η διαδικασία αυτή πρέπει να ενθαρρυνθεί και να ενισχυθεί, με στόχο την αναδιάρθρωση του τομέα στο σύνολό του και την ποσοτική του διεύρυνση.

Η πολιτική για την προώθηση της βιομηχανικής ανάπτυξης δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως σύνολο επιλεκτικών μέτρων και ενισχύσεων, όπως συνέβη στο παρελθόν. Η βιομηχανική πολιτική θα έχει νόημα και αποτελεσματικότητα μόνο αν αποτελέσει αναπόσπαστο μέρος μιας

¹ Γ.Πενέλης, «Η Αναγκαιότητα και η Σημασία της Εκπαίδευσης», Εκπαίδευση & Οικονομία, Συνέδριο ΤΕΕ-Δημόσια Έργα, Αθήνα Απρίλιος 2005.

² Harbison-Meyers, «Education, Manpower and Economic Growth», Princeton-MIT, 1964.

³ Γ. Πενέλης, Α. Καλοφωλιάς, Κ. Ρωμαΐδου, Φ. Χουλιαράς, «Η εκπαίδευση των συντελεστών παραγωγής των δημοσίων έργων», Συνέδριο ΤΕΕ-Δημόσια Έργα, Αθήνα 19-21 Απριλίου 2005.

γενικότερης οικονομικής πολιτικής, με στόχο την δημιουργία συνθηκών που ευνοούν την ανάληψη επενδυτικών πρωτοβουλιών σε όλους τους τομείς της οικονομίας και όλους τους κλάδους της βιομηχανίας, με μέτρα διαρθρωμένα σε επίπεδο οριζοντίων δράσεων.

Μια τέτοια πολιτική μεταξύ άλλων επιδιώκει:

- **Τη δημιουργία συνθηκών που ευνοούν τη στροφή πόρων στις παραγωγικές επενδύσεις**, με την αποκατάσταση ίσων όρων ανταγωνισμού για όλες τις παραγωγικές δραστηριότητες. Στην κατεύθυνση αυτή θα συμβάλουν αποφασιστικά η προσέλκυση της παραοικονομίας στην επίσημη οικονομία, η μείωση των επιτοκίων και η ανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς.
- **Την άρση των επιπτώσεων** που έχει δημιουργήσει η διόγκωση του Δημόσιου τομέα και ο πολλαπλασιασμός των παρεμβατικών του λειτουργιών.
- **Τη δραστική βελτίωση των υποδομών**, η ανεπάρκεια της οποίας αποτελεί σήμερα βασικό ανασχετικό παράγοντα για την πραγματοποίηση παραγωγικών επενδύσεων.
- **Την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού με την εκπαίδευση, επανεκπαίδευση και κατάρτιση.**
- **Τη δημιουργία και ενίσχυση αναπτυξιακών πόλων** με στρατηγικές επιλογές για την υποδομή που θα ευνοούν τις βιομηχανικές συγκεντρώσεις.

Η Ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων⁴

Οι επιχειρήσεις σήμερα, ανεξάρτητα από το μέγεθός τους, λειτουργούν σε μια παγκοσμιοποιημένη αγορά. Σε αυτό το πλαίσιο, αντιμετωπίζουν αυξημένους κινδύνους, αλλά επίσης συναντούν και μεγάλες νέες ευκαιρίες. Κατά συνέπεια η πορεία των επιχειρήσεων εξαρτάται, κατά κύριο λόγο, από την ανταγωνιστικότητά τους στο παγκόσμιο περιβάλλον. Η ανταγωνιστικότητα κάθε επιχείρησης προσδιορίζεται από παράγοντες που διαμορφώνονται στο εξωτερικό της περιβάλλον και δεν ελέγχονται από αυτήν, είτε στο εσωτερικό της περιβάλλον και εξαρτώνται κυρίως από την ίδια.

⁴ Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών (ΣΕΒ), «Η Ανταγωνιστικότητα των Ελληνικών Επιχειρήσεων», Αθήνα 2005.

Η παρούσα διπλωματική εργασία δομείται σε πέντε κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρονται ο ορισμός και το περιεχόμενο της ανταγωνιστικότητας σε επίπεδο επιχείρησης, χώρας και πολίτη. Στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται μια αποτύπωση της συγκριτικής θέσης της Ελλάδας σε σχέση με τις πιο ανταγωνιστικές χώρες της Ευρώπης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο περιγράφονται το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας καθώς και οι πιθανές διέξοδοι μετά την Λυκειακή Εκπαίδευση. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στη διάρθρωση και τα βασικά χαρακτηριστικά της Επαγγελματικής Κατάρτισης που αποτελούν τα απαραίτητα εφόδια για την επαγγελματική ολοκλήρωση του ατόμου.

Στο τρίτο κεφάλαιο περιλαμβάνονται οι πρωτοβουλίες και στρατηγικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε σχέση με την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση και δίνεται απάντηση στο ερώτημα για το πόσο σημαντικό ρόλο παίζει η εκπαίδευση στην διαμόρφωση και διατήρηση της βιομηχανικής ανταγωνιστικότητας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται μια σειρά αποτελεσμάτων από σχετικές εμπειρικές έρευνες που αφορούν τόσο στην ελληνική όσο και στην ευρωπαϊκή οικονομία. Παραθέτονται πίνακες και έτσι εκτός από θεωρητικής πλευράς επιβεβαιώνεται και από εμπειρικής πλευράς, η αναγκαιότητα της επένδυσης στην εκπαίδευση του ανθρωπίνου δυναμικού για την τόνωση της βιομηχανικής ανταγωνιστικότητας.

Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο, αποτυπώνονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την συγκεκριμένη μελέτη και προτείνονται μέτρα βάσει εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων και αλλαγών για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης.

Στο παράρτημα I γίνεται μια μεθοδολογική προσέγγιση για την μέτρηση των παραγόντων που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα των χωρών τόσο σε μακροοικονομικό/θεσμικό όσο και σε μικροοικονομικό επίπεδο. Στο παράρτημα αυτό γίνεται η κατάταξη των χωρών ως προς την ανταγωνιστικότητά τους με χρήση δύο διακριτών Δεικτών : (i) τον Δείκτη Ανάπτυξης Ανταγωνιστικότητας και (ii) τον Δείκτη Μικροοικονομικής Ανταγωνιστικότητας.

Στο παράρτημα II αναδεικνύονται παράγοντες που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα, όπως είναι η κοινωνική συνοχή, η εκπαίδευση και δεξιότητες και η κοινωνία της πληροφορίας.

Επίσης, **στο παράρτημα II** γίνεται μια συγκριτική αξιολόγηση της θέσης της Ελλάδας σε σχέση με τις ανταγωνίστριες χώρες της Ευρώπης και τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο παράρτημα III γίνεται μνεία στην Στρατηγική της Λισσαβώνας όσον αφορά στα μέτρα και στις μεταρρυθμίσεις για την εκπαίδευση και την ανταγωνιστικότητα. Αναφέρεται στην Στρατηγική της Λισσαβώνας που υιοθετήθηκε το 2000 από τους Ευρωπαίους ηγέτες και στον στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης να δοθούν γενικές κατευθύνσεις σε όλα τα κράτη-μέλη σχετικά με την ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη.

Στο παράρτημα IV παρουσιάζεται μια θεωρία οικονομικής μεγέθυνσης και συγκεκριμένα το Υπόδειγμα των Mankiw, Romer και Weil που στόχο έχει να τονώσει ακόμη περισσότερο την αντίληψη περί αναγκαιότητας ύπαρξης σε όλους τους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, κατάλληλα εκπαιδευμένου ανθρωπίνου δυναμικού. Τέλος, παρουσιάζονται σε πίνακες, διαχρονικά στοιχεία της εκπαίδευσης από το 1998 έως το 2003, προκειμένου να δοθεί μια εικόνα στον αναγνώστη για την διαχρονική πορεία της εκπαίδευσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

1.1. Εισαγωγικές Έννοιες

Η σύγχρονη παγκόσμια οικονομία είναι θεμελιωδώς βασισμένη στην έννοια της ανταγωνιστικότητας σε όλα τα επίπεδά της, ξεκινώντας από τον ανταγωνισμό μεταξύ κρατών, ισχυρών διακρατικών οικονομικών συνασπισμών, γιγαντιαίων πολυεθνικών επιχειρήσεων και καταλήγοντας στην μικρότερη τοπική επιχείρηση που ανταγωνίζεται μέσα στο περιορισμένο φαινομενικά περιβάλλον της.

«Οι ταχύτατοι ρυθμοί εξέλιξης της τεχνολογίας και οι αλλαγές σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο, που εκφράζονται μεταξύ άλλων από τις ιδιωτικοποιήσεις, την εντατικοποίηση του παγκόσμιου εμπορίου, την απελευθέρωση των διεθνών αγορών και τη δημιουργία ενιαίων ζωνών οικονομικής δραστηριότητας με κοινούς κανόνες (Ε.Ε.), διαμόρφωσαν ένα πρωτόγνωρο τοπίο ανταγωνισμού για τα κράτη και τις επιχειρήσεις. Το κράτος σε όλες τις οικονομίες ανά τη γη, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, συνεχώς μειώνει το ρόλο του ως οικονομικός παράγοντας που διαχειρίζεται πόρους και παράγει αγαθά και υπηρεσίες και περιορίζεται στο ρόλο του ρυθμιστή των «κανόνων» της οικονομίας. Ο ανταγωνισμός πλέον είναι αμεσότερος, εντονότερος και βασίζεται περισσότερο στις ικανότητες των επιχειρήσεων παρά στους χειρισμούς των κυβερνήσεων σε μακροοικονομικό επίπεδο. Οι προκλήσεις, οι ευκαιρίες και οι απειλές που αντιμετωπίζουν πλέον οι επιχειρήσεις έχουν ξεπεράσει τα στενά τοπικά όρια της μέχρι πρόσφατα προστατευμένης οικονομίας. Πλέον δεν υφίστανται τοπικές, ασφαλείς ή κλειστές αγορές, όπου μία παραδοσιακή επιχείρηση θα μπορεί να εφαρμόζει εσαεί επιτυχημένες πρακτικές που απέδωσαν στο παρελθόν», (Υπουργείο Ανάπτυξης, 2005)¹.

Από την στιγμή της εισόδου της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ., το 1981, οι συνθήκες της ανταγωνιστικότητας στον Ελλαδικό χώρο άλλαξαν ριζικά². «Από τον προστατευτισμό της μεταπολεμικής περιόδου και τις εξαγωγές προϊόντων του πρωτογενούς τομέα η Ελλάδα έπρεπε να μετασχηματιστεί σε μια σύγχρονη οικονομία με ισχυρή βιομηχανία και υπηρεσίες, που η

¹ Υπουργείο Ανάπτυξης, «Διερεύνηση των Διεθνών Δεικτών Ανταγωνιστικότητας και Εκτίμηση του Κόστους από την έλλειψη ανταγωνιστικότητας στην Ελληνική Οικονομία», Ειδική Γραμματεία για την Ανταγωνιστικότητα, Αθήνα Μάρτιος 2005.

² Για περισσότερες πληροφορίες βλ. : <http://cedefop.communityzero.com/creditttransfer>

ανάπτυξη της να στηρίζεται στην δυνατότητά της να είναι διεθνώς ανταγωνιστική. Τα μηνύματα των αλλαγών που θα έφερνε η επερχόμενη παγκοσμιοποίηση της οικονομίας ήταν ισχυρά αλλά δύο παράγοντες καθυστέρησαν την προσαρμογή της Ελληνικής οικονομίας στα νέα δεδομένα. Οι εισροές χρήματος σε μορφή επιδοτήσεων από την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.) αρχικά, και από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) στην συνέχεια, και η συστηματική διολίσθηση της δραχμής. Ο πρώτος παράγοντας, ενίσχυε σε πολλές περιπτώσεις τις επενδύσεις σε κλάδους και επιχειρήσεις οι οποίοι δεν συνεισέφεραν ικανοποιητικά στην διατήρηση του δυναμισμού και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Ο δεύτερος, έδινε την ψευδαίσθηση της διατήρησης της σχετικής διεθνούς ανταγωνιστικότητας των προϊόντων, καθώς η τιμή τους μειωνόταν λόγω της μεταβολής της ισοτιμίας του νομίσματος. Έτσι, επενδύσεις και αλλαγές που έπρεπε να γίνουν στο επίπεδο της επιχείρησης καθυστέρησαν ή δεν έγιναν ποτέ. Τι είναι όμως ανταγωνιστικότητα», (KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., 2006)³;

«*Ανταγωνιστικότητα σε επίπεδο επιχείρησης* θα λέγαμε ότι είναι η δυνατότητα (ικανότητα) να παράγει και να διαθέτει ποιοτικά προϊόντα και υπηρεσίες, σε τιμές που οι πελάτες να είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν. Σημαίνει επίσης τη δυνατότητά της να επιβιώνει και να αναπτύσσεται λαμβάνοντας υπόψη τον ανταγωνισμό άλλων επιχειρήσεων για τα ίδια επίπεδα κερδών (στον ίδιο κλάδο ή την αγορά). Οι επιχειρήσεις ανταγωνίζονται για αγορές και πόρους (ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα) και συνεπώς είναι σχετικά εύκολο να εξετάσει κανείς, συγκριτικά, την ανταγωνιστική τους θέση μετρώντας είτε μερίδια αγορών (δείκτης επίδοσης) είτε το βαθμό δημιουργίας και συσσώρευσης ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων όπως καινοτομικά προϊόντα, διαδικασίες, κ.λ.π.», (ΕΣΑΑ, 2003)⁴.

Ο τομέας (κλάδος ή βιομηχανία) μιας χώρας αποτελείται από μια ομάδα επιχειρήσεων που ανταγωνίζονται όχι μόνο μεταξύ τους, αλλά και ως σύνολο με αντίστοιχες βιομηχανίες άλλων χωρών. Ενώ οι επιχειρήσεις μπορούν να έχουν ιδιосυγκρασιακή συμπεριφορά, εντούτοις, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι επιχειρήσεις στη βιομηχανία μιας χώρας ακολουθούν παρόμοιες στρατηγικές που καθιστούν τη στρατηγική μιας εθνικής βιομηχανίας σαφώς διαφορετική από τη στρατηγική μιας άλλης εθνικής βιομηχανίας. Επίσης οι βιομηχανίες μπορεί, εκτός από

³ KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., «Η επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα προϋπόθεση της εθνικής ανταγωνιστικότητας», ΤΜΗΜΑ Α: Εισαγωγή, Kantor Corporate Database, Σελ. 4, Φεβρουάριος 2006.

⁴ ΕΣΑΑ, «Ετήσια Έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα», Αθήνα 2003. Το ΕΣΑΑ είναι ο φορέας που αναλαμβάνει τη συστηματική παρακολούθηση και αξιολόγηση των επιδόσεων της χώρας, καθώς επίσης και την υποβολή προτάσεων πολιτικής στον τομέα της ανταγωνιστικότητας.

ιστορικούς, θεσμικούς και περιβαλλοντικούς λόγους να διαφέρουν ως προς τη δομή τους, τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των προμηθευτών και των αγοραστών καθώς και σε άλλα χαρακτηριστικά (π.χ. δικτυώσεις, συνέργιες κ.λ.π.) που μπορούν να οδηγήσουν σε μια διαδικασία αυξανόμενης ανταγωνιστικότητας. Στο πλαίσιο αυτό ο τομέας μιας χώρας είναι ανταγωνιστικός, συγκρινόμενος με τους αντίστοιχους τομείς άλλων χωρών, εάν ως σύνολο έχει ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα που του επιτρέπουν να δημιουργήσει υψηλότερη προστιθέμενη αξία και υψηλότερα κέρδη.

«*Ανταγωνιστικότητα για μια Χώρα* σημαίνει την ικανότητά της να αυξάνει τον παραγόμενο πλούτο, να αξιοποιεί το ανθρώπινο δυναμικό της, να εκμεταλλεύεται τα συγκριτικά πλεονεκτήματά της, να ενισχύει τις υποδομές και τους θεσμούς της, κάνοντας τη γνώση προσβάσιμη και διαθέσιμη σε όλους και να αναβαθμίζει το επενδυτικό και επιχειρηματικό περιβάλλον. Μία χώρα όμως δεν είναι το ίδιο με μια επιχείρηση ή μια βιομηχανία. Οι χώρες δεν ανταγωνίζονται μεταξύ τους όπως κάνουν οι επιχειρήσεις. Ακόμη κι όταν οι επιχειρήσεις τους ανταγωνίζονται σε επιμέρους αγορές δεν μπορούν να επιτύχουν θετικά αποτελέσματα παντού γιατί αυτό θα καταστρατηγούσε την έννοια της ανοιχτής οικονομίας και τις γενικές αρχές της διεθνούς οικονομικής με τα οφέλη της ανταλλαγής (εξειδίκευση και βελτίωση της παραγωγικότητας)», (ΕΣΑΑ, 2003)⁵.

Οι χώρες ανταγωνίζονται μεταξύ τους (ως πόλοι ανάπτυξης στην παγκόσμια οικονομία) για τη δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών ανάπτυξης της οικονομικής δραστηριότητας, στην προσέλκυση επενδυτών (εγχώριων και ξένων), προκειμένου να επενδύσουν σε ανταγωνιστικές επιχειρήσεις στην εθνική επικράτεια ή ακόμα και να ενισχύσουν την εξωστρέφεια της επιχειρηματικής δραστηριότητας, αρκεί αυτό να συμβάλλει στην ενίσχυση της διεθνούς τους θέσης. Η ανταγωνιστικότητα μιας χώρας σε διεθνές επίπεδο είναι από την φύση της μια συγκριτική έννοια. Προκύπτει από τις επιδόσεις της χώρας, σε σύγκριση με άλλες χώρες, και σε μακροοικονομικό και σε μικροοικονομικό επίπεδο.

Τα τελευταία χρόνια δίνεται όλο και μεγαλύτερη έμφαση στη μικροοικονομική διάσταση, δηλαδή στο επίπεδο των επιχειρήσεων, αναγνωρίζοντας ότι η ανταγωνιστικότητα μιας χώρας κρίνεται ουσιαστικά από την ικανότητα των επιχειρήσεών της να διαθέτουν ανταγωνιστικά προϊόντα και υπηρεσίες στις διεθνείς αγορές. Με την παγκοσμιοποίηση, όσο πιο πετυχημένα

⁵ ΕΣΑΑ, «Ετήσια Έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα», Αθήνα 2003.

είναι τα προϊόντα/υπηρεσίες μιας χώρας στη διεθνή αγορά, τόσο μεγαλύτερη θα είναι η παραγωγή πλούτου, καλύτερες οι συνθήκες ζωής και το βιοτικό επίπεδο για τους κατοίκους αυτής της χώρας.

Ειδικότερα, «ανταγωνιστική είναι μια χώρα στην οποία τα κίνητρα για παραγωγική εργασία και για ανάληψη παραγωγικών επενδύσεων (σε υλικό και ανθρώπινο κεφάλαιο), ή/ και καινοτόμων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών υψηλής αποδοτικότητας, είναι ισχυρά, ενώ τα κίνητρα για αποφυγή εργασίας ή για έξοδο από την αγορά εργασίας ή για έξοδο των επιχειρήσεων από τη χώρα ή για παραγωγή προϊόντων που δεν τα ζητάει κανείς, είναι εξασθενημένα. Σε μια ανταγωνιστική χώρα οι κρατικές παρεμβάσεις δεν αποτελούν εμπόδιο στην ανάπτυξη της υγιούς επιχειρηματικής δραστηριότητας και στην προσέλκυση επενδύσεων από εγχώριες και ξένες επιχειρηματικές μονάδες, αλλά συμβάλλουν περαιτέρω στην προώθηση των επενδύσεων και στην εισαγωγή σύγχρονων τεχνολογικών εφαρμογών με στόχο την υψηλότερη δυνατή αύξηση της παραγωγικότητας», (Υπουργείο Ανάπτυξης, Αθήνα Μάρτιος 2005)⁶.

«*Ανταγωνιστικότητα για τον πολίτη και την κοινωνία* σημαίνει δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, σημαίνει άνοδο του βιοτικού επιπέδου. Σημαίνει προϋποθέσεις για περισσότερη ασφάλεια, καλύτερη Παιδεία, βελτιωμένες υπηρεσίες Υγείας, περισσότερη κοινωνική προστασία, μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή, περισσότερη κοινωνική δικαιοσύνη. Σημαίνει ευημερία και καλύτερη ζωή για όλους», (ΕΣΑΑ, 2003)⁷.

Η ανταγωνιστικότητα λοιπόν καθορίζεται κατά βάση από την παραγωγικότητα αλλά και την δημιουργικότητα με την οποία ένα έθνος χρησιμοποιεί το ανθρώπινο δυναμικό, το κεφάλαιο και τους φυσικούς του πόρους. Η χαμηλή ή υψηλή παραγωγικότητα στο μικροοικονομικό επίπεδο προσδιορίζει το βιοτικό επίπεδο ενός έθνους ή μίας περιοχής (μισθοί, απόδοση κεφαλαίου, αποδοτικότητα φυσικών πόρων) και εξαρτάται τόσο από την αξία των παραγόμενων προϊόντων και των υπηρεσιών (μοναδικότητα, ποιότητα), όσο και από την ποσότητα στην οποία παράγονται.

⁶ Υπουργείο Ανάπτυξης, «Διερεύνηση των Διεθνών Δεικτών Ανταγωνιστικότητας και εκτίμηση του κόστους από την έλλειψη ανταγωνιστικότητας στην Ελληνική Οικονομία», Ειδική Γραμματεία για την Ανταγωνιστικότητα, Αθήνα Μάρτιος 2005.

⁷ ΕΣΑΑ, «Ετήσια Έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα», Αθήνα 2003.

Στις οικονομίες της ελεύθερης αγοράς, ο συντελεστής «επιχειρηματικό κεφάλαιο» είναι αυτός που λαμβάνει τις αποφάσεις για τις επενδύσεις (σε υλικό ή ανθρώπινο κεφάλαιο) με αντικειμενικό σκοπό την επιδίωξη της υψηλότερης απόδοσης. Τόσο το επιχειρηματικό όσο και το «χρηματοοικονομικό κεφάλαιο» μετακινούνται σήμερα με μεγάλη ταχύτητα από χώρα σε χώρα με βάση αυτή την υψηλότερη απόδοση, η οποία προσδιορίζεται από την απόδοση του πραγματικού-επιχειρηματικού κεφαλαίου και από τον κίνδυνο που αναλαμβάνεται. Έτσι, τα κύρια χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν τη δυνατότητα προσέλκυσης επιχειρηματικού και χρηματοοικονομικού κεφαλαίου και τη σχετική αναπτυξιακή δυναμική της κάθε οικονομίας είναι: α) τα συγκεκριμένα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας στο διεθνή καταμερισμό εργασίας σε κάθε χρονική περίοδο που της δίνουν τη δυνατότητα παραγωγής προϊόντων με ικανοποιητικές συνθήκες ζήτησης διεθνώς και ανταγωνιστικό κόστος, β) το επιχειρηματικό και επενδυτικό περιβάλλον που τη χαρακτηρίζει και ευνοεί ή όχι την ανάληψη των επιχειρηματικών εγχειρημάτων και κινδύνων που απαιτούνται για την εκμετάλλευση των υπάρχοντων συγκριτικών πλεονεκτημάτων και γ) ο βαθμός ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού της και ο τρόπος λειτουργίας της αγοράς εργασίας της τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα.

Εξετάζοντας την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας ως σύνολο μπορούμε να αναγάγουμε τη σχέση παραγωγής ως σχέση μεταξύ του προϊόντος που παράγεται (του ΑΕΠ της χώρας) και του συντελεστή «ανθρώπινο κεφάλαιο» ή «εργασία», όπου η αύξηση του ΑΕΠ μπορεί να προέρχεται είτε από την αύξηση της απασχόλησης, είτε από την αύξηση της παραγωγικότητας. Η αύξηση της παραγωγικότητας στα πλαίσια αυτής της σχέσης προκύπτει από την αύξηση της παραγωγικότητας του ίδιου του συντελεστή «εργασία» αλλά και από την αύξηση των χρησιμοποιούμενων ποσοτήτων και της παραγωγικότητας των άλλων συντελεστών της παραγωγής.

Έτσι, η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας σε μια χώρα, όπως προκύπτει από τη διαίρεση του ΑΕΠ με τη συνολική απασχόληση στην οικονομία ή με το σύνολο των ωρών εργασίας που χρησιμοποιήθηκαν για την παραγωγή του ΑΕΠ, βελτιώνεται στο βαθμό που: α) βελτιώνεται το οικονομικό, εργασιακό και επιχειρηματικό περιβάλλον της χώρας, β) αυξάνουν οι επενδύσεις σε ανθρώπινο και υλικό κεφάλαιο, γ) αυξάνει η επιχειρηματικότητα και η διάθεση ανάληψης επιχειρηματικών κινδύνων στην εγχώρια οικονομία και δ) βελτιώνεται η παραγωγικότητα του ίδιου του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας. Ειδικότερα, η

παραγωγικότητα της εργασίας βελτιώνεται όταν τα κίνητρα για εργασία είναι ισχυρά, συνδέουν την αμοιβή με την παραγωγικότητα και υπερτερούν αποφασιστικά των κινήτρων για «μη εργασία».

Μια σειρά από παράγοντες δημιουργούν το πλαίσιο μέσα στο οποίο εξελίσσεται η οικονομική δραστηριότητα των επιχειρήσεων. Η παιδεία, η επάρκεια υποδομών, οι θεσμοί, η διαθεσιμότητα κεφαλαίων και η καινοτομικότητα δρουν σε συνδυασμό και διευκολύνουν ή περιορίζουν την ανταγωνιστικότητα.

«Η ανταγωνιστικότητα μπορεί να οριστεί σε δυο διαφορετικά, αλλά προφανώς αλληλοεξαρτώμενα επίπεδα:

Μακροοικονομική ανταγωνιστικότητα: «ο βαθμός στον οποίο ένα κράτος υπό δίκαιες συνθήκες ελεύθερου εμπορίου μπορεί να παράγει προϊόντα τα οποία ικανοποιούν τις διεθνείς αγορές ενώ ταυτόχρονα εξασφαλίζει τη μακροπρόθεσμη διατήρηση και αύξηση των πραγματικών εισοδημάτων των πολιτών του», ΟΟΣΑ.

Επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα: η δυνατότητα μιας επιχείρησης να παράγει με κέρδος, προϊόντα και υπηρεσίες συστηματικά ανώτερης ποιότητας, υψηλής χρηστικότητας και/ ή χαμηλότερου κόστους σε σχέση με τους εγχώριους ή τους διεθνείς ανταγωνιστές της και να διατηρεί σε βάθος χρόνου το πλεονέκτημα αυτό»,(KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., 2006)⁸.

Η επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα αναλύεται σε τρεις αλληλοεξαρτώμενους παράγοντες, των οποίων ο συνδυασμός είναι απαραίτητος για την ύπαρξη και διατήρηση της ανταγωνιστικότητας:

Μεγέθυνση: η ικανότητα της επιχείρησης να επεκτείνει τον ζωνικό χώρο δραστηριοποίησης της με γεωγραφική εξάπλωση ή/και διεύρυνση των προϊόντων και υπηρεσιών που προσφέρει δραστηριοποιούμενη στον βασικό επιχειρηματικό της χώρο ή σε άλλες περιοχές που παρουσιάζουν ευκαιρίες για κερδοφόρο ανάπτυξη.

⁸ KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., «Η επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα προϋπόθεση της εθνικής ανταγωνιστικότητας», ΤΜΗΜΑ Α: Εισαγωγή, Kantor Corporate Database, Σελ. 5, Φεβρουάριος 2006.

Κερδοφορία: εξασφαλίζει τις απαραίτητες προσόδους για τη συνεχή χρηματοδότηση των πόρων που χρησιμοποιεί για τη μεγέθυνσή της, ενώ παράλληλα αποτελεί και το κύριο μέτρο αποδοτικότητάς της.

Διατηρησιμότητα: εννοείται η συστηματική επίτευξη ανάπτυξης και κερδοφορίας. Αποτελεί αναγκαία συνθήκη ανταγωνιστικότητας, στην οποία συνδράμουν πολλαπλοί παράγοντες και εξαρτάται κυρίως από την ικανότητα της επιχείρησης να λαμβάνει τις ορθές κατά περίπτωση επιλογές σε βάθος χρόνου.

1.2. Η σημασία της επιχειρηματικής ανταγωνιστικότητας

Η κυρίαρχουσα άποψη σχετικά με τη δημιουργία ανταγωνιστικών επιχειρήσεων και κατά συνέπεια ανταγωνιστικών εθνικών οικονομιών ήταν ότι το κράτος, με τις πολιτικές του σε μακροοικονομικό και θεσμικό επίπεδο, καθορίζει αποφασιστικά το επίπεδο ανταγωνιστικότητας που μπορούν να επιτύχουν οι επιχειρήσεις.

Τα τελευταία χρόνια ωστόσο, η απελευθέρωση των αγορών και ο περιορισμός του κράτους σε ρόλο ρυθμιστή/διευκολυντή και όχι παραγωγικού συντελεστή της οικονομίας μετατόπισε την ευθύνη για την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας από τον κρατικό φορέα στην επιχειρηματική πρωτοβουλία. Οι επιχειρήσεις με τις ενέργειες τους για την ενίσχυση κατ'αρχήν της δικής τους θέσης, καθορίζουν το ανταγωνιστικό πρόσωπο της χώρας μέσα στην οποία δραστηριοποιούνται. Οι επιχειρήσεις βασίζονται στις δυνατότητές τους να αναπτύξουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα και όχι στην κρατική πολιτική, η οποία πλέον διαδραματίζει σημαντικότατο αλλά όχι τον κύριο ρόλο.

«Σύμφωνα με νέες θεωρίες, των οποίων βασικός εμπνευστής είναι ο καθηγητής Michael Porter του πανεπιστημίου Harvard, οι μακροοικονομικές πολιτικές και οι υγιείς θεσμοί είναι αναγκαίες αλλά όχι και ικανές συνθήκες για να στηρίξουν την ανταγωνιστικότητα μιας χώρας. Η αξία και ο πλούτος για μια χώρα και τους πολίτες της δημιουργείται στο επίπεδο των επιχειρήσεων και εξαρτάται από το πόσο καλά και αποδοτικά ανταγωνίζονται οι επιχειρήσεις στην εγχώρια και στις διεθνείς αγορές. Η ανταγωνιστικότητα μιας χώρας επηρεάζεται από την ικανότητα των επιχειρήσεων για αποδοτική εκμετάλλευση μέσω αποτελεσματικών στρατηγικών και ευφύων λειτουργιών αλλά και από την ποιότητα του μικροοικονομικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο κινούνται. Το μικροοικονομικό περιβάλλον επηρεάζεται από το θεσμικό πλαίσιο και τις κατά περίπτωση κυβερνητικές πολιτικές, αλλά διαμορφώνεται κυρίως από τη συλλογική συμπεριφορά των επιχειρήσεων», (KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., 2006)⁹.

Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας μιας Χώρας είναι μια διαρκής και σύνθετη διαδικασία που εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό το γεγονός ότι οι δείκτες για την ανταγωνιστικότητα που παρουσιάζονται στις εκθέσεις των διεθνών οργανισμών αποτυπώνουν, αλλά και συνδιαμορφώνουν την πραγματικότητα. Οι ξένοι επενδυτές σε αυτούς τους δείκτες βασίζονται για να πάρουν τις αποφάσεις τους. Και αυτό είναι θέμα μείζονος σημασίας για την Χώρα, την κοινωνία, τον πολίτη.

Δυστυχώς στην Ελλάδα, όλα τα προηγούμενα χρόνια, η ανταγωνιστικότητα, αντί να βελτιώνεται, σημείωνε συνεχή υποχώρηση. Η Ελλάδα δυστυχώς, στους περισσότερους δείκτες, βρίσκεται στην τελευταία θέση σε σύγκριση με τα 15 παλαιότερα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ σε πολλούς άλλους η βαθμολογία της κυμαίνεται στα επίπεδα των επιδόσεων των χωρών της διεύρυνσης. Ιδιαίτερα χαμηλή είναι η κατάταξή της Ελλάδας σε μακροοικονομικούς παράγοντες καθώς και σε κρίσιμους δείκτες που αφορούν στην δημιουργία, την λειτουργία και το κλείσιμο των επιχειρήσεων, στην δραματική έκταση της διαφθοράς και τη γραφειοκρατία.

⁹ KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., «Η επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα προϋπόθεση της εθνικής ανταγωνιστικότητας», ΤΜΗΜΑ Α: Εισαγωγή, Kantor Corporate Database, Σελ. 6, Φεβρουάριος 2006.

Αδυναμίες¹⁰ :

Û Το εκπαιδευτικό σύστημα και το σύστημα αρχικής κατάρτισης δεν έχει προσαρμοστεί επαρκώς ώστε να παρέχει στους νέους τα εφόδια που είναι σημαντικά στην κοινωνία της γνώσης και στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Η συνεχιζόμενη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση δεν έχει επεκταθεί ώστε να καλύπτει τις ελλείψεις του ανθρώπινου δυναμικού σε εξειδικευμένες γνώσεις και δεξιότητες που ανταποκρίνονται στις αλλαγές που συντελούνται στην τεχνολογία και οργάνωση της παραγωγής.

Û Η Ελλάδα υστερεί στη διάχυση των νέων τεχνολογιών και στην αξιοποίηση των εργαλείων της κοινωνίας της γνώσης, στη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών και του Διαδικτύου.

Û Οι δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη είναι περιορισμένες και η καινοτομική επίδοση των επιχειρήσεων και της κοινωνίας υστερεί έναντι των ανταγωνιστών.

Το πολύ σοβαρό έλλειμμα ανταγωνιστικότητας που εμφανίζει η ελληνική οικονομία και η χρόνια εξάρτησή της από εξωτερικούς πόρους, οφείλονται στην αδυναμία της να ξεπεράσει χαρακτηριστικά του μεταπολεμικού υποδείγματος ανάπτυξης. Την εξάρτηση της συσσώρευσης κεφαλαίου από τη συνεχή μείωση της σχετικής αμοιβής της εργασίας, την αναποτελεσματική διοίκηση στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, την ανεπαρκή συγκρότηση του κοινωνικού κράτους, την γενικευμένη εξάρτηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας από την κρατική επιδότηση, και την εξισορρόπηση των εξωτερικών συναλλαγών χάρη σε εξωτερικούς πόρους. Πρόκειται για ένα υπόδειγμα ανάπτυξης το οποίο δεν ολοκλήρωσε την συγκρότηση του κοινωνικού προτύπου που χαρακτηρίζει την ευρωπαϊκή μεταπολεμική ανάπτυξη, επιφυλάσσοντας στην αμοιβή της εργασίας και στο κοινωνικό κράτος έναν περιθωριακό ρόλο, από τη σκοπιά, τόσο της κατανομής του εισοδήματος, όσο και της στήριξης της ενεργού ζήτησης.

«Η επιδείνωση του προβλήματος της ανταγωνιστικότητας, παρά τους υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης της τελευταίας δεκαετίας, είναι το αποτέλεσμα της διατήρησης και επιδείνωσης των ιστορικών ανισορροπιών του ελληνικού καπιταλισμού, όταν η ένταξη στη λογική της νεο-

¹⁰ ΕΣΑΑ, «Ετήσια Έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα», Αθήνα 2003. Το ΕΣΑΑ είναι ο φορέας που αναλαμβάνει τη συστηματική παρακολούθηση και αξιολόγηση των επιδόσεων της χώρας, καθώς επίσης και την υποβολή προτάσεων πολιτικής στον τομέα της ανταγωνιστικότητας.

φιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης υποσχόταν να τις εξαλείψει οριστικά. Στις ανισορροπίες αυτές ήρθε μάλιστα να προστεθεί η δημιουργία ενός ελληνικού χρηματιστικού τομέα και η στήριξη με όλα τα μέσα της κερδοφορίας του σε βάρος του παραγωγικού τομέα της οικονομίας. Η ανακατανομή του εισοδήματος σε βάρος της μισθωτής εργασίας και προς όφελος ακόμα και των λιγότερο παραγωγικών κερδών, αποτέλεσε και αποτελεί κεντρικό δόγμα της οικονομικής πολιτικής», (Γ. Κολλιάς, 2001)¹¹.

Η αποδόμηση του κοινωνικού κράτους και η ιδιωτικοποίηση δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών επιδιώκουν τη συνεχή μεταφορά πόρων και κερδών προς τον ιδιωτικό τομέα. Το μεγαλύτερο μέρος των ιδιωτικών επιχειρήσεων παραμένει εγκλωβισμένο σε ένα αδιέξοδο από άποψη παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας, και αναζητεί επίμονα τις επιδοτήσεις και σε μεγάλο βαθμό την ανοχή απέναντι στην φοροδιαφυγή και την εισφοροδιαφυγή. Η δημόσια εκπαίδευση αποδομείται και απομακρύνεται από κάθε λογική αποτελεσματικότητας, με την δημιουργία πολλαπλών αγορών υπηρεσιών εκπαίδευσης και κατάρτισης, με άγνωστη απόδοση. Οι ευρωπαϊκοί πόροι, ακόμη κι όταν χρησιμεύουν για έργα υποδομής δεν ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα και τις εξαγωγές, αλλά διευρύνουν την εξάρτηση της οικονομίας από τις εισαγωγές και άρα την εξάρτηση από εξωτερικούς πόρους.

«Η ελληνική οικονομία παρουσιάζει όμως πολλά παραδείγματα επιχειρήσεων και τομέων δραστηριότητας που έχουν επιλέξει την οδό της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας, επενδύοντας τα κέρδη τους, εισάγοντας καινοτομίες, αξιοποιώντας τη νέα τεχνολογία και ενσωματώνοντας την εργασία ως πολύτιμο και καλοπληρωμένο παραγωγικό συντελεστή και όχι ως δυσβάστακτο εργατικό κόστος. Όμως, η παραγωγή καινοτομικών προϊόντων υψηλής ποιότητας απαιτεί την ύπαρξη συγκριτικού πλεονεκτήματος στη χώρα που τα παράγει και τη δυνατότητα παραγωγής και διάθεσής τους στην εγχώρια ή/και την παγκόσμια αγορά με κερδοφόρα αποτελέσματα. Όλες οι χώρες επιδιώκουν να παράγουν τέτοια προϊόντα. Το καταφέρνουν όμως εκείνες που οι δυνατότητες και τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα (εγχώριοι φυσικοί πόροι, μέγεθος αγοράς, εξειδικευμένο προσωπικό ανταγωνιστικού κόστους, ικανά επιχειρηματικά στελέχη, ερευνητική υποδομή και επενδύσεις σε συστήματα υψηλής τεχνολογίας, κ.λπ.), καθώς και οι πολιτικές ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητάς τους, το επιτρέπουν. Μόνο αυτές οι χώρες είναι διεθνώς ανταγωνιστικές στον τομέα της προσέλκυσης

¹¹ Γεώργιος Κολλιάς, «Η Απασχόληση και η Ανεργία στην Ευρωπαϊκή Ένωση», 2001.

επενδύσεων που αποτελούν τους βασικούς φορείς εισαγωγής σύγχρονων τεχνολογικών εφαρμογών και καινοτομικών προϊόντων», (IOBE, 1994)¹².

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Ιρλανδία, η οποία μείωσε τους φορολογικούς συντελεστές στη φορολογία των επιχειρήσεων στο 12% (έναντι 35% στην Ελλάδα μέχρι πρόσφατα) και δημιούργησε τις συνθήκες για εισροή του αναγκαίου εξειδικευμένου προσωπικού για την προσέλκυση σημαντικών ξένων άμεσων επενδύσεων σε τομείς υψηλής τεχνολογίας. Όμως, για να μπορέσει να μειώσει τους φορολογικούς της συντελεστές στο 12% διατηρεί το ποσοστό αναπλήρωσης των συντάξεων στα υψηλά εισοδήματα στο 18,3% (μέσα εισοδήματα: 36,6% και χαμηλά εισοδήματα: 63%), έναντι 99,9% (για όλα τα εισοδήματα) στην Ελλάδα (OECD, 2004)¹³.

1.2.1. Οι προϋποθέσεις της νέας επιχειρηματικότητας

«Η διερεύνηση του πεδίου ανάπτυξης στην Ελλάδα νέων ανταγωνιστικών επιχειρήσεων και επιχειρήσεων που στον ένα ή τον άλλο βαθμό βασίζονται σε νέα και ανανεούμενη γνώση έχει οδηγήσει στην ανακάλυψη μιας αντιφατικής κατάστασης. Από τη μια μεριά επιβεβαιώνεται ότι είναι δυνατή η δημιουργία και ανάπτυξη επιχειρήσεων νέου τύπου-εντάσεως γνώσης και καινοτομίας- που είναι ανταγωνιστικές με διεθνή κριτήρια και που αξιοποιούν ανθρώπινο δυναμικό με αναβαθμισμένες γνώσεις και ευθύνες. Από την άλλη όμως αυτές οι επιχειρήσεις έχουν ακολουθήσει μοναχικές διαδρομές και έχουν αναπτυχθεί σε πείσμα των αδυναμιών που παρατηρούνται σχετικά με τις κρατικές πολιτικές ή το κοινωνικό κεφάλαιο της περιοχής. Πολύ γρήγορα όμως διαπιστώνεται ότι αυτές οι αδυναμίες οδηγούν στην εξάντληση των λίγων αλλά υπαρκτών αποθεμάτων κοινωνικού κεφαλαίου και ειδικότερα των δυνατοτήτων απασχόλησης ανθρώπινου δυναμικού με τις κατάλληλες ειδικότητες και δεξιότητες, (INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Ιούνιος 2005)¹⁴.

Αυτό που χαρακτηρίζει τις νέου τύπου επιχειρήσεις είναι μια διαδικασία εκμάθησης και αξιοποίησης νέας γνώσης, η οποία πραγματοποιείται σε διαφορετικά ταυτοχρόνως επίπεδα.

¹² Δελτίο Τύπου, Νέα Μελέτη του IOBE, «Προσαρμογές και Ανταγωνιστικότητα στην Ελληνική Βιομηχανία», 6 Ιουλίου 2004.

¹³ OECD, «Main Science and Technology Indicators», 2004.

¹⁴ INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: Η ανάγκη ενός νέου αναπτυξιακού υποδείγματος», Ιούνιος 2005.

Έχουν κατ' αρχήν τη δυνατότητα να παρακολουθούν την αγορά των προϊόντων τους και τις καινοτομικές διαδικασίες στο διεθνή χώρο και να παίρνουν πρωτοβουλίες με βάση αυτήν τη γνώση. Αυτή η δυνατότητα είναι κατά κανόνα το αποτέλεσμα ιδιαίτερων δυνατοτήτων ή εξαιρετικών περιπτώσεων και όχι προσπαθειών που έχουν ένα συλλογικό χαρακτήρα. Οι επιχειρήσεις αυτές κατορθώνουν να βρουν στην αγορά εργασίας την κρίσιμη μάζα εκπαιδευμένων και έμπειρων στελεχών και τεχνικών που χρειάζονται, χωρίς αυτό να σημαίνει όμως ότι το εκπαιδευτικό σύστημα έχει λάβει υπόψη του τις ανάγκες του συγκεκριμένου κλάδου κατά τη σημερινή περίοδο. Επίσης έχουν αξιοποιήσει πόρους των κρατικών πολιτικών που επιδοτούν επενδύσεις ή κόστος εργασίας, παρά το γεγονός ότι οι επιδοτήσεις αυτές συνεχίζουν να είναι ενταγμένες σε μια λογική μείωσης του επενδυτικού ή του λειτουργικού κόστους και όχι προσφοράς νέας γνώσης. Έχουν τέλος κατορθώσει να ενσωματώσουν νέα τεχνολογία και νέες μεθόδους οργάνωσης και ελέγχου της ποιότητας, βασισμένες σχεδόν αποκλειστικά στο κεφάλαιο γνώσεων των στελεχών και των εργαζομένων τους, χωρίς συστηματική εξωτερική υποστήριξη, με μόνη εξαίρεση τους φορείς πιστοποίησης.

Το γεγονός όμως ότι η πλειοψηφία των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, αλλά και μερικών μεγάλων δεν μπορεί να εμπλακεί σε συνεχείς διαδικασίες απορρόφησης και αξιοποίησης νέας γνώσης, συμβάλλει ώστε να αναπαράγεται το πρότυπο της επιχείρησης που επιδιώκει να είναι ανταγωνιστική με κριτήριο το κόστος παραγωγής, αδυνατώντας να εμπλακεί σε καινοτομικές διαδικασίες και αδυνατώντας να υιοθετήσει τις απαιτούμενες νέες μορφές διοίκησης και οργάνωσης. Όσο κι αν αυτό φαίνεται εκ πρώτης όψεως παράδοξο, η συνύπαρξη αυτών των δυο κατηγοριών επιχειρήσεων αναπαράγει μια εξατομικευμένη προσέγγιση της επιχειρηματικότητας από την πλευρά του επιχειρηματικού κόσμου, που δεν ευνοεί την μετεξέλιξη των κρατικών πολιτικών στήριξης της επιχειρηματικότητας από τη λογική της επιδότησης ενός κόστους, στη λογική της προσφοράς νέας γνώσης.

Η κατανόηση των παραγόντων που συμβάλουν στη διαμόρφωση τέτοιων δραστηριοτήτων, και των επιλογών που μπορούν να κάνουν δυνατή τη γενίκευσή τους, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι υπάρχει η δυνατότητα δημιουργίας ενός νέου αναπτυξιακού υποδείγματος, ικανού να αξιοποιήσει τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της ελληνικής οικονομίας, τις υπαρκτές

τεχνολογίες, αλλά και το ανθρώπινο δυναμικό που διαθέτει η ελληνική κοινωνία. Αυτό το νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα, πρέπει να βασιστεί σε ορισμένες νέες στρατηγικές επιλογές¹⁵:

A. Την μετάβαση στην οικονομία της γνώσης, που σημαίνει ταυτοχρόνως την ανάπτυξη δραστηριοτήτων εντάσεως γνώσης, αλλά και τη διαμόρφωση των συνθηκών για την ανάπτυξη καινοτομιών και την ενσωμάτωσή τους στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών,

B. Την ανάπτυξη μιας σύγχρονης κουλτούρας και πρακτικής μάνατζμεντ στις ιδιωτικές επιχειρήσεις και στον δημόσιο τομέα, ώστε να είναι δυνατή η παραγωγική λειτουργία των επιχειρήσεων και των υπηρεσιών και να μπορούν να προσαρμοστούν οι διοικητικές και οργανωτικές λειτουργίες στις αναγκαίες αλλαγές,

Γ. Τη συγκρότηση ενός κοινωνικού κεφαλαίου συνεργασίας για την επεξεργασία και την υλοποίηση αναπτυξιακών στρατηγικών σε επίπεδο περιφερειών και σε τοπικό επίπεδο,

Δ. Την αναβάθμιση της θέσης της εργασίας, με τη βελτίωση των γνώσεων, την αναγνώριση της εμπειρίας και τη διεύρυνση της ευθύνης των εργαζομένων, όπως και με την άσκηση πολιτικών απασχόλησης, σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, που υποστηρίζουν τις αναπτυξιακές στρατηγικές και προστατεύουν το ανθρώπινο δυναμικό από την ανεργία και την απαξίωση των γνώσεων και δεξιοτήτων του.

1.3. Επιχειρηματικότητα και ανταγωνιστικότητα

Έχει αναγνωρισθεί ότι η ιδιωτική επιχείρηση αποτελεί ένα σημαντικό πεδίο όπου δοκιμάζονται και υλοποιούνται καινοτομίες που παίζουν αποφασιστικό ρόλο για την αύξηση της παραγωγικότητας. Η εμπειρία όμως δείχνει, είτε αυτή είναι άμεση, είτε έχει καταγραφεί στη βιβλιογραφία, ότι το έλλειμμα γνώσεων που εμφανίζουν οι επιχειρήσεις είναι πολύ σημαντικό σε μια περίοδο τεχνολογικών και οργανωτικών αλλαγών, όπως και αλλαγών στις επιθυμίες των καταναλωτών και τις απαιτήσεις των πολιτών. Ενώ επομένως οι πολιτικές που εντάσσονται στη λογική της νέο-φιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης, αποδίδουν στην επιχειρηματικότητα, στην δημιουργία δηλαδή των συνθηκών κερδοφορίας που ευνοούν την ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, ένα κεντρικό ρόλο, διαπιστώνεται ότι όλο και περισσότερο η επιτυχημένη υλοποίηση τέτοιων πρωτοβουλιών, είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων και κυρίως πολλών

¹⁵ **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ**, «Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: η ανάγκη ενός Νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος», Ιούνιος 2005.

εισροών νέων γνώσεων που παράγονται και προσφέρονται από οντότητες εκτός της επιχείρησης.

Η περιγραφή της σημερινής ιστορικής περιόδου ως τη μετάβαση από τον διευθυντικό στον συλλογικό καπιταλισμό¹⁶, από το φορντιστικό μοντέλο στην οικονομία της γνώσης, οφείλεται στην αναγκαία διαπίστωση ότι η ανανέωση του τρόπου λειτουργίας της οικονομίας, βασίζεται περισσότερο παρά ποτέ όχι μόνο σε εισροές γνώσης που παράγονται εκτός της επιχείρησης, αλλά και σε επιλογές για τα χαρακτηριστικά της παραγωγής που καθορίζονται με κοινωνικά ή περιβαλλοντικά κριτήρια. Ο διευθυντικός καπιταλισμός βασίστηκε σε τεχνολογικές και οργανωτικές επιλογές στο επίπεδο της επιχείρησης που επέτρεψαν την αύξηση της παραγωγικότητας και επομένως την διαθεσιμότητα πόρων που επέτρεψαν τη διαμόρφωση του κοινωνικού κράτους και των υποδομών που χρειαζόταν η ανάπτυξη.

Ο συλλογικός καπιταλισμός, προσφέρει τη δυνατότητα για ένα νέο άλμα της παραγωγικότητας, αλλά μέσω των επιταγών της προστασίας του περιβάλλοντος και της προστασίας της κοινωνικής συνοχής, οι κοινωνικές επιλογές και οι επιλογές που αφορούν τη φύση και το περιβάλλον, αποτελούν και αυτές εισροές που διαμορφώνουν τα χαρακτηριστικά της οικονομικής δραστηριότητας. Παρά τις σοβαρές εκκρεμότητες που υπάρχουν σε σχέση με τη διαδικασία υλοποίησής της, η Στρατηγική της Λισσαβόνας, εκφράζει την αναγκαία συνύπαρξη των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών στόχων, για τη διαμόρφωση της οικονομίας της γνώσης. Η θέση της εργασίας στο νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα δεν επηρεάζεται μόνο από τις πολιτικές που διαμορφώνουν την ποιότητα του εργατικού δυναμικού το οποίο απασχολούν οι επιχειρήσεις, δηλαδή τόσο την εκπαίδευση και την αναγνώριση των γνώσεών του, όσο και την προστασία των γνώσεων και της εμπειρίας του μέσω του συνόλου των πολιτικών απασχόλησης. Η ένταξη της εργασίας στην παραγωγική δραστηριότητα εμφανίζει νέα χαρακτηριστικά, όπως η βελτίωση των γνώσεων, η μεγαλύτερη σημασία της εργασιακής εμπειρίας και η συμμετοχή των εργαζομένων στην υιοθέτηση καινοτομιών, και γενικώς η διεύρυνση των ευθυνών των εργαζομένων. Η ανάδειξη μιας ιστορικής τάσης αναβάθμισης των γνώσεων και των ευθυνών των εργαζομένων στο εσωτερικό των επιχειρήσεων, δεν γίνεται αναγκαστικά δεκτή από τους εργοδότες, όχι μόνο του ιδιωτικού αλλά και του δημοσίου τομέα. Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και η ανασφάλεια στην αγορά εργασίας,

¹⁶ Βλ. **William Lazonick**, « Η Οργάνωση των Επιχειρήσεων και ο μύθος της οικονομίας της αγοράς », 2001.

λόγω της διατήρησης παρωχημένων συστημάτων παραγωγής, δημιουργούν σε πολλές επιχειρήσεις την εντύπωση ότι μπορούν να αντισταθμίσουν την αναβάθμιση της θέσης και του ρόλου των εργαζομένων, μέσω της δημιουργίας επισφαλών και περισσότερο ελεγχόμενων εργασιακών σχέσεων. Αυτή όμως η αντίσταση των εργοδοτών δεν είναι χωρίς επιπτώσεις για την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα των νέων παραγωγικών συστημάτων.

1.3.1. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις και ο στόχος της ανταγωνιστικότητας

Η προσαρμογή των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων στις νέες συνθήκες, από τις απόψεις της ποιότητας και των χαρακτηριστικών των προϊόντων, της τεχνολογίας, των μεθόδων οργάνωσης και του ανθρώπινου δυναμικού, αποτελεί το κορυφαίο ζήτημα μιας στρατηγικής για την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση. Η αποδέσμευση των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων από την περιθωριακή θέση στη διεθνή αγορά, από την προσκόλληση στη φτηνή εργασία χαμηλής ειδίκευσης και την παραοικονομία, πρέπει να αποτελέσει ένας κύριο στόχο της αναπτυξιακής στρατηγικής. Σε κλάδους υπηρεσιών, μεταποίησης και πρωτογενών δραστηριοτήτων, υπάρχουν δυνατότητες και προοπτικές, υπό την προϋπόθεση ότι θα εφαρμοστούν οι κατάλληλες πολιτικές και θα προσανατολιστούν οι ενέργειες στήριξης των επιχειρήσεων προς νέες κατευθύνσεις.

«Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι οι κατ' εξοχήν επιχειρήσεις που χρειάζονται υποστήριξη σε όλα τα επίπεδα των καινοτομιών:

- Χρειάζονται κατά κανόνα να αποκτήσουν συστηματικές γνώσεις σε σχέση με την εξέλιξη σε διεθνές επίπεδο του κλάδου στον οποίο ανήκουν, των αγορών στις οποίες απευθύνονται και των προϊόντων που παράγονται από ομοειδείς επιχειρήσεις.
- Χρειάζονται επίσης βοήθεια σε ότι αφορά τις δυνατότητές τους να αξιοποιήσουν τη νέα τεχνολογία και να υιοθετήσουν νέες μεθόδους οργάνωσης, ή νέα σχήματα συνεργασιών με άλλες επιχειρήσεις ή με μη επιχειρηματικούς φορείς.
- Δεν μπορούν τέλος να λύσουν από μόνες τους προβλήματα εξεύρεσης του κατάλληλου ανθρώπινου δυναμικού, αλλά και κατάρτισης των εργαζομένων που απασχολούν ή

προσλαμβάνουν», (INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Ιούνιος 2005)¹⁷.

Τα επιχειρησιακά προγράμματα του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, περιέλαβαν με ένα διστακτικό τρόπο την δημιουργία θεσμών και εργαλείων άσκησης πολιτικών που αναγνωρίζουν την ύπαρξη αυτών των αναγκών, αλλά χωρίς να υπάρχει συστηματική φροντίδα για την αποτελεσματικότητά τους:

- «Το Παρατηρητήριο για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ένας θεσμός που αναγνωρίζει την ανάγκη μιας συστηματικής γνώσης σχετικά με την ανάπτυξη αυτών των κατηγοριών επιχειρήσεων, βρίσκεται ακόμη σε εμβρυακή κατάσταση και δεν φαίνεται να υπάρχει ένα συγκροτημένο σχέδιο για τη συγκρότηση και την αξιοποίησή του.

- Τα Κέντρα Υποδοχής Επενδυτών (ΚΥΕ) και τα Κέντρα Επιχειρηματικής και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (ΚΕΤΑ), που είναι εργαλεία υποστήριξης των επιχειρήσεων και προσφοράς πληροφοριών σε σχέση με ζητήματα τεχνολογίας και ανάπτυξης, βρίσκονται και αυτά στα πρώτα βήματα και ο βασικός λόγος είναι ότι τόσο οι υπηρεσίες που τα χρηματοδοτούν, όσο και οι φορείς που τα έχουν αναλάβει δεν έχουν σαφές ούτε ολοκληρωμένο σχέδιο σχετικά με τις δραστηριότητες που θα πρέπει να αναλάβουν και το προσωπικό το οποίο χρειάζονται.

- Τα προγράμματα χρηματοδότησης της εισαγωγής νέας τεχνολογίας, ή της συνεργασίας επιχειρήσεων με τη χρήση νέας τεχνολογίας, περιορίζονται στον τομέα αυτό και δεν συνδυάζονται με την υποστήριξη ευρύτερων σχεδίων εισαγωγής καινοτομιών.

- Παρά την χρηματοδότηση προγραμμάτων κατάρτισης εργαζομένων και ανέργων, δεν έχουν βρεθεί αποδοτικοί τρόποι επίλυσης των αναγκών που εμφανίζουν σε αυτό τον τομέα οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, για τις οποίες η αναβάθμιση του προσωπικού αποτελεί ένα εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα», (INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Ιούνιος 2005)¹⁸.

Για να ολοκληρωθεί η δημιουργία θεσμών και εργαλείων συγκέντρωσης γνώσης και υποστήριξης της καινοτομίας, σχετικά με τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, χρειάζεται να υπάρξουν άμεσα πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση της συστηματικότερης καταγραφής και μελέτης των εξειδικευμένων αναγκών των επιχειρήσεων:

¹⁷ ¹⁸ INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: η ανάγκη ενός Νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος», Ιούνιος 2005.

- «Να ολοκληρωθεί η δημιουργία του Παρατηρητηρίου για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και να διαμορφωθούν συνεργασίες με πανεπιστημιακά ή ερευνητικά ιδρύματα για εξειδικευμένες μελέτες τομέων δραστηριότητας.
- Να δραστηριοποιηθεί το εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης, με τη δημιουργία περιφερειακών παραρτημάτων του, ώστε να μπορεί να προσφέρει συγκεκριμένες πληροφορίες σε ότι αφορά τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης οι οποίες υποστηρίζουν το εργατικό δυναμικό των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.
- Να καθιερωθεί η ανεξάρτητη αξιολόγηση από πανεπιστημιακά ή ερευνητικά ιδρύματα, της αποτελεσματικότητας των επιχειρησιακών προγραμμάτων σε σχέση με αναπτυξιακούς στόχους και στόχους στο επίπεδο της απασχόλησης, ώστε να είναι δυνατή η προσαρμογή ή αναθεώρηση των προγραμμάτων και των πολιτικών που βρίσκονται σε εξέλιξη», (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Ιούνιος 2005)¹⁹.

1.4. Δημόσιος τομέας και ανταγωνιστικότητα

Το βασικό πρόβλημα το οποίο αντιμετωπίζουν οι κρατικές υπηρεσίες είναι ότι δυσκολεύονται να μεταβούν από την εποχή της άσκησης πολιτικής μέσω της παραχώρησης πόρων και προνομίων σε επιχειρήσεις και κατηγορίες επιχειρήσεων, στην εποχή των ποιοτικών και συνδυασμένων παρεμβάσεων για την επίτευξη αναπτυξιακών στόχων. Η διαίωσιση του προβλήματος αυτού δεν οφείλεται κατά κύριο λόγο στη αδράνεια των ίδιων των κρατικών υπηρεσιών, αλλά στην αντίσταση που προβάλλουν οι οικονομικές και κοινωνικές δυνάμεις που έχουν συνδέσει την ύπαρξη και την ισχύ τους με τη διατήρηση του συστήματος των μεμονωμένων δικαιωμάτων σε κρατικούς πόρους.

Η διατήρηση αυτού του συστήματος σε μια περίοδο αύξησης των πόρων που διατίθενται από το κράτος και επέκτασης του φάσματος των παρεμβάσεων του, ευθύνεται για την ενίσχυση των πελατειακών σχέσεων, την επέκταση της διαφθοράς, την έλλειψη οργανωτικού ορθολογισμού στις υπηρεσίες, την έλλειψη αξιολόγησης και την ανεπάρκεια των γνώσεων των υπαλλήλων σε σχέση με τις πολιτικές που εφαρμόζονται. Στα σοβαρά λειτουργικά προβλήματα ορθολογικής λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών περιλαμβάνεται και η συσσώρευση νόμων και

¹⁹ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: η ανάγκη ενός Νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος», Ιούνιος 2005.

ρυθμίσεων, χωρίς την ένταξή τους σε ενιαίες προσεγγίσεις σε σχέση με οικονομική, κοινωνικά ή περιβαλλοντικά ζητήματα.

Για να υπάρξει αλλαγή προσανατολισμού είναι αναγκαίο να αποκτήσουν οι κρατικές υπηρεσίες στόχους σε σχέση με το περιεχόμενο των πολιτικών που υποστηρίζουν, να αποκτήσουν οργανωτικές δομές και ειδικότητες που μπορούν να ανταποκριθούν στην υλοποίηση των στόχων αυτών και να βασιστεί η λειτουργία τους σε περιοδικές ανεξάρτητες αξιολογήσεις, οι οποίες επιτρέπουν αναθεωρήσεις των πολιτικών και των εργαλείων τους. Αυτό δεν μπορεί παρά να είναι το περιεχόμενο ενός μεταρρυθμιστικού προγράμματος για τις δημόσιες υπηρεσίες. Η διαχειριστική προσέγγιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν υπηρεσίες ενώ δεν έχουν ούτε προγραμματικούς στόχους, ούτε τα κατάλληλα μέσα για την υλοποίησή τους, η πίστη στις μαγικές ιδιότητες της επιδείνωση της θέσης των εργαζομένων, ή στις θαυματουργές ικανότητες του διευθυντικού δικαιώματος, αποτελούν δοκιμασμένες απόπειρες που δεν έχουν αποτέλεσμα όταν δεν επιδεινώνουν την αποτελεσματικότητα των κρατικών λειτουργιών.

Στις επιχειρήσεις του δημόσιου τομέα και στις επιχειρήσεις όπου συμμετέχει το κράτος στο μετοχικό κεφάλαιο, η πολιτική της μεταβίβασης ενός μεγαλύτερου ελέγχου στα ιδιωτικά κεφάλαια έχει πλέον συνδυαστεί με την επιδείνωση των εργασιακών σχέσεων και την υλοποίηση μιας πολιτικής αμοιβών που περιορίζει τα σημερινά επίπεδα. «Η αιτιολόγηση αυτού του προσανατολισμού ισχυρίζεται ότι είναι αναγκαίο να βελτιωθεί η αποδοτικότητα των επιχειρήσεων αυτών, αλλά η εξέταση των διαφόρων περιπτώσεων δεν επιβεβαιώνει αυτό τον ισχυρισμό», (INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Ιούνιος 2005)²⁰.

A. Στις περιπτώσεις των επιχειρήσεων οι οποίες, παρά την πλειοψηφία των δημοσίων κεφαλαίων, έχουν μια μακροχρόνια αναπτυξιακή δυναμική και είναι κερδοφόρες, η ανατροπή του εργασιακού καθεστώτος και του καθεστώτος των αμοιβών δεν δικαιολογείται, όχι μόνο επειδή δεν εξυπηρετεί κανένα αναπτυξιακό σχέδιο, αλλά και επειδή θα έθετε σε κίνδυνο την οργάνωση της εργασίας και τις ιεραρχίες των ειδικοτήτων, υπονομεύοντας το οποιοδήποτε αναπτυξιακό σχέδιο.

B. Στις περιπτώσεις των επιχειρήσεων όπου το κράτος ελέγχει την πλειοψηφία του μετοχικού

²⁰ INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: η ανάγκη ενός Νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος», Ιούνιος 2005.

κεφαλαίου και εμφανίζουν ελλείμματα ή λειτουργικά προβλήματα, η επιλογή του συνδυασμού ανατροπή των εργασιακών σχέσεων και ιδιωτικοποίηση, κινδυνεύει να επιδεινώσει τα χρηματοοικονομικά και λειτουργικά προβλήματα, αντί να τα επιλύσει, όπως έχουν δείξει διάσημα παραδείγματα.

Γ. Στις περιπτώσεις επιχειρήσεων στις οποίες τα ιδιωτικά κεφάλαια ελέγχουν την πλειοψηφία των μετοχών αλλά συνεχίζουν να υπάρχουν τα εργασιακά καθεστάτα της προηγούμενης περιόδου, η προσπάθεια επίλυσης προβλημάτων λειτουργίας και ανάπτυξης, μέσω της ανατροπής των εργασιακών καθεστώτων, είναι βεβιασμένες και θα επιδεινώσουν αναπόφευκτα τα λειτουργικά προβλήματα και τα προβλήματα απόδοσης, παρά τη μείωση του εργατικού κόστους.

Το κοινό χαρακτηριστικό των πρωτοβουλιών που έχουν ως αιχμή του δόρατος την ανατροπή των εργασιακών και μισθολογικών καθεστώτων είναι ότι μεταφέρουν τις προτεραιότητες από τα αναπτυξιακά σχέδια στην επίτευξη βραχυπρόθεσμων επιτυχιών στο επίπεδο της κερδοφορίας, που εκτιμάται ότι μπορούν να επηρεάσουν την αξία της μετοχής. Πρόκειται για την μεταστροφή από μια στρατηγική βασισμένη στην παραγωγική δυναμική, σε μια πολιτική βραχυπρόθεσμης κερδοφορίας χωρίς στρατηγικούς στόχους.

1.5. Ανθρώπινο δυναμικό και αγορά εργασίας

Η διαμόρφωση ενός νέου αναπτυξιακού μοντέλου, απαιτεί την υλοποίηση πολιτικών αναβάθμισης της εργασίας και των πολιτικών απασχόλησης. Η αναζήτηση των παραγόντων που μπορούν να στηρίξουν την ανάπτυξη παραγωγικών και ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων, αναδεικνύει τα εξής ζητήματα²¹:

- Την ανάγκη καλύτερης προσαρμογής, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, του περιεχομένου των σπουδών σύμφωνα με τις ελλείψεις αλλά και τις προβλεπόμενες ανάγκες σε επαγγέλματα, ειδικότητες, ή εξειδικεύσεις.
- Την ανάγκη λειτουργίας του συστήματος κατάρτισης σύμφωνα με τις ανάγκες της μετάβασης στην οικονομία της γνώσης,

²¹ **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ**, «Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: η ανάγκη ενός Νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος», Ιούνιος 2005.

- Την ανάγκη προσαρμογής των πολιτικών απασχόλησης σε αναπτυξιακές στρατηγικές σε κλαδικό ή τοπικό επίπεδο, και στην επιδίωξη της εξάλειψης της αδήλωτης απασχόλησης και των διάφορων μορφών πρόσκαιρης και υποβαθμισμένης εργασίας,

- Την ανάγκη διεύρυνσης του περιεχομένου των σπουδών σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, ώστε να ενισχυθεί η ικανότητα των πολιτών και των εργαζομένων να συμμετέχουν ενεργά στις αποφάσεις που λαμβάνονται σε επίπεδο κοινωνίας και να επηρεάζουν τις αποφάσεις που λαμβάνονται σε επίπεδο παραγωγικών μονάδων.

Είναι επομένως αναγκαίο να ληφθούν αποφάσεις προς τις εξής κατευθύνσεις:

- Να λειτουργήσουν όργανα διαλόγου μεταξύ κρατικών υπηρεσιών, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, εργοδοτικών οργανώσεων και συνδικαλιστικών οργανώσεων, και να υποστηριχθεί ο διάλογος αυτός από μελέτες αξιολόγησης των αποτελεσμάτων της λειτουργίας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων,

- Να ενεργοποιηθεί το Παρατηρητήριο Απασχόλησης και να συνδεθεί με περιφερειακά παρατηρητήρια, ώστε να υπάρχει μια συστηματική και αξιόπιστη παρακολούθηση της εξέλιξης της απασχόλησης και των ειδικοτήτων σε εθνικό επίπεδο,

- Να λειτουργήσει το εθνικό συμβούλιο σύνδεσης της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης,

- Να αποκεντρωθεί η λειτουργία του ΟΑΕΔ και να προσαρμοστεί στις ανάγκες περιφερειακών αναπτυξιακών στρατηγικών και στο στόχο της συρρίκνωσης της αδήλωτης και της πρόσκαιρης απασχόλησης.

Οι αντιστάσεις που συναντά η προσαρμογή της λειτουργίας του συστήματος εκπαίδευσης, του συστήματος κατάρτισης και των πολιτικών απασχόλησης σε μια στρατηγική αναβάθμισης της εργασίας, έχουν ενισχυθεί σημαντικά από την στήριξη που παρέχεται από εργοδοτικές οργανώσεις αλλά και από πολιτικά επιτελεία, στην προοπτική της περαιτέρω ανάπτυξης του ιδιωτικού τομέα προσφοράς εκπαιδευτικών υπηρεσιών. Η ανάπτυξη ενός κερδοφόρου τομέα ιδιωτικών επιχειρήσεων που προσφέρουν εκπαιδευτικές υπηρεσίες ανταποκρίνεται σε μια ζήτηση για ορισμένες κατηγορίες πτυχίων. Αυτή η συνάντηση προσφοράς και ζήτησης, δεν ταυτίζεται με την προσφορά και ζήτησης ειδικοτήτων στην αγορά εργασίας, ούτε αναπτύσσει μηχανισμούς που μπορούν να καλύψουν το σύνολο των αναγκών για ειδικότητες. Η καλύτερη

απόδειξη αυτής της ανεπάρκειας του ιδιωτικού εκπαιδευτικού τομέα, είναι η αδυναμία της δευτεροβάθμιας και μεταδευτεροβάθμιας ιδιωτικής τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, να καλύψει τόσο από ποσοτική, όσο και από ποιοτική άποψη τις ανάγκες για ειδικότητες, που διαπιστώνονται στους σημαντικούς κλάδους της οικονομίας.

1.6. Η σχετική ανταγωνιστική θέση της Ελλάδας

Η ανταγωνιστικότητα στην Ελλάδα διανύει μία περίοδο ριζικών αλλαγών που έχει ξεκινήσει από την είσοδο της χώρας στην ΟΝΕ. Τεχνητά πλεονεκτήματα ανταγωνιστικότητας, όπως το συγκριτικά χαμηλό κόστος εργατικού δυναμικού, η διολίσθηση της δραχμής και η κατά το δοκούν δασμολογική πολιτική, χάθηκαν με την ουσιαστική είσοδο της χώρας στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Η διερεύνηση της Ευρώπης αύξησε τις ανταγωνιστικές πιέσεις προς τις επιχειρήσεις, τροφοδοτώντας συνεχώς την αγορά με νέους δυναμικούς παίκτες που προσφέρουν παραγωγικούς συντελεστές και πόρους με χαμηλότερο κόστος αλλά και νέες αγορές που προσφέρονται για πεδίο ανταγωνισμού.

«Η έρευνα έδειξε ότι η Ελλάδα συγκαταλέγεται σταθερά στους τελευταίους της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15, τόσο σε μακροοικονομική όσο και σε επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα, εμφανίζοντας μάλιστα σημάδια κλιμακούμενης μείωσης της ανταγωνιστικής της θέσης σε σχέση με τους παραδοσιακούς εταίρους της ΕΕ-15 αλλά και με τα νεοεισερχόμενα μέλη. Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα της Ελληνικής Οικονομίας οφείλεται κατά κύριο λόγο στις επιχειρήσεις που έχουν δυσκολία να αναπτυχθούν συστηματικά και κερδοφόρα. Συγκεκριμένα, δυο στις τρεις ελληνικές επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται μη ανταγωνιστικές συγκρινόμενες με τη μέση αμερικάνικη επιχείρηση και μόλις το 15% θα μπορούσε να δραστηριοποιηθεί ανταγωνιστικά σε μία απόλυτα διεθνή και φιλελεύθερη οικονομία»,(KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε.,2006)²².

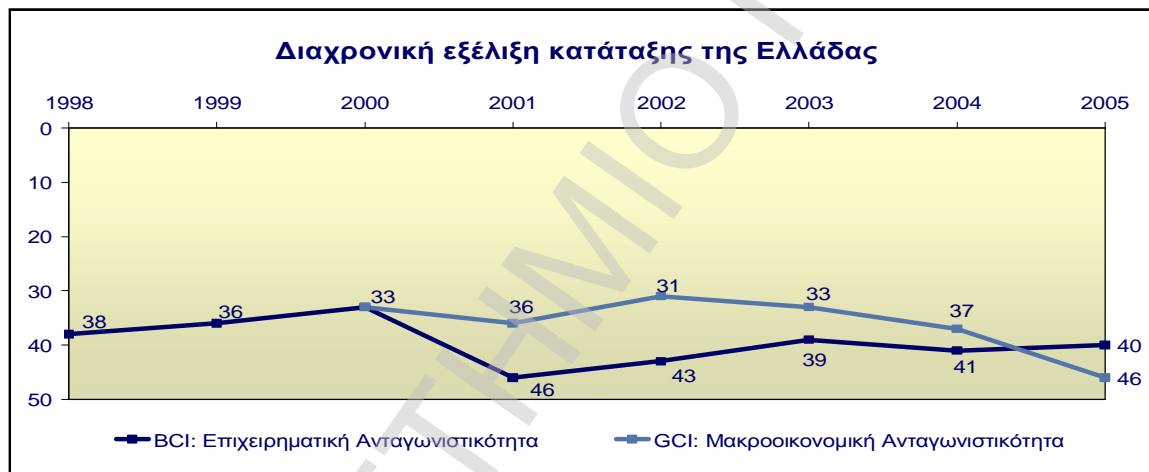
Η παραδοσιακή πολιτική σήμερα εστιάζεται στην βελτίωση του μακροοικονομικού και του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, αλλά όχι ιδιαίτερα επιτυχώς όπως φαίνεται από την πορεία ανταγωνιστικότητας της χώρας τα τελευταία έτη. Την ίδια στιγμή δεν υπάρχουν πολιτικές που

²² KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., «Η επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα προϋπόθεση της εθνικής ανταγωνιστικότητας», ΤΜΗΜΑ Β: Η Σχετική Ανταγωνιστική Θέση της Ελλάδας, Kantor Corporate Database, Σελ. 7, Φεβρουάριος 2006.

να διευκολύνουν ουσιαστικά την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στο επίπεδο της επιχείρησης, εκεί όπου διαδραματίζεται η μάχη της ανταγωνιστικότητας.

1.6.1. Η ελληνική ανταγωνιστικότητα δεν βελτιώνεται διαχρονικά

Η αδυναμία της Ελλάδας να ανταγωνιστεί τα ανεπτυγμένα κράτη, και ιδιαίτερα αυτά της Ε.Ε., φανερώνεται στις κατατάξεις της χώρας στις έρευνες του World Economic Forum (WEF)²³ τα τελευταία χρόνια. Η κατάταξη της χώρας στον δείκτη Μακροοικονομικής Ανταγωνιστικότητας σημειώνει ραγδαία πτώση, ενώ η αντίστοιχη επίδοση στο Δείκτη Μικροοικονομικής Ανταγωνιστικότητας (BCI)²⁴ το 2005, παρά την ανοδική πορεία, παραμένει μακριά από την 33^η θέση την οποία κατείχε το 2000.

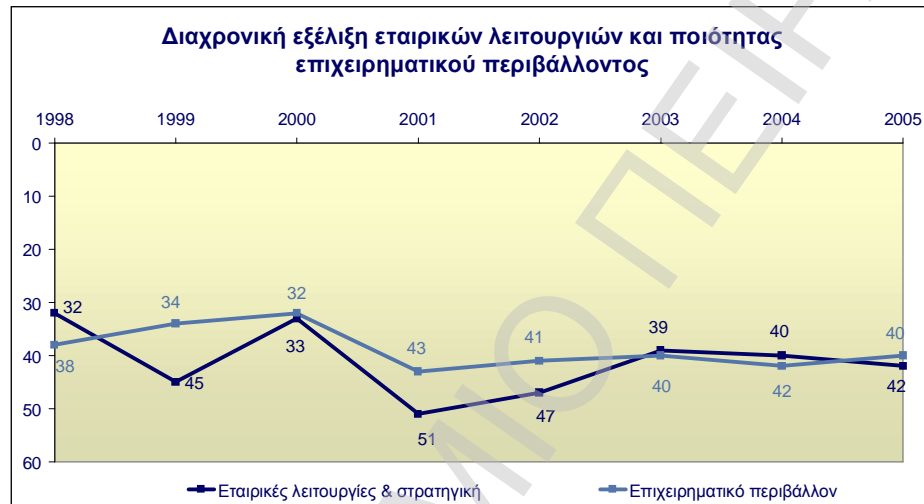
Πηγή: KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., Φεβρουάριος 2006

Διάγραμμα 1.1: Διαχρονική εξέλιξη των κατατάξεων της Ελλάδας στους δείκτες μικροοικονομικής και μακροοικονομικής ανταγωνιστικότητας

²³ Το World Economic Forum είναι ένας ανεξάρτητος διεθνής οργανισμός ο οποίος παρακολουθεί, καταγράφει και αξιολογεί την παγκόσμια κατάσταση της οικονομίας και συντάσσει ετησίως εκθέσεις, οι οποίες είναι πολύ χρήσιμες στις πολιτικές ηγεσίες για την διαμόρφωση της οικονομικής πολιτικής και τη λήψη αποφάσεων που αφορούν σε επενδύσεις, διεθνές εμπόριο κλπ. Το WEF Συντάσσει την ετήσια έκθεσή του σε συνεργασία με ακαδημαϊκούς κύρους και με ένα παγκόσμιο δίκτυο 109 ινστιτούτων και ερευνητικών κέντρων. Η Ετήσια Παγκόσμια Έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα είναι μοναδική ως προς την μεθοδολογία, γιατί συνδυάζει τα διαθέσιμα στοιχεία, με έρευνα η οποία αποτυπώνει τις αντιλήψεις και τις παρατηρήσεις των κορυφαίων επιχειρηματιών σε κάθε χώρα.

²⁴ **Δείκτης Μικροοικονομικής Ανταγωνιστικότητας (BCI)** : Ο Δείκτης αυτός εκφράζει τα μικροοικονομικά θεμέλια της ανάπτυξης όπως για παράδειγμα την αποτελεσματικότητα των επιχειρηματικών λειτουργιών, την ύπαρξη στρατηγικής και την ποιότητα του μικροοικονομικού περιβάλλοντος και αξιολογεί το επιχειρηματικό περιβάλλον, τις δομές των αγορών και τις επιχειρήσεις αντικατοπτρίζοντας το τρέχον επίπεδο ευημερίας του επιχειρηματικού τοπίου της κάθε χώρας.

«Η διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων και η εκτενής προβολή της χώρας δεν έφεραν την αναμενόμενη βελτίωση στην ανταγωνιστική θέση της Ελλάδας. Η απογοήτευση από αυτό, μαζί με άλλες οικονομικές εξελίξεις, όπως η αναθεώρηση των δημόσιο-οικονομικών μεγεθών, φαίνεται να είναι οι κύριοι παράγοντες πίσω από την μεγαλύτερη πτώση της κατάταξης στον δείκτη GCI²⁵ μέχρι στιγμής», (KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., 2006)²⁶.

Πηγή: KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., Φεβρουάριος 2006

Διάγραμμα 1.2: Διαχρονική εξέλιξη υποδείκτη εταιρικών λειτουργιών και ποιότητας επιχειρηματικού περιβάλλοντος

«Η ανάλυση των επιδόσεων της ελληνικής οικονομίας στους επιμέρους υποδείκτες που απαρτίζουν τον Δείκτη Μικροοικονομικής Ανταγωνιστικότητας (BCI), όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 1.2., δείχνει ότι τα περισσότερα έτη οι εταιρικές λειτουργίες και η στρατηγική υπολείπονται της ποιότητας του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Μετά τη σημαντική υποχώρηση της σχετικής ανταγωνιστικής θέσης με το κλείδωμα της ισοτιμίας του νομίσματος,

²⁵ **Δείκτης Αναπτυξιακής Ανταγωνιστικότητας (GCI):** Ο Δείκτης αυτός εκφράζει το μακροοικονομικό, πολιτικό, νομικό και κοινωνικό περιβάλλον και κατά πόσο αυτό δημιουργεί τις προϋποθέσεις για υγιή ανάπτυξη. Αξιολογεί την οικονομική πολιτική, τους θεσμούς και τους μηχανισμούς της χώρας, οι οποίοι δύνανται να υποστηρίξουν υψηλά ποσοστά οικονομικής σε μέσο-μακροχρόνια βάση (δηλ. για τα επόμενα 5 με 8 χρόνια) και αντικατοπτρίζει την ικανότητα των οικονομιών και επιτυγχάνουν διατηρήσιμη ανάπτυξη, συσχετίζοντάς την με μακροοικονομικά, θεσμικά και τεχνολογικά κριτήρια. Εξετάζονται οι οδηγοί αύξησης του κατά κεφαλή Α.Ε.Π., και δίνεται μεγάλη βαρύτητα στο ύψος επενδύσεων σε επίπεδο χώρας και άλλες μακροοικονομικές μεταβλητές και πολιτικές.

²⁶ **KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε.,** «Η επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα προϋπόθεση της εθνικής ανταγωνιστικότητας», ΤΜΗΜΑ Β: Η Σχετική Ανταγωνιστική Θέση της Ελλάδας, Kantor Corporate Database, Σελ. 7, Φεβρουάριος 2006.

ο υποδείκτης εταιρικών λειτουργιών και στρατηγικής άρχισε να βελτιώνεται με αρκετά γρήγορο ρυθμό. Η βελτίωση του υποδείκτη εταιρικών λειτουργιών & στρατηγικής ευθύνεται κυρίως για την ανοδική πορεία του δείκτη BCI την περίοδο 2001-2003. Οι δυο υποδείκτες από το 2003 και έπειτα έχουν συγκληθεί σε θέσεις γύρω στην 41^η καθώς η διαφορά στην κατάταξη μεταξύ τους μπορεί να θεωρηθεί ότι δεν υφίσταται πλέον. Επισημαίνεται ότι η κατάρτιση του υποδείκτη εταιρικών λειτουργιών και στρατηγικής δεν λαμβάνει υπόψη του χρηματοοικονομικά αποτελέσματα των επιχειρήσεων αλλά μετρά ποιοτικά δεδομένα που αφορούν στον τρόπο λειτουργίας τους και το πόσο εξελιγμένες στρατηγικές ακολουθούν», (KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., 2006)²⁷.

1.6.2. Η Ελλάδα στις τελευταίες θέσεις μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15

Οι χώρες με τις οποίες η Ελλάδα έχει ακολουθήσει κοινούς άξονες δράσης και πολιτικών επί δεκαετίες αλλά και με τις οποίες ανταγωνίζεται τα τελευταία χρόνια τόσο στο επιχειρηματικό επίπεδο όσο και στο επίπεδο της προσέλκυσης επενδύσεων, έχουν καλύτερες επιδόσεις στις κατατάξεις του WEF. «Σε σύγκριση με τις χώρες της ΕΕ-15 η Ελλάδα είναι σταθερά τελευταία με μεγάλη διαφορά όσον αφορά τον δείκτη μικροοικονομικής ανταγωνιστικότητας και για τα πέντε έτη που εξετάζονται. Στον δείκτη μακροοικονομικής ανταγωνιστικότητας κατείχε την τελευταία θέση τα έτη 2000 και 2001, ενώ από το 2002 και ύστερα η πτώση της Ιταλίας από την 26 θέση το 2001 στην 47 το 2004 ανεβάζει την Ελλάδα στην προτελευταία θέση.

Η είσοδος των 10 νέων μελών της Ε.Ε., απομακρύνει την Ελλάδα από την τελευταία θέση. Ωστόσο, καταδεικνύεται η ανταγωνιστική αδυναμία της χώρας ακόμα περισσότερο, αν παρατηρήσουμε ότι με βάση τον μέσο όρο θέσεων της περιόδου ξεπερνιέται σημαντικά στην κατάταξη ανταγωνιστικότητας από νέες χώρες-μέλη με αρκετά μικρότερο κατά κεφαλήν εισόδημα, όπως η Ουγγαρία, η Τσεχία, η Εσθονία και η Σλοβενία. Από τα υπόλοιπα νέα μέλη μόνο η Πολωνία έχει καθαρά χειρότερο μέσο όρο κατατάξεων την τελευταία πενταετία, με την Σλοβακία, την Λιθουανία και την Λετονία να κατέχουν κοντινές θέσεις με την Ελλάδα. Η μελλοντική προοπτική για την Ελλάδα δεν είναι ενθαρρυντική, καθώς στις κατατάξεις του

²⁷ KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., «Η επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα προϋπόθεση της εθνικής ανταγωνιστικότητας», ΤΜΗΜΑ Β: Η Σχετική Ανταγωνιστική Θέση της Ελλάδας, Kantor Corporate Database, Σελ. 8, Φεβρουάριος 2006.

τελευταίου έτους μόνο η Πολωνία κατέχει χειρότερη θέση και στις δυο κατατάξεις ανταγωνιστικότητας», (KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., 2006)²⁸.

Πίνακας 1.1. : Διαχρονική σύγκριση των κατατάξεων των χωρών της Ε.Ε. – 25*

	2001		2002		2003		2004		2005		Μ.Ο.		ΑΕΠ/ κεφαλή (EUR) 2005	Διαφορά BCI από GCI
	BCI	GCI	BCI	GCI	BCI	GCI	BCI	GCI	BCI	GCI	BCI	GCI		
Ιρλανδία	22	11	20	23	21	28	22	30	19	26	21	24	€38.600	3
Δανία	8	14	8	4	4	4	7	5	4	4	6	6	€38.000	0
Σουηδία	6	9	6	3	3	3	4	3	12	3	6	4	€31.800	-2
Ολλανδία	3	8	7	13	9	12	9	12	9	11	7	11	€30.400	4
Αυστρία	11	18	12	18	17	17	16	17	10	21	13	18	€29.800	5
Μ. Βρετανία	7	12	3	11	6	15	6	11	6	13	6	12	€29.400	7
Φιλανδία	1	1	2	1	1	1	2	1	2	1	2	1	€29.300	-1
Βέλγιο	15	19	13	21	15	25	14	25	16	31	15	24	€28.700	10
Γαλλία	13	20	15	28	10	24	12	27	11	30	12	26	€27.200	14
Γερμανία	4	17	4	14	5	13	3	13	3	15	4	14	€27.200	11
Ιταλία	23	26	24	33	24	39	34	47	38	47	29	38	€23.700	10
Ισπανία	24	22	25	20	25	21	26	23	25	29	25	23	€20.800	-2
Ελλάδα	46	36	43	31	39	33	41	37	40	46	42	37	€16.200	-5
Σλοβενία	32	31	27	26	30	29	31	33	32	32	30	30	€13.900	0
Πορτογαλία	33	25	35	19	36	23	33	24	30	22	33	23	€13.800	-11
Τσεχία	34	37	34	36	35	37	35	40	27	38	33	38	€9.800	5
Ουγγαρία	27	28	28	29	38	31	42	39	34	39	34	33	€8.700	-1
Εσθονία	28	29	30	27	28	20	27	20	26	20	28	23	€7.600	-5
Σλοβακία	40	40	42	46	42	41	39	43	39	41	40	42	€6.900	2
Πολωνία	42	41	46	50	46	43	57	60	42	51	47	49	€6.400	2
Λιθουανία	47	43	39	39	41	38	35	36	41	43	41	40	€5.800	-1
Λετονία	41	47	45	43	29	35	49	44	48	44	42	43	€5.400	0

Πηγή: KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., Φεβρουάριος 2006

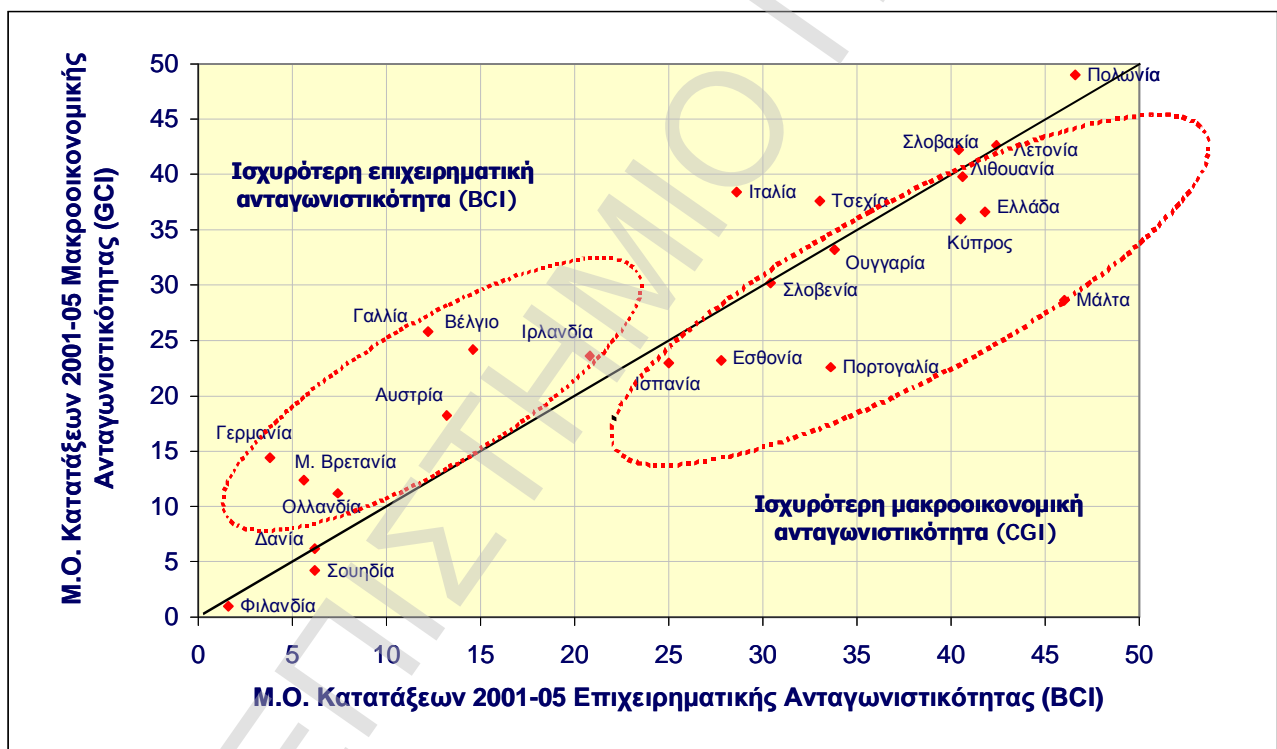
* Στις κατατάξεις του WEF η Μάλτα περιλαμβάνεται από το 2003, η Κύπρος από το 2004, ενώ το Λουξεμβούργο δεν περιλαμβάνεται καθόλου; Πηγή στοιχείων για το ΑΕΠ/κεφαλή: Eurostat

- χειρότερη κατάταξη ΕΕ-15
- χειρότερη κατάταξη ΕΕ-25

«Στο Διάγραμμα 1.3. αποτυπώνονται οι μέσοι όροι κατάταξης για την τελευταία πενταετία των χωρών της ΕΕ-25. Οι χώρες πάνω από τη διαγώνιο έχουν καλύτερη κατάταξη στον δείκτη BCI από ότι στον δείκτη GCI, οπότε έχουν ισχυρότερη μικροοικονομική ανταγωνιστικότητα,

²⁸ KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., «Η επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα προϋπόθεση της εθνικής ανταγωνιστικότητας», ΤΜΗΜΑ Β: Η Σχετική Ανταγωνιστική Θέση της Ελλάδας, Kantor Corporate Database, Σελ. 9, Φεβρουάριος 2006.

ενώ το αντίθετο ισχύει για τις χώρες κάτω από τη διαγώνιο. Σε γενικές γραμμές οι χώρες της ΕΕ-15 είναι πιο ανταγωνιστικές από τα νέα μέλη και έχουν καλύτερη κατάταξη στην μικρο-παρά την μακρο-οικονομική ανταγωνιστικότητα. Σημαδιακή εξαίρεση αποτελούν οι τρεις χώρες με το μικρότερο ΑΕΠ ανά κεφαλή από τις ΕΕ-15 – η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ελλάδα, οι οποίες έχουν μέσο όρο κατατάξεων καλύτερο στον δείκτη GCI και όχι στον δείκτη BCI. Αυτή η παρατήρηση ενισχύει την ένδειξη ότι σε μια δομικά διχασμένη πανευρωπαϊκή οικονομία, οι νότιες χώρες της ΕΕ-15, και ιδιαίτερα η Ελλάδα, κινδυνεύουν να παρευρεθούν στην ομάδα οικονομιών δεύτερης ταχύτητας, μαζί με τα περισσότερα από τα νέα μέλη της ΕΕ-25», (KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., 2006)²⁹.

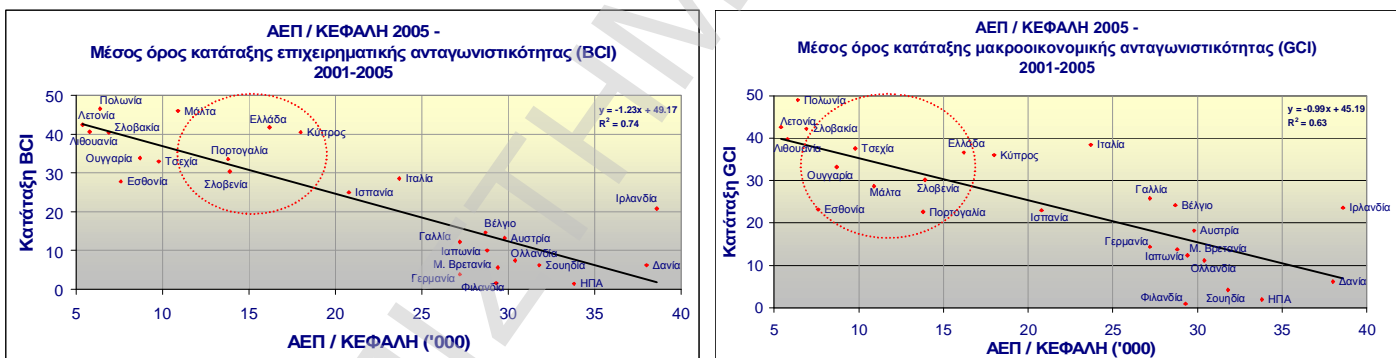
Πηγή: KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., Φεβρουάριος 2006

Διάγραμμα 1.3. : Μέσοι όροι κατατάξεων των χωρών της Ε.Ε., 2001 – 2005

²⁹ KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., «Η επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα προϋπόθεση της εθνικής ανταγωνιστικότητας», ΤΜΗΜΑ Β: Η Σχετική Ανταγωνιστική Θέση της Ελλάδας, Kantor Corporate Database, Φεβρουάριος 2006.

1.6.3. Η Ελλάδα έχει χαμηλότερη από τη αναμενόμενη θέση σε μικρο και μακρο ανταγωνιστικότητα με βάση το ΑΕΠ ανά κεφαλή της

Η ισχυρή συσχέτιση μεταξύ του πλούτου μιας χώρας και των κατατάξεων ανταγωνιστικότητάς της, η οποία διαπιστώνεται και από άλλες μελέτες³⁰, φαίνεται και στο Διάγραμμα 1.4. «Η συσχέτιση αυτή είναι πιο ισχυρή για το δείκτη επιχειρηματικής ανταγωνιστικότητας, όπου η τιμή του συντελεστή συσχέτισης φτάνει τα 74% έναντι 63% για τον δείκτη BCI. Οι χώρες που βρίσκονται πάνω από τη γραμμή που ερμηνεύει τη σχέση ανταγωνιστικότητας και κατά κεφαλή ΑΕΠ κατατάσσονται χαμηλότερα από το αναμενόμενο για το κατά κεφαλή ΑΕΠ που διαθέτουν. Το αντίθετο ισχύει για αυτές που βρίσκονται κάτω από τη γραμμή. Παρατηρούμε έτσι ότι η Ελλάδα, μαζί με την Κύπρο, την Ιταλία, την Ιρλανδία και την Πολωνία, παρουσιάζουν σημαντικά χειρότερες κατατάξεις και στους δύο δείκτες ανταγωνιστικότητας για το ΑΕΠ/κεφαλή που διαθέτουν. Το εισόδημα της Ελλάδας δικαιολογεί πολύ καλύτερη θέση και στους δύο δείκτες ανταγωνιστικότητας», (KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., 2006)³¹.

Πηγή: KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., Φεβρουάριος 2006

*Πηγή κατά κεφαλή ΑΕΠ: Eurostat

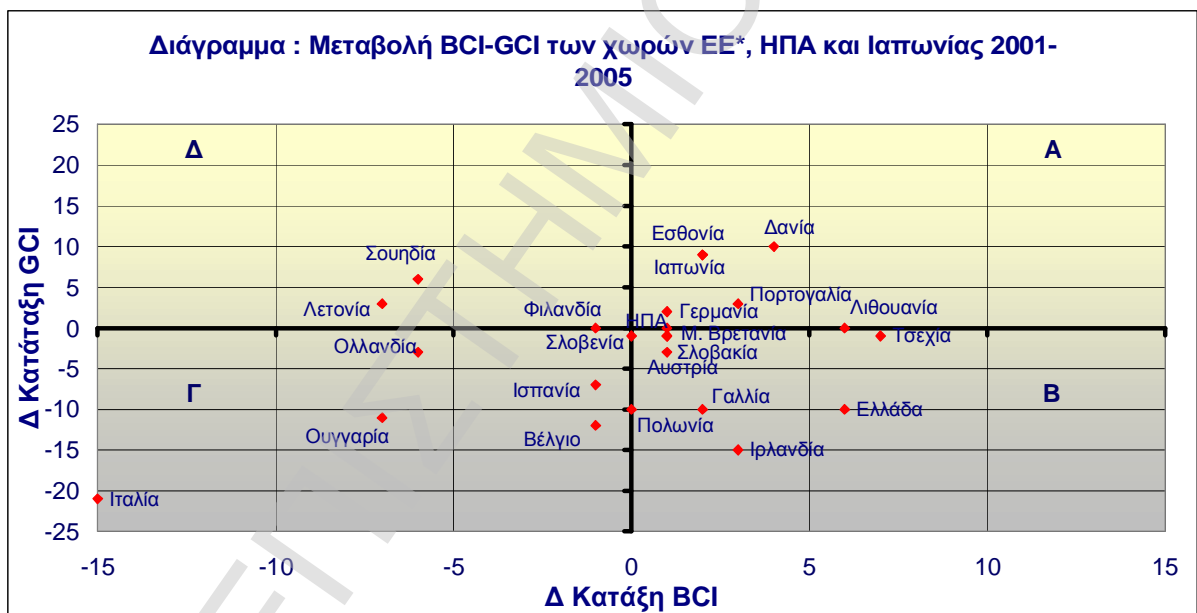
Διάγραμμα 1.4. : Συσχέτιση Μ.Ο. κατάταξης ανταγωνιστικότητας με κατά κεφαλή Α.Ε.Π.*

³⁰ Porter Michael E., «The current Competitiveness Index: Measuring the Microeconomic Foundations of Prosperity», The Global competitiveness Report 2001, Oxford University Press, E.U.

³¹ KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., «Η επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα προϋπόθεση της εθνικής ανταγωνιστικότητας», ΤΜΗΜΑ Β: Η Σχετική Ανταγωνιστική Θέση της Ελλάδας, Kantor Corporate Database, Σελ. 10, Φεβρουάριος 2006.

1.6.4. Στην Ε.Ε. – 25 δεν παρατηρείται ούτε βελτίωση, ούτε σύγκλιση ανταγωνιστικότητας

«Η επιθυμητή σύγκλιση των οικονομιών της ΕΕ-25, η οποία προϋποθέτει ότι οι χώρες οι οποίες βρίσκονται σε χειρότερη θέση κινούνται με μεγαλύτερη ταχύτητα, δεν παρατηρείται όσο αφορά στην ανταγωνιστικότητα. Το Διάγραμμα 1.5. παρουσιάζει τη μεταβολή στην κατάταξη που είχαν οι χώρες από το 2001 στο 2005 για τους δείκτες BCI και GCI. Οι χώρες που βρίσκονται στο τμήμα Β βελτίωσαν τις θέσεις τους ως προς την κατάταξη μικροοικονομικής ανταγωνιστικότητας (BCI) και τις χειροτέρευσαν όσον αφορά τη μακροοικονομική (GCI). Την αντίθετη συμπεριφορά είχαν οι χώρες του τμήματος Δ. Οι χώρες του τμήματος Γ, στις οποίες ανήκει και η Ελλάδα, κινήθηκαν προς χειρότερες θέσεις και για τους δύο δείκτες, ενώ αυτές στο τμήμα Α βελτιώθηκαν σε μικρο και μακρο ανταγωνιστικότητα», (KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., 2006)³².

Πηγή: KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., Φεβρουάριος 2006

Διάγραμμα 1.5. : Μεταβολή BCI-GCI των χωρών ΕΕ-25*, ΗΠΑ και Ιαπωνίας 2000 – 2004

³² KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., «Η επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα προϋπόθεση της εθνικής ανταγωνιστικότητας», ΤΜΗΜΑ Β: Η Σχετική Ανταγωνιστική Θέση της Ελλάδας, Kantor Corporate Database, Σελ. 12, Φεβρουάριος 2006.

1.7. Συμπεράσματα

Η Ελλάδα όπως φαίνεται από τους παραπάνω πίνακες, εξακολουθεί να υστερεί σε ανταγωνιστικότητα, όχι μόνο σε σχέση με άλλες αναπτυγμένες χώρες, αλλά και με χώρες με χαμηλότερο επίπεδο ανάπτυξης. Ο κύριος λόγος υστέρησης εμφανίζεται να είναι η αδυναμία της χώρας στο μικροοικονομικό επιχειρηματικό επίπεδο και ιδιαίτερα στις ικανότητες, διαδικασίες και στρατηγικές των ίδιων των επιχειρήσεων. Ταυτόχρονα, η ανάλυση των στοιχείων φανερώνει ότι κατά κανόνα η ανταγωνιστικότητά των ισχυρά ανταγωνιστικών οικονομιών της ΕΕ-25 οδηγείται από τις επιχειρήσεις.

Η συμμετοχή της χώρας σε μια ζώνη, όπου οι ανταγωνιστικότητα οξύνεται διαχρονικά με την απελευθέρωση του εμπορίου και της διακίνησης κεφαλαίων, έχει ως αποτέλεσμα την απώλεια τεχνητών ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων, όπως η διατήρηση χαμηλού εργατικού κόστους, η διολίσθηση της ισοτιμίας και η επιβολή δασμών ή περιορισμών κατά βούληση σε εισαγωγές αγαθών. Ως αντιστάθμισμα στον προσωρινό ανταγωνιστικό αποπλισμό της οικονομίας, χρησιμοποιήθηκαν στην Ελλάδα, χρηματοδοτήσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση με σκοπό την ανάπτυξη υποδομών και την αποφυγή αστάθειας που επιφέρουν οι μεγάλες αλλαγές στην οικονομία. Καθώς η ροή των χρηματοδοτήσεων παροχετεύεται προς τα νέα μέλη της Ένωσης, η ουσιαστική αντιμετώπιση των προβλημάτων και δυσκολιών σε επίπεδο των εταιρικών λειτουργιών και στρατηγικής (επιχείρηση) και επιχειρηματικού περιβάλλοντος (κράτος), αποτελεί πλέον το μοναδικό τρόπο για την ενίσχυση της συνολικής ανταγωνιστικότητας της χώρας.

1.7.1. Η ανταγωνιστικότητα της χώρας χρειάζεται νέες ιδέες και πρακτικές τόσο από την Πολιτεία όσο και από την Επιχείρηση

1.7.1.1. Η πολιτεία

Ο κρατικός φορέας έχοντας χάσει το ρόλο του ως οικονομικός παράγοντας που ανταγωνίζεται μέσα στην οικονομία, οφείλει να αναθεωρήσει τον ρόλο του ως ρυθμιστή προς όφελος των επιχειρήσεων και κατ' επέκταση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών του. Οφείλει να αναλάβει πρωτοβουλίες και να υιοθετήσει νέες πρακτικές, που για τους σκοπούς της ανταγωνιστικότητας, συνοψίζονται στην μετατόπιση από τις μη αποδοτικές επιδοτήσεις και τη μείωση των κινδύνων,

σε πολιτικές που προάγουν την αποδοτικότητα και τη διατηρησιμότητα της απόδοσης των επιχειρήσεων, όπως:

- «Φοροαπαλλαγές για **συγχωνεύσεις** επιχειρήσεων και **ανάπτυξη προϊόντων**, ώστε να δημιουργηθούν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα που πηγάζουν από το μειωμένο κόστος ή/ και καινοτομικά προϊόντα και υπηρεσίες.
- Προσφορά βοήθειας στην **εξεύρεση κεφαλαίων** με τη δημιουργία και καλλιέργεια αγορών κεφαλαίου για μετοχικές επενδύσεις και για δάνεια και επιδοτήσεις σε συνδυασμό με δανεισμό μέσω τραπεζών.
- Ενίσχυση για την τοπική διαμόρφωση **clusters**, γύρω από σημαντικές επιχειρήσεις, που αποτελούν εφαλτήριο για δημιουργία ολόκληρων διεθνώς ισχυρών ανταγωνιστικά κλάδων.
- Ενίσχυση της **εφαρμοσμένης ανάπτυξης** και όχι της βασικής έρευνας, ώστε να εφαρμοσθούν καινοτομίες σε τεχνολογία και σε μεθόδους παραγωγής, διάθεσης και διοίκησης, που θα προσφέρουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στις ελληνικές επιχειρήσεις.
- Βελτίωση της τροφοδοσίας της αγοράς με κατάλληλα **στελέχη**, εξασφαλίζοντας την ανάπτυξη και τη διατηρησιμότητα της ανταγωνιστικότητας στην πάροδο του χρόνου», (KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., 2006)³³.

1.7.1.2. Οι επιχειρήσεις

Στο επιχειρηματικό επίπεδο ωστόσο κρίνεται η μάχη της ανταγωνιστικότητας - εκεί όπου δημιουργείται η αξία και φαίνεται διάφανα η πραγματική ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Οι επιχειρήσεις υποστηρίζοντας πρώτιστα την δική τους ανάπτυξη και αποδοτικότητα, οφείλουν να αντιμετωπίσουν τις νεοεμφανισθείσες απειλές και να εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες που προκύπτουν στην σύγχρονη ανταγωνιστική οικονομία, δίνοντας το απαραίτητο βάρος σε ορισμένα ζητήματα:

- «Έμφαση στη διεύρυνση της **κερδοφορίας μαζί με ανάπτυξη**, αντιλαμβανόμενοι ότι η κερδοφορία αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για ανάπτυξη και αντιστρόφως.

³³ KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., «Η επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα προϋπόθεση της εθνικής ανταγωνιστικότητας», ΤΜΗΜΑ Δ: Προς Μια Νέα Αντίληψη Ανταγωνιστικότητας, Kantor Corporate Database, Σελ. 3, Φεβρουάριος 2006.

- Στήσιμο σταθερών **εταιρικών δομών**, που θα επιτρέψουν την δημιουργία ισχυρής εταιρικής κουλτούρας και την απαγκίστρωση από τον παραδοσιακό προσωποκεντρικό χαρακτήρα της τυπικής ελληνικής επιχείρησης.
- Ενίσχυση των λειτουργιών **σχεδιασμού, μάρκετινγκ και αξιοποίησης**, οι οποίες έχουν αδίκως παραγκωνισθεί και δεν έχει αναγνωρισθεί η αξία τους στις περισσότερες επιχειρήσεις.
- Συστηματικότητα στην παραγωγή **νέων ιδεών**, με τον προσδιορισμό πόρων για το σκοπό αυτό, εκμεταλλευόμενη τα καλύτερα στελέχη της.
- **Εξωστρέφεια** και συνεχής αναζήτηση ευκαιριών στην ήδη υπάρχουσα ή και άλλες οριζόντιες και κάθετες αγορές, όπου κάθε επιχείρηση θα μπορούσε να εφαρμόσει το know how και τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα που έχει δημιουργήσει.
- Καλλίτερο ζύγισμα ίδιων και δανειακών κεφαλαίων, ώστε να αποφευχθούν προβλήματα **χρηματοδότησης** στο μέλλον από μια απότομη ανάπτυξη που δεν μπορεί να αντέξει η επιχείρηση.
- Δημιουργία προϋποθέσεων **διατηρήσιμης ανάπτυξης**, με μακροχρόνιο ορίζοντα στρατηγικού σχεδιασμού», (KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., 2006)³⁴.

³⁴ KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., «Η επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα προϋπόθεση της εθνικής ανταγωνιστικότητας», ΤΜΗΜΑ Δ: Προς Μια Νέα Αντίληψη Ανταγωνιστικότητας, Kantor Corporate Database, Σελ. 4, Φεβρουάριος 2006.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**A. Ελληνική Βιβλιογραφία**

- ✓ **Γράβαρης Δ.**, «Πολιτικές απασχόλησης και ο ρόλος του Κράτους στην αγορά εργασίας», Τόπος, τ.3, Αθήνα 1991.
- ✓ **ΕΣΑΑ**, «Ετήσια Έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα», Αθήνα 2003.
- ✓ **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ**, «Έκθεση για την Οικονομία και την Απασχόληση 2005», 2005.
- ✓ **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ**, «Η Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση», Ετήσια Έκθεση, Αθήνα 2002.
- ✓ **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ**, «Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: η ανάγκη ενός Νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος», Ιούνιος 2005.
- ✓ **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ**, «Έκθεση για την Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση 2004», Αθήνα 2004.
- ✓ **ΙΟΒΕ**, «Έκθεση στο 4ο Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας, 2003», σ.4, 2003.
- ✓ **ΙΟΒΕ**, « Προσαρμογές και Ανταγωνιστικότητα στην ελληνική Βιομηχανία», Δελτίο Τύπου, Νέα Μελέτη του ΙΟΒΕ, 6 Ιουλίου 1994.
- ✓ **ΚΑΝΤΟΡ Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε.**, «Η επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα προϋπόθεση της εθνικής ανταγωνιστικότητας», Kantor Corporate Database, Φεβρουάριος 2006.
- ✓ **Κολλιός Γ.**, «Η Απασχόληση και η Ανεργία στην Ευρωπαϊκή Ένωση», 2001.
- ✓ **Παλάσκας Θ.**, «Ανταγωνιστικότητα-Απασχόληση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα και την Ε.Ε. Προοπτικές και Προτάσεις», Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κ. Καραμανλής, Αθήνα 2003.
- ✓ **Παπούλιας Δ. και Τσούκας Χ.**, «Κατευθύνσεις για τη Μεταρρύθμιση του Κράτους», Εκδόσεις «Καστανιώτης», 1998.
- ✓ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**, «Διερεύνηση των Διεθνών Δεικτών Ανταγωνιστικότητας και εκτίμηση του κόστους από την έλλειψη ανταγωνιστικότητας στην Ελληνική Οικονομία», Ειδική Γραμματεία για την Ανταγωνιστικότητα, Αθήνα Μάρτιος 2005.

✓ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ**, «Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση 2003 & 2004», 2004.

✓ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ**, «Κοινωνικός Προϋπολογισμός έτους 2003», Αθήνα 2004.

B. Ξένη Βιβλιογραφία

✓ **Akerlof G., Dickens W.T. and Perry G.L.**, «Near-Rational Wage and Price Setting and the Optimal Rates of Inflation and Unemployment», *Brookings Papers of Economic Activity* No1, 2000.

✓ **Akerlof G., Dickens W.T. and Perry G.L.**, «The Macroeconomics of Low Inflation», *Brookings Papers on Economic, Activity* No1, 1996.

✓ **Bryant R. et al.**, «Greece's Economic Performance and Prospects», *Brookings Institution and Central Bank of Greece*, 2001.

✓ **EUROPEAN COMMISSION**, «Impact Assessment: Next Steps» (In support of competitiveness and sustainable development), *Commission Staff Working Paper, SEC* (2004)1377, 21 October 2004.

✓ **EUROPEAN COMMUNITIES**, «Facing the challenge», *The Lisbon strategy for growth and employment. Report from the High Level Group chaired by Wim Kok, Luxembourg* 2004.

✓ **Krugman P.**, «Competitiveness: A Dangerous Obsession», *article «Foreign Affairs»*, 1994.

✓ **Lazonick W.**, « Η Οργάνωση των Επιχειρήσεων και ο μύθος της οικονομίας της αγοράς », 2001.

✓ **Malecki E.J.**, «Knowledge and regional competitiveness», *Paper presented at the International Symposium Knowledge, Education and Space, Heidelberg* 1999.

✓ **NATIONAL COMPETITIVENESS COUNCIL**, «What is competitiveness? », 1996.

✓ *Nicoletti G. and Scarpetta S.*, «Interaction between Labour and Product Market Regulations. Do they Affect Employment? Evidence from OECD Countries», OECD Economics Working Paper, 2002.

✓ *Nicoletti G. and Scarpetta S.*, «Regulation, Productivity and Growth, OECD Evidence», OECD Economics Department Working Paper 347, January 2003.

✓ *OECD*, «Cities and Regions in the New Learning Economy», 2000.

✓ *OECD*, «Main Science and Technology Indicators», 2004.

✓ *O'Mahony M. and B. Van Ark*, «EU productivity and competitiveness: an industry perspective», European Commission, 2003.

✓ *Porter Michael E.*, «The current Competitiveness Index: Measuring the Microeconomic Foundations of Prosperity», The Global Competitiveness Report 2001, Oxford University Press, E.U. 2001.

✓ *WORLD ECONOMIC FORUM*, «Annual Meeting 2004», press information, January 2004.

✓ *WORLD ECONOMIC FORUM*, «Annual Meeting 2005», Press Release, January 2005.

✓ *WORLD ECONOMIC FORUM*, Global Competitiveness Report, 2004.

✓ *WORLD ECONOMIC FORUM*, Yearbook, 2004.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2**ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ & ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ****2.1. Γενικά¹**

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται κατά τα τελευταία έτη στην γνώση ως συντελεστή παραγωγής: Οι νέες συνθήκες ανταγωνισμού απαιτούν μια ακόμη μεγαλύτερη έμφαση στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων και των γνώσεων του εργατικού δυναμικού, στην δια βίου μάθηση, και στην ποιοτική αναβάθμιση των εργασιακών διαδικασιών έτσι ώστε να αξιοποιηθούν έγκαιρα οι δυνατότητες αύξησης της παραγωγικότητας που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες όταν υπάρχει εσωτερική, οργανωτική ευελιξία στις μονάδες παραγωγής. Σε αυτό το πλαίσιο χρησιμοποιείται και ο όρος των learning regions (OECD, 2001), των «περιοχών που μαθαίνουν» χάρη σε δράσεις που αποσκοπούν στην ενθάρρυνση και την διάχυση της καινοτομίας και της γνώσης σε ολόκληρη την περιοχή (εκπαίδευση, κατάρτιση, σεμινάρια και workshops, ιστοσελίδες και άλλες μορφές διάχυσης της γνώσης).

Η Εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι υποχρεωτική για όλα τα παιδιά μεταξύ των ηλικιών 6-15, δηλαδή περιλαμβάνει την Πρωτοβάθμια (Δημοτικό) και την κατώτερη Δευτεροβάθμια (Γυμνάσιο). Η σχολική ζωή, όμως, των μαθητών μπορεί να ξεκινά από την ηλικία των 2,5 ετών (προσχολική εκπαίδευση) σε ιδρύματα (ιδιωτικά και δημόσια) που ονομάζονται Βρεφονηπιακοί Παιδικοί Σταθμοί. Ορισμένοι Βρεφονηπιακοί Παιδικοί σταθμοί διαθέτουν και Νηπιακά Τμήματα που λειτουργούν παράλληλα προς τα Νηπιαγωγεία. Η διάρκεια φοίτησης στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (Δημοτικό) είναι εξαετής, με ηλικία εισόδου το 6ο έτος. Παράλληλα προς τα κοινά Νηπιαγωγεία και Δημοτικά λειτουργούν και Ολοήμερα σχολεία, τα οποία έχουν διευρυμένο ωράριο λειτουργίας και εμπλουτισμένο Αναλυτικό Πρόγραμμα.

Η μετά-υποχρεωτική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, σύμφωνα με τη μεταρρύθμιση του 1997, περιλαμβάνει δύο τύπους σχολείων: τα Ενιαία Λύκεια και τα Τεχνικά Επαγγελματικά

---

¹ Όλες οι πληροφορίες που αφορούν στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα έχουν συλλεχθεί από την Ιστοσελίδα του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ήτοι www.ypepth.gr καθώς και από την ιστοσελίδα του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, www.kepe.gr/Εκπαίδευση στην Ελλάδα ή Κατάρτιση στην Ελλάδα. Λεπτομερής επίσης περιγραφή του Ελληνικού Εκπαιδευτικού Συστήματος υπάρχει και στον Εθνικό Φάκελο που συντάχθηκε από την Ελληνική Υπηρεσία του Ευρωπαϊκού Δικτύου για την Εκπαίδευση «ΕΥΡΥΔΙΚΗ».

Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ). Η διάρκεια φοίτησης είναι τριετής στα Ενιαία Λύκεια και διετής (α΄ κύκλος σπουδών) ή τριετής (β΄ κύκλος σπουδών) στα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια, ενώ δεν αποκλείονται αμοιβαίες μετακινήσεις από τον ένα τύπο σχολείου στον άλλο. Παράλληλα με τα κοινά σχολεία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης λειτουργούν και Ειδικά Νηπιαγωγεία, Δημοτικά, Γυμνάσια, Λύκεια και λυκειακές τάξεις, που απευθύνονται σε μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Επίσης λειτουργούν και Μουσικά, Εκκλησιαστικά και Αθλητικά Γυμνάσια και Λύκεια.

Στη μετά-υποχρεωτική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση εντάσσονται και τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ), τα οποία προσφέρουν επίσημη αλλά αδιαβάθμιτη εκπαίδευση. Τα Ιδρύματα αυτά χαρακτηρίζονται αδιαβάθμιτα, γιατί δέχονται τόσο αποφοίτους Γυμνασίου όσο και αποφοίτους Λυκείου, ανάλογα με τις επιμέρους ειδικότητες που προσφέρουν. Η δημόσια πανεπιστημιακή εκπαίδευση χωρίζεται σε ΑΕΙ και ΤΕΙ. Η εισαγωγή των φοιτητών σ αυτά τα ιδρύματα εξαρτάται από την επίδοσή τους σε εξετάσεις εθνικού επιπέδου που λαμβάνουν χώρα στη Β΄ και Γ΄ τάξη του Λυκείου. Επιπρόσθετα, στο ΕΑΠ οι φοιτητές γίνονται αποδεκτοί από την ηλικία των 22 ετών μετά από κλήρωση.

Η επίσημη τυπική εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από καθορισμένη διάρκεια σπουδών, επαναληψιμότητα, και απονομή επίσημου τίτλου σπουδών στο τέλος τους, ο οποίος αποτελεί και την κρατική νομιμοποίησή της. Η διαβάθμιση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων συνεπάγεται την υποχρέωση κατοχής του αποδεικτικού τίτλου (απολυτηρίου, πτυχίου κλπ.) του προηγούμενου επιπέδου σπουδών για τη συνέχιση στο επόμενο. Επισημαίνεται ότι το διάγραμμα δίνει τη γενική εικόνα του εκπαιδευτικού συστήματος σε όσες εκφάνσεις του εοπτεύονται κυρίως από το ΥΠΕΠΘ, που είναι και οι μεγαλύτερες σε έκταση. Όμως, μια ευρύτερη ανάλυση δείχνει ότι το σύνολο των εκπαιδευτικών υπηρεσιών που προσφέρονται στην Ελλάδα αποτελεί ένα πλέγμα πολύ πιο πολύπλοκο, πολυεπίπεδο και διαφοροποιημένο. Πολλές άλλες εκπαιδευτικές υπηρεσίες, διαβαθμισμένες ή αδιαβάθμιστες, προσφέρονται μέσα στο επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα και σε συνεργασία με αυτό ή και εντελώς ανεξάρτητες από όσες εντάσσονται στον βασικό πυρήνα του.

Συμπερασματικά, το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα διαρθρώνεται σε τρεις επάλληλες βαθμίδες: την **Πρωτοβάθμια**, τη **Δευτεροβάθμια** και την **Τριτοβάθμια Εκπαίδευση**. Η Πρωτοβάθμια διακρίνεται στην Προσχολική Εκπαίδευση που προσφέρεται από το

Νηπιαγωγείο και στην Υποχρεωτική Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση που προσφέρεται από το **Δημοτικό**. Η Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση παρέχεται σε δύο κύκλους: της Υποχρεωτικής Κατώτερης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που προσφέρεται από το **Γυμνάσιο** και της Μεταυποχρεωτικής Ανώτερης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που προσφέρεται από το **Ενιαίο Λύκειο** και τα **Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια** (Τ.Ε.Ε.). Η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση διακρίνεται στην Πανεπιστημιακή που προσφέρεται από τα Ιδρύματα **Ανώτατης Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης** και τη μη πανεπιστημιακή που προσφέρεται από τα Ιδρύματα **Ανώτατης Τεχνολογικής Εκπαίδευσης** και **Ανώτερης Εκπαίδευσης**. Στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση επίσης υλοποιούνται **προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών**. Το 1997 έγινε μία προσπάθεια διεθνούς ταξινόμησης των εκπαιδευτικών συστημάτων από την UNESCO βάσει 7 επιπέδων εκπαίδευσης, όπως αυτά περιγράφηκαν από το International Standard Classification of Education - ISCED 1997.

Τα επίπεδα εκπαίδευσης αντιστοιχούν στις εξής κατηγορίες:

Isced level 0 - Προσχολική Εκπαίδευση

Isced level 1 - Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Isced level 2 - Κατώτερη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Isced level 3 - Ανώτερη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Isced level 4 - Μεταδευτεροβάθμια, μη πανεπιστημιακή Εκπαίδευση

Isced level 5 - Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση

Isced level 6 - Μεταπτυχιακές Σπουδές

Το διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζει συνοπτικά τη δομή του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, όπως αυτό συγκροτείται από ιδρύματα της επίσημης τυπικής, διαβαθμισμένης ή αδιαβάθμιστης εκπαίδευσης.

Πηγή: ΥΠ.Ε.Π.Θ, Κεντρική Ιστοσελίδα

Διάγραμμα 2.1: Δομή του Ελληνικού Συστήματος Εκπαίδευσης

2.2 Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση²

Η Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση παρέχεται από το Νηπιαγωγείο που συνιστά την προσχολική εκπαίδευση και το Δημοτικό που συνιστά τον πρώτο κύκλο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

▼ Νηπιαγωγείο (iscled level 0)

Το Νηπιαγωγείο έχει ως στόχο την υποστήριξη και ενίσχυση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της διαδικασίας κοινωνικοποίησης που παρέχεται από την οικογένεια. Επιδιώκει την ενίσχυση της ψυχοκινητικής, κοινωνικής, συναισθηματικής, νοητικής και ηθικής ανάπτυξης των νηπίων, τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο. Ενισχύει την αισθητική καλλιέργεια, την πνευματική ανάπτυξη, τη συνολική ανάπτυξη κινητικών και πνευματικών δεξιοτήτων. Στην Ελλάδα έχει επίσης θεσμοθετηθεί η λειτουργία του **Ολοήμερου Νηπιαγωγείου** με διευρυμένο ωράριο δημιουργικής απασχόλησης, από τις 08.00 μέχρι τις 16.00, για τα νήπια και σταδιακά εντάσσονται σ' αυτό τα νηπιαγωγεία της χώρας. Επίσης, λειτουργούν και **Ειδικά Νηπιαγωγεία** για νήπια με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Η φοίτηση στο Νηπιαγωγείο διαρκεί δύο χρόνια, από την ηλικία των τεσσάρων μέχρι των έξι ετών, και αποτελεί στάδιο προετοιμασίας που συμβάλει στην ένταξη των παιδιών στο Δημοτικό Σχολείο.

▼ Δημοτικό Σχολείο (iscled level 1)

Το Δημοτικό Σχολείο ανήκει στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση. Η φοίτηση σε αυτό είναι υποχρεωτική και διαρκεί έξι χρόνια, από την ηλικία των έξι μέχρι των δώδεκα ετών. Το Δημοτικό Σχολείο έχει ως βασικό στόχο την ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη πνευματική και σωματική ανάπτυξη των μαθητών, ώστε, ανεξάρτητα από φύλο και καταγωγή, να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά. Κατά τη διάρκεια της φοίτησης στο Δημοτικό Σχολείο διαμορφώνεται και διευρύνεται η σχέση μεταξύ της δημιουργικής δραστηριότητας και της μελέτης αντικειμένων, καταστάσεων και φαινομένων και αναπτύσσονται οι μηχανισμοί που ενισχύουν την αφομοίωση της γνώσης. Το Δημοτικό Σχολείο βοηθάει τους μαθητές να κατανοήσουν θεμελιώδεις έννοιες και βαθμιαία να

---

² Για περισσότερες πληροφορίες βλ. www.ypepth.gr και www.kepe.gr

αποκτήσουν την ικανότητα να ανάγονται στην περιοχή της αφηρημένης σκέψης και να χειρίζονται ορθά τον προφορικό και γραπτό λόγο.

Στην Ελλάδα σταδιακά εφαρμόζεται η λειτουργία του **Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου** με διευρυμένο ωράριο λειτουργίας και εμπλουτισμένο αναλυτικό πρόγραμμα, όπου εντάσσονται κατά προτεραιότητα τα παιδιά των εργαζόμενων γονέων, καθώς και **Προγράμματα Ενισχυτικής Διδασκαλίας** για μαθητές που παρουσιάζουν μαθησιακές δυσκολίες και για αλλοδαπούς μαθητές. Επίσης, λειτουργούν **Ειδικά Σχολεία** και Τάξεις Ένταξης για παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Παράλληλα λειτουργούν από το 1996 **Σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης** για την αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών αναγκών ομάδων με κοινωνικές, πολιτισμικές ή θρησκευτικές ιδιαιτερότητες.

Η διαδικασία προαγωγής των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου από τάξη σε τάξη γίνεται χωρίς εξετάσεις, εφόσον αυτοί έχουν φοιτήσει για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο από το μισό του διδακτικού έτους και εφόσον κατά την κρίση του δασκάλου τους ανταποκρίνονται στους όρους αξιολόγησης που αποδεικνύουν το βαθμό κατάκτησης των γνώσεων που αντιστοιχούν στην τάξη στην οποία φοιτούν. Στο τέλος κάθε διδακτικού έτους δίνεται στους μαθητές τίτλος προόδου. Με την ολοκλήρωση της ΣΤ' τάξης περατώνεται η φοίτηση στο Δημοτικό Σχολείο και εκδίδεται Τίτλος Σπουδών, ο οποίος διαβιβάζεται υπηρεσιακώς σε Γυμνάσιο της περιοχής προκειμένου οι μαθητές να συνεχίσουν τη φοίτησή τους σ' αυτό.

2.3. Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση³

Η **Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση** παρέχεται σε δύο κύκλους: Την υποχρεωτική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση που προσφέρεται από το **Γυμνάσιο** και τη μεταυποχρεωτική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση που προσφέρεται από το **Ενιαίο Λύκειο** και τα **Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια** (Τ.Ε.Ε.).

✓ Γυμνάσιο (iscled level 2)

Το Γυμνάσιο καλύπτει τα τρία τελευταία χρόνια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και οι μαθητές φοιτούν σ' αυτό από την ηλικία των δώδεκα μέχρι των δεκαπέντε ετών. Η εκπαίδευση

---

³ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. www.ypepth.gr και www.kepe.gr

που παρέχεται στο Γυμνάσιο, όπως αναφέρεται στο σχετικό Νόμο, έχει ως στόχο να προωθήσει την ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών με βάση τις δυνατότητες που έχουν στην ηλικία αυτή και τις απαιτήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν στη ζωή. Ειδικότερα, το Γυμνάσιο βοηθά τους μαθητές να διευρύνουν το σύστημα αξιών τους, να συμπληρώσουν και να συνδυάσουν την κατάκτηση της γνώσης με τους ανάλογους κοινωνικούς προβληματισμούς, να καλλιεργήσουν τη γλωσσική τους έκφραση, να αναπτύξουν ομαλά το σώμα τους, να γνωρίσουν τις διάφορες μορφές της τέχνης, να διαμορφώσουν αισθητικό κριτήριο, να συνειδητοποιήσουν τις δυνατότητες, κλίσεις, δεξιότητες και τα ενδιαφέροντά τους. Λειτουργούν ημερήσια Γυμνάσια καθώς και εσπερινά. Στα εσπερινά Γυμνάσια γίνονται δεκτοί εργαζόμενοι μαθητές εφόσον έχουν συμπληρώσει το 14ο έτος της ηλικίας τους. Επίσης, στην Ελλάδα λειτουργούν Μουσικά Γυμνάσια, Γυμνάσια Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και Γυμνάσια με τμήμα Αθλητικής Διευκόλυνσης.

Για τους μαθητές του Γυμνασίου με μαθησιακές δυσκολίες, καθώς και για τους αλλοδαπούς μαθητές παρέχεται Ενισχυτική Διδασκαλία με την παρακολούθηση ιδιαίτερου προγράμματος στα μαθήματα στα οποία έχουν δυσκολίες. Παράλληλα, λειτουργούν Ειδικά Γυμνάσια και Τάξεις Ένταξης για παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Επίσης από το 1996 λειτουργούν Σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης για την αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών αναγκών ομάδων με κοινωνικές, πολιτισμικές ή θρησκευτικές ιδιαιτερότητες. Η αξιολόγηση στο Γυμνάσιο προκύπτει συνθετικά από την καθημερινή προφορική εξέταση και την όλη συμμετοχή του μαθητή στη διδακτική-μαθησιακή διαδικασία, τις ολιγόλεπτες γραπτές δοκιμασίες, τις ωριαίες υποχρεωτικές γραπτές δοκιμασίες, και τέλος, τις γραπτές ανακεφαλαιωτικές εξετάσεις μετά τη λήξη των μαθημάτων στο τέλος του έτους.

Στο τέλος του σχολικού έτους οι μαθητές που δε συμπληρώνουν βαθμό προαγωγής σε κάποια μαθήματα, παραπέμπονται σε συμπληρωματική εξέταση το Σεπτέμβριο. Εκείνοι που δεν κρίνονται άξιοι προαγωγής οφείλουν να φοιτήσουν και πάλι στην ίδια τάξη ή εφόσον πρόκειται για μαθητές της τελευταίας τάξης του Γυμνασίου, έχουν δικαίωμα να προσέρχονται σε επαναληπτική εξέταση στις προβλεπόμενες εξεταστικές περιόδους. Οι απόφοιτοι Γυμνασίου λαμβάνουν Απολυτήριο Τίτλο, ο οποίος τους παρέχει τη δυνατότητα ένταξης στο Β' Κύκλο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Επίσης, απόφοιτοι Γυμνασίου, ηλικίας άνω των 18 ετών,

μπορούν να γίνουν δεκτοί σε Τμήματα των Ι.Ε.Κ., σε συγκεκριμένες ειδικότητες, όπου φοιτούν μέχρι 2 εξάμηνα και αποκτούν Πιστοποιητικό Επαγγελματικής Κατάρτισης επιπέδου 1.

▼ Ενιαίο Λύκειο (isced level 3)

Δομή, διάρκεια και στόχος

Το Ενιαίο Λύκειο θεσμοθετήθηκε με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1997, με το Ν. 2525, και αντικατέστησε τους παλαιούς τύπους λυκείων. Στόχος του είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη των ικανοτήτων - δεξιοτήτων του μαθητή και η προετοιμασία του ώστε να αναλάβει υπεύθυνο ρόλο μέσα στη σύγχρονη κοινωνία. Κύρια χαρακτηριστικά του είναι η έμφαση στη γενική παιδεία και η μεγάλη δυνατότητα που παρέχει για οριζόντια και κάθετη μετακίνηση στις άλλες ισότιμες ή ανώτερες βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος. Το Ενιαίο Λύκειο αποτελείται από 3 τάξεις και η φοίτηση διαρκεί τρία χρόνια. Η εισαγωγή των αποφοίτων του Γυμνασίου στην Α' τάξη γίνεται χωρίς εξετάσεις.

Εκπαιδευτικά προγράμματα

Στην Α' τάξη του Ενιαίου Λυκείου το πρόγραμμα αποτελείται από μαθήματα Γενικής Παιδείας, τα οποία είναι κοινά για όλους τους μαθητές.

Στη Β' τάξη οι μαθητές είναι υποχρεωμένοι να επιλέξουν μία από τις ακόλουθες Κατευθύνσεις: Θεωρητική, Θετική ή Τεχνολογική. Έχουν, ωστόσο, τη δυνατότητα να αλλάξουν κατεύθυνση, αν το επιθυμούν, μέχρι τα μέσα Οκτωβρίου του εκάστοτε έτους. Τα μαθήματα κατεύθυνσης στη Β' Λυκείου είναι τρία και καλύπτουν 7 ώρες την εβδομάδα.

Στη Γ' Λυκείου τα μαθήματα κατεύθυνσης είναι τέσσερα και καλύπτουν 12 ώρες την εβδομάδα. Παράλληλα οι μαθητές του Ενιαίου Λυκείου της Β' και Γ' τάξης παρακολουθούν και μαθήματα γενικής παιδείας, που καλύπτουν 24 και 16 διδακτικές ώρες την εβδομάδα σε κάθε τάξη αντίστοιχα. Σε όλες τις τάξεις του Ενιαίου Λυκείου προσφέρονται μαθήματα επιλογής από τα οποία οι μαθητές είναι υποχρεωμένοι να παρακολουθούν τουλάχιστον 2 ώρες την εβδομάδα.

Εξετάσεις

Οι μαθητές της Α΄ τάξης του Ενιαίου Λυκείου, στο τέλος του έτους, δίνουν εξετάσεις σε επίπεδο σχολικής μονάδας στο σύνολο των μαθημάτων τους, ενώ της Β΄ και Γ΄ τάξης, οι μαθητές δίνουν εξετάσεις τόσο σε επίπεδο σχολικής μονάδας όσο και σε εθνικό επίπεδο για να προαχθούν στην Γ' τάξη ή να αποκτήσουν Απολυτήριο Ενιαίου Λυκείου αντίστοιχα. Οι κάτοχοι Απολυτηρίου Ενιαίου Λυκείου έχουν τις εξής δυνατότητες:

- Να μπουν στην αγορά εργασίας εργαζόμενοι στο δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα
- Να εισαχθούν στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Πανεπιστήμια) ή στα Ανώτατα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.) της χώρας, συμμετέχοντας στις εξετάσεις που πραγματοποιούνται κάθε χρόνο στο εθνικό επίπεδο σε πέντε μαθήματα γενικής παιδείας και σε τέσσερα μαθήματα κατεύθυνσης.
- Να εισαχθούν σε δημόσια ή ιδιωτικά Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.) , και να αποκτήσουν Δίπλωμα Επαγγελματικής Κατάρτισης επιπέδου μεταδευτεροβάθμιας επαγγελματικής κατάρτισης.

Εκτός από τα ημερήσια λειτουργούν και εσπερινά Ενιαία Λύκεια με τετραετή φοίτηση για τους εργαζόμενους νέους. Επίσης λειτουργούν Μουσικά Ενιαία Λύκεια, Εκκλησιαστικά Ενιαία Λύκεια, Ενιαία Λύκεια με Τμήμα Αθλητικής Διευκόλυνσης, Μειονοτικά Ενιαία Λύκεια και Ενιαία Λύκεια Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, καθώς και Ενιαία Λύκεια Ειδικής Αγωγής και Τάξεις Ένταξης για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

▼ Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (Τ.Ε.Ε.) (isced level 3)**Δομή, διάρκεια και στόχος**

Τα Τ.Ε.Ε. υπάγονται στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ενώ επίσης λειτουργούν Τ.Ε.Ε. υπό την εποπτεία και άλλων Υπουργείων, καθώς και Τ.Ε.Ε. μαθητείας του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.). Στόχος τους, σύμφωνα με το Ν. 2640/1998, είναι ο συνδυασμός της γενικής παιδείας με την εξειδικευμένη τεχνική και επαγγελματική γνώση, με σκοπό την επαγγελματική ένταξη στην αγορά εργασίας. Εκτός από τα ημερήσια λειτουργούν και εσπερινά Τ.Ε.Ε. για εργαζόμενους έως 50 ετών που

επιθυμούν να βελτιώσουν τη θέση τους στην αγορά εργασίας. Οι υποψήφιοι εισάγονται χωρίς εξετάσεις με απαραίτητη προϋπόθεση να είναι κάτοχοι απολυτηρίου Γυμνασίου ή άλλου ισότιμου τίτλου του εξωτερικού. Η φοίτηση στα Τ.Ε.Ε. διαρκεί έως και 3 χρόνια και οργανώνεται σε δύο αυτοτελείς Κύκλους Σπουδών, οι οποίοι περιλαμβάνουν επιμέρους τομείς και ειδικότητες. Ο πρώτος κύκλος διαρκεί δύο χρόνια και ο δεύτερος ένα χρόνο, ενώ για τα εσπερινά προστίθεται ένα έτος για τον πρώτο κύκλο και ένα εξάμηνο για τον δεύτερο.

Εκπαιδευτικά προγράμματα

Το πρόγραμμα διδασκαλίας περιλαμβάνει βασικά μαθήματα Γενικής Παιδείας, καθώς και Τεχνολογικά (θεωρητικά και εργαστηριακά) μαθήματα των επιμέρους Τομέων και Ειδικοτήτων. Οι Τομείς που λειτουργούν και στους δύο κύκλους σπουδών είναι οι ακόλουθοι:

- Μηχανολογικός
- Ηλεκτρονικός
- Ηλεκτρολογικός
- Εφαρμοσμένων Τεχνών
- Κλωστοϋφαντουργίας και Ένδυσης
- Κατασκευών
- Οικονομίας και Διοίκησης
- Γεωπονίας - Τροφίμων - Περιβάλλοντος
- Υγείας και Πρόνοιας
- Χημικών εργαστηριακών εφαρμογών
- Ναυτικός και Ναυτιλιακός
- Πληροφορικής και Δικτύων Η/Υ
- Κομμωτικής και Αισθητικής

Ο αριθμός των Τομέων που λειτουργούν σε κάθε Τ.Ε.Ε. εξαρτάται από τις τοπικές

κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, τον αριθμό και τις προτιμήσεις των μαθητών. Οι Τομείς διαιρούνται σε επιμέρους Ειδικότητες στη Δεύτερη τάξη του Α΄ κύκλου και στο Β΄ κύκλο σπουδών. Για την εργαστηριακή άσκηση των μαθητών λειτουργούν ως χωριστές σχολικές μονάδες τα Σχολικά Εργαστηριακά Κέντρα (Σ.Ε.Κ.).

Οι απόφοιτοι του Α΄ κύκλου σπουδών στα Τ.Ε.Ε. μπορούν:

ü Να πάρουν άδεια ασκήσεως επαγγέλματος ανάλογα με την ειδικότητα που έχουν ακολουθήσει και τις κείμενες διατάξεις.

ü Να συνεχίσουν τις σπουδές τους στο Β΄ κύκλο του Τ.Ε.Ε.

Οι απόφοιτοι του Β΄ κύκλου σπουδών στα Τ.Ε.Ε. μπορούν:

ü Να πάρουν άδεια ασκήσεως επαγγέλματος ανάλογα με την ειδικότητα που έχουν ακολουθήσει και τις κείμενες διατάξεις.

ü Να εγγραφούν σε μεταδευτεροβάθμιο Ι.Ε.Κ., φοιτώντας στο 3ο εξάμηνο σπουδών σε αντίστοιχη ειδικότητα ή στο 1ο εξάμηνο σε οποιαδήποτε άλλη ειδικότητα.

ü Να εισαχθούν στα Τ.Ε.Ι. σε τμήματα αντίστοιχης ή συναφούς ειδικότητας, κατόπιν εξετάσεων σε πανελλαδικό επίπεδο σε 2 μαθήματα Γενικής Παιδείας (Μαθηματικά και Νέα Ελληνικά) και 1 μάθημα Ειδικότητας.

Εξετάσεις και επίπεδο επαγγελματικής εκπαίδευσης

Μετά την ολοκλήρωση του Α΄ κύκλου σπουδών διενεργούνται εξετάσεις εντός του σχολείου σε όλα τα διδαχθέντα μαθήματα. Στους επιτυχόντες χορηγείται Πτυχίο Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης επιπέδου 2 και θεωρούνται ικανοί να εκτελέσουν αυτόνομα εξειδικευμένη, κυρίως χειρωνακτική εργασία. Μετά την ολοκλήρωση του Β΄ κύκλου σπουδών οι μαθητές παίρνουν, κατόπιν εξετάσεων που διενεργούνται εντός του σχολείου σε όλα τα διδαχθέντα μαθήματα, Πτυχίο Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης επιπέδου 3 και θεωρούνται ικανοί να εκτελέσουν τεχνική εργασία που μπορεί να εκτελεστεί αυτόνομα ή και να συνεπάγεται ευθύνες πλαισίωσης και συντονισμού. Για όσους επιθυμούν συνέχιση των

σπουδών τους σε Τ.Ε.Ι. δίνουν εξετάσεις, σε πανελλαδικό επίπεδο, σε 2 μαθήματα Γενικής Παιδείας (Μαθηματικά και Νέα Ελληνικά) και 1 μάθημα Ειδικότητας.

Πρόσθετη διδακτική στήριξη

Στους μαθητές του Ενιαίου Λυκείου και των Τ.Ε.Ε. που παρουσιάζουν μαθησιακά κενά, η Πολιτεία παρέχει δωρεάν Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη μέσα στα σχολεία, τόσο σε μαθήματα Γενικής Παιδείας όσο και σε μαθήματα Ειδικότητας. Επίσης, λειτουργούν Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια Ειδικής Αγωγής για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Οριζόντια μετακίνηση μεταξύ Ενιαίου Λυκείου και Τ.Ε.Ε.

Τα Ενιαία Λύκεια συνδέονται με τα Τ.Ε.Ε. με οριζόντια διασύνδεση ώστε να είναι δυνατή η μετάβαση του μαθητή από το ένα στο άλλο εφόσον το επιθυμεί. Έτσι, ο απόφοιτος του Α΄ κύκλου Τ.Ε.Ε. μπορεί να μεταβεί στη Β΄ τάξη του Ενιαίου Λυκείου, ενώ αντίστροφα ο μαθητής του Ενιαίου Λυκείου μπορεί να μεταβεί στην Α΄ τάξη του Α΄ κύκλου των Τ.Ε.Ε. και στη Β΄ τάξη του Α΄ κύκλου των Τ.Ε.Ε. μόνο σε συγκεκριμένους τομείς.

2.4. Τριτοβάθμια Εκπαίδευση⁴

2.4.1. Δομή και στόχος

Στην Ελλάδα, με βάση το Ν. 2916/2001, η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση χωρίζεται σε Ανώτατη Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση, η οποία παρέχεται στα **Πανεπιστήμια**, και σε Ανώτατη Τεχνολογική Εκπαίδευση, η οποία παρέχεται στα **Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα** (Τ.Ε.Ι.). Επιπλέον, από το ακαδημαϊκό έτος 1997/98 θεσμοθετήθηκε το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Ε.Α.Π.). Με διάταξη του Συντάγματος, η επαγγελματική και η ειδική εκπαίδευση παρέχονται επίσης και στις σχολές της Ανώτερης Βαθμίδας Εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα, η δομή της Ελληνικής Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης έχει ως εξής:

2.4.2. Ανώτατη Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση: Η Ανώτατη Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση έχει ως αποστολή την υψηλή θεωρητική και σφαιρική κατάρτιση του μελλοντικού επιστημονικού

---

⁴ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. www.ypepth.gr και www.kepe.gr

δυναμικού της χώρας. Στην Ανώτατη Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση ανήκουν τα Πανεπιστήμια, τα Πολυτεχνεία, η Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών και το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Στην Ελλάδα λειτουργούν 20 Πανεπιστήμια, σε διάφορες πόλεις της χώρας, τα οποία αποτελούνται από Σχολές, οι οποίες με τη σειρά τους διαιρούνται σε Τμήματα και αυτά σε αντίστοιχους Τομείς.

2.4.3. Ανώτατη Τεχνολογική Εκπαίδευση: Η Ανώτατη Τεχνολογική Εκπαίδευση έχει ως ρόλο να συμβάλει στην αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας και στην πρόοδο της επιστήμης και της εφαρμοσμένης έρευνας. Η εκπαίδευση είναι προσανατολισμένη στην αφομοίωση και μεταφορά των δεδομένων της επιστήμης στην παραγωγή. Οι σπουδές στα Τ.Ε.Ι. σε σύγκριση με αυτές στα Πανεπιστήμια έχουν περισσότερο εφαρμοσμένο χαρακτήρα. Στην Ελλάδα υπάρχουν 14 Τ.Ε.Ι., τα οποία αποτελούνται από δύο (2) τουλάχιστον Σχολές, που περιλαμβάνουν δύο ή περισσότερα Τμήματα.

Τα Τ.Ε.Ι. λειτουργούν σε διάφορες πόλεις της χώρας, ενώ μερικά έχουν και ανεξάρτητα παραρτήματα, δηλαδή ανεξάρτητα Τμήματα σε άλλη πόλη. Στην Ανώτατη Τεχνολογική Εκπαίδευση υπάγεται και η Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (ΑΣΠΑΙΤΕ), η οποία αντικατέστησε πρόσφατα (Ν. 3027/2002) τη Σχολή Εκπαιδευτικών Λειτουργών Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΣΕΛΕΤΕ). Στην ΑΣΠΑΙΤΕ ανήκει το Γενικό Τμήμα Παιδαγωγικών Μαθημάτων (ΓΤΠΜ), το οποίο πήρε τη θέση της Παιδαγωγικής Τεχνικής Σχολής (ΠΑΤΕΣ) και καλύπτει μεγάλο μέρος της παιδαγωγικής επιμόρφωσης των υποψηφίων εκπαιδευτικών Τ.Ε.Ε.

2.4.4. Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο: Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Ε.Α.Π.) αποτελεί τη βάση της ανοικτής και εξ αποστάσεως παρεχόμενης εκπαίδευσης. Ο βασικός στόχος του Ε.Α.Π. είναι να προσφέρει περισσότερες εκπαιδευτικές ευκαιρίες σ' ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερομένων και ηλικιακών ομάδων με βάση την αντίληψη ότι η μόρφωση είναι δικαίωμα όλων σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Το Ε.Α.Π. λειτουργεί από το 1998 και εδρεύει στην Πάτρα.

2.4.5. Ανώτερη Εκπαίδευση: Στην Ανώτερη Βαθμίδα Εκπαίδευσης υπάγονται διάφορες σχολές που παρέχουν επαγγελματική ειδίκευση σε συγκεκριμένους τομείς που αφορούν στη θρησκεία, στην τέχνη, στον τουρισμό, στο ναυτικό, στο στρατό και στη δημόσια τάξη. Πιο συγκεκριμένα, στις σχολές αυτές περιλαμβάνονται οι Ανώτερες Εκκλησιαστικές Σχολές, οι Ακαδημίες Εμπορικού Ναυτικού, οι Ανώτερες Σχολές Χορού και Δραματικής Τέχνης, οι Ανώτερες Σχολές Τουριστικής Εκπαίδευσης, οι Ανώτερες Σχολές Υπαξιωματικών του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας και η Ανώτερη Σχολή Αστυφυλάκων.

Σύμφωνα με το ισχύον Σύνταγμα, οι φορείς της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης αποτελούν Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.), πλήρως αυτοδιοικούμενα, που τελούν υπό την εποπτεία του κράτους και χρηματοδοτούνται από αυτό. Τα προγράμματα σπουδών προσφέρονται κύρια στην Ελληνική γλώσσα. Ωστόσο, προσφέρονται εξειδικευμένα προγράμματα σπουδών προπτυχιακού ή μεταπτυχιακού επιπέδου σε ξένη γλώσσα. Παράλληλα, η γνώση μίας ή περισσότερων ξένων γλωσσών αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την εισαγωγή και παρακολούθηση των μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών. Η φοίτηση, ως επί το πλείστον, είναι δωρεάν με κάποιες εξαιρέσεις που αφορούν κυρίως ορισμένα μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών και τις σπουδές στο Ε.Α.Π.

2.4.5.1. Προϋποθέσεις Εισαγωγής

Βασική προϋπόθεση για την εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση είναι η κατοχή του απολυτηρίου του Ενιαίου Λυκείου, ενώ ο αριθμός των φοιτητών που εισάγονται σε κάθε Τμήμα των Πανεπιστημίων και των Τ.Ε.Ι. καθορίζεται από το Υπουργείο Παιδείας σε ετήσια βάση. Η διαδικασία εισαγωγής βασίζεται στην επίδοση των μαθητών κατά τη Γ' τάξη σε εννέα (9) μαθήματα Γενικής Παιδείας και Κατεύθυνσης, που εξετάζονται σε θέματα πανελλαδικού επιπέδου, συμπεριλαμβανομένης της προφορικής βαθμολογίας κατά 30% και της γραπτής βαθμολογίας κατά 70%.

Δικαίωμα εισαγωγής σε ορισμένο αριθμό θέσεων των Τ.Ε.Ι. έχουν και οι απόφοιτοι των Τεχνικών Επαγγελματικών Εκπαιδευτηρίων (Τ.Ε.Ε.). Δυνατότητα εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, χωρίς εξετάσεις, έχουν και όσοι έχουν υπερβεί το 23ο έτος της ηλικίας τους μέσω των εναλλακτικών μορφών Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης του Ε.Α.Π. Όσον αφορά στις

Σχολές Ανώτερης Εκπαίδευσης, σε ορισμένες απ' αυτές δεν απαιτείται η συμμετοχή στις γενικές εξετάσεις, αλλά ακολουθούν ειδικό σύστημα εισαγωγής.

Τέλος, αλλοδαποί απόφοιτοι Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Εξωτερικού μπορούν να εισαχθούν στην ελληνική Τριτοβάθμια Εκπαίδευση με βάση το βαθμό του απολυτηρίου της χώρας τους. Η εισαγωγή τους, βέβαια, εξαρτάται από τον αριθμό των προσφερόμενων θέσεων των Ελληνικών Πανεπιστημίων για φοιτητές εξωτερικού και την πιστοποίηση για τη γνώση της Ελληνικής γλώσσας μέσω ειδικών εξετάσεων που διοργανώνονται από τα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης. Πληροφορίες για τον τρόπο εισαγωγής στην Ανώτατη Εκπαίδευση ελλήνων του εξωτερικού και παιδιών υπαλλήλων που υπηρετούν στο εξωτερικό, θα βρείτε στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας. Οι πολίτες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαλλάσσονται από οικονομικές υποχρεώσεις για σπουδές στα Τ.Ε.Ι., χρειάζεται όμως να ανταποκριθούν σε συγκεκριμένες οικονομικές υποχρεώσεις εάν επιθυμούν να σπουδάσουν σε κάποιο από τα Ελληνικά Πανεπιστήμια.

Οι απόφοιτοι Σχολών Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης έχουν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν σε Κατατακτήριες Εξετάσεις για να εισαχθούν σε άλλα Τριτοβάθμια Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

2.4.5.2. Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και Προγράμματα σπουδών

Πανεπιστήμια: Η φοίτηση στα Πανεπιστήμια διαρκεί τέσσερα (4) έτη, εκτός από ορισμένες Σχολές όπου η φοίτηση μπορεί να διαρκέσει πέντε (5) ή έξι (6) έτη. Το ακαδημαϊκό έτος στα Ελληνικά Πανεπιστήμια διαιρείται σε δύο εξάμηνα των δεκατριών (13) πλήρων εβδομάδων διδασκαλίας και τριών (3) εβδομάδων εξετάσεων. Οι φοιτητές περατώνουν τις σπουδές τους με την άροδο των τεσσάρων ετών και εφόσον έχουν ολοκληρώσει επιτυχώς την παρακολούθηση και εξέταση των υποχρεωτικών μαθημάτων, καθώς και των μαθημάτων επιλογής. Ο τίτλος σπουδών στα Ελληνικά Πανεπιστήμια είναι το Πτυχίο ή το Δίπλωμα ανάλογα με τη Σχολή φοίτησης. Τα Πανεπιστήμια παρέχουν τίτλους σπουδών στα εξής επιστημονικά πεδία:

- Ανθρωπιστικές, Νομικές και Κοινωνικές Επιστήμες
- Θετικές Επιστήμες
- Επιστήμες Υγείας
- Τεχνολογικές Επιστήμες

- Επιστήμες Οικονομίας και Διοίκησης.

T.E.I.: Η φοίτηση στα T.E.I. διαρκεί τέσσερα (4) έτη. Διαιρείται σε οκτώ (8) εξάμηνα που περιλαμβάνουν τα προγράμματα διδασκαλίας και το εξάμηνο εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας, κατά τη διάρκεια του οποίου είναι δυνατό να πραγματοποιείται και η καθοδηγούμενη και αξιολογούμενη άσκηση στο επάγγελμα. Ο τίτλος σπουδών στα T.E.I. είναι το Πτυχίο. Τα T.E.I. παρέχουν συνολικά 81 εξειδικεύσεις στους τομείς των:

- Γραφικών Τεχνών και Καλλιτεχνικών Σπουδών
- Διοίκησης και Οικονομίας
- Επαγγελματών Υγείας και Πρόνοιας
- Τεχνολογικών Εφαρμογών
- Τεχνολογίας Τροφίμων και Διατροφής
- Τεχνολογίας Γεωπονίας
- Μουσικής Τεχνολογίας.

E.A.Π : Το πρόγραμμα σπουδών στο E.A.Π. βασίζεται στη μέθοδο της εξ αποστάσεως διδασκαλίας. Οι φοιτητές χρειάζεται να οργανώσουν κατάλληλα το χρόνο τους ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της μελέτης που επιβάλλει αυτή η διδακτική μέθοδος. Το E.A.Π. παρέχει πτυχίο ισότιμο με το πτυχίο των "παραδοσιακών" Πανεπιστημίων. Οργανώνει προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών, καθώς και προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης ή μετεκπαίδευσης που οδηγούν σε πιστοποιητικά παρακολούθησης ή επιμόρφωσης.

Τέλος, στα περισσότερα Πανεπιστήμια και T.E.I. της χώρας λειτουργούν Γραφεία Διασύνδεσης (Γ.Δ.), τα οποία αποτελούν γέφυρα επικοινωνίας ανάμεσα στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και την αγορά εργασίας. Μέσα από τη στενή συνεργασία με παραγωγικούς φορείς βοηθούν τους αποφοίτους και τελειοφοίτους να μεταβούν ομαλά στον κόσμο της παραγωγής.

2.4.6. Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Στην Ελλάδα, τα Μεταπτυχιακά Προγράμματα Σπουδών οδηγούν στην απόκτηση **Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης (Μ.Δ.Ε.)**. Ο γενικός στόχος των Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών (Π.Μ.Σ.) είναι η διεύρυνση των σπουδών, σε μεταπτυχιακό επίπεδο, με σκοπό την παροχή ειδίκευσης σε διάφορες γνωστικές περιοχές. Στην Ελλάδα λειτουργούν διακόσια δέκα τρία (213) Π.Μ.Σ. στα Πανεπιστήμια και δώδεκα (12) Π.Μ.Σ. στο Ε.Α.Π. που οδηγούν στην απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης (Μ.Δ.Ε.). Στα μεταπτυχιακά προγράμματα μπορούν να εγγραφούν απόφοιτοι των Πανεπιστημίων και των Τ.Ε.Ι. Η εισαγωγή των υποψηφίων γίνεται με τη διαδικασία της επιλογής ή των εξετάσεων (προφορικών ή/ και γραπτών). Επίσης, απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η γνώση μιας τουλάχιστον ξένης γλώσσας. Η χρονική διάρκειά τους δεν μπορεί να είναι μικρότερη από ένα ημερολογιακό έτος. Περισσότερες πληροφορίες όσον αφορά στα προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών παρέχονται από την ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας - μεταπτυχιακά προγράμματα.

2.4.7. Προγράμματα Διδακτορικών Σπουδών

Οι Διδακτορικές Σπουδές οδηγούν στην απόκτηση **Διδακτορικού Διπλώματος**. Ο γενικός στόχος των σπουδών απόκτησης Διδακτορικού Διπλώματος είναι η εξειδίκευση σε στρατηγικής σημασίας γνωστικές περιοχές, και η εμβάθυνση και ανάπτυξη της βασικής έρευνας σε διάφορες επιστημονικές περιοχές με αποτέλεσμα τη σύγχρονη ενδυνάμωση του επιστημονικού ιστού της χώρας. Για την απόκτηση Διδακτορικού Διπλώματος απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η κατοχή Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης (Μ.Δ.Ε.) σε όσα Πανεπιστήμια λειτουργούν οργανωμένα Μεταπτυχιακά Προγράμματα Σπουδών. Η εκπόνηση διδακτορικής διατριβής σε τμήματα των Πανεπιστημίων που δε λειτουργούν οργανωμένα Π.Μ.Σ. γίνεται ύστερα από αίτηση του υποψηφίου και αφού ακολουθηθεί συγκεκριμένη διαδικασία. Υπάρχουν, δε, ορισμένα Τμήματα των Πανεπιστημίων (π.χ. Πολυτεχνείο) όπου παρέχεται η δυνατότητα απόκτησης μόνο διδακτορικού διπλώματος. Οι προϋποθέσεις εισαγωγής στα τμήματα αυτά καθορίζονται από τα ίδια τα Τμήματα.

2.5. Αρχική κατάρτιση⁵ (iscled level 4)

2.5.1. Δομή, διάρκεια και στόχος

Ο σχεδιασμός των δράσεων αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης υπάγεται στις θεσμικές αρμοδιότητες του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Οι κύριοι φορείς παροχής αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι τα **Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης** (Ι.Ε.Κ.). Τα Ι.Ε.Κ., δημόσια και ιδιωτικά, λειτουργούν στο πλαίσιο του Εθνικού Συστήματος για την Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση (Ε.Σ.Ε.Ε.Κ.) από το 1992, υπό την εποπτεία του "Οργανισμού Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης" (Ο.Ε.Ε.Κ.).

Παράλληλα λειτουργούν Ι.Ε.Κ. υπό την εποπτεία άλλων Υπουργείων και φορέων, όπως ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.). Σκοπός των Ι.Ε.Κ. είναι η παροχή κάθε είδους επαγγελματικής κατάρτισης, αρχικής ή συμπληρωματικής, καθώς και η εξασφάλιση στους καταρτιζόμενους των ανάλογων προσόντων μέσω της παροχής επιστημονικών, τεχνικών, επαγγελματικών και πρακτικών γνώσεων και της καλλιέργειας των αντίστοιχων δεξιοτήτων, για την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας και τη διασφάλιση της προσαρμογής τους στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της παραγωγικής διαδικασίας.

Στα Ι.Ε.Κ. γίνονται δεκτοί απόφοιτοι Ενιαίου Λυκείου ή παλαιών τύπων Λυκείου και Τεχνικών Επαγγελματικών Εκπαιδευτηρίων (Τ.Ε.Ε.). Η κατάρτιση για τους κατόχους Απολυτηρίου Ενιαίου Λυκείου διαρκεί 4 εξάμηνα. Κάθε έτος κατάρτισης αποτελείται από δυο αυτοτελή εξάμηνα κατάρτισης (14 πλήρεις εβδομάδες κατάρτισης ανά εξάμηνο). Οι κάτοχοι Πτυχίου Τ.Ε.Ε. Β΄ Κύκλου (ή ΤΕΛ) φοιτούν στα Ι.Ε.Κ. απευθείας στο 3ο εξάμηνο στην αντίστοιχη ειδικότητα (συνολική διάρκεια φοίτησης 1 έτους), ή επιλέγουν οποιαδήποτε άλλη ειδικότητα των Ι.Ε.Κ., φοιτώντας κανονικά 4 εξάμηνα. Σε ορισμένα Ι.Ε.Κ. λειτουργούν και Τμήματα συγκεκριμένων ειδικοτήτων που δέχονται και αποφοίτους Γυμνασίου, ηλικίας άνω των 18, οι οποίοι φοιτούν μέχρι 2 εξάμηνα.

---

⁵ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. www.ypepth.gr και www.kepe.gr

2.5.2. Εκπαιδευτικά προγράμματα

Στη διάρκεια των εξαμήνων κατάρτισης οι καταρτιζόμενοι παρακολουθούν υποχρεωτικά θεωρητικά, εργαστηριακά και μικτά μαθήματα, στο πλαίσιο των προγραμμάτων σπουδών που καλύπτουν ευρύ φάσμα Τομέων και Ειδικοτήτων. Οι παρεχόμενες Ειδικότητες στα Ι.Ε.Κ. είναι 168 και προσφέρονται στο πλαίσιο των ακόλουθων Τομέων:

- Πληροφορικής - Τηλεπικοινωνιών - Δικτύων
- Χρηματοπιστωτικών και Διοικητικών υπηρεσιών
- Τροφίμων και Ποτών
- Μεταφορών και Τουρισμού
- Ηλεκτρολογίας - Μηχανολογίας - Ηλεκτρονικών
- Δομικών και συναφών κατασκευών
- Χημικής βιομηχανίας
- Εφαρμοσμένων τεχνών
  - ο Εφαρμοσμένων τεχνών επιπέδου 1 (Γυμνασίου)
- Ενέργειας - Περιβάλλοντος
- Υγείας - Αισθητικής - Κοινωνικών υπηρεσιών
- Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης
- Ένδυσης και Υπόδησης
- Πολιτισμού - Αθλητισμού
- Γεωτεχνικός τομέας

Για τη φοίτηση στα δημόσια Ι.Ε.Κ. απαιτούνται δίδακτρα για κάθε εξάμηνο κατάρτισης. Υπάρχει η δυνατότητα χορήγησης υποτροφίας, η οποία συνεπάγεται χρηματικές ελαφρύνσεις για τους καταρτιζόμενους. Επίσης, προβλέπεται για τους καταρτιζόμενους η δυνατότητα πραγματοποίησης επιδοτούμενης πρακτικής άσκησης. Το κόστος φοίτησης στα ιδιωτικά Ι.Ε.Κ.

ποικίλει, ενώ κάθε έτος αναπροσαρμόζεται σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις.

2.5.3. Εξετάσεις - Αποκτηθέντα προσόντα

Η αξιολόγηση των καταρτιζομένων κατά τη διάρκεια του εξαμήνου γίνεται με τη διενέργεια εξετάσεων προόδου και τελικών εξετάσεων στο τέλος του εξαμήνου. Οι καταρτιζόμενοι που ολοκληρώνουν επιτυχώς την κατάρτισή τους στα δημόσια και ιδιωτικά Ι.Ε.Κ. λαμβάνουν **Βεβαίωση Επαγγελματικής Κατάρτισης**, αποκτώντας το δικαίωμα συμμετοχής στις εξετάσεις πιστοποίησης επαγγελματικής κατάρτισης για την απόκτηση **Διπλώματος Επαγγελματικής Κατάρτισης, επιπέδου μεταδευτεροβάθμιας (3+) επαγγελματικής κατάρτισης**. Οι εξετάσεις διενεργούνται από τον Ο.Ε.Ε.Κ. σε πανελλαδικό επίπεδο δύο φορές το χρόνο και περιλαμβάνουν θεωρητική και πρακτική εξέταση.

Στους ενήλικες αποφοίτους Γυμνασίου που φοιτούν σε μεταγυμνασιακά Τμήματα των Ι.Ε.Κ. χορηγείται, αφού συμμετάσχουν σε εξετάσεις πιστοποίησης, Δίπλωμα Επαγγελματικής Κατάρτισης επιπέδου 1. Οι απόφοιτοι δημοσίων και ιδιωτικών Ι.Ε.Κ., πριν λάβουν μέρος στις εξετάσεις πιστοποίησης επαγγελματικής κατάρτισης, έχουν δικαίωμα προαιρετικής εξάμηνης πρακτικής άσκησης, που θεωρείται αναγνωρισμένη προϋπηρεσία για χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος. Η άσκηση αυτή γίνεται στο δημόσιο τομέα ή σε ιδιωτικές επιχειρήσεις και εποπτεύεται από συντονιστή. Το Δίπλωμα Επαγγελματικής Κατάρτισης αναγνωρίζεται τόσο στην Ελλάδα όσο και στις χώρες της Ε.Ε. και αποτελεί προϋπόθεση για τη λήψη άδειας άσκησης επαγγέλματος, σε όποιες ειδικότητες απαιτείται.

2.6. Συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση⁶ (isced level 4)

2.6.1. Δομή, διάρκεια και στόχος

Η **Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση** περιλαμβάνει το σύνολο των δραστηριοτήτων επαγγελματικής κατάρτισης και επιμόρφωσης που υλοποιούνται εκτός του θεσμοθετημένου συστήματος επάλληλων τυποποιημένων βαθμίδων της Αρχικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης. Η Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση αποβλέπει στη συντήρηση, ανανέωση, αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό των επαγγελματικών γνώσεων και δεξιοτήτων των

---

⁶ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. www.ypepth.gr και www.kepe.gr

ανέργων που χρειάζονται εξειδίκευση, ώστε να αναζητήσουν εργασία, και των εργαζομένων που επιθυμούν την επαγγελματική εξέλιξη. Οι δράσεις συνεχιζόμενης κατάρτισης στην Ελλάδα υλοποιούνται από ένα πλήθος φορέων που απευθύνονται σε διαφορετικές κατηγορίες του πληθυσμού και εποπτεύονται από διαφορετικά Υπουργεία. Το ισχύον θεσμικό πλαίσιο καθιερώνει τέσσερα πεδία άσκησης πολιτικών στο πλαίσιο της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης:

- Πεδίο κατάρτισης των ανέργων
- Πεδίο κατάρτισης των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα
- Πεδίο κατάρτισης των εργαζομένων του ευρύτερου δημόσιου τομέα
- Πεδίο κατάρτισης κοινωνικά ευαίσθητων ομάδων.

Τα προγράμματα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης είναι μικρής διάρκειας και οι ώρες κατάρτισης διαμορφώνονται από το αντικείμενο κατάρτισης, το περιεχόμενο του προγράμματος και την ομάδα στην οποία απευθύνεται το πρόγραμμα.

2.6.2. Φορείς - Εκπαιδευτικά προγράμματα

Στην Ελλάδα, οι φορείς του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα που υλοποιούν προγράμματα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης είναι τα **Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Κ.Ε.Κ.)**. Τα Κ.Ε.Κ. αποτελούν φορείς παροχής υπηρεσιών Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης και την ευθύνη της πιστοποίησής τους έχει το Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης Δομών Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης και Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (Ε.ΚΕ.ΠΙΣ.). Τα Κ.Ε.Κ. υλοποιούν προγράμματα άτυπης συνεχιζόμενης κατάρτισης για τη σύνδεση κατάρτισης και απασχόλησης, προγράμματα κατά του κοινωνικού αποκλεισμού για ανέργους, αυτοαπασχολούμενους, ειδικές ομάδες και προγράμματα ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης. Τα προγράμματα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης περιλαμβάνουν θεωρητική κατάρτιση και πρακτική άσκηση σε επιχειρήσεις, ενώ οι καταρτιζόμενοι επιδοτούνται καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος.

Û Εξετάσεις - Αποκτηθέντα προσόντα

Τα Κ.Ε.Κ. προτείνουν και εφαρμόζουν σύστημα αξιολόγησης των καταρτιζομένων ανάλογα με το υλοποιούμενο πρόγραμμα, ενώ μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της κατάρτισης χορηγούν Βεβαίωση Παρακολούθησης του συγκεκριμένου προγράμματος κατάρτισης. Στα προγράμματα αυτά δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην προώθηση των καταρτιζομένων στην απασχόληση.

Û Ιδιωτικά εργαστήρια ελευθέρων σπουδών

Τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών αποτελούν ιδιωτικά εκπαιδευτήρια στα οποία φοιτούν απόφοιτοι Λυκείου από ένα ως τέσσερα χρόνια ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης που παρέχουν. Η λειτουργία αυτών των Εργαστηρίων δεν υπόκειται σε εκπαιδευτικό ή άλλης μορφής έλεγχο από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Ορισμένα από αυτά συνεργάζονται με πανεπιστήμια του εξωτερικού με σκοπό την παροχή πανεπιστημιακού τίτλου σπουδών. Ο τίτλος αυτός, ωστόσο, δεν αναγνωρίζεται από το Διαπανεπιστημιακό Κέντρο Αναγνώρισης Τίτλων Σπουδών της Αλλοδαπής (ΔΙ.ΚΑ.Τ.Σ.Α) ως ισότιμος με αυτούς που χορηγούν τα ελληνικά δημόσια Πανεπιστήμια και Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, καθώς σύμφωνα με το Ελληνικό Σύνταγμα δεν επιτρέπεται η ίδρυση και η λειτουργία ιδιωτικών Πανεπιστημίων και ιδιωτικών Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.

Û Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Οι συνεχώς αυξανόμενες απαιτήσεις στο εργασιακό περιβάλλον και η ταχύτητα της διάδοσης των πληροφοριών οδηγούν στην ανάγκη των ατόμων για επικαιροποίηση των γνώσεών τους και συνεχή επανεκπαίδευση και επανακατάρτιση. Οι παραδοσιακές μορφές εκπαίδευσης, οι οποίες δεν επαρκούν πλέον για να καλύψουν τις ανάγκες της σύγχρονης οικονομίας, ανανεώνονται σταδιακά με την υιοθέτηση καινοτόμων μεθόδων εκπαίδευσης.

Μία νέα μέθοδος που εξαπλώνεται όλο και περισσότερο διεθνώς, είναι η **Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση** η οποία συναντάται συχνά και ως **Τηλεκπαίδευση**. Πρόκειται για μία νέα φιλοσοφία μετάδοσης της γνώσης από απόσταση στα πλαίσια της δια βίου μάθησης, η οποία καταργεί τους περιορισμούς της συμβατικής διδασκαλίας, μέσω της χρήσης νέων τεχνολογιών και συμβάλλει στην κάλυψη εκπαιδευτικών αναγκών που προκύπτουν τόσο πριν αλλά κυρίως μετά την ένταξη των ατόμων στην αγορά εργασίας. Επίσης, προσφέρει περισσότερες εκπαιδευτικές ευκαιρίες σ' ένα ευρύ φάσμα ενηλίκων δίνοντάς τους τη δυνατότητα να

προσδιορίζουν το χρόνο και τον τόπο εκπαίδευσής τους. Στην Ελλάδα, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση παρέχεται από το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Επίσης προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης υλοποιούνται από το Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ενώ στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο λειτουργεί Κέντρο Εξ Αποστάσεως Επιμόρφωσης για τους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Σήμερα, στα πλαίσια της πρόσκλησης 7 της "Κοινωνίας της Πληροφορίας" (ΚτΠ) και του ΥΠΕΠΘ, είναι σε εξέλιξη η δημιουργία ειδικά διαμορφωμένων και εξοπλισμένων χώρων τηλεεκπαίδευσης σε κάθε ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα, προκειμένου να υποστηρίξουν τόσο οριζόντιες εκπαιδευτικές δράσεις για τις ανάγκες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης όσο και άλλες εκπαιδευτικές ανάγκες. Ήδη πολλά ακαδημαϊκά ιδρύματα έχουν ανταποκριθεί στο αίτημα για ανάπτυξη τεχνικών υποδομών τόσο για την σύγχρονη εκπαίδευση από απόσταση όπου η επικοινωνία διδάσκοντα διδασκομένων γίνεται σε πραγματικό χρόνο όσο και στην ασύγχρονη εκπαίδευση από απόσταση όπου η επικοινωνία πραγματοποιείται έμμεσα κυρίως μέσω του διαδικτύου.

Συγκεκριμένα αυτή τη στιγμή, εκτός του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, λειτουργούν ειδικά κέντρα τηλεεκπαίδευσης σε άλλα τρία ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα: στο **Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών**, στο **Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης**, στο **Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο**, στο **Πανεπιστήμιο Πατρών**, στο **Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας**, στο **Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**, στο **Πανεπιστήμιο Κρήτης**, στο **Πανεπιστήμιο Μακεδονίας** και στο **ΤΕΙ Πειραιά**. Ωστόσο η μέχρι τώρα αξιοποίηση της υποδομής τηλεεκπαίδευσης αφορά στα μέλη Δ.Ε.Π. και στους σπουδαστές, καθώς και σε δραστηριότητες σχετικές με την κάλυψη πανελλήνιων συνεδρίων, επιμόρφωση εκπαιδευτικών από απόσταση, διαλέξεις στα πλαίσια των τμημάτων των πανεπιστημίων, παρακολούθηση ημερίδων, ταυτόχρονη σύνδεση παρακολούθησης εργασιών ημερίδας ή συνεδρίων από ενδιαφερομένους που βρίσκονται σε άλλες πόλεις χωρίς να χρειάζεται να μετακινηθούν, ενώ δεν έχουν δημιουργηθεί ακόμη προγράμματα ανοικτής εκπαίδευσης για όλους, με τη δυνατότητα λήψης Πιστοποιημένης Βεβαίωσης Σπουδών.

✓ Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Από το 1998 λειτουργεί στην Πάτρα το **Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Ε.Α.Π.)**, ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, αυτοτελές και αυτοδιοικούμενο, το οποίο αποτελεί το 20ο Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (ΑΕΙ) στη χώρα μας. Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο παρέχει τη δυνατότητα παρακολούθησης εξ αποστάσεως, προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών, καθώς και προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης ή μετεκπαίδευσης. Η πιστοποίηση των σπουδών πραγματοποιείται σε 5 διαφορετικά επίπεδα που καλύπτουν το χώρο από τη μεταδευτεροβάθμια επιμόρφωση έως το διδακτορικό δίπλωμα. Συγκεκριμένα απονέμονται ακαδημαϊκοί τίτλοι [Πτυχία, Μεταπτυχιακά Διπλώματα Ειδίκευσης (Masters), Διδακτορικά Διπλώματα], καθώς και πιστοποιητικά προπτυχιακής επιμόρφωσης, μεταπτυχιακής επιμόρφωσης και παρακολούθησης θεματικών ενοτήτων.

Καινοτόμος και βασική λειτουργική μονάδα του Ε.Α.Π. αποτελεί ο καθορισμός της Θεματικής Ενότητας (Θ.Ε.). Η Θ.Ε. καλύπτει ένα διακεκριμένο αντικείμενο σε προπτυχιακό ή μεταπτυχιακό επίπεδο και περιλαμβάνει ύλη που αντιστοιχεί σε τρία εξαμηνιαία μαθήματα των ελληνικών Α.Ε.Ι. Οι φοιτητές λαμβάνουν στο σπίτι τους και μελετούν το εκπαιδευτικό υλικό (έντυπο, οπτικοακουστικό και ορισμένες φορές σε ηλεκτρονική μορφή) που προκύπτει από κάθε θεματική ενότητα. Κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους υποστηρίζονται και επικοινωνούν με τους διδάσκοντες, ενώ ταυτόχρονα συμμετέχουν σε Ομαδικές Συμβουλευτικές Συναντήσεις (Ο.Σ.Σ.).

Οι υποψήφιοι γίνονται δεκτοί χωρίς εξετάσεις αλλά με δημόσια και ανοικτή ηλεκτρονική διαδικασία (κλήρωση), ενώ προτεραιότητα έχουν όσοι συμπλήρωσαν το 23ο έτος της ηλικίας τους. Επιπλέον των καθορισμένων θέσεων, εισάγονται για τα προπτυχιακά προγράμματα σπουδών φοιτητές - Άτομα με Ειδικές Ανάγκες, σε ποσοστό 3% και σε μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών μέλη Εκπαιδευτικού Προσωπικού των Τ.Ε.Ι. με προσωποπαγή θέση που δεν είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου, σε ποσοστό 10%. Οι υποψήφιοι οι οποίοι τελικά επιλέγονται συμμετέχουν με δικά τους έξοδα στις δαπάνες των σπουδών.

✓ Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στα πλαίσια της κάλυψης των εκπαιδευτικών αναγκών που προκύπτουν κυρίως μετά την ένταξη ενός ατόμου στην αγορά εργασίας, λειτουργούν στο **Εθνικό και Καποδιστριακό**

Πανεπιστήμιο Αθηνών προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Τα προγράμματα αυτά αφορούν 5 εκπαιδευτικά αντικείμενα στο χρηματοοικονομικό τομέα, διάρκειας 5 έως και 9 μηνών και η παρακολούθησή τους οδηγεί στη λήψη Πιστοποιημένης Βεβαίωσης Σπουδών. Συγκεκριμένα απονέμεται **Πιστοποιητικό Επιμόρφωσης ή Πιστοποιητικό Εξειδίκευσης**, ανάλογα με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που θα επιλέξει ο ενδιαφερόμενος.

Δικαίωμα συμμετοχής έχουν οι απόφοιτοι ΑΕΙ ή ΤΕΙ και οι απόφοιτοι Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με σχετική προϋπηρεσία. Τα κριτήρια επιλογής των συμμετεχόντων στα προγράμματα είναι αφενός ο βαθμός πτυχίου ή ο βαθμός απολυτηρίου αντίστοιχα και αφετέρου ο χρόνος υποβολής της αίτησης. Απαραίτητη προϋπόθεση για τους υποψηφίους είναι η δυνατότητα χρήσης Η/Υ και διαδικτύου, καθώς και η ύπαρξη προσωπικού e-mail και δυνατότητας σύνδεσης στο διαδίκτυο. Το κόστος φοίτησης διαφέρει για κάθε εκπαιδευτικό αντικείμενο.

✓ Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Στο **Παιδαγωγικό Ινστιτούτο** λειτουργεί **Κέντρο Εξ Αποστάσεως Επιμόρφωσης**, μέσω του οποίου παρέχονται υπηρεσίες ενδοσχολικής και από απόσταση επιμόρφωσης στους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Οι προσφερόμενες υπηρεσίες βασίζονται στους ακόλουθους άξονες:

Ϊ Αυτο-εκπαίδευση: πρόσβαση (αναζήτηση και ανάκτηση) σε επιμορφωτικό και ενημερωτικό υλικό για διάφορα γνωστικά αντικείμενα αλλά και γενικότερα θέματα, που ενδιαφέρουν εκπαιδευτικούς, γονείς και μαθητές.

Ϊ Συνεργατική μάθηση: επικοινωνία και συμμετοχή σε θεματικούς κύκλους συζητήσεων και εκπόνηση συνεργατικών δραστηριοτήτων.

Εικονική τάξη: σειρά μαθημάτων σε πραγματικό χρόνο με δυνατότητα αλληλεπίδρασης μέσω πρωτεύουσας (primary) ISDN σύνδεσης.

✚ Ιδιωτική Εκπαίδευση

Σημαντικό ρόλο στην Ελλάδα παίζει η ιδιωτική εκπαίδευση (Κάρμας 1990, 1995). Η πρωτοβάθμια και η δευτεροβάθμια ιδιωτική εκπαίδευση καθώς και τα ιδιωτικά τεχνικά επαγγελματικά εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ) εποπτεύονται από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Μια εικόνα για τη διάσταση της ιδιωτικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα παρουσιάζεται στους Πίνακες 2.1. και 2.2⁷. Τα άλλα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια ή συστήματα κατάρτισης, όπως τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών, τα φροντιστήρια και τα φροντιστήρια ξένων γλωσσών, αποτελούν συμπληρωματικές γνώσεις ή ένα είδος κατάρτισης και είναι εγγεγραμμένα στο Εμπορικό Επιμελητήριο κάθε περιοχής. Το Εμπορικό Επιμελητήριο τούς παρέχει άδεια λειτουργίας όπως και για κάθε ιδιωτική επιχείρηση.

Πίνακας 2.1. : Ιδιωτικά γυμνάσια και λύκεια στην Ελλάδα (σχολικό έτος 2003-2004)

Αριθμός ιδιωτικών γυμνασίων και λυκείων στην Ελλάδα	
Νομού Αττικής	Λοιπών νομών της χώρας, πλην Αττικής
64	42

Πηγή : Υπουργείο Εθνικής παιδείας και Θρησκευμάτων- Δ/ση Ιδιωτικής Εκπαίδευσης

⁷ ΚΕΠΕ, Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών, «Οικονομικές και Κοινωνικές Επιπτώσεις για την Ελλάδα της υπό συζήτηση οδηγίας για την απελευθέρωση του τομέα των υπηρεσιών στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά», Αθήνα, Μάιος 2005.

Πίνακας 2.2. : *Ιδιωτικά τεχνικά επαγγελματικά εκπαιδευτήρια στην Ελλάδα*

Αριθμός ιδιωτικών τεχνικών επαγγελματικών εκπαιδευτηρίων στην Ελλάδα (ΤΕΕ)				
ΤΕΕ κατά ειδικότητα	ΤΕΕ Νομού Αττικής		ΤΕΕ Ελλάδας, Πλην Νομού Αττικής	
	Α΄ Κύκλος Σπουδών*	Β΄ Κύκλος Σπουδών	Α΄ Κύκλος Σπουδών	Β΄ Κύκλος Σπουδών
1. Υγείας & Πρόνοιας	49	54	82	56
2. Οικονομίας & Διοίκησης	51	39	67	36
3. Μηχανολογικός	22	5	13	-
4. Ηλεκτρονικός	8	12	17	9
5. Πληροφορικής – Δικτύων Η/Υ	22	17	44	21
6.Κλωστοϋφαντουργίας & Ένδυσης	4	-	3	-
7. Αισθητικής- Κομμωτικής	23	15	80	-
8. Εφαρμοσμένων Τεχνών	32	22	29	-
9. Χημικών & Εργαστηριακών Εφαρμογών	1	1	2	1
10. Ηλεκτρολογικός	9	2	6	3
11. Κατασκευών	8	8	11	8

Αριθμός ιδιωτικών τεχνικών επαγγελματικών εκπαιδευτηρίων στην Ελλάδα (ΤΕΕ)				
ΤΕΕ κατά ειδικότητα	ΤΕΕ Νομού Αττικής		ΤΕΕ Ελλάδας, Πλην Νομού Αττικής	
	Α΄ Κύκλος Σπουδών*	Β΄ Κύκλος Σπουδών	Α΄ Κύκλος Σπουδών	Β΄ Κύκλος Σπουδών
12. Ναυτικός & Ναυτιλιακός	4	-	-	1
13. Αργυροχρυσοχοΐας-Ωρολογοποιίας	-	-	4	2
14. Γεωπονίας, Τροφίμων & Περιβάλλοντος	-	-	3	3
15. Καλλιτεχνικών Εφαρμογών	-	-	-	17

Σημείωση* : Οι σπουδές στο ΤΕΕ διαρκούν έως και 3 έτη και οργανώνονται σε δύο κύκλους Α΄ και Β΄.

Πηγή : Υπουργείο Εθνικής παιδείας και Θρησκευμάτων- Δ/νση Ιδιωτικής Εκπαίδευσης

Σε ορισμένες περιπτώσεις, παρατηρείται ότι η απελευθέρωση των υπηρεσιών έχει ήδη ξεκινήσει στον τομέα της ιδιωτικής εκπαίδευσης με τη μέθοδο της δικαιόχρησης/franchising, όπως ακριβώς γίνεται και με τις αλυσίδες καταστημάτων.

Ο δικαιοδότης (franchisor) είναι μια επιχείρηση που εμπορεύεται κάποιο προϊόν ή υπηρεσία. Ο λήπτης ή δικαιοπάροχος (franchisee) είναι μια επιχείρηση η οποία δημιουργείται για την εμπορία του προϊόντος ή της υπηρεσίας. Ο λήπτης καταβάλλει ένα ορισμένο ποσό χρημάτων στο δότη για να έχει το δικαίωμα εμπορίας (Κάζης και Τσαγκούρης, 2004)⁸. Μερικά κέντρα εκμάθησης υπολογιστών όπως τα Technokids-Technoplus και τα Futurekids, λειτουργούν με τη μέθοδο της δικαιόχρησης. Επίσης, ορισμένα Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών είναι ιδρύματα που

⁸ Κάζης Δ. και Τσαγκούρης Θ., «Franchising: Αξιολόγηση και προοπτικές της δικαιόχρησης στον ελληνικό χώρο», Έκθεση 42, ΚΕΠΕ, Αθήνα 2004.

λειτουργούν με τη μέθοδο της δικαιόχρησης. Αποτελούν «παραρτήματα» ξένων πανεπιστημίων στην χώρα μας και ταυτόχρονα συνεργάζονται με τα «μητρικά» πανεπιστήμια στο εξωτερικό, τηρώντας συγκεκριμένες προδιαγραφές για τις υπηρεσίες που παρέχουν. Όμως, αναφορικά με την εκπαίδευση, το Σύνταγμα της Ελλάδας δεν επιτρέπει τη λειτουργία ιδιωτικών τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (Ν.Δ. 9/9-10-35 ΦΕΚ 45 Τ.Α΄ και Ν. 1966/1991 ΦΕΚ 147 Τ.Α΄ για τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών).

Με άλλα λόγια τα Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών δεν μπορούν να εκδώσουν πτυχία ισότιμα με τα συνεργαζόμενα πανεπιστήμια των χωρών της Ε.Ε. Δεν αναγνωρίζονται ως πανεπιστημιακά ιδρύματα και, κατά συνέπεια, τα πτυχία που προσφέρουν δεν αναγνωρίζονται από το ΔΙΚΑΤΣΑ. Υποστηρίζεται πως, για ορισμένες περιπτώσεις, η διαδικασία αναγνώρισης βρίσκεται σε εξέλιξη. Έχει ψηφιστεί μια τροπολογία από την Ευρωβουλή και το Συμβούλιο των Υπουργών της Ε.Ε., έτσι ώστε τα Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών στην Ελλάδα να εκδίδουν πλέον πτυχία ισάξια με τα συνεργαζόμενα πανεπιστήμια των χωρών της Ε.Ε.

Στο εξωτερικό, η ιδιωτική τριτοβάθμια εκπαίδευση αναγνωρίζεται από το Κράτος μόνο από τη στιγμή που υπάρχει και κρατικός παρεμβατισμός μέσω ελέγχου της παρεχόμενης ποιότητας των υπηρεσιών της. Ο έλεγχος γίνεται κυρίως σε σχέση με την ύλη, τα προγράμματα που διδάσκονται καθώς επίσης και με το διαγωνισμό ένταξης των υποψήφιων σε αυτές τις ανώτατες σχολές (π.χ. ορισμένες Ανώτατες Σχολές Μηχανικών και Σχολές Οικονομίας και Διοίκησης στη Γαλλία). Με άλλα λόγια, υπάρχει κάποια διασφάλιση ή κατοχύρωση της ποιότητας του επιστημονικού περιεχομένου. Σε περίπτωση που ο εκπαιδευτικός οργανισμός δεν ανταποκρίνεται στις προδιαγραφές, η αναγνώριση δεν εγκρίνεται και αποσύρεται από τις αρμόδιες κρατικές αρχές της συγκεκριμένης χώρας. Έχει παρατηρηθεί πως ορισμένες ιδιωτικές σχολές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ανταγωνίζονται τις δημόσιες σχολές, ιδίως για τις προπτυχιακές σπουδές. Διασφαλίζουν κυρίως μια συνεχή και στενή παιδαγωγική μέθοδο παρακολούθησης των σπουδαστών τους.

Εντούτοις, τα δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα παραμένουν ανταγωνιστικά κυρίως για τα μεταπτυχιακά προγράμματα που αναπτύσσουν. Σχετικά με τη διδασκαλία των ξένων γλωσσών, στην Ελλάδα παρατηρείται πως ο αριθμός των ξένων Ινστιτούτων και των παραρτημάτων τους δεν είναι σημαντικά μεγάλος. Όσον αφορά στις πιο διαδεδομένες γλώσσες, υπάρχει το Βρετανικό Συμβούλιο για τα αγγλικά στην Αθήνα και ένα παράρτημά του στη Θεσσαλονίκη.

Κάτι παρόμοιο ισχύει και για το Γερμανικό Ινστιτούτο, το Ιταλικό Ινστιτούτο. Το Ισπανικό Ινστιτούτο δεν έχει κανένα παράρτημα ενώ το Γαλλικό Ινστιτούτο έχει πέντε άλλα παραρτήματα εκτός Αθηνών. Παράλληλα, υπάρχουν πολλά ιδιωτικά φροντιστήρια ξένων γλωσσών, εκ των οποίων αρκετά λειτουργούν με τη μέθοδο της δικαιόχρησης.

Το σύστημα της δικαιόχρησης αγγίζει μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τα φροντιστήρια ξένων γλωσσών στην Ελλάδα. Τα συστήματα αξιολόγησης παρέχονται από τις αρμόδιες αρχές και υπηρεσίες κάθε χώρας για τη γλώσσα που διδάσκεται. Οι προδιαγραφές και η ύλη δίνονται από την κεντρική εταιρεία. Σχετικά με την παροχή τίτλων επάρκειας γνώσης ξένων γλωσσών διαφαίνεται μια τάση διακρατικής εξασφάλισης ισοδυναμίας αυτών των τίτλων ανά επίπεδο. Επίσης, υπάρχει σχεδιασμός, ώστε το ελληνικό σύστημα φροντιστηριακών επιχειρήσεων να αναπτύξει δραστηριότητα και σε χώρες εκτός Ελλάδας. Διαπιστώνονται άμεσες ωφέλειες όσον αφορά στην ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών. Η ανταγωνιστικότητα των υπηρεσιών περνά μέσα από την παρεχόμενη ποιότητα και όχι μόνο από τις τιμές των υπηρεσιών.

2.7. Επαγγελματική Κατάρτιση⁹ : Η κατάσταση στην Ελλάδα

2.7.1. Εισαγωγή

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες η συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση στην Ελλάδα, αναπτύχθηκε με αλματώδη βήματα και εξελίχθηκε σε εκπαιδευτικό κλάδο με ιδιαίτερες ανάγκες σε στελέχη, υποδομές, εκπαιδευτικό υλικό και εκπαιδευτές προκειμένου να μπορέσει να επιτελέσει θετικό ρόλο στην καταπολέμηση της ανεργίας.

Με τον όρο **κατάρτιση** εννοείται η σχεδιασμένη διαδικασία προσδιορισμού της συμπεριφοράς, των γνώσεων και των δεξιοτήτων μέσα από την μάθηση, προκειμένου να επιτευχθεί η αποτελεσματική παρουσία σε μια δραστηριότητα ή ένα εύρος δραστηριοτήτων (Manpower Service Commission, 1981). Η επαγγελματική κατάρτιση μπορεί κατ' αρχήν, να διακριθεί σε αρχική και σε συνεχιζόμενη. Πρέπει να επισημανθεί ότι η διάκριση αυτή δεν είναι ευχερής καθώς οι πρόσφατες εξελίξεις καθιστούν την διαχωριστική γραμμή τους, περισσότερο ασαφή, σε σχέση με το παρελθόν. Έτσι ως αρχική επαγγελματική κατάρτιση θεωρείται η μαθησιακή διαδικασία, δια μέσου της οποίας παρέχονται στα άτομα βασικές επαγγελματικές γνώσεις και δεξιότητες σε συγκεκριμένες ειδικότητες ή εξειδικεύσεις, που αποσκοπούν στην

---

⁹ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. www.ypepth.gr και www.kepe.gr

ένταξη στην αγορά εργασίας και στην επαγγελματική κινητικότητα και εξέλιξη του ανθρώπινου δυναμικού. Συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση θεωρείται η μαθησιακή διαδικασία, δια μέσου της οποίας παρέχονται στα άτομα γνώσεις και δεξιότητες που συμπληρώνουν, βελτιώνουν και αναβαθμίζουν αυτές που έχουν αποκτηθεί από το εκπαιδευτικό σύστημα, την αρχική επαγγελματική κατάρτιση, την επαγγελματική εμπειρία ή και από άλλες μη τυπικές και άτυπες μορφές μάθησης, με σκοπό την ένταξη ή επανένταξη των ατόμων στην απασχόληση, την επαγγελματική εξέλιξη και την προσωπική ανάπτυξη.

«Τα προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης αποτελούν μέρος του συστήματος της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης και αποβλέπουν στην συντήρηση, ανανέωση, αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό των γνώσεων, των επαγγελματικών δεξιοτήτων και ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού έτσι ώστε να συμβάλλουν στις προσπάθειες οικονομικού και κοινωνικού εκσυγχρονισμού. Ένα εκ των βασικών στόχων της πολιτικής για την επαγγελματική κατάρτιση αποτελεί η ένταξη και η παραμονή του ανθρώπινου δυναμικού στο σύστημα απασχόλησης ή / και στην αγορά εργασίας. Συγκεκριμένα, για τους εργαζόμενους, τα προγράμματα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης (Σ.Ε.Κ.) προσπαθούν να συμβάλλουν α) στην κατοχύρωση της θέσης εργασίας τους, β) στην εξέλιξή τους (επαγγελματικά – οικονομικά κλπ) μέσα στον εργασιακό χώρο, γ) στην αύξηση της παραγωγικότητά τους.

Για τους ανέργους στόχος είναι η συμβολή στην απασχόλησή τους και η ένταξή τους σε θέσεις εργασίας ανάλογες των προσόντων, γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων τους. Η επαγγελματική κατάρτιση και ιδίως η συνεχιζόμενη αναπτύχθηκε στην Ελλάδα, με αρκετά άναρχο και ευκαιριακό χαρακτήρα. Ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη πολιτικών για την επαγγελματική κατάρτιση καθορίσθηκε από την προσφορά κοινοτικών πόρων και όχι από τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και της ελληνικής κοινωνίας. Το γεγονός αυτό, εκτός από πλήθος οργανωτικών ελλείψεων είχε και ως συνέπεια την παροχή χαμηλής ποιότητας προγραμμάτων κατάρτισης με σοβαρό αντίκτυπο στην αξιοπιστία του συστήματος κατάρτιση – απασχόληση και του παρεχόμενου έργου από τους φορείς προσφοράς συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, τα ΚΕΚ»,(INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2004)¹⁰.

---

¹⁰ INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «Επαγγελματική Κατάρτιση», Τεύχος 106, Μάιος 2004.

Αυτό με την σειρά του φαίνεται ότι συνέβαλλε στην δημιουργία ελλείμματος εμπιστοσύνης της αγοράς εργασίας και των επιχειρήσεων, απέναντι στις γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες που προσδίδουν στο ανθρώπινο δυναμικό (εργαζόμενους και άνεργους) τα προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης (INE / ΓΣΕΕ, 2003)¹¹.

Παραμένει πάντως ανοιχτό το πρόβλημα της διερεύνησης (αξιολόγησης) τόσο του βαθμού αξιοπιστίας όσο και της αποτελεσματικότητας του συστήματος επαγγελματικής κατάρτισης σε σχέση με την επίτευξη των ρητών στόχων του (ανάπτυξη γνώσεων, δεξιοτήτων, συμβολή στην αντιμετώπιση της ανεργίας κλπ).

2.7.2. Φορείς και στόχοι της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΣΕΚ) στην Ελλάδα

«Η ΣΕΚ στην Ελλάδα ασκείται από ένα μεγάλο αριθμό φορέων, που ανήκουν στο δημόσιο, ιδιωτικό και ευρύτερο κοινωνικό τομέα. Υπουργεία, Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου, Οργανισμοί, Συνδικάτα και Ιδιωτικές Επιχειρήσεις εμπλέκονται στις διαδικασίες της ΣΕΚ. Ταυτοχρόνως στην ΣΕΚ θα πρέπει να ενταχθούν και οι δραστηριότητες επαγγελματικής κατάρτισης που παρέχονται από μεγάλες συνήθως επιχειρήσεις και οργανισμούς, στο πλαίσιο της αναβάθμισης των προσόντων του εργατικού τους δυναμικού. Η σύντομη αυτή παράθεση των φορέων επιτρέπει μια περαιτέρω διάκριση της ΣΕΚ, ανάμεσα σ' αυτήν που συντελείται με την βοήθεια του ΕΚΤ και της Ελληνικής Πολιτείας και σ' εκείνη που λειτουργεί ανεξάρτητα (χωρίς δηλαδή τις ειδικές χρηματοδοτήσεις) και έξω απ' αυτήν. Για λόγους που γίνονται εύκολα κατανοητοί, η πολιτεία δίδει έμφαση στην πρώτη, χωρίς να αδιαφορεί για την δεύτερη¹² (την αναβάθμιση δηλαδή της ΣΕΚ που παρέχεται από μη χρηματοδοτούμενους φορείς)», (INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2004)¹³.

---

¹¹ INE / ΓΣΕΕ, «Κατάρτιση και Απασχόληση», Επιμέλεια Παληός Ζ., 2003.

¹² Το ενδιαφέρον της πολιτείας για τις υπηρεσίες επαγγελματικής κατάρτισης που παρέχονται από τις επιχειρήσεις, στο πλαίσιο αναβάθμισης των δεξιοτήτων και των προσόντων του εργατικού τους δυναμικού, εκτός των άλλων, έχει δείχθει μέσα από την εφαρμογή των προγραμμάτων ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης.

¹³ INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «Επαγγελματική Κατάρτιση», Τεύχος 106, Μάιος 2004.

Οι βασικοί στόχοι της ΣΕΚ μπορεί να συνοψισθούν:

Πρώτον, στην παροχή γνώσεων και δεξιοτήτων και στην εν γένει βελτίωση των προσόντων του εργατικού δυναμικού, σ' ένα περιβάλλον ταχύτατων και διαρθρωτικών μεταβολών στην οικονομία, στην τεχνολογία και στις αγορές εργασίας.

Δεύτερον, στην διατήρηση της ενεργητικότητας και στην αποφυγή της παθητικοποίησης τμημάτων του πληθυσμού. Στη διατήρησή τους δηλαδή μέσα στην αγορά εργασίας και στη συμβολή στην αύξηση των δεικτών συμμετοχής του πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό.

Τρίτον, στην βελτίωση της παραγωγικότητας των εργαζομένων και των επιχειρήσεων και τέταρτον στην πρόληψη ενδεχόμενων διαρθρωτικών ανισορροπιών στην προσφορά και ζήτηση δεξιοτήτων και, δια μέσου αυτής, στην μείωση της ανεργίας.

2.7.3. Η διάρθρωση και τα βασικά χαρακτηριστικά του συστήματος της ΣΕΚ στην Ελλάδα¹⁴

Έχει επισημανθεί κατά καιρούς ότι οι δράσεις της ΣΕΚ έχουν προκύψει όχι ως προϊόν ζήτησης για υπηρεσίες κατάρτισης, αλλά ως αποτέλεσμα των χρηματοδοτήσεων του ΕΚΤ. Σε αυτό το γεγονός συνίσταται η ύπαρξη των αιτιών των προβλημάτων της χαμηλής αποτελεσματικότητας της ΣΕΚ. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια, μια σειρά από ρυθμίσεις έχουν διαμορφώσει ένα διαφορετικό σκηνικό στο χώρο της ΣΕΚ στην Ελλάδα. Οι ρυθμίσεις αυτές αφορούν στην ίδρυση του ΕΚΕΠΠΣ (Νόμος 2469/1997), στην δημιουργία της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης (Ν. 2860/2000), της Ειδικής Υπηρεσίας Εφαρμογής [107900 Κ.Υ.Α. (Κοινή Υπουργική Απόφαση) των Υπουργών Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Οικονομικών] και στην ίδρυση του Παρατηρητηρίου Απασχόλησης Ερευνητική-Πληροφορική Α.Ε.-ΠΑΕΠ (19059/2002 Κ.Υ.Α των Υπουργών Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Ανάπτυξης)¹⁵.

Αντικείμενο του Εθνικού Κέντρου Πιστοποίησης (ΕΚΕΠΠΣ) είναι η διασφάλιση, δια μέσου της πιστοποίησης, των προϋποθέσεων παροχής ποιοτικών υπηρεσιών κατάρτισης. Αντικείμενο των ειδικών υπηρεσιών είναι η διαχείριση των πόρων του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, που

---

¹⁴ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ**, «Επαγγελματική Κατάρτιση», Τεύχος 106, Μάιος 2004.

¹⁵ Η ΠΑΕΠ προέκυψε από τη συγχώνευση του Εθνικού Παρατηρητηρίου Απασχόλησης και του Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας και για την εκπλήρωση των σκοπών της αναπτύσσει δράσεις στους τομείς του σχεδιασμού και της εφαρμογής ολοκληρωμένων πληροφορικών συστημάτων, της έρευνας και μελέτης των δεδομένων της αγοράς εργασίας και της παρακολούθησης και αξιολόγησης των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης.

αφορούν στα Επιχειρησιακά Προγράμματα ευθύνης του Υπουργείου Εργασίας¹⁶. Αντικείμενο του Παρατηρητηρίου Απασχόλησης-Ερευνητική Πληροφορική Α.Ε. (ΠΑΕΠ), είναι η έρευνα και η μελέτη των εξελίξεων στις αγορές εργασίας, ο προσδιορισμός των αναγκών κατάρτισης καθώς και η παροχή πληροφορικής και τεχνικής υποστήριξης προς τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ).

Στην πλήρη του ανάπτυξη το σύστημα της ΣΕΚ λειτουργεί ως ακολούθως:

Η ΠΑΕΠ έχει την ευθύνη του προσδιορισμού των αναγκών κατάρτισης και παρέχει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες στο Υπουργείο Εργασίας. Το τελευταίο, μέσω των ειδικών υπηρεσιών, εξειδικεύει τις ανάγκες αυτές και προκηρύσσει τα απαραίτητα προγράμματα, διασφαλίζοντας συνθήκες ανταγωνισμού. Από την πλευρά του το ΕΚΕΠΙΣ διαμορφώνει τις προϋποθέσεις συμμετοχής για τους φορείς, διασφαλίζοντας την παροχή βελτιωμένων υπηρεσιών κατάρτισης. Οι λειτουργίες αυτές συνδέονται με τον κεντρικό σχεδιασμό του συστήματος της ΣΕΚ, ο οποίος συμπληρώνεται και από τον περιφερειακό. Οι περιφέρειες, εξειδικεύοντας περαιτέρω τις περιφερειακές και τοπικές ανάγκες, έχουν την δυνατότητα να προκηρύσσουν σειρά προγραμμάτων συνεχιζόμενης κατάρτισης.

Έτσι το σύστημα της ΣΕΚ, μέσω ενός κεντρικού σχεδιασμού, επιχειρεί να καλύψει τις ανάγκες κατάρτισης σε εθνικό επίπεδο, διαθέτοντας ταυτοχρόνως την απαιτούμενη ευελιξία, ώστε να καλύπτει τις επιμέρους περιφερειακές και τοπικές. Ποια όμως είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του συστήματος της ΣΕΚ που θα του επιτρέψουν να επιτύχει τους στόχους του; Ως **πρώτο** χαρακτηριστικό θα πρέπει να θεωρηθεί η δυνατότητα προσδιορισμού των αναγκών κατάρτισης. «Είναι ευρέως αποδεκτό, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς, ότι η αποτελεσματικότητα των συστημάτων επαγγελματικής κατάρτισης συνδέεται άμεσα με την ορθή επιλογή του είδους της κατάρτισης που θα λάβει χώρα», (Bolle 1987, World Bank 1994)¹⁷.

---

¹⁶ Η Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής έχει την αρμοδιότητα της προκήρυξης των συγχρηματοδοτούμενων από το ΕΚΤ ενεργειών, της έγκρισης και εκτέλεσης των ενεργειών καθώς και της αξιολόγησής τους.

¹⁷ **Bolle M.**, «Vocational training and job creation schemes in the countries of European Community», CEDEFOP, Berlin 1987.

Δεύτερον, η ευελιξία του συστήματος. «Η διάρθρωση του συστήματος θα πρέπει να είναι τέτοια ώστε να παρέχεται η δυνατότητα ταχύτατων και άμεσων προσαρμογών στις ανάγκες που διαμορφώνονται τόσο εθνικά όσο όμως κυρίως περιφερειακά και τοπικά», (Begg 1990)¹⁸.

Τρίτον, η διασφάλιση υπηρεσιών υψηλού επιπέδου, μέσω της ύπαρξης συγκεκριμένων προϋποθέσεων.

Οι προϋποθέσεις αυτές αφορούν στις υποδομές και στον εξοπλισμό των φορέων, που παρέχουν τις υπηρεσίες κατάρτισης, στο ανθρώπινο δυναμικό, με έμφαση στους εκπαιδευτές, που καλούνται να διδάξουν τα προγράμματα και στην ποιότητα αυτών καθ' αυτών των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης. Η διαδικασία που διασφαλίζει την ύπαρξη υψηλών προδιαγραφών ποιότητας¹⁹ στις παραπάνω κατηγορίες είναι η πιστοποίηση, η οποία συνιστά και το κυρίως αντικείμενο του Εθνικού Κέντρου Πιστοποίησης (ΕΚΕΠΙΣ). Έτσι η πολιτεία, δια μέσου του ΕΚΕΠΙΣ, παρεμβαίνει και στους τρεις βασικούς παράγοντες (υποδομές, ανθρώπινο δυναμικό, προγράμματα) που συνδέονται άμεσα με την διασφάλιση της ποιότητας της επαγγελματικής κατάρτισης.

2.7.4. Υποδομές και δυναμικότητα της ΣΕΚ²⁰

Οι υποδομές συνιστούν έναν από τους βασικούς παράγοντες που συνδέονται με την ποιότητα των υπηρεσιών της ΣΕΚ²¹. Στην έννοια των υποδομών συμπεριλαμβάνονται, πέραν των κτιριακών υποδομών και του απαραίτητου εξοπλισμού και η ύπαρξη των συστημάτων, που εφαρμόζουν τα ΚΕΚ ώστε να εξασφαλίζουν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα των δράσεών τους. Οι υπηρεσίες λοιπόν της ΣΕΚ παρέχονται μέσα στα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ). Με την Υπουργική Απόφαση 105127/8-1-2001 θεσμοθετήθηκε το σύστημα

---

¹⁸ **Begg I.**, « Training as an instrument of regional policy. A new panacea? », *Regional Studies*, (24): (4): p.p. 357-371, 1990.

¹⁹ Γύρω από τα ζητήματα ποιότητας στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση έχει αναπτυχθεί ένας εξαιρετικά σημαντικός διάλογος. Τα ζητήματα της ποιότητας μπορούν να αντιμετωπιστούν από την οπτική της παιδαγωγικής, της μακροοικονομίας, της κοινωνιολογίας και του management, αναδεικνύοντας διαφορετικές κατά περίπτωση προτεραιότητες. Σε κάθε περίπτωση όμως υπάρχει ένας βασικός άξονας παραγόντων, που αναφέρεται σε ζητήματα διαμόρφωσης της πολιτικής για την κατάρτιση, σε ζητήματα οργάνωσης των διαδικασιών κατάρτισης, σε θέματα των εκπαιδευτών και των εκπαιδευομένων και σε θέματα αυτών κάθε αυτών των προγραμμάτων κατάρτισης, που φαίνεται να καλύπτει όλο το εύρος των επιστημονικών πεδίων που ασχολούνται με την ποιότητα της κατάρτισης.

²⁰ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ**, «Επαγγελματική Κατάρτιση», Τεύχος 106, Μάιος 2004.

²¹ Στην έννοια των υποδομών συμπεριλαμβάνονται, πέραν των κτιριακών υποδομών και του απαραίτητου εξοπλισμού και η ύπαρξη των συστημάτων, που εφαρμόζουν τα ΚΕΚ ώστε να εξασφαλίζουν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα των δράσεών τους.

πιστοποίησης των ΚΕΚ, που διασφαλίζει σε σημαντικό βαθμό, τις απαιτούμενες υποδομές για την βελτίωση των υπηρεσιών της ΣΕΚ. Τα αποτελέσματα της εφαρμογής του συστήματος αυτού εμφανίζονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 2.3.: Περιφερειακή κατανομή Δομών, Θέσεων Κατάρτισης και Ανέργων

Περιφέρεια	Δομές Κατάρτισης		Δυναμικότητα		Ανεργοί	
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	(Δ/Α)*100
Αν. Μακ. & Θράκ	44	7,6	2.697	5,8	29.857	9,0
Δ. Μακεδονία	32	5,5	2.268	4,9	18.153	12,5
Κ. Μακεδονία	93	16,0	7.049	15,2	86.886	8,1
Ηπειρος	25	4,3	1.618	3,5	12.947	12,5
Θεσσαλία	45	7,7	3.514	7,6	29.563	11,9
Στερεά Ελλάδα	50	8,6	3.285	7,1	18.250	18,0
Ιόνια Νησιά	18	3,1	1.008	2,2	9.044	11,1
Δυτική Ελλάδα	53	9,1	3.913	8,4	26.823	14,6
Αττική	120	20,6	14.655	31,6	168.595	8,7
Πελοπόννησος	37	6,4	2.148	4,6	18.567	11,6
Β. Αιγαίο	14	2,4	766	1,7	6.335	12,1
Ν. Αιγαίο	16	2,8	989	2,1	22.063	4,5
Κρήτη	35	6,0	2.500	5,4	28.274	8,8
Σύνολο	582	100,0	46.410	100,0	475.357	9,8

Πηγή : ΕΚΕΠΙΣ, ΕΣΥΕ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, (Β' Τρίμ. 2002)

«Ο παραπάνω πίνακας εμφανίζει τον αριθμό των δομών κατάρτισης ανά περιφέρεια, την δυναμικότητά τους (τον αριθμό δηλαδή των ατόμων που μπορούν να καταρτιστούν) καθώς και τον αριθμό των καταρτιζομένων ανά 100 ανέργους. Έτσι γίνεται άμεσα φανερό ότι η χώρα διαθέτει ένα δίκτυο 582 δομών, που καλύπτουν το σύνολο των νομών, που δύνανται να καταρτίσουν 46.410 άτομα ταυτοχρόνως. Με βάση δηλαδή την υφιστάμενη δυναμικότητα της ΣΕΚ, ένας περίπου στους δέκα ανέργους μπορεί να καταρτισθεί.

Όσον αφορά στην περιφερειακή τους διάρθρωση ο κύριος όγκος των δομών κατάρτισης (και η δυναμικότητά τους) συγκεντρώνονται στις περιφέρειες της Αττικής και της Κ. Μακεδονίας, εκεί όπου συγκεντρώνεται ο κύριος όγκος των ανέργων. Σχετικά υψηλά μερίδια επίσης εμφανίζουν οι περιφέρειες της Δυτικής Ελλάδας, της Θεσσαλίας και της Στερεάς Ελλάδας, στις οποίες παράλληλα συγκεντρώνονται και σχετικά υψηλά μερίδια ανέργων. Σε γενικές γραμμές η περιφερειακή διάρθρωση των δομών και της δυναμικότητας της ΣΕΚ στην Ελλάδα εμφανίζει

μια αντιστοιχία σε σχέση με αυτήν της ανεργίας. Ωστόσο θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι η ιδιαιτερότητα των προγραμμάτων κατάρτισης και η διαθέσιμη ευελιξία του συστήματος μπορεί να εξυπηρετήσουν σημαντικά μεγαλύτερο αριθμό ανέργων. Και τούτο γιατί η δυναμικότητα μπορεί με ευχέρεια να αυξηθεί εάν τα ΚΕΚ λειτουργήσουν σε δυο βάρδιες (πρωινά και απογευματινά προγράμματα) χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα. Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω παρατηρήσεις μπορεί να υποστηριχτεί ότι η χώρα διαθέτει ένα σημαντικό δίκτυο φορέων και δομών ΣΕΚ, που μπορεί να καλύψει τις υφιστάμενες ανάγκες σε ικανοποιητικό βαθμό», (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2004)²².

2.7.5. Το ανθρώπινο δυναμικό της ΣΕΚ

Οι πρόσφατες εξελίξεις στο χώρο της ΣΕΚ και η υλοποίηση των προγραμμάτων, με τις προβλεπόμενες διαδικασίες, έχουν οδηγήσει στην δημιουργία ενός σημαντικού αριθμού νέων θέσεων εργασίας. Η ιδιαίτερη σημασία των εκπαιδευτών για την αρχική και την συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση έχει εντοπιστεί σ' ένα πλήθος εργασιών²³. Τόσο τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του συστήματος όσο και τα χαρακτηριστικά των καταρτιζόμενων καθιστούν τον ρόλο των εκπαιδευτών εξαιρετικά σημαντικό.

Ο ακριβής αριθμός των εκπαιδευτών που χρησιμοποιούνται στη ΣΕΚ, δεν μπορεί να προσδιοριστεί με ευχέρεια. Αυτό που μπορεί με ακρίβεια να εκτιμηθεί είναι το εν δυνάμει εκπαιδευτικό δυναμικό, που έχει ενταχθεί στο Μητρώο των εκπαιδευτών της²⁴. Έτσι σύμφωνα με τα στοιχεία του Μητρώου (βλ. παρακάτω πίνακα), ο κύριος όγκος συγκεντρώνεται στις περιφέρειες της Αττικής (35%) και της Κ. Μακεδονίας (17%), εκεί όπου συγκεντρώνεται και ο κύριος όγκος των δραστηριοτήτων της ΣΕΚ. Ακολουθούν οι περιφέρειες της Δ. Ελλάδας (8%), με τις λοιπές περιφέρειες να εμφανίζουν χαμηλότερες συγκεντρώσεις.

---

²² ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «Επαγγελματική Κατάρτιση», Τεύχος 106, Μάιος 2004.

²³ Rogers 1999, Βαγγίδης 2002, Ζιώμας, Καραλής, Κόκκος, Χρυσάκης 2002, Μαυρογιώργος 2003, κ.α.

²⁴ Η ρύθμιση του χώρου των εκπαιδευτών, επιχειρείται με την έκδοση της 105128/8-1-2001 Υπουργική Απόφαση, η οποία θέτει κριτήρια και προϋποθέσεις, που πρέπει να πληρούν οι υποψήφιοι ώστε να ενταχθούν στο σχετικό Μητρώο και να ασκούν το επάγγελμα του εκπαιδευτή της ΣΕΚ. Η σύσταση του Μητρώου Εκπαιδευτών συνιστά την πρώτη φάση στην εφαρμογή του συστήματος πιστοποίησης των εκπαιδευτών. Η δεύτερη φάση συνδέεται με την εκπαίδευσή τους και η τρίτη με την αξιολόγηση και τις συγκεκριμένες διαδικασίες πιστοποίησής τους. Το σύστημα ολοκληρώθηκε και θεσμοθετήθηκε το 2004.

Πίνακας 2.4. : Περιφερειακή κατά Φύλο Κατανομή Εκπαιδευτών της Σ.Ε.Κ.

Περιφέρεια	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
Ανατολική Μακεδονία. & Θράκη	658	472	186
Κεντρική Μακεδονία	1980	1255	725
Δυτική Μακεδονία	369	271	98
Ήπειρος	476	324	152
Θεσσαλία	878	623	255
Ιόνια Νησιά	185	134	51
Δυτική Ελλάδα	944	587	357
Στερεά Ελλάδα	643	448	195
Αττική	4168	2619	1549
Πελοπόννησος	458	323	135
Β. Αιγαίο	203	130	73
Ν. Αιγαίο	159	118	41
Κρήτη	630	422	208
Σύνολο	11.751 (100%)	7.726 (66%)	4.025 (34%)

Πηγή: ΕΚΕΠΙΣ

«Τα δυο τρίτα (66%) περίπου του συνόλου των εκπαιδευτών είναι άντρες ενώ το υπόλοιπο ένα τρίτο (34%) είναι γυναίκες. Αυτή η κατά φύλο κατανομή των εκπαιδευτών δεν είναι ανεξάρτητη από την γενικότερη κατά φύλο κατανομή της εργασίας στην Ελλάδα, σύμφωνα με την οποία οι γυναίκες εμφανίζουν τάσεις συγκέντρωσης σε συγκεκριμένες κατηγορίες επαγγελματών. Πέραν όμως της περιφερειακής κατά φύλο κατανομής των εκπαιδευτών της ΣΕΚ ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η επαγγελματική κατανομή τους.

Η ταξινόμηση των εκπαιδευτών σε συγκεκριμένες επαγγελματικές κατηγορίες (με βάση την Στατιστική Ταξινόμηση των Επαγγελματών-ΣΤΕΠ 92 της ΕΣΥΕ) επιτρέπει την ανάδειξη εκείνων των επαγγελματικών κατηγοριών, στις οποίες εντάσσονται οι εκπαιδευτές, με βάση την επαγγελματική και εκπαιδευτική τους εμπειρία και τα εκπαιδευτικά τους προσόντα, ενώ παράλληλα αναδεικνύει και τα ευρύτερα εκπαιδευτικά αντικείμενα, τα οποία οι εκπαιδευτές μπορούν να καλύψουν²⁵. Μια αρχική εκτίμηση των επαγγελματικών κατηγοριών στις οποίες

²⁵ Η αντιστοίχιση ανάμεσα στις επαγγελματικές κατηγορίες στις οποίες εντάσσονται οι εκπαιδευτές της ΣΕΚ και στα εκπαιδευτικά αντικείμενα, τα οποία δύνανται να διδάξουν δεν είναι άμεση. Η κατανομή αυτή γίνεται με ευθύνη των ΚΕΚ και δημιουργεί σειρά προβλημάτων, που συνδέονται άμεσα με την αποδοτικότητα των εκπαιδευτών και την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων.

εντάσσονται οι εκπαιδευτές της ΣΕΚ δίδονται από τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα», (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2004)²⁶.

Πίνακας 2.5. : Ταξινόμηση Εκπαιδευτών της Σ.Ε.Κ. κατά Επαγγελματικές Κατηγορίες

	Επαγγέλματα	Αριθμός
0	Ένοπλες Δυνάμεις	18
1	Μέλη Βουλευομένων Σωμάτων - Ανώτ. Διοικητικά κ. Διευθυντικά Στελέχη	1615
2	Επιστημονικά - Καλλιτεχνικά και συναφή Επαγγέλματα	17060
3	Τεχνολόγοι - Τεχνικοί Βοηθοί και συναφή Επαγγέλματα	3631
4	Υπάλληλοι Γραφείου και συναφή Επαγγέλματα	828
5	Απασχολούμενοι στην παροχή Υπηρεσιών	350
6	Ειδικευμένοι Γεωργοί Κτηνοτρόφοι, Αλιείς και Δασοκόμοι	109
7	Ειδικευμένοι Τεχνίτες και συναφή Τεχνικά Επαγγέλματα	1053
8	Χειριστές Σταθερών Βιομηχανικών Εγκαταστάσεων, Μηχανημάτων	190
9	Ανειδίκευτοι Εργάτες	3

Πηγή : ΕΚΕΠΙΣ

2.7.6. Προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης και Καταρτιζόμενοι στη ΣΕΚ²⁷

Προκειμένου να διασφαλιστεί η παροχή ποιοτικών υπηρεσιών κατάρτισης, το Υπουργείο Εργασίας, δια μέσου της πιστοποίησης, θέτει συγκεκριμένες προδιαγραφές στα προγράμματα, επιχειρεί την σύνδεσή τους με συγκεκριμένες ανάγκες των αγορών εργασίας και εφαρμόζει σ' αυτά τις βασικές αρχές εκπαίδευσης ενηλίκων. Στο παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα προγράμματα και ο αριθμός των καταρτιζομένων που συμμετέχουν στο πλαίσιο του επιχειρησιακού προγράμματος για την απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση²⁸, που υπάγεται στις δραστηριότητες του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

²⁶ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «Επαγγελματική Κατάρτιση», Τεύχος 106, Μάιος 2004.

²⁷ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «Επαγγελματική Κατάρτιση», Τεύχος 106, Μάιος 2004.

²⁸ Πέραν συγκεκριμένων επιχειρησιακών προγραμμάτων, σημαντική συμμετοχή στις δράσεις της ΣΕΚ έχουν και τα επιχειρησιακά προγράμματα των Υπουργείων Οικονομικών και Εθνικής Οικονομίας, Ανάπτυξης, Γεωργίας, Υγείας αλλά και τα ΠΕΠ όλων των περιφερειών της χώρας.

Πίνακας 2.6. : Καταρτιζόμενοι κατά κατηγορία Προγράμματος

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΚΑΤΑΡΤΙΖΟΜΕΝΟΙ		
	2001-2003	2004-2006	ΣΥΝΟΛΟ
Άνεργοι (σε ποικίλα αντικείμενα)	24.360	23.000	47.360
Άνεργοι σε Μεγάλα Τεχνικά Έργα	-	8.000	8.000
Άνεργοι Ναυτικοί	14.994	5.361	20.355
Συνεχιζόμενη & Εναλλασσόμενη (ΟΑΕΔ)	9.907	2.525	12.432
Άνεργοι σε Περιβάλλον	-	6.700	6.700
Ελληνική Γλώσσα σε άνεργους Παλιν/τούντες	-	13.600	13.600
Αυτοαπασχολούμενοι Πρωτογενούς Τομέα	1.329	5.500	6.829
Αυτοαπασχολούμενοι Β' και Γ' Τομέα	-	6.743	6.743
Απασχολούμενοι του Ιδιωτικού Τομέα	-	49.600	49.600
Εκπαιδευτές Μητρώου ΣΕΚ	-	10.000	10.000
Απασχολούμενοι του Δημόσιου Τομέα	22.553	12.972	35.525
Συνοδευτικές Υποστηρικτικές Υπηρεσίες	14.142	22.000	36.142
Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις*	3.000	10.992	19.992
Παρεμβάσεις υπέρ των Γυναικών	14.000	14.585	28.585
ΣΥΝΟΛΟ	104.285	191.578	305.863

Πηγή : Υπουργείο Εργασίας, *Παρεμβάσεις που απευθύνονται σε ειδικές ομάδες (Αθίγγανοι, Μουσουλμάνοι, Παλιννοστούντες, Φυλακισμένοι, Γυναίκες κ.α.)

Γίνεται άμεσα φανερό ότι στο πλαίσιο της ΣΕΚ παρέχονται προγράμματα κυρίως προς τους άνεργους, προς ειδικές κατηγορίες απασχολουμένων και προς ειδικές ομάδες του πληθυσμού. Το 35% των καταρτιζομένων είναι άνεργοι, το 36% είναι απασχολούμενοι και το υπόλοιπο 29% είναι ειδικές ομάδες του πληθυσμού (Αθίγγανοι, Μουσουλμάνοι, Παλιννοστούντες, Φυλακισμένοι, Γυναίκες κ.α.), η πλειονότητα των οποίων είναι άνεργοι και χρήζουν των συνοδευτικών και υποστηρικτικών υπηρεσιών, ώστε να ενταχθούν στα προγράμματα κατάρτισης και απασχόλησης και να βελτιώσουν τις πιθανότητες ένταξής τους στην απασχόληση και στην αγορά εργασίας. Ενδιαφέρον όμως παρουσιάζει και η εκτίμηση του αριθμού των καταρτιζομένων που παρακολούθησαν προγράμματα της ΣΕΚ μέσα από τα στοιχεία των Ερευνών Εργατικού Δυναμικού της ΕΣΥΕ. Έτσι ο αριθμός των ατόμων που

συμμετείχαν σε δράσεις της ΣΕΚ καθώς και ο κύριος λόγος της συμμετοχής τους σ' αυτήν, παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 2.7. : Αριθμός Καταρτιζομένων στη Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση

Λόγοι Συμμετοχής στην ΣΕΚ	2000	2001	2002
Βελτίωση προσόντων	29.071	34.817	26.378
Προετοιμασία ένταξης	279	521	108
Άλλοι λόγοι	8.490	7.181	5.526
Σύνολο	37.840	42.519	32.012

Πηγή : ΕΣΥΕ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (2002)

Η αρχική διαπίστωση που προκύπτει από τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα είναι ο σχετικά χαμηλός αριθμός ατόμων που φαίνεται να συμμετέχουν στα προγράμματα της ΣΕΚ. Το σύνολο των ατόμων και για τα τρία έτη, είναι χαμηλότερο και από το 1% του εργατικού δυναμικού της χώρας τα αντίστοιχα έτη. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι λόγοι για τους οποίους τα άτομα εμπλέκονται στις διαδικασίες της ΣΕΚ, όσο και η κατά φύλο και ηλικία σύνθεση των συμμετασχόντων. Έτσι ο κυριότερος λόγος της συμμετοχής των ατόμων είναι η βελτίωση των προσόντων τους. Ως προς την κατά φύλο διάρθρωση των συμμετασχόντων και για τα τρία έτη, ο αριθμός των ανδρών (15.452, 19.947 και 15.470), που συμμετέχουν στις δράσεις της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης υπολείπεται του αντίστοιχου των γυναικών (22.388, 22.527 και 16.542), εμφανίζοντας μια σχετική αντιστοίχιση με τον συνολικό αριθμό των ανέργων, στον οποίο, ως γνωστόν, οι γυναίκες υπερτερούν των ανδρών σημαντικά.

Ως προς την ηλικιακή σύνθεση των συμμετεχόντων στα εν λόγω προγράμματα, η πλειονότητα εντοπίζεται στις κατ' εξοχήν παραγωγικές ηλικίες (μεταξύ 25-44 ετών), σε ποσοστά που ανέρχονται σε 49%, 52,4% και 54,5% για τα έτη 2000, 2001 και 2002 αντίστοιχα. Υψηλά μερίδια εμφανίζουν και οι νεαρές ηλικίες (κάτω των 25 ετών), που ανέρχονται σε 43,6%, 37,3% και 37,9% για τα αντίστοιχα έτη, ενώ χαμηλά μερίδια της τάξεως του 7,4%, 10,3% και 7,6% εμφανίζουν οι ηλικίες μεταξύ 45-64 ετών. Έτσι μπορεί να υποστηριχτεί ότι η

αναγκαιότητα των σχετικών δράσεων καλύπτει όλο το ηλικιακό φάσμα και καθίσταται απαραίτητη ακόμη και στις ηλικίες που προσεγγίζουν τα όρια της συνταξιοδότησης.

2.7.7. Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων²⁹

Η Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων είναι ο επιτελικός δημόσιος φορέας στον τομέα εκπαίδευσης και κατάρτισης ενηλίκων. Αποστολή της είναι ο σχεδιασμός, ο συντονισμός και η υποστήριξη ενεργειών που αφορούν στη συμπλήρωση της βασικής παιδείας και τη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση, τόσο για το ενήλικο δυναμικό της χώρας όσο και για άτομα που απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό. Τα κύρια πεδία δράσης της αφορούν προγράμματα συμπλήρωσης βασικής παιδείας και αναλφαβητισμού, προγράμματα συνεχιζόμενης κατάρτισης, καταπολέμησης του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας και κοινοτικών πρωτοβουλιών που επιδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Κ.Τ.), προγράμματα κοινωνικής - πολιτιστικής επιμόρφωσης και ενέργειες συνεχούς κατάρτισης και επαναλαμβανόμενης εκπαίδευσης του ενήλικου εργατικού δυναμικού.

Η Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων έχει δημιουργήσει ένα **κόμβο** για την προοπτική της δια βίου μάθησης στη χώρα μας. Όλοι οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να συμμετέχουν στην on-line διαλογική συζήτηση του κόμβου. Επίσης η Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων αποτελεί Κέντρο Πληροφόρησης της διαδικτυακής πύλης **ΗΛΕΚΤΡΑ** για την εκπαίδευση ενηλίκων και τη δια βίου μάθηση στην Ευρώπη. Οι πληροφορίες του Κέντρου αφορούν έξι ευρωπαϊκές χώρες -Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιταλία, Σκωτία/Μεγάλη Βρετανία και Σουηδία- ενώ αναμένεται σύντομα να επεκταθεί η εμβέλειά του και σε άλλες χώρες της Ε.Ε.

Α. Υφιστάμενη κατάσταση και βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η επαγγελματική κατάρτιση στην Ελλάδα

Η ανάπτυξη της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα άρχισε, ουσιαστικά, τη δεκαετία του '60 με την καθοδήγηση και βοήθεια διεθνών οργανισμών (Ο.Ο.Σ.Α., Διεθνής

---

²⁹ Για περισσότερες πληροφορίες για την συγκεκριμένη ενότητα, βλ. **Σκουρής Βασίλειος**, «Γνώμη Πρωτοβουλίας της Ολομέλειας της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος για την Επαγγελματική Κατάρτιση», Αθήνα, 18-6-1999.

Τράπεζα, Ε.Ο.Κ.) και με στόχο την κάλυψη των άμεσων αναγκών της νέο-αναπτυσσόμενης βιομηχανίας σε ειδικευμένο εργατικό δυναμικό. Σε αυτό το πλαίσιο θα δημιουργηθούν σταδιακά διάφοροι τύποι και μορφές επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Αναφέρουμε, ενδεικτικά, τις σχολές μαθητείας του Ο.Α.Ε.Δ., που ιδρύθηκαν ως κατώτερες τεχνικές σχολές με το Ν. 1542/50, και από το 1978 λειτουργούν ως μεταυποχρεωτικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τις Ταχύρυθμες Επαγγελματικές Σχολές, τις Τ.Ε.Σ. του Υ.Π.Ε.Π.Θ., τα Τ.Ε.Λ. (Ν. 309/76 και 576/78), τα Κ.Α.Τ.Ε.Ε. (1970), τις Σχολές του Ε.Ο.Τ. (Ξεναγοί, Τουριστικά Επαγγέλματα), του Υπ. Υγείας (Σχολές Νοσηλευτριών στα μεγάλα Νοσοκομεία, Σχολές του Ερυθρού Σταυρού), του Υπ. Γεωργίας (Αμερικάνικη Γεωργική Σχολή, ΚΕ.Γ.Ε.), τις σχολές της Χ.Ε.Ν. και της Εργατικής Εστίας, όπως και τις ενδοεπιχειρησιακές σχολές στις Δ.Ε.Κ.Ο. και στις μεγάλες ιδιωτικές επιχειρήσεις (Ο.Τ.Ε., Δ.Ε.Η., ΤΙΤΑΝ, Ναυπηγεία Ελευσίνας, ΑΓΕΤ, Α.Τ.Ε., Εμπορική Τράπεζα), υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εργασίας. Με την έναρξη των διαδικασιών ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) αυξήθηκε το ενδιαφέρον για την Επαγγελματική Κατάρτιση, προσανατολιζόμενο, κυρίως, προς την επιμόρφωση και τη συνεχιζόμενη κατάρτιση.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80 και στις αρχές της δεκαετίας του '90, στα πλαίσια των γενικών κατευθύνσεων και χρηματοδοτήσεων των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων, αναπτύχθηκαν ραγδαία και ασυντόνιστα διάφοροι τύποι και μορφές επαγγελματικής κατάρτισης (Ενδοεπιχειρησιακά Προγράμματα Κατάρτισης Εργαζομένων, Προγράμματα κατάρτισης ανέργων (Ν.Ε.Λ.Ε., Χ.Ε.Ν., Ο.Τ.Α., Ο.Ε.Ε.Κ., Ι.Ε.Κ., Επιμελητήρια, Επαγγελματικοί Σύλλογοι, Εταιρίες Συμβούλων, Κ.Ε.Κ.). Έτσι, το 1985 υλοποιήθηκαν 2403 προγράμματα επιμόρφωσης, διάρκειας 100 ωρών, τα οποία παρακολούθησαν 37.000 άτομα και αφορούσαν σε ποσοστό 60% τις ειδικότητες κοπτικής ραπτικής, κεντήματος, υφαντικής και πλεξίματος, καθώς και τις υπόλοιπες βιοτεχνικές δραστηριότητες.

Μέχρι το 1993 καταγράφονται περίπου 3.500 αστικές εταιρίες μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που υλοποιούν προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, χωρίς πιστοποίηση των δομών τους. Για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης, θεσπίστηκε για πρώτη φορά το 1993 η πιστοποίηση των δομών της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, με την μορφή των ΚΕΚ, ως απαραίτητη προϋπόθεση για την υλοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης.

Ωστόσο, την περίοδο 1994-1995 διαπιστώθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρατυπίες στη διαδικασία πιστοποίησης, που είχαν ως αποτέλεσμα το πάγωμα το 1996 της χρηματοδότησης της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης από τους κοινοτικούς πόρους και τη διακοπή των σχετικών προγραμμάτων. Μετά τα προβλήματα που ανέκυψαν το 1996, σχετικά με την αξιοπιστία των δομών συνεχιζόμενης κατάρτισης, το Υπουργείο Εργασίας προέβη στην αναμόρφωση του συστήματος πιστοποίησης και ήδη έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία πιστοποίησης των ΚΕΚ (πιστοποιήθηκαν συνολικά 262 ΚΕΚ, εκ των οποίων 47 εθνικής εμβέλειας και 215 περιφερειακής) και επαναπροκηρύσσονται τα προγράμματα συνεχιζόμενης κατάρτισης. Στην προκήρυξη των προγραμμάτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι επιστημονικές μελέτες για τις ανάγκες της αγοράς εργασίας (όπως αυτές του ΕΠΑ) και να αξιοποιείται η εμπειρία των κοινωνικών φορέων (π.χ. διαβούλευση με τους κοινωνικούς φορείς, διοργάνωση ειδικής ημερίδας κ.λπ.).

Έτσι, από τη δειλή παρουσία της επαγγελματικής κατάρτισης στις δεκαετίες του '60 και '70, η χώρα πέρασε στη φάση της ραγδαίας, άναρχης και ασυντόνιστης ανάπτυξης διαφόρων πολιτικών και δομών επαγγελματικής κατάρτισης, υπό την επίδραση τρεχόντων και εξωγενών παραγόντων, και κάτω από την πίεση της απορρόφησης των κοινοτικών πόρων, χωρίς να υφίσταται μία Ενιαία και Ολοκληρωμένη Εθνική Πολιτική.

Συνέπεια της απουσίας ενιαίας και ουσιαστικής εθνικής πολιτικής για την επαγγελματική κατάρτιση είναι να καθορίζεται ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη πολιτικών από την προσφορά κοινοτικών πόρων και όχι από τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και την αντίστοιχη ζήτηση επαγγελμάτων και εξειδικεύσεων. Η κατάσταση αυτή επιτείνεται ακόμα περισσότερο από την απουσία ή ισχνή παρουσία δομών σύνδεσης της επαγγελματικής κατάρτισης με τις ανάγκες των αγορών εργασίας, την έλλειψη ερευνών και μελετών εντοπισμού και πρόβλεψης των εκπαιδευτικών αναγκών, αλλά και την απουσία ενιαίας πολιτικής απασχόλησης (όπως ήδη έχει διαπιστωθεί από τις Γνώμες της Ο.Κ.Ε. Νο. 1/95 και 4/96).

Επιπλέον, θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι το Ε.Π.Α. δεν συνδέεται με τα κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης, ενώ τα Εξειδικευμένα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης δεν έχουν ακόμα δημιουργηθεί. Ως παρεπόμενο, οι άνεργοι με απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης αντιπροσώπευαν το 1996 το 39,8% των ανέργων, οι απόφοιτοι με απολυτήριο Στοιχειώδους Εκπαίδευσης το 22,6%, όσοι τελείωσαν την τρίτη τάξη της μέσης εκπαίδευσης το 12,6% των

ανέργων, οι πτυχιούχοι της Ανώτερης Τεχνικής Εκπαίδευσης το 12,4%, και οι Πτυχιούχοι των Α.Ε.Ι. 10,2% των ανέργων.

Τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης των ανέργων, εξάλλου, δεν εντάσσονται και δεν συνδέονται με τις πολιτικές απασχόλησης, με συνέπεια την αναποτελεσματική αξιοποίηση των πόρων της κατάρτισης. Χαρακτηριστικό είναι ότι όσοι έχουν παρακολουθήσει πρόσθετη εκπαίδευση στην Ελλάδα παρουσιάζουν δείκτη ανεργίας 20%, ενώ όσοι έχουν βασική εκπαίδευση μόνο 14%. Οι αντίστοιχοι μέσοι όροι της Ε.Ε. είναι 11,5 % και 23,5%.

Τα τελευταία χρόνια, ακόμα, δεν εμφανίζεται καμία ολοκληρωμένη πολιτική επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης ή δράσεις που να μην χρηματοδοτούνται από κοινοτικούς πόρους, εκτός από την περίπτωση του σκέλους Ε.Λ.Π.Ε.Κ.Ε. του Λ.Α.Ε.Κ., που θεσπίστηκε με συλλογική σύμβαση από τους κοινωνικούς συνομιλητές. Οι ανεξάρτητες των κοινοτικών χρηματοδοτήσεων πολιτικές εξαντλούνται σε θεσμικές μεταρρυθμίσεις, χωρίς να συνοδεύονται από ανάλογη πρόβλεψη χρηματοδότησης. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι η ανάπτυξη του Ενιαίου Λυκείου, τα Δημόσια Ι.Ε.Κ. και ο Ο.Ε.Ε.Κ., η πρακτική άσκηση μαθητών, το Ανοικτό Πανεπιστήμιο, τα μεταπτυχιακά προγράμματα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, τα προγράμματα εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης, η ανάπτυξη συστημάτων επαγγελματικού προσανατολισμού, η δημιουργία βιβλιοθηκών στις διάφορες εκπαιδευτικές βαθμίδες, στηρίζονται στη χρηματοδότηση του Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.

Το πρόβλημα με τη συνεχιζόμενη κατάρτιση είναι, κατ' αντιστοιχία, ότι οι δομές στήριξης, διερεύνησης των αναγκών, κατάρτισης και προώθησης της απασχόλησης, αναπτύσσονται και εξαντλούνται στο πλαίσιο της κοινοτικής χρηματοδότησης. Παρατηρούνται, έτσι, διάφορα προβλήματα και ασυνέχειες που αγγίζουν όλο το φάσμα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Σε μία πρώτη προσπάθεια εντοπισμού των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η επαγγελματική κατάρτιση στη χώρα μας διαπιστώνουμε ότι :

Ι. Δημιουργούνται θεσμοί καθορισμού των πολιτικών επαγγελματικής κατάρτισης που είτε: (α) δεν λειτουργούν (π.χ. Ε.Σ.Ε.Κ.Α.), (β) ενεργοποιούνται περιστασιακά (Π.Ε.Ε.Κ.Α., Ν.Ε.Ε.Κ.Α., Προγραμματικοί Κύκλοι, Επιτροπές Παρακολούθησης Λειτουργικών Προγραμμάτων και Πρωτοβουλιών), (γ) ο ρόλος τους δεν είναι σαφής και στη βάση καθορισμένων στόχων. Παράλληλα, θεσμοθετούνται τύποι κατάρτισης και δημιουργούνται οργανισμοί για την υλοποίησή τους, χωρίς να εντάσσονται σε μία ενιαία στρατηγική (π.χ. Ο.Ε.Ε.Κ., Ι.Ε.Κ.

διαφόρων επιπέδων, Ε.Ι.Ε., Ε.Π.Α., Ε.ΚΕ.ΠΙΣ., Τ.Ε.Ε.), με συνέπεια, πολλές φορές να εμφανίζονται επικαλύψεις αρμοδιοτήτων, επιπέδων και ειδικοτήτων ανάμεσα στους διαφορετικούς τύπους και μορφές κατάρτισης.

2. Το κανονιστικό πλαίσιο της επαγγελματικής κατάρτισης λειτουργεί ασυντόνιστα και πολλές φορές με την εμπλοκή διαφορετικών φορέων, με αποτέλεσμα την εμφάνιση φαινομένων γραφειοκρατίας και αδυναμίας ενεργοποίησης των νομοθετικών διατάξεων (π.χ. Προεδρικό Διάταγμα για την πρακτική άσκηση μαθητών στις Τ.Ε.Σ., Νόμοι 6422/34, 1836/88, 2009/92, 2434/96, 2525/97 και πλήθος Υπουργικών Αποφάσεων στα πλαίσιά τους, χωρίς να υπάρχει ένας ενιαίος κανονιστικός κώδικας).

3. Οι πολιτικές αρχικής και συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, εξαιτίας, κυρίως, του γεγονότος ότι τελούν υπό την εποπτεία διαφορετικών Υπουργείων, διαμορφώνονται, πολλές φορές, παράλληλα, ασυντόνιστα και ανεξάρτητα μεταξύ τους, με συνέπεια η συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση να λειτουργεί σε αρκετές περιπτώσεις αποσπασματικά και ως υποκατάστατο της αρχικής (π.χ. προγράμματα συνεχιζόμενης κατάρτισης άνεργων νέων, τα οποία κατά κανόνα παρακολουθούν απόφοιτοι Γενικού Λυκείου, στους οποίους δεν έχει δοθεί πριν κάποιο είδος επαγγελματικής εκπαίδευσης). Παράλληλα, το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται ως προς τις αναγκαίες διαφοροποιήσεις και εξειδικεύσεις των πολιτικών ανά τομέα και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.

4. Η ασαφής οριοθέτηση των διαφόρων τύπων εκπαίδευσης και κατάρτισης έχει συχνά ως αποτέλεσμα την εμφάνιση προβλημάτων που οδηγούν σε συγχύσεις και αποσπασματικές δράσεις, εξαιτίας του φόβου μετατροπής τους σε άλλον τύπο από αυτόν που έχει αρχικά προσδιοριστεί. Έτσι, οι έννοιες της προ-επαγγελματικής εκπαίδευσης, της επαγγελματικής εκπαίδευσης, της επαγγελματικής κατάρτισης, της τυπικής και της άτυπης εκπαίδευσης-κατάρτισης, της αρχικής και της συνεχιζόμενης κατάρτισης, της επιμόρφωσης και της δια βίου μάθησης συγχέονται, και οι σχέσεις και τα όριά τους δεν προσδιορίζονται, με συνέπεια να μην είναι ευδιάκριτο το πεδίο δράσης και οι πολιτικές που αναπτύσσονται από τους διαφορετικούς φορείς στα πλαίσιά τους.

5. Η αρχική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση βρίσκονται σε ένα καθεστώς πολύπλευρης υποβάθμισης (θεσμικά, ως προς το επίπεδο των μαθητών, ως προς την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, ως προς την ανάπτυξη δομών και υποδομών, ως προς τις

πολιτικές και τα μέτρα που διαμορφώνονται για την ενίσχυσή τους), ενώ χωρίς να έχουν προηγηθεί έρευνες και μελέτες, οι πολιτικές ανάπτυξης του επικεντρώνονται σχεδόν αποκλειστικά, στην επέκταση των Ι.Ε.Κ. μεταδευτεροβάθμιου επιπέδου.

6. Η πολιτική παρέμβαση της Πολιτείας επικεντρώνεται σε διαχειριστικά ζητήματα, ενώ στην υλοποίηση των μέτρων και δράσεων κατάρτισης, εμπλέκονται, πολλές φορές, κέντρα κατάρτισης αμφίβολης ποιότητας. Συνέπεια αυτής της πολιτικής την τελευταία διετία, ήταν η πλήρης αποδιοργάνωση της ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης, αν και είχε παρουσιάσει ικανοποιητικά αποτελέσματα. Οι περισσότερες επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως μεγέθους, δεν κατόρθωσαν να υλοποιήσουν προγράμματα ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης, λόγω της σύνδεσης της τελευταίας με τη διαδικασία πιστοποίησης, διαδικασία την οποία πρόσφατα αναμόρφωσε το Υπουργείο Εργασίας. Τα τελευταία χρόνια, παράλληλα, παρατηρείται μία τάση ενίσχυσης των ιδιωτικών φορέων κατάρτισης (Κ.Ε.Κ., Ι.Ι.Ε.Κ.), ενώ η πολιτική του κράτους εξαντλείται σε ζητήματα διαχείρισης και διάθεσης πόρων, τυπικής γραφειοκρατικής παρακολούθησης (πολλές φορές με συγκεντρωτικές διαδικασίες), χωρίς να αναπτύσσονται θεσμοί και μηχανισμοί ουσιαστικού ελέγχου και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων των διαφόρων πολιτικών και δράσεων.

7. Παρόλο που τα τελευταία χρόνια έχουν θεσπιστεί διάφορα όργανα και επιτροπές τριμερούς συμμετοχής, ο ρόλος των κοινωνικών φορέων παραμένει περιορισμένος και, κατά κανόνα, στο επίπεδο διατύπωσης γνώμης, χωρίς να εμπλέκονται ουσιαστικά στη διαμόρφωση των πολιτικών και δράσεων κατάρτισης, και ιδιαίτερα στα θέματα που αφορούν τις διαδικασίες πιστοποίησης των δομών κατάρτισης (π.χ. προγραμματικοί κύκλοι, Ε.ΚΕ.ΠΙΣ., Ο.Ε.Ε.Κ., Τ.Σ.Ε., Π.Ε.Ε.Κ.Α.).

8. Η απουσία, ακόμα, ενιαίας εθνικής πολιτικής επαγγελματικής κατάρτισης, αλλά και η έλλειψη σύνδεσης των υφιστάμενων μέτρων και πολιτικών, δεν επιτρέπουν την ουσιαστική ανάπτυξη ρυθμίσεων για την επαγγελματική κατάρτιση μέσω συλλογικών συμβάσεων, όπως συμβαίνει στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Αξίζει, για παράδειγμα, να επισημανθεί ότι στη Γαλλία, το Βέλγιο, τις Κάτω Χώρες και την Ισπανία, η συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση ρυθμίζεται, κυρίως, με κλαδικές συλλογικές συμβάσεις μεταξύ των κοινωνικών συνομιλητών, οι οποίες προβλέπουν υποχρεωτική συνεισφορά των επιχειρήσεων στη χρηματοδότηση του συστήματος και από κοινού διαχείρισή του από τους κοινωνικούς φορείς. Το μοντέλο αυτό που

κυριαρχεί από το τέλος της δεκαετίας του 1980 στις παραπάνω χώρες, με πρωτοπόρο τη Γαλλία, που το εισήγαγε ήδη από το 1970, επεκτάθηκε το 1996 και στην Ιταλία, με τριμερή κοινωνική συμφωνία. Ανασταλτικός παράγοντας, εκτός των άλλων, είναι και η μη κύρωση Διεθνών Συμβάσεων ή Κοινοτικών Οδηγιών για την επαγγελματική κατάρτιση (π.χ. Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 140 για την Εκπαιδευτική Άδεια).

9. Μία άλλη επίπτωση της απουσίας ουσιαστικής ενιαίας εθνικής πολιτικής για την επαγγελματική κατάρτιση είναι ότι τα μέτρα της επαγγελματικής -και ιδιαίτερα της συνεχιζόμενης- κατάρτισης εξειδικεύονται σε επιμέρους ομάδες του πληθυσμού, χωρίς ταυτόχρονα να υπάρχουν κάποιες πολιτικές και μέτρα "καθολικού χαρακτήρα", στα πλαίσια των οποίων να εντάσσονται και να λειτουργούν επικουρικά ή και αντισταθμιστικά τα Κοινοτικά Προγράμματα, όπως συμβαίνει στις άλλες χώρες της Ε.Ε. Αντίθετα, στην Ελλάδα οι πολιτικές επαγγελματικής κατάρτισης εξαντλούνται στις "επικουρικού" χαρακτήρα πολιτικές της Κοινότητας.

10. Στα πλαίσια των δράσεων εκπαίδευσης και κατάρτισης που είναι ενταγμένες στα Κοινοτικά Διαρθρωτικά Ταμεία, αναπτύχθηκαν δίκτυα επικοινωνίας και συστήματα πληροφόρησης, στα οποία, όμως, έχει πρόσβαση ένας περιορισμένος αριθμός χρηστών, με συνέπεια να παρατηρείται ένα έλλειμμα πληροφόρησης για τις ευκαιρίες και τις δυνατότητες χρηματοδότησης δράσεων κατάρτισης. Το έλλειμμα πληροφόρησης εμφανίζεται πιο έντονο στις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, αλλά και στους οργανωμένους φορείς σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο (π.χ. μη-κυβερνητικές οργανώσεις).

Πολλές φορές, ακόμα, και στις περιπτώσεις που υπάρχει πληροφόρηση, η έμφαση στις γραφειοκρατικές διαδικασίες διαχείρισης δημιουργεί ανυπέβλητες δυσκολίες στις μικρές επιχειρήσεις, με συνέπεια να επωφελούνται δυσανάλογα σε σχέση με τον αριθμό των εργαζομένων που αντιπροσωπεύουν (π.χ. το 1993 τα Ενδοεπιχειρησιακά Προγράμματα του Ο.Α.Ε.Δ. κατανέμονταν ως εξής: το 18,2% σε επιχειρήσεις με λιγότερους από 50 απασχολούμενους, το 33,3% σε επιχειρήσεις από 50-100 απασχολούμενους, το 8,9% σε επιχειρήσεις από 100-200 απασχολούμενους και το 15,6% σε επιχειρήσεις με πάνω από 300 απασχολούμενους). Όσον αφορά στον Ε.Λ.Π.Ε.Κ.Ε., η κατανομή των προγραμμάτων του 1996 δείχνει τη σχετικά μικρή συμμετοχή των πολύ μικρών επιχειρήσεων. Ανάλογες δυσκολίες συναντούν, ως προς την πρόσβαση στην κατάρτιση, οι αυτοαπασχολούμενοι, που αποτελούν

την σημαντικότερη ίσως εθνική οικονομική ιδιομορφία, αφού ένας στους τρεις Έλληνες απασχολούμενους ασκεί δική του επαγγελματική δραστηριότητα.

Επιπλέον, τα προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης μέχρι πρόσφατα αναφέρονταν σε άτομα ηλικίας μέχρι 45 χρονών, με αποτέλεσμα, οι μεγαλύτερης ηλικίας εργαζόμενοι να μην έχουν πρόσβαση. Αυτό το δεδομένο, σε συνδυασμό με την τάση, ιδιαίτερα στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα, γήρανσης του εργατικού δυναμικού, την αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης, το γεγονός ότι πρόκειται για μια κατηγορία με γενικά χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο απ' ό,τι οι νεότερες γενιές, όπως επίσης και το ότι είναι εργαζόμενοι με περισσότερα επιδόματα και υψηλότερες αμοιβές σε σχέση με τους νεότερους, δημιουργούσε ανυπέρβλητες δυσκολίες αξιοποίησης των δυνατοτήτων κατάρτισης. Ταυτόχρονα, επιτάχυνε την απαξίωση των εργασιακών τους δυνατοτήτων, αυξάνοντας το βαθμό στον οποίο ήταν ευάλωτοι στον κίνδυνο ανεργίας (ήδη το 1990 το 39% των εργαζομένων ήταν άνω των 50 ετών). Σε μία προσπάθεια αντιμετώπισης του παραπάνω προβλήματος, τα νέα προγράμματα που προκηρύσσει το Υπουργείο Εργασίας δεν θέτουν ηλικιακούς περιορισμούς και απευθύνονται σε ομοιογενείς ομάδες του εργατικού δυναμικού, ανεξάρτητα από ηλικία.

II. Η πανσπερμία πολιτικών, μέτρων και δράσεων κατάρτισης, αλλά και η ραγδαία και ασυντόνιστη ανάπτυξή τους τα τελευταία χρόνια, είχε σαν αποτέλεσμα οι δομές κατάρτισης να αναπτυχθούν σε επιμέρους πεδία, χωρίς παράλληλα να δημιουργηθούν δομές και διαδικασίες πιστοποίησης και αναγνώρισης των επαγγελματικών προσόντων και ικανοτήτων. Έτσι, για μεν την αρχική επαγγελματική εκπαίδευση, το βασικό θεσμικό πλαίσιο για τα επαγγελματικά δικαιώματα της αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης παραμένει ο Νόμος 6422/1934, ενώ για τη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση δεν υφίσταται θεσμικό πλαίσιο πέραν των ρυθμίσεων για την πιστοποίηση των δομών συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης (Ε.ΚΕ.ΠΙ.Σ.). Αυτό το διάστημα, ωστόσο, αναμένεται η μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο με Π.Δ. της Κοινοτικής Οδηγίας 92/51 για την ισοτιμία των τίτλων επαγγελματικής κατάρτισης, ενώ, παράλληλα, διευρύνεται θεσμικά ο ρόλος του Ε.ΚΕ.ΠΙ.Σ. με τη δυνατότητα πιστοποίησης των ικανοτήτων που απαιτούνται για τις διαδικασίες συνεχιζόμενης κατάρτισης.

Πρόσθετα, απουσιάζουν οι οποιεσδήποτε ρυθμίσεις και μέτρα πιστοποίησης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτών, εκτός από την περίπτωση της Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε., που παρέχει στους εκπαιδευτικούς της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης μία εφάπαξ αρχική παιδαγωγική

εκπαίδευση. Σύμφωνα με τις μελέτες του CEDEFOP, η επιμόρφωση αφορά και την ψυχοπαιδαγωγική και την τεχνική διάσταση της εκπαίδευσης των εκπαιδευτών και αποτελεί παράγοντα κεντρικής σημασίας για την ποιότητα της κατάρτισης.

12. Ο επαγγελματικός προσανατολισμός εξαντλείται σε περιορισμένο αριθμό ωρών διδασκαλίας του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τα Κέντρα Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Πληροφόρησης του Ο.Α.Ε.Δ. υπολειτουργούν, ενώ υπάρχει παντελής απουσία πολιτικών και δράσεων επαγγελματικού προσανατολισμού ή/ και επαναπροσανατολισμού των ανέργων.

B. Η Φιλοσοφία της Επαγγελματικής Κατάρτισης

I. Στη δύση του 20ου αιώνα παρατηρήθηκαν ραγδαίες αλλαγές, οικονομικές και κοινωνικές προκλήσεις, που επηρέασαν ριζικά την απασχόληση και επέβαλαν τη συνολική επαναθεώρηση του συστήματος επαγγελματικής κατάρτισης. Η αγορά εργασίας δεν ήταν πλέον στατική. Οι μεταπολεμικές ρυθμίσεις της λειτουργίας της ανατράπηκαν, προκαλώντας ανακατατάξεις στη δομή της απασχόλησης και στις απαιτήσεις για εργασία. Οι γνώσεις, οι ικανότητες και οι επαγγελματικές δεξιότητες των διαφόρων επαγγελμάτων και των ειδικοτήτων που λειτουργούσαν στο πλαίσιό τους διαφοροποιήθηκαν.

Οι βασικοί παράγοντες που επιδρούν γενικά σε ένα νέο και διαρκώς εξελισσόμενο περιβάλλον μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι οι παρακάτω:

α) Η ένταση της διεθνοποίησης της οικονομικής δραστηριότητας, παράλληλα με τις οργανωτικές αλλαγές στην παραγωγική διαδικασία. Βασικό στοιχείο αυτών των αλλαγών είναι η εγκατάλειψη του κενσινανού οικονομικού μοντέλου και η μετάβαση από τη μαζική παραγωγή στην παραγωγή εξειδικευμένων προϊόντων που αναδεικνύουν την ανάγκη ευέλικτων οργανωτικών σχημάτων. Η επιβολή εξωτερικών προς τις επιχειρήσεις ευελιξιών, όπως η σμίκρυνση του κύκλου ζωής των προϊόντων και η ανάγκη διαρκών τροποποιήσεων των χαρακτηριστικών τους, με ταυτόχρονη διασφάλιση της ποιότητας, προκαλούν την ανάγκη γρήγορης και άμεσης ανταπόκρισης στις τάσεις και τις εξελίξεις της παγκόσμιας και ταυτόχρονα πολυεπίπεδης αγοράς (just-in-time response, quick response, όπως διεθνώς καταγράφεται). Οι επιχειρήσεις ωθούνται έτσι προς την υιοθέτηση εσωτερικών οργανωτικών αλλαγών και ευελιξιών. Πρόκειται για αλλαγές που πραγματοποιούνται στην οργάνωση της

εργασίας και περιγράφονται ως υιοθέτηση μεθόδων όπως οι κύκλοι ποιότητας και η ομαδική εργασία, η «απέριττη» παραγωγή και η ευελιξία με πολυειδίκευση. Οι αλλαγές αυτές οδηγούν σε προσαρμογή της εργασίας στην νέα οργάνωση, τη μεγαλύτερη κινητικότητα στο εσωτερικό της επιχείρησης, το συνδυασμό και συνεργασία περισσότερων ειδικοτήτων, τη μεγαλύτερη ευθύνη των εργαζομένων, τις συνεχείς οργανωτικές βελτιώσεις και τη συνεχή εξέλιξη των γνώσεων.

β) Οι τεχνολογικές εξελίξεις

Είναι χαρακτηριστικό ότι μέσα στην επόμενη δεκαετία, 80% της τεχνολογίας που χρησιμοποιείται σήμερα θα είναι ξεπερασμένη και θα έχει αντικατασταθεί από καινούριες προηγμένες τεχνολογίες. Μέσα στο ίδιο διάστημα, 80% του ευρωπαϊκού εργατικού δυναμικού θα εργάζεται στη βάση της εκπαίδευσης και κατάρτισης που θα έχει λάβει πριν από 10 χρόνια (Πράσινη Βίβλος για τις Νέες Μορφές Οργάνωσης της Εργασίας). Θα πρέπει ακόμα να σημειωθεί ότι οι τεχνολογικές εξελίξεις που συντελούνται τα τελευταία χρόνια στην παραγωγική διαδικασία και η στρατηγική επέκτασης και εφαρμογής των νέων τεχνολογιών, ως μέσο βελτίωσης της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και των εθνικών οικονομιών, επιδεινώνουν τις αντιθέσεις.

Αυτό συμβαίνει γιατί οι τεχνολογικές αλλαγές αναδιαρθρώνουν τις εργασιακές σχέσεις, συμβάλλουν στη δημιουργία ανεργίας και νέων μορφών απασχόλησης, περιορίζουν τη μισθωτή εργασία στον μεταποιητικό τομέα και αυξάνουν τη μισθωτή απασχόληση και την αυτοτελή δραστηριότητα στον τομέα των υπηρεσιών. Ταυτόχρονα, η εισαγωγή του λογικού προγραμματισμού, της ρομποτικής και της μηχανοργάνωσης στις διαδικασίες και το περιβάλλον παραγωγής, αναδιατάσσουν τα οργανωτικά σχήματα των επιχειρήσεων, τροποποιούν τη σύνθεση και το περιεχόμενο των θέσεων εργασιακών καθηκόντων. Ως εκ τούτου, προσδιορίζουν ένα νέο περιεχόμενο στις ειδικότητες, τα επαγγέλματα, τις ικανότητες και τις δεξιότητες των εργαζομένων, με αποτέλεσμα την ποιοτική και ποσοτική επίδραση στις διατιθέμενες θέσεις εργασίας.

Εξαιτίας της εισαγωγής των καινοτομιών στην πληροφόρηση, όπως και των οργανωτικών καινοτομιών, αυξάνει η ανεργία παραδοσιακών ειδικεύσεων και επαγγελματιών και δημιουργούνται νέες ανάγκες στους τομείς των υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις (μάρκετινγκ, πωλήσεις, δίκτυα, dealers, χρηματοπιστηριακές και τραπεζικές υπηρεσίες, υπηρεσίες διακίνησης

και προώθησης προϊόντων και υπηρεσιών, οργανωτικές υπηρεσίες, υπηρεσίες μελέτης και έρευνας νέων προϊόντων).

γ) Οι δημογραφικές εξελίξεις

Η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας, σε συνδυασμό με την πρόοδο της ιατρικής και της βιολογίας, έχουν αυξήσει το προσδοκώμενο όριο ζωής των ανθρώπων. Η αύξηση αυτή, μαζί με τη μείωση των γεννήσεων, επιφέρουν αλλαγές στην ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού των αναπτυγμένων χωρών. Η διαρκώς αυξανόμενη γήρανση του ευρωπαϊκού πληθυσμού επιβάλλει τη δια βίου κατάρτιση και επανακατάρτισή του, ενώ η γήρανση του εργατικού δυναμικού επιβραδύνει την είσοδο των νέων στην αγορά εργασίας. Η έντονη μεταναστευτική ροή αλλοδαπού εργατικού δυναμικού προς τη χώρα μας αντιμετωπίζει σε κάποιο βαθμό το δημογραφικό πρόβλημα της γήρανσης, διότι μεταγγίζει την ελληνική αγορά εργασίας με αρκετούς νέους εργαζόμενους, που χρειάζονται με τη σειρά τους κάποια μορφή κατάρτισης για να ενταχθούν στην αγορά εργασίας (Γνώμες 8/97 και 9/97 της Ο.Κ.Ε.).

Η μετάβαση σε μία νέα πιο ευέλικτη οργάνωση των επιχειρήσεων έχει ως αποτέλεσμα να ενισχύεται και να εκσυγχρονίζεται ο τομέας της υψηλής τεχνολογίας. Ενώ, λοιπόν, παραμένουν στις χώρες της Ε.Ε. οι επιχειρήσεις εντάσεως κεφαλαίου και υψηλής τεχνολογίας, ταυτόχρονα, μέρος των επιχειρήσεων εντάσεως εργασίας μεταφέρονται σε χώρες με φθηνότερο εργατικό κόστος (βαλκανικές χώρες, χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, Ασία, Αφρική). Η νέα κατάσταση που διαμορφώνεται έχει ως αποτέλεσμα τη μεταβολή της φύσης της εργασίας στις αναπτυγμένες χώρες.

Σύμφωνα με την Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Απασχόληση στην Ευρώπη το 1997, σχεδόν όλη η καθαρή αύξηση της απασχόλησης κατά τη διετία 1994-1996 οφειλόταν στην αύξηση των θέσεων εργασίας με υψηλό περιεχόμενο δεξιοτήτων. Ενισχύθηκε με αυτόν τον τρόπο η αγορά εργασίας δύο ταχυτήτων, με μία αυξανόμενη συγκέντρωση της απασχόλησης και των νέων θέσεων εργασίας στην πρωτεύουσα αγορά του υψηλά ειδικευμένου εργατικού δυναμικού. Αντίθετα, άρχισε να πληθαίνει όλο και περισσότερο η δευτερεύουσα αγορά ενός ολοένα αυξανόμενου περιφερειακού, φθηνού και ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού, το οποίο δεν είχε πρόσβαση στην κατάρτιση. Η εκπαίδευση που παρείχαν τα εκπαιδευτικά ιδρύματα δεν είχε προσαρμοστεί σε ικανοποιητικό βαθμό στις νέες ανάγκες σε στελέχη της αγοράς εργασίας.

Η εμφάνιση νέων μορφών δραστηριοτήτων, ιδιαίτερα στον τομέα των υπηρεσιών (π.χ. τραπεζικό σύστημα, κοινωνική προστασία, υγεία), ανέτρεψαν τον προσανατολισμό αρκετών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και άλλαξαν σε σημαντικό βαθμό το περιεχόμενο αρκετών επαγγελμάτων, τα οποία έτειναν να μη λειτουργούν πλέον κάτω από την ομπρέλα του «κρατικού μονοπωλίου», αλλά στα πλαίσια ενός ανταγωνιστικού περιβάλλοντος. Οι προαναφερόμενοι παράγοντες γενικά είναι υπεύθυνοι για την αλλαγή της δομής και της λειτουργία της αγοράς εργασίας και της σύνθεσης της απασχόλησης. Είναι εκείνοι που διαμορφώνουν το πλαίσιο ενός νέου περιεχομένου της έννοιας της ανταγωνιστικότητας, όπου αυξάνει ο ρόλος και η σημασία της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης σε όλες της, τις μορφές και τα επίπεδα και ενισχύονται όλο και περισσότερο οι πολιτικές εναρμόνισής τους με τις στρατηγικές της σύγχρονης παραγωγής.

II. Με βάση τα παραπάνω, οι κύριες αλλαγές στις οποίες καλούνται να προσαρμοστούν τα συστήματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης είναι οι ακόλουθες:

α) Η διάρκεια και το περιεχόμενο των επαγγελμάτων και των ειδικεύσεων. Η εφ' όρου ζωής άσκηση ενός συγκεκριμένου επαγγέλματος, με σχετικά σταθερές, δεδομένες και σε μεγάλο βαθμό προβλέψιμες προοπτικές εξέλιξης και σταδιοδρομίας τείνει να αποτελέσει παρελθόν για σημαντικά τμήματα του εργατικού δυναμικού.

β) Οι εργαζόμενοι πρέπει να διαθέτουν, εκτός από τις τεχνικές δεξιότητες, και ικανότητες προσαρμογής, συνεργασίας, επικοινωνίας, ανάλυσης, αυτομάθησης και αυτοαξιολόγησης. Η σημασία της απόκτησης και χρήσης συγκεκριμένων δεξιοτήτων εξαρτάται, κάθε φορά, από τις εξελίξεις της παραγωγικής διαδικασίας και τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας. Έτσι, τα συστήματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης καλούνται να προσαρμοστούν προς αυτές τις κατευθύνσεις, παρέχοντας ευρύτερες και βασικές επαγγελματικές γνώσεις και ικανότητες, που συμπληρώνουν τη μετάδοση συγκεκριμένων και πολύ εξειδικευμένων πληροφοριών, γνώσεων και δεξιοτήτων.

γ) Η ροή, η ποσότητα και το περιεχόμενο των πληροφοριών που λαμβάνει το κάθε άτομο είναι τεράστια και αυξάνονται με επιταχυνόμενους ρυθμούς.

δ) Αναβαθμίζεται στην επιχείρηση ο ρόλος του εργαζόμενου και ιδιαίτερα αυτού που αποκτά και χειρίζεται σωστά την πληροφόρηση και τις νέες μορφές συμμετοχής, με αποτέλεσμα να

καθίσταται αναγκαία η συνεχιζόμενη μάθηση. Σε αυτό το πλαίσιο, τα παραδοσιακά δομημένα συστήματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, τα οποία ήταν προσανατολισμένα στην παροχή εφάπαξ γνώσεων και δεξιοτήτων, αδυνατούν να ανταποκριθούν στις σύγχρονες απαιτήσεις ανάπτυξης γενικών ικανοτήτων μάθησης, εποπτείας και αυτοαξιολόγησης. Πρόκειται για διεργασίες που μετατρέπουν την τυπική και στατική μαθησιακή διαδικασία σε μία δυναμική διαδικασία. Σε αυτήν τη διαδικασία, οι ρόλοι και οι σχέσεις εκπαιδευτή-εκπαιδευόμενου, θεωρίας-πρακτικής και εκπαίδευσης-παραγωγής διαχέονται σε πολλά επίπεδα αλληλεπίδρασης και προσαρμογής στις σύγχρονες απαιτήσεις απόκτησης ικανοτήτων επικοινωνίας, συνεργασίας, συντονισμού και αυτομάθησης.

ε) Ενισχύεται ο ρόλος των επιχειρήσεων στη μαθησιακή διαδικασία και για να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις της ανταγωνιστικότητας καλούνται να μετατραπούν σε «οργανισμούς μάθησης».

στ) Η ανάγκη προσαρμογής της κατάρτισης στη δια βίου αυτομάθηση μετατρέπει την εκπαίδευση και τη μόρφωση από κοινωνικά δικαιώματα, τα οποία αποτελούν και συνταγματική υποχρέωση του κράτους, σε στοιχεία οικονομικής επένδυσης, ως μορφής κεφαλαίου. Από την άποψη αυτή, η εκπαίδευση και η επαγγελματική κατάρτιση αποτελούν συστατικό στοιχείο της ανταγωνιστικότητας και ταυτόχρονα δικαίωμα, αλλά και υποχρέωση του εργαζόμενου, στον οποίο μεταφέρεται σημαντικό μέρος της ευθύνης διατήρησης και αναπαραγωγής της ικανότητάς του για απασχόληση. Το σύστημα επαγγελματικής κατάρτισης καλείται να ενισχύσει αυτή τη στρατηγική, μέσα από μορφές αξιολόγησης και αποτίμησης του εκπαιδευτικού έργου, σε σχέση με την ανταπόκρισή του στις ανάγκες της αγοράς και της επερχόμενης κοινωνίας της μάθησης. Παρ' όλη τη μείωση του εργάσιμου χρόνου, τμήματα του «ελεύθερου χρόνου» μετατρέπονται σε «μαθησιακό χρόνο», διευκολύνοντας την προσαρμογή του ατόμου στις σύγχρονες επαγγελματικές ανάγκες και απαιτήσεις.

ζ) Αναπτύσσονται άτυπες μορφές κατάρτισης με στόχο την κάλυψη των κενών του τυπικού συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης. Ταυτόχρονα, οι άτυπες μορφές κατάρτισης συμβάλλουν στην ανάγκη «διαπίστευσης» των ικανοτήτων και δεξιοτήτων που αποκτά ο εργαζόμενος, ανεξάρτητα από τη «μαθησιακή πορεία» που ακολούθησε. Όπως φάνηκε από τα παραπάνω, η επαγγελματική κατάρτιση αντιμετωπίζει έντονες προκλήσεις και από την αγορά εργασίας και από το σύστημα γενικής εκπαίδευσης, καθώς αυξάνουν οι απαιτήσεις σε γενικές

γνώσεις και ικανότητες. Τις γενικές αυτές γνώσεις κατά παράδοση μετέδιδε η γενική εκπαίδευση, υποκαθιστώντας την ανάγκη συγκεκριμένων δεξιοτήτων, στη λογική των οποίων δομήθηκαν και λειτουργούν τα συστήματα επαγγελματικής κατάρτισης. Βασική προϋπόθεση για να ενισχυθεί ο ρόλος της επαγγελματικής κατάρτισης στην ανακύκλιση των ειδικοτήτων είναι η αναβάθμιση και ο επαναπροσανατολισμός του ρόλου της αρχικής εκπαίδευσης, ο συντονισμός των πολιτικών και στρατηγικών σχεδιασμών της αρχικής κατάρτισης και των άτυπων μορφών εκπαίδευσης, και η δημιουργία πλαισίου δια βίου μάθησης, όπου σημαντικός παράγοντας είναι ο δημιουργικός ελεύθερος χρόνος.

III. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ο ρόλος της Επαγγελματικής Κατάρτισης έχει αναγνωριστεί εδώ και αρκετά χρόνια και έχουν διατεθεί σοβαροί πόροι για τα σχετικά προγράμματα. Ενδεικτικό είναι το πρόγραμμα της Ε.Ε. "Πρόγραμμα Δράσης 2000", το οποίο δίνει μεγάλη βαρύτητα στον εκσυγχρονισμό των συστημάτων απασχόλησης, και ιδιαίτερα στις "πολιτικές της γνώσης" (έρευνα, εκπαίδευση και κατάρτιση), ως καθοριστικής σημασίας για το μέλλον της Ένωσης. Σημαντικός σ' αυτόν τον τομέα είναι ο ρόλος και του Ευρωπαϊκού Κέντρου για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης (CEDEFOP), το οποίο δημιουργήθηκε το 1975, και από την 1-9-95 έχει μετεγκατασταθεί και λειτουργεί στην Θεσσαλονίκη. Σε εθνικό επίπεδο, προκειμένου να επιτευχθούν τα παραπάνω, απαιτείται ο σχεδιασμός σε κεντρικό επίπεδο ενός καθολικού, ανοικτού, ευέλικτου και εύκολα προσαρμόσιμου συστήματος επαγγελματικής κατάρτισης, που να συγκλίνει με τις εξελίξεις και τις προοπτικές της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς.

Οι αρχές που θα πρέπει να διέπουν ένα τέτοιο σύστημα πρέπει να είναι οι ακόλουθες:

- ✚ Ενιαίος Εθνικός Σχεδιασμός
- ✚ Καθορισμός γενικών στόχων ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας (πρωτογενή, δευτερογενή, τριτογενή), εξειδίκευση των στόχων στο πλαίσιο του Ενιαίου Εθνικού Σχεδιασμού και ένταξή τους στο πλαίσιο κλαδικών αναπτυξιακών πολιτικών.
- ✚ Ο ρόλος του κράτους πρέπει να είναι εκείνος της παροχής κατευθύνσεων και στόχων, καθώς και συντονισμού των προσπαθειών σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο και λιγότερο σε διαχειριστικά ζητήματα.

✚ Να υπάρχει πλήρης και ισότιμη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στον καθορισμό και την εφαρμογή τόσο των γενικών, όσο και των εξειδικευμένων πολιτικών.

✚ Να ενισχύεται η ανάπτυξη της επαγγελματικής κατάρτισης τόσο σε περιφερειακό όσο και σε τοπικό επίπεδο, επειδή, έτσι, ενισχύονται ο εθνικός και ο κοινωνικός ιστός της χώρας και αντιμετωπίζονται περιφερειακές και τοπικές ανισότητες.

✚ Η ευρωπαϊκή ενίσχυση και χρηματοδότηση των δομών και υποδομών για την ανάπτυξη της επαγγελματικής κατάρτισης πρέπει να έχει χαρακτήρα συμπληρωματικό και προσαρμοσμένο στις κατευθύνσεις της ενιαίας εθνικής στρατηγικής και των πολιτικών.

✚ Να διασφαλίζει την ευρύτερη δυνατή διάδοση και διάχυση της πληροφόρησης σχετικά με τα κίνητρα, τις ευκαιρίες και τις δυνατότητες της παρεχόμενης επαγγελματικής κατάρτισης και απασχόλησης τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

✚ Να προωθεί τη δημιουργία μηχανισμών παρακολούθησης των εξελίξεων στην αγορά εργασίας και πρόβλεψης των ειδικοτήτων (Παρατηρητήρια Απασχόλησης).

Στη βάση των παραπάνω αρχών, ως βασικοί στόχοι της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης προβάλλουν:

- ✚ Η βελτίωση της παραγωγικής ικανότητας και της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.
- ✚ Η αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού μέσω του εκσυγχρονισμού και της απόκτησης νέων ικανοτήτων.
- ✚ Η διατήρηση και προώθηση της απασχόλησης.
- ✚ Η επαγγελματική εξέλιξη των εργαζομένων σε όλη τη διάρκεια του εργασιακού βίου.
- ✚ Η υποστήριξη των εργαζομένων ώστε να είναι πιο ικανοί.
- ✚ Η ενίσχυση των πολιτικών αντιμετώπισης της ανεργίας.

IV. Ειδικότερα στην Ελλάδα, το σύστημα επαγγελματικής κατάρτισης χαρακτηρίζεται από ακαμψία και ανεπάρκεια τόσο ως προς την προσαρμοστικότητα των αποκτώμενων γνώσεων και ικανοτήτων στην αγορά, όσο και ως προς το συσχετισμό προσφερομένων ειδικοτήτων και νέων

αναγκών που δημιουργούνται. Απαιτούνται, λοιπόν, ιδιαίτερα μέτρα και πολιτικές που θα στοχεύουν:

- ✓ Στην αναβάθμιση του ρόλου της αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης.
- ✓ Στη σύνδεση των προγραμμάτων της αρχικής με εκείνα της συνεχιζόμενης κατάρτισης.
- ✓ Στην ενίσχυση των δομών κατάρτισης των επιχειρήσεων και οργανισμών.
- ✓ Στον εκσυγχρονισμό των προγραμμάτων κατάρτισης κατά τομέα, κλάδο και περιοχή.
- ✓ Στη βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης επαγγελματικής κατάρτισης (περιεχόμενο προγραμμάτων, εκπαιδευτές, δείκτες ελέγχου αποτελεσματικότητας).
- ✓ Στη δημιουργία μηχανισμών παρακολούθησης της εξέλιξης των επαγγελματιών και αντίστοιχης αναμόρφωσης των αναλυτικών προγραμμάτων με συστηματικό τρόπο.
- ✓ Στην ενίσχυση του επαγγελματικού προσανατολισμού των νέων, με την ίδρυση μηχανισμών συμβουλευτικής και πληροφόρησης για τις οικονομικές και επαγγελματικές δραστηριότητες, για την αγορά εργασίας και για τη μετάβαση των νέων από το σχολείο στη ζωή του ενήλικα.
- ✓ Στην ενίσχυση της δια βίου κατάρτισης και της αυτομάθησης μέσω της δημιουργίας των αναγκαίων προϋποθέσεων (π.χ. προσαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων, παροχή εκπαιδευτικής άδειας).
- ✓ Στη δημιουργία μηχανισμών σύνδεσης της συνεχιζόμενης κατάρτισης ανέργων με τις πολιτικές απασχόλησης.
- ✓ Στη θέσπιση ενός Ενιαίου Συστήματος Πιστοποίησης και Αναγνώρισης των επαγγελματικών προσόντων και δεξιοτήτων που αποκτούν οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από τη μαθησιακή διαδικασία που ακολούθησαν για την απόκτησή τους.
- ✓ Στην ουσιαστική εμπλοκή των κοινωνικών εταίρων στο πλέγμα διοίκηση-διαχείριση-αξιολόγηση, ώστε να αποκατασταθεί η πραγματική ισορροπία προσφοράς και ζήτησης υπηρεσιών κατάρτισης και να δημιουργηθεί το αναγκαίο περιβάλλον και πλαίσιο, μέσα στο οποίο θα λειτουργήσει η επαγγελματική κατάρτιση, ως μέσο για την προσαρμογή του ανθρώπινου δυναμικού στις ανάγκες και απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, με στόχο τη διατήρηση και αύξηση βιώσιμων θέσεων εργασίας.

Γ. Οι πολιτικές της Επαγγελματικής Κατάρτισης

Κριτική Αξιολόγηση των Πολιτικών Επαγγελματικής Κατάρτισης στην Ελλάδα

✓ Οι πολιτικές αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης στη χώρα μας χαρακτηρίζονται από αδυναμία να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας και από τον υποβαθμισμένο ρόλο τους σε σχέση με τη Γενική Εκπαίδευση και τη Συνεχιζόμενη Κατάρτιση. Κατά κανόνα, εξαντλούνται σε θεσμικές μεταρρυθμίσεις οργανωτικού, κυρίως, χαρακτήρα και σε ζητήματα σύνδεσης και μετακίνησης των εκπαιδευομένων από και προς τις διάφορες κατευθύνσεις στο πλαίσιο της Γενικής Εκπαίδευσης, χωρίς να συνοδεύονται σε αρκετές περιπτώσεις από μέτρα και δράσεις υλοποίησης. Τις τελευταίες δεκαετίες αναπτύχθηκαν ουσιαστικά δύο παράλληλα συστήματα:

(α) το σύστημα της Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, ενταγμένο στο τακτικό εκπαιδευτικό σύστημα, χωρίς ουσιαστική σύνδεση με την παραγωγή και τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, και

(β) το σύστημα της Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης - Κατάρτισης που λειτουργεί σχετικά αυτόνομα, και του οποίου οι πολιτικές προσδιορίζονται κάθε φορά από το αρμόδιο παραγωγικό Υπουργείο. Στη δεκαετία του '90, οι πολιτικές του συστήματος αρχικής κατάρτισης εξαντλούνται στη δημιουργία και επέκταση των Ι.Ε.Κ. μεταδευτεροβάθμιου επιπέδου, παρά τις υπαρκτές αδυναμίες του συστήματος. Το κοινό χαρακτηριστικό στοιχείο αυτών των πολιτικών είναι η απουσία ενιαίου χαρακτήρα ως προς τον τρόπο και τις μεθοδολογίες παροχής εκπαιδευτικών υπηρεσιών, η αδυναμία υλοποίησης των θεσμικών διακηρύξεων για τη σύνδεση της κατάρτισης με την αγορά εργασίας και τις ανάγκες της παραγωγής και η περιορισμένη βαρύτητά της στην οικονομική ανάπτυξη. Οι μέχρι τώρα εφαρμοζόμενες πολιτικές αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης δεν έτυχαν κάποιας προσπάθειας αναβάθμισης του ρόλου και της σημασίας τους στην ελληνική οικονομία και κοινωνία, ούτε καταξιώθηκαν στην κοινή συνείδηση.

✓ Οι πολιτικές συνεχιζόμενης και δια βίου μάθησης προσδιορίζονται από τον ευκαιριακό και ασυντόνιστο χαρακτήρα τους, από τον ετεροκαθορισμό τους σε σχέση με τη διάθεση κοινοτικών πόρων και από την υπερβολική βαρύτητα που αποδίδεται στο διαχειριστικό σκέλος των προγραμμάτων κατάρτισης. Παράλληλα, οι δομές συνεχιζόμενης κατάρτισης βρίσκονται σε

εμβρυακή κατάσταση, δεν ανταποκρίνονται στην παραγωγική δομή της χώρας και τις ανάγκες των εργαζομένων στις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, και δεν λειτουργούν συμπληρωματικά και συντονισμένα η μία προς την άλλη. Σημαντικό τμήμα των πολιτικών επαφίεται στη διάθεση και τη δυνατότητα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Επιπλέον, δεν λειτουργούν συμπληρωματικά προς τις πολιτικές αρχικής εκπαίδευσης και κατάρτισης αλλά ανεξάρτητα και, πολλές φορές, ως υποκατάστατο των αδυναμιών του συστήματος της αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.

✓ Οι πολιτικές κατάρτισης και επανακατάρτισης των ανέργων εξαντλούνται στα προγράμματα συνεχιζόμενης κατάρτισης, τον επιμορφωτικό χαρακτήρα των προσφερόμενων υπηρεσιών, την αδυναμία ανταπόκρισής τους στις ανάγκες των αγορών εργασίας σε επαγγέλματα και ειδικότητες, την κατά περίπτωση σύνδεσή τους με την απασχόληση και την ελλιπή ανταπόκρισή τους στις ανάγκες της παραγωγής και των επιχειρήσεων. Οι πολιτικές αυτές λειτουργούν, κυρίως, ως υποκατάστατο των πολιτικών προστασίας από την ανεργία και όχι ως πολιτικές ενίσχυσης των ευκαιριών απασχόλησης.

✓ Όλες οι πολιτικές επαγγελματικής κατάρτισης, είτε πρόκειται για αρχική, είτε για συνεχιζόμενη, είτε για κατάρτιση ανέργων, δεν εφαρμόζουν ένα ολοκληρωμένο σύστημα αξιολόγησης και παρακολούθησης των αποτελεσμάτων τους, το οποίο να επιτρέπει τη διαρκή ανατροφοδότηση και αναπροσαρμογή, αλλά λειτουργούν ως κλειστά συστήματα, όπου ο καθοριστικός παράγοντας για το σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτικών είναι η προσφορά και όχι η ζήτηση των σχετικών επαγγελμάτων και ειδικεύσεων.

✓ Γενικό χαρακτηριστικό των πολιτικών επαγγελματικής κατάρτισης είναι η μη σύνδεσή τους με τις αναπτυξιακές πολιτικές και τις πολιτικές απασχόλησης, καθώς δεν λαμβάνονται υπόψη για το σχεδιασμό και την εφαρμογή τους, αλλά λειτουργούν αυτόνομα και ασυντόνιστα ως προς τις στρατηγικές επιλογές τους.

✓ Η χρηματοδότηση της κατάρτισης εξαντλείται στους πόρους των διαρθρωτικών ταμείων της Ε.Ε., στην κάλυψη της εθνικής συμμετοχής για την απορρόφησή τους και στις πρωτοβουλίες των κοινωνικών εταίρων, χωρίς να υφίσταται ένα πλαίσιο τριμερούς συμμετοχής στη διαχείριση, ενώ η διάθεσή τους πολλές φορές εξαρτάται από την προσφορά και όχι από την κάλυψη πραγματικών αναγκών κατάρτισης. Παράλληλα, το σύστημα διαχείρισής τους καθορίζει την ουσία και τα αποτελέσματα των πολιτικών, όπου οι χρονοβόρες και

γραφειοκρατικές διαδικασίες απορρόφησής τους λειτουργούν ανασχετικά στην ποιότητα της κατάρτισης.

II. Αρχές Σχεδιασμού και Πλαίσιο Εφαρμογής των Πολιτικών Επαγγελματικής Κατάρτισης

Όπως επανειλημμένα επισημάνθηκε και σε προηγούμενα σημεία, απαιτείται ένας ενιαίος εθνικός σχεδιασμός για τη χάραξη πολιτικών κατάρτισης, ο οποίος, σε σύνδεση με τις απαιτήσεις της απασχόλησης, όπως αυτές εξελίσσονται, να ανταποκρίνεται στις πραγματικές ανάγκες της αγοράς εργασίας. Μέσω ενός νέου σχεδιασμού και συντονισμού, τα συστήματα επαγγελματικής κατάρτισης θα μπορούν να συνδέονται αποτελεσματικά, ώστε να αποτελούν ένα ουσιαστικό εργαλείο παροχής βασικών ικανοτήτων, εξειδικευμένων τεχνικών και επαγγελματικών προσόντων, αλλά και ικανοποιητικής κατανόησης από τους εργαζόμενους των διαρκώς μεταβαλλόμενων συνθηκών.

Σε έναν τέτοιο σχεδιασμό απαιτείται ισότιμη και ισομερής συμμετοχή των κοινωνικών φορέων σε όλα τα όργανα σχεδιασμού, προγραμματισμού, αξιολόγησης, διαχείρισης και παρακολούθησης ενεργειών κατάρτισης. Γενικός στόχος ενός τέτοιου συστήματος θα πρέπει να είναι η μετάδοση στους νέους των βασικών ικανοτήτων που θα επιτρέπουν σ' αυτούς, σε όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής τους ζωής, την ομαλότερη προσαρμογή στις ανάγκες που προκύπτουν από τις μεταβολές στη δομή της απασχόλησης και στα επαγγέλματα. Ένας νέος Εθνικός Σχεδιασμός προϋποθέτει ένα ευέλικτο θεσμικό πλαίσιο που να επιτρέπει αυτοτέλεια και αυτονομία στην προσφορά και στη ζήτηση επαγγελματικής κατάρτισης. Οι πολιτικές για την αρχική κατάρτιση πρέπει να συνδέονται άμεσα με την αγορά εργασίας, μέσω μιας "αλυσίδας" ενεργειών, όπως μιας εθνικής στρατηγικής επαγγελματικού προσανατολισμού, της ενίσχυσης της σχέσης εκπαίδευσης-παραγωγής (π.χ. μαθητεία) κ.λπ.

III. Προτάσεις πολιτικών και μέτρων

Οι διαπιστώσεις και οι αδυναμίες που εντοπίστηκαν παραπάνω έχουν ήδη ωθήσει τα Υπουργεία Εργασίας και Παιδείας, τα τελευταία χρόνια, στην ανάληψη, είτε αυτόνομα, είτε από κοινού, δράσεων για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του συστήματος αρχικής και συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης. Έχει σημειωθεί, ωστόσο, μεγάλη καθυστέρηση στο ζήτημα αυτό, ενώ παραμένει έντονη η ανάγκη συντονισμού των επιμέρους δράσεων. Στην κατεύθυνση αυτή η

Ο.Κ.Ε. προτείνει τη δημιουργία Εθνικής Επιτροπής Επιτελικού Χαρακτήρα, αρμόδιας για το σχεδιασμό των σχετικών πολιτικών επαγγελματικής κατάρτισης και την παρακολούθηση της υλοποίησής τους από τους εμπλεκόμενους φορείς, με διατύπωση προτάσεων επί των αποκλίσεων που διαπιστώνονται. Η Εθνική αυτή Επιτροπή θα πρέπει να λειτουργεί στη βάση της τριμερούς και ισότιμης συμμετοχής των εκπροσώπων της Πολιτείας, των εργοδοτών και των εργαζομένων, με κατάλληλη επιστημονική και γραμματειακή υποστήριξη.

Παράλληλα και συμπληρωματικά προς την παραπάνω βασική πρότασή της, η Ο.Κ.Ε. εκτιμά ότι για την βελτίωση της υπάρχουσας κατάστασης απαιτείται η υιοθέτηση νέων πολιτικών, των οποίων η χάραξη, η εφαρμογή και η υλοποίηση θα πρέπει να γίνεται με συμμετοχή των κοινωνικών φορέων. Οι πολιτικές και τα μέτρα που προτείνει η Ο.Κ.Ε. είναι τα εξής:

• Συντονισμός των πολιτικών κατάρτισης με τις ανάγκες της παραγωγής, της αγοράς εργασίας και την απασχόληση. Συγκεκριμένα, οι πολιτικές κατάρτισης θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους το περιεχόμενο των σύγχρονων επαγγελμάτων και ειδικεύσεων.

• Προώθηση ενιαίας στρατηγικής επαγγελματικής κατάρτισης κατά τομέα παραγωγής (πρωτογενή, δευτερογενή, τριτογενή), με ιδιαίτερη μέριμνα για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τους αυτοαπασχολούμενους, σύμφωνα με τις γενικότερες πολιτικές που αφορούν την άσκηση των οικονομικών δράσεων και τις προοπτικές ανάπτυξης των τομέων αυτών και με εξειδίκευση σε κλαδικό και περιφερειακό επίπεδο. Οι πολιτικές της κατάρτισης θα λαμβάνουν υπόψη τη στρατηγική επενδύσεων και οικονομικής ανάπτυξης της χώρας και θα εξειδικεύονται, στο στάδιο εφαρμογής τους, από τα αρμόδια όργανα. Εργαλείο για την προώθηση αυτής της στρατηγικής είναι η διασφάλιση της διαδικασίας αμφίδρομης πληροφόρησης, ανατροφοδότησης, αξιολόγησης και υποβολής προτάσεων μέσω της συμμετοχής των κοινωνικών φορέων.

• Σύνδεση και συσχέτιση της αρχικής με τη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση, τόσο σε κεντρικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, λαμβάνοντας υπόψη τις αναπτυξιακές πολιτικές και τις πολιτικές προώθησης της απασχόλησης. Ήδη, σε αυτό το πεδίο, αναπτύσσονται πρωτοβουλίες συνεργασίας του Υπουργείου Παιδείας και του Υπουργείου Εργασίας σε ζητήματα επαγγελματικού προσανατολισμού, μέσω του Εθνικού Κέντρου Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Κ.Ε.Π.). Απέναντι στις προκλήσεις του σύγχρονου κόσμου, θα πρέπει η αρχική επαγγελματική κατάρτιση να παρέχει βασική και στέρεη

επαγγελματική υποδομή, υπό τη μορφή γενικής ειδίκευσης, που μέσα από τη μαθητεία θα εξειδικεύεται και θα αποκτά συγκεκριμένο περιεχόμενο, το οποίο θα αναπροσαρμόζεται και θα εκσυγχρονίζεται μέσα από τη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση. Οι εξειδικεύσεις αυτές γίνονται για να προσανατολίζονται οι απαιτούμενες γενικές και επαγγελματικές γνώσεις και δεξιότητες στις ανάγκες και απαιτήσεις των ταχέως μεταβαλλόμενων επαγγελμάτων. Η άσκησή τους γίνεται τόσο για την κάλυψη των αναγκών της αγοράς εργασίας, όσο και για την προσαρμογή στην ταυτόχρονα και παράλληλα εξελισσόμενη κοινωνία, μέσα στην οποία ζουν και δραστηριοποιούνται οι εργαζόμενοι.

• Θέσπιση ενός ευρύτερου συστήματος μαθητείας, ως της πλέον αποτελεσματικής μορφής προσαρμογής των γνώσεων στις ανάγκες της παραγωγής και των επιχειρήσεων.

• Δημιουργία ενός ενιαίου συστήματος επαγγελματικής πιστοποίησης, όπου θα εντάσσονται τα διάφορα επίπεδα και μορφές επαγγελματικής κατάρτισης, ανάλογα με τις γνώσεις και τις δεξιότητες που παρέχουν και σύμφωνα με τα συνεχώς εξελισσόμενα επαγγέλματα και ειδικεύσεις. Το Ενιαίο Σύστημα Πιστοποίησης θα πρέπει να συντονίζεται και να υλοποιείται από ένα όργανο επιτελικού σχεδιασμού.

• Ανάπτυξη ενιαίου και διαρκούς συστήματος εκπαίδευσης των εκπαιδευτών.

• Δημιουργία Τράπεζας Δεδομένων, στην οποία θα υπάρχουν τα τελευταία στοιχεία, καινοτομίες και εξελίξεις για θέματα απασχόλησης και κατάρτισης στην Ε.Ε., αλλά και γενικότερα, και η οποία, παράλληλα, θα συντονίζει τόσο τα υπάρχοντα ηλεκτρονικά δίκτυα πληροφόρησης και τεκμηρίωσης για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, όσο και τη ροή της πληροφόρησης προς όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και κάθε ενδιαφερόμενο. Είναι φανερό ότι πολλοί από τους ήδη υπάρχοντες φορείς και όργανα επαγγελματικής κατάρτισης καλύπτουν, τυπικά τουλάχιστον, μέρος των προτεινόμενων πολιτικών και μέτρων. Γι' αυτό πρέπει να αναζητηθεί ο συντονισμός των έργου και των θεσμικών αρμοδιοτήτων τους, η αναβάθμιση και η αποτελεσματικότερη λειτουργία τους.

2.8. Η Επαγγελματική Εκπαίδευση στην Ελλάδα

Το ελληνικό σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης περιλαμβάνει :

1. Την Γενική εκπαίδευση (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια)

2. Την Τεχνική Επαγγελματική εκπαίδευση (δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια) και
3. Την Επαγγελματική κατάρτιση (αρχική, συνεχιζόμενη)

«Ιστορικά, η αποσύνδεση εκπαίδευσης και απασχόλησης ανατράπηκε μόλις την δεκαετία του '80, οπότε και σημειώθηκαν σημαντικές αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος (Ν.1268/1982 Δομή και Λειτουργία Α.Ε.Ι., Ν.1346/1983 Σχολές Μαθητείας Ο.Α.Ε.Δ., Ν.1404/1983 Δομή και Λειτουργία των Τ.Ε.Ι., Ν.1566/1985 Δομή και Λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, Ν.1836/1989, Προώθηση της Απασχόλησης και της Επαγγελματικής Κατάρτισης), οι οποίες επέτρεψαν την ουσιαστική σύνδεση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με την οικονομία και τις εξελίξεις σε αυτήν»,(Συνέδριο ΤΕΕ-Δημόσια Έργα, Αθήνα 2005)³⁰.

Προς αυτήν την κατεύθυνση και ειδικότερα για τη βελτίωση του πλαισίου της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης εισήχθη το Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ν.2009/02). Το Ε.Σ.Ε.Ε.Κ. ρυθμίζει κανονιστικά τόσο την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση όσο και την επαγγελματική κατάρτιση, αρχική και συνεχιζόμενη. Η τεχνική - επαγγελματική εκπαίδευση και η επαγγελματική κατάρτιση διαφοροποιούνται μεταξύ τους :

§ ως προς τους στόχους που καλούνται να εκπληρώσουν,

§ ως προς τον πληθυσμό στον οποίο απευθύνονται, αλλά και

§ ως προς τους φορείς οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για το σχεδιασμό των προτεραιοτήτων, των πεδίων εκπαιδευτικής παρέμβασης και την υλοποίηση των προγραμμάτων.

Η τρίτη διαφοροποίηση οδήγησε σε αλληλεπικαλύψεις και σε χαμηλό βαθμό σύνδεσης και συνέχειας των ενεργειών επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, αρχικής και συνεχιζόμενης. Η ανάγκη αντιμετώπισης της ασυνέχειας και των αλληλοεπικαλύψεων μεταξύ της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και αρχικής και συνεχιζόμενης κατάρτισης, αλλά, κυρίως, η ανάγκη στενότερης σύνδεσης της κατάρτισης με τις πραγματικές ανάγκες της αγοράς εργασίας οδήγησε στην διαμόρφωση του Ν. 3191/2003 για το Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση

---

³⁰ Συνέδριο ΤΕΕ-Δημόσια Έργα, «Η Εκπαίδευση», Γ.Πενέλης- Α.Καλοφωλιάς- Κ.Ρωμαΐδου- Φ.Χουλιάρης, Αθήνα 19-21 Απριλίου 2005.

(Ε.Σ.Σ.Ε.Ε.Κ.Α.). Επίσης, είναι ο υπεύθυνος οργανισμός για την αναγνώριση και αντιστοίχιση των τίτλων της αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης της ημεδαπής και της αλλοδαπής.

2.8.1. Φορείς Υλοποίησης³¹

Στο σχέδιο νόμου για το Ε.Σ.Σ.Ε.Ε.Κ.Α. αναφέρεται ότι στην υλοποίηση των ενεργειών αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης εμπλέκονται :

- τα δημόσια και ιδιωτικά Ι.Ε.Κ. που εποπτεύονται από τον Ο.Ε.Ε.Κ.,
- τα Ι.Ε.Κ. του Ο.Α.Ε.Δ.,
- το Ι.Ε.Κ. του Ε.Κ.Α.Β., το οποίο εποπτεύεται από το Υπουργείο Υγείας,
- τα Ι.Ε.Κ. των Σχολών Τουριστικής Εκπαίδευσης που εποπτεύονται από το Υπουργείο Ανάπτυξης.

2.8.2. Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση

Σκοπός: Η *Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση (Σ.Ε.Κ.)* αποσκοπεί στην αναβάθμιση των εργασιακών δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού σε συνάρτηση με τις τεχνολογικές εξελίξεις και τους παραγωγικούς μετασχηματισμούς. Ειδικότερα στόχοι της Σ.Ε.Κ. είναι:

- Η παροχή γνώσεων και δεξιοτήτων και η εν γένει βελτίωση των προσόντων του εργατικού δυναμικού, σε ένα περιβάλλον ταχύτατων και διαρθρωτικών μεταβολών στην οικονομία, στην τεχνολογία και στις αγορές εργασίας,
- Η διατήρηση της ενεργητικότητας τμημάτων του πληθυσμού,
- Η βελτίωση της παραγωγικότητας των εργαζομένων και των επιχειρήσεων
- Η πρόληψη ενδεχόμενων διαρθρωτικών ανισορροπιών στην προσφορά και ζήτηση δεξιοτήτων και, δια μέσου αυτής, η μείωση της ανεργίας.

---

³¹ Συνέδριο ΤΕΕ-Δημόσια Έργα, «Η Εκπαίδευση», Γ.Πενέλης- Α.Καλοφωλιάς- Κ.Ρωμαΐδου- Φ.Χουλιάρης, Αθήνα 19-21 Απριλίου 2005.

Λειτουργίες : Την κύρια ευθύνη σχεδιασμού της πολιτικής για την Σ.Ε.Κ. έχει το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, σύμφωνα, όμως, με το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας της Σ.Ε.Κ. λειτουργούν επίσης θεσμοί όπως το Εθνικό Συμβούλιο Επαγγελματικής Κατάρτισης και Απασχόλησης και οι Νομαρχιακές και Περιφερειακές Επιτροπές Επαγγελματικής Κατάρτισης και Απασχόλησης. Οι λειτουργίες του Συστήματος Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης καλύπτονται από τις δράσεις του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και του Ε.ΚΕ.ΠΙΣ. Ειδικότερα, το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων είναι ο αρμόδιος φορέας σχεδιασμού και παρακολούθησης της λειτουργίας του Συστήματος Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης διαμορφώνοντας τις πολιτικές και τους κανόνες από τους οποίους διέπεται. Το Ε.ΚΕ.ΠΙΣ. είναι υπεύθυνο για τα ζητήματα πιστοποίησης και αξιολόγησης (φορείς, εκπαιδευτές, προγράμματα κατάρτισης) που ανακύπτουν στα πλαίσια της υλοποίησης των προγραμμάτων.

2.8.2.1. Φορείς Υλοποίησης : Το μεγαλύτερο μέρος των ενεργειών της Σ.Ε.Κ. εντάσσεται στο Ε.Π. «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση» και απευθύνεται σε ανέργους και εργαζόμενους του Ιδιωτικού και του Δημόσιου Τομέα. Τα προγράμματα συνεχιζόμενης κατάρτισης υλοποιούνται από τα πιστοποιημένα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης καθώς και από άλλους φορείς που υπάγονται στην αρμοδιότητα διαφόρων υπουργείων, όπως:

ü Τα Κ.Ε.Κ. του Ο.Α.Ε.Δ. υλοποιούν προγράμματα εναλλασσόμενης και συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης για ανέργους,

ü Οι Σχολές του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας υλοποιούν προγράμματα συνεχιζόμενης κατάρτισης για άνεργους ναυτικούς,

ü Το Ινστιτούτο Επιμόρφωσης του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης υλοποιεί προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης για μεσαία και ανώτερα στελέχη της Ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης,

ü Επίσης, προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης υλοποιούν η Εθνική Σχολή Δικαστών για τους δικαστικούς λειτουργούς, η Σχολή Επιμόρφωσης Υπαλλήλων Υπουργείου Οικονομικών για του υπαλλήλους του Υπουργείου, η Διπλωματική Ακαδημία για τους υπαλλήλους του Υπουργείου Εξωτερικών, η Σχολή Εθνικής Άμυνας (Σ.ΕΘ.Α.) για την

επιμόρφωση στις αμυντικές σπουδές των αξιωματικών αλλά και υπαλλήλων Υπουργείων, Οργανισμών και επιχειρήσεων του Δημοσίου ή Ιδιωτικού Δικαίου,

ü Ο Οργανισμός Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Κατάρτισης και Απασχόλησης «ΔΗΜΗΤΡΑ» υλοποιεί προγράμματα κατάρτισης αγροτών,

ü Ιδιωτικές επιχειρήσεις υλοποιούν προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης των εργαζομένων.

Επίσης, ενέργειες συνεχιζόμενης κατάρτισης χρηματοδοτούμενες από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (Ε.Κ.Τ.) σχεδιάζονται και υλοποιούνται στα πλαίσια των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της «Κοινωνίας της Πληροφορίας», της «Ανταγωνιστικότητας», του «Υγεία-Πρόνοια» καθώς και στα πλαίσια των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων. Πέραν αυτών των ενεργειών που εντάσσονται σε αυτό που μπορεί να αποκαλεστεί ως **«ρυθμιζόμενη συνεχιζόμενη κατάρτιση»** και των οποίων η χρηματοδότηση προέρχεται από το Ε.Κ.Τ. και τον κρατικό προϋπολογισμό, υπάρχουν και οι ενέργειες της **«μη ρυθμιζόμενης κατάρτισης»**, οι οποίες χρηματοδοτούνται από τους φορείς υλοποίησής τους (π.χ. ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση) ή και τους ίδιους τους καταρτιζόμενους. Συμπερασματικά επικεντρώνοντας στα θέματα του Συστήματος Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΣΕΕΚ) σημειώνουμε :

Α. Η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και κυρίως ο εκσυγχρονισμός των δεξιοτήτων και η επέκταση της δια βίου μάθησης είναι αποφασιστικής σημασίας στην οικονομία που βασίζεται στη γνώση. Στο πεδίο αυτό η συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο, για την προσαρμογή του ανθρώπινου δυναμικού στις νέες συνθήκες οργάνωσης της εργασίας και στις νέες τεχνολογίες. Κεντρικός στόχος είναι η ανάπτυξη και βελτίωση των προσόντων και των ικανοτήτων των ανέργων και των εργαζομένων και η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης. Όλα τα στοιχεία και οι σχετικές έρευνες οδηγούν χωρίς αμφιβολία στο συμπέρασμα ότι την τελευταία 20ετία – και κυρίως υπό την επίδραση των Ευρωπαϊκών πολιτικών και χρηματοδοτήσεων για την αναβάθμιση / ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και την προώθηση της απασχόλησης – έχει σημειωθεί μια ιδιαίτερα σημαντική ανάπτυξη των δραστηριοτήτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης στη χώρα μας, τόσο στο χώρο της Δημόσιας Διοίκησης όσο και στον Ιδιωτικό τομέα της οικονομίας.

Το γεγονός αυτό δεν αναιρεί το ότι οι πολιτικές και κυρίως οι δράσεις για την συνεχή ανάπτυξη της δια βίου εκπαίδευσης συνολικά, βρίσκονται σε σημαντική υστέρηση σε σχέση με την υφιστάμενη κατάσταση στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Εντούτοις έχει αρχίσει να «παγιώνεται» θεσμικά, οργανωτικά και λειτουργικά ένας εκτεταμένος μηχανισμός φορέων ΣΕΚ, πολιτικών / χρηματοδοτήσεων και ενεργειών κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού.

Β. Οι επιμορφωτικές δραστηριότητες ΣΕΚ ποικίλουν από την άποψη της μορφής, δομής και της διάρκειας τους, την ομάδα – στόχο στην οποία απευθύνονται και τους ιδιαίτερους επιδιωκόμενους στόχους που έχουν, ανεξάρτητα από τον φορέα υλοποίησής τους. Πολύ συνοπτικά κωδικοποιώντας τις επιμορφωτικές δραστηριότητες από την σκοπιά ορισμένων ειδικών παραμέτρων – χαρακτηριστικών έχουμε:

§ από την άποψη της χρηματοδότησης

- a. χρηματοδοτούμενα επιδοτούμενα εκπαιδευτικά προγράμματα ΣΕΚ από Κοινοτικούς ή / και Εθνικούς πόρους
- b. αυτοχρηματοδοτούμενα προγράμματα κατάρτισης

§ από την άποψη των εκπαιδευτικών στόχων δράσης για . . .

- a. αναπλήρωση – αναπαλαίωση γνώσεων
- b. ειδίκευση σε νέο αντικείμενο επαγγελματική δραστηριότητα
- c. επιστημονική ενημέρωση – πληροφόρηση
- d. εξειδίκευση

§ από την άποψη των μέσων της εκπαίδευσης

- a. παραδοσιακή διδασκαλία στον εκπαιδευτικό χώρο
- b. από απόσταση εκπαίδευση (με διάφορες μορφές).

§ από την άποψη της μορφής και της διάρκειας τους

- a. δράσεις επιμόρφωσης – μικρής διάρκειας
- b. δράσεις Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης – μέσης διάρκειας
- c. δράσεις συμπληρωματικής εκπαίδευσης και εξειδίκευσης – μεγάλης διάρκειας

Σε κάθε περίπτωση οι ειδικές προδιαγραφές των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων προσδιορίζονται από κάποιο συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο οργάνωσης – διενέργειας και αξιολόγησης τους, είτε στο δημόσιο είτε στον ιδιωτικό τομέα Οικονομίας.

C. Ειδικότερα σε ότι αφορά την υφιστάμενη κατάσταση τόσο στην Δημόσια Διοίκηση όσο και στον ιδιωτικό τομέα:

Ϊ Στην Δημόσια Διοίκηση δράσεις επιμόρφωσης του δυναμικού της αναπτύσσουν το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης - ΙΝΕΠ και αυτοτελώς σε αρκετές περιπτώσεις ορισμένα υπουργεία μέσω των Διευθύνσεων εκπαίδευσης ή άλλων σχετικών Δ/νσεων τους. Ειδικότερα ορισμένα Υπουργεία, Οργανισμοί, ΟΤΑ, αλλά και ΝΠΔΔ πολλές φορές εξασφαλίζουν οικονομικά την συμμετοχή στελεχών τους σε σεμινάρια ή και άλλες επιμορφωτικές δραστηριότητες που διοργανώνουν κυρίως τα ΑΕΙ. Επιπλέον ορισμένα Υπουργεία διαθέτουν θεσμικά δικές τους δομές - Σχολές Επιμόρφωσης για τις ανάγκες των υπαλλήλων τους.

Ϊ Στον ιδιωτικό τομέα, το υπουργείο Εργασίας είναι ο μεγαλύτερος – από την άποψη ευρύτητας θεμάτων εκπαίδευσης, ποσότητας πληθυσμού / στόχου και προϋπολογισμού – υπεύθυνος δημόσιος φορέας για την διενέργεια /αξιολόγηση επιμορφωτικών δραστηριοτήτων. Τις εκπαιδευτικές αυτές δραστηριότητες τις υλοποιούν κύρια τα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης των οποίων η γεωγραφική κατανομή και τοποθέτηση επιτρέπει την διασπορά της εκπαίδευσης σε πολλές περιοχές της χώρας.

Τα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης απευθύνονται κυρίως σε ευπαθείς ομάδες πληθυσμού, όπως άνεργοι, παλιννοστούντες, γυναίκες πριν την είσοδο τους στην αγορά εργασίας. Χρηματοδοτούνται μέσω των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων “Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση” (Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων) και “Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση”(Υπουργείο Απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας) και έχουν εξασφαλισμένους πόρους από το τρίτο Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης. Η εκπαίδευση που παρέχουν είναι γενική ή ειδική ανάλογα τον σκοπό που εκπληρεί η υλοποίηση της σε σχέση με την ομάδα – στόχο. Ιδιαίτερα εκτεταμένη δραστηριότητα σ’ αυτόν τον τομέα έχει ο ΟΑΕΔ μέσω της Εταιρείας του «Επαγγελματική κατάρτιση Α.Ε.» και των ΚΕΚ που αυτή εποπτεύει.

«Με βάση τις παραπάνω παρατηρήσεις θεωρήθηκε αναγκαίο να συγκεντρωθούν όλα τα διαθέσιμα στοιχεία για τις επιμέρους δραστηριότητες που έχουν ή δύνανται να αναπτύξουν επιλεγμένοι φορείς υλοποίησης ενεργειών Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης του εργασιακού δυναμικού τόσο του δημοσίου όσο και του ιδιωτικού τομέα, με βασικά κριτήρια συνδυασμένα:

✓ Την διαπιστούμενη εμπειρία (τεχνογνωσία που διαθέτουν στην υλοποίηση ενεργειών ΣΕΚ) και την ύπαρξη ενός συγκεκριμένου θεσμικού πλαισίου για την λειτουργία και τις δραστηριότητες τους.

✓ Την συνάφεια τους από την άποψη του εκπαιδευτικού προσανατολισμού και των τομέων παρέμβασης τους, με το περιεχόμενο επιμορφωτικών προγραμμάτων που συνδέονται με ανάγκες του κατασκευαστικού κλάδου

✓ Την δυνατότητα ανταπόκρισης τους γενικά στις ανάγκες επιμόρφωσης των ιδιαίτερων πληθυσμιακών κατηγοριών που δραστηριοποιούνται επαγγελματικά στον κατασκευαστικό κλάδο», (Συνέδριο ΤΕΕ-Δημόσια Έργα, 2005)³².

Û Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης Δομών Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΚΕΠΙΣ)

Το Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης Δομών Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης και Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (Ε.ΚΕ.ΠΙΣ.) ιδρύθηκε το 1997 με **Προεδρικό Διάταγμα (67/97, ΦΕΚ 61/21-4-97)**. Είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου (Ν.Π.Ι.Δ.), εδρεύει στην Αθήνα και έχει νομική και διοικητική αυτοτέλεια. Εποπτεύεται από τον Υπουργό Εργασίας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων και διοικείται από επταμελές Διοικητικό Συμβούλιο, τον Πρόεδρο του Δ.Σ. και τη Γενική Διευθύντρια. Η οργανωτική δομή του Κέντρου αποτελείται από 3 Τομείς: **τον Τομέα Σχεδιασμού, Προγραμματισμού και Ανάπτυξης τον Τομέα Πιστοποίησης τον Τομέα Διοικητικής Υποστήριξης**. Οι πόροι του προέρχονται από Εθνικές και Κοινοτικές χρηματοδοτήσεις και άλλες επιχορηγήσεις όπως εισφορές, δωρεές, παράβολα, κ.λπ. Βασικός σκοπός του Κέντρου είναι η ανάπτυξη, η εφαρμογή και η καθιέρωση ενός ολοκληρωμένου και αποτελεσματικού **Εθνικού Συστήματος Πιστοποίησης Συνεχιζόμενης**

---

³² Συνέδριο ΤΕΕ-Δημόσια Έργα, «Η Εκπαίδευση», Γ.Πενέλης- Α.Καλοφωλιάς- Κ.Ρωμαΐδου- Φ.Χουλιάρης, Αθήνα 19-21 Απριλίου 2005.

Επαγγελματικής Κατάρτισης (Σ.Ε.Κ.) και Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (Σ.Υ.Υ.), το οποίο είναι εναρμονισμένο και συνδεδεμένο με το σύστημα αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, και θα οδηγεί σε αναγνώριση και κατοχύρωση ειδικοτήτων της παρεχόμενης επαγγελματικής κατάρτισης τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην Ευρωπαϊκή αγορά εργασίας. Το σύστημα αυτό διασφαλίζει την ποιότητα της παρεχόμενης κατάρτισης, επιτρέπει την εξειδίκευση ή επανειδίκευση του εργατικού δυναμικού και την εξασφάλιση της απασχολησιμότητάς του, μέσα από το σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή συστημάτων πιστοποίησης:

ΰ Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης, Κέντρων Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών, Εσωτερικών Δομών Κατάρτισης των Επιχειρήσεων³³, ικανών να διασφαλίσουν την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα της παρεχόμενης επαγγελματικής κατάρτισης στους άνεργους/ ες και στους εργαζόμενους/ ες.

ΰ των εκπαιδευτών και εκπαιδευτριών, οι οποίοι/ ες καλούνται να διαδραματίσουν ένα πολυδιάστατο ρόλο στα προγράμματα κατάρτισης ενηλίκων και να ανταποκριθούν στις εκπαιδευτικές ανάγκες των ανέργων και των εργαζομένων

ΰ των προγραμμάτων κατάρτισης, με προδιαγραφές που να ανταποκρίνονται τόσο στις απαιτούμενες γνώσεις και δεξιότητες για κάθε ειδικότητα και θέση εργασίας, όσο και στις κατάλληλες εκπαιδευτικές διαδικασίες και μεθόδους για την απόκτηση και ανάπτυξή τους.

Το Ε.ΚΕ.ΠΙΣ. δημιουργεί συστήματα προδιαγραφών, ελέγχου και αξιολόγησης που ενσωματώνουν σύγχρονες απόψεις, εμπειρίες και νέες τεχνολογίες. Εφαρμόζει διαφανείς διαδικασίες, αξιοποιεί το δημόσιο διάλογο, την επικοινωνία με τους ενδιαφερόμενους φορείς, ενημερώνει. Στο πλαίσιο αυτό, εφαρμόστηκε το σύστημα πιστοποίησης δομών επαγγελματικής κατάρτισης με διαφάνεια και αντικειμενικότητα. Οργανώθηκαν 758 επιτόπιοι έλεγχοι στις 13 Περιφέρειες της χώρας και χορηγήθηκε η πιστοποίηση σε 262 Κέντρα κατάρτισης και στα παραρτήματά τους τα οποία διαθέτουν σήμερα 35.000 θέσεις κατάρτισης.

---

³³ **Συνέδριο ΤΕΕ-Δημόσια Έργα,** «Η Εκπαίδευση», Γ.Πενέλης- Α.Καλοφωλιάς- Κ.Ρωμαΐδου- Φ.Χουλιάρης, Αθήνα 19-21 Απριλίου 2005.

Παράλληλα, πιστοποιήθηκαν 241 Κέντρα που παρέχουν κατάρτιση και υποστήριξη στις ευάλωτες κατηγορίες του πληθυσμού κάθε ηλικίας, οι οποίες υφίστανται ή κινδυνεύουν με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας. Τέλος, 228 επιχειρήσεις που αποτελούν το 1/4 των μεγάλων επιχειρήσεων της χώρας και απασχολούν συνολικά περίπου 170.000 εργαζόμενους σε διάφορους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, πιστοποίησαν ίδιες δομές κατάρτισης.

Στην αρχή του 21ου αιώνα, η κατάρτιση πρέπει να αποτελέσει το διαβατήριο για την απασχόληση. Στο πλαίσιο αυτό η εθνική στρατηγική για την απασχόληση και την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού καθιστά το ρόλο του Εθνικού Κέντρου Πιστοποίησης σημαντικό στην αναβάθμιση της επαγγελματικής κατάρτισης. Η συνέχεια του έργου του προσανατολίζεται σε τρεις βασικούς άξονες:

✚ **Την πιστοποίηση** του εκπαιδευτικού και στελεχιακού δυναμικού των Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης και των Κέντρων Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών, ώστε να ανταποκρίνεται στις εκπαιδευτικές ανάγκες ανέργων και εργαζομένων.

✚ **Την πιστοποίηση των προγραμμάτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης**, ώστε να καταλήγουν σε απόκτηση αναγνωρισμένων γνώσεων, δεξιοτήτων και προσόντων, συναφών με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα και στην Ευρώπη.

✚ **Τη συνεχή παρακολούθηση και αξιολόγηση των πιστοποιημένων φορέων**, με στόχο την αναβάθμιση και βελτίωση του συστήματος συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης.

Ὡς Το Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση³⁴ (ΕΣΣΕΕΚΑ)

Το Νοέμβριο του 2003, ψηφίσθηκε από την Βουλή ο σχετικός νόμος 3191/7-11-2003 για το Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την απασχόληση (ΕΣΣΕΕΚΑ) ο οποίος διέπει τις κάθε είδους δραστηριότητες της δευτεροβάθμιας Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και της επαγγελματικής Κατάρτισης, οι οποίες αναπτύσσονται από οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο και συνδέονται με τις πολιτικές απασχόλησης. Δεν υπάγεται στις διατάξεις αυτού του νόμου η Εκπαίδευση και κατάρτιση των δημοσίων

---

³⁴ Συνέδριο ΤΕΕ-Δημόσια Έργα, «Η Εκπαίδευση», Γ.Πενέλης- Α.Καλοφωλιάς- Κ.Ρωμαΐδου- Φ.Χουλιάρης, Αθήνα 19-21 Απριλίου 2005.

υπαλλήλων που παρέχεται από φορείς του Δημοσίου και του ευρύτερου τομέα. Ειδικότερα τα σημεία του νόμου, τα οποία έχουν ένα εξαιρετικό ενδιαφέρον για την κατανόηση του ευρύτερου θεσμικού πλαισίου διενέργειας επιμορφωτικών προγραμμάτων ΣΕΚ είναι τα ακόλουθα:

Ως Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση (Ε.Σ.Σ.Ε.Ε.Κ.Α) ορίζεται το ολοκληρωμένο σύνολο των συμβατών μεταξύ τους λειτουργιών και μέσων δια των οποίων, με συγκροτημένο και ενιαίο τρόπο, σχεδιάζεται και εφαρμόζεται η εθνική πολιτική για τη σύνδεση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης, καθώς και για τη σύνδεσή τους με την απασχόληση έτσι ώστε:

§ Να ικανοποιούνται οι προσωπικές και κοινωνικές ανάγκες των ατόμων σε γνώσεις και δεξιότητες.

§ Να καλύπτονται οι ανάγκες της αγοράς εργασίας με επαγγελματικά στελέχη των ζητούμενων ειδικοτήτων και εξειδικεύσεων, με τα κατάλληλα για το σκοπό αυτόν προσόντα (γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες).

Οι στρατηγικοί στόχοι του Ε.Σ.Σ.Ε.Ε.Κ.Α. είναι οι ακόλουθοι:

• Η δημιουργία και η συνεχής λειτουργία αξιόπιστου και αποτελεσματικού ενιαίου συστήματος για την έρευνα, καταγραφή και τεκμηρίωση των αναγκών της αγοράς εργασίας σε ανθρώπινο δυναμικό που αντιστοιχούν στα επαγγέλματα, τα οποία μπορούν να προέλθουν από την επαγγελματική εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση.

• Η διαμόρφωση προδιαγραφών και ειδικοτήτων ή των εξειδικεύσεων και η αποτελεσματική σύζευξή τους με τα προγράμματα σπουδών της επαγγελματικής εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης.

• Ο συντονισμός των προγραμμάτων σπουδών και των παρεχόμενων υπηρεσιών των Συστημάτων Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης

• Η διαμόρφωση ενιαίων κανόνων

a. Για την αξιολόγηση και την πιστοποίηση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης (φορείς, προγράμματα, εκπαιδευτές, εκπαιδευόμενοι, υποδομές και εξοπλισμός).

b. Για τη διαδικασία καθορισμού επαγγελματικών δικαιωμάτων, ανά ειδικότητα ή εξειδίκευση, όπου αυτά απαιτούνται, και

c. Για την πιστοποίηση των επαγγελματικών προσόντων, ανεξάρτητα του τρόπου απόκτησής τους.

ü Η διαμόρφωση και η συνεχής λειτουργία αποτελεσματικού και αποδοτικού Συστήματος Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Σύνδεσης με την Αγορά Εργασίας, των κατάρτιζόμενων και των αποφοίτων της επαγγελματικής εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης.

ü Η προώθηση της κοινωνικής καταξίωσης των Συστημάτων Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Επαγγελματικής Κατάρτισης.

Στο πλαίσιο του Ε.Σ.Σ.Ε.Ε.Κ.Α. λειτουργούν και διασυνδέονται τα παρακάτω επιμέρους Συστήματα, μέσω των οποίων υλοποιούνται οι βασικές λειτουργίες και δραστηριότητες του:

- ✚ Το Σύστημα Έρευνας των Αναγκών της Αγοράς Εργασίας (Σ1)
- ✚ Το Σύστημα Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (Σ2)
- ✚ Το Σύστημα Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (Σ3)
- ✚ Το Σύστημα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης (Σ4)
- ✚ Το Σύστημα Πιστοποίησης της Επαγγελματικής Κατάρτισης και των Επαγγελματικών Προσόντων (Σ5).
- ✚ Το Σύστημα Συμβουλευτικής, Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Σύνδεσης με την Αγορά Εργασίας (Σ6).

Εκτενέστερα οι αναφορές στο νόμο για το **Σύστημα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης** αφορούν:

✓ Την υλοποίηση προγραμμάτων για την κατάρτιση ή επανακατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού, η οποία συμπληρώνει γνώσεις και δεξιότητες που αποκτήθηκαν από τα άλλα Συστήματα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης ή και από επαγγελματική εμπειρία.

Για την εφαρμογή του παρόντος νόμου, βασικές λειτουργίες του Συστήματος Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης είναι:

§ Ο σχεδιασμός και η οργάνωση προγραμμάτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης που αντιστοιχούν προς τις ειδικότητες και εξειδικεύσεις που ζητούνται από την αγορά εργασίας και οδηγούν στην απόκτηση των προσόντων, που αντιστοιχούν στις προδιαγραφές των ειδικοτήτων και εξειδικεύσεων αυτών.

§ Η αξιολόγηση και η πιστοποίηση της ικανότητας και δυνατότητας των δομών και φορέων της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης να ανταποκριθούν κατά τρόπο αποτελεσματικό στις απαιτήσεις που προκύπτουν από την αποστολή τους και τις ευθύνες που αναλαμβάνουν.

§ Η αξιολόγηση και η πιστοποίηση της ποιότητας των προγραμμάτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης και της συμβατότητάς τους προς τις ειδικότητες και εξειδικεύσεις για τις οποίες σχεδιάστηκαν.

§ Η αξιολόγηση και η πιστοποίηση των προγραμμάτων εκπαίδευσης εκπαιδευτών και των εκπαιδευτών της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης.

§ Η υλοποίηση των προγραμμάτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης με βάση το σχεδιασμό, την οργάνωση, την αξιολόγηση και την πιστοποίησή τους.

§ Η αποτίμηση των αποτελεσμάτων των φορέων, δομών και προγραμμάτων της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης.

«Οι λειτουργίες του Συστήματος Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης καλύπτονται από τις δραστηριότητες του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΥΠ.Ε.Κ.Α.), τις δραστηριότητες του Εθνικού Κέντρου Πιστοποίησης Δομών Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης και Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (Ε.ΚΕ.ΠΙΣ.) και τις δραστηριότητες των δομών παροχής Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης. Ειδικότερα, το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΥΠ.Ε.Κ.Α.) είναι ο επιτελικός φορέας για το σχεδιασμό και την παρακολούθηση της λειτουργίας του Συστήματος Σ4 διαμορφώνοντας τις πολιτικές και τους κανόνες για τη Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση (ΣΕΚ).

Το Ε.ΚΕ.ΠΙΣ. διατυπώνει γνώμη προς το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΥΠ.Ε.Κ.Α) για τη διαμόρφωση πολιτικών και κανόνων για τη ΣΕΚ, ιδίως σε ζητήματα πιστοποίησης δομών, φορέων, προγραμμάτων κατάρτισης και πιστοποίησης εκπαιδευτών και μεριμνά για την εφαρμογή τους. Το Ε.ΚΕ.ΠΙΣ. συνεργάζεται με τον Ο.Ε.Ε.Κ για τη σύνδεση Αρχικής και Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης, ιδίως δε για τη διαμόρφωση κοινών προτάσεων προς το ΥΠ.Ε.Κ.Α. και το ΥΠ.Ε.Π.Θ. για την καθιέρωση κοινών κανόνων και αρχών σε ζητήματα πιστοποίησης δομών, φορέων, προγραμμάτων κατάρτισης και πιστοποίησης εκπαιδευτών. Οι δομές Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης, που πιστοποιούνται από το Ε.ΚΕ.ΠΙΣ., οργανώνουν και υλοποιούν προγράμματα ΣΕΚ», (Συνέδριο ΤΕΕ-Δημόσια Έργα, 2005)³⁵.

Û *Ινστιτούτα δια Βίου Εκπαίδευσης σε ΑΕΙ – ΤΕΙ*

Στο νέο Σχέδιο Νόμου (2004) για την δια βίου Μάθηση συνολικά, επαναδιατυπώνονται τα περί δια βίου εκπαίδευσης και δια βίου κατάρτισης :

Û Ως «**Δια βίου Εκπαίδευση**» ορίζεται, για τις ανάγκες του παρόντος νόμου, κάθε διαδικασία απόκτησης γνώσης, γενικής και επιστημονικής, η οποία αναλαμβάνεται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου με σκοπό τη απόκτηση ή τη βελτίωση γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων, τόσο στο πλαίσιο διαμόρφωσης μιας ολοκληρωμένης προσωπικότητας όσο και στο πλαίσιο εισόδου στην απασχόληση.

Û Ως «**Δια βίου Κατάρτιση**» ορίζεται, για τις ανάγκες του παρόντος νόμου, κάθε διαδικασία εξειδικευμένης μόρφωσης, η οποία αναλαμβάνεται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου με σκοπό την ανάπτυξη ανάλογης εξειδικευμένης δεξιότητας, στα πλαίσια συγκεκριμένης επαγγελματικής δραστηριότητας.

Στα πλαίσια της Δια βίου Μάθησης περιλαμβάνεται και η επιμόρφωση επαγγελματιών, με σκοπό τον εμπλουτισμό, την ανανέωση και την επικαιροποίηση των γνώσεων τους.

---

³⁵ **Συνέδριο ΤΕΕ-Δημόσια Έργα**, «Η Εκπαίδευση», Γ.Πενέλης- Α.Καλοφωλιάς- Κ.Ρωμαΐδου- Φ.Χουλιάρης, Αθήνα 19-21 Απριλίου 2005.

2.8.3. Φορείς Παροχής Δια βίου Εκπαίδευσης και Δια Βίου Κατάρτισης (άρθρο 2)

1. Υπηρεσίες Δια βίου Εκπαίδευσης σε άτομα που δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση παρέχουν τα **Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας**, και σε άτομα ανεξαρτήτως επιπέδου εκπαίδευσης τα **Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων**, οι **Σχολές Γονέων και οι Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης**.

2. Υπηρεσίες Δια βίου Εκπαίδευσης σε αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης, πανεπιστημιακής και τεχνολογικής, παρέχουν τα **Ινστιτούτα δια βίου Εκπαίδευσης του άρθρου 8** του παρόντος νόμου και οι **Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης**.

3. Υπηρεσίες Δια βίου Κατάρτισης σε αποφοίτους υποχρεωτικής και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παρέχουν τα **Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης** που ανήκουν στην αρμοδιότητα του Οργανισμού Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, ενώ τα **Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης παρέχουν υπηρεσίες Δια βίου Κατάρτισης τόσο σε αποφοίτους υποχρεωτικής και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης όσο και σε αποφοίτους ανώτατης (πανεπιστημιακής και τεχνολογικής) εκπαίδευσης**.

2.8.4. Προγράμματα Δια βίου Εκπαίδευσης και Δια βίου Κατάρτισης (άρθρο 3)

1. Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες της Δια βίου Εκπαίδευσης και της Δια βίου Κατάρτισης οργανώνονται σε αντίστοιχα Προγράμματα Δια βίου Εκπαίδευσης και Δια βίου Κατάρτισης, τα οποία λειτουργούν με ευθύνη των φορέων παροχής αυτών των υπηρεσιών.

2. Η φοίτηση στα Προγράμματα της Δια βίου Εκπαίδευσης και Δια βίου Κατάρτισης μπορεί να είναι μικρής ή παρατεταμένης διάρκειας, μερική ή εντατική, με ευέλικτο ωράριο προσαρμοσμένο στις ανάγκες των εκπαιδευομένων. Η διδασκαλία μπορεί να πραγματοποιείται και κατά τις νυκτερινές ώρες, τα Σάββατα, τις αργίες και κατά την περίοδο των θερινών διακοπών. Τα Προγράμματα Δια βίου Εκπαίδευσης και Δια βίου Κατάρτισης είναι δυνατόν να διεξάγονται και με μεθόδους εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

3. Κάθε Πρόγραμμα Δια βίου Εκπαίδευσης και κάθε Πρόγραμμα Δια βίου Κατάρτισης συγκροτείται σε Διδακτικές Ενότητες. Κάθε Διδακτική Ενότητα περιέχει είκοσι πέντε ώρες διδασκαλίας και μπορεί να διαιρείται σε υπό-ενότητες με μικρότερο αριθμό ωρών διδασκαλίας.

Σε περίπτωση διδασκαλίας εξ αποστάσεως, κάθε Διδακτική ενότητα περιλαμβάνει διδακτική ύλη που αντιστοιχεί στις παραπάνω ώρες διδασκαλίας.

4. Ένα Πρόγραμμα Δια βίου Εκπαίδευσης δεν μπορεί να υπερβαίνει συνολικά τις 250 ώρες διδασκαλίας και ένα Πρόγραμμα Δια βίου Κατάρτισης δεν μπορεί να υπερβαίνει συνολικά τις 250 ώρες διδασκαλίας. Κατ' εξαίρεση, τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας μπορούν να υλοποιούν Προγράμματα Δια βίου Εκπαίδευσης που υπερβαίνουν τα ανωτέρω όρια.

2.8.5. Έγκριση Προγραμμάτων Δια βίου Εκπαίδευσης και Προγραμμάτων Δια βίου Κατάρτισης

1. Η έγκριση των Προγραμμάτων Δια βίου Εκπαίδευσης και Προγραμμάτων Δια βίου Κατάρτισης γίνεται ως ακολούθως:

a. για τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, τα Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων, τις Σχολές Γονέων και τις Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Εκπαίδευσης Ενηλίκων, όσον αφορά στα προγράμματα που χρηματοδοτεί η Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων,

b. για τα Ινστιτούτα Δια βίου Εκπαίδευσης, με απόφαση του οργάνου διοίκησης του κάθε Ινστιτούτου,

c. για τα Δημόσια Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης, με απόφαση του Προέδρου του Οργανισμού Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης,

d. για τα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης, με απόφαση του Διευθυντή Εκπαίδευσης του κάθε Κέντρου.

2.8.6. Αξιολόγηση των προγραμμάτων

Τα Προγράμματα δια βίου Εκπαίδευσης και Κατάρτισης υπόκεινται σε εσωτερική και εξωτερική αξιολόγηση ποιότητας. Η εσωτερική αξιολόγηση διενεργείται σε ετήσια βάση υπό την ευθύνη του επικεφαλής του φορέα παροχής υπηρεσιών δια βίου εκπαίδευσης ή κατάρτισης. Η εξωτερική αξιολόγηση διενεργείται περιοδικά, ανά τέσσερα έτη, από φορέα αξιολόγησης, ο

οποίος επιλέγεται κατόπιν ανοικτού διαγωνισμού, υπό την ευθύνη του φορέα εποπτείας του φορέα παροχής υπηρεσιών δια βίου εκπαίδευσης ή κατάρτισης.

2.9. Σχέση Γενικής Εκπαίδευσης – Τεχνικής Επαγγελματικής Κατάρτισης

Η γενική εκπαίδευση παρέχει την απαραίτητη αγωγή και μόρφωση, ενδιαφέρεται για τη συνολική προσωπικότητά του ατόμου, αλλά δεν αναπτύσσει τις ειδικές ικανότητες του, ενώ η επαγγελματική εκπαίδευση παρέχει διαφορετική εξειδικευμένη εκπαίδευση, αναπτύσσει ορισμένες δεξιότητες και ενδιαφέρεται κυρίως για την αποτελεσματικότητα του ως παραγωγική μονάδα.

Με τη σημερινή όμως διαμόρφωση της κοινωνίας, γίνεται αποδεκτό ότι με την παιδεία πρέπει να εξυπηρετούνται συγχρόνως και οι πνευματικές και οι υλικές ανάγκες. Εξάλλου, κανείς δεν υποστηρίζει ότι η μόρφωση πρέπει να περιορίζεται μόνο στην αντιμετώπιση των υλικών αναγκών με απόκτηση τεχνικοεπαγγελματικών γνώσεων, χωρίς παράλληλα να “καλλιεργείται” ο χαρακτήρας και η προσωπικότητα του μαθητή. Η επαγγελματική εκπαίδευση επιδρά στη γενική μόρφωση του ανθρώπου, επειδή ο άνθρωπος είναι από τη φύση του δημιουργός και γι αυτό μαθαίνει, ανακαλύπτει, τελειοποιεί και παράγει. Εξάλλου, ο άνθρωπος για τη συντήρησή του έχει κοινωνικές, ηθικές, πνευματικές και υλικές ανάγκες, που αντιμετωπίζονται από τη γενική εκπαίδευση, εκπληρώνονται όμως συνολικά ή μερικά με την επαγγελματική εκπαίδευση.

Παρ’ όλα αυτά μέχρι και σήμερα, με πολλή δυσκολία γίνεται γενικά αποδεκτή η επαγγελματική εκπαίδευση ως ισότιμη με τη γενική. Εξάλλου, η χειρωνακτική εργασία εξακολουθεί να θεωρείται υποβαθμισμένη έναντι της πνευματικής. Και παρά τη ραγδαία τεχνολογική και κανονική εξέλιξη και πρόοδο, μπορεί να διαπιστώσει κανείς πόσο λαθεμένες είναι οι αντιλήψεις, που αποδίδουν στην επαγγελματική εκπαίδευση αντιστοιχία με τη χειρωνακτική εργασία και στη γενική με τη διανοητική (πνευματική). Ο συνδυασμός θεωρίας και πράξης στη σημερινή εποχή είναι περισσότερο από ποτέ άλλοτε απαραίτητος. Σε ό,τι αφορά

στη σχέση της γενικής εκπαίδευσης με την Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση πρέπει να επισημάνουμε τις εξής παραμέτρους, (Κ. Ανδριανουπολίτης, 2002)³⁶ :

- Η ανθρωπιστική μόρφωση επιτυγχάνεται με τη συμπλήρωση δύο κατευθύνσεων : Με τη δουλειά και τη μόρφωση.
- Δεν μπορείς να είσαι ανθρωπιστής όταν ασχολείσαι μόνο με τη μόρφωση και όχι με τη δουλειά, ούτε , όταν ασχολείσαι μόνο με τη δουλειά και όχι με τη μόρφωση. Ανθρωπισμός υπάρχει σήμερα και στους χώρους του ακαδημαϊσμού και στους χώρους του επαγγελματισμού.
- Υπάρχει όμως και ένα άλλο είδος ψευδαίσθησης! Ότι δηλαδή η ακαδημαϊκή κατεύθυνση οδηγεί στη μόρφωση και η τεχνική επαγγελματική στην αγορά εργασίας. Ενώ είναι νομοτελειακά γνωστό ότι και οι δυο κατευθύνσεις οδηγούν στην αγορά εργασίας.
- Τα τεχνικοεπαγγελματικά σχολεία , σε όλες τις χώρες, έχει παρατηρηθεί ότι γενικά παρουσιάζουν χαμηλότερο κοινωνικό κύρος., σε σχέση με τα ακαδημαϊκής κατεύθυνσης σχολεία, αλλά ως προς τη χρησιμότητα τα πράγματα αντιστρέφονται.

2.10. Ο ρόλος και η κοινωνική-οικονομική αναγκαιότητα της Τ.Ε.Ε.³⁷

Η εκρηκτική ανάπτυξη της τεχνολογίας δημιούργησε μια νέα κατάσταση στην παραγωγή, στην οικονομία και στην εκπαίδευση. Η ανάπτυξη της Εφαρμοσμένης Επιστήμης, η διάδοση του αυτοματισμού, της πληροφορικής , των τηλεπικοινωνιών, της βιοτεχνολογίας, η χρησιμοποίηση νέων πρώτων υλών και πηγών ενέργειας και η μεταβολή της παραγωγικής διαδικασίας άλλαξαν τους προσωπικούς και κοινωνικούς όρους της ζωής του ανθρώπου.

Παλιότερα , όταν η εργασία ήταν κατά κύριο λόγο χειρωνακτική, οι γνώσεις που απαιτούσε η τεχνολογία ήταν περιορισμένες, γι' αυτό και η εμπειρία μαζί με τη σωματική δύναμη επαρκούσαν για να καλύψουν σε μεγάλο βαθμό τις κοινωνικές ανάγκες. Τις τελευταίες δεκαετίες όμως οι κοινωνίες οργανώνονται σε νέα πρότυπα : Η τεχνολογική πρόοδος αλλάζει καθημερινά και – πολλές φορές- ριζικά τη ζωή του ανθρώπου, γι αυτό και το εκπαιδευτικό “πρότυπο” οφείλει να είναι ανάλογο με τις κοινωνικές διεργασίες και εξελίξεις. Με την έννοια

---

³⁶ ³⁷ Βλ. **Ανδριανουπολίτης Κωνσταντίνος**, «Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση, Επίκαιρη και Απαραίτητη όσο ποτέ», Αθήνα 2002.

αυτή το εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να μεταβάλλεται και να εξελίσσεται, ώστε να είναι σε θέση να παρακολουθεί την ταχύτερη πρόοδο της παγκοσμιοποίησης της γνώσης και της οικονομίας.

Η παρακολούθηση της ιστορίας της Εκπαίδευσης δείχνει ότι οι μεταβολές στην Εκπαίδευση ακολουθούν, σε έκταση και βάθος, τις μεταβολές της κοινωνίας. Ο ρόλος του επαγγελματικού σχολείου σήμερα είναι πολύ σημαντικός για την κοινωνία όχι μόνο επειδή στην Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση εμπλέκονται οικονομικά και κοινωνικά-πολιτικά ενδιαφέροντα, αλλά κυρίως επειδή συναρθρώνεται η τεχνολογία με την παιδεία σε μια καθαρά τεχνοκρατούμενη εποχή. Η τεχνολογία, ανεξάρτητα από τη σχέση της με την παραγωγική διαδικασία, ως αυθύπαρκτο πλέον στοιχείο, καθορίζει σε σημαντικό βαθμό το νόημα της ζωής του ανθρώπου, καθώς πρωταγωνιστεί σε όλες του τις δραστηριότητες. Σήμερα η σημασία της τεχνολογίας θεωρείται αυταπόδεικτη για τη συγκρότηση της προσωπικότητας του ατόμου και τη διαμόρφωση των όρων της ζωής του.

Η ιδιωτική μας ζωή καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την αξιοποίηση της Τεχνολογίας. Η εξοικονόμηση χρόνου σε επίπεδο καθημερινών δραστηριοτήτων, η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, η προώθηση των κοινωνικών επαφών, τα ταξίδια, ακόμη και οι πολιτιστικές απολαύσεις και σε τελευταία ανάλυση οι όροι που καθορίζουν το επίπεδο της ποιότητας διαβίωσης σε μεγάλο βαθμό καθορίζονται από την τεχνολογία. Η ζωή του ανθρώπου θα ήταν πολύ διαφορετική χωρίς την ηλεκτρική ενέργεια, το αυτοκίνητο, την τηλεόραση και τον ηλεκτρονικό υπολογιστή. Από τη δεκαετία του 1990 έχουμε ήδη εισέλθει στην κοινωνία της πληροφορίας, της γνώσης και της καινοτομίας, σε μια κοινωνία δηλαδή που η τεχνολογία στο χώρο της πληροφόρησης και της παραγωγής αλλάζει ταχύτατα.

Οι γρήγορες παραγωγικές και οργανωτικές μεταλλαγές οδηγούν σε γρήγορη απαξίωση της κερκτημένης γνώσης και σε μεγάλες ανακατατάξεις στην αγορά εργασίας. Περίπου 70 % της συσσωρευμένης γνώσης ενός πτυχιούχου απαξιώνεται πια εντός μιας δεκαετίας. Νέα επαγγέλματα εμφανίζονται στο προσκήνιο ενώ ο κάθε πολίτης θα αναγκαστεί να αλλάξει επάγγελμα 4 και 5 φορές στη ζωή του. Κάτω από αυτές τις συνθήκες προβάλλει έντονη η κοινωνική ανάγκη όχι μόνο για ενίσχυση του γνωστικού υπόβαθρου του κάθε νέου πολίτη αλλά και για συνεχή εμπλουτισμό και ανανέωση των γνώσεων και δεξιοτήτων του. Ταυτόχρονα αλλάζει ο χαρακτήρας της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Μπροστά σ' αυτές τις μεγάλες αλλαγές το εκπαιδευτικό σύστημα καλείται να αναπτύξει νέες δομές, να διευρύνει τις προσφερόμενες υπηρεσίες και να χρησιμοποιήσει νέες εκπαιδευτικές μεθόδους για την ποιοτική αναβάθμιση, ώστε να ανταποκριθεί με επιτυχία στις εξελίξεις. Οι γρήγορες αλλαγές στην τεχνολογία, η έκρηξη των πληροφοριών και οι αλλαγές που αυτές επιβάλλουν στην αγορά εργασίας και στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθιστούν τη διεύρυνση των εκπαιδευτικών επιλογών επιτακτική ανάγκη. Ο κάθε πολίτης πρέπει να μπορεί να επιλέγει τον τόπο, το χρόνο και το εύρος της εκπαίδευσης και κατάρτισης του, ώστε να μπορεί να αντεπεξέλθει στις επαγγελματικές, οικονομικές και κοινωνικές του επιδιώξεις. Πρέπει ταυτόχρονα να έχει αναπτύξει τις βασικές δεξιότητες, που απαιτούνται για να κάνει ενσυνείδητες επιλογές.

Στην κοινωνία της γνώσης, το εκπαιδευτικό σύστημα οφείλει να διευρύνει τις ικανότητες του ατόμου για μάθηση, για κριτική αφομοίωση, για χρήση σύγχρονων μεθοδολογικών εργαλείων, για δημιουργική σύνθεση και χρήση των πληροφοριών. Οφείλει, επίσης, να τον εφοδιάσει με αυτά τα προσόντα, που θα του επιτρέψουν να ακολουθήσει μια επιτυχημένη επαγγελματική σταδιοδρομία. Ο διττός ρόλος της εκπαίδευσης, ως κοινωνική επένδυση και κινητήρια δύναμη οικονομικής ανάπτυξης, απασχολεί εδώ και πολλά χρόνια τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με τη συνθήκη της Ρώμης, το 1963 θεσπίστηκε η επαγγελματική κατάρτιση στις χώρες μέλη της Ε.Ο.Κ. με κύριο στόχο την προώθηση της επαγγελματικής κινητικότητας των εργαζομένων.

Η σχολική εκπαίδευση αφέθηκε στην αρμοδιότητα των κρατών μελών ως προς το περιεχόμενο της διδασκαλίας και την οργάνωση των εκπαιδευτικών συστημάτων. Σταδιακά όμως με τις κατά καιρούς τροποποιήσεις της συνθήκης στο πλαίσιο της θεσμικής διεύρυνσης και ενόψει δυο κυρίαρχων προβλημάτων που ανέκυψαν, δηλαδή της συνεχώς αυξανόμενης ανεργίας των νέων καθώς και του εντεινόμενου οικονομικού ανταγωνισμού με τις ΗΠΑ, την Ιαπωνία και τις άλλες ανερχόμενες οικονομικά χώρες στη λεκάνη του Ειρηνικού, η επαγγελματική εκπαίδευση άρχισε να εμφανίζεται σε επίσημα κοινοτικά έγγραφα του εκπαιδευτικού τομέα EDUC52, 1976. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 κυρίως στις χώρες της Ε.Ε., χωρίς να έχει ουσιαστικά αμφισβητηθεί ο κοινωνικός ρόλος της εκπαίδευσης, έχει προκύψει έντονα το ερώτημα του απολογισμού για τα “πρακτικά αποτελέσματα” της εκπαιδευτικής πολιτικής σε σχέση με τις ανάγκες της οικονομίας σε ειδικευμένο δυναμικό.

Μέχρι σήμερα υπάρχει έντονη η τάση των κυβερνήσεων, κυρίως των προηγμένων χωρών, να μετρούν την εξωτερική “αποδοτικότητα” του εκπαιδευτικού συστήματος με βάση τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της οικονομίας τους. Σε πολλά επίσημα ευρωπαϊκά κείμενα κυβερνητικής πολιτικής που αφορούν εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, αναφέρονται συχνά όροι όπως : παραγωγικότητα των αποφοίτων , αποδοτικότητα , ανταγωνιστικότητα , προϊόντα του εκπαιδευτικού συστήματος. Με την πάροδο του χρόνου γίνεται όλο και πιο εμφανές ότι οι εκπαιδευτικοί στόχοι επικεντρώνονται στην αποδοτικότητα των οικονομικών συστημάτων και οι σκοποί τους καθορίζονται περισσότερο σε σχέση με τη «ζήτηση της αγοράς» και λιγότερο με τις «κοινωνικές ανάγκες», όπως αυτές προσδιορίστηκαν στο διάλογο της δεκαετίας του '60.

Ο άμεσος συσχετισμός επιπέδου εκπαίδευσης και ανεργίας, χαρακτηριστικό των τελευταίων δεκαετιών , είναι συνέπεια των εξελίξεων στην αγορά εργασίας, εξελίξεων που ακολουθούν τις βαθιές οικονομικές και τεχνολογικές αλλαγές. Η οικονομία διεθνοποιείται και αυτό αφορά τόσο την ανταλλαγή προϊόντων και υπηρεσιών όσο και τη μεταφορά κεφαλαίων , αλλά και όλα τα στάδια του σχεδιασμού, της ανάπτυξης , της παραγωγής, της διάθεσης και της κατανάλωσης αγαθών. Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στον ευρωπαϊκό συνασπισμό και τους άλλους ισχυρούς διεθνείς συνασπισμούς (ΗΠΑ και λεκάνη του Ειρηνικού), αλλά και ανάμεσα στα κράτη μέλη του, έχει ως αποτέλεσμα την έμφαση στην οικονομική ανάπτυξη και στην αναδιάρθρωση της οικονομίας (βιομηχανική κ.α.) και κατά συνέπεια την πίεση για περαιτέρω αύξηση της παραγωγικότητας, επέκταση της χρήσης των νέων τεχνικών και μεθόδων βελτίωσης της αποδοτικότητας της εργασίας. Σχεδόν σε όλες τις χώρες, όπου οι μαθητές χωρίζονται σε διαφορετικούς τύπους εκπαίδευσης στο τέλος της υποχρεωτικής, έχουν προβλεφθεί μεταβατικοί μηχανισμοί για να αναβάλλεται η τελική επιλογή και για να διευκολύνεται η κινητικότητα των μαθητών μεταξύ των διαφόρων τύπων εκπαίδευσης.

Επιπλέον όλες οι χώρες έχουν υιοθετήσει μέτρα για να αναβαθμίσουν το επίπεδο της Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Τα μέτρα προσδιορίζουν τη σχέση μεταξύ των τεχνικών και γενικών τίτλων σπουδών ή την αναγνώριση της πείρας εργασίας για εκείνους που θέλουν να συνεχίσουν τις σπουδές τους μετά από μια διακοπή. Ακόμη οι τεχνολογικές αλλαγές και η διεύρυνση του τομέα των υπηρεσιών απαιτούν σήμερα υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο και οι άνθρωποι δεν μπορούν πια να ικανοποιούνται όπως στο παρελθόν με μια στοιχειώδη επαγγελματική κατάρτιση. Οι συνδυασμένες δημογραφικές, κοινωνικές, οικονομικές και

πολιτικές αλλαγές έχουν δημιουργήσει νέες απαιτήσεις για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Καμία πλευρά της - δομές, οργάνωση της εκπαίδευσης, κατάρτιση των διδασκόντων – δεν έμεινε ανεπηρέαστη.

Οι στόχοι πάνω στους οποίους στηρίζεται η οργάνωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, είναι σχεδόν κοινοί σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο δεύτερο επίπεδο αυτής (δηλαδή μετά-γυμνασιακό) έχουμε μια φάση διαφοροποίησης της, που αναγνωρίζει διαφορετικά ενδιαφέροντα και ικανότητες των μαθητών και διαφορετικό εύρος του εκπαιδευτικού και επαγγελματικού μέλλοντος που προσδοκούν. Για πολλούς μαθητές το τέλος της κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης συμπίπτει με τη στιγμή που πρέπει να πάρουν αποφάσεις για την μελλοντική τους σταδιοδρομία. Γιατί, όσο και αν η επίδοση είναι το κύριο κριτήριο για την κατάταξη στους διάφορους κλάδους της Β/θμιας Εκπ/σης, οι μαθητές πρέπει να αποκτήσουν συνείδηση των δυνατοτήτων τους και των επιπτώσεων των επιλογών τους, ως προς την οδό που θα ακολουθήσουν κατά τη μετάβασή τους στο ανώτερο δευτεροβάθμιο επίπεδο.

Ο διχασμός μεταξύ γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης δεν είναι η μόνη πρόκληση που αντιμετωπίζουν οι μαθητές, δεδομένου ότι σχεδόν σε όλες τις χώρες προσφέρονται ευκαιρίες μετάβασης από την επαγγελματική στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Οι πραγματικά σημαντικές αποφάσεις αφορούν κυρίως στο τι είδους μελλοντικές σπουδές και στο τι είδους εργασία θα επιλέξει ο μαθητής.

2.11. Κοινωνικές Επιστήμες και Ανάπτυξη Κοινωνικών Δεξιοτήτων

Η εκπαίδευση συμβάλλει στο σχεδιασμό του «κοινωνικού μέλλοντος» αφ' ενός λαμβάνοντας υπόψη τα εκάστοτε οικονομικό-κοινωνικά δεδομένα και αφ' ετέρου επενεργώντας σε αυτά έχοντας τις δικές της αξιακές συνιστώσες. Τεράστιες είναι οι αλλαγές που συντελούνται στις σύγχρονες κοινωνίες στον οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό τομέα.

Η εξέλιξη των νέων τεχνολογιών και η ενσωμάτωσή τους σε όλες σχεδόν τις διαστάσεις της καθημερινής ζωής χτίζουν μια παγκόσμια Κοινωνία της Πληροφορίας με νέα δεδομένα για την απασχόληση και την ποιότητα ζωής. Στην ψηφιακή εποχή ο οικονομικός ανταγωνισμός προσδιορίζεται από την παραγωγή, διανομή και χρήση της γνώσης και πληροφορίας. Οι δομές της εργασίας αλλάζουν. Τα νέα μοντέλα οργάνωσης της εργασίας στηρίζονται στην ευέλικτη

ενοποίηση της επιχείρησης μέσω της αποκεντρωμένης διοίκησης και της αντικατάστασης των κάθετων αλυσίδων διοίκησης με οριζόντιες σχέσεις (ομαδική εργασία) με στόχο την μέγιστη αξιοποίηση του αποθέματος γνώσεων και ικανοτήτων των εργαζομένων για την αύξηση της παραγωγικότητας. Επιπλέον η εισαγωγή της τεχνολογίας της πληροφορικής και των επικοινωνιών σε όλους τους τομείς της οικονομίας μετατοπίζει το ενδιαφέρον από την εξειδίκευση σύμφωνα με το τεύλορικό μοντέλο προς το μοντέλο του εργαζόμενου πολλαπλών καθηκόντων (πολυειδίκευση) και συνεπώς δίνεται έμφαση στην ικανότητα του εργαζόμενου να αφομοιώνει και να αποκτά γνώσεις.

«Οι παράμετροι που διαμορφώνουν το πλαίσιο των προσόντων του αυριανού εργαζόμενου δεν είναι απλώς και μόνο η απόκτηση εξειδικευμένων επαγγελματικών δεξιοτήτων, αλλά επίσης ό,τι σχετίζεται με ζητήματα οργάνωσης, ευρύτερων ικανοτήτων και συμπεριφοράς. Ο σύγχρονος εργαζόμενος θα πρέπει να διαθέτει «οριζόντιες» ικανότητες που μπορούν να αξιοποιηθούν σε οποιαδήποτε θέση εργασίας και των οποίων η βαρύτητα στα συστήματα αξιολόγησης του προσωπικού των επιχειρήσεων αυξάνεται, όπως:

• Ικανότητες μάθησης-αυτοδιδασκαλίας ως αναγκαιότητα των συνεχώς μεταλασσόμενων συνθηκών στο περιβάλλον εργασίας

• Ικανότητες συνεργασίας στο πλαίσιο της ομαδικής εργασίας καθώς και ικανότητες οργάνωσης

• Ικανότητες επικοινωνίας και άσκησης επιρροής ως βασική προϋπόθεση διακίνησης και προώθησης προϊόντων και υπηρεσιών», (INE, 2004).³⁸

Παράλληλα η σύγχρονη κοινωνία της γνώσης και πληροφορίας εγκυμονεί τον κίνδυνο δημιουργίας νέων διακρίσεων ανάμεσα σε πληροφοριακά και γνωσιακά έχοντες και μη έχοντες. Εγκυμονεί την περιθωριοποίηση. Η πολιτεία έχει χρέος να παρέχει ίσες ευκαιρίες και τα απαραίτητα εφόδια. Οι πολιτικές προκλήσεις στο σύγχρονο κόσμο που αναζητά μια ταυτότητα πέραν των «κλειστών» κοινωνιών των εθνών-κρατών είναι πολλές. Ασφαλώς το πολιτικό μέλλον των δυτικών κοινωνιών είναι δεμένο με την κοινωνία των πολιτών και το «διαφωτιστικό» παρελθόν της, το οποίο πρέπει να διαφυλαχθεί ως η πνευματική κληρονομιά

---

³⁸ INE, **Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ**, «Κοινωνικές Επιστήμες και Ανάπτυξη των Κοινωνικών Δεξιοτήτων», Μηνιαία Έκδοση του INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Άννα Κοντονή, Τεύχος 106, Μάιος 2004.

όχι μόνο της Ευρώπης, αλλά όλων των ανθρώπων. Η νέα κοινωνία για να είναι πράγματι δημοκρατική πρέπει, μεταξύ των άλλων, να διαθέτει ενεργούς πολίτες, δηλαδή πολίτες με:

- Ικανότητες κριτικού συλλογισμού σύνθετων συστημάτων
- Ικανότητες επικοινωνίας και σύλληψης της πολλαπλότητας των νοημάτων
- Ικανότητες διαμεσολάβησης στις διαφορές
- Ικανότητες ανάλυσης, άμεσης αντιμετώπισης και επίλυσης προβλημάτων, πρωτοβουλίας και καινοτομικών παρεμβάσεων
- Ικανότητες δράσης μέσα από τις διαφορές σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο

Το διακύδευμα του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος, των τυπικών και άτυπων μορφών διαβίου εκπαίδευσης και του συστήματος κατάρτισης θα είναι η ετοιμότητά τους για την καλλιέργεια όλων των ανωτέρω ικανοτήτων, οι οποίες ανήκουν «φύσει» στον κάθε άνθρωπο. Ο βαθμός χρήσης τους εξαρτάται από τον τρόπο και το είδος της παρεχόμενης εκπαίδευσης η οποία οδηγεί στην ανάπτυξη δεξιοτήτων. Οι ανωτέρω ικανότητες μέσα από την εκπαιδευτική πράξη μετουσιώνονται σε κοινωνικές δεξιότητες για την προσωπική επαγγελματική και κοινωνική ανάπτυξη. Η δε καλλιέργεια τους είναι συνυφασμένη με την ενεργητική μάθηση.

«Με τον όρο **«παθητική μάθηση»** εννοούμε ως την αντιμετώπιση του εκπαιδευμένου ως μη δυνάμενου να αυτενεργήσει επί του γνωστικού αντικειμένου όπου η σωστή διαμόρφωση των παραστάσεων επιτυγχάνεται με καταναγκασμούς ικανούς να υποτάξουν τον εκπαιδευόμενο, όπως με τον έλεγχο και τον χαρακτηρισμό του ως «έξυπνου-καλού», «χαμηλής ευφυΐας-κακού» κλπ. Αντίθετα με την «παθητική μάθηση», η ενεργητική μάθηση επικεντρώνεται στην αναζήτηση της ταυτότητας του εκπαιδευόμενου. Το ζητούμενο είναι να αντιληφθεί ο εκπαιδευόμενος τις διαδικασίες που οδηγούν στην δημιουργία της γνώσης. Ο σκοπός δεν είναι η εκμάθηση έτοιμων αληθειών, αλλά να μάθει ο εκπαιδευόμενος να τις κατακτά μόνος του.

Πιο συγκεκριμένα, η ενεργητική μάθηση πιστεύει σε μια ποικιλία θεμάτων, μέσων και τεχνικών μέσων μάθησης, ώστε να ικανοποιούνται τα εκάστοτε ατομικά ενδιαφέροντα. Επίσης, δεν ενδιαφέρεται να δώσει «ποσότητα» γνώσεων, αλλά τρόπους άσκησης της νόησης. Στην

αίθουσα ο εκπαιδευόμενος πρέπει να μαθαίνει από τον εκπαιδευτή την «τέχνη», δηλαδή την μέθοδο να αποκτά νέες γνώσεις με την προσωπική του εργασία», (INE, 2004)³⁹.

Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης είναι ο απώτερος στόχος της ενεργητικής μάθησης και βασική αρχή είναι η εκκίνηση από τον βιωματικό κόσμο των εκπαιδευομένων. Ο εκπαιδευόμενος ξεκινώντας από τις εμπειρίες και τα βιώματά του προχωρά στην χώρο-χρονική τους υπέρβαση ανακαλύπτοντας, αναλύοντας και ερμηνεύοντας ευρύτερα φαινόμενα με την βοήθεια των οποίων στην συνέχεια αντιμετωπίζει αναστοχαστικά και κριτικά τον ιδιαίτερο, προσωπικό του κόσμο. Είναι γενική παραδοχή ότι η εμπειρία αποτελεί τη βάση κάθε μάθησης. Ο κύκλος της μάθησης αρχίζει με την συγκεκριμένη εμπειρία και τον στοχασμό επάνω σε αυτήν. Συνεχίζει με την αναζήτηση νέας γνώσης και εμπειρίας δια μέσου της πράξης, του ενεργού πειραματισμού, για να οδηγηθούμε στην σύλληψη των αφηρημένων εννοιών και τον περαιτέρω κριτικό στοχασμό.

2.12. Εκπαίδευση & Κατάρτιση στην Ευρωπαϊκή Ένωση⁴⁰

Στην Ευρώπη, τα διαφορετικά συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης των κρατών μελών έχουν διαμορφωθεί ως έκφραση και αντανάκλαση των ξεχωριστών εθνικών πολιτισμών. Στόχος της εκπαιδευτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας είναι η ενθάρρυνση της ευρωπαϊκής συνεργασίας μέσα από την κατανόηση των διαφορετικών εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων και τη διαφύλαξη της πολύμορφης εκπαιδευτικής εμπειρίας των Ευρωπαϊκών χωρών. Κάθε κράτος μέλος αναλαμβάνει, με βάση την "αρχή της επικουρικότητας", την πλήρη ευθύνη για την οργάνωση του εκπαιδευτικού του συστήματος και το περιεχόμενο των προγραμμάτων του.

Στα πλαίσια αυτά, ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν συνίσταται στη διαμόρφωση ενός κοινού εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά στην ενθάρρυνση της συνεργασίας των κρατών μελών, στηρίζοντας και συμπληρώνοντας τη δράση τους, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης, την όσο το δυνατόν καλύτερη αξιοποίηση των ευκαιριών για εκπαίδευση και την προώθηση της διακρατικής κινητικότητας των εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτών μέσα στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Για την επίτευξη των στόχων της, η Ευρωπαϊκή

---

³⁹ INE, **Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ**, «Κοινωνικές Επιστήμες και Ανάπτυξη των Κοινωνικών Δεξιοτήτων», Μηνιαία Έκδοση του INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Άννα Κοντονή, Τεύχος 106, Μάιος 2004.

⁴⁰ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. www.ypepth.gr και www.kepe.gr

Κοινότητα έχει θεσμοθετήσει φορείς και δίκτυα που συμβάλλουν στην προαγωγή της Ευρωπαϊκής διάστασης της παιδείας και στο συντονισμό της ευρωπαϊκής προσέγγισης στα προβλήματα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Τέτοιοι φορείς και δίκτυα είναι το **Δίκτυο Ευρυδίκη**, το **CEDEFOP** και το **Ευρωπαϊκό Κέντρο Κατάρτισης**.

▼ Δίκτυο Ευρυδίκη

Η Ευρυδίκη αποτελεί το Ευρωπαϊκό δίκτυο πληροφόρησης για την εκπαίδευση. Παρέχει συγκρίσιμες πληροφορίες σχετικά με την πολιτική, τη δομή, τη διοίκηση και το νομικό καθεστώς των εκπαιδευτικών συστημάτων των χωρών μελών και χωρών εταίρων σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, ενώ επίσης παρέχει πληροφορίες για το σύνολο των φορέων του εκπαιδευτικού χώρου στην Ευρώπη. Στο δίκτυο αυτό συμμετέχουν 30 χώρες: 25 κράτη-μέλη, 3 χώρες της ΕΦΤΑ/ΕΕΑ και 2 υπό ένταξη ευρωπαϊκές χώρες (Βουλγαρία και Ρουμανία).

Το δίκτυο Ευρυδίκη έχει δημιουργήσει μία δυναμική βάση δεδομένων - Eurybase, στην οποία περιγράφονται τα εκπαιδευτικά συστήματα των 30 χωρών που συμμετέχουν στο δίκτυο, ενώ ταυτόχρονα παρέχονται συνοπτικές πληροφορίες σχετικά με το πολιτικό και οικονομικό σύστημα κάθε χώρας. Οι πληροφορίες είναι διαθέσιμες στα αγγλικά καθώς και στην επίσημη γλώσσα της περιγραφείσας χώρας.

Το δίκτυο Ευρυδίκη συγκροτείται από τις επιμέρους εθνικές μονάδες που έχουν ως σκοπό την παροχή πληροφοριών και συμβουλών όσον αφορά στο εκπαιδευτικό σύστημα, στις εκπαιδευτικές αρχές κάθε βαθμίδας, στις Δημόσιες Υπηρεσίες και στους λήπτες των πολιτικών αποφάσεων. Οι δραστηριότητες του δικτύου συντονίζονται από την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία, η οποία είναι υπεύθυνη για την κεντρική καθοδήγηση του Δικτύου και το συντονισμό των δραστηριοτήτων του. Η αντίστοιχη εθνική υπηρεσία της Ελλάδας υπάγεται στη Δ/ση Ε.Ε. του Υπουργείου Παιδείας: Γ' Τμήμα, Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την Εκπαίδευση "Ευρυδίκη".

▼ CEDEFOP

Το Cedefop (European Centre for the Development of Vocational Training) είναι το κέντρο αναφοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση και εδρεύει στη Θεσσαλονίκη. Παρέχει πληροφορίες και επιστημονικές αναλύσεις σχετικά με τα συστήματα, τις πολιτικές, την έρευνα και την πρακτική στον τομέα της επαγγελματικής κατάρτισης. Επίσης προωθεί την ανάπτυξη μίας συντονισμένης ευρωπαϊκής προσέγγισης στα

προβλήματα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης διευκολύνοντας τις ανταλλαγές, τη συνεργασία και τη συνέργεια μεταξύ διαφορετικών ομάδων στόχου: υπεύθυνων φορέων για τη χάραξη στρατηγικής, κοινωνικών εταίρων, ερευνητών και επαγγελματιών της επαγγελματικής κατάρτισης.

▼ Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Επαγγελματικής Κατάρτισης

Το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Επαγγελματικής Κατάρτισης (European Training Foundation) έχει ως αποστολή να συνεπικουρεί και να υποστηρίζει τη διαδικασία μεταρρύθμισης και εκσυγχρονισμού των συστημάτων επαγγελματικής κατάρτισης στις συνεργαζόμενες χώρες, στα πλαίσια της εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε. Η δράση του εξαπλώνεται σε τέσσερις μεγάλες ομάδες χωρών: τις υποψήφιες για προσχώρηση στην Ε.Ε. χώρες, τις χώρες και τα εδάφη της νοτιοανατολικής Ευρώπης, τα νέα ανεξάρτητα κράτη και τη Μογγολία, καθώς και τις χώρες και τα εδάφη που καλύπτει το πρόγραμμα MEDA. Το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Επαγγελματικής Κατάρτισης εδρεύει στο Τορίνο της Ιταλίας. Έχει στενή συνεργασία με το Cedefop και παρέχει τεχνική υποστήριξη στο πρόγραμμα Tempus.

▼ Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας

Ο θεσμός των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (Σ.Δ.Ε.) εφαρμόζεται στα πλαίσια της καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού ενηλίκων που έχουν απομακρυνθεί από τη βασική εκπαίδευση και δε διαθέτουν τα απαραίτητα προσόντα και δεξιότητες ώστε να προσαρμοστούν στις σύγχρονες επαγγελματικές απαιτήσεις. Έτσι παρέχεται η δυνατότητα σε νέους από 18 έως 30 ετών που είχαν εγκαταλείψει το σχολείο, να ολοκληρώσουν την υποχρεωτική εννιάχρονη εκπαίδευση. Στα Σ.Δ.Ε. εφαρμόζονται ειδικά προγράμματα ταχύρυθμης δημοτικής και γυμνασιακής εκπαίδευσης και στους αποφοίτους χορηγείται απολυτήριο τίτλος, ισότιμος προς το απολυτήριο του Δημοτικού και του Γυμνασίου. Ο τίτλος επιτρέπει την εγγραφή στο Ενιαίο Λύκειο, στα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (Τ.Ε.Ε.) και στα μεταγυμνασιακά Ι.Ε.Κ., καθώς και την παρακολούθηση ορισμένων προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα διαρκεί 18 μήνες και ορίζεται σε 20 ώρες την εβδομάδα, οι οποίες πραγματοποιούνται απογευματινές ώρες. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι οι υποψήφιοι να κατοικούν στους νομούς όπου λειτουργούν Σ.Δ.Ε. Σήμερα λειτουργούν 5 Σχολεία Δεύτερης

Ευκαιρίας, στην Αθήνα (Περιστέρι και Μενίδι), στην Πάτρα, στη Θεσσαλονίκη και στο Ηράκλειο Κρήτης, ενώ στο μέλλον προβλέπεται η ίδρυση περισσότερων σχολείων. Η ίδρυση των Σ.Δ.Ε. γίνεται ύστερα από εισήγηση του Ινστιτούτου Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Ι.Δ.ΕΚ.Ε) και μετά από συνεργασία με τους οικείους Ο.Τ.Α. για την εξασφάλιση των προϋποθέσεων λειτουργίας αυτών.

2.13. Βασικές Διαπιστώσεις-Συμπεράσματα

Αναμφίβολα υπάρχουν σημαντικά προβλήματα που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν είτε εγγενή, καθώς αφορούν το ίδιο το σύστημα, τη διάρθρωσή του, την θεσμική του συγκρότηση και τα χαρακτηριστικά του, είτε του ευρύτερου οικονομικού και κοινωνικού περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο λειτουργούν, όπως για παράδειγμα η σύνδεση του συστήματος με τους ευρύτερους οικονομικούς και κοινωνικούς στόχους της χώρας. Η εμπλοκή στο σύστημα ενός μεγάλου αριθμού φορέων και υπηρεσιών, απαιτεί αφ' ενός μεν το ξεκαθάρισμα του ρόλου ενός εκάστου εξ αυτών, αφ' ετέρου ένα ικανοποιητικό συντονισμό των λειτουργιών ώστε οι δράσεις τους να καταστούν αποτελεσματικές. Και ασφαλώς η αποτελεσματικότητα των δράσεων αυτών θα φανεί τόσο μέσα από την αναβάθμιση των δεξιοτήτων και των προσόντων του εργατικού δυναμικού όσο και μέσα από την μείωση της ανεργίας. Ωστόσο καθίσταται φανερό ότι τα τελευταία χρόνια καταβάλλεται συστηματική προσπάθεια συγκρότησης, εξορθολογισμού και αναβάθμισης των υπηρεσιών της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης. Ασφαλώς βέβαια και υπάρχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης, που εκτιμάται ότι μπορεί να καλυφθούν, μόλις εμφανιστούν τα αποτελέσματα των σχετικών δράσεων που έχουν δρομολογηθεί. Η περαιτέρω βελτίωση του συστήματος θα συμβάλλει, με την σειρά της, στην κοινωνική του καταξίωση, στην ευρύτερη του αποδοχή και στην αύξηση της αποτελεσματικότητας των δράσεών του, ώστε τα όντως χαμηλά μερίδια της συμμετοχής των ατόμων, σύντομα να βελτιωθούν προς όφελος των εργαζομένων και του κοινωνικού συνόλου γενικότερα.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Ελληνική Βιβλιογραφία

- ✓ *Ανδριανουπολίτης Κ.*, «Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια: Ο νέος θεσμός», ΟΕΔΒ 2000.
- ✓ *Ανδριανουπολίτης Κ.*, «Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση, Επίκαιρη και Απαραίτητη όσο ποτέ», Αθήνα 2002.
- ✓ *Βεργίδης Δ.*, «Μελέτη για τις προδιαγραφές του περιεχομένου των προγραμμάτων εκπαίδευσης εκπαιδευτών», ΕΚΕΠΙΣ, Αθήνα 2002.
- ✓ *Βεργίδης Δ. και Καραλής Θ.*, «Εκπαίδευση ενηλίκων – Σχεδιασμός», 1999.
- ✓ *Δεδουσόπουλος Α.*, «Συστήματα διερεύνησης των αναγκών τεχνικής και επαγγελματικής κατάρτισης», Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2000.
- ✓ *Δημουλάς Κ. και Παπαδόγαμβρος Β.*, «Εκπαίδευση και Επαγγελματική Κατάρτιση», κεφ. 3, ΙΝΕ, Αθήνα 2000.
- ✓ *Δημουλάς Κ. και Παπαδόγαμβρος Β.*, «Εκπαίδευση και Επαγγελματική Κατάρτιση» από το «ΟΝΕ, Ανταγωνιστικότητα και Διαρθρωτικές Αλλαγές» Επιμ. Ρομπόλης Σ., ΙΝΕ / ΓΣΕΕ, 2000.
- ✓ *ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ*, «Σύστημα Παρακολούθησης και Αξιολόγησης Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης», Εκδόσεις «Μεταίχμιο», 2002.
- ✓ *Ευστράτογλου Α., Δέδε Ι., Μακρυγιάννη Α., κ.α.*, «Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση και Πιστοποίηση. Διαδικασία και Αποτελέσματα ΚΕΚ 2001-2003», ΕΚΕΠΙΣ, Αθήνα 2003.
- ✓ *Ζιωμάς Δ., Καραλής Θ., Κόκκος Α. και Χρυσάκης Μ.*, «Μελέτη για τον προσδιορισμό των γνώσεων και δεξιοτήτων των εκπαιδευομένων εκπαιδευτών», Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Αθήνα 2002.

✓ **Ιακωβίδης Γ.**, «Η Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση στην Ελλάδα. Προσέγγιση μέσα από τη σύγκριση του Ελληνικού και του Γερμανικού Συστήματος», Gutenberg, Αθήνα 1998.

✓ **INE, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ**, «Κοινωνικές Επιστήμες και Ανάπτυξη των Κοινωνικών Δεξιοτήτων», Μηνιαία Έκδοση του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Άννα Κοντονή, Τεύχος 106, Μάιος 2004.

✓ **Κάζης Δ. και Τσαγκούρης Θ.**, «Franchising: Αξιολόγηση και προοπτικές της δικαιόχρησης στον ελληνικό χώρο», Έκθεση 42, ΚΕΠΕ, Αθήνα 2004.

✓ **Κάρμας Κ. Α.**, «Εκπαίδευση» στο: «Η Ανάπτυξη της Ελλάδας: Παρελθόν, Παρόν και Προτάσεις Πολιτικής», Μέρος Τρίτο, Κεφάλαιο 30, (Επιμέλεια Λ. Αθανασίου), ΚΕΠΕ, Αθήνα 1990.

✓ **Κάρμας Κ. Α.**, «Η ελληνική εκπαίδευση στον ορίζοντα του 2000», Εκθέσεις 20, ΚΕΠΕ, Αθήνα 1995.

✓ **Κατσανέβας Θ.**, «Επαγγέλματα του μέλλοντος», Εκδόσεις «Παπαζήση», 1998.

✓ **ΚΕΠΕ**, Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών, «Οικονομικές και Κοινωνικές Επιπτώσεις για την Ελλάδα της υπό συζήτηση οδηγίας για την απελευθέρωση του τομέα των υπηρεσιών στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά», Αθήνα, Μάιος 2005.

✓ **Κωτσίκης Ε.**, «Εισαγωγή στην επαγγελματική εκπαίδευση», Εκδόσεις «Έλλην», 1997.

✓ **Μαυρογιώργος Γ.**, «Μελέτη για τις διαδικασίες αξιολόγησης και πιστοποίησης των υποψηφίων εκπαιδευτών/τριων ΣΕΚ», Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Αθήνα 2003.

✓ **Μπαλούρδος Δ. και Χρυσάκης Μ.**, «Προγράμματα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης : Στατιστικές Ενδείξεις, Αξιολόγηση και Προοπτικές», Στο: Μαράτου Αλιμπράντη Λ., Χατζηγιάννη Α., (Επ.) : Ανεργία, Εργασία, Εκπαίδευση-Κατάρτιση στην Ελλάδα και στη Γαλλία, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1998.

✓ **Μυλωνάς Θ.**, «Ιδιωτικοποίηση της Εκπαίδευσης: Λύση ή Παράλυση;» στο Α. Καζαμιάς-Μ. Κασσωτάκης, «Ελληνική Εκπαίδευση: Προοπτικές ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού», Εκδόσεις Σείριος, σ.σ. 227-241, Αθήνα 1995.

✓ **Ναζάκης Χ.**, «Οι βιομηχανίες της γνώσης και της πληροφορίας. Κριτική της κοινωνίας της πληροφορίας», Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 1995.

✓ **Παληός Ζ.**, «Κατάρτιση – Απασχόληση», ΙΝΕ / ΓΣΕΕ, 2002.

✓ **Παληός Ζ., Δημουλάς Κ. και Παπαδόγαμβρος Β.**, «Κατάρτιση-Απασχόληση», ΙΝΕ / ΓΣΕΕ 2003.

✓ **Παληός Ζ.**, επιμέλεια, «Κατάρτιση – Απασχόληση», ΙΝΕ / ΓΣΕΕ, Αθήνα 2003.

✓ **Παπαδόγαμβρος Β.**, «Επαγγελματική Κατάρτιση και Απασχόληση. Τα συστήματα επαγγελματικής κατάρτισης και απασχόλησης στο Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο», Πάντειο Πανεπιστήμιο, Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρωπίνου Δυναμικού, Εργασία 2002.

✓ **Παπαδόγαμβρος Β.**, «Επαγγελματική Κατάρτιση και Απασχόληση», Τα συστήματα Επαγγελματικής Κατάρτισης και Απασχόλησης στο Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα-Εργασία 2002.

✓ **Παρασκευόπουλος Χ.**, «Κοινωνικό Κεφάλαιο και Θεσμικά Δίκτυα Συλλογικής Εκμάθησης», ΤΟΠΟΣ, Νο 12, 1997.

✓ **Πορφυρίδης Γ.**, «Ο ρόλος της Συνεχιζόμενης Κατάρτισης των εργαζομένων στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων, Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων, τ. 41, 2006.

✓ **Ρομπόλης Σ., Δημουλάς Κ. και Γαλατά Β.**, « Η Δια Βίου Επαγγελματική Κατάρτιση στην Ελλάδα», ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα 1999.

✓ **Σκουρής Β.**, «Γνώμη Πρωτοβουλίας της Ολομέλειας της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος για την Επαγγελματική Κατάρτιση», Αθήνα, 18 Ιουνίου 1999.

✓ **ΤΕΕ-ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ**, «Η Εκπαίδευση», Γ.Πενέλης- Α,Καλοφωλιάς- Κ.Ρωμαΐδου- Φ.Χουλιάρης, Αθήνα 19-21 Απριλίου 2005.

✓ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ**, «Ενιαίο Σύστημα για την Διαχείριση της Επαγγελματικής Κατάρτισης», Αθήνα 2002.

✓ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ**, «Προκήρυξη Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης», Αθήνα 2000.

✓ *Χασάπης Δ.*, «Ποιότητα στη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση στην Ελλάδα», Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Αθήνα 1994.

✓ *Χασάπης Δ.*, «Πρόσβαση, ποιότητα και εύρος της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης στην Ελλάδα», Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Αθήνα 1994.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑΣ

B. Ξένη Βιβλιογραφία

✓ *Begg I.*, « Training as an instrument of regional policy. A new panacea? », *Regional Studies*, (24): (4): p.p. 357-371, 1990.

✓ *Bolle M.*, «Vocational training and job creation schemes in the countries of European Community», CEDEFOP, Berlin 1987.

✓ *Cohen L. and Manion L.*, «Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας», Αθήνα 1997.

✓ *Hoxby C. M.*, NBER Reporter on Line: Winter 2003, Program Report: Economics of Education, 2003.

✓ *Hoxby, C.*, «Economics of Education», NBER Reporter, Winter 2002-2003.

✓ *Kennedy P.*, «Προετοιμασία για τον 21^ο αιώνα», Εκδόσεις Νέα Σύνορα, Αθήνα 1994.

✓ *Lazaro G.*, «The impact of information and communication technologies on the occupational skills and training needs», in Cedefop reference Document, European trends in the development of occupations and qualifications Vol. II, p.p. 103-114, Salonica 1999.

✓ *North D.*, «Institutions, Institutional Change and Economic Performance», Cambridge, Cambridge University, Press 1990.

✓ *Rogers A.*, «Η εκπαίδευση των ενηλίκων», Εκδόσεις «Μεταίχμιο», Αθήνα 1999.

✓ *Scarpetta S., Hemmings, Tressel and Woo*, «The Role of Policy and Institutions for Productivity and Firm Dynamics: Evidence from Microindustry Data», OECD Economics Department, Working Paper 283, 2002.

✓ *WORLD BANK*, «Policies for effective training», World Bank Policy Bulletin, (5): (1): p.p. 2-5, 1994.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ & ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ**3.1. Στρατηγικές Εκπαίδευσης Ενηλίκων και Επιμόρφωση των Δημοσίων Υπαλλήλων**

Η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και κυρίως ο εκσυγχρονισμός των δεξιοτήτων και η επέκταση της δια βίου μάθησης είναι αποφασιστικής σημασίας στην οικονομία που βασίζεται στη γνώση. Στο πεδίο αυτό η αρχική επαγγελματική κατάρτιση και η συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην προσαρμογή του ανθρώπινου δυναμικού στις νέες συνθήκες οργάνωσης της εργασίας και στις νέες τεχνολογίες. Κεντρικός στόχος των είναι η ανάπτυξη και βελτίωση των προσόντων και των ικανοτήτων των ανέργων και των εργαζομένων και η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης.

Η κατάρτιση είναι ένα σύνολο ενεργειών που σχεδιάζονται με σκοπό την απόκτηση από τον καταρτιζόμενο αναγκαίων επαγγελματικών γνώσεων και δεξιοτήτων. Ειδικότερα η Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση, αποτελεί μία διαρκή διαδικασία, που έχει σκοπό να διασφαλίσει ότι οι γνώσεις και δεξιότητες του ατόμου προσαρμόζονται συνεχώς και ανταποκρίνονται στις εξελισσόμενες απαιτήσεις της θέσης εργασίας του και των αναγκών της αγοράς εργασίας. Συνεπώς η συνεχιζόμενη εκπαίδευση αποβλέπει στη συντήρηση, ανανέωση, αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό των επαγγελματικών γνώσεων και δεξιοτήτων. Συνήθως οργανώνεται και παρέχεται από τον φορέα κατάρτισης ή τον ίδιο τον εργοδότη με συστηματικό ή μη τρόπο, εντός ή εκτός του χώρου εργασίας και καμιά φορά και με εκπαιδευτικά ταξίδια στο εξωτερικό. Μπορεί να επιτελείται και με πρωτοβουλία του εργαζόμενου με τη συμμετοχή του σε επαγγελματικά συνέδρια, σε ειδικά επιμορφωτικά σεμινάρια και άλλα προγράμματα ταχύρυθμης επιμόρφωσης.

«Το 1996 ορίστηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως «Ευρωπαϊκό Έτος για τη δια βίου Εκπαίδευση και Κατάρτιση». Στο πλαίσιο αυτής της πρωτοβουλίας, οργανώθηκαν σε όλα τα κράτη – μέλη, εκδηλώσεις, με σκοπό την ευρεία συζήτηση του Λευκού Βιβλίου για την εκπαίδευση και την κατάρτιση, που εκπονήθηκε το 1995 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή». Τον

ίδιο χρόνο ο Ο.Ο.Σ.Α. εξέδωσε το βιβλίο-πρόταση «Να κάνουμε τη δια βίου μάθηση πραγματικότητα για όλους». Στην έκθεση της διεθνούς επιτροπής της UNESCO για την εκπαίδευση στον 21ο αιώνα, που εκδόθηκε επίσης το 1996, υπογραμμίστηκε ότι «Η έννοια της δια βίου εκπαίδευσης φαίνεται ότι είναι ένα από τα κλειδιά για την είσοδο στον 21^ο αιώνα». Θα πρέπει, ωστόσο, να υπογραμμίσουμε ότι υπάρχουν τουλάχιστον τρεις διαφορετικές αντιλήψεις για τη γνώση, που στηρίζονται σε διαφορετικές αξίες και αντανακλούν διαφορετικά επιχειρήματα υπέρ της δια βίου εκπαίδευσης και μάθησης:

✓ η δημοκρατική αντίληψη της γνώσης για την ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης, της συνοχής και της συμμετοχής,

✓ η οικονομική αντίληψη της γνώσης που εξυπηρετεί την αύξηση του εισοδήματος, τη δημιουργία πλούτου και την (παγκόσμια) ανταγωνιστικότητα, και

✓ η γνωσιοκεντρική αντίληψη, στην οποία η παραγωγή γνώσης αποτελεί την αφετηρία και την πρωταρχική αξία.

3.2. Η ευρωπαϊκή πολιτική στον τομέα της δια βίου μάθησης¹

Φαίνεται ότι στις αρχές του 21ου αιώνα η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει υιοθετήσει μια σύνθετη αντίληψη για τη γνώση και για τη δια βίου εκπαίδευση και μάθηση, όπως προκύπτει και από τον ορισμό που παραθέτουμε στη συνέχεια. Η δια βίου μάθηση πρέπει να καλύπτει τη μάθηση από την προσχολική ηλικία έως την περίοδο μετά τη συνταξιοδότηση, καθώς και όλο το φάσμα των επίσημων, των ανεπίσημων και των άτυπων μορφών μάθησης. Εξάλλου, ως δια βίου μάθηση πρέπει να νοηθεί κάθε δραστηριότητα μάθησης που αναλαμβάνεται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής, με στόχο τη βελτίωση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων σε μια προοπτική ανάπτυξης του ατόμου, του πολίτη, καθώς και σε κοινωνική ή/ και συνδεδεμένη με την απασχόληση προοπτική (*Ψήφισμα του Συμβουλίου της Ε.Ε. για τη δια βίου μάθηση, Βρυξέλλες, 27/6/2002*).

Από το ψήφισμα του Συμβουλίου φαίνεται ότι στη δια βίου μάθηση περιλαμβάνονται όλες οι δραστηριότητες βελτίωσης των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων, αφενός στην

¹ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Βεργίδης Δημήτριος, «Στρατηγικές Εκπαίδευσης Ενηλίκων και Επιμόρφωση των Δημοσίων Υπαλλήλων», Εισήγηση στο Πλαίσιο της Ημερίδας με θέμα «Νέα Αντίληψη για την επιμόρφωση στην Δημόσια Διοίκηση», Πανεπιστήμιο Πατρών, Αθήνα 4 Φεβρουαρίου 2005.

προοπτική της ανάπτυξης του ατόμου και του πολίτη, αφετέρου στο επίπεδο της κοινωνικής ένταξης και της απασχόλησης. Η προσεκτική μελέτη των ευρωπαϊκών επίσημων κειμένων δείχνει, ωστόσο, ότι ο στρατηγικός προσανατολισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι προς την **οικονομική αντίληψη για τη γνώση**. Οι ανάγκες της οικονομίας και πιο συγκεκριμένα της αγοράς, επικαθορίζουν τον προσανατολισμό της δια βίου εκπαίδευσης και μάθησης και κυρίως της εκπαίδευσης ενηλίκων. Η απασχολησιμότητα και η προσαρμοστικότητα των εργαζομένων, και η ικανότητα για επαγγελματική κινητικότητα αποτελούν τον πρωταρχικό σκοπό της εκπαιδευτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε όλα τα επίπεδα. Όπως χαρακτηριστικά τονίζεται σε σχετική Ανακοίνωση της Επιτροπής, απαιτούνται επενδύσεις για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.

... εάν η Ένωση στο σύνολό της υστερεί τη στιγμή αυτή ως προς τους στόχους της στην οικονομία της γνώσης σε σχέση με ορισμένους από τους κυριότερους ανταγωνιστές της, αυτό εν μέρει οφείλεται στις συγκριτικά χαμηλότερες επενδύσεις στο ανθρώπινο δυναμικό.

Η διαπίστωση αυτή είναι ιδιαίτερα ανησυχητική, εάν ληφθεί υπόψη ότι οι νέες απαιτήσεις που γεννά η κοινωνία και η οικονομία της γνώσης θα πολλαπλασιαστούν τα προσεχή έτη. Απέναντι στην πιθανή αύξηση της μέσης διάρκειας ενεργού απασχόλησης και στις επιταχυνόμενες οικονομικές και τεχνολογικές αλλαγές, οι πολίτες θα υποχρεούνται να αναβαθμίζουν τις δεξιότητες και τα προσόντα τους όλο και συχνότερα. Παράλληλα, η κοινωνία της γνώσης παράγει νέες ανάγκες όσον αφορά την κοινωνική συνοχή, την ενεργό συμμετοχή στην κοινωνία και την προσωπική ολοκλήρωση, στις οποίες μόνον η εκπαίδευση και η κατάρτιση είναι σε θέση να ανταποκριθούν (*Ανακοίνωση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βρυξέλλες, 11/11/2003*).

Προσθέτουμε ότι, σύμφωνα με την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Βρυξέλλες, 20/11/2002), το μέσο επίπεδο συμμετοχής στη δια βίου μάθηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να είναι τουλάχιστον το 15% του ενήλικου πληθυσμού σε ηλικία εργασίας (ηλικιακή ομάδα 25-64 ετών) έως το 2010, και σε καμία χώρα το ποσοστό αυτό δεν θα πρέπει να είναι μικρότερο του 10%. Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η δια βίου εκπαίδευση και μάθηση αποτελεί πεδίο δραστικών παρεμβάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ο

πληθυσμός-στόχος είναι κατά κύριο λόγο οι ενήλικοι που βρίσκονται σε παραγωγική ηλικία. Διευκρινίζουμε ότι η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ομαδοποιεί τις νέες ανάγκες του ανθρώπινου δυναμικού, που συνεπάγεται η **κοινωνία και η οικονομία της γνώσης**, σε τέσσερις κατηγορίες:

- αναβάθμιση επαγγελματικών γνώσεων και δεξιοτήτων,
- κοινωνική συνοχή,
- ενεργητική συμμετοχή των πολιτών,
- προσωπική ολοκλήρωση.

Είναι όμως σαφές, ότι η **αγορά** καθίσταται ο ρυθμιστικός παράγοντας που καθορίζει τις εκπαιδευτικές προτεραιότητες και στρατηγικές.

3.3. Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης

3.3.1. Περίληψη

Στην ενότητα αυτή θα ασχοληθούμε με το ρόλο που διαδραματίζουν τα πανεπιστήμια στην κοινωνία και την οικονομία της γνώσης στην Ευρώπη καθώς και τις συνθήκες υπό τις οποίες θα μπορέσουν να φέρουν εις πέρας το ρόλο αυτό. Η κοινωνία της γνώσης για την ανάπτυξή της εξαρτάται από την παραγωγή νέων γνώσεων, τη μετάδοσή τους μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, τη διάδοσή τους με τη βοήθεια των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών και τέλος τη χρήση τους με νέες βιομηχανικές διαδικασίες ή υπηρεσίες.

«Η θέση των πανεπιστημίων είναι μοναδική καθώς συμμετέχουν και στις τρεις αυτές διαδικασίες και μάλιστα στο επίκεντρο τους χάρη στον κύριο ρόλο που επιτελούν στους τρεις τομείς έρευνας και εκμετάλλευσης των ερευνητικών αποτελεσμάτων, τη βιομηχανική συνεργασία και τις παράγωγες εταιρείες (spin-offs), την εκπαίδευση και την κατάρτιση, ιδιαίτερα την κατάρτιση ερευνητών, καθώς και την περιφερειακή και την τοπική ανάπτυξη, στην οποία μπορούν να συμβάλλουν σημαντικά. Η Ευρωπαϊκή Ένωση συνεπώς χρειάζεται έναν υγιή και αναπτυσσόμενο πανεπιστημιακό κόσμο.

Η Ευρώπη χρειάζεται την αριστεία των πανεπιστημίων της για να βελτιώσει στο μέγιστο δυνατό τις διαδικασίες που υποστηρίζουν την κοινωνία της γνώσης και να επιτύχει το στόχο,

που έθεσε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας, να καταστεί δηλαδή η Ένωση η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο, ικανή να εξασφαλίσει βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Βαρκελώνη αναγνώρισε την ανάγκη αριστείας στην έκκληση που απηύθυνε, ώστε τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα να αποτελέσουν σημείο αναφοράς παγκοσμίως έως το 2010. Παρόλα αυτά ο πανεπιστημιακός κόσμος στην Ευρώπη δεν είναι αμέτοχος προβλημάτων και τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια προς το παρόν δεν είναι ανταγωνιστικά σε παγκόσμιο επίπεδο απέναντι στα πανεπιστήμια των κυριότερων εταίρων μας παρά τις υψηλού επιπέδου επιστημονικές δημοσιεύσεις που παράγουν.

Εγείρονται μια σειρά από ερωτήματα όπως: πώς είναι δυνατό τα πανεπιστήμια να εξασφαλίσουν και να διατηρήσουν κατάλληλους πόρους καθώς και να επιτύχουν την αποτελεσματικότερη δυνατή χρήση των πόρων αυτών;

Ü πώς μπορεί να διαφυλαχτεί η αυτονομία και ο επαγγελματισμός όσον αφορά την ακαδημαϊκή οργάνωση και τη διοίκηση των πανεπιστημίων;

Ü πώς μπορούν να επικεντρωθούν επαρκώς οι πόροι στην επίτευξη αριστείας καθώς και να δημιουργηθούν οι συνθήκες υπό τις οποίες τα πανεπιστήμια θα μπορέσουν να επιτύχουν και να αναπτύξουν την αριστεία;

Ü πώς μπορούν τα πανεπιστήμια να συμβάλουν περισσότερο στην εκπλήρωση των τοπικών και περιφερειακών αναγκών και στρατηγικών;

Ü πώς μπορεί να καλλιεργηθεί στενότερη συνεργασία μεταξύ πανεπιστημίων και επιχειρήσεων προκειμένου να ενισχυθεί η διάδοση και η αξιοποίηση νέων γνώσεων στην οικονομία και την κοινωνία γενικότερα;

Ü πώς μπορεί να δημιουργηθεί με τα παραπάνω ένας συνεκτικός, αρμονικός και ανταγωνιστικός ευρωπαϊκός χώρος για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, που θέτει ως στόχο η Διακήρυξη της Μπολόνια, καθώς και ο ευρωπαϊκός χώρος έρευνας, που έθεσε επίσης ως στόχο για την Ένωση το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας το Μάρτιο του 2000;»,

(Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2003)².

² Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, COM (2003), 58 τελικό, Βρυξέλλες 5 Φεβρουαρίου 2003.

3.3.2. Στόχος των Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων

Η δημιουργία μιας Ευρώπης που να βασίζεται στη γνώση αποτελεί κεντρικό στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ύστερα από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Λισσαβόνα το Μάρτιο του 2002. Ο στόχος της Λισσαβόνας εμπλουτίστηκε από τα διάφορα Ευρωπαϊκά Συμβούλια που ακολούθησαν και ιδιαίτερα από τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια στη Στοκχόλμη το Μάρτιο του 2001 και στη Βαρκελώνη το Μάρτιο του 2000. Η ατζέντα της Λισσαβόνας απευθύνεται σε ένα ευρύ φάσμα παραγόντων ανάμεσα στους οποίους ξεχωρίζουν τα πανεπιστήμια με τον ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο τους. Το γεγονός αυτό οφείλεται στη διπλή αποστολή που παραδοσιακά επιτελούν, την έρευνα και τη διδασκαλία, στην ολοένα και μεγαλύτερη συμβολή τους στην πολύπλοκη διαδικασία της καινοτομίας, καθώς και στη συνεισφορά τους με άλλους τρόπους στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και την κοινωνική συνοχή, π.χ. μέσω του ρόλου που επιτελούν στη ζωή της κοινότητας καθώς και σε θέματα περιφερειακής ανάπτυξης.

Με δεδομένο τον κεντρικό ρόλο των πανεπιστημίων η δημιουργία μιας Ευρώπης που να βασίζεται στη γνώση αποτελεί γι' αυτά πηγή ευκαιριών αλλά και σημαντικών προκλήσεων. Τα πανεπιστήμια λειτουργούν όντως σε ένα πλαίσιο που χαρακτηρίζεται από μια όλο και μεγαλύτερη παγκοσμιοποίηση, βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη και διακρίνεται από εντεινόμενο ανταγωνισμό για την προσέλκυση και τη διατήρηση των πιο προικισμένων στελεχών καθώς και από την εμφάνιση νέων αναγκών στις οποίες καλούνται να ανταποκριθούν. Τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια όμως προσφέρουν λιγότερες παροχές και διαθέτουν μικρότερους πόρους από ό,τι τα αντίστοιχα πανεπιστήμια των αναπτυγμένων χωρών και ιδιαίτερα των ΗΠΑ.

Τίθεται συνεπώς το ερώτημα κατά πόσο μπορούν να ανταγωνιστούν με τα καλύτερα πανεπιστήμια στον κόσμο κατοχυρώνοντας παράλληλα ένα επίπεδο αριστείας που να μπορεί να διατηρηθεί; Το ερώτημα αυτό είναι ιδιαίτερα επίκαιρο ενόψει της διεύρυνσης και εάν συνεκτιμηθεί η ολοένα και δυσχερέστερη κατάσταση των πανεπιστημίων στις υπονήπιες χώρες όσον αφορά το ανθρώπινο δυναμικό καθώς και τους οικονομικούς τους πόρους. Η Ευρωπαϊκή Ένωση για να υλοποιηθεί η ατζέντα της Λισσαβόνας προωθεί μια σειρά από δράσεις και πρωτοβουλίες στους τομείς της έρευνας και της εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο αυτό μπορεί να μνημονευθεί ο ευρωπαϊκός χώρος έρευνας και καινοτομίας, για τη δημιουργία του οποίου εγκαινιάστηκαν μόλις νέες προοπτικές καθώς και ο στόχος για την αύξηση των ερευνητικών και αναπτυξιακών ευρωπαϊκών προσπαθειών στο 3% του ΑΕΠ της Ένωσης έως το 2010.

Στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης μπορεί να αναφερθεί η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού χώρου δια βίου μάθησης, η εφαρμογή του λεπτομερούς προγράμματος εργασιών σχετικά με τους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, οι εργασίες με σκοπό τη σύγκλιση των συστημάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σύμφωνα με τη διαδικασία της Μπολόνια, και των συστημάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης, σύμφωνα με τη Διακήρυξη της Κοπεγχάγης.

3.3.3. Τα Ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια σήμερα³

A. Τα πανεπιστήμια στο επίκεντρο της Ευρώπης της γνώσης

Η οικονομία και η κοινωνία της γνώσης απορρέουν από τη συναρμογή τεσσάρων αλληλοεξαρτώμενων στοιχείων:

- την παραγωγή των γνώσεων, κυρίως μέσω της επιστημονικής έρευνας
- τη μετάδοσή τους μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης
- τη διάδοσή τους μέσω των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών και,
- τέλος, η εφαρμογή τους μέσω τεχνολογικών καινοτομιών.

Παράλληλα, εμφανίζονται νέοι τρόποι παραγωγής, διάδοσης και εφαρμογής των γνώσεων με αποτέλεσμα τη συμμετοχή όλο και περισσότερων παραγόντων οι οποίοι πολύ συχνά εντάσσονται σε ένα πλαίσιο αυξανόμενης δικτύωσης και διεθνοποίησης. Τα πανεπιστήμια, καθώς βρίσκονται στο σταυροδρόμι της έρευνας, της εκπαίδευσης και της καινοτομίας, κατέχουν από πολλές απόψεις το κλειδί της οικονομίας και της κοινωνίας της γνώσης. Απασχολούν εκ των πραγμάτων το 34% του συνόλου των ερευνητών στην Ευρώπη. Με βάση τα επιμέρους εθνικά στοιχεία υπάρχουν διαφορές μεταξύ των κρατών μελών που μπορεί να κυμαίνονται από ένα προς τρία (26% στη Γερμανία, 55% στην Ισπανία και πάνω από 70% στην Ελλάδα).

Επίσης, τα πανεπιστήμια εκπροσωπούν το 80% των βασικών ερευνών που διενεργούνται στην Ευρώπη. Επιπλέον στα πανεπιστήμια σπουδάζουν όλο και πολυπληθέστεροι φοιτητές που

³ Για περισσότερες πληροφορίες για την συγκεκριμένη ενότητα, βλ. **Ανακοίνωση της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων**, «Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης», [COM(2003), 58 τελικό], 5 Φεβρουαρίου 2003.

διαθέτουν όλο και περισσότερα προσόντα και συμβάλλουν με τον τρόπο αυτό στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας: το ένα τρίτο των Ευρωπαίων εργάζεται σήμερα σε τομείς υψηλής έντασης γνώσεων (άνω του 40% σε χώρες όπως η Δανία και η Σουηδία), οι οποίοι με τη σειρά τους συνέβαλαν στη δημιουργία των μισών θέσεων εργασίας που δημιουργήθηκαν μεταξύ των ετών 1999 και 2000).

Τα πανεπιστήμια συμβάλλουν επίσης στην επίτευξη και των λοιπών στόχων της στρατηγικής της Λισσαβόνας, ιδιαίτερα της απασχόλησης, της κοινωνικής συνοχής καθώς και της αύξησης του συνολικού μορφωτικού επιπέδου στην Ευρώπη. Πολύ περισσότεροι νέοι Ευρωπαίοι έχουν ολοκληρώσει πανεπιστημιακές σπουδές σε σχέση με τις προηγούμενες γενιές. Αν και περίπου το 20% των Ευρωπαίων ηλικίας 35-39 ετών διαθέτουν πτυχίο πανεπιστημιακού επιπέδου το ποσοστό αυτό ανέρχεται μόλις στο 12,5% στις ηλικίες 55-59 ετών. Εάν εξετάσουμε το σύνολο του πληθυσμού ηλικίας 25-64 ετών, το ποσοστό απασχόλησης των πτυχιούχων πανεπιστημιακού επιπέδου (ISCED 5 και 6) ανήλθε στο 84% το 2001, δηλ. περίπου 15 ποσοστιαίες μονάδες πάνω από το μέσο όρο για όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης και σχεδόν 30 ποσοστιαίες μονάδες πάνω από το μέσο όρο όσον έφτασαν μέχρι το κατώτερο επίπεδο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 0 έως 2). Τέλος, το ποσοστό ανεργίας των πτυχιούχων πανεπιστημιακού επιπέδου ανήλθε το 2001 στο 3,9%, το ένα τρίτο δηλαδή των ατόμων με χαμηλό επίπεδο προσόντων.

Προκειμένου τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια να είναι σε θέση να διαδραματίσουν αποφασιστικό ρόλο για την επίτευξη του στρατηγικού στόχου που τέθηκε κατά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας, ήτοι, να καταστεί η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης σε παγκόσμιο επίπεδο, η Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής : «Εκπαίδευση & Κατάρτιση 2010» εγκαινιάζει συζήτηση σχετικά με το ρόλο που διαδραματίζουν τα πανεπιστήμια στην κοινωνία και την οικονομία της γνώσης. Δεδομένου ότι η εγκαθίδρυση και η ανάπτυξη της οικονομίας και της κοινωνίας εξαρτώνται από το συνδυασμό τεσσάρων αλληλένδετων στοιχείων, ήτοι, της παραγωγής νέων γνώσεων, της μετάδοσής τους μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, της διάδοσής τους μέσω των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας και τέλος της χρήσης τους στο πλαίσιο νέων βιομηχανικών διαδικασιών ή υπηρεσιών, τα πανεπιστήμια είναι οι αληθινοί πρωταγωνιστές αυτής της διαδικασίας.

Λαμβανομένου υπόψη του κεντρικού ρόλου των πανεπιστημίων, η δημιουργία μιας Ευρώπης που βασίζεται στη γνώση αποτελεί γι' αυτά πηγή ευκαιριών αλλά και σημαντικών προκλήσεων. Τα πανεπιστήμια λειτουργούν όντως σε ένα όλο και περισσότερο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, σε συνεχή εξέλιξη, το οποίο χαρακτηρίζεται από εντεινόμενο ανταγωνισμό για την προσέλκυση και συγκράτηση των πιο προικισμένων στελεχών καθώς και από την ανάδειξη νέων αναγκών στις οποίες καλούνται να ανταποκριθούν. Ωστόσο, τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια έχουν λιγότερα πλεονεκτήματα και διαθέτουν λιγότερα χρηματοδοτικά μέσα σε σχέση με τα αντίστοιχα ιδρύματα των αναπτυγμένων χωρών, και ιδιαίτερα των ΗΠΑ. Τίθεται συνεπώς το ερώτημα κατά πόσον μπορούν να ανταγωνιστούν με τα καλύτερα πανεπιστήμια στον κόσμο, κατοχυρώνοντας παράλληλα ένα σταθερό επίπεδο αριστείας. Το ερώτημα αυτό είναι ιδιαίτερα επίκαιρο ενόψει της διεύρυνσης, λαμβανομένης υπόψη της συχνά δυσχερούς κατάστασης των πανεπιστημίων στις υποψήφιες χώρες όσον αφορά το ανθρώπινο δυναμικό και τα χρηματοδοτικά μέσα.

3.3.4. Το ευρωπαϊκό πανεπιστημιακό τοπίο⁴

Το ευρωπαϊκό πανεπιστημιακό τοπίο χαρακτηρίζεται από σημαντική ετερογένεια που αντανακλάται στην οργάνωση, τη διοίκηση και τους όρους λειτουργίας, συμπεριλαμβανομένων του καθεστώτος των πανεπιστημίων, των όρων απασχόλησης και πρόσληψης του διδακτικού προσωπικού και των ερευνητών.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχουν περίπου 3.300 ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και στο σύνολο της Ευρώπης περίπου 4.000, εάν συνυπολογιστούν οι υπόλοιπες χώρες της Δυτικής Ευρώπης και οι υποψήφιες χώρες. Στα ιδρύματα αυτά σπουδάζει ένας αυξανόμενος αριθμός φοιτητών: πάνω από 12,5 εκατομμύρια το 2000 έναντι λιγότερο των 9 εκατομμυρίων πριν από δέκα έτη. Επίσης, στα ιδρύματα αυτά απασχολείται το 34% του συνόλου των ερευνητών στην Ευρώπη, με σημαντικές διακυμάνσεις μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών (6% στη Γερμανία, 55% στην Ισπανία και πάνω από το 70% στην Ελλάδα).

⁴ Για περισσότερες πληροφορίες για την συγκεκριμένη ενότητα, βλ. **Ανακοίνωση της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων**, «Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης», [COM(2003), 58 τελικό], 5 Φεβρουαρίου 2003.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση εκδίδει ελαφρώς περισσότερα επιστημονικά και τεχνικά διπλώματα σε σχέση με τις ΗΠΑ, αν και διαθέτει λιγότερους ερευνητές απ' ό τι οι άλλες μεγάλες τεχνολογικές δυνάμεις. Το παράδοξο αυτό οφείλεται στον μικρότερο αριθμό ερευνητικών θέσεων που παρέχεται στους επιστήμονες διπλωματούχους στην Ευρώπη, ιδίως στον ιδιωτικό τομέα: 50% μόνο των ευρωπαϊών ερευνητών απασχολούνται στις επιχειρήσεις, σε σχέση με 83% των αμερικάνων ερευνητών και το 66% των Ιαπώνων ερευνητών. Παρά το γεγονός αυτό, τα πανεπιστήμια ευθύνονται για το 80% της βασικής έρευνας που διεξάγεται στην Ευρώπη.

Το ευρωπαϊκό πανεπιστημιακό τοπίο διαρθρώνεται κυρίως στο εθνικό και το περιφερειακό επίπεδο και χαρακτηρίζεται από σημαντική ετερογένεια που αντανακλάται στην οργάνωση, τη διοίκηση και τους όρους λειτουργίας. Η ανομοιογένεια αυτή απαντάται και στο καθεστώς των πανεπιστημίων καθώς και τους όρους απασχόλησης και πρόσληψης του διδακτικού προσωπικού και των ερευνητών. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται μεταξύ των χωρών, λόγω των υφιστάμενων πολιτιστικών και νομοθετικών διαφορών, αλλά και στο εσωτερικό κάθε χώρας, δεδομένου ότι όλα τα πανεπιστήμια δεν έχουν την ίδια αποστολή και δεν αντιδρούν στον ίδιο βαθμό και με τον ίδιο τρόπο στις αλλαγές που τα επηρεάζουν.

Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που έλαβαν χώρα μετά τη διαδικασία της Μπολόνια αποτελούν μια προσπάθεια για να υπαχθεί η πολυμορφία αυτή σε ένα συνεκτικότερο και αρμονικότερο ευρωπαϊκό σύστημα. Η εναρμόνιση αυτή αποτελεί προϋπόθεση για την ετοιμότητα και επακόλουθα την ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων τόσο εντός της Ευρώπης όσο και παγκοσμίως. Για χρόνια τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια ακολουθούσαν ορισμένα μεγάλα μοντέλα και ιδιαίτερα το μοντέλο του ιδανικού πανεπιστημίου που συνέλαβε πριν από σχεδόν δύο αιώνες ο Wilhelm Von Humboldt κατά τις μεταρρυθμίσεις του στα πανεπιστήμια της Γερμανίας.

Στις μεταρρυθμίσεις αυτές έθεσε την έρευνα στο επίκεντρο των πανεπιστημιακών δραστηριοτήτων και την κατέστησε ως βάση της εκπαίδευσης. Τα πανεπιστήμια όμως σήμερα τείνουν να αποστασιοποιηθούν από τα μοντέλα αυτά και να παρουσιάζουν μεγαλύτερη διαφοροποίηση. Η διαφοροποίηση αυτή έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία εξειδικευμένων ιδρυμάτων με επίκεντρο έναν κορμό ειδικών ικανοτήτων σχετικά με την έρευνα και τη διδασκαλία και/ ή συγκεκριμένων πτυχών των δραστηριοτήτων τους π.χ. την ενσωμάτωσή τους στη στρατηγική της περιφερειακής ανάπτυξης μέσω της κατάρτισης των ενηλίκων.

3.3.5. Τα πανεπιστήμια και η ευρωπαϊκή διάσταση⁵

Τα πανεπιστήμια, δεδομένου ότι είναι κυρίως οργανωμένα σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εξεύρεση μιας αληθινής ευρωπαϊκής διάστασης. Η κινητικότητα των φοιτητών παραμένει, παραδείγματος χάρι, περιορισμένη στην Ευρώπη. Το 2000, μόνο το 2,3% των ευρωπαίων φοιτητών φοιτούσαν σε άλλη ευρωπαϊκή χώρα. Ωστόσο, η Ε.Ε. χρηματοδοτεί πολλές πρωτοβουλίες για την προώθηση της έρευνας, της εκπαίδευσης και της κατάρτισης σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Στον ερευνητικό τομέα, το εν τρίτο της χρηματοδότησης των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων προέρχεται από το **πέμπτο** και το **έκτο** πρόγραμμα πλαίσιο για την έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη, και, ιδίως, από τις δράσεις στήριξης της κατάρτισης και της κινητικότητας των ερευνητών (*Δράσεις Marie Curie*). Στον τομέα της εκπαίδευσης και κατάρτισης, τα πανεπιστήμια συμμετέχουν ενεργά στο σύνολο των δράσεων του προγράμματος **ΣΩΚΡΑΤΗΣ**, και ιδιαίτερα στο τμήμα **ERASMUS**. Το πρόγραμμα **LEONARDO** στηρίζει ιδίως σχέδια κινητικότητας μεταξύ των πανεπιστημίων και των επιχειρήσεων, στο οποία συμμετείχαν 40.000 άτομα μεταξύ των ετών 1995 και 1999. Τα πανεπιστήμια συμμετέχουν επίσης στην πρωτοβουλία **eEurope** και στο **σχέδιο δράσης eEurope 2005** που ενθαρρύνει όλα τα πανεπιστήμια να παρέχουν ηλεκτρονική πρόσβαση («εικονική πανεπιστημιούπολη») στους φοιτητές και τους ερευνητές.

Η συνεργασία αυτή επεκτείνεται και σε άλλες περιοχές του κόσμου. Το μεγαλύτερο μέρος του κοινοτικού προγράμματος πλαισίου για την έρευνα είναι ανοικτό σε όλες τις χώρες του κόσμου και υποστηρίζει ιδιαίτερα τη συνεργασία με τις χώρες της μεσογειακής λεκάνης, τη Ρωσία και τα κράτη της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών, καθώς και τις αναπτυσσόμενες χώρες. Μέσω του προγράμματος **TEMPUS**, η Ένωση υποστηρίζει την πανεπιστημιακή συνεργασία με τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, της νοτιοανατολικής Ευρώπης και, ύστερα από την επέκτασή της το 2002, της μεσογειακής λεκάνης. Οι σχέσεις με άλλες γεωγραφικές περιοχές προωθούνται επίσης μέσω πρωτοβουλιών, όπως οι πρωτοβουλίες **ALFA** και **Asia-Link**.

⁵ Για περισσότερες πληροφορίες για την συγκεκριμένη ενότητα, βλ. **Ανακοίνωση της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων**, «Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης», [COM(2003), 58 τελικό], 5 Φεβρουαρίου 2003.

3.3.5.1. Τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια αντιμέτωπα με νέες προκλήσεις

Τα πανεπιστήμια αντιμετωπίζουν την επιτακτική ανάγκη να προσαρμοστούν σε μια σειρά ριζικών αλλαγών, ήτοι:

- **Αύξηση της ζήτησης για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.** Στην Ευρώπη, το χαμηλό ποσοστό γεννητικότητας συνοδεύεται από αύξηση της ζήτησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, που αναμένεται να συνεχιστεί ως αποτέλεσμα, κυρίως, της πολιτικής που έχει υιοθετηθεί από ορισμένες κυβερνήσεις, η οποία στοχεύει στην αύξηση του αριθμού φοιτητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς επίσης και της εμφάνισης νέων αναγκών που συνδέονται με την εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση.

- **Διεθνοποίηση της εκπαίδευσης και της έρευνας.** Τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια προσελκύουν λιγότερους ξένους φοιτητές και, κυρίως, ερευνητές σε σχέση με τα αμερικάνικα πανεπιστήμια. Συγκεκριμένα, το 2000 450.000 περίπου ξένοι φοιτητές φοιτούσαν στα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, έναντι 540.000 στα αμερικανικά, εκ των οποίων η πλειονότητα ασιατικής προέλευσης. Ωστόσο, οι Ηνωμένες Πολιτείες προσελκύουν αναλογικά περισσότερους ξένους φοιτητές που ακολουθούν σπουδές υψηλού επιπέδου στους κλάδους της μηχανικής, των μαθηματικών και της πληροφορικής, και συγκρατούν περισσότερους κατόχους διδακτορικού πτυχίου: περίπου το 50% των Ευρωπαίων που έλαβαν το πτυχίο τους στις Ηνωμένες Πολιτείες παραμένουν στη συνέχεια για πολλά χρόνια, και αρκετοί από αυτούς εγκαθίστανται εκεί μόνιμα. Συγκεκριμένα, τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια προσφέρουν στους ερευνητές και στους φοιτητές ένα λιγότερο ελκυστικό περιβάλλον, εν μέρει γιατί δεν διαθέτουν συνήθως την αναγκαία κρίσιμη μάζα, γεγονός που τους ωθεί σε συνεργασίες, υπό μορφή δημιουργίας δικτύων ή διοργάνωσης κοινών προγραμμάτων σπουδών ή πτυχίων. Επίσης, και άλλοι εξωπανεπιστημιακοί παράγοντες έχουν ιδιαίτερη σημασία, όπως, επί παραδείγματι, η ακαμψία της αγοράς εργασίας και η περιορισμένη ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος που περιορίζει τις δυνατότητες απασχόλησης σε καινοτόμους τομείς.

- **Ανάπτυξη στενής και αποτελεσματικής συνεργασίας μεταξύ των πανεπιστημίων και της βιομηχανίας.** Η συνεργασία μεταξύ των πανεπιστημίων και της βιομηχανίας πρέπει να ενισχυθεί, ενθαρρύνοντας με έναν πιο στοχοθετημένο τρόπο τον προσανατολισμό στην καινοτομία, τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων και, γενικότερα, τη μεταφορά και τη διάδοση της γνώσης.

- **Ο πολλαπλασιασμός των χώρων παραγωγής γνώσης.** Δεδομένης της αυξανόμενης τάσης των επιχειρήσεων να αναθέτουν τις ερευνητικές τους δραστηριότητες με υπεργολαβία στα καλύτερα πανεπιστήμια, το πανεπιστημιακό περιβάλλον καθίσταται όλο και περισσότερο ανταγωνιστικό.
- **Η αναδιοργάνωση της γνώσης.** Η αναδιοργάνωση αυτή εκδηλώνεται, αφενός, με μια αυξανόμενη διαφοροποίηση και εξειδίκευση της γνώσης, ήτοι με την εμφάνιση συγκεκριμένων και καινοτόμων εξειδικεύσεων έρευνας και διδασκαλίας και, αφετέρου, με τη διαπίστωση ότι ο ακαδημαϊκός κόσμος αντιμετωπίζει την επιτακτική ανάγκη προσαρμογής στον πολυθεματικό χαρακτήρα των διαφόρων τομέων στους οποίους εντοπίζονται τα μεγάλα προβλήματα της κοινωνίας, όπως η αειφόρος ανάπτυξη, οι νέες ασθένειες, η διαχείριση των κινδύνων κ.λπ. Αντίθετα, οι δραστηριότητες των πανεπιστημίων, κυρίως στα θέματα διδασκαλίας, τείνουν να εξακολουθούν να οργανώνονται με βάση τις αρχές του παραδοσιακού θεματικού πλαισίου.
- **Η εμφάνιση νέων προσδοκιών.** Τα πανεπιστήμια καλούνται να ανταποκριθούν στις νέες ανάγκες εκπαίδευσης και κατάρτισης που προκύπτουν με την οικονομία και κοινωνία της γνώσης. Στις ανάγκες αυτές, περιλαμβάνεται η αυξανόμενη απαίτηση για την παροχή θετικής και τεχνικής εκπαίδευσης, οριζοντίων ικανοτήτων, καθώς και ευκαιριών δια βίου μάθησης, ανάγκες που με τη σειρά τους απαιτούν μεγαλύτερη επικοινωνία μεταξύ των διαφόρων συστατικών και επιπέδων των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης.

3.3.5.2. Τα πανεπιστήμια αντιμέτωπα με νέες ευρωπαϊκές προκλήσεις

Η αριστεία των ανθρωπίνων πόρων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους διαθέσιμους χρηματοδοτικούς πόρους, καθώς επίσης και από τις συνθήκες εργασίας και από τις προοπτικές σταδιοδρομίας. Σε γενικές γραμμές, οι προοπτικές σταδιοδρομίας στα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια χαρακτηρίζονται από την πολυπλοκότητα των σχετικών καθεστώτων και είναι περιορισμένες και αβέβαιες. Ωστόσο, εάν οι προκλήσεις είναι πολυάριθμες, οι κίνδυνοι δεν είναι λιγότεροι. Η παρούσα ανακοίνωση εστιάζεται σε τρία στοιχεία :

- **Εξασφάλιση για τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια σταθερών και επαρκών πόρων.** Η παραδοσιακή βασική πηγή χρηματοδότησης της έρευνας και της διδασκαλίας στα πανεπιστήμια είναι οι κρατικές δαπάνες. Ωστόσο, εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης είναι δυνατές:

- a. οι ιδιωτικές δωρεές, όπως συμβαίνει στις ΗΠΑ
- b. τα εισοδήματα από την πώληση υπηρεσιών (συμπεριλαμβανομένων των ερευνητικών υπηρεσιών και των ευέλικτων δυνατοτήτων δια βίου μάθησης), ιδιαίτερα σε επιχειρήσεις
- c. η συμβολή των φοιτητών, με τη μορφή των δαπανών εγγραφής και διδάκτρων. Στην Ευρώπη, η συμβολή αυτή είναι γενικά περιορισμένη και πολλές φορές απαγορεύεται για να υπάρχει δημοκρατική πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση
- d. η εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων της έρευνας και της δημιουργίας νέων τεχνολογικών επιχειρήσεων «spin off». Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, ο αριθμός των νέων τεχνολογικών επιχειρήσεων («spin off») που δημιουργήθηκαν στα πανεπιστήμια αυξάνεται συνεχώς στην Ευρώπη. Η μέση πυκνότητά τους, ωστόσο, παραμένει σαφώς κατώτερη από τις επιχειρήσεις που βρίσκονται πλησίον των αμερικανικών πανεπιστημιούπολεων.

Ένα βασικό εμπόδιο για την καλύτερη εκμετάλλευση της πανεπιστημιακής έρευνας είναι ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται στην Ευρώπη τα θέματα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Επιπλέον, τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια δεν διαθέτουν επαρκώς αναπτυγμένες δομές διαχείρισης των ερευνητικών αποτελεσμάτων. Έχουν αναπτυχθεί λιγότερο απ' ό,τι παραδείγματος χάρη οι αντίστοιχες δομές των αντίστοιχων κρατικών ερευνητικών υπηρεσιών. Ένας άλλος παράγοντας που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι η έλλειψη εξοικείωσης πολλών πανεπιστημίων με την οικονομική πραγματικότητα της έρευνας, ιδιαίτερα με τις πτυχές της διαχείρισης και τα θέματα της πνευματικής ιδιοκτησίας.

• **Εδραίωση της αριστείας των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων στους τομείς της έρευνας και της διδασκαλίας.** Η παρούσα ανακοίνωση καλεί τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια να καθορίσουν τους τομείς στους οποίους τα διάφορα πανεπιστήμια έχουν επιτύχει ή μπορούν σε λογικό βαθμό να επιτύχουν την αριστεία που κρίνεται απαραίτητη σε ευρωπαϊκό ή παγκόσμιο επίπεδο, προκειμένου να επικεντρώσουν αυτούς τους πόρους στήριξης στην ακαδημαϊκή έρευνα. Η επικέντρωση της χρηματοδότησης της έρευνας σε έναν μικρότερο αριθμό τομέων και ιδρυμάτων αναμένεται να οδηγήσει σε εξειδίκευση των πανεπιστημίων, γεγονός που θα είχε σαν αποτέλεσμα την επίτευξη επαρκούς ποιότητας σε εθνικό επίπεδο σε ορισμένους τομείς, εξασφαλίζοντας συγχρόνως, την αριστεία σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Εξάλλου, αντίθετα με την

υφιστάμενη τάση των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων να προσλαμβάνουν άτομα από τις χώρες ή τις περιοχές στις οποίες εδρεύουν, εάν όχι από το εσωτερικό των ίδιων των ιδρυμάτων, η παρούσα ανακοίνωση προτείνει όχι μόνο την ακαδημαϊκή κινητικότητα εντός της Ευρώπης, αλλά και την κινητικότητα μεταξύ του πανεπιστημίου και της βιομηχανίας. Αυτό θα έδινε στην πράξη νέες προοπτικές όσον αφορά τη σταδιοδρομία των νέων ερευνητών.

- **Μεγαλύτερο άνοιγμα των πανεπιστημίων στο εξωτερικό και ενίσχυση της ελκυστικότητάς τους σε διεθνές επίπεδο.** Ένα μεγαλύτερο διεθνές άνοιγμα των πανεπιστημίων θα είχε σαν αποτέλεσμα την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων σε σχέση με τα πανεπιστήμια άλλων ηπείρων, ειδικότερα, των αμερικανικών πανεπιστημίων, όσον αφορά την προσέλκυση και τη συγκράτηση των καλύτερων ταλέντων παγκοσμίως. Αν και τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια φιλοξενούν σχεδόν τον ίδιο αριθμό ξένων φοιτητών με τα αμερικανικά πανεπιστήμια, προσελκύουν αναλογικά λιγότερους φοιτητές υψηλού επιπέδου και μικρή μερίδα ερευνητών. Συνολικά, το περιβάλλον που παρέχεται από τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια είναι όντως λιγότερο ελκυστικό: από την άποψη των οικονομικών, υλικών και εργασιακών συνθηκών, καθώς επίσης και λόγω του ακατάλληλου ρυθμιστικού πλαισίου που δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο της δέουσας εναρμόνισης, από την άποψη των θεωρήσεων και των αδειών παραμονής για τους φοιτητές, το διδακτικό προσωπικό και τους ερευνητές. Επίσης, οι περιφέρειες της Ε.Ε. καλούνται να διαδραματίσουν ουσιαστικό ρόλο στην ενίσχυση της ευρωπαϊκής συνοχής μέσω της ανάπτυξης τεχνοπόλεων και επιστημονικών πάρκων, της αύξησης των δομών περιφερειακής συνεργασίας μεταξύ των βιομηχανιών και των πανεπιστημίων, τη συνεχή κατάρτιση πανεπιστημιακών στρατηγικών περιφερειακής ανάπτυξης και της δικτύωσης των πανεπιστημίων σε περιφερειακό επίπεδο. Τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, παρά την αρκετά καλή ποιότητα της εκπαίδευσης, δεν κατορθώνουν να ενεργοποιήσουν όλο το δυναμικό τους για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης, της κοινωνικής συνοχής και για τη βελτίωση της ποιότητας και του αριθμού των θέσεων απασχόλησης. Η Επιτροπή καλεί τα κράτη μέλη να υποβάλουν μέτρα που θα επιτρέπουν στα πανεπιστήμια να διαδραματίσουν πλήρως το ρόλο τους στο πλαίσιο της αναθεωρημένης **στρατηγικής της Λισσαβόνας** (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ).

- Καλεί επίσης το Συμβούλιο να εκδώσει ένα ψήφισμα για τη δημιουργία ενός νέου είδους εταιρικών σχέσεων μεταξύ του κράτους και των πανεπιστημίων και για επαρκείς επενδύσεις

στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η Ευρώπη πρέπει να ενισχύσει τους τρεις πόλους του τριγώνου της γνώσης: εκπαίδευση, έρευνα και καινοτομία. Τα πανεπιστήμια έχουν ουσιαστική σημασία και για τους τρεις πόλους. Η αύξηση και η βελτίωση των επενδύσεων για τον εκσυγχρονισμό και την ποιότητα των πανεπιστημίων είναι άμεση επένδυση στο μέλλον της Ευρώπης και των Ευρωπαίων.

3.3.6. Η ποιότητα και η ελκυστικότητα των πανεπιστημίων⁶

Τα ποσοστά πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και της ολοκλήρωσης των σπουδών είναι υψηλότερα στις ΗΠΑ, στον Καναδά και στη Νότιο Κορέα. Αν και η Ευρωπαϊκή Ένωση εκπαιδεύει περισσότερους ερευνητές, δεν απασχολεί αρκετούς. Η τάση για ομοιομορφία σε πολλά εθνικά συστήματα ευνοεί συχνά τους σπουδαστές με τις καλύτερες επιδόσεις και οδηγεί στον αποκλεισμό αυτών που δεν συμμορφώνονται με το τυποποιημένο πρότυπο. Ο κατακερματισμός της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ευρώπη και η απομόνωσή της από τη βιομηχανία έχει επίσης ως αποτέλεσμα οι πτυχιούχοι να υστερούν σε επιχειρηματικότητα και να είναι απομακρυσμένοι από τις ανάγκες της αγοράς εργασίας⁷. Ύστερα από διαβουλεύσεις με τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, η Επιτροπή τονίζει ότι είναι απαιτείται :

- μεγαλύτερη διαφοροποίηση όσον αφορά τις στοχευόμενες ομάδες, τους τρόπους διδασκαλίας, τα σημεία εισόδου και εξόδου, το συνδυασμό επιστημονικών κλάδων και δεξιοτήτων στα προγράμματα σπουδών κ.λπ.
- γενική επικράτηση μιας «παιδείας της αριστείας» με τη συγκέντρωση της χρηματοδότησης, όχι μόνο σε κέντρα και δίκτυα που έχουν ήδη υψηλό επίπεδο αριστείας σε ένα συγκεκριμένο τομέα έρευνας ή διδασκαλίας αλλά και σε αυτά που έχουν το δυναμικό να επιτύχουν αριστεία· ο στόχος είναι η υπερνίκηση της απομόνωσης και η υποστήριξη των λιγότερο προηγμένων περιφερειών για τη δημιουργία υψηλής ποιότητας σε συγκεκριμένους τομείς.

⁶ Για περισσότερες πληροφορίες για την συγκεκριμένη ενότητα, βλ. **Ανακοίνωση της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων**, «Μεταρρύθμιση των πανεπιστημίων στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισσαβόνας», [COM(2005), 152 τελικό], 20 Απριλίου 2005.

⁷ Αν τα ενδιαφερόμενα μέρη δεν αντιδράσουν, υπάρχει κίνδυνος να διευρυνθεί το χάσμα μεταξύ των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων και των κύριων ανταγωνιστών τους σε παγκόσμιο επίπεδο. Στην ανακοίνωση εντοπίζονται τρεις τομείς για τη μεταρρύθμιση των πανεπιστημίων: βελτίωση της ποιότητας και αύξηση της ελκυστικότητας των πανεπιστημίων, βελτίωση της διακυβέρνησης και των συστημάτων, αύξηση και διαφοροποίηση της χρηματοδότησης των πανεπιστημίων με ή χωρίς σημαντική συνεισφορά από τους φοιτητές.

- ενθάρρυνση διδασκαλίας και μάθησης περισσότερο ευέλικτης και ανοικτής στην αγορά εργασίας με την αξιοποίηση του δυναμικού των νέων τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.)

- διεύρυνση της πρόσβασης και υποστήριξη της προσήλωσης των φοιτητών στις σπουδές τους καθώς και αύξηση της επιτυχίας, με μεγαλύτερη διαφοροποίηση των προγραμμάτων, μεγαλύτερη κινητικότητα, βελτίωση της καθοδήγησης και της παροχής συμβουλών, ευέλικτες πολιτικές εγγραφής και διευκόλυνση της αντιμετώπισης των εξόδων σπουδών (συστήματα επιχορηγήσεων/ δανείων, χαμηλού κόστους διαμονή κ.λπ.)

- διευκόλυνση της αναγνώρισης των πτυχίων
- ενίσχυση των ανθρώπινων πόρων των πανεπιστημίων μέσω ενός περιβάλλοντος που θα βασίζεται ιδιαίτερα σε ανοικτές, διαφανείς και ανταγωνιστικές διαδικασίες
- δημιουργία ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για τους τίτλους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και ενός δικτύου φορέων διασφάλισης ποιότητας.

Η Επιτροπή ενθαρρύνει την ποιότητα κυρίως με το πρόγραμμα *Marie-Curie* για την ανάπτυξη της σταδιοδρομίας και την κινητικότητα των ερευνητών καθώς και με την υποστήριξη ενός μεταδιδακτορικού προγράμματος στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ίδρυμα της Φλωρεντίας. Στόχος της είναι επίσης η δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου Τεχνολογίας.

3.4. Ανάπτυξη αποτελεσματικής και στενότερης συνεργασίας μεταξύ των πανεπιστημίων και των βιομηχανιών

Η συνεργασία μεταξύ πανεπιστημιακής και βιομηχανικής κοινότητας πρέπει να αναπτυχθεί σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο καθώς και να προσανατολιστεί περισσότερο προς την καινοτομία, τη σύσταση νέων επιχειρήσεων και γενικότερα τη μεταφορά και τη διάδοση της γνώσης. Από την πλευρά της ανταγωνιστικότητας είναι ζωτικής σημασίας η εξασφάλιση ροής της γνώσης από τα πανεπιστήμια προς τις επιχειρήσεις και την κοινωνία. Οι δύο κύριοι μηχανισμοί με τους οποίους τα πανεπιστήμια αποκτούν και αναπτύσσουν γνώσεις και εμπειρογνωμοσύνη απευθείας για τη βιομηχανική κοινότητα είναι η χορήγηση αδειών για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και οι θυγατρικές (spin-offs) καθώς και οι νέες (start-ups) επιχειρήσεις.

Αν και λίγα στοιχεία είναι διαθέσιμα στα κράτη μέλη σχετικά με το βαθμό στον οποίο τα πανεπιστήμια εκμεταλλεύονται εμπορικά τις έρευνές τους και είναι έτσι δύσκολο να λεχθεί πόσο τα πανεπιστήμια στην Ευρωπαϊκή Ένωση εκμεταλλεύονται τα ερευνητικά τους αποτελέσματα στον επιχειρηματικό τομέα, υπάρχουν ορισμένα στοιχεία μέσω της Κοινοτικής Έρευνας για την Καινοτομία (Community Innovation Survey, CIS).

Λιγότερες από 5% των καινοτόμων εταιρειών θεωρούν τις πληροφορίες από κυβερνητικά ή ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ερευνητικά ιδρύματα ή από πανεπιστήμια ή άλλα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης ως πολύ σημαντική πηγή πληροφόρησης. Η διάδοση της γνώσης στο βιομηχανικό ιστό της Ε.Ε., συμπεριλαμβανομένων των ΜΜΕ στους παραδοσιακούς τομείς θα διευκολυνόταν, εάν τα πανεπιστήμια επεδίωκαν ενεργητικά την προώθηση αποτελεσματικών σχέσεων μεταξύ της πανεπιστημιακής και της βιομηχανικής κοινότητας και αξιοποιούσαν καλύτερα τα αποτελέσματα των γνώσεών τους στις σχέσεις τους με τις βιομηχανίες. Τα κριτήρια αποτίμησης των επιδόσεων των πανεπιστημίων θα μπορούσαν να συνεκτιμούν την πρόκληση αυτή.

3.4.1. Πολλαπλασιασμός των χώρων παραγωγής γνώσης

Το φαινόμενο αυτό και η αυξανόμενη τάση των επιχειρήσεων να αναθέτουν τις ερευνητικές τους δραστηριότητες στα καλύτερα πανεπιστήμια έχουν ως συνέπεια να αυξάνεται ο ανταγωνισμός μεταξύ των πανεπιστημίων. Στους παραδοσιακούς δεσμούς που συνέδεαν τα πανεπιστήμια μιας περιφέρειας και την τοπική βιομηχανία έρχονται να προστεθούν νέες σχέσεις. Η γεωγραφική εγγύτητα δεν αποτελεί πλέον τον κύριο παράγοντα για την επιλογή ενός εταίρου. Από την πλευρά τους οι επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας, τείνουν να εγκαθίστανται κοντά στα πανεπιστήμια με τις καλύτερες επιδόσεις. Το θέμα της μείωσης του χρόνου που μεσολαβεί μεταξύ μιας επιστημονικής ανακάλυψης, αφενός, και, αφετέρου, της εφαρμογής καθώς και της διάθεσής της στην αγορά μας ωθεί να διερωτηθούμε ποιος είναι ο ρόλος και η συμβολή των πανεπιστημίων στους μηχανισμούς εξεύρεσης των τεχνολογικών καινοτομιών καθώς και οι σχέσεις μεταξύ της πανεπιστημιακής κοινότητας και των επιχειρήσεων.

3.4.2. Αναδιοργάνωση της γνώσης

Η αναδιοργάνωση της γνώσης εκδηλώνεται κυρίως μέσω δύο εξελίξεων που ασκούν πιέσεις καθεμία προς την αντίθετη κατεύθυνση. Η πρώτη συνίσταται στην αυξανόμενη διαφοροποίηση και την εξειδίκευση της γνώσης καθώς και την εμφάνιση συγκεκριμένων και καινοτόμων εξειδικεύσεων έρευνας και διδασκαλίας. Η δεύτερη ότι ο ακαδημαϊκός κόσμος οφείλει να προσαρμόζεται άμεσα στον πολυθεματικό χαρακτήρα των χώρων στους οποίους εντοπίζονται τα μεγάλα προβλήματα της κοινωνίας, όπως η αειφόρος ανάπτυξη, οι νέες ασθένειες, η διαχείριση των κινδύνων, κ.τ.λ.

Οι δραστηριότητες των πανεπιστημίων όμως και ιδιαίτερα τα θέματα διδασκαλίας τείνουν να οργανώνονται και ακόμα πιο συχνά να διαχωρίζονται με βάση τις αρχές του παραδοσιακού θεματικού πλαισίου. Η αναδιοργάνωση της γνώσης εκδηλώνεται επίσης με τη σχετική εξαφάνιση των συνόρων μεταξύ της βασικής και της εφαρμοσμένης έρευνας. Η εξαφάνιση αυτή όμως δεν συνεπάγεται ότι δεν είναι και ουσιαστική η διαφοροποίηση μεταξύ, αφενός, της επιδίωξης γνώσεων αυτής καθεαυτής και, αφετέρου, της ανάπτυξης των γνώσεων αυτών για συγκεκριμένους στόχους και συγκεκριμένα την εφαρμογή τους σε προϊόντα ή διαδικασίες και τεχνολογίες. Η βασική έρευνα παραμένει συνεπώς το κατεξοχήν πεδίο ερευνητικής δραστηριότητας των πανεπιστημίων.

Οι ερευνητικές ικανότητες ακριβώς των μεγάλων αμερικανικών πανεπιστημίων τα καθιστούν ελκυστικούς εταίρους για τη βιομηχανία, που με τη σειρά της χρηματοδοτεί σημαντικό τμήμα των ερευνητικών τους δραστηριοτήτων. Η βασική λοιπόν έρευνα διεξάγεται με πυξίδα την εφαρμογή των αποτελεσμάτων της χωρίς όμως και να χάνει τον αμιγώς ερευνητικό της χαρακτήρα. Στην Ευρώπη τα πανεπιστήμια χαρακτηρίζονται από την τάση να αναλαμβάνουν έρευνες άμεσα εφαρμοσμένου χαρακτήρα για την επιχειρηματική κοινότητα, κάτι που μπορεί να σημαίνει ακόμα και την παροχή επιστημονικών υπηρεσιών. Οι δραστηριότητες αυτές, αν αναπτυχθούν υπερβολικά, θα θέσουν σε κίνδυνο την ικανότητα συμβολής των πανεπιστημίων στην πρόοδο της γνώσης.

3.4.3. Εμφάνιση νέων προσδοκιών

Παράλληλα με τη βασική αποστολή τους για την παροχή αρχικής κατάρτισης τα πανεπιστήμια καλούνται να ανταποκριθούν στις νέες ανάγκες εκπαίδευσης και κατάρτισης που προκύπτουν

με την οικονομία και την κοινωνία της γνώσης. Στις ανάγκες αυτές περιλαμβάνεται η αυξανόμενη απαίτηση για την παροχή θετικής και τεχνικής εκπαίδευσης, οριζόντιων ικανοτήτων καθώς και ευκαιριών δια βίου μάθησης, ανάγκες που με τη σειρά τους δρομολογούν την απαίτηση μεγαλύτερης επικοινωνίας μεταξύ των διαφόρων συστατικών και επιπέδων των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης. Οι θετικές σπουδές αφορούν άμεσα τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια διότι τα τελευταία αποτελούν ακριβώς το χώρο εκπαίδευσης των καθηγητών που διδάσκουν τα μαθήματα θετικής κατεύθυνσης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Επιπλέον, η συμβολή που προσδοκείται από τα πανεπιστήμια στις στρατηγικές για τη διά βίου μάθηση τα ωθεί να διευρύνουν σταδιακά τις προϋποθέσεις πρόσβασης στο συγκεκριμένο πεδίο σπουδών (διευκολύνοντας ιδίως την πρόσβαση όσων δεν διέβησαν την οδό της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με τη θέσπιση κανόνων για την ευρύτερη αναγνώριση των δεξιοτήτων που αποκτώνται εκτός των πανεπιστημίων αλλά και εκτός του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος), να καλλιεργήσουν τους δεσμούς τους με τη βιομηχανία, να βελτιώσουν τις υπηρεσίες τους προς τους φοιτητές και να διαφοροποιήσουν την κατάρτιση που παρέχουν, όσον αφορά δηλαδή τις ομάδες-στόχο, το περιεχόμενο αλλά και τις μεθόδους. Η μεγέθυνση της οικονομίας και της κοινωνίας της γνώσης ωθεί εξάλλου τα πανεπιστήμια να συμμετάσχουν περισσότερο στη ζωή της κοινότητας.

Σε συνδυασμό με την εκτέλεση της βασικής αποστολής τους για την παραγωγή και τη μετάδοση των γνώσεων και παράλληλα με την αποστολή αυτή, τα πανεπιστήμια λειτουργούν, ιδίως σήμερα, ως μείζονα πηγή εμπειρογνωμοσύνης σε πολυάριθμους τομείς. Μπορούν και πρέπει ακόμα περισσότερο να αποτελέσουν ένα χώρο προβληματισμού σχετικά με τη γνώση καθώς και συζήτησης και διαλόγου μεταξύ επιστημόνων και πολιτών. Με δεδομένο ότι τα πανεπιστήμια λειτουργούν με τη βοήθεια σημαντικών δημόσιων και ιδιωτικών κονδυλίων και ότι οι γνώσεις που παράγουν και διαδίδουν έχουν ένα σημαντικό αντίκτυπο για την οικονομία και την κοινωνία, η ευθύνη τους για τον τρόπο λειτουργίας και διαχείρισης των δραστηριοτήτων τους καθώς και του προϋπολογισμού τους έναντι των χορηγών τους και των πολιτών είναι ακόμα βαρύτερη. Το γεγονός αυτό ασκεί όλο και μεγαλύτερες πιέσεις για συμπεριληφθούν στις δομές διοίκησης και διαχείρισης των πανεπιστημίων εκπρόσωποι που δεν προέρχονται από τον ακαδημαϊκό κόσμο.

3.5. Δραστηριότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁸

Η εκπαίδευση αποτελεί κύριο μέλημα όλων των κυβερνήσεων σε όλες τις χώρες της Ευρώπης οι δομές των εκπαιδευτικών συστημάτων όμως διαφέρουν σημαντικά όχι μόνο από χώρα σε χώρα αλλά και μέσα στην ίδια χώρα πολλές φορές. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) είναι ένα φόρουμ που επιτρέπει την ανταλλαγή ιδεών και ορθών πρακτικών. Δεν έχει «κοινή εκπαιδευτική πολιτική»· αντιθέτως, ο ρόλος της αντιθέτως συνίσταται στη δημιουργία μιας πραγματικής συνεργασίας ανάμεσα στα κράτη μέλη, ενώ διαφυλάσσει τα προνόμια του κάθε κράτους μέλους σε επίπεδο περιεχομένου και οργάνωσης του συστήματος εκπαίδευσης και του συστήματος κατάρτισης. Η Ε.Ε. συνεισφέρει με:

- πολυεθνικές συμπράξεις στον τομέα της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της νεολαίας
- προγράμματα ανταλλαγών και δυνατότητες σπουδών στο εξωτερικό
- καινοτόμα σχέδια διδασκαλίας και εκπαίδευσης
- δίκτυα ακαδημαϊκών και επαγγελματιών εμπειρογνομόνων
- ένα πλαίσιο διαπραγμάτευσης των γενικών ζητημάτων όπως οι νέες τεχνολογίες στην εκπαίδευση και η διεθνής αναγνώριση των δεξιοτήτων
- ένα πεδίο διαλόγου και διαβούλευσης ώστε να γίνονται συγκρίσεις, να πραγματοποιείται μια διαβάθμιση και να εκπονούνται πολιτικές.

Αυτή η ευρωπαϊκή διάσταση συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών. Η εν λόγω προσέγγιση αφορά όλες τις κατηγορίες του κόσμου της εκπαίδευσης - από τις τάξεις των μαθητών, τους διδάσκοντες, τους γονείς και τους σπουδαστές ως τους διευθυντές, τους πρυτάνεις των πανεπιστημίων, τις επαγγελματικές οργανώσεις, τους εμπειρογνώμονες και τους υπουργούς - και της κατάρτισης σε όλες τις μορφές της και σε όλες τις ηλικίες. Η πρόκληση στην οποία έχει ανταποκριθεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η γενική διεύθυνσή της «Εκπαίδευση και Πολιτισμός» είναι ότι θα συμβάλλει ώστε να διαφυλαχθούν τα καλύτερα στοιχεία της πολύμορφης εκπαιδευτικής εμπειρίας στη Ευρώπη και παράλληλα, θα την ωθήσει να ανυψώσει

⁸ Για περισσότερες πληροφορίες για την συγκεκριμένη ενότητα, βλ. **Ανακοίνωση της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων**, «Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης», [COM(2003), 58 τελικό], 5 Φεβρουαρίου 2003.

το επίπεδό της, να απαλείψει τα εμπόδια στις δυνατότητες εκπαίδευσης και να καλύψει τις εκπαιδευτικές απαιτήσεις του 21ου αιώνα.

3.5.1. Νομική Βάση

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κάθε κράτος μέλος αναλαμβάνει την πλήρη ευθύνη για την οργάνωση των εκπαιδευτικών συστημάτων όπως και για το περιεχόμενο των προγραμμάτων, με βάση την «αρχή της επικουρικότητας». Σύμφωνα με τα *άρθρα 149 και 150* της συνθήκης, ο ρόλος της Κοινότητας είναι να συμβάλει στην ανάπτυξη μιας ποιοτικής εκπαίδευσης, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και, εν ανάγκη, στηρίζοντας και συμπληρώνοντας τη δράση τους, κυρίως αναπτύσσοντας την ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση, ενισχύοντας την κινητικότητα και προάγοντας την ευρωπαϊκή συνεργασία μεταξύ σχολικών και πανεπιστημιακών ιδρυμάτων.

Σύμφωνα με τα συγκεκριμένα άρθρα, η Ε.Ε. δεν πρέπει λοιπόν να αναπτύξει και να εφαρμόσει μια «κοινή πολιτική» εκπαίδευσης. Διαθέτει εντούτοις τα ειδικά μέσα ώστε να ενισχύει τη συνεργασία στο συγκεκριμένο τομέα με ενέργειες ευρωπαϊκό επίπεδο·

- αφενός τα προγράμματα κοινοτικής δράσης, όπως το **ΣΩΚΡΑΤΗΣ⁹** (για την εκπαίδευση) ή το **LEONARDO DA VINCI** (για την επαγγελματική κατάρτιση), που υπόκεινται σε ευρωπαϊκό επίπεδο στη διαδικασία συναπόφασης Συμβουλίου και Κοινοβουλίου
- αφετέρου, ορισμένες κοινές νομικές πράξεις που ενισχύουν την πολιτική συνεργασία μεταξύ κρατών μελών, όπως συστάσεις, ανακοινώσεις (σχετικά με τη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση λόγου χάρι, με την αξιολόγηση της ποιότητας της σχολικής και πανεπιστημιακής εκπαίδευσης ή τη συνεργασία με τρίτες χώρες), έγγραφα εργασίας, πρότυπα σχέδια, κ.λπ.

3.5.2. Συνεργασία των Κρατών - Μελών

Στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, η μορφή αυτή πολιτικής συνεργασίας έχει αναπτυχθεί κατά κύριο λόγο τα τελευταία χρόνια, και ειδικότερα από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο

⁹ Στόχος του προγράμματος «ΣΩΚΡΑΤΗΣ» είναι η προώθηση της Ευρώπης της γνώσης και η ενθάρρυνση της δια βίου εκπαίδευσης με την εκμάθηση ξένων γλωσσών, την ενθάρρυνση της κινητικότητας, την προαγωγή της συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το άνοιγμα στα μέσα πρόσβασης στην εκπαίδευση και τη διάδοση της χρήσης των νέων τεχνολογιών στον τομέα της εκπαίδευσης.

στη Λισσαβόνα το Μάρτιο του 2000 και εξής. Με δεδομένες τις αναταράξεις που προκαλεί η παγκοσμιοποίηση και η κοινωνία της πληροφορίας, η Ευρωπαϊκή Ένωση διατύπωσε στη Λισσαβόνα το νέο στρατηγικό της στόχο για την επόμενη δεκαετία: να γίνει η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή. Κάτι τέτοιο απαιτεί σημαντικές αλλαγές, και κυρίως ενίσχυση της πολιτικής συνεργασίας στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης.

Για το σκοπό αυτό προετοιμάστηκε ένα **Αναλυτικό πρόγραμμα εργασίας σχετικά με τους συγκεκριμένους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης**. Για την εφαρμογή του θα χρησιμοποιηθεί η «ανοιχτή μέθοδος συντονισμού» μεταξύ κρατών μελών, που επίσης καθορίστηκε στη Λισσαβόνα. Το νέο αυτό εργαλείο είναι η ελπίδα μας όσον αφορά την ανάπτυξη συνεκτικών πολιτικών στην Ευρώπη, σε τομείς όπως η εκπαίδευση, όπου αποκλείεται κάθε «κοινή πολιτική», αλλά είναι πραγματική η ανάγκη ενός «ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού χώρου». Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Βαρκελώνη (Μάρτιος 2002) ενίσχυσε τις συγκεκριμένες φιλοδοξίες, επιβεβαιώνοντας ότι η εκπαίδευση αποτελεί μία από τις βάσεις του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου και ότι τα ευρωπαϊκά συστήματα θα πρέπει να αποτελέσουν ως το 2010 «ένα ποιοτικό σημείο αναφοράς παγκοσμίως».

Με βάση μια πρόταση της Επιτροπής και τις εισηγήσεις των κρατών μελών, το Συμβούλιο ενέκρινε στις 12 Φεβρουαρίου 2001 την «**Έκθεση για τους μελλοντικούς συγκεκριμένους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης**». Πρόκειται για το πρώτο έγγραφο όπου σκιαγραφείται μια συνολική και συνεκτική προσέγγιση των εθνικών πολιτικών στον τομέα της εκπαίδευσης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με άξονα τρεις στόχους:

- βελτίωση της ποιότητας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης
- ευκολότερη πρόσβαση όλων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση
- άνοιγμα των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στον κόσμο.

Η έκθεση αυτή εγκρίθηκε το Μάρτιο του 2001 από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Στοκχόλμη, που ζήτησε να ετοιμαστεί ένα αναλυτικό πρόγραμμα εργασίας, το οποίο εγκρίθηκε στις 14 Φεβρουαρίου 2002. Η νέα αυτή στρατηγική απαιτούσε και μια εξίσου καινοτόμα μέθοδο, οριζόμενη ως **μέθοδος ανοιχτού συντονισμού**. Είναι μια μέθοδος που σέβεται την κατανομή

αρμοδιοτήτων όπως προβλέπεται στις συνθήκες και παράλληλα παρέχει ένα νέο πλαίσιο συνεργασίας των κρατών μελών, ώστε οι εθνικές πολιτικές να συγκλίνουν υπέρ της υλοποίησης ορισμένων στόχων, κοινών για όλους. Αυτή η μέθοδος βασίζεται κυρίως:

- στον από κοινού προσδιορισμό και ορισμό στόχων προς επίτευξη
- στα εργαλεία μέτρησης που έχουν από κοινού προσδιοριστεί (στατιστικές, δείκτες), χάρη στα οποία τα κράτη μέλη τοποθετούνται και παρακολουθούν την εξέλιξη προς τους καθορισμένους στόχους
- στα συγκριτικά μέσα συνεργασίας που τονώνουν την καινοτομία, την ποιότητα και την καταλληλότητα των προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης (διάδοση των «ορθών πρακτικών», πρότυπα σχέδια).

3.5.2.1. Στόχοι

Οι δύο "κεντρικές" ιδέες που αποτελούν την έμπνευση για το ΣΩΚΡΑΤΗΣ II είναι: η προώθηση της δια βίου μάθησης και η ανάπτυξη της Ευρώπης της γνώσης.

Οι ειδικότεροι στόχοι του προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ II είναι οι εξής:

- ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης της εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες
- βελτίωση της γνώσης των ξένων γλωσσών
- προαγωγή της συνεργασίας και της κινητικότητας στον τομέα της εκπαίδευσης
- ενθάρρυνση της χρήσης νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση
- προώθηση των ίσων ευκαιριών σε όλους τους τομείς της εκπαίδευσης

Η θέση σε εφαρμογή αυτών των στόχων σε ευρωπαϊκό επίπεδο συμπληρώνει τις πολιτικές που διεξάγουν τα κράτη μέλη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή φροντίζει ώστε αυτές οι ενέργειες του προγράμματος να είναι συνεπείς με τις άλλες ενέργειες και πολιτικές της Κοινότητας.

3.5.2.2. Ενέργειες

Το πρόγραμμα ΣΩΚΡΑΤΗΣ εφαρμόζεται μέσω οκτώ ενεργειών, εκ των οποίων οι πέντε είναι ειδικές και οι τρεις ακόλουθες είναι εγκάρσιες και αποβλέπουν στην αναβάθμιση του συντονισμού στο πλαίσιο του ΣΩΚΡΑΤΗΣ:

- **Comenius:** σχολική εκπαίδευση: ιδρύματα προσχολικής, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Στόχος: αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης, ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης και προώθηση της εκμάθησης γλωσσών. Η Comenius απευθύνεται στους συντελεστές της εκπαιδευτικής κοινότητας και της κοινωνίας των πολιτών (τοπικές αρχές, ενώσεις, ΜΚΟ, κλπ.) με σκοπό την υλοποίηση σχολικών σχεδίων (με τη συμμετοχή τουλάχιστον τριών ιδρυμάτων από τρεις συμμετέχουσες χώρες), γλωσσικών σχεδίων (με τη συμμετοχή δύο ιδρυμάτων από δύο συμμετέχουσες χώρες), σχεδίων ανάπτυξης σχολικών ιδρυμάτων (με τη συμμετοχή τουλάχιστον τριών ιδρυμάτων από τρεις συμμετέχουσες χώρες) και σχεδίων πολυμερούς συνεργασίας μεταξύ διάφορων ειδών ιδρυμάτων. Επιπλέον, η Επιτροπή χορηγεί ατομικές υποτροφίες σε μελλοντικούς διδάσκοντες.

- **Erasmus:** τριτοβάθμια εκπαίδευση, προπτυχιακού και μεταπτυχιακού επιπέδου.

Στόχος: ενθάρρυνση της κινητικότητας και της εκμάθησης γλωσσών.

Η Erasmus απευθύνεται είτε στους σπουδαστές για την ενθάρρυνση της κινητικότητάς τους, είτε στους διδάσκοντες ώστε να τους δοθεί η δυνατότητα για συμμετοχή σε ανταλλαγές, κατάρτιση μαθημάτων από κοινού, προγραμματισμό εντατικών μαθημάτων, συμμετοχή στην κατάρτιση θεματικών δικτύων.

- **Grundtvig:** εκπαίδευση ενηλίκων και άλλες εκπαιδευτικές οδοί.

Στόχος: συμπλήρωση του Comenius και του Erasmus με τη διευκόλυνση της ένταξης των ενηλίκων που δεν εντάσσονται στο σχολικό σύστημα. Η Grundtvig απευθύνεται στα ιδρύματα επίσημης εκπαίδευσης (σχολεία, πανεπιστήμια) αλλά και στα ιδρύματα άτυπης εκπαίδευσης (ενώσεις, μουσεία, κλπ.), με σκοπό την υλοποίηση σχεδίων που αφορούν τα εξής: αναβάθμιση της συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών επιπέδων, θέσπιση εκπαιδευτικών συνεργασιών, δρομολόγηση δραστηριοτήτων κινητικότητας για την κατάρτιση, δημιουργία δικτύων Grundtvig για την ανταλλαγή πληροφοριών.

- **Lingua:** εκμάθηση ξένων γλωσσών.

Στόχος: προώθηση της εκμάθησης και της διδασκαλίας ξένων γλωσσών. Η Lingua απευθύνεται στους εκπαιδευτικούς και στους σπουδαστές ιδρυμάτων επίσημης ή άτυπης εκπαίδευσης από τουλάχιστον τρεις συμμετέχουσες χώρες με σκοπό τη δημιουργία συνεργασιών που αφορούν τα εξής: αφενός, την ευαισθητοποίηση, την κινητοποίηση, την ενημέρωση των ευρωπαϊών πολιτών για την εκμάθηση γλωσσών και, αφετέρου, την ανάπτυξη τεχνικών εργαλείων για τη διευκόλυνση της εκμάθησης γλωσσών.

- **Minerva:** τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας στην εκπαίδευση.

Στόχος: ενθάρρυνση της χρήσης τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.), των πολυμέσων και της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (ΑΑΕ). Η Minerva απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς, μαθητές και σπουδαστές, αλλά και σε άτομα της βιομηχανίας των πολυμέσων, των ΤΠΕ και της κοινωνίας των πολιτών, με σκοπό την υλοποίηση σχεδίων που αφορούν τα εξής: καλύτερη κατανόηση της καινοτομίας, ανάπτυξη νέων παιδαγωγικών μεθόδων, κοινοποίηση των αποτελεσμάτων των σχεδίων και εύνοια της ανταλλαγής εμπειριών σε σχέση με την ΑΑΕ και τις ΤΠΕ.

- **Παρατήρηση και Καινοτομία των εκπαιδευτικών συστημάτων**

Στόχος: παρατήρηση των εκπαιδευτικών πλαισίων άλλων κρατών μελών ώστε να εισαχθούν καινοτομίες σε κάθε εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Η εν λόγω ενέργεια απευθύνεται στο σύνολο της εκπαιδευτικής κοινότητας και της κοινωνίας των πολιτών γενικότερα (τοπικές αρχές, ενώσεις, ΜΚΟ, κλπ.), με σκοπό την υλοποίηση σχεδίων που αφορούν τα εξής: κατάρτιση συγκριτικών αναλύσεων των εκπαιδευτικών συστημάτων και πολιτικών (Eurydice), διοργάνωση εκπαιδευτικών επισκέψεων (Argion), δρομολόγηση δικτύου ιδρυμάτων (Naric), ενθάρρυνση της αναγνώρισης τίτλων σπουδών και δρομολόγηση πρότυπων σχεδίων.

- **Κοινές ενέργειες**

Στόχος: αύξηση της συνέργιας στο πλαίσιο των πολιτικών εκπαίδευσης (ΣΩΚΡΑΤΗΣ), επαγγελματικής κατάρτισης (Leonardo da Vinci) και νεολαίας (Νεολαία). Οι εν λόγω ενέργειες πραγματοποιούνται με προσκλήσεις υποβολής προτάσεων σε κοινά θέματα για τα τρία προαναφερθέντα προγράμματα με σκοπό την αύξηση της υφιστάμενης συνέργιας.

- **Συνοδευτικά μέτρα**

Στόχος: αύξηση της ευελιξίας του ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τα εν λόγω μέτρα αποβλέπουν στην προώθηση της συνεργασίας στον τομέα της εκπαίδευσης, στη διάδοση των αποτελεσμάτων των σχεδίων, στην αναβάθμιση της εφαρμογής των σχεδίων και στη βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ των διάφορων ενεργειών του προγράμματος.

Δικαιούχοι

Συγκεκριμένα, δικαίωμα συμμετοχής στο πρόγραμμα έχουν οι εξής:

- κάθε μαθητής, σπουδαστής ή άλλος εκπαιδευόμενος
- κάθε κατηγορία εκπαιδευτικού προσωπικού
- όλα τα είδη εκπαιδευτικών ιδρυμάτων
- τα άτομα και τα όργανα τα αρμόδια για τα συστήματα και τις πολιτικές εκπαίδευσης σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

Επιπλέον, η συμμετοχή στο πρόγραμμα επιτρέπεται επίσης σε όλους τους δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς που συνεργάζονται με εκπαιδευτικά ιδρύματα και συγκεκριμένα:

- στα συλλογικά όργανα και στους οργανισμούς τοπικού και περιφερειακού χαρακτήρα
- στα σωματεία που δρουν στον τομέα της εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένων
- των συλλόγων γονέων
- στις επιχειρήσεις και στους ομίλους επιχειρήσεων, στις επαγγελματικές οργανώσεις
- στα εμπορικά και βιομηχανικά επιμελητήρια
- στις οργανώσεις των κοινωνικών εταίρων σε όλα τα επίπεδα
- στα κέντρα και τους οργανισμούς έρευνας.

Û Συμμετέχουσες χώρες

Δικαίωμα συμμετοχής στο πρόγραμμα έχουν τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Βέλγιο, Τσεχική Δημοκρατία, Δανία, Γερμανία, Εσθονία, Ελλάδα, Ισπανία, Γαλλία, Ιρλανδία, Ιταλία, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Ουγγαρία, Μάλτα, Κάτω Χώρες, Αυστρία,

Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Σλοβακία, Φινλανδία, Σουηδία, Ηνωμένο Βασίλειο), οι 3 χώρες του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (Ισλανδία, Λιχτενστάϊν, Νορβηγία) και οι 2 υποψήφιες χώρες (Βουλγαρία και Ρουμανία), καθώς και η Τουρκία.

Û Εφαρμογή του προγράμματος

Η διαχείριση του προγράμματος αποτελεί έργο των εθνικών γραφείων σε κάθε συμμετέχουσα χώρα, και έτσι εξασφαλίζεται μια αμεσότερη επαφή με τους πολίτες. Η Επιτροπή, σε συνεργασία με τα κράτη μέλη, καλείται να μεριμνήσει για τη συνεκτική εφαρμογή των κοινοτικών ενεργειών του προγράμματος. Για την καλύτερη επίτευξη των στόχων του συντονισμού και της συνεργασίας, η Επιτροπή επικουρείται από επιτροπή αποτελούμενη από εκπροσώπους των κρατών μελών και στην οποία εκτελεί χρέη προέδρου ο εκπρόσωπος της Επιτροπής.

Û Προϋπολογισμός

Ο προϋπολογισμός για την εκτέλεση του προγράμματος ορίστηκε σε 1850 εκατ. ευρώ. Η υπ' αριθμ. απόφαση **451/2003/ΕΚ** εισάγει μεγαλύτερη ευκαμψία στην εφαρμογή της αρχής της συγχρηματοδότησης για τις αποκεντρωμένες δράσεις υπέρ σχεδίων που εκπονούνται από μικρού μεγέθους εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Η έννοια της **δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης** αποτελεί ένα άλλο πολύ σημαντικό στοιχείο της εν λόγω στρατηγικής και η σημασία της είναι θεμελιακή όχι μόνο για την ανταγωνιστικότητα και την ικανότητα επαγγελματικής ένταξης, αλλά και για την κοινωνική ένταξη, την ενεργοποίηση του πολίτη και την προσωπική ανάπτυξη. Μετά την έγκριση της ανακοίνωσης με τίτλο «Υλοποίηση ενός ευρωπαϊκού χώρου δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης» από την Επιτροπή στις 21 Νοεμβρίου 2001, η έννοια αυτή έχει γίνει η κατευθυντήρια αρχή ανάπτυξης της πολιτικής στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Η ανακοίνωση αυτή παρουσιάζει τις συγκεκριμένες προτάσεις, χάρη στις οποίες η δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση θα γίνει πραγματικότητα για όλους.

Η δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση συμπεριλαμβάνει όλη τη δραστηριότητα μαθητείας στην οποία επιδίδεται το άτομο για να ενισχύσει την προσωπική του ανάπτυξη, την ενεργό άσκηση της ιδιότητας του ως πολίτη και/ ή την ικανότητα επαγγελματικής του ένταξης. Οι

δραστηριότητες δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης λαμβάνουν χώρα σε ποικίλα περιβάλλοντα, εντός των επίσημων συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης και εκτός αυτών. Η δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση προϋποθέτουν μια μεγαλύτερη επένδυση σε ανθρώπινο δυναμικό και σε γνώσεις, την προαγωγή της απόκτησης βασικών δεξιοτήτων συμπεριλαμβανομένων των δεξιοτήτων πληροφορικής - και την αύξηση των δυνατοτήτων για καινοτόμους και πιο ευέλικτους τύπους κατάρτισης.

Στόχος είναι όλοι οι άνθρωποι, ασχέτως ηλικίας, να έχουν ελεύθερη πρόσβαση σε δυνατότητες κατάρτισης υψηλής ποιότητας και σε μια ολοκληρωμένη κλίμακα εκπαιδευτικών εμπειριών, επίσημων και άτυπων, σε ολόκληρη την Ευρώπη. Τα εκπαιδευτικά συστήματα έχουν να διαδραματίσουν πολύ σημαντικό ρόλο στην υλοποίηση του εν λόγω σχεδίου. Η ανακοίνωση της Επιτροπής υπογραμμίζει σχετικά την αναγκαιότητα τα κράτη μέλη να αναλάβουν να τροποποιήσουν τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, ώστε να καταργηθούν οι φραγμοί ανάμεσα στις διάφορες μορφές μαθητείας.

Στη νέα αυτή στρατηγική συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η **κινητικότητα** διαδραματίζει πρωταρχικό ρόλο εδώ και πολλά χρόνια. Το 1996, η Επιτροπή δημοσίευσε πρώτη μια πράσινη βίβλο για τα εμπόδια που τίθενται στην κινητικότητα. Σήμερα, χάρη στα επιτεύγματα των κοινοτικών προγραμμάτων έχει δημιουργηθεί μια γενική βούληση απελευθέρωσης της διεθνούς κινητικότητας. Την άνοιξη του 2000, οι υπουργοί εκπαίδευσης των χωρών της Ομάδας G8 (Γερμανία, Καναδάς, Ηνωμένες Πολιτείες, Γαλλία, Ιταλία, Ιαπωνία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ρωσία), αναφερόμενοι στην επιτυχία του προγράμματος ERASMUS, ανέλαβαν κατά κύριο λόγο τη δέσμευση να διπλασιάσουν την κινητικότητα των σπουδαστών, διδασκόντων, ερευνητών και διοικητικών υπαλλήλων στον τομέα της εκπαίδευσης ως το 2010.

Αυτή η γενική βούληση απελευθέρωσης της διεθνούς κινητικότητας πήρε συγκεκριμένη μορφή στη σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, η οποία εγκρίθηκε τον Ιούλιο του 2001, και σε ένα **πρόγραμμα δράσης** σχετικά με τις δεξιότητες και την κινητικότητα, το Φεβρουάριο του 2002. Το εν λόγω πρόγραμμα δράσης καλεί τα κράτη μέλη, τις επιχειρήσεις και τους ίδιους τους εργαζομένους να ανταποκριθούν καλύτερα στις νέες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας και απευθυνόμενο στις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις διατυπώνει ένα συγκεκριμένο, βραχυπρόθεσμο στόχο: τη δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Κάρτας Ασφάλισης Υγείας.

Παρά τα εκπληκτικά αποτελέσματα που έχουν επιτευχθεί (σήμερα οι σπουδαστές που έχουν συμμετάσχει στο ERASMUS είναι περισσότεροι από ένα εκατομμύριο), ένα από τα κυριότερα εμπόδια που συναντούν τα άτομα που επιθυμούν να εργαστούν ή να καταρτιστούν σε μια άλλη χώρα της Ε.Ε., ή να περάσουν από έναν τομέα της αγοράς εργασίας σε έναν άλλον, είναι ότι τα προσόντα και οι δεξιότητές τους δεν μπορούν να αναγνωριστούν. Η πληθώρα των δεξιοτήτων στον κόσμο, η πολυμορφία των συστημάτων επιμόρφωσης και των εθνικών δομών εκπαίδευσης και κατάρτισης και οι αλλαγές που διαρκώς συμβαίνουν στα συστήματα αυτά καθιστούν το συγκεκριμένο πρόβλημα ακόμα πιο πολύπλοκο. Για να εξαλείψει τα εμπόδια αυτά, η ΕΕ έχει θεσπίσει διάφορα εργαλεία που επιδιώκουν να ενισχύσουν τη μεταφορά δεξιοτήτων και ικανοτήτων για ακαδημαϊκούς και επαγγελματικούς σκοπούς.

Όσον αφορά στη διαφάνεια και την αναγνώριση των διπλωμάτων και των δεξιοτήτων για ακαδημαϊκούς σκοπούς, το δίκτυο Εθνικών Κέντρων Πληροφόρησης για την ακαδημαϊκή αναγνώριση (NARIC) , που δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία της Επιτροπής το 1984, καλύπτει όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε. και του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (Ε.Ο.Χ.), όλες τις συνδεδεμένες χώρες της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης, όπως επίσης και την Κύπρο και τη Μάλτα. Τα κέντρα αυτά παρέχουν τις κατάλληλες πληροφορίες και συμβουλές για την ακαδημαϊκή αναγνώριση των διπλωμάτων και των περιόδων σπουδών που πραγματοποιούνται στο εξωτερικό. Αντιθέτως, όσον αφορά τη διαφάνεια και την αναγνώριση για επαγγελματικούς λόγους, συγκροτείται αυτή την περίοδο ένα δίκτυο εθνικών σημείων αναφοράς για τα επαγγελματικά προσόντα στα κράτη μέλη και θα είναι το πρώτο σημείο επαφής για τα ζητήματα σχετικά με τα επαγγελματικά προσόντα.

Η Επιτροπή και τα κράτη μέλη έχουν επίσης καταρτίσει ορισμένα εργαλεία που ενισχύουν τη μεταφορά και τη διαφάνεια των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων, όπως:

- το συμπληρωματικό δίπλωμα και τη συμπληρωματική βεβαίωση όσον αφορά στα επαγγελματικά προσόντα
- το ευρωπαϊκό σύστημα ακαδημαϊκών μονάδων μεταφερομένων σε ολόκληρη την Κοινότητα (ECTS) για την αναγνώριση των περιόδων σπουδών στο εξωτερικό
- το ευρωπαϊκό υπόδειγμα βιογραφικού που αποσκοπεί σε μια απλή και αποτελεσματική παρουσίαση των ατομικών δεξιοτήτων και ικανοτήτων

- το **ευρωδιαβατήριο κατάρτισης** : ένα διαβατήριο όπου αναγράφονται οι γνώσεις και οι εμπειρίες που έχει αποκτήσει κανείς.

Ο επιδιωκόμενος στόχος στο πλαίσιο της διαδικασίας της Μπρυζ για την ενίσχυση της συνεργασίας στον τομέα και της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης είναι να εκπονηθεί μια ολοκληρωμένη στρατηγική, η οποία θα συνενώνει σε ένα ενιαίο και εύκολο εργαλείο τα προαναφερόμενα μέσα, που έχουν στόχο να βελτιώσουν τη διαφάνεια των βεβαιώσεων και των διπλωμάτων. Η διαδικασία αυτή ανταποκρίνεται στο αίτημα του Συμβουλίου στη Βαρκελώνη, η ευρωπαϊκή εκπαίδευση και κατάρτιση να αποτελέσουν ως το 2010 σημείο αναφοράς παγκοσμίως. Υποστηρίζει την ανάπτυξη της διαφάνειας και της αμοιβαίας εμπιστοσύνης ως βασικών αρχών για τη βελτίωση της ευρωπαϊκής εκπαίδευσης και κατάρτισης ως προς το επίπεδο και τη φήμη.

Η επαγγελματική αναγνώριση των νομοθετικά κατοχυρωμένων επαγγελμάτων καλύπτεται από ένα σύνολο οδηγιών, οι οποίες διευκρινίζουν τα δικαιώματα των πολιτών στον τομέα των δεξιοτήτων. Το εν λόγω σύνολο από οδηγιές θα αντικατασταθεί σύντομα από μία και μοναδική οδηγία, εφαρμόσιμη σε όλα τα νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα. Μπορεί το περιεχόμενο και η οργάνωση των σπουδών να συνεχίζουν να εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, η Κοινότητα όμως, σύμφωνα με το άρθρο 149 της συνθήκης του Άμστερνταμ, ενθαρρύνει την **εκμάθηση των νέων τεχνολογιών**.

Η εκμάθηση των νέων τεχνολογιών συνιστά μια προτεραιότητα μέσα σε μια κοινωνία που διαρκώς εξελίσσεται. Η Επιτροπή έχει καταρτίσει ένα σχέδιο δράσης με τον τίτλο eLearning: να σκεφτούμε την εκπαίδευση του αύριο. Αυτό το σχέδιο δράσης, μέρος ενός γενικότερου σχεδίου δράσης, του **eEurope**, που εγκρίθηκε τον Ιούνιο του 2000, επιδιώκει να επιταχύνει τη συγκρότηση μιας υποδομής υψηλής ποιότητας με ένα λογικό κόστος, να προάγει την ψηφιακή κατάρτιση και τις γενικές ψηφιακές γνώσεις και να ενισχύσει τη συνεργασία και τους δεσμούς σε όλα τα επίπεδα - τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό - ανάμεσα σε όλους τους ενδιαφερόμενους τομείς, από τα σχολεία και τα ιδρύματα κατάρτισης ως τους φορείς παροχής εξοπλισμού, περιεχομένου και υπηρεσιών.

Ένα σχέδιο δράσης eLearning, που ενέκρινε η Επιτροπή το Μάρτιο του 2001, παρείχε ένα σημαντικό πεδίο στην ευρωπαϊκή συνεργασία. Κινητοποιήθηκε μια σειρά κοινοτικών πόρων, προγραμμάτων σχετικών με την **εκπαίδευση**, την **κατάρτιση**, τη **νεολαία**, την έρευνα, το

Ευρωπαϊκό ταμείο περιφερειακής ανάπτυξης , το Ευρωπαϊκό κοινωνικό ταμείο και την Ευρωπαϊκή τράπεζα επενδύσεων, ενώ η ενέργεια *Minerva* του προγράμματος **ΣΩΚΡΑΤΗΣ** είναι ειδικά αφιερωμένη στη νέες εκπαιδευτικές τεχνολογίες.

Û *Εκπαίδευση*

Κάθε χρόνο, εκατοντάδες χιλιάδες άτομα στην Ευρώπη δρύνονται της ευκαιρίας και πηγαίνουν να σπουδάσουν στο εξωτερικό ή να εργαστούν πάνω σε ευρωπαϊκά σχέδια που υποστηρίζονται από το πρόγραμμα ΣΩΚΡΑΤΗΣ . Το πρόγραμμα TEMPUS αναπτύσσει τη συνεργασία, ώστε να εκσυγχρονίσει την εκπαίδευση πολύ πιο μακριά, από τη Βόρεια Αφρική ως τη Μογγολία. Τέλος, από δω και στο εξής, η Ε.Ε. θα ανοιχτεί σε χώρες σε ολόκληρη την υφήλιο, πιστεύοντας στην αντίληψη που θεωρεί ότι η ευρωπαϊκή εκπαίδευση αποτελεί ένα διεθνές πλεονέκτημα τόσο στα καθ' ημάς όσο και στο εξωτερικό.

Η εκπαίδευση στην Ευρώπη είναι βαθιά ριζωμένη και μαζί εξαιρετικά ποικιλόμορφη. Το 1976, οι υπουργοί παιδείας αποφάσισαν καταρχάς να συγκροτήσουν ένα δίκτυο πληροφόρησης, το οποίο θα χρησίμευε ως βάση για την καλύτερη κατανόηση των εκπαιδευτικών πολιτικών και δομών στις εννιά χώρες που αριθμούσε τότε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Αυτό το διάβημα αντανάκλούσε την πεποίθηση ότι ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των εκπαιδευτικών συστημάτων στα κράτη μέλη έπρεπε να γίνει απολύτως σεβαστός, αλλά έπρεπε να βελτιωθεί ο συντονισμός της αλληλεπίδρασης των συστημάτων εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης. Η Ευρυδίκη, το δίκτυο πληροφόρησης για την εκπαίδευση στην Ευρώπη, εγκαινιάστηκε επίσημα το 1980.

Από τότε, η σύγκριση των ιδεών και των ορθών πρακτικών με βάση μια στέρεη πληροφόρηση και μια εμπειρία που μεταδίδεται από πρώτο χέρι αποτέλεσε ένα από τα θεμελιακά στοιχεία της ευρωπαϊκής συνεργασίας στον τομέα της εκπαίδευσης. Η διαδικασία αυτή πήρε συγκεκριμένη μορφή με διάφορους τρόπους, τα δίκτυα πανεπιστημίων, τις επισκέψεις μελέτης και τις κάθε λογής συμπράξεις στο έργο της επεξεργασίας πολιτικών, το οποίο επιτελεί σήμερα η Ε.Ε. σε μείζονος σημασίας ζητήματα όπως ο **καθορισμός δεικτών ποιότητας** και ο **ορισμός των μελλοντικών στόχων** των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Το 1986, η προσοχή μετατοπίστηκε στις ανταλλαγές πληροφόρησης σχετικά με τις ανταλλαγές σπουδαστών, με τη θέσπιση του προγράμματος ERASMUS (που σήμερα

συμπεριλαμβάνεται στο πρόγραμμα ΣΩΚΡΑΤΗΣ) και συχνά αναφέρεται ως μια από τις από επιτυχημένες πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η οποία κάλυπτε μόλις τις 12 χώρες. Ωστόσο, μόνο το 1992 και με τη δημιουργία της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς η εκπαίδευση αναγνωρίστηκε, στη συνθήκη της Ε.Ε. που υπογράφηκε στο Μάαστριχ, ως ένας αυτός καθαυτός θεμιτός τομέας ευθύνης της Ε.Ε.

Το πρόγραμμα ΣΩΚΡΑΤΗΣ είναι ένα πρόγραμμα χρηματοδότησης στο πλαίσιο του οποίου όλοι οι μαθητές, σπουδαστές, διδάσκοντες μπορούν να λάβουν μια υποτροφία, ασχέτως αν οι αιτήσεις για χρηματοδότηση του σχεδίου δεν μπορούν να υποβληθούν από άτομα. Είναι ανοιχτό σε ένα πολύ μεγάλο φάσμα οργανισμών του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα και των ενεργών επιχειρήσεων στον τομέα της κατάρτισης ή εμπλέκονται στα ζητήματα κατάρτισης, και συνενώνονται σε μια διεθνή σύμπραξη. Το πρόγραμμα διαχειρίζονται οι εθνικές αρχές που δημιουργούνται σε κάθε συμμετέχουσα χώρα· έτσι διασφαλίζεται μια πιο άμεση σχέση με τους πολίτες.

Ü *Επαγγελματική Κατάρτιση*

Το άρθρο 150 της συνθήκης ΕΚ αναφέρει ότι «η Κοινότητα εφαρμόζει πολιτική επαγγελματικής εκπαίδευσης, η οποία στηρίζει και συμπληρώνει τις δράσεις των κρατών μελών, σεβόμενη ταυτόχρονα πλήρως την αρμοδιότητα των κρατών μελών για το περιεχόμενο και την οργάνωση της επαγγελματικής εκπαίδευσης». Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Λισσαβόνα το Μάρτιο του 2000 έθεσε ως στρατηγικό στόχο η Ευρωπαϊκή Ένωση να γίνει η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο. Η ανάπτυξη της επαγγελματικής κατάρτισης είναι ένα θεμελιακής σημασίας στοιχείο που αποτελεί οργανικό μέρος της εν λόγω στρατηγικής. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Βαρκελώνη το Μάρτιο του 2002 επαναεπιβεβαίωσε τη σημασία και το ρόλο της και ζήτησε αφενός η ευρωπαϊκή εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση να αποτελέσει ως το 2010 σημείο αναφοράς παγκοσμίως και αφετέρου, να ενισχυθεί η πιο στενή συνεργασία στον τομέα της κατάρτισης (εκ παραλλήλου με τη διαδικασία της Μπολόνια στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης).

Από την 1η Ιανουαρίου 2000, οι δεξιότητες που αποκτώνται σε σεμινάρια κατάρτισης στο εξωτερικό μπορούν να καταγράφονται σε ένα προσωπικό έγγραφο, το **Ευρωδιαβατήριο** κατάρτισης, που θέσπισε η Ε.Ε. στο πλαίσιο μιας συναφούς πρωτοβουλίας. Το Μάρτιο του

2002, κατόπιν αιτήσεως του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Λισσαβόνα, η Επιτροπή συνέστησε ένα υπόδειγμα ευρωπαϊκού βιογραφικού σημειώματος (CV). Το νέο ευρωπαϊκό βιογραφικό σημείωμα διαφέρει από τα περισσότερα βιογραφικά, λόγω της σημασίας που αποδίδει στην επίσημη και άτυπη μαθητεία.

Μετά την πρωτοβουλία της Μπρυζ των γενικών διευθυντών Επαγγελματικής Κατάρτισης (Οκτώβριος 2001), τον Ιούνιο του 2002, σε μια διάσκεψη που οργάνωσε η γενική διεύθυνση «Εκπαίδευση και Πολιτισμός της Ευρωπαϊκής Επιτροπής», εγκαινιάστηκε μια διαδικασία ενισχυμένης συνεργασίας στον τομέα της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης. Στη διάσκεψη αυτή, στην οποία συμμετείχαν εκπρόσωποι των κρατών μελών, των χωρών του ΕΟΧ και των υποψήφιων χωρών, όπως και οι κοινωνικοί εταίροι, συμφωνήθηκε να ενταθεί περαιτέρω η συνεργασία στον τομέα της διαφάνειας, της αναγνώρισης και της ποιότητας.

Η υποστήριξη των κυβερνήσεων στην ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της επαγγελματικής κατάρτισης επιτεύχθηκε γρηγορότερα και ευκολότερα ίσως από ότι στον τομέα της εκπαίδευσης. Το **CEDEFOP**, το Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης, δημιουργήθηκε το 1975 από το Συμβούλιο των Υπουργών και στη δεκαετία του 1980 πολλές πρωτοβουλίες άνοιξαν το δρόμο για το σημερινό πρόγραμμα **LEONARDO DA VINCI**, που εγκρίθηκε το 1994 για να εφαρμόσει μια κοινοτική πολιτική επαγγελματικής κατάρτισης. Το **LEONARDO DA VINCI** έχει στόχο να υποστηρίξει και συμπληρώσει τις ενέργειες στις οποίες προβαίνουν τα κράτη μέλη, χρησιμοποιώντας τη διακρατική συνεργασία για να βελτιώσει την ποιότητα, να προάγει την καινοτομία και ενισχύσει την ευρωπαϊκή διάσταση των συστημάτων και πρακτικών κατάρτισης. Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα προσχώρησαν σταδιακά 30 συμμετέχουσες χώρες.

Το **Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης**, μια αρχή της Ε.Ε. με έδρα το Τορίνο, άρχισε τις δραστηριότητές του το 1995. Ενεργό σε περισσότερες από σαράντα τρίτες χώρες, των υποψηφίων χωρών συμπεριλαμβανομένων, έχει ως αποστολή να συνεπικουρεί και να υποστηρίζει τη διαδικασία μεταρρύθμισης και εκσυγχρονισμού των συστημάτων επαγγελματικής κατάρτισης στις συνεργαζόμενες χώρες. Το Ίδρυμα συνεργάζεται στενά με το CEDEFOP και παρέχει τεχνική υποστήριξη στο πρόγραμμα **TEMPUS**. Ενώ το CEDEFOP συμβάλλει στην ανάπτυξη της επαγγελματικής κατάρτισης στην Ε.Ε. χάρη στις θεωρητικές και τεχνικές δραστηριότητές του, εστιασμένες στις τάσεις, τις μελέτες, τις αναλύσεις και

ανταλλαγές πληροφόρησης, το LEONARDO DA VINCI είναι ένα πρόγραμμα χρηματοδότησης στο πλαίσιο του οποίου ο καθένας μπορεί να λάβει μια υποτροφία, ασχέτως αν οι αιτήσεις για χρηματοδότηση του σχεδίου δεν μπορούν να υποβληθούν από άτομα. Είναι ανοιχτό σε ένα πολύ μεγάλο φάσμα οργανισμών του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα και των ενεργών επιχειρήσεων στον τομέα της κατάρτισης ή εμπλέκονται στα ζητήματα κατάρτισης, και συνενώνονται σε μια διεθνή σύμπραξη. Το πρόγραμμα διαχειρίζονται οι εθνικές αρχές που δημιουργούνται σε κάθε συμμετέχουσα χώρα έτσι διασφαλίζεται μια πιο άμεση σχέση με τους πολίτες.

Η κατάρτιση είναι στην Ευρώπη ένα πεδίο δραστηριότητας ακόμα πιο διαδεδομένο από την εκπαίδευση, που δύσκολο μπορεί να περιγραφεί με ακριβή στατιστικά στοιχεία, και μια από τις αποστολές του προγράμματος LEONARDO DA VINCI είναι να «δημιουργήσει ένα σύστημα ποσοτικών πληροφοριών» που θα παρέχει μια «κατάλληλη και συνεκτική υποστήριξη» στο σχεδιασμό των πολιτικών. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα υποστηρίζει τη διακρατική κινητικότητα, τα σχέδια τοποθετήσεων και ανταλλαγών, τις επισκέψεις μελέτης, τα πρότυπα σχέδια, τα διακρατικά δίκτυα, τις γλωσσικές και πολιτιστικές δεξιότητες, όπως και τη διάδοση των ορθών πρακτικών και την κατάρτιση εγγράφων αναφοράς.

Ὡ Νεολαία

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, το άρθρο 149 της συνθήκης δημιούργησε τη νομική βάση συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, για τη διεξαγωγή ποικίλων κοινοτικών ενεργειών που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τους νέους. Αυτό επετεύχθη στον *εκπαιδευτικό τομέα*, αλλά και στον τομέα της κινητικότητας και των ανταλλαγών των νέων, της *απασχόλησης* και της *επαγγελματικής κατάρτισης* ή, πιο πρόσφατα, τον τομέα της πρόσβασης στις *τεχνολογίες της πληροφορίας*, για να αναφέρουμε ορισμένα μόνο παραδείγματα.

Το 1988, η Ε.Ε. εγκαινίασε το πρόγραμμα «Νεολαία για την Ευρώπη» που είχε στόχο να υποστηρίξει τις ανταλλαγές μεταξύ των νέων. Μερικά χρόνια αργότερα, η Επιτροπή πρότεινε ένα πρόγραμμα κοινοτικής δράσης σχετικό με την Ευρωπαϊκή εθελοντική υπηρεσία των νέων. Τα δύο αυτά προγράμματα ενσωματώθηκαν στο πρόγραμμα «*Νεολαία*», που κάλυπτε την περίοδο 2000-2006. Το πρόγραμμα «Νεολαία» φιλοδοξούσε να ανοίξει μια συζήτηση στα κράτη μέλη για την κατάρτιση μιας πραγματικής πολιτικής για τη νεολαία.

Πράγματι, μετά από μια ευρεία διαβούλευση σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, εκπονήθηκε έτσι το *Λευκό Βιβλίο* για τη νεολαία. Σε μια διευρυμένη Ευρώπη των 75 εκατομμυρίων νέων μεταξύ 15 και 25 ετών, η οποία χαρακτηρίζεται από δημογραφική, οικονομική και κοινωνική εξέλιξη που θα επιφέρει ποσοτικές και ποιοτικές αλλαγές στις σχέσεις μεταξύ των γενεών, η λευκή βίβλος είναι μια απάντηση στη βαθιά αποστροφή που τρέφουν οι νέοι για τις παραδοσιακές μορφές συμμετοχής στη δημόσια ζωή και καλεί τους ευρωπαίους νέους να ενεργοποιηθούν ως πολίτες.

Η ενεργός άσκηση της ιδιότητας του πολίτη είναι δυνατή μόνο μέσα σε ένα θεσμικό πλαίσιο που δίνει σημασία στις ανάγκες των νέων και μπορεί να ανταποκριθεί στις προσδοκίες τους και το οποίο μπορεί να τους δώσει τα μέσα για να εκφράσουν τις ιδέες τους και να ενταχθούν καλύτερα στις κοινωνίες μας. Για να βοηθήσει τα κράτη μέλη και τις περιφέρειες της Ευρώπης να εφαρμόσουν ενέργειες για την ευρωπαϊκή νεολαία, η λευκή βίβλος προτείνει ένα ανανεωμένο πλαίσιο συνεργασίας. Το πλαίσιο αυτό έχει δύο πτυχές: την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ κρατών μελών και μια καλύτερη συμπερίληψη της διάστασης νεολαία στις τομεακές πολιτικές.

Η *Λευκή Βίβλος* είναι επίσης αποτέλεσμα μιας νομοθετικής διαδικασίας, στο πλαίσιο της οποίας τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και κυρίως το Συμβούλιο δραστηριοποιήθηκαν και κατάρτισαν ψηφίσματα, όπως εκείνα που αναφέρονταν στη συμμετοχή των νέων, στην κοινωνική ένταξη των νέων, στη συμμετοχή και παράλληλα την προαγωγή του πνεύματος πρωτοβουλίας, του επιχειρηματικού πνεύματος και της δημιουργικότητας, που αποτελούν ένα καινοτόμο στοιχείο στην ευρωπαϊκή πολιτική για τη νεολαία.

Ü Συνεργασία με Τρίτες Χώρες

Πολλές χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο προσπάθησαν να δημιουργήσουν μια πολυμερή σύμπραξη με πανεπιστήμια και κέντρα κατάρτισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης· και η Ευρωπαϊκή Ένωση διατηρεί ακόμη σχέσεις με πολλές τρίτες χώρες στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης:

- οι συμφωνίες με τις *Ηνωμένες Πολιτείες* και τον *Καναδά* , που ανανεώθηκαν για μια πενταετία στις αρχές του 2001

- το πρόγραμμα *TEMPUS* , που καλύπτει τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, τη δυτική πλευρά των Βαλκανίων και τη Μογγολία
- το πρόγραμμα ALFA (Λατινική Αμερική-Ακαδημαϊκή εκπαίδευση) για τη Λατινική Αμερική.

Η Επιτροπή θεωρεί ότι έχουμε πολλά ακόμα να κάνουμε αν θέλουμε τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια και κέντρα κατάρτισης να επωφεληθούν όσο το δυνατόν περισσότερο από τη διεθνοποίηση της εκπαίδευσης και παρουσίασε τις απόψεις της σε μια ανακοίνωση σχετικά με την ενίσχυση της συνεργασίας με τις τρίτες χώρες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σε ένα πλαίσιο στο οποίο η διακρατική εκπαίδευση αποτελεί μια οικονομική δραστηριότητα σε πλήρη άνθηση, η στρατηγική που προτείνει το υπόμνημα θα συγκλίνει με τις προσπάθειες που καταβάλλουν πολλά κράτη μέλη για να αναπτύξουν τις διμερείς σχέσεις τους με τις τρίτες χώρες στο συγκεκριμένο τομέα.

3.6. Πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης¹⁰

Με τα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης που εφαρμόζει, η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) έρχεται εγγύτερα στους πολίτες της· καμία άλλη κοινοτική δραστηριότητα δεν αγγίζει τόσο πολλούς ανθρώπους με τόσο άμεσο τρόπο κάθε χρόνο.

3.6.1. Ειδικοί Στόχοι¹¹

Το ολοκληρωμένο πρόγραμμα έχει τους ακόλουθους ειδικούς στόχους:

- συμβολή στην ανάπτυξη ποιοτικής δια βίου μάθησης
- συνδρομή στη βελτίωση της ποιότητας, της ελκυστικότητας και της προσπελασιμότητας των ευκαιριών για δια βίου μάθηση που είναι διαθέσιμες στα κράτη μέλη

¹⁰ Γενικός στόχος του ολοκληρωμένου προγράμματος σχετικά με τη δια βίου μάθηση είναι να συμβάλει στην ανάπτυξη της Κοινότητας ως προηγμένης κοινωνίας της γνώσης. Αποσκοπεί ιδίως στην ενίσχυση των ανταλλαγών, της συνεργασίας και της κινητικότητας μεταξύ των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Κοινότητα, έτσι ώστε να καταστούν παγκόσμιο σημείο αναφοράς ως προς την ποιότητα.

¹¹ Για περισσότερες πληροφορίες για την συγκεκριμένη ενότητα, βλ. **Ανακοίνωση της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων**, «Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης», [COM(2003), 58 τελικό], 5 Φεβρουαρίου 2003.

- ενίσχυση της συμβολής της δια βίου μάθησης στην πλήρη ανάπτυξη του ατόμου, την κοινωνική συνοχή, την ιδιότητα του ενεργού πολίτη, την ισότητα των φύλων και τη συμμετοχή των ατόμων με ειδικές ανάγκες
- συνδρομή στην προώθηση της δημιουργικότητας, της ανταγωνιστικότητας, της ικανότητας επαγγελματικής ένταξης και της ανάπτυξης επιχειρηματικού πνεύματος
- συμβολή στην αύξηση της συμμετοχής των ατόμων όλων των ηλικιών στη δια βίου μάθηση
- προώθηση της εκμάθησης γλωσσών και της γλωσσικής ποικιλομορφίας
- ενίσχυση του ρόλου της δια βίου μάθησης όσον αφορά τη δημιουργία της αίσθησης της ιδιότητας του ευρωπαϊού πολίτη
- προώθηση της συνεργασίας για τη διασφάλιση ποιότητας σε όλους τους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στην Ευρώπη
- αξιοποίηση των αποτελεσμάτων, των καινοτόμων προϊόντων και των διαδικασιών και ανταλλαγή ορθών πρακτικών στους τομείς που καλύπτει το ολοκληρωμένο πρόγραμμα.

3.6.2. Τα Προγράμματα

Τα τέσσερα τομεακά προγράμματα *Comenius*, *Erasmus*, *Leonardo da Vinci* και *Grundtvig*, διαρθρώνονται όλα κατά τον ίδιο τρόπο. Η σημαντικότερη αλλαγή σε σχέση με τα σημερινά προγράμματα είναι η μεταφορά της ανώτερης επαγγελματικής εκπαίδευσης από το πρόγραμμα Leonardo στο πρόγραμμα Erasmus. Όλες οι δράσεις επιτρέπουν την ενσωμάτωση στοιχείων που άπτονται των γλωσσών και των νέων τεχνολογιών. Το εγκάρσιο πρόγραμμα αποτελεί μία από τις σημαντικότερες καινοτομίες του ολοκληρωμένου προγράμματος. Προωθεί κυρίως δραστηριότητες που καλύπτονται από δύο ή περισσότερα τομεακά προγράμματα. Το πρόγραμμα Jean Monnet στοχεύει συγκεκριμένα στα ζητήματα ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης του ακαδημαϊκού τομέα και στην παροχή της απαραίτητης στήριξης στα ιδρύματα και στις ενώσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Comenius

Το πρόγραμμα Comenius αφορά την προσχολική και τη σχολική εκπαίδευση μέχρι το επίπεδο του τέλους της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, και τα ιδρύματα και τους οργανισμούς που παρέχουν την εκπαίδευση αυτή.

Οι δύο ειδικοί στόχοι είναι οι εξής:

- ανάπτυξη της κατανόησης, στους νέους και το εκπαιδευτικό προσωπικό, της ποικιλομορφίας των ευρωπαϊκών πολιτισμών και της αξίας της
- συνδρομή στους νέους για να αποκτήσουν τις βασικές βιοτικές δεξιότητες και ικανότητες που είναι απαραίτητες για την προσωπική τους ανάπτυξη, για τη μελλοντική τους επαγγελματική δραστηριότητα και για την ιδιότητα του ενεργού πολίτη.

Το πρόγραμμα Comenius μπορεί να υποστηρίξει δραστηριότητες κινητικότητας, εταιρικές σχέσεις μεταξύ σχολείων, πολυμερή σχέδια συνεργασίας και δίκτυα καθώς και συνοδευτικά μέτρα.

Erasmus

Το πρόγραμμα καλύπτει τις ανάγκες διδασκαλίας και μάθησης αυτών που βρίσκονται στην επίσημη τριτοβάθμια εκπαίδευση και στην τριτοβάθμια επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Αυτό εφαρμόζεται ασχέτως της διάρκειας του κύκλου σπουδών ή του τίτλου σπουδών και περιλαμβανομένων των σπουδών διδακτορικού, καθώς και των ιδρυμάτων και των οργανισμών που παρέχουν αυτή την εκπαίδευση.

Οι δύο ειδικοί στόχοι είναι οι εξής:

- υποστήριξη της επίτευξης του Ευρωπαϊκού Χώρου Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης
- ενίσχυση της συμβολής της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και της επαγγελματικής επιμόρφωσης στη διαδικασία καινοτομίας.

Το πρόγραμμα Erasmus μπορεί να υποστηρίξει δραστηριότητες κινητικότητας προσώπων, κοινά σχέδια που επικεντρώνονται κυρίως στην καινοτομία και τον πειραματισμό, τα «θεματικά δίκτυα Erasmus» και τα συνοδευτικά μέτρα.

Leonardo da Vinci

Το πρόγραμμα Leonardo da Vinci καλύπτει τις ανάγκες διδασκαλίας και μάθησης αυτών που παρακολουθούν επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, εκτός από την τριτοβάθμια επαγγελματική εκπαίδευση και επαγγελματική επιμόρφωση, καθώς και τα ιδρύματα και τους οργανισμούς που παρέχουν ή διευκολύνουν αυτή την εκπαίδευση και κατάρτιση. Οι ειδικοί στόχοι είναι η διευκόλυνση της προσαρμογής στις μεταβολές της αγοράς εργασίας και στην εξέλιξη των αναγκών για επαγγελματικά προσόντα.

Οι ακόλουθες δράσεις μπορούν να υποστηριχθούν από το πρόγραμμα Leonardo da Vinci:

- κινητικότητα
- εταιρικές σχέσεις που εστιάζονται σε θέματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος για τους συμμετέχοντες οργανισμούς
- πολυμερή σχέδια, ιδίως αυτά που στόχο έχουν τη βελτίωση των συστημάτων κατάρτισης μέσω της μεταφοράς καινοτομιών που συνδέονται με την προσαρμογή στις εθνικές ανάγκες
- πολυμερή σχέδια, ιδίως αυτά που αποσκοπούν στη βελτίωση των συστημάτων κατάρτισης μέσω της ανάπτυξης και της μεταφοράς καινοτομίας και ορθών πρακτικών
- θεματικά δίκτυα εμπειρογνομόνων και οργανισμών
- συνοδευτικά μέτρα.

Grundtvig

Το πρόγραμμα Grundtvig καλύπτει τις ανάγκες διδασκαλίας και μάθησης αυτών που παρακολουθούν οποιαδήποτε μορφή εκπαίδευσης ενηλίκων, καθώς και των ιδρυμάτων και των οργανισμών που παρέχουν ή διευκολύνουν αυτή την εκπαίδευση.

Οι στόχοι του προγράμματος είναι οι εξής:

- ανταπόκριση στην εκπαιδευτική πρόκληση της γήρανσης του πληθυσμού στην Ευρώπη
- συνδρομή στην παροχή, στους ενήλικες, εναλλακτικών δρόμων για τη βελτίωση των γνώσεων και των ικανοτήτων τους.

Το πρόγραμμα Grundtvig μπορεί να υποστηρίξει τις ακόλουθες δραστηριότητες:

- κινητικότητα προσώπων
- «εταιρικές σχέσεις μάθησης Grundtvig», που εστιάζονται σε θέματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος για τους συμμετέχοντες οργανισμούς
- πολυμερή σχέδια που αποσκοπούν στη βελτίωση των συστημάτων εκπαίδευσης των ενηλίκων μέσω της ανάπτυξης και της μεταφοράς καινοτομίας και ορθών πρακτικών
- θεματικά δίκτυα εμπειρογνομόνων και οργανισμών, γνωστά ως «δίκτυα Grundtvig»
- συνοδευτικά μέτρα.

Εγκάρσιο πρόγραμμα

Το εγκάρσιο πρόγραμμα περιλαμβάνει τις ακόλουθες τέσσερις βασικές δραστηριότητες:

- συνεργασία σε ζητήματα πολιτικής
- προαγωγή της εκμάθησης γλωσσών
- ανάπτυξη καινοτόμων υπηρεσιών, παιδαγωγικών προτύπων και πρακτικών που βασίζονται στις τεχνολογίες της πληροφορίας και επικοινωνιών
- διάδοση και αξιοποίηση των αποτελεσμάτων των δράσεων καθώς και ανταλλαγή ορθών πρακτικών.

Οι ειδικοί στόχοι είναι οι εξής:

- προώθηση της ευρωπαϊκής συνεργασίας σε τομείς που καλύπτουν δύο ή περισσότερα τομεακά προγράμματα
- προώθηση της σύγκλισης των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης των κρατών μελών.

Τα ακόλουθα μέτρα μπορούν να λάβουν υποστήριξη:

- κινητικότητα, περιλαμβανομένων των επισκέψεων μελέτης για εμπειρογνώμονες και υπαλλήλους που ορίζονται από τις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές, για διευθυντές εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και ιδρυμάτων κατάρτισης και υπηρεσιών προσανατολισμού καθώς και για κοινωνικούς εταίρους

- πολυμερή σχέδια που αποσκοπούν στην προετοιμασία και τη δοκιμή προτάσεων πολιτικής που αναπτύσσονται σε επίπεδο κοινότητας
- πολυμερή δίκτυα συνεργασίας αποτελούμενα από εμπειρογνώμονες ή/ και ιδρύματα που εργάζονται από κοινού σε ζητήματα πολιτικής
- παρατήρηση και ανάλυση πολιτικών και συστημάτων στον τομέα της δια βίου μάθησης
- δράση για την υποστήριξη της διαφάνειας και της αναγνώρισης των προσόντων και των ικανοτήτων, περιλαμβανομένων και αυτών που αποκτώνται με ανεπίσημη και άτυπη μάθηση
- συνοδευτικά μέτρα.

Πρόγραμμα Jean Monnet

Το πρόγραμμα Jean Monnet υποστηρίζει ιδρύματα και δραστηριότητες στον τομέα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Καλύπτει τρεις τομείς:

- τη δράση Jean Monnet
- λειτουργικές επιχορηγήσεις για την υποστήριξη συγκεκριμένων ιδρυμάτων που ασχολούνται με ζητήματα σχετικά με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση
- λειτουργικές επιχορηγήσεις για την υποστήριξη άλλων ευρωπαϊκών ιδρυμάτων και ενώσεων στους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης.

Οι ειδικοί στόχοι είναι:

- ενίσχυση των δραστηριοτήτων διδασκαλίας, έρευνας και προβληματισμού στον τομέα των σπουδών σχετικά με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση
- υποστήριξη της ύπαρξης ενός κατάλληλου φάσματος ιδρυμάτων και ενώσεων που επικεντρώνονται σε ζητήματα σχετικά με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και στην εκπαίδευση και κατάρτιση σε μια ευρωπαϊκή προοπτική.

Δικαιούχοι

Συγκεκριμένα, οι δικαιούχοι των δράσεων είναι:

- μαθητές, σπουδαστές, εκπαιδευόμενοι και ενήλικες διδασκόμενοι

- κάθε κατηγορία εκπαιδευτικού προσωπικού
- άτομα από την αγορά εργασίας
- κάθε τύπος εκπαιδευτικού ιδρύματος
- επιχειρήσεις, κοινωνικοί εταίροι και οι οργανώσεις τους σε όλα τα επίπεδα, περιλαμβανομένων των επαγγελματικών οργανώσεων και των εμπορικών και βιομηχανικών επιμελητηρίων
- άτομα, ενώσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις και οι αρχές που είναι υπεύθυνες για συστήματα και πολιτικές που αφορούν την εκπαίδευση, την έρευνα και τις πολιτικές για την εκπαίδευση σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

Συμμετέχουσες Χώρες

Το πρόγραμμα είναι ανοιχτό στη συμμετοχή:

- των κρατών μελών
- της Ισλανδίας, του Λιχτενστάϊν και της Νορβηγίας
- της Τουρκίας και των υποψήφιων χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης για τις οποίες υπάρχει μια προενταξιακή στρατηγική
- των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων
- της Ελβετικής Συνομοσπονδίας.

Εφαρμογή

Η Επιτροπή προτείνει την ανάθεση της διαχείρισης περισσότερων δραστηριοτήτων σε εθνικό επίπεδο, μέσω του δικτύου των εθνικών μονάδων συντονισμού. Οι δραστηριότητες αυτές είναι οι εξής: κινητικότητα, συμπράξεις μικρής κλίμακας μεταξύ ιδρυμάτων, μεταφορά καινοτόμων σχεδίων στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, και ορισμένες εργασίες για τη διάδοση και την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων.

Προϋπολογισμός

Ο προϋπολογισμός για την εφαρμογή του προγράμματος ορίστηκε στα 13,620 δισεκατομμύρια EUR για τα 7 έτη ισχύος του προγράμματος. Τα ελάχιστα ποσά που θα κατανέμονται στα τομεακά προγράμματα είναι τα εξής:

- Comenius 10 %
- Erasmus 40 %
- Leonardo da Vinci : 25 %
- Grundtvig: 3 %

Πλαίσιο

Ως συνέχεια της ανακοίνωσής της με τίτλο «Η νέα γενιά κοινοτικών προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης μετά το 2006», η Επιτροπή προτείνει τη θέσπιση, για την περίοδο 2007-2013, ενός ολοκληρωμένου προγράμματος για τη δια βίου μάθηση στο οποίο θα ενσωματωθούν όλα τα υφιστάμενα ευρωπαϊκά προγράμματα στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Το πρόγραμμα βασίζεται στα σημερινά προγράμματα Σωκράτης και Leonardo da Vinci, το πρόγραμμα «ηλεκτρονικής μάθησης» (*eLearning*), την πρωτοβουλία «*Europass*» και τις διάφορες ενέργειες που χρηματοδοτούνται μέσω κοινοτικού προγράμματος δράσης. Οι ποσοτικοποιημένοι στόχοι για την προτεινόμενη περίοδο είναι οι ακόλουθοι:

- συμμετοχή ενός στους είκοσι μαθητές στις δράσεις Comenius στο διάστημα 2007-2013
- 3 εκατομμύρια φοιτητές Erasmus έως το 2011
- 150.000 περίοδοι άσκησης Leonardo έως το 2013
- 25.000 δράσεις κινητικότητας Grundtvig έως το 2013.

Προκειμένου τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης να μπορέσουν να συμβάλουν αποφασιστικά στην επίτευξη του στρατηγικού στόχου που τέθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας, ήτοι να καταστεί η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης παγκοσμίως, τα κράτη μέλη κλήθηκαν όχι μόνο να επενδύσουν επαρκείς πόρους, αλλά και να μεριμνήσουν ώστε οι στόχοι αυτοί να είναι

στοχοθετημένοι και να αποτελούν αντικείμενο της αποδοτικότερης δυνατής διαχείρισης. Στο πλαίσιο του *αναλυτικού προγράμματος* για τους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, μεταξύ των οποίων και η αποτελεσματικότερη δυνατή χρήση των πόρων, η παρούσα ανακοίνωση εξετάζει το θέμα των επενδύσεων στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση από μια ευρεία προοπτική, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στις διαστάσεις της *έρευνας*, της *διαβίου μάθησης* και της *απασχόλησης*.

Σε ένα διεθνές και εξαιρετικά ανταγωνιστικό και δυναμικό πλαίσιο, η πολιτική επενδύσεων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση πρέπει να λάβει υπόψη τις νέες απαιτήσεις της κοινωνίας της γνώσης. Στο παρόν στάδιο, η Ε.Ε. φαίνεται να επιρρίπτει τη σχετική καθυστέρηση στις Ηνωμένες Πολιτείες. Μια καθυστέρηση η οποία εκδηλώνεται κυρίως με την αδυναμία της να προσελκύσει και να συγκρατήσει τα ταλέντα στην Ευρώπη. Το χάσμα παραγωγικότητας μεταξύ της Ε.Ε. και των Ηνωμένων Πολιτειών εξακολουθεί να αυξάνει. Για να αντιστραφεί αυτή η τάση, απαιτούνται συμπληρωματικές επενδύσεις όχι μόνο στην έρευνα-ανάπτυξη και στις τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.), αλλά επίσης και στο ευρωπαϊκό σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης στο σύνολό του.

Û Ουσιαστική αύξηση των συνολικών επενδύσεων στην εκπαίδευση

Η Ευρώπη φαίνεται να πάσχει από ανεπαρκείς επενδύσεις σε ανθρώπινο δυναμικό. Παρά το γεγονός ότι τα κράτη μέλη της Ε.Ε., όπως και οι ΗΠΑ αφιερώνουν, κατά μέσο όρο, ποσοστό μεγαλύτερο από το 5 % του ΑΕΠ στις δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση και την κατάρτιση, υπάρχει πάντα σαφές έλλειμμα ιδιωτικής χρηματοδότησης. Εάν αναγνωρίσουμε ότι, στο ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο, οι ιδιωτικοί πόροι θεωρούνταν ανέκαθεν ως συμπλήρωμα και όχι ως υποκατάστατο των δημοσίων δαπανών, δεδομένων των νέων προκλήσεων της παγκοσμιοποίησης, η αύξηση αυτών των πόρων θεωρείται απαραίτητη. Το επίπεδο ιδιωτικής χρηματοδότησης της εκπαίδευσης και της κατάρτισης συνιστά ουσιαστική διαφορά μεταξύ της Ε.Ε. και των Ηνωμένων Πολιτειών, η οποία δεν παύει να εντείνεται.

Οι ιδιωτικές δαπάνες που διατίθενται για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα αυξήθηκαν σε μικρό ποσοστό στην Ε.Ε. από το 1995 (από 0,55 % σε 0,66 % του ΑΕΠ περίπου), ενώ οι αντίστοιχες δαπάνες είναι σχεδόν διπλάσιες στην Ιαπωνία (περίπου το 1,2 % του ΑΕΠ) και σχεδόν τρεις φορές περισσότερες στις Ηνωμένες Πολιτείες (1,6 %). Το έλλειμμα αυτό είναι κυρίως προφανές

σε τομείς βασικούς για την οικονομία της γνώσης, όπως η τριτοβάθμια εκπαίδευση, η εκπαίδευση των ενηλίκων και η συνεχής επαγγελματική κατάρτιση. Συνολικά, η Ε.Ε. επενδύει λιγότερο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση απ' ό,τι οι ΗΠΑ: οι ΗΠΑ δαπανούν πάνω από το διπλάσιο ανά σπουδαστή σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι πόροι που διατίθενται για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ε.Ε. αντιπροσωπεύουν κατά μέσο όρο το 1,1 % του ΑΕΠ, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στις Ηνωμένες Πολιτείες είναι 2,3 %. Η διαφορά ως προς τη χρηματοδότηση στον συγκεκριμένο τομέα είναι περισσότερο έντονη στην έρευνα και στην ανάπτυξη (E&A), όπου τα σχετικά ποσοστά είναι 1,9 % του ΑΕΠ στην Ε.Ε., έναντι 2,7 % στις ΗΠΑ. Τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια είναι αυτά που καλύπτουν το κόστος.

Ένας άλλος τομέας, όπου απαιτούνται περισσότερες ιδιωτικές επενδύσεις είναι αναμφισβήτητα η συνεχής επαγγελματική κατάρτιση και η κατάρτιση των ενηλίκων, όπου υφίστανται ακόμη σημαντικές διαφορές μεταξύ των διαφόρων χωρών. Μόνο το 40 % των Ευρωπαίων μισθωτών συμμετέχουν στη συνεχή επαγγελματική κατάρτιση (23 % στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις) και μόνο το 62 % όλων των επιχειρήσεων παρέχουν μια οποιαδήποτε μορφή κατάρτισης στο προσωπικό τους. Αν και, στο ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο, οι ιδιωτικοί πόροι που προέρχονται από τις επιχειρήσεις και τους ιδιώτες αποτελούν μόνο συμπλήρωμα της δημόσιας χρηματοδότησης, η υπάρχουσα κατάσταση απαιτεί νέες δημόσιες στοχοθετημένες επενδύσεις και υψηλότερες ιδιωτικές δαπάνες που θα συμπληρώνουν τη δημόσια χρηματοδότηση. Αυτό αποτελεί μια ιδιαίτερη πρόκληση για πολλές υποψήφιες χώρες εξαιτίας των δημοσιονομικών τους περιορισμών και του υψηλού ποσοστού των δημοσίων δαπανών που προορίζονται για την επίσημη εκπαίδευση.

Ü Αποδοτική χρήση των υφιστάμενων πόρων σε ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο

Για να διασφαλιστεί η αποδοτικότητα των χρηματοδοτικών πόρων, η παρούσα ανακοίνωση καλεί επίσης τα κράτη μέλη να επικεντρώσουν τις προσπάθειές τους στην αντιμετώπιση των ενδείξεων μη αποδοτικών επενδύσεων, όπως το υψηλό ποσοστό αποτυχίας στο σχολείο, η πρόωγη εγκατάλειψη των σπουδών και η ανεργία των αποφοίτων, η υπερβολικά μεγάλη διάρκεια των σπουδών και το χαμηλό επίπεδο γνώσεων, και προτείνει να εστιαστεί η προσοχή στην κατάρτιση του διδακτικού προσωπικού, στις νέες βασικές δεξιότητες, στη δια βίου κατάρτιση, στις ΤΠΕ, στην ενεργό άσκηση της ιδιότητας του πολίτη και στην ενημέρωση. Όσον

αφορά στα μέσα για την κινητοποίηση συμπληρωματικών ανθρώπινων και χρηματοδοτικών πόρων, η ανακοίνωση υπογραμμίζει τη σημασία της ανάπτυξης μιας προσέγγισης εταιρικής σχέσης με τις επιχειρήσεις και τους ιδιώτες. Ο στόχος αυτός θα μπορούσε να επιτευχθεί χάρη σε μια αποτελεσματικότερη διαχείριση των υφιστάμενων πόρων και στην αποκέντρωση σε περιφερειακό επίπεδο της διαχείρισης πόρων και προγραμμάτων.

Η διαδικασία αυτή αποκέντρωσης, η οποία πρέπει να συνοδεύεται από έναν μεγαλύτερο συντονισμό μεταξύ των εθνικών υπουργείων, θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη την ευρωπαϊκή διάσταση των αποφάσεων για τις επενδύσεις. Τέλος, προκειμένου να καταστεί δυνατό για την εκπαίδευση και την κατάρτιση να συμβάλουν ουσιαστικά τόσο στην ευρωπαϊκή στρατηγική απασχόλησης όσο και στη στρατηγική της Λισσαβόνας, η παρούσα ανακοίνωση ζητά από τα κράτη μέλη τα εξής:

- να διασφαλίσουν το επίπεδο δημοσίων επενδύσεων που απαιτείται από το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο
- να συνάψουν εταιρικές σχέσεις και να θεσπίσουν κίνητρα για περισσότερες και συνεχείς επενδύσεις εκ μέρους των επιχειρήσεων και των ιδιωτών
- να εστιάσουν τη χρηματοδότηση σε τομείς που είναι πιο πιθανό να αποφέρουν αποτελέσματα
- να πραγματοποιήσουν μεταρρυθμίσεις όσον αφορά στο περιεχόμενο των μαθημάτων, την ποιότητα και την αναγνώριση, προκειμένου να μεγιστοποιηθεί η αποδοτικότητά τους σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Ελληνική Βιβλιογραφία

✓ **Βεργίδης Δ.**, «Στρατηγικές Εκπαίδευσης Ενηλίκων και Επιμόρφωση των Δημοσίων Υπαλλήλων», Εισήγηση στο Πλαίσιο της Ημερίδας με θέμα «Νέα Αντίληψη για την Επιμόρφωση στην Δημόσια Διοίκηση», Πανεπιστήμιο Πατρών, Αθήνα 4 Φεβρουαρίου 2005.

✓ **Δημουλάς Κ. και Παπαδόγαμβρος Β.**, «Εκπαίδευση και Επαγγελματική Κατάρτιση», κεφ. 3, ΙΝΕ, Αθήνα 2000.

✓ **Δημουλάς Κ. και Παπαδόγαμβρος Β.**, «Εκπαίδευση και Επαγγελματική Κατάρτιση» από το «ΟΝΕ, Ανταγωνιστικότητα και Διαρθρωτικές Αλλαγές», Επιμ. Ρομπόλης Σ., ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2000.

✓ **ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ**, «Σύστημα Παρακολούθησης και Αξιολόγησης Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης», Εκδόσεις «Μεταίχιμο», 2002.

✓ **ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ**, «Αριθμοί κλειδιά της εκπαίδευσης», 2001.

✓ **ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ**, «Λευκό Βιβλίο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής-Μια νέα πνοή για την ευρωπαϊκή νεολαία», COM 681 τελικό, Βρυξέλλες 2001.

✓ **ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ**, «Οι συγκεκριμένοι μελλοντικοί στόχοι των εκπαιδευτικών συστημάτων», COM 59 τελικό, Βρυξέλλες 2001.

✓ **ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ**, «Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης», [COM(2003), 58 τελικό], 5 Φεβρουαρίου 2003.

✓ **ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ**, «Λευκή Βίβλος για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση: Διδασκαλία και Εκμάθηση - Προς την κοινωνία της Γνώσης» (EL/22/95/01590700.POO (FR)-sk/av), Αθήνα 25 Νοεμβρίου 1995.

✓ **ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ '92**, «Λευκό βιβλίο για την οικονομία: Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση. Οι προκλήσεις και η αντιμετώπισή τους για τη μετάβαση στον 21^ο αιώνα», Λουξεμβούργο 1992.

✓ **ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ**, «Γνωμοδότηση με θέμα «Στρατηγική της Λισσαβόνας και Βιώσιμη Ανάπτυξη», 2003.

✓ **ΚΕΠΕ**, «Οι οικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα», Οικονομικές Εξελίξεις, τεύχος 7, 2004.

✓ **ΚΕΠΕ**, «Φραγμοί στην ελεύθερη λειτουργία των επαγγελματιών και στην πραγματοποίηση επιχειρηματικών πρωτοβουλιών και ανταγωνιστικότητα», Αθήνα 2001.

✓ **Παπαδόγαμβρος Β.**, «Επαγγελματική Κατάρτιση και Απασχόληση», Τα συστήματα Επαγγελματικής Κατάρτισης και Απασχόλησης στο Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα-Εργασία 2002.

✓ **Πατρινός Χ.**, «Η σχολική επιλογή σε παγκόσμιο επίπεδο», εφημερίδα *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ* (αφιέρωμα «Εκπαίδευση»), 27 Οκτωβρίου 2000.

✓ **Πιτέλις Χ. και Αντωνάκης Ν.**, «Διεθνής ανταγωνιστικότητα και βιομηχανική στρατηγική», Εκδόσεις «Τυπωθήτω», 1998.

✓ **Ρομπόλης Σ., Δημουλάς Κ. και Γαλατά Β.**, «Η δια βίου Επαγγελματική Κατάρτιση στην Ελλάδα», ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 1999.

✓ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ**, «Ενιαίο Σύστημα για την Διαχείριση της Επαγγελματικής Κατάρτισης», Αθήνα 2002.

✓ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ**, «Προκήρυξη Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης», Αθήνα 2000.

✓ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**, «Οικονομική Πολιτική και Νέες Πηγές Ανάπτυξης στην Ευρώπη», Αθήνα 2003.

Β. Ξένη Βιβλιογραφία

✓ **Akerlof G., Dickens W.T. and Perry G.L.**, «Near-Rational Wage and Price Setting and the Optimal Rates of Inflation and Unemployment», *Brookings Papers of Economic Activity* No. 1, 2000.

✓ **Alberto A. and Giavazzi F.**, «Europe's University Challenge», *Project Syndicate*, January 2003.

- ✓ *Alesina A. and Giavazzi F.*, «Europe's University Challenge», Project Syndicate, January 2003.
- ✓ *AMERICAN JOURNAL OF SOCIOLOGY*, Vol.94, Supplement, p.p. 95-120.
- ✓ *Blanchard O. and Katz L.F.*, «What We Know and Do Not Know About the Natural Rate of Unemployment», *Journal of Economic Perspectives*, Vol.11, No1: 51-72, Winter 1997.
- ✓ *EUROPEAN COMMISSION*, «Impact Assessment: Next Steps» (In support of competitiveness and sustainable development), Commission Staff Working Paper, SEC (2004)1377, 21 October 2004.
- ✓ *EUROPEAN COMMISSION*, «Two decades of Reform in higher Education in Europe: 1980 onwards», *Eurydice Studies*, 2000.
- ✓ *EUROPEAN COMMUNITIES*, «Facing the challenge», The Lisbon strategy for growth and employment, Report from the High Level Group chaired by Wim Kok, Luxembourg 2004.
- ✓ *Hoxby C. M.*, NBER Reporter on Line: Winter 2003, Program Report: Economics of Education, 2003.
- ✓ *Hoxby C.*, «Economics of Education», NBER Reporter, Winter 2002-2003.
- ✓ *IMD*, «The World Competitiveness Scoreboard 2004», 2004.
- ✓ *Kuznets S.*, «Economic Growth of Nations», Harvard University Press, 1975.
- ✓ *Mankiw N. G.*, «The Inexorable and Mysterious Trade Off Between Inflation and Unemployment», *Economic Journal*, May 2001.
- ✓ *Milgrom P. and Roberts J.*, «Economics, Organization and Management», US, Prentice Hall, 1992.
- ✓ *Nicoletti G. and Scarpetta S.*, «Interaction between Labour and Product Market Regulations. Do they Affect Employment? Evidence from OECD Countries», OECD Economics Working Paper, 2002.
- ✓ *Nicoletti G. and Scarpetta S.*, «Regulation, Productivity and Growth, OECD Evidence», OECD Economics Department Working Paper 347, January 2003.

✓ *North D.*, «Institutions, Institutional Change and Economic Performance», Cambridge, Cambridge University Press, 1990.

✓ *PLS CONSULT*, «Evaluation of E.U. Jobrotation» Final Report, June 1999.

✓ *Porter M. E.*, «Clusters and the New Economics of Competition», in Garten J. E. (ed.), World Views, Harvard Business Review Books, 2000.

✓ *Porter M.*, «The Competitive Advantage of Nations», Macmillan, 1990.

✓ *RESEARCH INSTITUTE OF INDUSTRIAL TRADE AND INDUSTRY*, «Rapid Economic Growth», March 1997.

✓ *Rodrik D.*, «Has Globalisation Gone too far? », Washington DC: Institute for International Economics, 1997.

✓ *Scarpetta S. and Tressel*, «Productivity and Convergence in a Panel of OECD Industries. Do Regulations and Institutions Matter? », OECD Economics Department, Working Paper 342, 2002.

✓ *Swing E. S., Schriewer J. and Orivel F.*, «Problems and Prospects in European Education», Praeger Publishers, p.p. 1-20, U.S.A. 2000.

✓ *Werner D.*, «Foreseeable developments in occupations and qualifications against the background of new information and communication techniques», in Cedefop reference Document, European trends in the development of occupations and qualifications Vol. II, p.p. 115-142, Θεσσαλονίκη 1999.

✓ *Wildavsky A.*, «Choosing Preferences by Constructing Institutions: a Cultural Theory of Preferences», American Political Science Review, 81(1), 3, 1987.

✓ *WORLD ECONOMIC FORUM*, «Annual Meeting 2005», Press Release, January 2005.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

4.1. Η εκπαίδευση στην Ελλάδα¹

Σύμφωνα με μελέτη του ΟΟΣΑ (OCDE Indicators, 2002)², η χώρα μας κατατάσσεται το 1999, τελευταία μεταξύ των 15 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς τις συνολικές δαπάνες ανά μαθητή/ σπουδαστή. Για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, σε δολάρια ΗΠΑ εκφρασμένα σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης, η Ελλάδα αφιερώνει 2.200 ΜΑΔ³ ανά μαθητή (ενώ ο ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι 4.100), για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση η Ελλάδα αφιερώνει 2.900 ανά μαθητή (ενώ ο ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι 6.200) και για την τριτοβάθμια εκπαίδευση 4.300 ανά σπουδαστή (ενώ ο ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι 8.500 και οι αντίστοιχες δαπάνες για τις ΗΠΑ είναι 19.200 και για την Ιαπωνία 10.300). Οι ανισότητες στις δαπάνες για την εκπαίδευση έχουν σοβαρές συνέπειες στην ανάπτυξη και της εκπαίδευσης ενηλίκων.

Ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπάρχουν σημαντικές διαφορές όσον αφορά στο ποσοστό εργαζομένων ηλικίας 25-64 ετών που συμμετέχει σε προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης. Δυστυχώς, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, η Ελλάδα είναι τελευταία με 1,2%. Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό εργαζομένων της χώρας ηλικίας 25-64 ετών που συμμετείχε σε προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης κυμάνθηκε την τελευταία δεκαετία από 0,9% έως 1,4%, ενώ ο αντίστοιχος μέσος όρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση κυμάνθηκε από 5,7% έως 8,5%.

---

¹ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. **Βεργίδης Δ.**, «Στρατηγικές Εκπαίδευσης Ενηλίκων και Επιμόρφωση των Δημοσίων Υπαλλήλων», Εισήγηση στο πλαίσιο της Ημερίδας «Νέα Αντίληψη για την Επιμόρφωση στη Δημόσια Διοίκηση», Αθήνα 4 Φεβρουαρίου 2005.

² **OECD**, «Education at a Glance», OECD Indicators, σελ. 23-24, 2001.

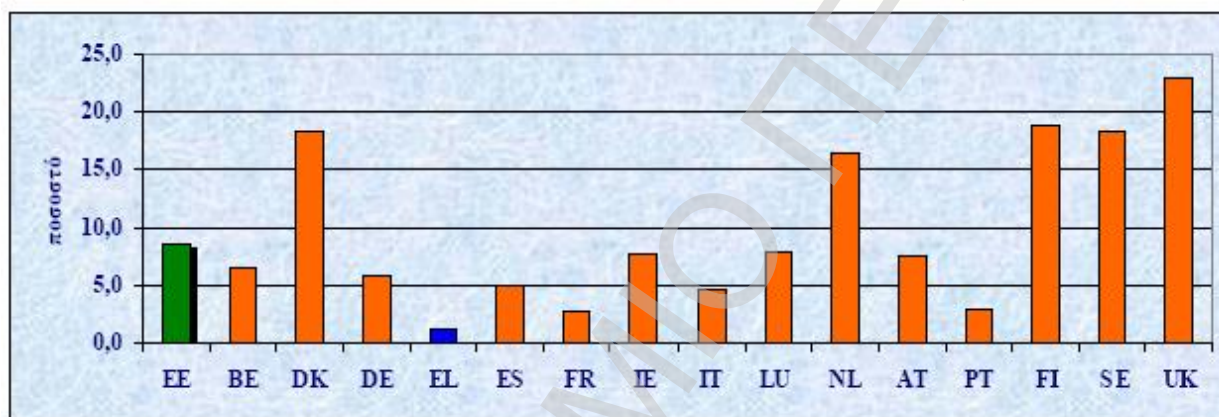
³ Όροι Μονάδων Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ) : Λαμβάνουν ευνοϊκά υπόψη το χαμηλότερο επίπεδο τιμών που γενικά ισχύει σε λιγότερο ανεπτυγμένα οικονομικά συστήματα.

Συμμετοχή στη δια βίου μάθηση

Πίνακας 4.1. : Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 25-64 ετών που συμμετείχε στην εκπαίδευση και την κατάρτιση τέσσερις εβδομάδες πριν από την προγραμματισμένη έρευνα της Eurostat (2002)

	ΕΕ	ΒΕ	ΔΚ	ΔΕ	ΕΛ	ΕΣ	ΦΡ	ΙΕ	ΙΤ	ΛΥ	ΝΛ	ΑΤ	ΡΤ	ΦΙ	ΣΕ	ΥΚ
Σύνολο	8,5	6,5	18,4	5,9	1,2	5	2,7	7,7	4,6	7,8	16,4	7,5	2,9	18,9	18,4	22,9
Γυναίκες	9,2	6,3	20,7	5,6	1,1	5,4	3	8,8	4,7	6,6	15,9	7,4	3,3	21,4	21,2	26,8
Ανδρες	7,9	6,8	16,1	6,2	1,2	4,5	2,4	6,5	4,5	9,1	16,9	7,6	2,4	16,5	15,6	19,3

Πηγή : Eurostat, Έρευνα για το Εργατικό Δυναμικό (2002)

Πηγή : Eurostat, Έρευνα για το Εργατικό Δυναμικό (2002)

Θα πρέπει, επίσης, να επισημάνουμε δυο προβλήματα. Από τα διαθέσιμα στοιχεία προκύπτει ότι όσο υψηλότερο επίπεδο αρχικής εκπαίδευσης έχουν οι ενήλικοι τόσο συχνότερα συμμετέχουν σε προγράμματα εκπαίδευσης. Ειδικότερα, έχει διαπιστωθεί ότι οι ενήλικοι που δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση δεν συμμετέχουν σχεδόν καθόλου σε προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων. Μια άλλη παράμετρος η οποία σχετίζεται με τη συμμετοχή σε προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων είναι η θέση εργασίας. Όσο υψηλότερη ιεραρχικά είναι η θέση εργασίας, τόσο μεγαλύτερη είναι η συμμετοχή των εργαζομένων σε προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι στην Ευρωπαϊκή Ένωση μόνο το 1,9% των αγροτών και το 2,8% των εργατών συμμετείχαν σε προγράμματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τα ανώτερα στελέχη ήταν πάνω από 11%.

4.2. Η επιμόρφωση των δημοσίων υπαλλήλων

Προγράμματα κατάρτισης για μεσαία και ανώτερα στελέχη της ελληνικής δημόσιας διοίκησης υλοποιούνται από το Ινστιτούτο Επιμόρφωσης του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης, που εποπτεύεται από το Υπουργείο Εσωτερικών. Επίσης, αντίστοιχα προγράμματα πραγματοποιούνται για τους δικαστικούς λειτουργούς από την Εθνική Σχολή Δικαστών, για τους υπαλλήλους του Υπουργείου Οικονομικών από τη Σχολή Επιμόρφωσης Υπαλλήλων Υπουργείου Οικονομικών, καθώς και για τους υπαλλήλους του Υπουργείου Εξωτερικών από τη Διπλωματική Ακαδημία. Για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών λειτουργούν τα Περιφερειακά Επιμορφωτικά Κέντρα (Π.Ε.Κ.) και για τους δασκάλους/ες τα Διδασκαλεία Γενικής και Ειδικής Αγωγής. Ο κυριότερος φορέας επιμόρφωσης του προσωπικού της δημόσιας διοίκησης είναι το Ινστιτούτο Επιμόρφωσης (ΙΝ.ΕΠ.) που δραστηριοποιείται από το 1986 (Ινστιτούτο Διαρκούς Επιμόρφωσης έως το 1991). Στο νόμο 1943/91 του Υπουργείου Προεδρίας με θέμα «Εκσυγχρονισμός της οργάνωσης και λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης, αναβάθμιση του προσωπικού της», τα άρθρα 32-53 αναφέρονται στην επιμόρφωση των δημοσίων υπαλλήλων και υπογραμμίζεται με έμφαση ότι «πράγματι, η εκπαίδευση, η μετεκπαίδευση, η επιμόρφωση είναι η καρδιά του εκσυγχρονισμού της δημόσιας διοίκησης» (Πρακτικά Βουλής, σελ. 6621, 1991).

Οι θεσμοθετημένοι σκοποί του ΙΝ.ΕΠ.⁴ είναι:

• η αύξηση της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης και συνεπώς η βελτίωση της ανταπόκρισης στις ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας.

• η αναβάθμιση και η εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού και η ορθολογικότερη κατανομή και η αξιοποίησή του σε όλα τα επίπεδα της δημόσιας διοίκησης (κεντρική, περιφερειακή διοίκηση και αυτοδιοίκηση).

• η δημιουργία των προϋποθέσεων για την ουσιαστική συμμετοχή της χώρας στη διαμόρφωση πολιτικών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο διεθνή χώρο.

• η βελτίωση της διοικητικής ικανότητας της δημόσιας διοίκησης με την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών και τη βελτίωση των άυλων υποδομών της.

---

⁴ Βεργίδης Δ., «Στρατηγικές Εκπαίδευσης Ενηλίκων και Επιμόρφωση των Δημοσίων Υπαλλήλων», Εισήγηση στο πλαίσιο της Ημερίδας «Νέα Αντίληψη για την Επιμόρφωση στη Δημόσια Διοίκηση», Αθήνα 4 Φεβρουαρίου 2005.

Τα προγράμματα του ΙΝ.ΕΠ. απευθύνονται στους εργαζόμενους της κεντρικής και περιφερειακής δημόσιας διοίκησης, του ευρύτερου δημόσιου τομέα και της τοπικής αυτοδιοίκησης. Ως προς το περιεχόμενο, τα εκπαιδευτικά προγράμματα του ΙΝ.ΕΠ. εξειδικεύονται στους εξής πέντε τομείς:

- § Δημόσιο management
- § Οικονομικός, χωρικός και περιβαλλοντικός σχεδιασμός
- § Πληροφορική
- § Ξένες γλώσσες
- § Εισαγωγική εκπαίδευση

«Το ΙΝ.ΕΠ. εξελίχθηκε στον μαζικότερο επιμορφωτικό φορέα που απευθύνεται σε δημοσίους υπαλλήλους. Σε σύγκριση με την πενταετία 1986-1990, κατά την οποία πραγματοποιήθηκαν 250 εκπαιδευτικά προγράμματα με 9.271 συμμετέχοντες, κατά την πενταετία 1998-2002 διαπιστώθηκε τεράστια αύξηση των δραστηριοτήτων του ΙΝ.ΕΠ., συνολικά πραγματοποιήθηκαν 2.581 προγράμματα με 71.360 συμμετέχοντες. Η μελέτη και η αξιολόγηση των δραστηριοτήτων του ΙΝ.ΕΠ. θα ήταν εξαιρετικά χρήσιμη για την ανάπτυξη της επιμόρφωσης των δημοσίων υπαλλήλων. Είναι ευνόητο ότι η ποσοτική αύξηση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων καθιστά αναγκαία και την ενίσχυση των προσπαθειών για την ποιοτική τους βελτίωση», (Βεργίδης, 2005)⁵.

4.3. Ευρωπαϊκή Ανταγωνιστικότητα : Αύξηση της Παραγωγικότητας και Δημόσιος Τομέας

Οι κρατικές πολιτικές διαδραματίζουν ρόλο-κλειδί στη διαμόρφωση της ανταγωνιστικότητας και της ανάπτυξης σε μία οικονομία. Ο αντίκτυπος των κρατικών πολιτικών στην παραγωγικότητα εκφράζεται μέσω της αύξησης της παραγωγικότητας στο δημόσιο τομέα και μέσω των επιπτώσεων των κρατικών πολιτικών – της φορολογίας, των κρατικών δαπανών και της νομοθεσίας – στον ιδιωτικό τομέα. Οι δραστηριότητες του δημόσιου τομέα έχουν βαρύνουσα σημασία στο γενικό προϊόν μιας οικονομίας: η απασχόληση στον δημόσιο τομέα αντιπροσωπεύει 10 % (Γερμανία) έως 30 % (Σουηδία) όλων των θέσεων εργασίας στην Ε.Ε.

---

⁵ Βεργίδης Δ., «Στρατηγικές Εκπαίδευσης Ενηλίκων και Επιμόρφωση των Δημοσίων Υπαλλήλων», Εισήγηση στο πλαίσιο της Ημερίδας «Νέα Αντίληψη για την Επιμόρφωση στη Δημόσια Διοίκηση», Αθήνα 4 Φεβρουαρίου 2005.

των 15 Κρατών-Μελών. Συνεπώς, η παραγωγικότητα της εργασίας εντός του δημόσιου τομέα καθορίζει σε σημαντικό βαθμό το μέσο όρο παραγωγικότητας της εργασίας σε εθνικό επίπεδο.

Οι δυσκολίες μέτρησης του προϊόντος του δημοσίου τομέα και η έλλειψη διεθνώς εναρμονισμένων στοιχείων εμποδίζουν συχνά τη σύγκριση της παραγωγικότητας του δημοσίου τομέα μεταξύ χωρών. Οι υπάρχουσες μελέτες δείχνουν ότι υπάρχει περιθώριο περαιτέρω βελτιώσεων της αποτελεσματικότητας του δημόσιου τομέα στην Ε.Ε. και ότι το σημερινό προϊόν του δημοσίου τομέα μπορεί να επιτευχθεί με σημαντικά χαμηλότερο κόστος. Επίσης, ορισμένα στοιχεία δείχνουν ότι τα μικρότερα μεγέθη κυβερνήσεων είναι πιο αποδοτικά διαπιστώνοντας μειούμενα οριακά προϊόντα κρατικών δαπανών πέρα από ένα ορισμένο μέγεθος δημοσίου τομέα.

«Οι μεταρρυθμίσεις του δημοσίου τομέα υιοθετούνται συχνά ως ανταπόκριση σε πιέσεις για τη μείωση των κρατικών δαπανών ή στοχεύουν στην επίτευξη μεγαλύτερης οικονομικής ανάπτυξης ή την εισαγωγή καινοτομιών που χρησιμοποιούνται ήδη στον ιδιωτικό τομέα, όπως η πληροφορική.

Η **φορολογία** είναι απαραίτητη για τη χρηματοδότηση των κυβερνήσεων. Η εμπειρική έρευνα για τη σχέση μεταξύ του συνολικού ποσοστού φορολογίας (σύνολο φόρων στο ΑΕΠ) και της αύξησης του ΑΕΠ δεν έχει καταλήξει σε οριστικά αποτελέσματα. Ωστόσο, πλήθος εμπειρικών στοιχείων τεκμηριώνουν τα στρεβλωτικά αποτελέσματα συγκεκριμένων φόρων. Διαπιστώθηκε ότι η υψηλή φορολόγηση της εργασίας επηρεάζει τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας καθώς και τη διάθεση απόκτησης προσόντων και ανθρώπινου κεφαλαίου. Η υψηλή φορολογία δρα επίσης ανασχετικά στην επιχειρηματικότητα, αν και ορισμένοι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι ο αντίκτυπος των κινήτρων ίσως δεν είναι και τόσο μεγάλος. Οι διεθνείς διαφορές στη φορολογία επιδρούν στις ροές των άμεσων ξένων επενδύσεων και μπορεί να επηρεάζουν την αύξηση της παραγωγικότητας σε χώρες που βρίσκονται σε διαδικασία κάλυψης και βασίζονται σε ξένους επενδυτές για την απόκτηση νέων τεχνολογιών και σύγχρονων μεθόδων διαχείρισης.

Οι **κρατικές δαπάνες** σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η έρευνα και η ανάπτυξη ή οι υποδομές επηρεάζουν τις παραγωγικές δυνατότητες και το κόστος των ιδιωτικών επιχειρήσεων. Έτσι, οι κρατικές δαπάνες συγκαθορίζουν την ανταγωνιστικότητα και επηρεάζουν τις αποφάσεις των διεθνών επιχειρήσεων σχετικά με τον τόπο εγκατάστασής τους. Τα διαθέσιμα εμπειρικά στοιχεία δείχνουν ότι οι κρατικές δαπάνες έχουν γενικά θετικό αντίκτυπο στην επίδοση της

οικονομίας: ωστόσο, τα στοιχεία για το καθαρό αποτέλεσμα των κρατικών δαπανών στην οικονομία δεν οδηγούν σε πειστικά συμπεράσματα και δείχνουν ότι ενδέχεται να υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι πόροι θα είχαν χρησιμοποιηθεί πιο παραγωγικά στον ιδιωτικό τομέα», (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2004)⁶.

Οι συγκριτικές μελέτες μεταξύ χωρών για το ρόλο του κρατικού κεφαλαίου στις διαφορές αύξησης της παραγωγικότητας δεν οδηγούν σε σαφή συμπεράσματα: πολλές μελέτες διαπιστώνουν θετικό αντίκτυπο αλλά το αποτέλεσμα δεν είναι πάντοτε σημαντικό. Πρόσφατες μελέτες για την επίδραση των δημόσιων υποδομών στην παραγωγικότητα καταλήγουν είτε στο ότι δεν έχουν σημαντικό αντίκτυπο είτε ότι έχουν μικρό θετικό αντίκτυπο στις ΗΠΑ ενώ στις ευρωπαϊκές χώρες υπολογίζεται ότι ο αντίστοιχος αντίκτυπος είναι μεγαλύτερος και πιο σημαντικός. Επίσης, ορισμένες μελέτες δείχνουν μειούμενη οριακή απόδοση των δημόσιων υποδομών, αν και κάτι τέτοιο δεν τεκμηριώνεται για τις ευρωπαϊκές χώρες.

Η έρευνα έχει διαπιστώσει μία σχέση ανάμεσα στο ανθρώπινο κεφάλαιο και την παραγωγικότητα. Ωστόσο, τα αποτελέσματα είναι λιγότερο σαφή όσο αφορά το κατά πόσο το εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να επιδοτείται από το δημόσιο. Τόσο στην εκπαίδευση όσο και στην έρευνα και την ανάπτυξη (E&A), τα επιχειρήματα για τη συμμετοχή του δημοσίου βασίζονται συχνά σε εξωγενείς επιδράσεις: οι επενδύσεις αυτές συνεπάγονται μεγαλύτερο όφελος για την κοινωνία παρά για το άτομο ή την επιχείρηση κι έτσι οι ιδιωτικές επενδύσεις παραμένουν σε μη άριστο επίπεδο.

Ορισμένα οικονομετρικά στοιχεία δείχνουν ότι η έρευνα που διεξάγεται από τις κυβερνήσεις και τα πανεπιστήμια θα μπορούσε να έχει εντονότερο αντίκτυπο στην αύξηση της παραγωγικότητας από ό,τι η επιχειρηματική E&A αλλά τη μεγαλύτερη επιρροή στην παραγωγικότητα ασκεί η απορρόφηση των αποτελεσμάτων της ξένης E&A. Ο βαθμός στον οποίο η κρατική έρευνα μπορεί να ενισχύσει την αύξηση της παραγωγικότητας εξαρτάται επίσης από την εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων της στον επιχειρηματικό τομέα. Τέλος, κάποιες μελέτες συμπεραίνουν ότι η κρατική E&A έχει πάρει εν μέρει τη θέση της ιδιωτικής έρευνας αντί να ενεργεί προσθετικά: ωστόσο, οι περισσότερες διαθέσιμες μελέτες δεν διαπιστώνουν τέτοια υποκατάσταση.

---

⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κείμενο Εργασίας, «Έκθεση για την Ευρωπαϊκή Ανταγωνιστικότητα το 2004», 8^η Έκδοση, 2004.

4.4. Κατάταξη της Ελλάδας με βάση τους Διεθνείς Δείκτες Ανταγωνιστικότητας

Πολλοί διεθνείς οργανισμοί ασχολούνται με τη μέτρηση της ανταγωνιστικότητας σε εθνικό επίπεδο, την κατάρτιση των σχετικών δεικτών και την κατάταξη των κρατών με βάση τους δείκτες αυτούς. Δυστυχώς, όπως προκύπτει από όλες τις Εκθέσεις, τα στοιχεία για τη χώρα μας δεν είναι ενθαρρυντικά. Η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, επί σειρά ετών, αντί να βελτιώνεται, σημειώνει συνεχή υποχώρηση. Παρά τον σχετικά υψηλό ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ κατά τα τελευταία χρόνια, βρισκόμαστε στις χαμηλότερες θέσεις της διεθνούς κατάταξης, με βάση όλους τους δείκτες ανταγωνιστικότητας. Σύμφωνα, μάλιστα, με πρόσφατη μελέτη του Institute for Management Development (IMD), κατά την τετραετία 2001-2004 η Ελλάδα παρουσίασε πτώση 19 θέσεων στη σχετική κατάταξη. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι το 2004 μας ξεπέρασαν η Ιορδανία, η Τουρκία και οι Φιλιππίνες.

Είναι ιδιαίτερα δυσάρεστη η διαπίστωση ότι καταλαμβάνουμε σταθερά μια από τις τελευταίες θέσεις μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15 και, σε ορισμένους δείκτες, μας ξεπερνούν και αρκετές από τις δέκα χώρες της τελευταίας διεύρυνσης. Τα αδύνατά σημεία της Ελλάδας περιλαμβάνουν τους μακροοικονομικούς παράγοντες, καθώς και τους δείκτες που αναφέρονται στη δημιουργία, τη λειτουργία και το κλείσιμο επιχειρήσεων, την έκταση της διαφθοράς και τη γραφειοκρατία.

▼ Η παρούσα οικονομική συγκυρία

Η βελτίωση της κατάστασης εμφανίζει σοβαρές δυσχέρειες, με δεδομένη την παρούσα οικονομική συγκυρία, η οποία χαρακτηρίζεται από την επιβράδυνση της ανάπτυξης της διεθνούς οικονομίας και τις πρωτοφανώς υψηλές τιμές του πετρελαίου. Ταυτόχρονα, η μεγαλύτερη μέχρι σήμερα διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου και η είσοδος σε αυτό νέων ισχυρών δυνάμεων, όπως η Κίνα και η Ινδία, κλιμακώνουν τον διεθνή ανταγωνισμό και διαμορφώνουν νέες συνθήκες. Είναι μια δύσκολη πρόκληση, στην οποία η χώρα μας καλείται να ανταποκριθεί, ξεκινώντας από πολύ χαμηλό σημείο ανταγωνιστικότητας. Η τελευταία δεκαετία πέρασε ουσιαστικά ανεκμετάλλευτη από πλευράς μεταρρυθμίσεων, με αποτέλεσμα η ελληνική οικονομία να αντιμετωπίζει μεγάλο εξωτερικό έλλειμμα, χαμηλό επίπεδο επιχειρηματικότητας, ανεπαρκή εξωστρέφεια και απουσία ξένων άμεσων επενδύσεων.

ν Δυναμικό & Επιμόρφωση

ü Στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα η αναλογία μαθητών προς εκπαιδευτικό είναι 13,5 για την Πρωτοβάθμια και 10,6 για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Χώρες, οι οποίες δαπανούν πολύ μεγάλα ποσά για την εκπαίδευσή τους, δεν καταφέρνουν να διασφαλίσουν μια τόσο καλή αναλογία. Για παράδειγμα, ο Καναδάς δαπανά το 6,2% του ΑΕΠ στην εκπαίδευση και η αναλογία μαθητών προς εκπαιδευτικό στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση είναι 18,7, ενώ στη Δευτεροβάθμια είναι 19,3. Η Ελβετία δαπανά το 5,9% του ΑΕΠ στην εκπαίδευση και η αναλογία μαθητών προς εκπαιδευτικό είναι 16,1 στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και 12,3 στη Δευτεροβάθμια. Οι ΗΠΑ δαπανούν το 6,4% του ΑΕΠ στην εκπαίδευση και η αναλογία μαθητών προς εκπαιδευτικό στη Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση είναι 16,3, ενώ στη Δευτεροβάθμια είναι 15,6. Η Ισπανία δαπανά το 5,3% του ΑΕΠ στην εκπαίδευση και η αναλογία μαθητών προς εκπαιδευτικό στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση είναι 15,4 ενώ στη Δευτεροβάθμια είναι 12,9.

Επίσης, η Τσεχία, και η Ιρλανδία δαπανούν το 4,7% του ΑΕΠ στην εκπαίδευση και η αναλογία μαθητών προς εκπαιδευτικό στη Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση είναι 23,4 και 21,6 αντίστοιχα, ενώ στη Δευτεροβάθμια είναι 14,7 και 14,6 αντίστοιχα. Η Γερμανία και η Αυστραλία δαπανούν το 5,5% του ΑΕΠ στην εκπαίδευση και η αναλογία μαθητών προς εκπαιδευτικό στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση είναι 21,0 και 17,3 αντίστοιχα, ενώ στη Δευτεροβάθμια είναι 15,2 και 12,7 αντίστοιχα. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Ολλανδίας, η οποία δαπανά το 4,6% του ΑΕΠ στην εκπαίδευση και η αναλογία μαθητών προς εκπαιδευτικό στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση είναι 16,6, ενώ στη Δευτεροβάθμια είναι 17,7 δηλαδή πολύ υψηλότερες της Ελλάδας.

Επίσης, η Μ. Βρετανία δαπανά το 4,9% του ΑΕΠ στην εκπαίδευση και η αναλογία μαθητών προς εκπαιδευτικό στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση είναι 22,5 και στη Δευτεροβάθμια 14,7, αναλογίες που είναι επίσης πολύ υψηλότερες από αυτές που παρουσιάζει η Ελλάδα. Τέλος, αξίζει να τονισθεί η περίπτωση της Σουηδίας, η οποία δαπανά το 6,8% του ΑΕΠ στην εκπαίδευση, (κατά πολύ υψηλότερο από το αντίστοιχο της Ελλάδας), αλλά η αναλογία μαθητών προς εκπαιδευτικό στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση είναι σχεδόν όμοια με αυτήν της Ελλάδας (13,3), ενώ στη Δευτεροβάθμια είναι πολύ υψηλότερη (14,5), (OECD,2001)⁷.

---

⁷ OECD, «Education at a Glance», OECD Indicators, σελ. 23-24, 2001.

Ü Η Ελλάδα κατατάσσεται πρώτη με μεγάλη διαφορά σε Ευρωπαϊκό επίπεδο όσον αφορά στο ποσοστό εξόδων για την επιμόρφωση του ανθρώπινου δυναμικού. Αξίζει να αναφέρουμε ότι παρουσιάζονται αρκετές δυσκολίες στη μέτρηση της κατανομής των πόρων μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών. Αυτό συμβαίνει επειδή σε ορισμένες χώρες τα έξοδα για την επιμόρφωση προσωπικού και την αγορά εξοπλισμού προέρχονται από διαφορετικές πηγές. Για παράδειγμα στη Γαλλία ο εξοπλισμός είναι ευθύνη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Ως γενικό συμπέρασμα, με εξαίρεση την Ελλάδα όπου τα ποσοστά αντιστρέφονται, περίπου το 60%-80% των πόρων διατίθεται σε αγορά υλικού και το 20%-40% διατίθεται σε επιμόρφωση προσωπικού. Σε ορισμένες χώρες δε, όπως στο Λουξεμβούργο και στην Κύπρο, σχεδόν όλοι οι πόροι χρησιμοποιούνται για την αγορά εξοπλισμού (European Commission, 2000)⁸.

4.5. Από την ανταγωνιστικότητα του κόστους εργασίας στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της γνώσης

4.5.1. Εκπαίδευση και Αγορά Εργασίας⁹

Η παρούσα ενότητα έχει ως κύριο θέμα την καταγραφή, αναλυτική τεκμηρίωση και ερμηνεία των σχέσεων της εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας την πρόσφατη περίοδο. Κύριες διαστάσεις των σχέσεων αυτών είναι κατά πόσο η εκπαίδευση αυξάνει την πρόσδεση στην αγορά εργασίας, όπως αυτή μετριέται με δείκτες συμμετοχής, απασχόλησης και ανεργίας, καθώς και τις αμοιβές που λαμβάνουν οι εργαζόμενοι. Παραπέρα η διαδικασία μετάβασης από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας περιέχει ενδιαφέρουσες διαστάσεις τόσο για την ανταπόκριση της πρώτης στις απαιτήσεις της δεύτερης όσο και στις επιθυμίες και προσδοκίες των αποφοίτων. Μερικές από τις βασικές διαπιστώσεις της μελέτης είναι οι ακόλουθες.

Το εκπαιδευτικό επίπεδο του πληθυσμού (14 ετών και άνω) εμφανίζει σημαντική άνοδο τη δεκαετία του 1990 και για τις ηλικίες 25-29, που κατά κανόνα περιλαμβάνονται όσοι έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους και βρίσκονται στα πρώτα στάδια της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας, ο ένας στους τρεις είναι απόφοιτος μέσης εκπαίδευσης και ο ένας στους πέντε πτυχιούχος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Συγκριτικά με άλλες χώρες φαίνεται ότι ο πληθυσμός

---

⁸ **European Commission**, «Key Data on Education in Europe», σελ. 170-171, 2000.

⁹ **ΚΕΠΕ**, «Εκπαίδευση και Αγορά Εργασίας», Μελέτες αρ.50, Κανελλόπουλος Κ., Μαυρομαράς Κ. και Μητράκος Θ., Αθήνα 2003.

της Ελλάδος έχει υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο από χώρες του ευρωπαϊκού νότου, αλλά χαμηλότερο από το μέσο της Ε.Ε. Από την άλλη πλευρά το 12,2% των ατόμων ηλικίας 15-19 ετών δεν έχουν ολοκληρώσει, αν και θα έπρεπε, την υποχρεωτική εκπαίδευση (δημοτικό και γυμνάσιο), ενώ για τις ηλικίες 20-24 το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται στο 10,4% με σαφώς χαμηλότερο αυτό των γυναικών, καθώς και των αστικών περιοχών. Έτσι η σχολική διαρροή από την υποχρεωτική εκπαίδευση είναι υπολογίσιμη και υψηλότερη στα αγόρια και στις αγροτικές περιοχές. Οι γυναίκες ξεκινώντας από χαμηλότερη βάση κερδίζουν υψηλότερους ρυθμούς μεγέθυνσης του εκπαιδευτικού τους επιπέδου, ενώ διευρύνουν και τη συμμετοχή τους σε επιστημονικούς κλάδους που παλαιότερα υστερούσαν σημαντικά.

Το ποσοστό ανεργίας διαφοροποιείται συστηματικά και αντίστροφα με το επίπεδο εκπαίδευσης, αλλά και εντός του ίδιου επιπέδου εκπαίδευσης εμφανίζονται σημαντικές διαφοροποιήσεις. Παρόλο που το γενικό επίπεδο ανεργίας το 1997 ανερχόταν στο 10,7% για συγκεκριμένους πτυχιούχους ΑΕΙ το ποσοστό αυτό είναι αρκετά πιο χαμηλό ώστε να μπορεί να χαρακτηριστεί ως ανεργία «τριβής», ενώ για άλλους πτυχιούχους ΑΕΙ είναι κοντά στο γενικό ποσοστό. Λαμβάνοντας υπόψη ότι όσο περισσότερο διαρκούν οι σπουδές κάποιων τόσο πιο αργά εισέρχονται στην αγορά εργασίας, προκύπτει ότι για πολλά έτη όλες οι αντίστοιχες ομάδες των νέων αντιμετωπίζουν σοβαρό πρόβλημα ανεργίας, αλλά για συγκεκριμένες ομάδες το πρόβλημα τις ακολουθεί και αργότερα.

Ως τέτοιες αναφέρονται οι πτυχιούχοι γεωπονικών και δασολογικών επιστημών, οι πτυχιούχοι σωματικής αγωγής, οι απόφοιτοι γενικού λυκείου αλλά και σε μεγαλύτερη έκταση οι απόφοιτοι τεχνικού λυκείου, καθώς και οι πτυχιούχοι των τεχνικών και επαγγελματικών σχολών. Τη μερίδα του λέοντος από το περισσότερο εκπαιδευμένο προσωπικό συγκεντρώνουν οι ποικίλοι κλάδοι των υπηρεσιών, που παράγουν κατά κανόνα μη εμπορεύσιμα διεθνώς προϊόντα, ενώ κλάδοι που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα, όπως η γεωργία και η βιομηχανία, δεν συγκεντρώνουν ιδιαίτερα εκπαιδευμένο προσωπικό. Αυτή η κατανομή της απασχόλησης κατά κλάδο και εκπαίδευση αντανακλά τη διάρθρωση και το επίπεδο ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, αλλά ταυτόχρονα και το αναπτυξιακό έλλειμμα της.

Η ανεργία δεν πλήττει ιδιαίτερα τους πτυχιούχους ιατρικής, ενώ και οι πτυχιούχοι πολυτεχνικών, νομικών και οικονομικών σχολών εμφανίζουν όσο απομακρύνονται από το έτος ολοκλήρωσης των σπουδών τους αισθητά μειούμενα ποσοστά ανεργίας. Δεν συμβαίνει όμως το

ίδιο με τους πτυχιούχους ανθρωπιστικών επιστημών καθώς και με τους πτυχιούχους «σχολών εκπαιδευτικών», όπου η ανεργία τους επιμένει να εμφανίζει υψηλά ποσοστά και τρία έτη μετά την ολοκλήρωση των σπουδών τους. Από αυτούς που ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους την τριετία 1996-98 και απασχολούνταν το 1999 υψηλά ποσοστά απασχολούμενων συγκεντρώνονται κυρίως στο εμπόριο (20,8%), στη διαχείριση ακίνητης περιουσίας (11,2%), στα εστιατόρια και ξενοδοχεία (9,8%), καθώς και στις μεταποιητικές βιομηχανίες (11,3%).

Η συγκέντρωση των προσφάτως εξελθόντων από το εκπαιδευτικό σύστημα είναι γενικά υψηλότερη στους κλάδους των υπηρεσιών σε σχέση με το σύνολο των απασχολούμενων, ενώ το αντίστροφο ισχύει τους άλλους κλάδους, ιδιαίτερα για τη γεωργία αλλά και για τη βιομηχανία και τις κατασκευές. Διαφαίνεται έτσι ότι οι κλαδικές μεταβολές στην απασχόληση συντελούνται σε σημαντική έκταση μέσω της στροφής των νεοεισερχόμενων στην αγορά εργασίας κυρίως στους κλάδους που εμφανίζουν αύξηση της απασχόλησης παρά στους φθίνοντες από άποψη απασχόλησης κλάδους. Οι διάφοροι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας είναι επιλεκτικοί ως προς την εκπαίδευση των απασχολούμενων που εισέρχονται σε αυτούς. Η γεωργία και γενικότερα ο πρωτογενής τομέας απασχολεί νέους με χαμηλότερη σχετικά εκπαίδευση, ενώ η διαχείριση περιουσίας, η υγεία και πρόνοια, καθώς και η εκπαίδευση απορροφούν υψηλότερα σχετικά ποσοστά εργαζομένων με περισσότερη εκπαίδευση.

Οι διαπιστώσεις της μελέτης δείχνουν ότι η μετάβαση από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας στη χώρα μας δεν είναι ιδιαίτερα επιτυχής. Στις ίδιες διαπιστώσεις καταλήγουμε συγκρίνοντας μερικούς από τους σχετικούς δείκτες της Ελλάδος με τους αντίστοιχους άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Η δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι νέοι στην Ελλάδα στα πρώτα στάδια της μετάβασής τους, όπως μετριέται με το ποσοστό και τη διάρκεια της ανεργίας για τις ομάδες ηλικιών 16-19 και 20-24, είναι από τις σχετικά υψηλότερες στις χώρες του ΟΟΣΑ.

Οι μέσες αμοιβές αυξάνονται συστηματικά με το επίπεδο εκπαίδευσης. Όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης, τόσο υψηλότερες είναι οι μέσες αμοιβές των εργαζομένων. Οι αμοιβές κατά κανόνα και ανεξάρτητα από το επίπεδο εκπαίδευσης αρχικά αυξάνουν με την ηλικία μέχρις ένα σημείο, που αντιστοιχεί σε ηλικία 50-60 ετών και κατόπιν κατέρχονται. Όσο υψηλότερη είναι η εκπαίδευση τόσο υψηλότερη είναι η αύξηση των αμοιβών κατά τις πρώτες δεκαετίες απασχόλησης. Ο ρυθμός μεταβολής των μισθών καθίσταται αρνητικός προς τα

τελευταία έτη απασχόλησης. Οι αποδόσεις της εκπαίδευσης είναι μάλλον υπολογίσιμες και κυμαίνονται μεταξύ 4-7,5% για τους άνδρες και 5-10% για τις γυναίκες.

Ενώ το 1974 οι πτυχιούχοι εμφάνιζαν σχετικά ψηλότερες αποδόσεις από τις άλλες βαθμίδες φαίνεται ότι αυτό διαχρονικά απωλέστηκε και ανακτήθηκε εκ νέου το 1999. Για το 1999, το πιο πρόσφατο έτος με διαθέσιμα στοιχεία, προκύπτει ότι οι εσωτερικές αποδόσεις της εκπαίδευσης παραμένουν σημαντικές (από 5-8% για τους άνδρες και σχεδόν 4-8% για τις γυναίκες) και έχουν γενικά αντίστροφη εξέλιξη με το εκπαιδευτικό επίπεδο. Οι εκτιμήσεις της εσωτερικής απόδοσης δείχνουν ότι η μέση εκπαίδευση δεν υστερεί σε αποδόσεις από την ανώτατη. Έτσι η κατανομή των περιορισμένων δημοσίων πόρων με αυτό το οικονομικό κριτήριο δεν οδηγεί σε μεταφορά πόρων από τη μέση προς την ανώτατη. Το αντίθετο μπορεί να αποδειχθεί πιο αποτελεσματικό για την ευημερία των ατόμων.

4.6. Η Εκπαίδευση αναμφισβήτητα αποτελεί κλειδί για την επιτυχία της Ευρώπης¹⁰

Το 2000, οι αρχηγοί των κρατών-μελών της Ε.Ε. έθεσαν ως στόχο να καταστήσουν την Ε.Ε. την πιο δυναμική οικονομία της γνώσης στον κόσμο. Οι πιο αποτελεσματικές μοντέρνες οικονομίες θα είναι όσες παράγουν την περισσότερη γνώση και πληροφόρηση με εύκολη πρόσβαση για τα άτομα και τις επιχειρήσεις. Η πρόκληση για την Ε.Ε. είναι ξεκάθαρη, όπως εμφανής είναι και ο δρόμος που πρέπει να ακολουθήσει. Τα στοιχεία δείχνουν ότι οι χώρες και οι ήπειροι που επενδύουν δυναμικά στην εκπαίδευση και την απόκτηση δεξιοτήτων απολαμβάνουν σημαντικά οικονομικά και κοινωνικά οφέλη από αυτήν την επιλογή τους.

Η ζήτηση για εκπαίδευση είναι υψηλή παγκοσμίως. Οι χώρες του ΟΟΣΑ παράγουν περισσότερους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σήμερα από ότι το 1960. Στην κατάταξη ανάλογα με το ποσοστό των ενηλίκων 25-34 χρόνων με τριτοβάθμια εκπαίδευση στο σύνολο του πληθυσμού, η Κορέα το 1960 κατείχε την 21^η θέση ενώ σήμερα την 3^η. Η Γαλλία, η Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο διατήρησαν τη θέση τους. Η Γερμανία, ωστόσο από την 14^η θέση το 1960, βρίσκεται σήμερα στην 23^η. Η Γαλλία και η Γερμανία, οι οποίες αποτελούν το 35% της

---

¹⁰ **Schleicher Andreas**, « Τα οικονομικά της γνώσης: Γιατί η εκπαίδευση αποτελεί κλειδί για την επιτυχία της Ευρώπης», ΟΟΣΑ Μάρτιος 2006. Υπάρχει ως άρθρο στο Ενημερωτικό Δελτίο για τις Ευρωπαϊκές Εξελίξεις του *Ελληνικού Κέντρου Ευρωπαϊκών Μελετών*, «Παρακολούθηση των Εκθέσεων Διεθνών Οργανισμών, Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και της Επιστημονικής Έρευνας για την Ελληνική Οικονομία και την Ευρωπαϊκή Ένωση», Τεύχος 20, Ιούλιος 2006.

οικονομίας της Ε.Ε., δεν συγκαταλέγονται ανάμεσα στις πρωτοπόρες χώρες στην ανάπτυξη γνώσης και δεξιοτήτων. Άλλωστε, σύμφωνα με την τελευταία αξιολόγηση των πανεπιστημίων από το πανεπιστήμιο Jiao Tong της Σαγκάης, μόνο δύο Ευρωπαϊκά πανεπιστημιακά ιδρύματα συγκαταλέγονται στα 20 καλύτερα του κόσμου. Οι ΗΠΑ παραμένουν η πρώτη επιλογή των φοιτητών. Αλλά και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση τα στοιχεία δεν είναι πιο αισιόδοξα. Το τεστ PISA, το οποίο αξιολογεί την επίδοση των μαθητών στην πλειονότητα των βιομηχανικών χωρών, οι οποίες συνολικά καλύπτουν το 90% της παγκόσμιας οικονομίας, αποκαλύπτει ότι οι επιδόσεις των περισσότερων Ευρωπαϊκών κρατών μόλις που ξεπερνούν το μέσο όρο του ΟΟΣΑ, ενώ αρκετά βρίσκονται κάτω του μέσου όρου (ΟΟΣΑ 2006)¹¹.

Πίνακας 4.2.: Κατάταξη πανεπιστημίων (Sanghai Jiao Tong University)

Rank	University	Country
1	Harvard	USA
2	Cambridge	UK
3	Stanford	USA
4	California (Berkeley)	USA
5	MIT	USA
6	California Institute of Technology	USA
7	Columbia	USA
8	Princeton	USA
9	Chicago	USA
10	Oxford	UK
11	Yale	USA
12	Cornell	USA
13	California (San Diego)	USA
14	California (Los Angeles)	USA
15	Pennsylvania	USA
16	Wisconsin	USA
17	Seattle	USA
18	California (San Francisco)	USA
19	Johns Hopkins	USA
20	Tokyo	Japan

Πηγή : Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών¹², Ενημερωτικό Δελτίο για τις Ευρωπαϊκές Εξελίξεις, Τεύχος 20, Ιούλιος 2006

¹¹ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. [http : www.oecd.org/dataoecd/43/11/36278531.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/43/11/36278531.pdf)

¹² Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών, «Παρακολούθηση των Εκθέσεων Διεθνών Οργανισμών, Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και της Επιστημονικής Έρευνας για την Ελληνική Οικονομία και την Ευρωπαϊκή Ένωση», Δελτίο για τις Ευρωπαϊκές Εξελίξεις, Τεύχος 20, Ιούλιος 2006. Το Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών (Ε.Κ.Ε.Μ.) ιδρύθηκε το 1988 ως ανεξάρτητο ερευνητικό κέντρο, θεσμικά εποπτευόμενο από το Υπουργείο Εξωτερικών. Κύρια αποστολή του είναι η μελέτη και έρευνα των θεμάτων της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης

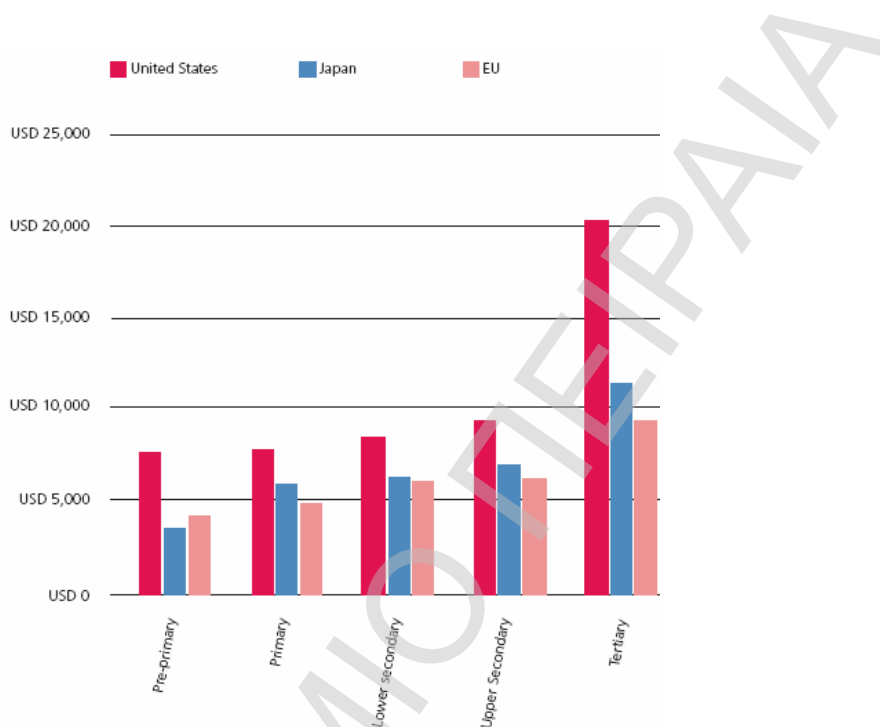
Ανάμεσα στα κράτη μέλη της Ε.Ε., η Φινλανδία έχει το πιο επιτυχημένο εκπαιδευτικό σύστημα. Η επιτυχία της Φινλανδίας ανάγεται στη μεταρρυθμιστική πολιτική βούληση, ειδικότερα την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων που δεν αρκούσαν στη βελτίωση των υπάρχουσών δομών και πρακτικών, αλλά απέβλεπαν σε ουσιαστικές αλλαγές. Κλειδί των μεταρρυθμίσεων θεωρείται η απόδοση ευθύνης στους δασκάλους και τους διευθυντές των σχολείων για τις επιδόσεις των μαθητών και επομένως η λογοδοσία τους για αυτές. Επιπλέον, τα Φινλανδικά σχολεία ενισχύθηκαν με δυναμικά συστήματα υποστήριξης του εκπαιδευτικού έργου και δίκτυα τα οποία ενισχύουν και διαδίδουν την καινοτομία και τη συνεργασία με τις εκπαιδευτικές αρχές. Υπάρχει, επίσης, η δυνατότητα διαφοροποίησης του προγράμματος των μαθημάτων και των παρεχόμενων υπηρεσιών. Παρά την προαναφερθείσα διαφοροποίηση, οι επιδόσεις των μαθητών στη χώρα διαφέρουν μόλις 5%, σύμφωνα με τα στοιχεία του PISA.

Να σημειωθεί ότι οι ΗΠΑ ξοδεύουν 50% περισσότερα χρήματα ανά φοιτητή από την Ευρώπη, τα οποία καλύπτονται κατά μεγάλο μέρος από τα δίδακτρα των φοιτητών και τις συνεισφορές του ιδιωτικού τομέα. Η Ευρώπη αντιτίθεται στην καταβολή διδάκτρων με το επιχείρημα της αδικίας έναντι των χαμηλών εισοδηματικών ομάδων και της διόγκωσης της ανισότητας ευκαιριών. Το παράδοξο είναι ότι πολλές χώρες χρεώνουν δίδακτρα στην προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση, όπου πράγματι εγείρεται θέμα ισότητας ευκαιριών. Σύμφωνα με τα στοιχεία του PISA, στη Γαλλία, τη Γερμανία και την Ιταλία το κοινωνικό υπόβαθρο καθορίζει πολύ περισσότερο από ότι στις ΗΠΑ τις επιδόσεις των μαθητών. Τα Ευρωπαϊκά σχολεία φαίνεται ότι διατηρούν τις υπάρχουσες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες.

και γενικότερα του Ευρωπαϊκού χώρου και αυτών που συνδέονται με τη συμμετοχή και το έργο της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και των γενικότερων θεμάτων της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Πινάκας 4.3.: Κόστος ανά φοιτητή (USD \$ σε ΜΑΔ)

Πηγή : Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών, Ενημερωτικό Δελτίο για τις Ευρωπαϊκές Εξελίξεις, Τεύχος 20, Ιούλιος 2006

Τα Ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα χρειάζονται μεταρρυθμίσεις, ώστε να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις της κοινωνίας και τους στόχους της στρατηγικής της Λισσαβόνας.

Προτείνονται λοιπόν τα εξής:

- ✓ η ανάπτυξη ενός συστήματος εκπαιδευτικών ιδρυμάτων υψηλής ποιότητας αφενός με την ελευθερία και την ευελιξία να ανταποκρίνεται στη ζήτηση, αφετέρου με την ευθύνη για την παρεχόμενη εκπαίδευση,

- ✓ περαιτέρω ανάπτυξη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μέσω της βελτίωσης των δυνατοτήτων πρόσβασης, της ισότητας ευκαιριών και της ποιότητας,

- ✓ εφαρμογή πολιτικών οικονομικής ενίσχυσης των φοιτητών, έτσι ώστε οι δημόσιοι και ιδιωτικοί πόροι να κατευθύνονται όπου τα κοινωνικά και οικονομικά οφέλη είναι μεγαλύτερα,

✓ ενθάρρυνση των πανεπιστημίων για να λειτουργήσουν με επιχειρηματικότητα, ώστε να εξασφαλίσουν την οικονομική βιωσιμότητά τους και

✓ στη διοίκηση των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων να εξασφαλίζεται η αντιπροσώπευση των συμφερόντων των συμμετόχων (stakeholders) και όχι μόνο της ακαδημαϊκής κοινότητας.

4.6.1. Οι περιζήτητες ειδικότητες σύμφωνα με έρευνα του ΣΕΒ

Το χάσμα ανάμεσα στις ανάγκες των επιχειρήσεων σε προσωπικό και την προσφορά εργασίας, τους εκπαιδευμένους σε διαφορετικές ειδικότητες καταδεικνύεται από τα αποτελέσματα της πρόσφατης έρευνας του Συνδέσμου Ελληνικών Βιομηχανιών, η οποία πραγματοποιήθηκε σε 620 επιχειρήσεις σε όλη τη χώρα. Ενώ η ανεργία μαστίζει τους νέους, ένα εντυπωσιακό ποσοστό των επιχειρήσεων, το οποίο ανέρχεται στο 57%, δήλωσε ότι δεν βρίσκονται ή σπανίζουν στελέχη με τριτοβάθμια εκπαίδευση σε ειδικότητες αιχμής. Για τα άτομα με χαμηλότερη εκπαίδευση το αντίστοιχο ποσοστό είναι, επίσης, υψηλό φθάνοντας το 46%.

«Οι ειδικότητες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις οποίες σημαντικό ποσοστό επιχειρήσεων δυσκολεύεται ή και αδυνατεί να βρει στελέχη είναι οι εξής: Τεχνολογίας, Πληροφορικής και Επικοινωνιών (το 19,2% των επιχειρήσεων), Οικονομικών, Λογιστικής και Κοστολόγησης Προϊόντων (16,9%), Μάρκετινγκ και Πωλήσεων (11%). Ακολουθούν οι ειδικότητες των Μηχανολόγων - Μηχανικών (9,7%) και της Διοίκησης Επιχειρήσεων (7,7%). Για την προ-τριτοβάθμια εκπαίδευση οι πιο περιζήτητες ειδικότητες είναι οι Τεχνίτες Μηχανολόγοι και οι Χειριστές Μηχανών (29%), οι ειδικευμένοι στους Αυτοματισμούς -τη σχεδίαση και παραγωγή μέσω νέων τεχνολογιών (7,7%), στην Πληροφορική και τις Τηλεπικοινωνίες (5,5%), τη Διοίκηση Επιχειρήσεων (5%) και τις Πωλήσεις (4,2%)», (ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2001)¹³. Για την κάλυψη των αναγκών τους οι επιχειρήσεις καταφεύγουν στην κατάρτιση των εργαζομένων τους στις ειδικότητες, στις οποίες έχουν ανάγκη. Ταυτόχρονα, αν και δεν προκύπτει άμεσα από την έρευνα, θεωρείται πιθανό ότι οι ελλείψεις σε ορισμένες παραδοσιακές ειδικότητες, μπορεί να οφείλονται και στην έλλειψη κινητικότητας του ανθρώπινου δυναμικού.

---

¹³ Kathimerini.gr, «Οι περιζήτητες ειδικότητες σύμφωνα με την έρευνα του ΣΕΒ», Αρχείο 24 Ιουνίου 2001.

Ü Εμπόδιο στην ανάπτυξη

Το χάσμα αυτό αναδεικνύει το παράδοξο, που καταγράφεται σήμερα στην ελληνική αγορά εργασίας. Από τη μια η ανεργία να βρίσκεται πολύ κοντά στα υψηλότερα ποσοστά που έχουν καταγραφεί ιστορικά στη χώρα και από την άλλη να υπάρχουν κενές θέσεις εργασίας. Γεγονός, που ήδη ορθώνει εμπόδια στην αναπτυξιακή πορεία της χώρας, καθώς-εκτός από τις κοινωνικές επιπτώσεις που έχει, επιπλέον προκαλεί δυσλειτουργία στην αγορά εργασίας και στέκεται εμπόδιο στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων και την αύξηση της απασχόλησης.

Η διαίωσιση της κατάστασης αυτής, πάντως, εύλογα θα οξύνει τα προβλήματα. Πόσο μάλλον που οι ειδικότητες, στις οποίες παρατηρούνται σήμερα ελλείψεις είναι εκείνες που θα απορροφήσουν το περισσότερο προσωπικό επιχειρήσεων την προσεχή πενταετία. Ειδικότερα, το 86% των επιχειρήσεων δήλωσε ότι προτίθεται να κάνει προσλήψεις με έμφαση στις εξής πέντε ειδικότητες τριτοβάθμιας εκπαίδευσης: Οικονομικά/ Λογιστική (36,8% των επιχειρήσεων), Πληροφορική και Επικοινωνίες (32,1%), Μηχανολόγοι-Μηχανικοί (31%), Πωλήσεις (27,7%) και Χημικοί (25,8%). Όσον αφορά στα στελέχη, τα οποία δεν έχουν τίτλο πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, το 70% των επιχειρήσεων δήλωσε ότι σκοπεύει να προσλάβει προσωπικό κυρίως στις ειδικότητες των Τεχνιτών Μηχανολόγων και Χειριστών Μηχανών, των Πωλήσεων, του Αυτοματισμού, της Διοίκησης και της Πληροφορικής-Επικοινωνιών.

Ü Συστήματα Εκπαίδευσης και Κατάρτισης

Το σημαντικότερο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της Ελλάδας σύμφωνα με την έρευνα του WEF είναι το ανθρώπινο δυναμικό. Είναι χαρακτηριστικό ότι με κριτήριο τη συμμετοχή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση η Ελλάδα καταλαμβάνει την 7η θέση. Ταυτόχρονα όμως, παρατηρείται μια χαμηλή βαθμολογία σε ερωτήσεις σχετικά με την αντιστοιχία του εκπαιδευτικού συστήματος με τις ανάγκες της οικονομίας και της κοινωνίας. Προτεινόμενες αλλαγές για την αναθεώρηση των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι¹⁴:

✚ να προσανατολισθούν οι εκπαιδευτικές μονάδες, τα πανεπιστημιακά ιδρύματα και τα κέντρα κατάρτισης στις ανάγκες της οικονομίας της γνώσης ενσωματώνοντας μηχανισμούς της αγοράς και προσαρμόζοντας τα προγράμματα των σπουδών τους, αναπτύσσοντας σπονδυλωτά προγράμματα σύμφωνα με τις ιδιαίτερες ανάγκες των εκπαιδευομένων

---

¹⁴ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, «Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση 2005-2008», Αθήνα Ιούνιος 2005.

✚ να βελτιωθεί η ποιότητα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης στη γλώσσα, στα μαθηματικά, στις επιστήμες, για τη διαμόρφωση ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων με ευρύτερες δεξιότητες και ικανότητες και αντίληψη των επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων

✚ να αναβαθμισθούν τα πανεπιστήμια εισάγοντας στοιχεία ευελιξίας, αποκτώντας αυτονομία λειτουργίας σε επίπεδο εκπαιδευτικού ιδρύματος και εισάγοντας σύστημα ακαδημαϊκής αξιολόγησης για να βελτιώσουν τις επιδόσεις τους, και να αναπτύξουν την έρευνα

✚ να εφαρμοσθεί η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας των νέων σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης

✚ να εφαρμοσθεί η δια βίου ανάπτυξη των προσόντων και ικανοτήτων των εκπαιδευτών και των δασκάλων σε όλο το φάσμα της εκπαίδευσης και της δια βίου μάθησης.

Û Προκλήσεις

Τα τελευταία χρόνια η ελληνική οικονομία χαρακτηρίζεται από υψηλούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης (4,7% το 2004) οι οποίοι όμως δεν συνοδεύτηκαν από αντίστοιχη δημιουργία θέσεων απασχόλησης. Η πρόκληση που αντιμετωπίζει η Ελληνική Κυβέρνηση είναι η ενίσχυση της αναπτυξιακής πορείας της χώρας στο σύνολο της οικονομίας, αλλά και περιφερειακά και η δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών ώστε η ανάπτυξη αυτή να οδηγήσει και στη δημιουργία επαρκούς αριθμού θέσεων απασχόλησης. Η ελληνική οικονομία χαρακτηρίζεται από την υψηλή συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα, η οποία διαχρονικά μειώνεται σημαντικά και από μεγάλο αριθμό πολύ μικρών επιχειρήσεων, γεγονός που δυσχεραίνει τις διαρθρωτικές αλλαγές για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της ελληνικής οικονομίας.

«Η πολιτική της Ελληνικής Κυβέρνησης επικεντρώνεται στην προώθηση των διαρθρωτικών αλλαγών που θα μεγιστοποιήσουν την αποδοτικότητα του συνόλου της οικονομίας λαμβάνοντας υπόψη την επίδραση των διεθνών εξελίξεων στα επιμέρους κομμάτια της αγοράς (π.χ. τεχνολογικές αλλαγές, τιμές πηγών ενέργειας κλπ). Στην αγορά εργασίας επιδιώκεται η ενίσχυση της προσαρμοστικότητας επιχειρήσεων και εργατικού δυναμικού, ώστε να ανταποκρίνονται αποτελεσματικότερα στις νέες συνθήκες.

Η ελληνική αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από σχετικά χαμηλά ποσοστά συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό οφειλόμενα και στα χαμηλά επίπεδα συμμετοχής των γυναικών. Τα επίπεδα απασχόλησης είναι επίσης χαμηλά για το σύνολο του πληθυσμού σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, ενώ τα ποσοστά ανεργίας έχουν διατηρηθεί υψηλά για σειρά ετών. Θα πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι το τελευταίο έτος σημειώθηκε μικρή αύξηση του ποσοστού απασχόλησης και μικρή μείωση του ποσοστού ανεργίας», (Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, 2005)¹⁵.

Στους ακόλουθους πίνακες παρουσιάζουμε την εξέλιξη των ποσοστών απασχόλησης και ανεργίας στην Ελλάδα την περίοδο 2001-2004 στηριζόμενοι σε στοιχεία της EUROSTAT.

Πίνακας 4.4. : Ποσοστά Απασχόλησης κατά φύλο στην Ελλάδα (15-64 ετών)

	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
2001	56,3%	71,4%	41,5%
2002	57,5%	72,2%	42,9%
2003	58,7%	73,4%	44,3%
2004	59,4%	73,7%	45,2%

Πηγή : EUROSTAT, 2005

¹⁵ Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, «Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση 2005-2008», Αθήνα Ιούνιος 2005.

Πίνακας 4.5. : Ποσοστά Ανεργίας κατά φύλο στην Ελλάδα (15+ ετών)

	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
2001	10,8%	7,3%	16,2%
2002	10,3%	6,8%	15,6%
2003	9,7%	6,2%	15,0%
2004	10,5%	6,6%	16,2%

Πηγή: EUROSTAT, 2005

Ενώ στα συνολικά ποσοστά απασχόλησης καθώς και στα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών παρουσιάζεται σημαντική βελτίωση διαχρονικά, στα ποσοστά απασχόλησης των ατόμων 55-64 ετών παρατηρείται υποχώρηση μεταξύ 2003 και 2004 από 41,3% σε 39,4%. Στη συνέχεια παρουσιάζουμε τα πιο πρόσφατα στατιστικά στοιχεία από την ΕΣΥΕ για το ποσοστό συμμετοχής, το ποσοστό ανεργίας και το ποσοστό απασχόλησης. Συγκρίνονται τα συνολικά ποσοστά συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, τα ποσοστά απασχόλησης και τα ποσοστά ανεργίας για το α' τρίμηνο των ετών 2004 και 2005, καθώς και η διάρθρωση της απασχόλησης κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας για τα έτη 2003 – 2004.

Πίνακας 4.6. : Συνολικά ποσοστά συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, απασχόλησης και ανεργίας

	Α' Τρίμηνο 2004	Α' Τρίμηνο 2005
Ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό (15-64 ετών)	66,28%	66,66%
Ποσοστό απασχόλησης (15-64 ετών)	58,65%	59,52%

	Α΄ Τρίμηνο 2004	Α΄ Τρίμηνο 2005
Ποσοστό ανεργίας (15 ετών και άνω)	11,35%	10,41%

Πηγή : ΕΣΥΕ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Οι μεγάλες προκλήσεις που αντιμετωπίζει το Υπουργείο Απασχόλησης είναι αφενός η υψηλότερη ενεργοποίηση του πληθυσμού στην αγορά εργασίας και αφετέρου η επίτευξη υψηλότερων ποσοστών απασχόλησης και χαμηλότερων ποσοστών ανεργίας. Με την υψηλότερη ενεργοποίηση του πληθυσμού στην αγορά εργασίας επιδιώκεται η δραστηριοποίηση στην αγορά εργασίας μεγαλύτερου τμήματος του πληθυσμού, ώστε με την παράλληλη δημιουργία θέσεων απασχόλησης να συμβάλει τόσο στην προσωπική, όσο και στην κοινωνική ευημερία της χώρας. Βεβαίως, η ενεργοποίηση μεγαλύτερου τμήματος του πληθυσμού δημιουργεί μεγαλύτερη πίεση στα ποσοστά ανεργίας και ενισχύει τις προσπάθειες που καταβάλλονται για τον περιορισμό της ανεργίας. Η πρόκληση της μείωσης της ανεργίας αντιμετωπίζεται σε τέσσερα επίπεδα:

§ προσπάθεια μείωσης της ανεργίας ανεπαρκούς ζήτησης (κυρίως με αναπτυξιακά, φορολογικά και διαρθρωτικά μέτρα),

§ προσπάθεια μείωσης της διαρθρωτικής ανεργίας με τη βελτίωση των χαρακτηριστικών της προσφοράς (εκπαίδευση-κατάρτιση σχετική με τις ανάγκες της αγοράς),

§ προσπάθεια μείωσης της ανεργίας τριβής με τη βελτίωση της λειτουργίας των οργανισμών που ασχολούνται με τη σύζευξη προσφοράς και ζήτησης,

§ προσπάθεια μείωσης της εποχιακής ανεργίας (με τη λήψη ειδικών ανά περίπτωση μέτρων).

Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η ανεργία στην Ελλάδα πλήττει εντονότερα ορισμένες πληθυσμιακές ομάδες και κυρίως τους νέους και τις γυναίκες, τα άτομα με αναπηρίες, καθώς και ορισμένες γεωγραφικές περιοχές. Ανάλογη εικόνα προκύπτει εξετάζοντας και άλλα μεγέθη της αγοράς εργασίας, όπως τη συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό, το ποσοστό απασχόλησης, αλλά και ποιοτικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης. Αντίθετα, οι μετανάστες (τουλάχιστον

αναφορικά με τα ποσοτικά μεγέθη) όχι μόνο δεν βρίσκονται σε μειονεκτική θέση στην ελληνική αγορά εργασίας, αλλά έχουν χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας από το σύνολο του πληθυσμού (το α' τρίμηνο του 2005 το ποσοστό ανεργίας των ατόμων με ξένη υπηκοότητα ήταν 9,4%, ενώ το συνολικό ποσοστό ανεργίας ανερχόταν σε 10,4%). Επιπλέον, οι μετανάστες έχουν πολύ υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης από το σύνολο του πληθυσμού τα οποία βέβαια δικαιολογούνται εν μέρει και από το μικρότερο μέσο όρο ηλικίας των μεταναστών συγκριτικά με το λοιπό πληθυσμό.

Η μεγαλύτερη και ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας αποτελεί επίσης σημαντική πρόκληση για το Υπουργείο Απασχόλησης, το οποίο σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας σχεδιάζει και υλοποιεί σχετικές πολιτικές. Η ανεργία των γυναικών εξακολουθεί να είναι υπερδιπλάσια της ανεργίας των ανδρών, ενώ η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό και στην απασχόληση είναι ακόμα σε χαμηλό επίπεδο. Το τελευταίο έτος εμφανίζεται μία μικρή βελτίωση, η οποία όμως δεν αποτελεί αιτία εφησυχασμού. Τα προβλήματα της γυναικείας απασχόλησης αντιμετωπίζονται με οριζόντια και ειδικά μέτρα, αλλά και με αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο το οποίο αναμένεται ότι θα διευκολύνει την είσοδο περισσότερων γυναικών στην αγορά εργασίας.

Πίνακας 4.7. : Ποσοστά συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, απασχόλησης και ανεργίας για τις γυναίκες

	Α' Τρίμηνο 2004	Α' Τρίμηνο 2005
Ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό (15-64 ετών)	53,72%	54,04%
Ποσοστό απασχόλησης (15-64 ετών)	44,45%	45,28%
Ποσοστό ανεργίας (15 ετών και άνω)	17,10%	16,08%

Πηγή : ΕΣΥΕ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Η πλήρης και μόνιμη απασχόληση είναι ο κυρίαρχος τρόπος απασχόλησης στην ελληνική αγορά εργασίας. Οι εργαζόμενοι στην Ελλάδα απασχολούνται αρκετές ώρες συγκριτικά με τους εργαζόμενους στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες και παραμένουν στην ίδια θέση απασχόλησης και στο ίδιο επάγγελμα για μεγάλο χρονικό διάστημα. Επίσης, απασχολούνται συχνά ως αυτοαπασχολούμενοι και πολύ σπάνια σε θέσεις μερικής απασχόλησης. Τα χαμηλά ποσοστά απασχόλησης σε συνδυασμό με τη χαμηλή επαγγελματική και γεωγραφική κινητικότητα που χαρακτηρίζουν την ελληνική αγορά εργασίας επιτείνουν την ανάγκη παροχής μεγαλύτερου βαθμού ευελιξίας στην αγορά με την δυνατότητα παροχής μεγαλύτερου αριθμού τύπων συμβάσεων, ώστε να επιλέγεται κάθε φορά η κατάλληλη ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του εργατικού δυναμικού και των επιχειρήσεων. Η ενίσχυση της ευελιξίας σχετικά με τις εργασιακές συμβάσεις, αλλά και ειδικότερα θέματα όπως η διευθέτηση του χρόνου εργασίας γίνεται με παράλληλη διατήρηση της ασφάλειας της απασχόλησης, ώστε να λειτουργήσει ευεργετικά για επιχειρήσεις και εργαζόμενους.

Εκτιμάται, σύμφωνα και με τα στοιχεία των ακόλουθων πινάκων, ότι η διατήρηση υψηλών ρυθμών ανάπτυξης σε συνδυασμό με τις δρομολογούμενες διαρθρωτικές αλλαγές, θα συμβάλει θετικά στη δημιουργία ικανοποιητικού αριθμού θέσεων απασχόλησης, ώστε να συνεχιστεί η μείωση της ανεργίας και η αύξηση της απασχόλησης.

Πίνακας 4.8. : Προβολές για την αγορά εργασίας (σύνολο πληθυσμού)

	2004	2005*	2008*	2010*
Απασχόληση	4.313,2	4.373,6	4.573,4	4.711,6
% Μεταβολή	0,9	1,4	1,5	1,5
Απασχόληση (15-64)	4.234,8	4.294,1	4.490,2	4.625,9
Ποσοστό απασχόλησης	59,4%	60,1%	62,5%	64,1%

	2004	2005*	2008*	2010*
% Μεταβολή	1,3	1,4	1,5	1,5
Ανεργία	505,7	488,7	421,4	373,5
Ποσοστό Ανεργίας	10,5%	10,1%	8,4%	7,3%

*προβολές

Πηγή :ΕΣΥΕ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, 2005

Τα στοιχεία για το 2004 και οι προβολές για τα επόμενα χρόνια βασίζονται σε δεδομένα από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος και δεν αντιστοιχούν σε αυτά των Εθνικών Λογαριασμών.

4.6.2. Η γνώση ως συντελεστής παραγωγής

Η ελληνική οικονομία επηρεάζεται και αυτή από τις σημαντικές αλλαγές που γνωρίζουν τα παραγωγικά συστήματα. Οι κινητήριες δυνάμεις αυτών των αλλαγών είναι η δυνατότητα εισαγωγής της τεχνολογίας της πληροφορίας και των επικοινωνιών στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, η αναδιάρθρωση στη δομή της οικονομίας λόγω των διαδικασιών της παγκοσμιοποίησης, αλλά και η εξέλιξη των αναγκών των καταναλωτών και των πολιτών, που επηρεάζεται από τη διεύρυνση των γνώσεων τους, από τις αυξημένες απαιτήσεις τους σε επίπεδο ποιότητας προϊόντων και υπηρεσιών και από τις αυξημένες απαιτήσεις τους σε σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος.

Η εισαγωγή της νέας τεχνολογίας στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, δεν επηρεάζει μόνο αποφασιστικά την παραγωγικότητα των οικονομικών δραστηριοτήτων, αλλά διευκολύνει και επιταχύνει την κυκλοφορία πληροφοριών και γνώσεων σε ότι αφορά τα παραγωγικά συστήματα και τις σχέσεις παραγωγής και κατανάλωσης αγαθών και υπηρεσιών. Η καινοτομία στο επίπεδο των παραγωγικών συστημάτων, τροφοδοτείται τόσο από τις μεταβολές που επιτρέπει η νέα τεχνολογία, όσο και από τη δυνατότητα ταχείας διάδοσης των νέων παραγωγικών δυνατοτήτων από τον ένα κλάδο στον άλλο, και από τη μια γεωγραφική περιοχή στην άλλη. Η οικονομία της γνώσης δεν χαρακτηρίζεται μόνο από την αύξηση του συνολικού επιπέδου των γνώσεων που ενσωματώνεται στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, αλλά και από το γεγονός ότι η παραγωγική δραστηριότητα χαρακτηρίζεται κατά τη σημερινή ιστορική

περίοδο από τη συνεχή ανανέωση των γνώσεων σχετικά με αυτή τη δραστηριότητα.

Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης χαρακτηρίζεται από την ανακατανομή των παραγωγικών δραστηριοτήτων σε παγκόσμιο επίπεδο, που διαμορφώνει νέους καταμερισμούς εργασίας, αλλά και νέες δυνατότητες αξιοποίησης σε διάφορες περιοχές των διαθέσιμων παραγωγικών μεθόδων και των δυνατών καινοτομιών. Το γεγονός ότι η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης πραγματοποιείται υπό την κυριαρχία του χρηματικού κεφαλαίου και των νεοφιλελεύθερων δογμάτων, εμποδίζει τη δημιουργία νέων περιφερειακών και διεθνών ρυθμιστικών μηχανισμών, σε οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, που απαιτούνται για την ισορροπημένη διαχείριση των μεταβολών που γνωρίζει η παγκόσμια οικονομία. Οι κοινωνικοί, περιβαλλοντικοί και πολιτικοί αγώνες για τη διαμόρφωση αυτών των ρυθμιστικών μηχανισμών, δεν αναιρούν ότι τα παραγωγικά συστήματα σε επίπεδο εθνικών κρατών και περιφερειών, είναι αναγκασμένα να αναζητήσουν τις νέες δυνατότητες οι οποίες προσφέρει το νέο διεθνές περιβάλλον, να συνδυάσουν την μετάβασή τους στην οικονομία της γνώσης, με την αναβάθμιση των οικονομικών τους στρατηγικών.

Οι νέες σχέσεις που διαμορφώνονται ανάμεσα στα παραγωγικά συστήματα και τον πολίτη ως εργαζόμενο και ως καταναλωτή, είναι μια λιγότερο συζητημένη πλευρά της διαδικασίας μετάβασης στην οικονομία της γνώσης. Περισσότερο εμφανής είναι η ανάγκη προσαρμογής της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών, σχετικά με την ποιότητα των προϊόντων και σε σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος από όλες τις απόψεις, η οποία είναι σε καθοριστικό βαθμό συνάρτηση των μεγαλύτερων γνώσεων των πολιτών και της μεγαλύτερης εμπειρίας τους. Η τάση που διαμορφώνεται δεν αφορά μόνο την πλευρά της κατανάλωσης, αλλά επεκτείνεται και σε ζητήματα επιλογών προτύπων παραγωγής και κατανάλωσης. «Μια λιγότερο εμφανής αλλά υπαρκτή εξέλιξη είναι αυτή της ενεργού εμπλοκής των εργαζομένων στην παραγωγή, σε ζητήματα που αφορούν τις ανάγκες του καταναλωτή και της κοινωνικές ανάγκες. Η εξέλιξη αυτή αναβαθμίζει εκ των πραγμάτων τόσο τις γνώσεις όσο και το αίσθημα κοινωνικής ευθύνης των εργαζομένων. Διαμορφώνεται έτσι σε πρωτόγνωρο βαθμό ένα πεδίο συνάντησης των επιδιώξεων των πολιτών και των καταναλωτών, με τις επιδιώξεις των εργαζομένων και των παραγωγικών μονάδων ή των μονάδων προσφοράς υπηρεσιών. Μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι οι κυρίαρχες σήμερα αντιλήψεις για την οικονομική και κοινωνική πολιτική, δεν αγνοούν απλώς αυτές τις νέες εξελίξεις, αλλά επιδιώκουν να τις αναστείλουν και να τις ελέγξουν, με

αποτέλεσμα ένα υψηλό κόστος για την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον.

Μπορούμε να θεωρήσουμε αποδεδειγμένο ότι η εισαγωγή νέας τεχνολογίας και η μετάβαση σε δραστηριότητες εντάσεως γνώσης, οι οποίες διαμορφώνουν και εισάγουν καινοτομίες, οδηγεί σε πολύ σημαντικές αυξήσεις της παραγωγικότητας της εργασίας. Η διαπίστωση αυτή, που πριν μερικά χρόνια δεν ήταν δυνατό να διατυπωθεί με σιγουριά, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι υπό ορισμένες προϋποθέσεις, δημιουργούνται μεγάλα περιθώρια για να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά τα ζητήματα της κάλυψης των αναγκών του πληθυσμού, της προστασίας του περιβάλλοντος και της αποτελεσματικής λειτουργίας των δημοκρατικών θεσμών. Οι προϋποθέσεις αυτές αφορούν τις πολιτικές ενίσχυσης των νέων συστημάτων παραγωγής, τη διαφύλαξη και βελτίωση της προσφοράς δημοσίων αγαθών και κοινωνικών υπηρεσιών και τις πολιτικές αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών ζητημάτων», (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2005)¹⁶.

Ένας σημαντικός σήμερα τρόπος εμφάνισης των νέων παραγωγικών δυνατοτήτων και των νέων δυνατοτήτων αύξησης της παραγωγικότητας της οικονομίας, είναι η ανάπτυξη ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων και τομέων δραστηριοτήτων. Η ένταξη όμως των δραστηριοτήτων αυτών σε ένα θετικό σενάριο για την οικονομία και την κοινωνία, βρίσκεται αντιμετώπιση με την προσέγγιση της ανταγωνιστικότητας που επικεντρώνεται στην αποδοτικότητα του χρηματικού κεφαλαίου και επομένως την κερδοφορία με κάθε μέσο, και κυρίως με την εκμετάλλευση της φτηνής και ανασφαλούς εργασίας, όπως και με την αναδιανομή του εισοδήματος προς όφελος των ιδιωτικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Οι ιδιωτικές επιχειρήσεις είναι αναμφισβήτητα ένα προνομιακό πεδίο για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων αύξησης της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας στο σύνολό της. Αυτό δεν σημαίνει όμως ότι η επιχειρηματικότητα αποτελεί την βασική κινητήρια δύναμη της εξέλιξης προς την οικονομία της γνώσης. Πρόκειται για μια διαδικασία η οποία εμπλέκει το σύνολο των δραστηριοτήτων της οικονομίας και στηρίζεται με πολλαπλούς τρόπους στον αυξημένο ρόλο της ανθρώπινης εργασίας, ειδικότερα δε της εργασίας που παράγει νέες γνώσεις.

Η ανάλυση των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών της ελληνικής οικονομίας από την άποψη των σχέσεων εισροών σε τεχνολογία αφενός, και οικονομικών επιδόσεων αφετέρου, είναι

---

¹⁶ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: Η Ανάγκη ενός νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος», Ιούνιος 2005.

ιδιαίτερα διαφωτιστική σε ότι αφορά την ύπαρξη εμποδίων που δεν επιτρέπουν την αναβάθμιση του τεχνολογικού επιπέδου και της ανταγωνιστικότητας. Ειδικό τμήμα της μελέτης του ΙΝΕ που επεξεργάστηκε το θέμα αυτό, καταλήγει στα εξής κύρια συμπεράσματα¹⁷:

- Στο μεγαλύτερο μέρος του παραγωγικού τομέα της οικονομίας, η τρίτη συνιστώσα, εκτός κεφαλαίου και εργασίας, που ερμηνεύει την μεταβολή του προϊόντος, η οποία αποδίδεται γενικώς στην εξέλιξη της τεχνολογίας, ευθύνεται για τα τρία τέταρτα περίπου της μεταβολής αυτής. Για το σύνολο της οικονομίας η τρίτη συνιστώσα αφορά το 40% της μεταβολής του προϊόντος. Επομένως, παρά το γεγονός ότι το τεχνολογικό επίπεδο του συνόλου των δραστηριοτήτων παραμένει στάσιμο κατά την περίοδο που εξετάστηκε, η οποιαδήποτε παρέμβαση για την μεταβολή του προϊόντος εξαρτάται κατά κύριο λόγο από τη δυνατότητα επηρεασμού των λεγόμενων άυλων επενδύσεων, της έρευνας και ανάπτυξης, της εισαγωγής οργανωτικών καινοτομιών, της εκπαίδευσης κλπ. Οι δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στην ομάδα με υψηλή εξάρτηση από τις άυλες επενδύσεις, είναι κατά κανόνα παραδοσιακές δραστηριότητες του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα. Αυτό σημαίνει ότι η εξάρτηση από αυτές άυλες επενδύσεις είναι πολύ υψηλή ανεξαρτήτως του τεχνολογικού επιπέδου. Η στασιμότητα του τεχνολογικού επιπέδου μπορεί επομένως να ερμηνευθεί ως αποτέλεσμα της αδυναμίας να πραγματοποιηθούν οι άυλες επενδύσεις που μπορούν να εξασφαλίσουν την βελτίωση των επιδόσεων.

- Η σχέση της τελικής ζήτησης με τις δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης είναι στις περισσότερες δραστηριότητες της οικονομίας αρνητική. Αυτό σημαίνει ότι η τόνωση της ζήτησης δεν έχει από μόνη της ως αποτέλεσμα την επιτάχυνση της εισροής τεχνολογίας. Πρόκειται για μια σημαντική διαπίστωση που ερμηνεύει σε κάποιο βαθμό την υστέρηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας σε σχέση με τους ρυθμούς μεγέθυνσης της τελευταίας δεκαετίας, και οδηγεί επίσης στο συμπέρασμα ότι η επιτάχυνση της τεχνολογικής εξέλιξης και της εισροής νέας γνώσης στην παραγωγή, δεν μπορεί να είναι μόνο το προϊόν της δυναμικής της οικονομίας.

- Αντίθετα, όλες οι ομαδοποιήσεις επιχειρήσεων εμφανίζουν θετική συσχέτιση των δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη και των επιδόσεων σε προϊόν και εξαγωγές. Από τη στιγμή

---

¹⁷ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: Η Ανάγκη ενός νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος», Ιούνιος 2005.

επομένως που πραγματοποιούνται τέτοιες δαπάνες, οι οποίες μπορούμε να υποθέσουμε ότι συνοδεύονται από άλλες κατηγορίες άυλων δαπανών στις επιχειρήσεις που πραγματοποιούν τέτοιες επιλογές, καταγράφονται θετικά αποτελέσματα για την παραγωγή και την εξωστρέφεια. Έχει ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι τέτοιες θετικές συσχετίσεις εντοπίζονται σε κλάδους που δεν είναι υψηλής τεχνολογίας.

- Η παραγωγικότητα του κεφαλαίου, που αποτελεί έναν δείκτη χαρακτηριστικό της αποτελεσματικότητας της οργάνωσης των επιχειρήσεων και των άλλων δραστηριοτήτων, παρουσιάζει θετική εξέλιξη μόνο στην ομάδα επιχειρήσεων όπου είναι αρνητικός ο ρυθμός συσσώρευσης παγίου κεφαλαίου. Αντίθετα στις ομάδες επιχειρήσεων όπου είναι αυξητικός ο ρυθμός συσσώρευσης του κεφαλαίου, η παραγωγικότητα του κεφαλαίου μειώνεται σταθερά.

Παρά το γεγονός ότι η ελληνική οικονομία ακολουθεί τη διεθνή τάση αύξησης της βαρύτητας των άυλων επενδύσεων και επομένως και των επενδύσεων σε έρευνα και ανάπτυξη, το τεχνολογικό επίπεδο παραμένει στάσιμο και επηρεάζεται έτσι αρνητικά η βελτίωση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Η αύξηση της ζήτησης δεν κινητοποιεί τους κλάδους της οικονομίας στον τομέα του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού και της αύξησης των δαπανών για άυλες εισροές. Αναδεικνύεται έτσι ένα πρόβλημα διασύνδεσης των κατά κλάδους επιχειρήσεων και δραστηριοτήτων, τόσο στο πλαίσιο της ελληνικής αγοράς, όσο και στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής.

Διαπιστώνεται έτσι ότι η κινητοποίηση της επιχειρηματικότητας, με την προσφορά στις επιχειρήσεις κινήτρων για την πραγματοποίηση παγίων επενδύσεων ή για την αξιοποίηση δυνατοτήτων για άυλες εισροές, συναντάει όρια που οφείλονται στις περιορισμένες δυνατότητες μεγάλου μεριδίου των επιχειρήσεων να εκσυγχρονίσουν ταυτοχρόνως ένα σύνολο δραστηριοτήτων τους. Ενώ αυξάνεται η εξάρτηση της παραγωγικής δραστηριότητας από τις άυλες επενδύσεις, η ελληνική οικονομία παραμένει εξαιρετικά σπάταλη σε ότι αφορά τις επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Κατά την τελευταία δεκαετία ταχείας μεγέθυνσης της οικονομίας, η παραγωγικότητα του κεφαλαίου γνώρισε μια ελαφρά ανάκαμψη, αλλά παραμένει σε χαμηλά ιστορικά επίπεδα σε σχέση με το παρελθόν. Η ιδιαιτερότητα αυτή της ελληνικής οικονομίας, εξηγεί σε μεγάλο βαθμό τη διαρθρωτική στασιμότητα, η οποία παρατηρείται στο επίπεδο των επιχειρήσεων, που παραμένουν εγκλωβισμένες σε συστήματα οργάνωσης παρωχημένα, αδυνατούν να αναλάβουν καινοτομικές πρωτοβουλίες και συνεχίζουν να

εξαρτώνται για την επιβίωσή τους από πολιτικές επιδότησης του παγίου κεφαλαίου.

4.6.3. Οι παράγοντες της καινοτομίας

4.6.3.1. Καινοτομία και οικονομία της γνώσης

«Παρά την υστέρησή της σε ότι αφορά την ανταγωνιστικότητα και παρά την επιβίωση παρωχημένων παραγωγικών συστημάτων, η ελληνική οικονομία εμφανίζει τη διαμόρφωση δραστηριοτήτων που αξιοποιούν τις δυνατότητες της οικονομίας της γνώσης και εντάσσονται με νέους τρόπους στην ευρωπαϊκή και τη διεθνή οικονομία. Η διαπίστωση αυτή έχει περιγραφεί ως δυϊσμός της οικονομίας, καθώς το μεγαλύτερο μέρος των παραγωγικών δραστηριοτήτων συνεχίζει να χρησιμοποιεί παλαιές μεθόδους οι οποίες είναι υπεύθυνες για την επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας. Ο δυϊσμός αυτός έχει διατηρηθεί, παρά το γεγονός ότι έχει αναγνωριστεί από τις κρατικές πολιτικές η ανάγκη να υποστηριχθούν οι καινοτομικές δραστηριότητες και οι καινοτομικές πρωτοβουλίες των επιχειρηματιών», (INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2005)¹⁸.

Οι κρατικές πολιτικές αποδείχθηκαν όμως ανεπαρκείς διότι δεν μπόρεσαν να ανταποκριθούν στις πραγματικές ανάγκες μιας μετάβασης της πλειοψηφίας των επιχειρήσεων στις νέες συνθήκες. Η αναζήτηση σε επίπεδο τομέων και κλάδων δραστηριοτήτων όπως και σε επίπεδο επιχειρήσεων, των συνθηκών οι οποίες στηρίζουν τη δημιουργία νέου τύπου παραγωγικών μονάδων, οδηγεί στη διαπίστωση ότι η καινοτομία εξαρτάται από εισροές γνώσης διαφόρων κατηγοριών, οι οποίες είναι το προϊόν δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται στο εσωτερικό των επιχειρήσεων, στο πλαίσιο ιδιωτικών επιχειρήσεων και σε μεγάλο βαθμό στο πλαίσιο δημόσιου χαρακτήρα θεσμών και οργανισμών.

Οι μελέτες σε κλαδικό και τοπικό επίπεδο, οδηγούν στην ανάδειξη των εξής κατηγοριών εισροής νέας γνώσης¹⁹:

α) Εξέλιξη των αγορών και καινοτομίες στα προϊόντα

Η άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας στο σημερινό διεθνές περιβάλλον εξαρτάται από την ικανότητα των επιχειρήσεων να παρακολουθούν στον τομέα όπου δραστηριοποιούνται,

---

¹⁸ ¹⁹ INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: Η Ανάγκη ενός νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος», Ιούνιος 2005.

αλλά και σε παρεμφερείς τομείς την εξέλιξη των αγορών. Η ανάγκη αυτή προκύπτει κυρίως από την ταχεία αλλαγή της ζήτησης σε πολλούς τομείς δραστηριότητας, αλλά και από τις καινοτομίες που ανταποκρίνονται σε αυτή τη ζήτηση ή επιδιώκουν να την επηρεάσουν. Όπως διαπιστώνεται αναλυτικότερα σε σχέση με τους τομείς δραστηριοτήτων στους οποίους θα αναφερθούμε στη συνέχεια, η δυνατότητα των επιχειρήσεων να παρακολουθούν τη διεθνή αγορά δεν είναι δεδομένη, ούτε προκύπτει ως ιδιότητα του επιχειρηματία, αλλά είναι αντίθετα μια δραστηριότητα εξειδικευμένη, η οποία απαιτεί μια δαπάνη και αποτελεί μια ισχυρή κινητήρια δύναμη της καινοτομίας. Η αναζήτηση νέων προϊόντων αποτελεί μια πολυεπίπεδη δραστηριότητα, που περιλαμβάνει την απλή ανταπόκριση σε μια διαπιστωμένη νέα ζήτηση, όπως και τη δημιουργία τμημάτων έρευνας και ανάπτυξης, τα οποία και αυτά διαφέρουν μεταξύ τους, σε ότι αφορά τον βαθμό πρωτοτυπίας και το τεχνολογικό επίπεδο των νέων προϊόντων και των απαιτούμενων συστημάτων παραγωγής. Όποια και να είναι η έκταση ή το βάθος της καινοτομικής δραστηριότητας, η γνώση των εξελίξεων της αγοράς και η παραγωγή γνώσεων σχετικά με τα νέα προϊόντα, αποτελούν μόνιμους τομείς δραστηριοτήτων, που χρειάζεται να συγκροτηθούν με την αποφασιστική συμβολή υπηρεσιών και φορέων του δημόσιου τομέα.

β) Αξιοποίηση της τεχνολογίας της πληροφορικής και των επικοινωνιών

Η δαπάνη για την αξιοποίηση της τεχνολογίας της πληροφορικής και των επικοινωνιών, αποτελεί πλέον για το σύνολο σχεδόν των οικονομικών δραστηριοτήτων, ένα σταθερό στοιχείο της καινοτομικής δραστηριότητας, αλλά η απαιτούμενη νέα γνώση δεν περιορίζεται στην ικανότητα χρήσης νέων συσκευών ή νέων εργαλείων λογισμικού, καθώς επεκτείνεται στις νέες τεχνολογίες παραγωγής και τις νέες μεθόδους οργάνωσης που αξιοποιούν τη νέα τεχνολογία. Η ανανέωση των τεχνολογιών και των μεθόδων παραγωγής, διευκολύνεται μεν από την ύπαρξη πλέον μιας διεθνούς και ανανεωνόμενης αγοράς προϊόντων, αλλά η γνώση στην οποία βασίζεται ο συνδυασμός τεχνολογικών και άλλων καινοτομιών, δεν είναι εξίσου διαθέσιμη και παράγεται ή διατίθεται μέσω διαδικασιών που ξεπερνούν τα στενά πλαίσια της επιχείρησης, καθώς απαιτείται η συνεργασία επιστημονικών φορέων και φορέων ή υπηρεσιών άσκησης πολιτικής.

γ) Καινοτομίες στην οργάνωση και τη δικτύωση

Η εισαγωγή νέων μεθόδων οργάνωσης σε επίπεδο επιχείρησης, η αναζήτηση νέων μεθόδων οργάνωσης μέσω εσωτερικών διαδικασιών ή μέσω της συστηματικής παρακολούθησης της

δραστηριότητας του κλάδου, όπως και η διαχείριση συνεργασιών και δικτυώσεων, αποτελούν πρωτοβουλίες που χαρακτηρίζονται τόσο από ένα κόστος, όσο και από την ύπαρξη μιας δραστηριότητας εντάσεως γνώσης, σε επίπεδο επιχείρησης ή σε επίπεδο ευρύτερων συνεργασιών. Οι μελέτες στις οποίες βασίζονται αυτές οι διαπιστώσεις, δείχνουν ότι ο σημαντικότερος ανασταλτικός παράγοντας σε ότι αφορά τις καινοτομίες σε οργανωτικό επίπεδο, δεν είναι το κόστος των καινοτομιών αυτών, αλλά είναι κυρίως η δυσκολία που παρουσιάζει η μεταβίβαση της απαιτούμενης νέας γνώσης στην επιχείρηση, από τη στιγμή που αυτή η γνώση είναι ευρύτερα διαθέσιμη. Αυτός είναι ο λόγος που πολιτικές προώθησης των καινοτομιών οι οποίες περιορίζονται στην επιδότηση των επιχειρήσεων, έχουν πολύ περιορισμένα αποτελέσματα.

δ) Καινοτομία, ανθρώπινο δυναμικό, αγορά εργασίας

Η διαδικασία εισαγωγής νέων γνώσεων στις παραγωγικές μονάδες, οδηγεί αναπόφευκτα στην ανάγκη ύπαρξης ενός ανθρώπινου δυναμικού ικανού να απορροφήσει τις γνώσεις αυτές και να απορροφήσει τις καινοτομίες που στηρίζονται σε αυτές. Όπως προκύπτει από την έρευνα σε συγκεκριμένους κλάδους και επιχειρήσεις, η εξέλιξη αυτή απαιτεί αφενός την βελτίωση του επιπέδου των γνώσεων των εργαζομένων, αλλά και του επιπέδου της εμπειρίας τους σε σχέση με την επιχείρηση στην οποία απασχολούνται. Οι μεταβολές αυτές εντείνουν τη σημασία της επαγγελματικής εκπαίδευσης στις σημαντικότερες ειδικότητες, όπως και τη σημασία της δια βίου μάθησης, τις δυνατότητες των επιχειρήσεων να συμπληρώνουν και να ανανεώνουν τις γνώσεις των εργαζομένων. Παράλληλα, αποκτά ιδιαίτερη σημασία για πολλές ειδικότητες, και τις περισσότερες φορές ακόμη και για την ημειδικευμένη εργασία, η σταθερότητα των σχέσεων εργασίας, που επιτρέπει τη καλύτερη αξιοποίηση της εμπειρίας των εργαζομένων.

Η συμβολή του ανθρώπινου δυναμικού στην καινοτομική δραστηριότητα αντιμετωπίζεται αναγκαστικά και από την πλευρά των αγορών εργασίας σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Η ανανέωση του παραγωγικού δυναμικού για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την αύξηση της απασχόλησης, είναι μια διαδικασία σε εξέλιξη που θέτει για την τοπική αγορά εργασίας τα ζητήματα της κινητικότητας, της εποχικής απασχόλησης, της πολλαπλής απασχόλησης και της δημιουργίας κατηγοριών ελεύθερων επαγγελματιών ή υπεργολάβων. Από τη στιγμή που η αναβάθμιση των γνώσεων των εργαζομένων και η αξιοποίηση της εμπειρίας τους θεωρείται πρωτεύον στόχος της αναπτυξιακής πολιτικής, η προσαρμογή των παθητικών

πολιτικών απασχόλησης για την προστασία των ανέργων και η διαφύλαξη των εργασιακών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων του εργατικού δυναμικού.

Η αύξηση της απασχόλησης που μπορεί να επιτευχθεί με τη δημιουργία νέων καινοτόμων δραστηριοτήτων, θα δικαιώσει αυτή τη στρατηγική αναβάθμισης και προστασίας του εργατικού δυναμικού, μειώνοντας τις πιέσεις της ανεργίας, επιτρέποντας τη δραστηριοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού που έχει βρεθεί εκτός αγοράς εργασίας και επιτρέποντας επίσης την μεταφορά των οικονομικών μεταναστών από την αδήλωτη απασχόληση στην αγορά της νόμιμης και ειδικευμένης εργασίας.

4.7. Η σημασία της Εκπαίδευσης στην Ανάπτυξη

Η παρούσα ενότητα παρουσιάζει κάποια από τα αποτελέσματα μελέτης του Κέντρου Μελετών Ευρωπαϊκής Πολιτικής CEPS (Centre for European Policy Studies)²⁰ για το ρόλο της εκπαίδευσης στην απασχόληση και την επίτευξη των στόχων της Λισσαβόνας. Σύμφωνα με αυτήν η αύξηση των επιπέδων των δεξιοτήτων του ενεργού δυναμικού της Ε.Ε. είναι το κλειδί για την αύξηση της απασχόλησης και της ανταγωνιστικότητας της Ε.Ε. Η μελέτη καταδεικνύει την έλλειψη προόδου στα θέματα της Λισσαβόνας και την αδυναμία της Ε.Ε. να ανταγωνιστεί τις ΗΠΑ.

«Είναι ξεκάθαρο, συμπεραίνει, ότι η Ε.Ε. δεν θα μπορέσει να επιτύχει το στόχο της Λισσαβόνας και να γίνει η πιο ανταγωνιστική οικονομία μέχρι το 2010. Ειδικότερα στο βασικό θέμα της παραγωγικότητας, οι επιδόσεις των χωρών της Ε.Ε. μειώθηκαν ακόμα περισσότερο συγκριτικά με αυτές των ΗΠΑ. Η απασχόληση έχει παρουσιάσει μικρή πρόοδο 2 ποσοστιαίων μονάδων, πλησιάζοντας περισσότερο τον στόχο που έθεσε η Λισσαβόνα δηλ. η απασχόληση στην Ε.Ε. να φτάσει το 70% μέχρι το 2010. Ως κεντρικό συμπέρασμα επισημαίνεται ότι η μεγαλύτερη επένδυση στην εκπαίδευση είναι το κλειδί για την επίτευξη του στόχου της Λισσαβόνας σχετικά με την απασχόληση. Η μεγαλύτερη επένδυση στην εκπαίδευση είναι ακόμα πιο σημαντική για την Ελλάδα, καθώς το ποσοστό απασχόλησης είναι πολύ χαμηλότερο

---

²⁰ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. www.fgi.org.gr

από εκείνο του στόχου της Λισσαβόνας και επιπλέον διαπιστώνεται συνεχώς ότι το εκπαιδευτικό σύστημα δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες της αγοράς εργασίας», (ΣΕΒ,2006)²¹.

Û Ποσοστό απασχόλησης και επίπεδο δεξιοτήτων

Σύμφωνα με το CEPS, ο στόχος της Λισσαβόνας για το επίπεδο απασχόλησης επιλέχθηκε με κριτήριο τη σύγκλιση με εκείνο των ΗΠΑ. Το ποσοστό συμμετοχής στο ανθρώπινο δυναμικό, τόσο στην Ε.Ε. όσο και στις ΗΠΑ, είναι χαμηλότερο στα τμήματα του πληθυσμού με εκπαίδευση επιπέδου γυμνασίου ή χαμηλότερη. Στην Ε.Ε. τα άτομα με εκπαίδευση αυτού του επιπέδου αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το ένα τρίτο του πληθυσμού (35,6%) έναντι περίπου ενός πέμπτου (21,3%) στις ΗΠΑ. Αυτός είναι ο κυριότερος λόγος που το ποσοστό απασχόλησης στην Ε.Ε. είναι χαμηλότερο έναντι των ΗΠΑ.

Πίνακας 4.9. : Εκπαίδευση και Απασχόληση (2004)

	Ποσοστό πληθυσμού		Ποσοστό απασχόλησης	
	ΕΕ-15	ΗΠΑ	ΕΕ-15	ΗΠΑ
Γυμνασίου ή χαμηλότερη	35,6	21,3	49,2	43,0
Λυκείου	43,8	52,3	70,1	71,1
Τριτοβάθμια	20,6	26,5	82,5	82,9

Πηγή: «Employment and Competitiveness-The key role of Education», Κέντρο Μελετών Ευρωπαϊκής Πολιτικής, Φεβρουάριος 2006

Û Πρόοδος από τη Λισσαβόνα και μετά

«Δεδομένων των διαφορετικών ποσοστών απασχόλησης σε διαφορετικά επίπεδα δεξιοτήτων, σύμφωνα με το CEPS, είναι προφανές ότι η πρόοδος στα ποσοστά απασχόλησης θα εξαρτηθεί όχι μόνο από τις μεταρρυθμίσεις στις αγορές εργασίας, αλλά και από τις αλλαγές στη σύνθεση του ανθρώπινου δυναμικού με κριτήριο το επίπεδο δεξιοτήτων του. Το ποσοστό απασχόλησης

²¹ Σύλλογος Ελληνικών Βιομηχανιών (ΣΕΒ), «Κλειδί για την αύξηση της απασχόλησης και της ανταγωνιστικότητας η αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ενεργού δυναμικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης-Επιτακτική η βελτίωση των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα», Δελτίο Ανταγωνιστικότητας, Τεύχος 37, Φεβρουάριος 2006.

στην ΕΕ-15 αυξήθηκε από 62% σε 64,5% κατά την περίοδο 1999 — 2004. Όμως, το ποσοστό απασχόλησης του πληθυσμού με χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης μειώθηκε κατά 0,4%», (ΣΕΒ, 2006)²². Διαπιστώνεται έτσι ότι η μικρή βελτίωση που παρουσίασε η απασχόληση από την εφαρμογή της στρατηγικής της Λισσαβόνας οφείλεται σε μία διαδικασία συνεχούς αλλαγής στο επίπεδο δεξιοτήτων των εργαζομένων. Όπου το επίπεδο των δεξιοτήτων είναι χαμηλό, το ποσοστό της απασχόλησης πέφτει, ενώ αντίθετα όσο αυξάνεται το επίπεδο εκπαίδευσης, αυξάνεται η απασχόληση. Αυτό δείχνει ότι οι μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν στην αγορά εργασίας στις χώρες της Ε.Ε. δεν μπόρεσαν να επηρεάσουν την απασχόληση όσο θα την επηρέαζε η βελτίωση του επιπέδου εκπαίδευσης.

Πίνακας 4.10. : Αλλαγές στην Εκπαίδευση και την Απασχόληση (ΕΕ-15)

	Ποσοστό πληθυσμού			Ποσοστό απασχόλησης		
	1999	2004	Μεταβολή	1999	2004	Μεταβολή
Γυμνασίου ή χαμηλότερη	39,4	35,6	-3,8	49,6	49,2	-0,4
Λυκείου	42,3	43,8	+1,5	69,0	70,1	+1,1
Τριτοβάθμια	18,3	20,6	+2,3	81,8	82,5	+0,7
Σύνολο	-	-	-	62,0	64,5	+2,5

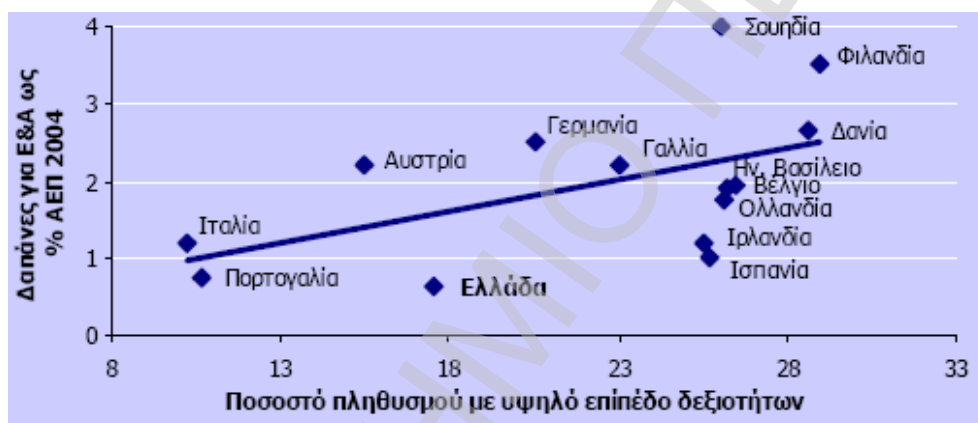
Πηγή: «Employment and Competitiveness-The key role of Education», Κέντρο Μελετών Ευρωπαϊκής Πολιτικής, Φεβρουάριος 2006

Ϊ Εκπαίδευση και E&A²³

Υπάρχει ισχυρή συσχέτιση στις δαπάνες για E&A ως ποσοστό του ΑΕΠ και στο ποσοστό του πληθυσμού με τριτοβάθμια εκπαίδευση. Δεδομένου ότι τα συστατικά στοιχεία των δαπανών για E&A διαφέρουν από χώρα σε χώρα, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι μερικές χώρες

²² ²³ Σύλλογος Ελληνικών Βιομηχανιών (ΣΕΒ), «Κλειδί για την αύξηση της απασχόλησης και της ανταγωνιστικότητας η αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ενεργού δυναμικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης-Επιτακτική η βελτίωση των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα», Δελτίο Ανταγωνιστικότητας, Τεύχος 37, Φεβρουάριος 2006.

παρουσιάζουν αισθητά μεγαλύτερη(ή μικρότερη) τάση να δαπανούν για Ε&Α από άλλες χώρες με παρόμοια επίπεδα εκπαίδευσης. Παρόλα αυτά η συσχέτιση είναι εμφανής. Επιπλέον, η τάση στο διάγραμμα 4.1. δείχνει ότι μια αύξηση κατά 10 μονάδες στο ποσοστό των ατόμων με τριτοβάθμια εκπαίδευση συνοδεύεται με αύξηση του ποσοστού των δαπανών για Ε&Α στο ΑΕΠ κατά μια εκατοστιαία μονάδα. Έτσι, ο στόχος του 3% του ΑΕΠ για Ε&Α κατά μέσο όρο για την Ε.Ε. είναι πιθανό να επιτευχθεί μόνο όταν περίπου το 30% του ανθρώπινου δυναμικού έχει τριτοβάθμια εκπαίδευση. Αυτό όμως, σύμφωνα με το Κέντρο Μελετών της Ευρωπαϊκής Πολιτικής, θα χρειαστεί περισσότερο από μια γενιά για να επιτευχθεί.

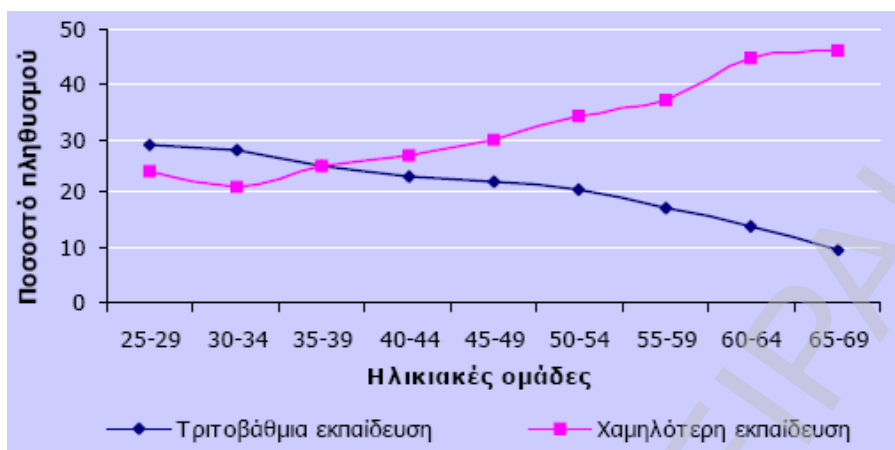

Πηγή: «Employment and Competitiveness-The key role of Education», Κέντρο Μελετών Ευρωπαϊκής Πολιτικής, Φεβρουάριος 2006

Διάγραμμα 4.1. : Σχέση Δαπανών για Έρευνα και Ανάπτυξη με το ποσοστό πληθυσμού με υψηλό επίπεδο δεξιοτήτων

Û Υπάρχει βελτίωση στην Ευρώπη;

Το επίπεδο εκπαίδευσης των νέων που εισέρχονται στην αγορά εργασίας είναι υψηλότερο από εκείνο των μεγαλύτερων. Αυτό δείχνει μια τάση βελτίωσης των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού. Το 30% των νέων έχει πλέον τριτοβάθμια εκπαίδευση γεγονός που δείχνει ότι ο μέσος όρος μακροχρόνια θα τείνει προς αυτό το επίπεδο. Το πιθανό όμως είναι ότι θα το φτάσει μετά από δύο γενιές.

Πηγή: «Employment and Competitiveness-The key role of Education», Κέντρο Μελετών Ευρωπαϊκής Πολιτικής, Φεβρουάριος 2006

Διάγραμμα 4.2. : *Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ανά ηλικιακή ομάδα στην Ευρώπη*

ΰ Ποιες δεξιότητες ζητούν οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα

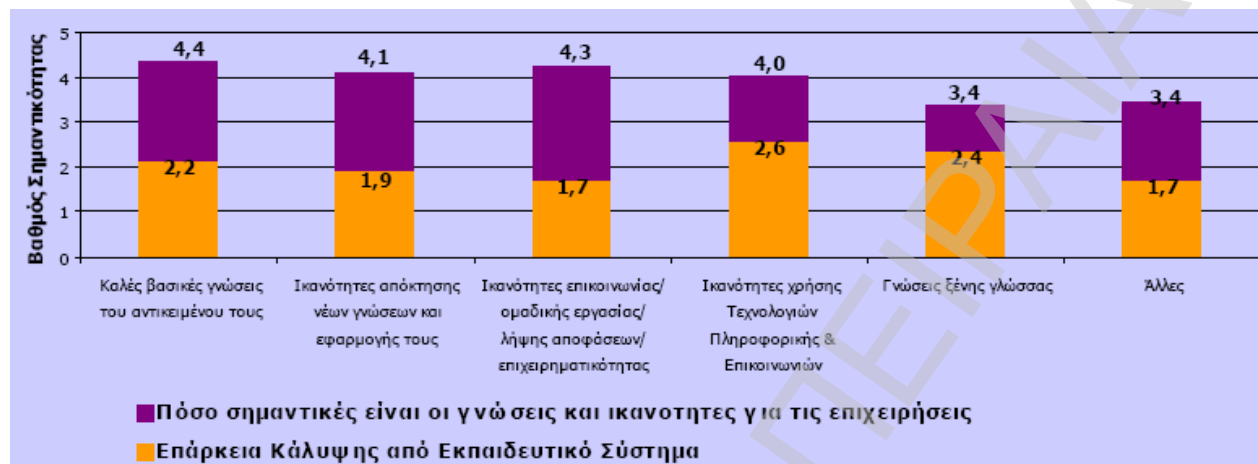
Σύμφωνα με την έρευνα του Συλλόγου Ελλήνων Βιομηχάνων (ΣΕΒ) για τις ανάγκες των επιχειρήσεων σε ειδικότητες αιχμής κατά την τριετία 2005 — 2007²⁴, η μεγάλη πλειοψηφία των επιχειρήσεων στην Ελλάδα θεωρεί πολύ σημαντικό τα στελέχη τους να έχουν:

- ✓ καλές βασικές γνώσεις του αντικειμένου τους.
- ✓ ικανότητα ανανέωσης των γνώσεων τους, για να μπορούν να ανταποκρίνονται στις αλλαγές που συντελούνται στην τεχνολογία και στη οργάνωση της παραγωγής.
- ✓ ικανότητες επικοινωνίας, ομαδικής εργασίας, λήψης αποφάσεων και επιχειρηματικότητας
- ✓ ικανότητες χρήσης και αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών
- ✓ πολύ καλό χειρισμό ξένων γλωσσών

Επίσης, άλλες γνώσεις / ικανότητες που οι επιχειρήσεις επιθυμούν να έχουν ή να αποκτήσουν τα στελέχη τους είναι κυρίως η ικανότητα ηγεσίας –διοίκησης και η προσαρμοστικότητα. Όμως,

²⁴ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. **Σύλλογος Ελληνικών Βιομηχανιών (ΣΕΒ)**, «Κλειδί για την αύξηση της απασχόλησης και της ανταγωνιστικότητας η αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ενεργού δυναμικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης-Επιτακτική η βελτίωση των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα», Δελτίο Ανταγωνιστικότητας, Τεύχος 37, Φεβρουάριος 2006.

οι επιχειρήσεις θεωρούν ότι το εκπαιδευτικό σύστημα δεν εξοπλίζει επαρκώς τα νέα στελέχη με τις ικανότητες και τις γνώσεις που ζητούν.

Πηγή : ΣΕΒ, Έρευνα για τις ανάγκες των επιχειρήσεων σε ειδικότητες αιχμής για την τριετία 2005-2007, Ιούνιος 2004

Διάγραμμα 4.3. : Βασικές γνώσεις – ικανότητες νέων στελεχών : Πόσο σημαντικές είναι και πόσο καλύπτονται από το εκπαιδευτικό σύστημα κατά την εκτίμηση των επιχειρήσεων (Βαθμολογία στην κλίμακα 5=πολύ, 3=αρκετά, 1=λίγο)

Ü Προτεραιότητες για την Ελλάδα

«Από την έρευνα του ΣΕΒ για τις ανάγκες των επιχειρήσεων σε ειδικότητες αιχμής προέκυψε ότι οι επιχειρήσεις έχουν ανάγκη να εκπαιδεύουν συνεχώς τους εργαζομένους τους για την ανταγωνιστικότητα και βιωσιμότητά τους σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Παρά τις διαδικαστικές, χρηματοδοτικές και γραφειοκρατικές δυσκολίες, πολλές επιχειρήσεις σχεδιάζουν να εκπαιδεύσουν στελέχη τους. Αυτή είναι μία υγιής και αισιόδοξη τάση. Χρειάζεται να διευκολυνθεί και να ενισχυθεί. Μία αποφασιστική πολιτική με φοροαπαλλαγές, αφενός για τις επιχειρήσεις, αφετέρου ατομικά για τους εργαζομένους, μέτρο που εφαρμόζεται σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, θα μπορούσε να παρέχει κίνητρα για επένδυση στη δια βίου μάθηση. Επίσης η άρση γραφειοκρατικών περιορισμών που εμποδίζουν την υλοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης εργαζομένων στις ιδιωτικές επιχειρήσεις (Ε.Π. Απασχόληση και Επαγγελματική

Κατάρτιση, ΛΑΕΚ, αποτελεσματική λειτουργία ΕΣΣΕΕΚΑ) θα διευκόλυναν σημαντικά τις επιχειρήσεις να καλύψουν τις ανάγκες τους», (ΣΕΒ, 2006)²⁵.

Παράλληλα, οι σύγχρονες επιχειρήσεις αναζητούν ένα αναβαθμισμένο ανθρώπινο δυναμικό με ευρύτερες ικανότητες. Ζητούν από το προσωπικό τους, εκτός από τις βασικές γνώσεις του αντικειμένου τους, ικανότητες κοινωνικές και προσωπικές, δηλαδή επικοινωνίας, ομαδικής εργασίας, επιχειρηματικότητας, απόκτησης νέων γνώσεων, χρήσης των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών τις οποίες όμως το εκπαιδευτικό σύστημα δεν παρέχει επαρκώς. Για να επιτευχθεί η αντιστοίχιση αναγκών των επιχειρήσεων με την παρεχόμενη εκπαίδευση χρειάζεται άμεση αναθεώρηση του εκπαιδευτικού συστήματος και του συστήματος κατάρτισης και η προσαρμογή τους στις ανάγκες της οικονομίας και της κοινωνίας. Σημαντικές αλλαγές που προτείνονται προς αυτή την κατεύθυνση είναι:

✓ να αναβαθμιστεί η ποιότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

✓ να καλλιεργηθεί η σφαιρική γνώση και κριτική ικανότητα στην προ-τριτοβάθμια εκπαίδευση

✓ τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης να προσανατολιστούν στις ανάγκες της κοινωνίας και της οικονομίας της γνώσης ενσωματώνοντας μηχανισμούς της αγοράς που θα εξασφαλίζουν τη συνεχή τους προσαρμογή στις ανάγκες αυτές

✓ να εισαχθούν στοιχεία ευελιξίας, με αυτονομία λειτουργίας σε επίπεδο εκπαιδευτικού ιδρύματος (όπως π.χ. το παράδειγμα της τριτοβάθμιας μεταρρύθμισης της Αυστρίας) και με παροχή σπονδυλωτών προγραμμάτων σύμφωνα με τις ιδιαίτερες ανάγκες των εκπαιδευόμενων

✓ το εκπαιδευτικό σύστημα να στοχεύει στη διαμόρφωση ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων με βάθος γνώσης του αντικειμένου τους και με ευρύτερες δεξιότητες και ικανότητες.

Οι ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης αντικατοπτρίζονται στην ετήσια ποσοστιαία μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν). Το ΑΕΠ ορίζεται ως η αξία των παραγόμενων τελικών αγαθών και υπηρεσιών στην επικράτεια μιας χώρας κατά τη διάρκεια του

---

²⁵ Σύλλογος Ελληνικών Βιομηχανιών (ΣΕΒ), «Κλειδί για την αύξηση της απασχόλησης και της ανταγωνιστικότητας η αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ενεργού δυναμικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης-Επιτακτική η βελτίωση των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα», Δελτίο Ανταγωνιστικότητας, Τεύχος 37, Φεβρουάριος 2006.

έτους. Χώρες οι οποίες αυξάνουν διαχρονικά την ποσότητα των παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών, επιτυγχάνουν υψηλούς αναπτυξιακούς ρυθμούς και προάγουν το επίπεδο κοινωνικής τους ευημερίας. Όταν με τα κατάλληλα μέτρα πολιτικής μια χώρα πραγματοποιεί υψηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, η εγχώρια απασχόληση αυξάνει και οι πολίτες δεν αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της ανεργίας. Οι επιχειρήσεις παράγουν και διακινούν τα προϊόντα. Εάν οι επιχειρήσεις παράγουν και πωλούν μεγάλες ποσότητες προϊόντων, το ΑΕΠ αυξάνει και επιτυγχάνονται αξιόλογοι ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης.

Οι πωλήσεις των επιχειρήσεων κατευθύνονται στην εγχώρια και τη διεθνή αγορά. Επιχειρήσεις οι οποίες παράγουν προϊόντα άριστης ποιότητας, προσιτά στην τιμή, άρτιας τυποποίησης, κ.ά., αυξάνουν τις πωλήσεις τους και συμβάλλουν θετικά στη διεύρυνση της εγχώριας οικονομικής δραστηριότητας. Όσο το επίπεδο ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων αυξάνει, τόσο η εθνική οικονομία επιτυγχάνει υψηλότερους αναπτυξιακούς ρυθμούς. Άρα, το επίπεδο ανταγωνιστικότητας του οικονομικού συστήματος αντανάκλαται στο επίπεδο ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.

Πρωταρχική επιδίωξη της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής είναι η αξιοποίηση των παραγωγικών συντελεστών σε κλάδους οικονομικής δραστηριότητας με συγκριτικά πλεονεκτήματα. Οικονομικοί κλάδοι με ανταγωνιστικές επιχειρήσεις συνδράμουν στην άνοδο της συνολικής απασχόλησης και συντελούν στην αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος των εργαζομένων. Στους κλάδους δραστηριοποιούνται επιχειρήσεις και γι' αυτό στα πλαίσια των ανταγωνιστικών επιχειρήσεων. Η αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, εξαρτάται από τη δημιουργία ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος που θα παρέχει κίνητρα για καινοτόμες εφαρμογές στην παραγωγική διαδικασία.

Η επιχειρηματικότητα αποτελεί ένα από τα ουσιαστικότερα συστατικά της ανταγωνιστικότητας. Η επιχειρηματικότητα αφορά την ανάληψη επιχειρηματικής δραστηριότητας από άτομα και οικονομικές μονάδες. Το Παγκόσμιο Παρατηρητήριο για την Επιχειρηματικότητα ορίζει την επιχειρηματικότητα ως «κάθε προσπάθεια για δημιουργία νέας επιχείρησης ή νέας δραστηριότητας, όπως το ελεύθερο επάγγελμα, η δημιουργία ενός νέου επιχειρηματικού οργανισμού ή η επέκταση ήδη υπάρχουσας επιχείρησης, που γίνεται από έναν ιδιώτη, από ομάδες ιδιωτών ή από επιχειρήσεις που ήδη λειτουργούν». Η επιχειρηματικότητα αποσκοπεί στο σχεδιασμό και την παραγωγή καινοτόμων προϊόντων, στην εφεύρεση νέων

συστημάτων παραγωγής, την υιοθέτηση πρωτότυπων τεχνικών μάρκετινγκ και την επινόηση αποδοτικών μεθόδων διοίκησης των επιχειρήσεων.

Ο προσδιορισμός των παραγόντων που επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα στην τοπική οικονομία και η θέσπιση κινήτρων για την καλύτερευση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, θα πρέπει να αποτελούν αξονικά σημεία της γενικότερης αναπτυξιακής πολιτικής. Το επιχειρηματικό δαιμόνιο του Έλληνα για να αποδώσει και να συμβάλλει στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας, προϋποθέτει τη διαμόρφωση ενός θεσμικού πλαισίου που να ενθαρρύνει την ανάληψη παραγωγικών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών. Ο θεσμός της παιδείας οφείλει να προσαρμοστεί στα νέα ανταγωνιστικά διεθνή δεδομένα και να εμπεδώσει στους νέους το πνεύμα της επιχειρηματικότητας. Η διεύρυνση των δεσμών του εκπαιδευτικού συστήματος με την παραγωγική βάση της οικονομίας και η αναβάθμιση της επιστημονικής έρευνας, δύνανται να συμβάλλουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και στη βελτίωση της θέσης της Ελλάδος στον πίνακα των ανταγωνιστικών χωρών.

4.8. Η κατάσταση της Εκπαίδευσης στην Ελλάδα

4.8.1. Εγγραφή στο σχολείο, Μεγέθη και Ροές²⁶

Τα ποσοστά εγγραφής των μαθητών στο σχολείο είναι εξαιρετικά σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Συγκεκριμένα έχουμε τα εξής:

ü Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΟΣΑ, (OECD,2001)²⁷, οι εγγραφές στο σχολείο Ελλήνων μαθητών ηλικίας 5-14 ετών κρίνονται ως πολύ καλές. Συγκεκριμένα το ποσοστό αυτό είναι 98,5%. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ο αντίστοιχος μέσος όρος των χωρών του ΟΟΣΑ είναι 97,7%. Αντίθετα χώρες όπως η Ελβετία (98,2%), η Αυστραλία (97,7%), η Νορβηγία (97,4%), ο Καναδάς (96,6%), το Μεξικό (94,0%), η Πολωνία (93,5%), η Κορέα (91,8%), η Φινλανδία (91,2%) και η Τουρκία (76,9%) παρουσιάζουν χαμηλότερα ποσοστά εγγραφής μαθητών στο σχολείο από την Ελλάδα.

---

²⁶ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. **Συνέδριο Τ.Ε.Ε.-Δημόσια Έργα**, «Η Εκπαίδευση των συντελεστών παραγωγής δημοσίων έργων», από τον συγγραφέα Γ.Πενέλη, «Η Κατάσταση της Εκπαίδευσης στην Ελλάδα», Αθήνα 2005.

²⁷ **OECD**, «Education at a Glance», OECD Indicators, σελ. 134, 2001.

Û Παρόμοια είναι η κατάσταση όσον αφορά στους μεγαλύτερους μαθητές, ηλικίας 15-19 ετών, που φοιτούν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Το ποσοστό εγγραφής τους είναι 82%, έναντι 76,9% του αντίστοιχου μέσου όρου των χωρών του ΟΟΣΑ. Πιο αναλυτικά η χώρα μας υπερτερεί έναντι της Ουγγαρίας και των ΗΠΑ (78,1%), της Αυστρίας (76,7%), της Πορτογαλίας και της Ισπανίας (76,3% - με μείωση της τάξης του 30% περίπου σε σχέση με τις ηλικίες 5-14), της Τσεχίας (74,8%), της Νέας Ζηλανδίας και της Μ. Βρετανίας (72,5%) και της Ιταλίας (70,7%). Ιδιαίτερα χαμηλά είναι τα ποσοστά του Μεξικού και της Τουρκίας (39,3% και 30,5% αντίστοιχα). Αντίθετα, ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά παρουσιάζουν η Γερμανία (88,3%), η Ολλανδία (87,7%), η Γαλλία (87,2%), η Σουηδία (86,2%) και η Νορβηγία (86,1%), (OECD, 2001)²⁸.

Û Επιπλέον, αν εξεταστούν οι εγγραφές μόνο των μαθητών ηλικίας 16 ετών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, το προηγούμενο ποσοστό αυξάνεται σημαντικά και φτάνει το 92%, έναντι του 89% του αντίστοιχου μέσου όρου. Η σημασία της ευνοϊκής εικόνας που προκύπτει από τα ποσοστά αυτά μπορεί να εκτιμηθεί καλύτερα εάν συγκριθεί με τις εικόνες άλλων χωρών. Πιο συγκεκριμένα, η χώρα μας υπερτερεί έναντι της Ισλανδίας (90%), της Νέας Ζηλανδίας (89%), των ΗΠΑ (88%), της Ισπανίας (85%), του Ηνωμένου Βασιλείου, της Πορτογαλίας (83%), και της Ιταλίας (79%). Από την άλλη πλευρά, πολύ υψηλά ποσοστά παρουσιάζουν η Ολλανδία (107%), η Τσεχία (100%), η Κορέα (98%), η Σουηδία και η Γερμανία (97%), η Ιαπωνία και η Γαλλία (95%), (OECD, 2001)²⁹.

Û Οι εγγραφές στην προσχολική εκπαίδευση παιδιών ηλικίας 5 ετών είναι ικανοποιητικές (περίπου 82%). Το ποσοστό αυτό μας τοποθετεί στο ίδιο επίπεδο με τη Γερμανία, αλλά σε καλύτερη θέση από τη Νορβηγία (περίπου 80%), τη Φινλανδία και την Πορτογαλία (περίπου 72%). Ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά εγγραφής στην προσχολική εκπαίδευση παιδιών ηλικίας 5 ετών παρουσιάζουν η Ισπανία, η Ολλανδία και η Γαλλία (αγγίζουν το 100%) (OECD, 2001)³⁰.

Û Πρέπει να τονίσουμε ότι τα στοιχεία του ΟΟΣΑ δείχνουν ότι η χώρα μας χαρακτηρίζεται από γενικότερη άνοδο του μορφωτικού της επιπέδου. Ειδικότερα, το 12% του ελληνικού πληθυσμού ηλικίας 25-64 ετών, έχει αποκτήσει πανεπιστημιακούς τίτλους σπουδών, όταν το αντίστοιχο ποσοστό σε άλλες χώρες είναι αρκετά χαμηλότερο (π.χ. Αυστρία 6%, Δανία

---

²⁸ OECD, «Education at a Glance», OECD Indicators, σελ. 134, 2001.

²⁹ OECD, «Education at a Glance», OECD Indicators, σελ. 135, 2001.

³⁰ OECD, «Education at a Glance», OECD Indicators, σελ. 124 -126, 2001.

και Πορτογαλία 7%, Ιταλία 9%, Γαλλία και Πολωνία 11%). Η χώρα που χαρακτηρίζεται από μεγάλη άνοδο του μορφωτικού της επιπέδου είναι οι Η.Π.Α. με ποσοστό 27% και ακολουθούν οι εξής χώρες: Ολλανδία (20%), Καναδάς (19%), Ιαπωνία, Αυστραλία και Ισλανδία (18%), Κορέα και Μ. Βρετανία (17%), η Ισπανία και η Ελβετία (15%), η Φινλανδία (14%), η Γερμανία και η Σουηδία (13%), (OECD,2001)³¹.

Û Είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακό για την Ελλάδα το γεγονός ότι, ο αριθμός των ατόμων ηλικίας 25-34 ετών που διαθέτει μόρφωση Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης έχει σχεδόν τριπλασιαστεί, σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό ατόμων 55-64 ετών (26% έναντι 9%, αντίστοιχα). Παρόμοια εικόνα επίσης παρουσιάζει η Γαλλία (31% έναντι 12%), η Ιρλανδία (29% έναντι 11%) και η Ιαπωνία (45% έναντι 14%). Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ισπανία και η Κορέα έχουν σχεδόν τετραπλασιάσει το αντίστοιχο ποσοστό (33% έναντι 9% και 35% έναντι 9% αντίστοιχα) ενώ η Ισλανδία, η Αυστρία και η Φινλανδία το έχουν διπλασιάσει (27% έναντι 12%, 13% έναντι 6%, 38% έναντι 20%, αντίστοιχα).

Γενικά όλες οι χώρες παρουσιάζουν αύξηση του αντίστοιχου ποσοστού αλλά με χαμηλότερες διακυμάνσεις. Ενδεικτικά αναφέρονται κατά σειρά αύξησης ποσοστού: Βέλγιο και Καναδάς (34% έναντι 15% και 47% έναντι 28% αντίστοιχα), Αυστραλία (29% έναντι 17%), Σουηδία, Η.Π.Α., Δανία (32% έναντι 22%, 38% έναντι 28% και 29% έναντι 19% αντίστοιχα), Ολλανδία, Ηνωμένο Βασίλειο και Ελβετία (25% έναντι 17%, 27% έναντι 19% και 26% έναντι 18% αντίστοιχα). Χαμηλή αύξηση ποσοστών παρουσιάζουν κατά σειρά οι χώρες: Πορτογαλία (12% έναντι 6%), Ν. Ζηλανδία και Γερμανία (26% έναντι 23% και 22% έναντι 20% αντίστοιχα), (OECD,2001)³².

Û Παρόμοια εικόνα διαφαίνεται από στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από την οποία προκύπτει ότι στη χώρα μας κατά την περίοδο 1975/76-1996/97, ο αριθμός των σπουδαστών Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης έχει τριπλασιαστεί. Οι αντίστοιχοι ρυθμοί στις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι πολύ μικρότεροι. Πιο συγκεκριμένα στη Γερμανία και στην Ολλανδία ο ρυθμός αύξησης των μαθητών Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης περιορίζεται περίπου στο 1,6 (αν και στις χώρες αυτές είναι πιθανό οι αρχικές τιμές να ήταν ήδη υψηλές), ενώ η

---

³¹ OECD, «Education at a Glance», OECD Indicators, σελ. 43, 2001.

³² OECD, «Education at a Glance», OECD Indicators, σελ. 46, 2001.

Γαλλία, η Ιταλία, η Δανία και το Βέλγιο ακολουθούν τον ευρωπαϊκό ρυθμό αύξησης με διπλασιασμό των ατόμων που διαθέτουν μόρφωση Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Επίσης η Αυστρία, η Μ. Βρετανία, η Φινλανδία και η Ισλανδία παρουσιάζουν αύξηση του αντίστοιχου πληθυσμού με συντελεστή της τάξης του 2,5, ο οποίος αν και ανώτερος του ευρωπαϊκού ρυθμού αύξησης είναι μικρότερος του αντίστοιχου ελληνικού. Η Ισπανία και η Ιρλανδία παρουσιάζουν ρυθμό αύξησης παρόμοιο με τον ελληνικό ενώ μόνο η Πορτογαλία παρουσιάζει μεγαλύτερο ρυθμό αύξησης από τον ελληνικό (συντελεστής 4). Αξιοσημείωτη είναι η περίπτωση της Νορβηγίας, η οποία μόνο κατά την περίοδο 1985-97 παρουσιάζει ρυθμό αύξησης 2,5 (European Commission, 2000)³³.

Ü Η άνοδος του μορφωτικού επιπέδου είναι σημαντική αφού, εκτός των άλλων, σχετίζεται θετικά με την επιταχυνόμενη οικονομική ανάπτυξη. Σε σχέση με τα άλλα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η χώρα μας πρωταγωνιστεί (μαζί με την Ιρλανδία, την Ιταλία και την Ισπανία), ως προς το ότι η αλματώδης αύξηση του μορφωτικού μας επιπέδου συμβαδίζει με αύξηση της τάξης του 1% στον ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης. Επιπλέον, η αύξηση του μορφωτικού επιπέδου σχετίζεται θετικά και με την αγορά εργασίας. Στη χώρα μας τα άτομα ηλικίας 25-59 ετών με σπουδές πέραν της υποχρεωτικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αντιμετωπίζουν πολύ λιγότερη ανασφάλεια στο χώρο εργασίας τους σε σχέση με τους εργαζόμενους, που το εκπαιδευτικό τους επίπεδο περιορίζεται στην υποχρεωτική εκπαίδευση (6% έναντι 13,5%, αντίστοιχα).

Άρα μπορούμε να θεωρήσουμε ότι, χωρίς να εξετάζονται άλλοι παράγοντες στη χώρα μας, η συνέχιση των σπουδών πέρα των υποχρεωτικών μειώνει κατά το ήμισυ την ανασφάλεια των εργαζομένων. Παρόμοια περίπτωση είναι η Ιρλανδία (ποσοστά ανασφάλειας 4,5% και 9% αντίστοιχα). Ο ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι 6% και 10% αντίστοιχα. Τα πιο υψηλά ποσοστά παρουσιάζει με μεγάλη διαφορά η Ισπανία όπου 30% των εργαζομένων με γνώσεις υποχρεωτικής εκπαίδευσης αισθάνονται ανασφαλείς, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των εργαζομένων με σπουδές πέρα της υποχρεωτικής εκπαίδευσης ανέρχεται στο 20%. Αντίθετα στη Γερμανία, το Λουξεμβούργο και την Αυστρία τα ποσοστά ανασφάλειας κυμαίνονται σε επίπεδα κάτω του 5% και για τις δύο κατηγορίες. Τέλος, είναι αξιοσημείωτο ότι στην Ολλανδία, Φινλανδία και Σουηδία οι επιπλέον σπουδές δεν προσφέρουν επιπλέον ασφάλεια στους

---

³³ **European Commission**, «Key Data on Education in Europe», σελ. 104, 2000.

εργαζόμενους. Ιδιαίτερα δε στις δύο τελευταίες χώρες το ποσοστό ανασφάλειας μεταξύ των εργαζομένων με σπουδές επιπέδου Λυκείου ή Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό των εργαζομένων με γνώσεις υποχρεωτικής εκπαίδευσης (European Commission, 2000)³⁴.

Έχουν λοιπόν προκύψει τα εξής συμπεράσματα³⁵:

a. Μέσα στα τελευταία 35 χρόνια υπήρξε θεαματική βελτίωση στους ποσοτικούς δείκτες του επιπέδου εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Έτσι :

Ὑ Το ποσοστό των αποφοίτων δημοτικού που τελειώνουν τη μέση εκπαίδευση γενικής κατεύθυνσης από 25% το 1971 ανήλθε στα 64% το 1991 και στα 70% το 2002.

Ὑ Στο τέλος της δεκαετίας το '70 αυξήθηκε ο χρόνος της υποχρεωτικής στοιχειώδους εκπαίδευσης από 6 σε 9 χρόνια.

Ὑ Το ποσοστό των αποφοίτων του δημοτικού που τελειώνουν τη μέση επαγγελματική εκπαίδευση από 14% το 1971 ανήλθε στα 38% το 1991 και στα 44% το 2002.

Ὑ Το ποσοστό των αποφοίτων δημοτικού που πήραν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ΑΕΙ & ΤΕΙ) από 7,6% το 1971 ανήλθε στα 18,4% το 1991 και στα 32,5% το 2002.

Ὑ Το ποσοστό των αποφοίτων ΑΕΙ που πήραν διδακτορικό και Msc από 8,6% το 1971 ανήλθε σε 18% το 1991 και στα 18,5% το 2002.

Ὑ Ενώ οι δαπάνες για την παιδεία σε ποσοστό επί Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος αυξήθηκαν μόνο από 2,2% το 1971 σε 3,26% το 1991 (σε σταθ. Τιμές 1971), και σε 3,5% το 2002, οι δαπάνες για την Παιδεία αυξήθηκαν σε σταθερές τιμές στο αυτό διάστημα κατά 100% περίπου λόγω της εν τω μεταξύ αυξήσεως του Α.Ε.Π.

b. Με βάση τα παραπάνω στοιχεία η Ελλάδα του 2003 παρουσιάζει ορατά σημεία σύγκλισης προς τον μέσο όρο της Ε.Ε. Ήδη, από το 1985 και μετά, το ποσοστό των αποφοίτων δημοτικού που περατώνουν την μέση γενική και επαγγελματική εκπαίδευση έχει ξεπεράσει το 89%, ενώ ο μέσος όρος διδασκόντων προς διδασκόμενους έχει διαμορφωθεί το 2001 στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση σε 1:15-16.

---

³⁴ European Commission, «Key Data on Education in Europe», σελ. 14, 2000.

³⁵ Βλ. Συνέδριο Τ.Ε.Ε.-Δημόσια Έργα, «Η Εκπαίδευση», Γ.Πενέλης, Α. Καλοφωλιάς, Κ. Ρωμαΐδου, Φ. Χουλιάρης, Αθήνα 19-21 Απριλίου 2005.

Πίνακας 4.11. : Απόφοιτοι κατ' έτος και ποσοστά ανηγ. σε Σ.Ε. και Α.Ε.Ι.

Χρονολογία/ Κατηγορία	1970-1971		1980-1981		1990-1991		2001-2002	
	Στοιχειώδης Εκπαίδευση	150.000		151.000		147.390		110.591
Μέση Γενική Εκπαίδευση	38.000	25 % (Σ.Ε.)	97.000	64,2%	75.000	51% (Σ.Ε.)	78.053	70% (Σ.Ε.)
Μέση Επαγγελματική Εκπαίδευση	21.600	14,4% (Σ.Ε.)	34.800	23% (Σ.Ε.)	57.000	38% (Σ.Ε.)	50.917	44% (Σ.Ε.)
Ανώτερη Επαγγελματική Εκπαίδευση (ΤΕΙ)	2.300	1,5% (Σ.Ε.)	6.000	3,9% (Σ.Ε.)	8.341	5,6% (Σ.Ε.)	10.981	10% (Σ.Ε.)
Ανώτατη Επαγγελματική Εκπαίδευση (ΑΕΙ)	9.200	6,1% (Σ.Ε.)	16.000	10,5% (Σ.Ε.)	18.850	12,8% (Σ.Ε.)	24.391	22,5% (Σ.Ε.)
Μεταπτυχιακά Msc/ Διδακτορικά PhD	550	8,6% (Α.Ε.Ι.)	1500	11,3% (Σ.Ε.)	2.700	18% (Α.Ε.Ι.)	4.587	18,5% (Σ.Ε.)

Χρονολογία/ Κατηγορία	1970-1971	1980-1981	1990-1991	2001-2002
ΔΑΠΑΝΕΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Σταθερές Τιμές 1970	2,2% Α.Ε.Π.	2,66% Α.Ε.Π.	3,26% Α.Ε.Π.	3,5% Α.Ε.Π.

Πηγή : OECD , Education at a Glance, OECD Indicators, 2001.

«Στοιχεία όπως η μικρή ανά εκπαιδευόμενο ετήσια δαπάνη, σε σχέση με αυτή της Ε.Ε.,

§ η ανομοιογενής χωροταξική κατανομή αιθουσών διδασκαλίας ανάμεσα στα αστικά κέντρα και την επαρχία με αποτέλεσμα την χρήση του ίδιου κτιρίου από δύο και τρία σχολεία σε Αθήνα και Θεσ/νίκη,

§ ο περιορισμένος εποπτικός και ερευνητικός εξοπλισμός για τον αριθμό των εκπαιδευόμενων,

§ η βραδεία καθιέρωση κινήτρων ιδίως στη τριτοβάθμια εκπαίδευση για δημιουργία κλίματος ευγενούς άμιλλας (διατήρηση επετηρίδας διορισμών και εξελέξεως στο Δημόσιο, μη χρησιμοποίηση αξιοκρατικών κριτηρίων επιλογής στον ευρύτερο δημόσιο τομέα κ.λ.π.), και τέλος

§ η αδυναμία υπερβάσεως από ένα εκπαιδευτικό σύστημα που στηρίζεται στην αποστήθιση σε ένα σύστημα που να στηρίζεται στην κριτική προσέγγιση της γνώσης, αποτελούν ορισμένα από τα αδύνατα σημεία του εκπαιδευτικού μας συστήματος», (Πενέλης Γ., 1992)³⁶.

Έτσι, παρ' όλη τη θεαματική ποσοτική βελτίωση της κατάστασης μέσα στα τελευταία 35 χρόνια, δεν μπορούμε να πούμε ότι η χώρα μας πραγματοποίησε την επιθυμητή υπέρβαση προς ένα δυναμικό και σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα.

³⁶ Πενέλης Γ., «Εκπαίδευση και Επιχειρησιακό Management», Θεσσαλονίκη 1992.

ε. «Από τους στρατηγικούς στόχους για την παιδεία που τέθηκαν ακόμη από την δεκαετία του '60 και ήταν η :

• Αύξηση της υποχρεωτικής στοιχειώδους εκπαίδευσης από 6 σε 8-9 χρόνια

• Δημιουργία ορθολογικά διαρθρωμένης επαγγελματικής εκπαίδευσης (δευτεροβάθμιας-τριτοβάθμιας)

• Δημιουργία κύκλου μεταπτυχιακών σπουδών στα Α.Ε.Ι.

• Δημιουργία συνεχιζόμενης εκπαίδευσης

μπορούμε να πούμε ότι μόνο οι δύο πρώτοι έχουν ολοκληρωθεί. Ο τρίτος, δηλαδή η δημιουργία μεταπτυχιακών, άρχισε να υλοποιείται μόλις στα τέλη της δεκαετίας του 1990, ενώ ο τέταρτος, δηλαδή η συνεχιζόμενη εκπαίδευση, έχει προσλάβει τη μορφή χρηματοδοτούμενων από την Ε.Ε. σεμιναρίων που διεξάγονται από διάφορους επαγγελματικούς φορείς χωρίς αποτίμηση και με αμφιλεγόμενα αποτελέσματα», (Πενέλης Γ., 1992)³⁷.

δ. Παρ' όλα αυτά, πρέπει να επισημανθεί ότι οι αδυναμίες του συστήματος ειδικά στην υψηλή βαθμίδα στελεχών αμβλύνονται, σε μεγάλο ποσοστό, από την μετεκπαίδευση μεγάλου αριθμού Ελλήνων σε μεταπτυχιακό επίπεδο στο εξωτερικό καθώς και με τα πρόσφατα καθιερωθέντα Τμήματα Μεταπτυχιακών Σπουδών. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι αυτή τη στιγμή κάνουν μεταπτυχιακές σπουδές 8.000 περίπου Έλληνες στο εξωτερικό και περίπου 24.000 στα Πανεπιστήμια της Χώρας.

ε. Με βάση τα στοιχεία που ήδη παρατέθηκαν προκύπτει αβίαστα το συμπέρασμα ότι το σημερινό επίπεδο εκπαίδευσης του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας σε όλες τις βαθμίδες είναι σε θέση να στηρίζει χωρίς προβλήματα με στελέχη την ελληνική οικονομία με την παρούσα μορφή και επίπεδο ανάπτυξής της.

4.9. Το Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και η οικονομία

Όπως με το επίπεδο εκπαίδευσης, έτσι και με την κατάσταση της Οικονομίας, είναι σκόπιμο να ανατρέξουμε κατ' αρχήν στο παρελθόν, για να μπορέσουμε να ερμηνεύσουμε το παρόν και να κάνουμε, στη συνέχεια, προεκβολές στο μέλλον, σε συσχετισμό πάντα με την Εκπαίδευση.

---

³⁷ Πενέλης Γ., «Η Κατάσταση της Εκπαίδευσης στην Ελλάδα», Εκπαίδευση και Οικονομία, Συνέδριο Τ.Ε.Ε.-Δημόσια Έργα, Αθήνα Απρίλιος 2005.

Όπως είναι σε όλους γνωστό, η Ελληνική επιχείρηση, και ιδιαίτερα η παραγωγική, έχοντας κατά το παρελθόν να αντιμετωπίσει ένα ιδιαίτερο αντίξοο περιβάλλον που οφειλόταν:

- στην μη ύπαρξη σοβαρών ιδίων κεφαλαίων
- στα υψηλά επιτόκια δανεισμού
- στη ρευστότητα του επιχειρηματικού κλίματος (θεσμικό πλαίσιο φορολογίας, αποσβέσεων, ασφαλιστικών εισφορών κ.λ.π.)
- στην μη ύπαρξη παραγωγικής-βιομηχανικής παράδοσης καθώς και σε μια σειρά άλλους παράγοντες που οι στόχοι της παρούσας δεν επιτρέπουν την ανάπτυξή της, στήριζαν όλη τη φιλοσοφία ανάπτυξής τους στον κρατικό προστατευτισμό.
- Δασμολογική προστασία,
- Επιδότησεις παραγωγής ή επιτοκίων,
- Επιδότησεις νέων εγκαταστάσεων,
- Χαμηλής ποιότητας προϊόντα

σε συνδυασμό προς τα χαμηλά ημερομίσθια ως προς αυτά των άλλων δυτικοευρωπαϊκών χωρών, αποτελούσαν τους μηχανισμούς ανταγωνισμού προς τις ομοειδείς επιχειρήσεις της Δύσης. Αυτό είχε ως συνέπεια, η ελληνική παραγωγική μηχανή να οδηγηθεί σε υψηλού βαθμού εξάρτηση από «έτοιμη» και τις πιο πολλές φορές «ξεπερασμένη» τεχνολογία που αυτή προμηθεύονταν από τα μητροπολιτικά τεχνολογικά κέντρα της Δύσης και εφήρμοζε κατά τρόπο στατικό, χωρίς παράλληλη προσπάθεια τροποποίησής της σε βάθος και ενσωμάτωσης σ' αυτήν καινοτομίας, που είναι απαραίτητη για την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων σε μια ελεύθερη αγορά. Έτσι, όταν μετά την είσοδο της χώρας στην Ε.Κ. άρχισαν βήμα προς βήμα να μειώνονται οι κρατικές παρεμβάσεις και τα ημερομίσθια να συγκλίνουν προς αυτά των λοιπών χωρών της Κοινότητας, μεγάλο μέρος των Ελληνικών παραγωγικών επιχειρήσεων έγιναν κατ' αρχήν προβληματικές και στη συνέχεια οδηγήθηκαν σε κλείσιμο.

Η κατάσταση αυτή επιτάχθηκε μετά την κατάρρευση των οικονομικών του υπαρκτού Σοσιαλισμού (δεκαετία του '90) όταν τα φτηνά μεροκάματα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης οδήγησαν σε «μετανάστευση» επιχειρήσεων αιχμής εργασίας χωρίς σοβαρές κεφαλαιακές και τεχνολογικές απαιτήσεις. Και, ενώ το εκπαιδευτικό σύστημα με την συνεπικουρία των ευρείας

κλίμακας μετεκπαιδεύσεων στο εξωτερικό και εσωτερικό παράγει σε αύξοντα ρυθμό νέα στελέχη υψηλού μορφωτικού επιπέδου αλλά, άπειρα – είναι αλήθεια – στην παραγωγική διαδικασία, η παραγωγική μηχανή στο μεγάλο της ποσοστό είναι καθηλωμένη σε πολύ χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Αποτέλεσμα ήταν το πολύ υψηλό ποσοστό ανεργίας στους νέους και ειδικά στους πτυχιούχους ΤΕΙ- ΑΕΙ και στους κατόχους μεταπτυχιακών τίτλων σπουδών.

Δεν είναι τυχαίο ότι σε μια πρόσφατη προκήρυξη για 15 θέσεις υψηλών προδιαγραφών εμφανίστηκαν 130 υποψήφιοι και ήταν όλοι τους κατά κοινή ομολογία, πολύ υψηλών προσόντων (προπτυχιακά, μεταπτυχιακά, διδακτορικό με εμπειρία κ.λ.π.). Δεν είναι τυχαίο ότι ενώ στο Δημόσιο Τομέα (κυρίως Πανεπιστήμια και Ερευνητικά Κέντρα) υπηρετούν περίπου 9.500 κάτοχοι διδακτορικού στον ιδιωτικό τομέα υπηρετούν μόνο περίπου 350. Κι όταν, στον τύπο ή σε ομιλίες ασκείται κριτική για τον μη επαναπατρισμό Ελλήνων επιστημόνων υψηλού επιπέδου από το εξωτερικό, όλοι έχουν κατά νουν το Ελληνικό Δημόσιο και όχι τον ιδιωτικό τομέα. Δεν είναι τυχαίο ότι από την συνολική εθνική δαπάνη για R & D μόνο το 10% περίπου καλύπτεται από τον ιδιωτικό τομέα.

Από όσα εκτέθηκαν πιο πάνω προκύπτει αβίαστα ότι για την παρούσα φάση που περνά η ελληνική οικονομία το υψηλών προδιαγραφών ανθρώπινο δυναμικό που διατίθεται καλύπτει με το παρά πάνω τις ανάγκες της παραγωγικής μηχανής, και μάλλον πρόβλημα ανεργίας υπάρχει παρά έλλειψη στελεχιακού δυναμικού. Με δεδομένο όμως το γεγονός ότι η ελληνική οικονομία έχει ως στόχο την σύγκλιση προς το μέσο όρο των 12 (Ο.Ν.Ε.) πράγμα που προϋποθέτει υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης από αυτούς των λοιπών, σκόπιμο είναι να ιδούμε ποιας μορφής ανάπτυξη μπορεί να έχει προοπτική επιβίωσης και υπ' αυτό το πρίσμα τι επιπέδου στελέχη θα χρειασθούν. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι η Ελληνική παραγωγική μηχανή καλείται σήμερα να αναπτυχθεί σε ένα καθαρά ανταγωνιστικό περιβάλλον στα πλαίσια της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς, όπου έχουν ζήτηση πια όχι προϊόντα που ικανοποιούν ανάγκες αλλά προϊόντα που ικανοποιούν επιθυμίες.

Αρκεί μια ματιά στις ηλεκτρικές συσκευές που χρησιμοποιούμε, μια ματιά στα ρούχα μας, μια ματιά στα τυποποιημένα τρόφιμα που καταναλώνουμε κάθε μέρα για να πεισθούμε για του λόγου το αληθές. Υπ' αυτή την έννοια είναι σχεδόν μηδενική η πιθανότητα να βρει αγορά για τοποθέτηση ένα προϊόν που δεν έχει να προσφέρει κάτι το ιδιαίτερο ελκυστικό. Κατά συνέπεια, η ελληνική παραγωγική επιχείρηση, αφού πια δεν μπορεί να στηριχθεί στον προστατευτισμό,

ούτε στη χαμηλή αμοιβή των εργαζομένων, για να επιβιώσει, χρειάζεται να στοχεύσει στην καινοτομία, στην καλή εσωτερική της οργάνωση για να συμπίεσει το κόστος παραγωγής και στη δημιουργία αποτελεσματικών μηχανισμών διαφήμισης, διανομής και τοποθέτησης των προϊόντων.

Είναι προφανές ότι τα παραπάνω είναι τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη μεταβιομηχανική εποχή στην οποία έχει μπει δυναμικά η Ε.Ε. και η οποία κυριαρχείται αφ' ενός μεν από προϊόντα στα οποία είναι ενσωματωμένη υψηλού επιπέδου διανοητική εργασία, αφ' ετέρου δε από υψηλού επιπέδου υπηρεσίες. Για ένα τέτοιο όραμα ανάπτυξης που αποτελεί και το στόχο της σύγκλισης προς τις οικονομίες των χωρών της Ένωσης το διαθέσιμο σήμερα ανθρώπινο δυναμικό υψηλού επιπέδου μόρφωσης δεν επαρκεί. Η Ε.Ε. των 12 διαθέτει σήμερα 800.000 περίπου υψηλής στάθμης επιστήμονες (μεταπτυχιακά-διδασκατορικό).

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι στα πλαίσια μιας αναπτυξιακής πολιτικής, ο επόμενος στόχος για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα θα πρέπει να είναι παραγωγή στελεχών υψηλής στάθμης, δηλαδή το βάρος πρέπει πια να πέσει στην ποιότητα. Εάν μάλιστα ληφθεί υπόψιν ότι, λόγω των γρήγορων τεχνολογικών εξελίξεων στον τομέα της γνώσης γίνεται πολύ γρήγορη απαξίωσή τους (π.χ. ο χρόνος απαξίωσης στο 50% είναι για τον Πολιτικό Μηχανικό 6,5 χρόνια, για τον Χημικό Μηχανικό 4,2 χρόνια, ενώ για τον Πυρηνικό Μηχανικό 2,5 χρόνια έπεται ότι θα πρέπει στο άμεσο μέλλον να επανεξετασθεί η όλη δομή των προγραμμάτων σπουδών.

Συνοψίζοντας λοιπόν μπορούμε να πούμε ότι για την επόμενη δεκαετία οι στρατηγικοί στόχοι για την παιδεία με το όραμα μπροστά μας μιας συγκλίνουσας Ελληνικής Οικονομίας, θα πρέπει να είναι το ποιοτικό άλμα.

4.10. Η έλλειψη ανταγωνισμού στην Εκπαίδευση³⁸

Στη σημερινή εποχή της παγκοσμιοποίησης, η ανταγωνιστικότητα και η ευημερία της κάθε χώρας, επιχείρησης ή/ και του ίδιου του ατόμου-πολίτη- εργαζόμενου στηρίζεται στο επίπεδο των γνώσεων και των δεξιοτήτων που κατέχει και στη δυνατότητα άμεσης και αποτελεσματικής εκμετάλλευσης αυτών των γνώσεων για ατομική, επιχειρηματική και κοινωνική πρόοδο και ανάπτυξη. Σε αυτή την κοινωνία, την «κοινωνία των γνώσεων ή της πληροφορίας» όπως έχει

---

³⁸ Για περισσότερες πληροφορίες για την συγκεκριμένη ενότητα βλ. **Οικονομικό Δελτίο**, Τριμηνιαία Έκδοση της ALPHA BANK, Τεύχος 96, Δεκέμβριος 2006.

ονομαστεί, η εκπαίδευση παίζει καθοριστικό ρόλο. Το ανθρώπινο κεφάλαιο αποτελεί τον βασικό συντελεστή της παραγωγικής διαδικασίας και συμβάλλει στην επίτευξη υψηλών ρυθμών αύξησης της παραγωγικότητας.

Η ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου επιτυγχάνεται τόσο κατά τη διάρκεια της μαθητικής και της φοιτητικής ζωής των ατόμων, όσο και κατά τη διάρκεια της παραμονής των ατόμων στην αγορά εργασίας και μέσω της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης. Το τελευταίο αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για αναβάθμιση της προσφερόμενης εργασίας και για τη δυνατότητα ευελιξίας και προσαρμογής στις σύγχρονες ραγδαία μεταβαλλόμενες συνθήκες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Τα τελευταία χρόνια η διαδικασία της μαζικής εκπαίδευσης σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο εντατικοποιείται και αναβαθμίζεται. Πραγματοποιείται τόσο στο σχολείο και το πανεπιστήμιο όσο και εξ αποστάσεως μέσω του διαδικτύου, υπό την επίδραση και της ραγδαίας διάδοσης των ευρυζωνικών γραμμών πρόσβασης στο διαδίκτυο. Γενικά, σε όλες τις χώρες παρατηρείται αυξητική τάση του αριθμού των σπουδαστών που έχουν πρόσβαση στα πανεπιστήμια μετά τη 2βάθμια εκπαίδευση, με ταυτόχρονη αύξηση του αριθμού των εκπαιδευτικών και των ιδρυμάτων εκπαίδευσης (ΟΟΣΑ, 2005).

Είναι γενικά αποδεκτό ότι οι επενδύσεις σε ανθρώπινο δυναμικό, από το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, συμβάλλουν αποφασιστικά στη δυναμική της ανταγωνιστικότητας και της ανάπτυξης κάθε χώρας. Ένα υψηλό επίπεδο γνώσεων και δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού διευκολύνει την ανταγωνιστική ένταξή του στην αγορά εργασίας. Με την παγκοσμιοποίηση, οι μεταβολές στο διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον καθιστούν αναγκαία την αναθεώρηση των εκπαιδευτικών συστημάτων για μια καλύτερη ποιότητα εκπαίδευσης και για μεγαλύτερο βαθμό ανταπόκρισης στις απαιτήσεις της σύγχρονης οικονομίας. Η τάση σήμερα είναι για διεθνοποίηση της εκπαίδευσης, για αποκέντρωση, για κατάργηση του προστατευτισμού των εγχώριων (κρατικών) εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και για άνοιγμα της εκπαίδευσης στην παγκόσμια αγορά και για την ελεύθερη διακίνηση των γνώσεων και των ιδεών σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι εξελίξεις αυτές κάνουν κατανοητή την ανάγκη για αναβάθμιση και άνοιγμα στον παγκόσμιο ανταγωνισμό του εκπαιδευτικού συστήματος της κάθε χώρας με στόχο την βελτίωση της ποιότητάς του και της ανταγωνιστικότητάς του.

Στόχος είναι όχι μόνο η εξυπηρέτηση με τον καλύτερο δυνατό τρόπο της εγχώριας ζήτησης για εκπαίδευση όλων των βαθμίδων, αλλά και η προσέλκυση φοιτητών και μαθητών από άλλες

χώρες. Η εκπαίδευση είναι ένας τομέας στον οποίο μια χώρα μπορεί να κατέχει συγκριτικά πλεονεκτήματα (λανθάνοντα ή εμφανή). Επίσης, είναι βασικός τομέας μέσω του οποίου η χώρα μπορεί να προσελκύσει υψηλού επιπέδου επιστημονικό και εξειδικευμένο τεχνικό προσωπικό από άλλες χώρες. Μια τέτοια θεώρηση αρχίζει να αντικαθιστά τη στείρα αντιμετώπισή της εκπαίδευσης ως μια δραστηριότητα περιχαρακωμένη με αζεπέραστα προστατευτικά τείχη που θεωρεί σχεδόν αδιανόητη κάθε συζήτηση για εξωτερική χρηματοδότηση, για «αναβάθμιση», για αξιολόγηση, για «ανταγωνισμό», για επένδυση από τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, για επένδυση από ξένα μεγάλα και παγκοσμίως αναγνωρισμένα πανεπιστήμια.

Ήδη στην Ευρώπη δημιουργείται σταδιακά μια ενιαία Ευρωπαϊκή Ανώτατη Εκπαίδευση και προωθείται η συγκρισιμότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε όλες τις βαθμίδες. Διατυπώνονται δε συγκεκριμένα πρότυπα και κριτήρια αξιολόγησης αποδεκτά σε διεθνές επίπεδο. Στόχος είναι η προσέλκυση στις Ευρωπαϊκές χώρες όσο το δυνατό περισσότερων φοιτητών από χώρες εκτός Ευρώπης. Επίσης, χώρες, όπως το Ην. Βασίλειο, οι ΗΠΑ, η Σιγκαπούρη και η Αυστραλία ακόμα και η Κίνα αναπτύσσουν έντονη δραστηριότητα διεθνώς με στόχο να καταστήσουν την επικράτειά τους εκπαιδευτικά κέντρα παγκόσμιας εμβέλειας και τόπους προσέλκυσης επενδυτών στην εκπαίδευση και φοιτητών από όλο τον κόσμο (ΟΟΣΑ 1995). Στα πλαίσια αυτά, το Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα έχει ανάγκη ανασχεδιασμού, αναδιάρθρωσης και προσαρμογής στα νέα δεδομένα. Μόνο έτσι θα μπορέσει να συμβάλει αποφασιστικά στη βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου της Ελληνικής κοινωνίας, στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού της, καθώς και στην αύξηση της παραγωγικότητας και της αναπτυξιακής της δυναμικής.

Θα πρέπει, ιδιαίτερα η τριτοβάθμια εκπαίδευση, να ενστερνιστεί τις βασικές αρχές που αποτελούν την αναγκαία συνθήκη για την πρόοδο και ανάπτυξη κάθε κοινωνίας. Δηλαδή, την αρχή του ανταγωνισμού στην προσέλκυση των αναγκαίων οικονομικών πόρων και τη λειτουργία κάθε εκπαιδευτικού οργανισμού, και την αρχή της αξιολόγησής του (του ίδιου και των στελεχών που τον απαρτίζουν) από τους χρήστες και τους χρηματοδότες του και από την κοινωνία ως σύνολο και μάλιστα σε μόνιμη βάση. Χωρίς αυτές τις βασικές αρχές το σύστημα οδηγείται συνήθως σε αποτυχία. Αυτό έχει συμβεί με το Ελληνικό σύστημα εκπαίδευσης μέχρι σήμερα.

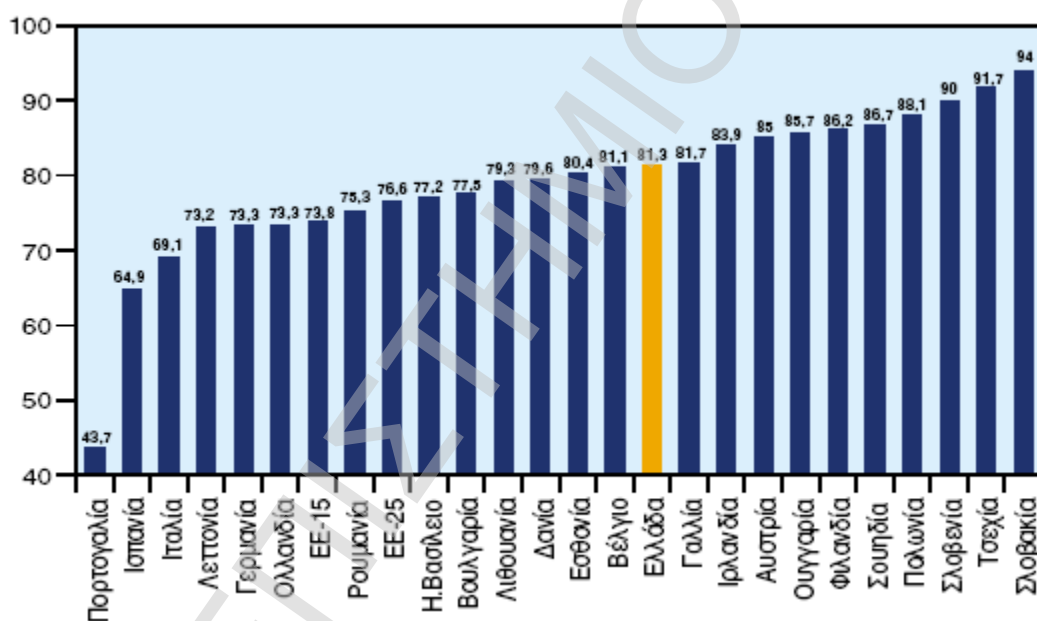
Οι βασικές αρχές λειτουργίας του, ιδιαίτερα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, συνίστανται στην αρχή της «προστασίας» από κάθε ανταγωνισμό και στην παροχή του εκπαιδευτικού έργου αποκλειστικά από το κράτος. Το εκπαιδευτικό προσωπικό έχει την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου και καλύπτεται από την αρχή της μονιμότητας. Το Υπουργείο Παιδείας λειτουργεί ως η Κεντρική Αρχή σε ένα Σύστημα Κεντρικού Προγραμματισμού για το τι θα παραχθεί, από ποιόν θα παραχθεί και για ποιόν θα παραχθεί. Προσδιορίζει τις επενδύσεις σε κτιριακές εγκαταστάσεις και τον τόπο εγκατάστασης των εκπαιδευτικών μονάδων, τον αριθμό και την κατανομή των εκπαιδευτικών, τον αριθμό και την κατανομή των εισακτέων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, τον αριθμό και το είδος των πανεπιστημιακών σχολών και τον τόπο εγκατάστασής τους, τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τον αριθμό και το είδος των συγγραμμάτων, την κατανομή των λειτουργικών δαπανών των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, την κατανομή των δαπανών των ίδιων των σπουδαστών, κ.ά.

Κύριο αίτημα των παραγόντων του τομέα της εκπαίδευσης είναι συνήθως η αύξηση των κρατικών δαπανών για την παιδεία. Οι πόροι αυξάνονται με ταχύτατους ρυθμούς, αλλά οι συγκριτικές επιδόσεις του συστήματος υστερούν σε σύγκριση με τα διεθνή πρότυπα. Οι πολίτες καταφεύγουν στην ιδιωτική εκπαίδευση, τα φροντιστήρια και το εξωτερικό για εκπαίδευση αυξημένης αξιοπιστίας και κύρους. Επιπλέον, παρουσιάζονται αυξημένα προβλήματα ανεργίας των νέων, μαζικής παραγωγής πτυχιούχων σε κορεσμένες ειδικότητες και ταυτόχρονα ελλείψεων στελεχών αυξημένων ουσιαστικών προσόντων σε σημαντικές επαγγελματικές ειδικότητες κρίσιμες για την ανάπτυξη της οικονομίας.

Γενικά, το σύστημα έχει οδηγηθεί σε σημαντικά αδιέξοδα. Όμως, οι συνεχείς αλλαγές των παραμέτρων και των διαδικασιών λειτουργίας του συστήματος (π.χ., του συστήματος εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση) δεν φέρνουν το αναμενόμενο αποτέλεσμα γιατί προσπαθούν να διορθώσουν ένα σύστημα που δεν διαθέτει τις βασικές αρχές που είναι αναγκαίες για την αποδοτική λειτουργία του. Στη συνέχεια της παρούσης μελέτης αναλύονται οι επιδόσεις των Ελληνικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων σε σύγκριση με τα διεθνή πρότυπα και αντλούνται ουσιαστικά συμπεράσματα. Αυτά οδηγούν στη διατύπωση των βασικών αρχών στις οποίες θα πρέπει να στηριχθεί κάθε προσπάθεια μεταρρύθμισης του συστήματος προκειμένου να καταστεί δυνατή η ανταπόκρισή του στις σύγχρονες απαιτήσεις της ανταγωνιστικής οικονομίας και κοινωνίας.

«Το επίπεδο εκπαίδευσης των Ελλήνων κατατάσσεται σε σχετικά ικανοποιητικά επίπεδα με βάση τα διεθνή πρότυπα ιδιαίτερα όσον αφορά την ποσότητα της εκπαίδευσης. Ο μέσος αριθμός σπουδών του ενεργού πληθυσμού της Ελλάδος είναι 10,5 έτη (ΟΟΣΑ: 12 έτη). Οι κυριότεροι δείκτες που εξετάζονται από τους διεθνείς Οργανισμούς είναι οι ακόλουθοι: Η διάρθρωση του ενεργού πληθυσμού (25-64 ετών) με βάση το ανώτατο επίπεδο εκπαίδευσης είναι δυσμενέστερη στην Ελλάδα από ότι στην πλειοψηφία των χωρών του ΟΟΣΑ, αλλά η διάρθρωση βελτιώνεται σημαντικά στις νεότερες ηλικίες. Στο σύνολο του ενεργού πληθυσμού, το 37% έχει τελειώσει το Δημοτικό (ΟΟΣΑ: 14%), το 10% το Γυμνάσιο (ΟΟΣΑ: 17%), το 30% το Λύκειο (ΟΟΣΑ: 41%) και το 18% το πανεπιστήμιο (ΟΟΣΑ: 24%). Στις νεότερες ηλικίες (20-24 ετών), το ποσοστό των ατόμων που έχουν τελειώσει τουλάχιστον το λύκειο ανέρχεται στο 81,7% στην Ελλάδα, έναντι 73,8% στην ΕΕ-15», (Οικονομικό Δελτίο ALPHA BANK, 2006)³⁹.

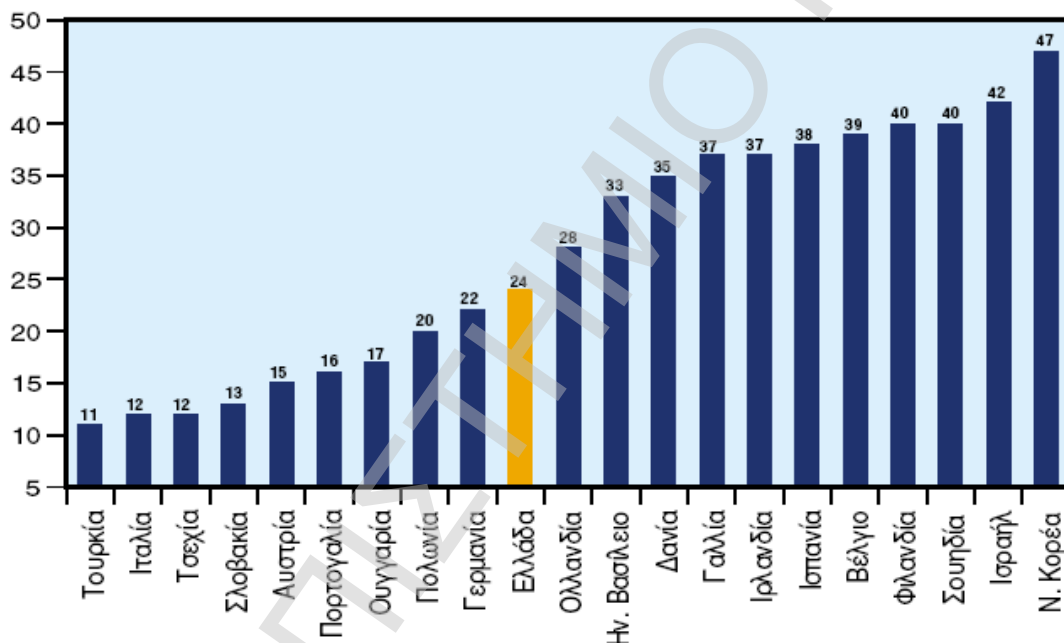
Πηγή : ΟΟΣΑ, 2005

Διάγραμμα 4.4. : Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 20-24 ετών το 2002 που έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον το Λύκειο

«Επίσης, το ποσοστό των Ελλήνων που έχει πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις ηλικίες 25-34 ετών ανέρχεται στο 24% (ΟΟΣΑ: 29%, Ισπανία: 38%, Ιρλανδία: 37%, Πορτογαλία: 16%,

³⁹ Οικονομικό Δελτίο, Τριμηνιαία Έκδοση της ALPHA BANK, Τεύχος 96, Δεκέμβριος 2006.

Ισραήλ: 42%, Τσεχία: 12%), στο 22% και 16% αντίστοιχα στις ηλικίες 35-44 ετών και 45-54 ετών και μόνο στο 11% στις ηλικίες 54-64 ετών (ΟΟΣΑ: 17%)⁴⁰. Οι συνθήκες στην πρωτοβάθμια και στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι ικανοποιητικές στην Ελλάδα: Ο αριθμός των μαθητών ανά εκπαιδευτικό στις βαθμίδες αυτές είναι χαμηλότερος στην Ελλάδα από τις περισσότερες άλλες χώρες του ΟΟΣΑ⁴¹. Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση το 2001 αριθμούσαν 12,7 μαθητές ανά εκπαιδευτικό στην Ελλάδα, έναντι 15,1 μαθητές στην ΕΕ-15 (Γαλλία: 19,5 μαθητές, Γερμανία: 19,4, Ολλανδία: 17,2, ΗΠΑ 20,6, Πορτογαλία: 11,6). Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση το 2001 ο αριθμός των μαθητών ανά εκπαιδευτικό ήταν μόνο 9,7 μαθητές στην Ελλάδα, χαμηλότερος από όλες τις χώρες της ΕΕ-25 εκτός της Πορτογαλίας (8,9 μαθητές)», (Οικονομικό Δελτίο ALPHA BANK, 2006)⁴².

Πηγή : ΟΟΣΑ, 2005

Διάγραμμα 4.5. : Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 25-34 ετών το 2003 που έχει ολοκληρώσει τριτοβάθμια εκπαίδευση (ΟΟΣΑ 2005)

⁴⁰ Ο ΟΟΣΑ δεν διαθέτει στοιχεία για την Ελλάδα για το ποσοστό κατόχων διδακτορικού διπλώματος και τον αριθμό των πτυχιούχων φυσικών και μηχανολογικών επιστημών, μαθηματικών, στατιστικής και πληροφορικής ανά 100.000 κατοίκους (που αποτελούν τους βασικούς συντελεστές στην έρευνα και ανάπτυξη και στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της κάθε χώρας).

⁴¹ Συνολικός αριθμός σπουδαστών σε ισοδύναμο πλήρους απασχόλησης προς τον συνολικό αριθμό των ατόμων εκπαιδευτικού προσωπικού ισοδυνάμου πλήρους απασχόλησης. Πηγή : **IMD World**, Competitiveness Yearbook 2004).

⁴² **Οικονομικό Δελτίο**, Τριμηνιαία Έκδοση της ALPHA BANK, Τεύχος 96, Δεκέμβριος 2006.

Οι μαθητές στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση υποχρεώνονται στην παρακολούθηση αυξημένων ωρών διδασκαλίας σε σχέση με το μέσο όρο του ΟΟΣΑ, ενώ οι μέσες ώρες διδασκαλίας των καθηγητών είναι λιγότερες από το μέσο όρο του ΟΟΣΑ. Οι μαθητές στο Γυμνάσιο (12-14 ετών) είναι υποχρεωμένοι να παρακολουθήσουν 1.064 ώρες (2003), έναντι μόνο 884 ωρών του μέσου όρου του ΟΟΣΑ. Επίσης, για ένα μαθητή 15 ετών ο μέσος αριθμός ωρών διδασκαλίας ετησίως είναι 1.216 στην Ελλάδα, έναντι 908 του μέσου όρου του ΟΟΣΑ. Όμως, ο κάθε καθηγητής Γυμνασίου και Λυκείου στην Ελλάδα διδάσκει 629 ώρες ετησίως (ΟΟΣΑ: 701 ώρες στο Γυμνάσιο και 661 ώρες στο Λύκειο). Στις ανωτέρω ώρες διδασκαλίας για τους μαθητές του Γυμνασίου και του Λυκείου θα πρέπει να προστεθούν και οι πολλές ώρες που οι Έλληνες μαθητές αφιερώνουν σε φροντιστήρια και ιδιαίτερα μαθήματα, το κόστος των οποίων, για κάθε μαθητή του Λυκείου, εκτιμάται (από την Κυβέρνηση) στα € 4,5 χιλ. περίπου ετησίως. Τα ανωτέρω δεν ήταν αρκετά για να οδηγήσουν στην άνοδο των επιδόσεων των Ελλήνων μαθητών σε ικανοποιητικά επίπεδα με βάση τα διεθνή πρότυπα.

Σύμφωνα με το Πρόγραμμα Αξιολόγησης των Μαθητών Διεθνώς (PISA) για το σύνολο των χωρών του ΟΟΣΑ, οι επιδόσεις των Ελλήνων μαθητών στα μαθηματικά (Πίνακας 4.12), διαμορφώνονται σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα από όλες τις χώρες εκτός της Τουρκίας και του Μεξικού. Ειδικότερα, στο Πρόγραμμα PISA για το 2003 το 17,8% των μαθητών από την Ελλάδα βαθμολογήθηκαν χαμηλότερα των 358 μονάδες που είναι το όριο για να καταταγεί ένα μαθητής στο στοιχειώδες επίπεδο ικανοτήτων (Επίπεδο 1), έναντι 11% στον ΟΟΣΑ. Από την άλλη μεριά, μόνο το 0,6% των μαθητών της Ελλάδος (το χαμηλότερο ποσοστό από όλες τις χώρες, εκτός του Μεξικού) κατάφερε να επιτύχει βαθμολογία πάνω από τις 668 μονάδες που είναι το όριο για την ένταξη ενός μαθητή στο ανώτατο επίπεδο ικανοτήτων (Επίπεδο 6). Το αντίστοιχο ποσοστό της Τουρκίας ήταν 2,4%, της Κορέας 8,1% και του μέσου όρου του ΟΟΣΑ 3,5%.

Η Ελλάδα έχει υψηλότερα ποσοστά από το μέσο όρο του ΟΟΣΑ μόνο στο επίπεδο ικανοτήτων κάτω του Επιπέδου 1, στο Επίπεδο 1 και στο Επίπεδο 2, δηλαδή στη βαθμολογία μέχρι 482 μονάδες. Στα Επίπεδα 3, 4, 5 και 6 το ποσοστό της Ελλάδος είναι χαμηλότερο από όλες τις χώρες εκτός της Τουρκίας και του Μεξικού. Ανάλογη με τα ανωτέρω είναι η επίδοση της Ελλάδος και στον τομέα της ανάλυσης και επίλυσης γενικότερων προβλημάτων (όχι μόνο μαθηματικών) σύμφωνα με την αντίστοιχη μελέτη του ΟΟΣΑ. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι η

λειτουργία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα επιβαρύνεται από διαρθρωτικές αδυναμίες που συμβάλλουν ώστε το παραγόμενο εκπαιδευτικό έργο να είναι σημαντικά υποδεέστερο από το έργο των αντίστοιχων συστημάτων σχεδόν στο σύνολο των χωρών του ΟΟΣΑ. «Η πραγματικότητα αυτή αφενός επιβαρύνει την αποτελεσματική λειτουργία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα και αφετέρου αποτελεί παράγοντα υποβάθμισης της ποιότητας και ανταγωνιστικότητας του ανθρώπινου κεφαλαίου.

ü Ο ΟΟΣΑ δεν διαθέτει στοιχεία για την Ελλάδα για το ποσοστό των κατόχων διδακτορικό δίπλωμα και τον αριθμό των πτυχιούχων φυσικών και μηχανολογικών επιστημών, μαθηματικών, στατιστικής και πληροφορικής ανά 100.000 κατοίκους (που αποτελούν τους βασικούς συντελεστές στην έρευνα και ανάπτυξη και στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της κάθε χώρας).

ü Συνολικός αριθμός σπουδαστών σε ισοδύναμο πλήρους απασχόλησης προς τον συνολικό αριθμό των ατόμων εκπαιδευτικού προσωπικού ισοδυνάμου πλήρους απασχόλησης. Πηγή: IMD World, Competitiveness Yearbook 2004», (Οικονομικό Δελτίο ALPHA BANK, 2006)⁴³.

Πίνακας 4.12. : Ποσοστό σπουδαστών ανά επίπεδο στις εξετάσεις μαθηματικών PISA του ΟΟΣΑ (2003)

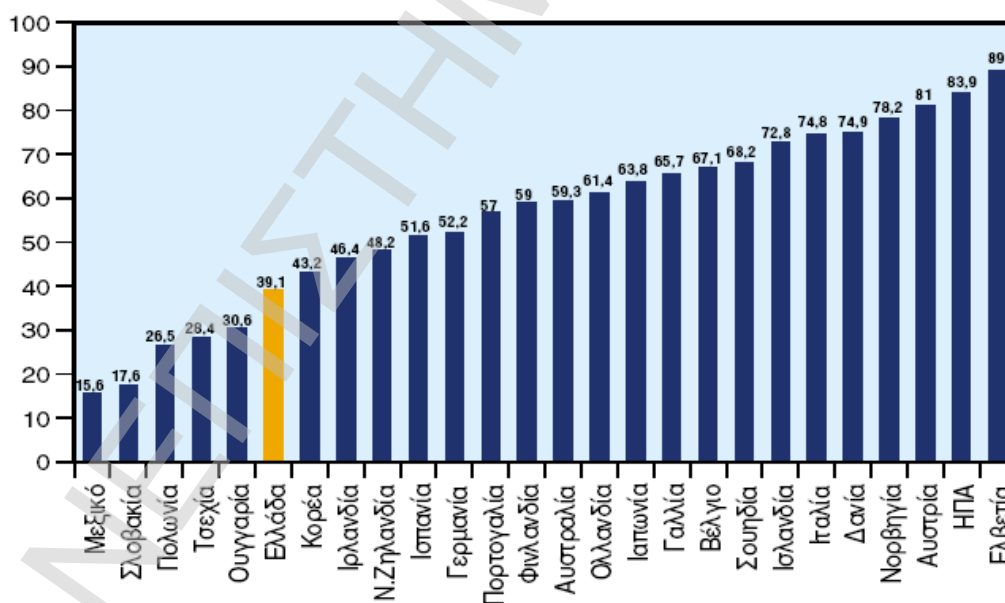
	Κάτω από το επίπεδο 1 (κάτω από 358 μονάδες)	Επίπεδο 1 (από 358 μέχρι 420 μονάδες)	Επίπεδο 2 (από 421 μέχρι 482 μονάδες)	Επίπεδο 3 (από 483 μέχρι 544 μονάδες)	Επίπεδο 4 (από 545 μέχρι 606 μονάδες)	Επίπεδο 5 (από 607 μέχρι 668 μονάδες)	Επίπεδο 6 (πάνω από 668 μονάδες)
Ελλάδα	17,8%	21,2%	26,3%	20,2%	10,6%	3,4%	0,6%
Ιταλία	13,2%	18,7%	24,7%	22,9%	13,4%	5,5%	1,5%
Πορτογαλία	11,3%	18,8%	27,1%	24,0%	13,4%	4,6%	0,8%
Γερμανία	9,2%	12,4%	19,0%	22,6%	20,6%	12,2%	4,1%
Ολλανδία	2,6%	8,4%	18,0%	23,0%	22,6%	18,2%	7,3%
Ελβετία	4,9%	9,6%	17,5%	24,3%	22,5%	14,2%	7,0%
Μεξικό	38,1%	27,9%	20,8%	10,1%	2,7%	0,4%	0,0%
Τουρκία	27,7%	24,6%	22,1%	13,5%	6,8%	3,1%	2,4%
ΗΠΑ	10,2%	15,5%	23,9%	23,8%	16,6%	8,0%	2,0%
ΟΟΣΑ (μ.ο.)	8,2%	13,2%	21,1%	23,7%	19,1%	10,6%	4,0%

Πηγή : ΟΟΣΑ, 2005

⁴³ Οικονομικό Δελτίο, Τριμηνιαία Έκδοση της ALPHA BANK, Τεύχος 96, Δεκέμβριος 2006.

«Οι εξαιρετικά χαμηλές επιδόσεις της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα δεν μπορεί να αποδοθούν στις χαμηλές δαπάνες ανά μαθητή ή στους χαμηλούς μισθούς των καθηγητών: Οι δαπάνες ανά μαθητή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα ανέρχονταν συνολικά στα USD 39,1 χιλ. εκφρασμένα σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης (PPPs), χωρίς σε αυτά να συμπεριλαμβάνονται οι ιδιωτικές δαπάνες για φροντιστήρια και ιδιαίτερα μαθήματα, που είναι θεσμός στην Ελλάδα αλλά σχεδόν άγνωστες σε άλλες χώρες. Οι δαπάνες αυτές είναι ελάχιστα χαμηλότερες από τις αντίστοιχες της Κορέας USD 43.2 χιλ. οι μαθητές της οποίας πέτυχαν μέση βαθμολογία 542 μονάδες και τη 2η θέση στην κλίμακα του PISA, ενώ οι μαθητές της Ελλάδος πέτυχαν 445 μονάδες και την προ-τελευταία θέση. Επιπλέον, οι δαπάνες ανά μαθητή στην Ελλάδα είναι υψηλότερες από ότι στην Τσεχία, την Πολωνία, την Ουγγαρία και τη Σλοβακία, των οποίων οι μαθητές έχουν επιτύχει πολύ υψηλότερη βαθμολογία από την Ελλάδα», (Οικονομικό Δελτίο ALPHA BANK, 2006)⁴⁴.

Αντίθετα, επισημαίνονται οι αρνητικές επιπτώσεις του συστήματος εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση της χώρας που προωθεί την αποστήθιση και καταπνίγει σε μεγάλο βαθμό τις δυνατότητες δημιουργικής και κριτικής σκέψης από τους μαθητές.

Πηγή : ΟΟΣΑ, 2005

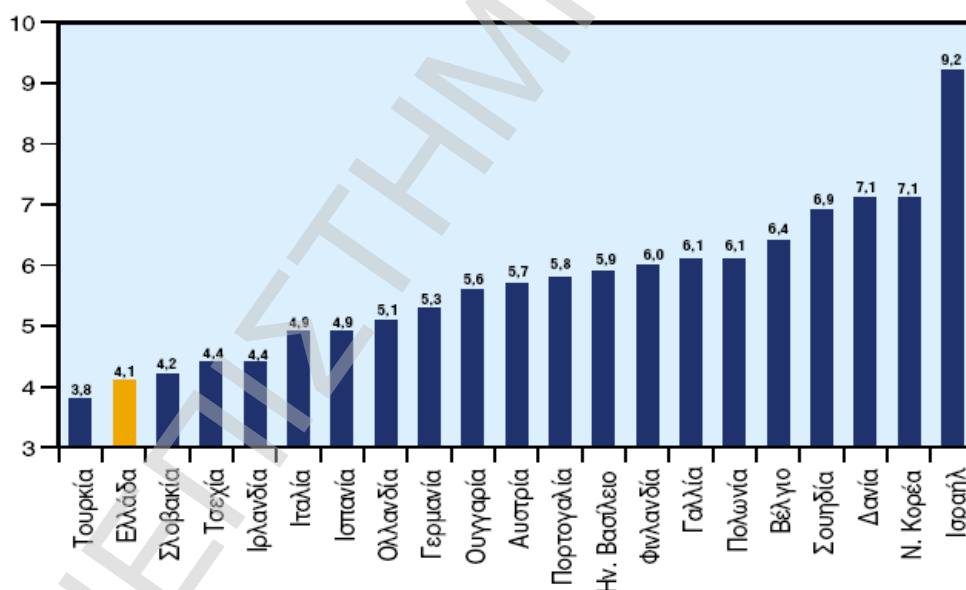
Διάγραμμα 4.6. : Σωρευτική Δαπάνη (σε χιλ. δολάρια) ανά μαθητή ηλικίας μεταξύ 6-15 ετών (2002)

⁴⁴ Οικονομικό Δελτίο, Τριμηνιαία Έκδοση της ALPHA BANK, Τεύχος 96, Δεκέμβριος 2006.

Τα τελευταία χρόνια σημειώνεται στην Ελλάδα μια ραγδαία αύξηση των σπουδαστών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ο αριθμός των σπουδαστών στα ΑΕΙ αυξήθηκε από τις 105.314 το 1995 στις 160.582 το 2001 και στις 172.804 το 2003-2004 (μέση ετήσια αύξηση 1995-2004: 5,6%), για να μειωθεί ελαφρά το 2005 στους 171.245 φοιτητές. Ο αριθμός των σπουδαστών στα ΤΕΙ αυξήθηκε από 55.384 φοιτητές το 1994 στους 155.963 το 2004-2005 (μέση ετήσια αύξηση 10,9%). Έτσι ο συνολικός αριθμός των σπουδαστών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στις αρχές του ακαδημαϊκού έτους 2004-2005 ήταν 327,2 χιλ. Σε αυτό τον αριθμό θα πρέπει να προστεθούν και οι «λιμνάζοντες» φοιτητές (δηλαδή αυτοί που παραμένουν φοιτητές πέραν του ανώτατου καθορισθέντος ορίου φοίτησης σε κάθε σχολή), οπότε ο αριθμός των σπουδαστών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αυξάνεται στους 561,5 χιλ. το 2003, έναντι 478,2 χιλ. το 2001 (στοιχεία Eurostat). Ο αριθμός των σπουδαστών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην ΕΕ-25 το 2003 ήταν 16,89 εκατ. άτομα. Μέση ετήσια αύξηση στην περίοδο 2001-2003 (ΕΕ-25: 3,6%, Ελλάδα: 8,4%). Επιπλέον των ανωτέρω, τα τελευταία χρόνια αυξάνεται ραγδαία και ο αριθμός των μεταπτυχιακών σπουδαστών στην Ελλάδα που ανέρχονταν στους 26.140 χιλ. σπουδαστές το 2002, έναντι 13.720 σπουδαστές το 1999.

Τέλος, ο αριθμός των Ελλήνων σπουδαστών (πτυχιακών και μεταπτυχιακών) που σπουδάζουν στο εξωτερικό ανέρχονταν στα 55.684 άτομα το 2001 για να μειωθούν στα 0.136 άτομα το 2002. Έτσι, το 13% περίπου του συνόλου των Ελλήνων πτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών σπουδάζει στο εξωτερικό. Τεράστια αύξηση των σπουδαστών των ΑΕΙ και των ΤΕΙ συμβάλλει στη διαμόρφωση της μέσης ετήσιας δαπάνης ανά σπουδαστή σε σχετικά χαμηλά επίπεδα στην Ελλάδα, στα € 4.731 το 2002, έναντι € 10.655 του μέσου όρου του ΟΟΣΑ. Σημειώνεται ότι η ετήσια δαπάνη ανά σπουδαστή στα ΑΕΙ είναι αρκετά υψηλή, € 5.646, ενώ για τα ΤΕΙ είναι πολύ χαμηλή, € 2.840. Οι μόνες χώρες που σημειώνουν χαμηλότερη δαπάνη ανά σπουδαστή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση από την Ελλάδα είναι η Τουρκία και το Μεξικό, καθώς και οι περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες. Πάντως, οι ανωτέρω εκτιμήσεις υποθέτουν ότι το σύνολο των 350.000 σπουδαστών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες των ΑΕΙ και ΤΕΙ με τον ίδιο τρόπο και σε ανάλογη ένταση με τις άλλες χώρες που εξετάζονται. Όμως, αυτή η υπόθεση δεν είναι ακριβής. Για παράδειγμα, αν ένας φοιτητής επισκέπτεται το Πανεπιστήμιο μόνο για να λάβει μέρος στις τρεις εξεταστικές περιόδους ετησίως και αν επεκτείνει την περίοδο των σπουδών του στα 5 έως και 10 έτη, δεν είναι βέβαιο ότι δικαιολογεί μια δαπάνη για τις σπουδές του ύψους € 5,6 χιλιάδων κατ' έτος.

Η δαπάνη ανά σπουδαστή θα πρέπει να αυξηθεί στην Ελλάδα, αλλά με ταυτόχρονη ουσιαστική αλλαγή στον τρόπο λειτουργίας των ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπως αναλύεται στη συνέχεια. Οι επενδύσεις στην εκπαίδευση χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό κοινωνικής αποδοτικότητας, όταν πραγματοποιούνται με αποδοτικό τρόπο που να οδηγεί στη μεγιστοποίηση του επιδιωκόμενου κοινωνικού οφέλους. Σε όλες τις χώρες του κόσμου το Κράτος αναλαμβάνει ουσιαστικό ρόλο (επιτελικό και χρηματοδοτικό) στη δημιουργία και μετάδοση της γνώσης. Για το σκοπό αυτό διατίθενται σημαντικοί δημόσιοι πόροι στα εθνικά συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει αποκλειστική αρμοδιότητα του κράτους σε αυτό τον τομέα. Η διατύπωση κριτηρίων που δικαιολογούν την κρατική παρέμβαση στην εκπαίδευση δεν συνεπάγεται αποκλειστικότητα δράσης του κράτους στον τομέα και μάλιστα με νομοθετικές ή/ και συνταγματικές ρυθμίσεις που αποκλείουν τη δραστηριότητα από τον ιδιωτικό τομέα. Ίσως το πιο συζητημένο μέγεθος για θέματα εκπαίδευσης στην Ελλάδα είναι το ύψος των δημοσίων δαπανών για την εκπαίδευση.

Πηγή : ΟΟΣΑ, 2005

Διάγραμμα 4.7. : Δαπάνες στην εκπαίδευση το 2002 ως % του ΑΕΠ, στο σύνολο των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (ΟΟΣΑ 2005)

«Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΟΣΑ (Διάγραμμα 4.7.) οι συνολικές δαπάνες για την εκπαίδευση στην Ελλάδα διαμορφώνονται στο 4,1% του ΑΕΠ το 2002 (4,05% το 2005) και

βρίσκονται σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα σε σύγκριση με τις άλλες χώρες στο Διάγραμμα 4.7. Αυτό συμβαίνει παρά το γεγονός ότι οι συνολικές δαπάνες για την εκπαίδευση, αποπληθωρισμένες με τον αποπληθωριστή του ΑΕΠ, αυξήθηκαν στην περίοδο 1995-2002 κατά 74% στην Ελλάδα, περισσότερο από κάθε άλλη χώρα του ΟΟΣΑ εκτός της Τουρκίας (Ιταλία: 7%, Ισπανία: 21%, Πορτογαλία: 34%, Ιρλανδία: 56%, Ιαπωνία: 9,0%, Πολωνία: 35%, Σλοβακία: 14%, Τσεχία: 6%, Τουρκία: 76%). Ειδικότερα, η δημόσια δαπάνη για την τριτοβάθμια εκπαίδευση αυξήθηκε κατά 143% στην περίοδο 1995-2002. Ως αποτέλεσμα, η δαπάνη αυτή ως % του ΑΕΠ διαμορφώνεται σε υψηλότερα επίπεδα από πολλές άλλες χώρες του ΟΟΣΑ (Διάγραμμα 4.7.). Οι λόγοι για τους οποίους οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι κατώτερες από άλλες ανταγωνίστριες χώρες, συνοψίζονται στα ακόλουθα: **Πρώτον**, όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.13., υπάρχει διαφορά στη διάρθρωση των δημοσίων δαπανών ανάμεσα στην Ελλάδα και στην ΕΕ-25, και κατ' επέκταση ανάμεσα στην Ελλάδα και στις άλλες χώρες με τις οποίες συγκρίνεται», (Οικονομικό Δελτίο ALPHA BANK, 2006)⁴⁵.

Πίνακας 4.13. : Δημόσιες Δαπάνες ως % ΑΕΠ (2003)

Κατηγορίες Δαπανών	Ελλάδα	Γερμανία	Σουηδία
Γενικές Δημόσιες Υπηρεσίες	9,1%	6,2	8,2%
Άμυνα, Δημ. Τάξη και Ασφάλεια	4,6%	2,8%	3,5%
Οικονομικές Υποθέσεις	5,6%	3,9%	5,0%
Κοινωνική Προστασία	20,9%	22,4%	25,0%
Προστασία του Περιβάλλοντος	0,6%	0,5%	0,3%
Κατοικία και κοινοτικά έργα	0,5%	1,1%	0,9%
Υγεία	2,9%	6,4%	7,3%
Πολιτισμός	0,4%	0,7%	1,1%
Εκπαίδευση	3,6%	4,1%	7,4%
Σύνολο	48,2%	48,1%	58,7%

Πηγή : ΟΟΣΑ, 2005

⁴⁵ Οικονομικό Δελτίο, Τριμηνιαία Έκδοση της ALPHA BANK, Τεύχος 96, Δεκέμβριος 2006.

«Το πρόβλημα είναι ότι ορισμένα στοιχεία της διάρθρωσης των δημοσίων δαπανών στην Ελλάδα δεν επιδέχονται επιλογή. Για παράδειγμα, στις Γενικές Δημόσιες Υπηρεσίες συμπεριλαμβάνονται οι τόκοι του δημοσίου χρέους που ανέρχονται στο 5,4% του ΑΕΠ το 2005 έναντι 3,3% του ΑΕΠ στη Ζώνη του Ευρώ (ΖτΕ). Επίσης, οι δαπάνες για την εθνική άμυνα ήταν 3,6% του ΑΕΠ το 2003 στην Ελλάδα, έναντι 1,7% του ΑΕΠ στην ΕΕ-25. Τέλος, η κατηγορία «Οικονομικές Υποθέσεις» ήταν αυξημένη την τετραετία 2001-2004 στην Ελλάδα λόγω της ανάγκης για επίσπευση των έργων υποδομής για τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Αυτά τα στοιχεία απορροφούσαν την τελευταία 5ετία περίπου 5 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ περισσότερες δαπάνες από ότι στο μέσο όρο της ΖτΕ», (Οικονομικό Δελτίο ALPHA BANK, 2006)⁴⁶.

Από την άλλη μεριά, βέβαια, υπάρχουν και άλλες δαπάνες που είναι αυξημένες στην Ελλάδα. Για παράδειγμα, η ραγδαία αύξηση των δαπανών για μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων και των δαπανών για επιχορήγηση των ασφαλιστικών ταμείων ή για επιχορηγήσεις και ενισχύσεις του αγροτικού τομέα. Οι κατηγορίες αυτές των δαπανών απορροφούν ένα τεράστιο ποσοστό του κρατικού προϋπολογισμού. Η αύξηση των δαπανών για την εκπαίδευση από το 3,0% του ΑΕΠ το 1995 στο 4,1% του ΑΕΠ το 2003 έγινε δυνατή λόγω της μείωσης των δαπανών για τόκους ως ποσοστού του ΑΕΠ. Στα επόμενα χρόνια, όπου αναμένεται σταθεροποίηση του ανωτέρω ποσοστού, η αύξηση των δαπανών για την Παιδεία από τον Κρατικό Προϋπολογισμό μπορεί να γίνει μόνο με μείωση του ποσοστού των άλλων κονδυλίων που προαναφέρθηκαν.

Δεύτερον, οι υπηρεσίες που προσφέρει η δημόσια εκπαίδευση δεν φαίνεται να κρίνονται επαρκείς από τους πολίτες. Κάθε Ελληνική οικογένεια ξοδεύει στην πραγματικότητα ένα σημαντικό μέρος του εισοδήματός της στην εκπαίδευση των παιδιών της, επιπλέον των πληρωμών της μέσω της φορολογίας για τη χρηματοδότηση της δημόσιας εκπαίδευσης. Έτσι, ένα σημαντικό μέρος της εκπαίδευσης στην Ελλάδα παρέχεται από τον ιδιωτικό τομέα (ιδιωτικά σχολεία, φροντιστήρια, πανεπιστήμια εξωτερικού, ΙΕΚ, ΚΕΣ, κ.λπ.), ενώ διαφαίνεται κάποια σαφής τάση μείωσης της συμβολής της δημόσιας εκπαίδευσης. Μάλιστα, ένα μεγάλο μέρος της εκπαίδευσης παρέχεται με ιδιαίτερα μαθήματα, το κόστος των οποίων δεν καταγράφεται από τις επίσημες στατιστικές⁴⁷. Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, οικογένειες μεσαίου και υψηλού

---

⁴⁶ **Οικονομικό Δελτίο**, Τριμηνιαία Έκδοση της ALPHA BANK, Τεύχος 96, Δεκέμβριος 2006.

⁴⁷ Με πολύ συντηρητικούς υπολογισμούς, μια μέση οικογένεια (π.χ., με ετήσιο εισόδημα €60.000), με δύο παιδιά στο Γυμνάσιο ή στο Λύκειο ή στο Πανεπιστήμιο ξοδεύει σήμερα στην Ελλάδα τουλάχιστον το 20% του

εισοδηματικού επιπέδου προτιμούν να στείλουν τα παιδιά τους σε ιδιωτικά σχολεία παρά το γεγονός ότι έχουν ήδη πληρώσει (μέσω της φορολογίας) για τη λειτουργία των δημόσιων σχολείων.

Επίσης, είναι σχεδόν αδιανόητο για κάποιο μαθητή του Λυκείου ή/και του Γυμνασίου στην Ελλάδα να αρκεστεί στις γνώσεις που του παρέχονται από το δημόσιο σχολείο χωρίς να προσφύγει στο φροντιστήριο ή στα ιδιαίτερα μαθήματα. Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ένας σημαντικός αριθμός σπουδαστών (άνω των 55.000) σπουδάζει σε πανεπιστήμια του εξωτερικού και ένας επίσης μεγάλος αριθμός σπουδάζει σε Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών (ΚΕΣ), που λειτουργούν στην Ελλάδα σε συνεργασία με ξένα Πανεπιστήμια. Επιπλέον, πολλοί σπουδαστές των δημόσιων ΤΕΙ της χώρας εγγράφονται ταυτόχρονα και ως φοιτητές σε ΚΕΣ, επιδιώκοντας να βελτιώσουν το επίπεδο της εκπαίδευσής τους κατά την περίοδο των σπουδών τους (χρησιμοποιώντας ως τυπικό μόνο προσόν, όπως επιβάλλεται από το Ελληνικό κράτος, το πτυχίο του ΤΕΙ ή του Πανεπιστημίου). Υπάρχουν, επομένως, σημαντικές ιδιωτικές δαπάνες για εκπαίδευση στην Ελλάδα που συμβάλλουν αποφασιστικά στο επίπεδο εκπαίδευσης των Ελλήνων.

Όσον αφορά στο ύψος αυτών των δαπανών τα στοιχεία που υπάρχουν είναι ελάχιστα. Σύμφωνα με την έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004-2005 εκτιμάται ότι ο μέσος όρος των μηνιαίων οικογενειακών δαπανών για εκπαίδευση στην Ελλάδα ανέρχεται στα €54,34, δηλαδή στο 2,9% του συνόλου των μέσων οικογενειακών δαπανών (που ανέρχονταν στα €1,79 δις), έναντι 2,8% το 1998-1999 και 1,4% το 1981-1982. Θεωρώντας τον αριθμό των νοικοκυριών στα 3,97 εκατ., προκύπτει η συνολική ιδιωτική δαπάνη για εκπαίδευση στα €2,6 δις. περίπου.

Τρίτον, σε κάθε περίπτωση, οι δαπάνες για εκπαίδευση στην Ελλάδα αυξάνουν με υψηλότερους ρυθμούς από το σύνολο των χωρών του ΟΟΣΑ. Το πρόβλημα, όμως, είναι ότι οι αυξημένες δαπάνες χρησιμοποιούνται κατά κύριο λόγο για αύξηση της ποσότητας και όχι της ποιότητας του παραγόμενου εκπαιδευτικού έργου. Ειδικότερα, χρησιμοποιούνται για την επέκταση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε περισσότερες πόλεις και περισσότερα τμήματα, για τη ραγδαία αύξηση του αριθμού των σπουδαστών στην τριτοβάθμια

εισοδήματός της για την εκπαίδευση των παιδιών της (χωρίς να υπολογίζονται οι φόροι που έχει πληρώσει για τη δημόσια εκπαίδευση).

εκπαίδευση και για την αύξηση του αριθμού των εκπαιδευτικών και των μισθών και των συντάξεών τους.

Αντίθετα, η διάρθρωση και ο τρόπος λειτουργίας του τομέα της εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα δεν συνεπάγονται την προώθηση επιδιώξεων όπως η αύξηση της ποιότητας της εκπαίδευσης, η προσαρμογή στις απαιτήσεις της σύγχρονης ανταγωνιστικής οικονομίας, η εξοικονόμηση πόρων, η διαφύλαξη και συντήρηση των υπάρχοντων εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων (π.χ. καταστρατήγηση ασύλου), η εκπλήρωση υποχρεώσεων ως προϋπόθεση των προνομίων που παρέχονται από την κοινωνία στους σπουδαστές και τους εκπαιδευτικούς, κ.ά. Βασικό χαρακτηριστικό του συστήματος είναι η απουσία κινήτρων για αναβάθμιση, εκσυγχρονισμό και καλύτερη απόδοση. Ακόμη, σπουδαιότερη, είναι η απουσία επιπτώσεων για τις περιπτώσεις όπου σημειώνεται υποβάθμιση, σπατάλη πόρων χωρίς ουσιαστικό κοινωνικό όφελος, παρασιτισμός και χαμηλή απόδοση.

Η διοίκηση και η λειτουργία των εκπαιδευτικών μονάδων στην Ελλάδα αντικατοπτρίζουν τις μορφές διοίκησης και λειτουργίας που μπορεί κανείς να συναντήσει στις πιο τυπικές υπηρεσίες και οργανισμούς του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Το κρίσιμο στοιχείο, επομένως, είναι η αλλαγή του συστήματος που υποθάλλει αυτές τις δομικές δυσλειτουργίες. Η αύξηση των πόρων που διατίθενται στον τομέα της εκπαίδευσης θα πρέπει να συνδυαστεί με ταυτόχρονη βελτίωση της αποδοτικότητας των πόρων που ήδη παρέχονται. Η έμφαση θα πρέπει να στραφεί στον τρόπο κατανομής αυτών των δαπανών στα διάφορα εκπαιδευτικά κέντρα και στους χρήστες και την απόδοσή τους σε πραγματικό (και όχι επιφανειακό) εκπαιδευτικό έργο.

Τέταρτον, οι δαπάνες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι χαμηλές γιατί το κράτος έχει αναδειχθεί ως ο αποκλειστικός χρηματοδότης της. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση, που παρέχεται στην Ελλάδα αποκλειστικά από το Κράτος χαρακτηρίζεται από την έλλειψη ανταγωνισμού μεταξύ πανεπιστημίων και από την μονιμότητα (ουσιαστική δημοσιοϋπαλληλική ιδιότητα) των καθηγητών. Στο όνομα της «δωρεάν παιδείας» εξιδανικεύεται η έννοια του «δημόσιου πανεπιστημίου», δηλαδή του «πανεπιστημίου δημόσια υπηρεσία». Η βασική υπόθεση είναι ότι η βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης είναι θετική συνάρτηση αποκλειστικά και μόνο των δημοσίων δαπανών για την εκπαίδευση. Αυτή δε η θετική επίπτωση θα είναι μεγαλύτερη όσο μεγαλύτερη θα είναι η ανεξαρτησία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ως προς τον τρόπο που θα διαθέσουν τους αυξημένους πόρους που τους διατίθενται.

Οι ιδιωτικοί πόροι δεν γίνονται δεκτοί γιατί σπάνια παρέχονται χωρίς προϋποθέσεις για ορθολογική και αποτελεσματική χρήση τους, όπως αυτό μετριέται με το βαθμό ικανοποίησης των χρηστών των εκπαιδευτικών υπηρεσιών. Επιπλέον, το δημόσιο πανεπιστήμιο ταυτίζεται στην Ελλάδα με την έννοια «100% δημόσιο πανεπιστήμιο». Η έννοια «90% δημόσιο πανεπιστήμιο» δεν είναι αποδεκτή. Πολύ περισσότερο δεν είναι αποδεκτή η έννοια «34% δημόσιο πανεπιστήμιο». Οι συνέπειες αυτής της άρνησης είναι εύκολο να μετρηθούν αν κανείς συγκρίνει τη διαφορά στην αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα του ΟΤΕ, της ΔΕΗ, της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος και άλλων επιχειρήσεων το 1995 (όταν ακόμα ήταν «100% δημόσιες επιχειρήσεις») και το 2005 που είναι 30%-50% δημόσιες επιχειρήσεις, δηλαδή διεθνοποιημένες Ανώνυμες Εταιρείες εισηγμένες στο Χρηματιστήριο με εκατοντάδες χιλιάδες μετόχους. Είναι εύλογη η αγωνία των διοικήσεων των Πανεπιστημίων και των ΤΕΙ να αποκτήσουν «αυτονομία» από το Υπ. Παιδείας. Όμως πώς μπορεί να γίνει αυτό αφού ταυτόχρονα ζητούν την εξασφάλιση της χρηματοδότησής τους κατά 100% από το Υπ. Παιδείας;

Στο όνομα της «δωρεάν παιδείας» είναι αντίθετοι σε κάθε σκέψη καταβολής διδάκτρων για συγκεκριμένες υπηρεσίες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Θέλουν χρηματοδότηση μόνο μέσω του αναγκαστικού φορολογικού συστήματος ή μέσω του κρατικού δανεισμού. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται πλήρης αναντιστοιχία ανάμεσα στο χρήστη των υπηρεσιών που προσφέρονται και σε αυτόν που πληρώνει το κόστος των υπηρεσιών. Οι χρήστες παραπλανούνται να αισθάνονται ότι η εκπαίδευση είναι ένα «ελεύθερο αγαθό», παρά το γεγονός ότι είναι αυτοί οι ίδιοι που πληρώνουν. Αν η υπηρεσία που προσφέρεται είναι χαμηλής ποιότητας, ο χρήστης δεν δυσανασχετεί αφού πιστεύει ότι του παρέχεται δωρεάν. Με αυτό τον τρόπο, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα υποβαθμίζονται γιατί οι αναγκαίοι πόροι για την πραγματοποίηση επενδύσεων για την αναβάθμισή τους δεν υπάρχουν. Εάν η πολιτική που εφαρμόζεται μέχρι σήμερα στα Πανεπιστήμια και στα ΤΕΙ εφαρμοζόταν και στον ΟΤΕ και στη ΔΕΗ στη 10ετία του 1990 σήμερα δεν θα είχαμε στη χώρα μας ούτε τηλέφωνα ούτε ηλεκτρική ενέργεια.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο τομέας της παιδείας και ιδιαίτερα η τριτοβάθμια εκπαίδευση, είναι και ο μόνος στον οποίο όχι μόνο δεν επιδιώκεται η προσέλκυση ξένων επενδύσεων, με τη μορφή των επενδύσεων στην Ελλάδα από μεγάλα πανεπιστήμια του εξωτερικού, αλλά έχει απαγορευθεί η δημιουργία ιδιωτικών εγχώριων ή ξένων πανεπιστημίων με ρητή διάταξη του

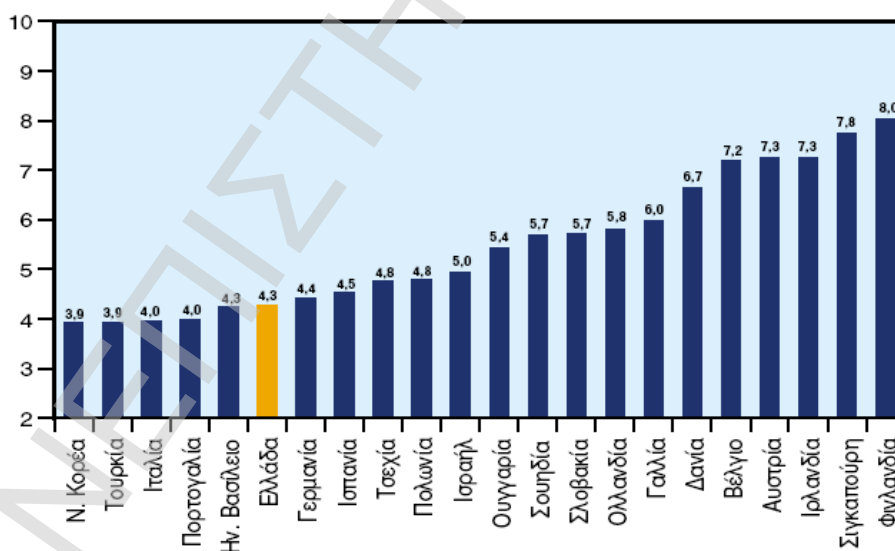
Συντάγματος. Αλλά η απαγόρευση της ίδρυσης ξένων πανεπιστημίων στην Ελλάδα δεν αφαιρεί μόνο σημαντικούς χρηματοδοτικούς πόρους από τον τομέα της εκπαίδευσης στη χώρα μας, απαγορεύει επιπλέον και την εισαγωγή τεχνογνωσίας στον εξαιρετικά κρίσιμο αυτό τομέα. Αποτέλεσμα αυτού του άκρατου προστατευτισμού είναι να υποχρεώνονται δεκάδες χιλιάδες Έλληνες να ξενιτεύονται από τη νεαρή τους ηλικία για να φοιτήσουν σε ξένα πανεπιστήμια και να εξασφαλίσουν την τριτοβάθμια εκπαίδευση που επιθυμούν. Έτσι, όμως παρεμποδίζονται η παραγωγή και διάδοση της γνώσης και η ανάπτυξη του τομέα των εκπαιδευτικών υπηρεσιών στη χώρα μας από Ελληνικά και ξένα εκπαιδευτικά ιδρύματα, με όλες τις ευνοϊκές εξωτερικές και εσωτερικές οικονομίες που θα μπορούσαν να προκύψουν από την ανάπτυξη αυτών των δραστηριοτήτων.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΟΣΑ η αναλογία των Ελλήνων φοιτητών που σπουδάζουν στο εξωτερικό ανέρχεται στους 5.257 φοιτητές ανά 1 εκατ. πληθυσμού και είναι η μακράν υψηλότερη στον κόσμο με δεύτερη τη Μαλαισία στην οποία αντιστοιχούν 1.777 φοιτητές που σπουδάζουν στο εξωτερικό ανά 1 εκατ. κατοίκους. Το μεγαλύτερο κόστος για τη χώρα από αυτή την πολιτική είναι ότι ένας πολύ μεγάλος αριθμός Ελλήνων επιστημόνων αναγκάζονται να επιδιώξουν την εγκατάστασή τους σε χώρες του εξωτερικού και όχι στην Ελλάδα, αφού μόνο εκεί μπορούν να εξασφαλίσουν ικανοποιητική ερευνητική και διδακτική εργασία. Τα κυριότερα αποτελέσματα της διάθρωσης και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος συνοψίζονται στα ακόλουθα:

Πρώτον, η ανταπόκριση του εκπαιδευτικού συστήματος στις ανάγκες της ανταγωνιστικής οικονομίας είναι πολύ χαμηλή στην Ελλάδα. Σύμφωνα με την έκθεση του Institute for Management Development (IMD 2004), στην ερώτηση για το «αν το εκπαιδευτικό σύστημα ανταποκρίνεται στις ανάγκες μιας ανταγωνιστικής οικονομίας», η επίδοση της Ελλάδος ήταν στο 4,29 το 2004 (με άριστα το 10), χαμηλότερη από το μέσο όρο της ΕΕ-15 (5,62) και από τις χώρες της ΕΕ-25, εκτός των: Ην. Βασίλειο (4,26), Πορτογαλία (4,0), Ιταλία (3,95) και Σλοβενία (3,95). Ανάλογη είναι και η θέση της Ελλάδος στο ερώτημα κατά πόσο η πανεπιστημιακή εκπαίδευση ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ανταγωνιστικής οικονομίας. Βέβαια τα συγκριτικά αποτελέσματα της Ερευνών όπως αυτές του IMD και του World Economic Forum στηρίζονται σε εκτιμήσεις εμπειρογνομόνων σε κάθε χώρα και μπορεί να αμφισβητηθούν από το γεγονός ότι οι εμπειρογνώμονες σε μια αναπτυγμένη χώρα μπορεί να βαθμολογούν με κριτήριο κάποιο

ιδανικό πρότυπο που δεν είναι αναγκαστικά το ίδιο με πρότυπο που χρησιμοποιούν οι εμπειρογνώμονες στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Πάντως, σύμφωνα με την Έκθεση του IMD, οι εμπειρογνώμονες που απάντησαν στην έρευνα για την Ελλάδα θεωρούν επίσης ότι η διάχυση της γνώσης μεταξύ των πανεπιστημίων και των επιχειρήσεων στη χώρα μας διαμορφώνεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Στην ίδια περίπου υποβαθμισμένη θέση κατατάσσεται η Ελλάδα για την ποιότητα του εκπαιδευτικού της συστήματος και στην αντίστοιχη Έκθεση του World Economic Forum 2004. Η περιορισμένη διασύνδεση των Ελληνικών πανεπιστημίων με τις επιχειρήσεις μπορεί να αποδοθεί και στο σχετικά χαμηλό επίπεδο της έρευνας που διεξάγεται στα Ελληνικά πανεπιστήμια, ενώ η πλήρης οικονομική εξάρτηση των πανεπιστημίων από το κράτος αφαιρεί κάθε κίνητρο από τους πανεπιστημιακούς καθηγητές να επιδιώξουν αυτή τη διασύνδεση με στόχο τη χρηματοδότηση κάποιου μέρους του κόστους λειτουργίας των πανεπιστημίων. Όμως, με δεδομένη την υπερχρέωση του δημόσιου τομέα στην Ελλάδα, η αποτελεσματική χρηματοδότηση των πανεπιστημίων και των ΤΕΙ, χωρίς τη σημαντική συμβολή και του ιδιωτικού τομέα, είναι ουσιαστικά αδύνατη.

Πηγή : ΟΟΣΑ, 2005

Διάγραμμα 4.8. : Ανταπόκριση του εκπαιδευτικού συστήματος στις ανάγκες της ανταγωνιστικής οικονομίας (MID 2004)

Δεύτερον, ανεξάρτητα από την ποιότητα της Ελληνικής δημόσιας εκπαίδευσης, η μόρφωση και το επιστημονικό δυναμικό δεν αποτελούν συντελεστή παραγωγής στον οποίο η Ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει ουσιαστικό έλλειμμα. Κάθε χρόνο τα Ελληνικά νοικοκυριά είναι διατεθειμένα να πληρώσουν πάνω από τα € 850 εκατ. για σπουδές των παιδιών τους στο εξωτερικό (αναλογικά περισσότερα από οποιαδήποτε άλλη χώρα στον κόσμο). Επιπλέον ενισχύουν τις σπουδές των παιδιών που πραγματοποιούνται στα δημόσια σχολεία με σπουδές στα εγχώρια ΚΕΣ, στα φροντιστήρια και στα ιδιωτικά σχολεία. Όλα αυτά συμβάλλουν στην τροφοδότηση της Ελληνικής οικονομίας με έναν σημαντικό αριθμό εξειδικευμένων στελεχών, παρά το γεγονός ότι πολλά άλλα στελέχη υψηλής εξειδίκευσης και επιστημονικής αξίας επιλέγουν να παραμείνουν και να σταδιοδρομήσουν στο εξωτερικό.

Έτσι, σύμφωνα με την Έκθεση του WEF (2004) η βαθμολόγηση της Ελλάδος ως προς τη διαθεσιμότητα επιστημόνων και μηχανικών στην οικονομία είναι αρκετά ικανοποιητική, αφού το 2004 ανήλθε στο 5,8 με άριστα το 7. Με αυτή τη βαθμολογία η Ελλάδα κατατάσσεται στην πολύ ικανοποιητική 15η θέση μεταξύ 104 χωρών, και βρίσκεται υψηλότερα από χώρες όπως η Γερμανία (5,7), η Αυστραλία (5,4), η Αυστρία (5,4), η Ιρλανδία (5,4), η Ισπανία (4,9), κ.λπ.. Επίσης, η Ελλάδα δεν φαίνεται να αντιμετωπίζει μεγάλο πρόβλημα από την έλλειψη εξειδικευμένων μηχανικών αφού κατατάχθηκε στην 24η θέση μεταξύ 59 χωρών και περιοχών χωρών με βαθμό 7,23 με άριστα το 10. Λαμβάνει καλύτερο βαθμό από τη Γερμανία (6,68), την Ισπανία (6,9), την Ιαπωνία (6,6), την Ιταλία (6,03) και το Ηνωμένο Βασίλειο (4,12). Από την άλλη μεριά έχει χαμηλότερο βαθμό από την Τουρκία (7,26), την Ιρλανδία (7,5) και την Ουγγαρία (7,81). Ανεξάρτητα από την ακρίβεια των στοιχείων των ανωτέρω Εκθέσεων της IMD και του World Economic Forum, φαίνεται ότι στην ουσία δεν μας λείπουν τόσο τα εξειδικευμένα στελέχη, όσο η κατάλληλη νοοτροπία και το πλαίσιο που θα κάνει τα άτομα παραγωγικά μέσα σε ένα αξιοκρατικό περιβάλλον.

Τρίτον, σε κάθε χώρα, ένα σημαντικό ποσοστό πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης απολαμβάνει ένα υψηλό επίπεδο γνώσεων και δεξιοτήτων και αποτελεί το δυναμικό μέρος του εργατικού της δυναμικού. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να αναμένεται ότι η απόκτηση ενός πτυχίου θα διευκολύνει (και δεν θα επιδεινώνει) την ένταξη στην αγορά εργασίας και ότι θα συνοδεύεται με ένα καλύτερο επίπεδο γνώσεων και δεξιοτήτων και κατά συνέπεια αποδοχών. Όμως, ο σημερινός τρόπος λειτουργίας των Ελληνικών πανεπιστημίων και των ΤΕΙ δεν

φαίνεται να ακολουθεί τις ανωτέρω προδιαγραφές. Αντίθετα, μοιάζει με μηχανισμό μαζικής παραγωγής πτυχιούχων με σχετικά χαμηλές γνώσεις και δυνατότητες και μάλιστα σε τομείς όπου υπάρχει υπεραφθονία πτυχιούχων με μέτριες γνώσεις και ταυτόχρονη έλλειψη στελεχών σχετικά υψηλής επιστημονικής εξειδίκευσης. Η Ελληνική οικονομία δεν έχει τη δυνατότητα να απασχολήσει – τουλάχιστον άμεσα – τόσους πτυχιούχους με σχετικά χαμηλό επίπεδο γνώσεων, όσους παράγει το εκπαιδευτικό της σύστημα σήμερα.

Είναι δε χαρακτηριστικό ότι σε ορισμένους τομείς, όπως σε εκείνους των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παρατηρείται το φαινόμενο να διορίζονται καθηγητές ή δάσκαλοι αρκετά χρόνια μετά την αποφοίτησή τους από το Πανεπιστήμιο. Σήμερα, που η Ελλάδα αποτελεί πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της ΖτΕ, επιβάλλεται τα Ελληνικά πανεπιστημιακά πτυχία να αποκτήσουν υψηλή ποιότητα και αναγνωρισμένο κύρος διεθνώς και ιδιαίτερα στις άλλες χώρες της Ε.Ε., ώστε να έχουν τα νέα παιδιά τη δυνατότητα να απευθύνονται και σε αγορές εκτός Ελλάδος για ικανοποιητικές συνθήκες απασχόλησής τους. Όμως, η δυνατότητα απορρόφησης αποφοίτων Ελληνικών πανεπιστημίων σε άλλες χώρες της ΕΕ-25 δεν φαίνεται να εξετάζεται.

Από τα ανωτέρω προκύπτει, η ανάγκη για δραστικές μεταρρυθμίσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας, οι οποίες για να είναι αποτελεσματικές θα πρέπει να βασίζονται στις ακόλουθες βασικές αρχές.

Οι χρήστες του συστήματος θα πρέπει να είναι ελεύθεροι να επιλέξουν το πανεπιστήμιο στο οποίο επιθυμούν να σπουδάσουν και την επιστήμη που τους ενδιαφέρει, χωρίς να είναι υποχρεωμένοι να καταφεύγουν σε πανεπιστήμια του εξωτερικού. Θα αναλαμβάνουν ένα σημαντικό μέρος του κόστους των υπηρεσιών που τους προσφέρονται και της επιλογής που κάνουν, ενώ το κράτος μέσω επιχορηγήσεων και χρηματοδοτικών διευκολύνσεων θα τους προσφέρει ουσιαστική βοήθεια στην επιδίωξή τους για μόρφωση.

Με την κρατική επιχορήγηση και τυχόν χρηματοδοτικές διευκολύνσεις, ο κάθε φοιτητής εξασφαλίζει τη δυνατότητα πληρωμής των διδάκτρων και της αξίας των συγγραμμάτων που απαιτούνται, καθώς και τα βασικά έξοδα διαβίωσής του. Η επιχορήγηση των σπουδών από το κράτος θα χορηγείται σε σπουδαστές που συμμετέχουν ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία και τελειώνουν τις σπουδές τους σε ένα συγκεκριμένο εύλογο χρονικό διάστημα ανάλογα με το είδος των σπουδών. Το πρόβλημα των αιώνιων φοιτητών θα πρέπει να αντιμετωπιστεί

αποτελεσματικά. Οι εκπαιδευτικοί οργανισμοί από την πλευρά τους θα είναι ελεύθεροι να προσδιορίσουν το εκπαιδευτικό έργο που θα προσφέρουν (προγράμματα σπουδών), τον αριθμό και τις κατηγορίες των σπουδαστών που θα δεχθούν σε κάθε περίοδο, τους γενικότερους κανόνες λειτουργίας τους, τους τρόπους πρόσθετης χρηματοδότησής τους, τις συνεργασίες που επιθυμούν να έχουν με άλλους εκπαιδευτικούς οργανισμούς (εγχώριους και ξένους), τα ερευνητικά προγράμματα που θα αναπτύξουν κ.ά. Χρηματοδοτούνται με δίδακτρα και άμεσες κρατικές επιχορηγήσεις και ανταγωνίζονται στην προσέλκυση σπουδαστών και εκπαιδευτικού-ερευνητικού έργου με αντίστοιχους εκπαιδευτικούς οργανισμούς που λειτουργούν στην Ελληνική επικράτεια. Η κατάργηση των εμποδίων για την ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων και η προσέλκυση ξένων πανεπιστημίων θα πρέπει να αποτελούν πολιτικές υψηλής προτεραιότητας για τη χώρα.

Τέλος, το κράτος προσδιορίζει τις βασικές αρχές της πολιτικής του για την εκπαίδευση, το ποσοστό της συμμετοχής του στη χρηματοδότησή της, το ποσοστό της χρηματοδότησης που θα κατανεμηθεί απευθείας στους εκπαιδευτικούς οργανισμούς και το ποσοστό που θα κατανεμηθεί στους χρήστες των εκπαιδευτικών υπηρεσιών, τα βασικά ποιοτικά πρότυπα που θα πρέπει να εκπληρώνουν οι εκπαιδευτικοί οργανισμοί για να αποκτήσουν την άδεια λειτουργίας στην επικράτεια της χώρας κ.ά. Επιπλέον, σήμερα το κράτος έχει στην ιδιοκτησία του μια τεράστια περιουσία στην οποία στεγάζονται οι εκπαιδευτικοί οργανισμοί όλων των βαθμίδων, ή που ανήκει σε πανεπιστήμια ή άλλους εκπαιδευτικούς οργανισμούς. Η διαχείριση και συντήρηση της περιουσίας αυτής, πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερης μέριμνας του κράτους. Στα πλαίσια αυτά, η δωρεάν παιδεία μπορεί να αποτελεί κεντρική επιλογή της κυβέρνησης μιας χώρας. Αυτό, όμως, δεν μπορεί να σημαίνει την άκρατη και άκριτη προστασία των εγχώριων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των στελεχών τους από οποιασδήποτε μορφής ανταγωνισμό ή αξιολόγηση και την απουσία αυτονομίας τους. Δεν μπορεί να σημαίνει αδυναμία επιλογής του επιθυμητού γνωστικού αντικειμένου για μεγάλο μερίδιο χρηστών ή του τόπου φοίτησης.

Δωρεάν παιδεία σημαίνει να δίνεται η δυνατότητα στον κάθε πολίτη της χώρας να πραγματοποιήσει τις βασικές σπουδές που επιθυμεί στην πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση ακόμα και αν δεν διαθέτει το σύνολο των πόρων που απαιτούνται για το σκοπό αυτό. Απαιτεί επίσης περισσότερες υποτροφίες και χρηματοδότηση για μεταπτυχιακές σπουδές. Η κυβέρνηση, λαμβάνοντας υπόψη τις οικονομικές δυνατότητες της χώρας,

προσδιορίζει το ποσοστό του ΑΕΠ που θα διατίθεται «ως επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο» για την επιχορήγηση είτε των ίδιων των εκπαιδευτικών οργανισμών (για κτιριακές εγκαταστάσεις, υλικοτεχνική υποδομή, άσκηση περιφερειακής του πολιτικής), είτε των πολιτών που επιθυμούν να σπουδάσουν (ανάλογα με το εισοδηματικό τους επίπεδο).

Τέλος, η κρατική επιχορήγηση θα αποτελεί τον κινητήριο μοχλό για την ανάπτυξη των εγχώριων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων τα οποία θα πρέπει να αναπτύξουν τη δική τους δυναμική, να προσδιορίσουν το εύρος και τα είδη των εκπαιδευτικών υπηρεσιών που θα προσφέρουν, τις κατηγορίες και την ποιότητα των μελών του διδακτικού προσωπικού, τον τρόπο κάλυψης του κόστους αυτών των υπηρεσιών (στο βαθμό που δεν θα καλύπτεται από την κρατική επιχορήγηση), τους διαζευκτικούς τρόπους χρηματοδότησής τους για την πραγματοποίηση των επενδυτικών τους πρωτοβουλιών σε τομείς προσφοράς εκπαιδευτικού έργου, κ.ά. Στα ανωτέρω πλαίσια, η αξιολόγηση των πανεπιστημίων και των τεχνολογικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των σχολείων όλων των κατηγοριών, καθώς και των εκπαιδευτικών λειτουργιών, θα είναι ουσιαστική και θα πραγματοποιείται ενδογενώς από το εκπαιδευτικό σύστημα.

4.11. Η Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση στην Ελλάδα⁴⁸

Û Δια Βίου Εκπαίδευση – Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση

Με την ένταξη της Χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τη χρηματοδότησή της από τα διάφορα κοινοτικά προγράμματα και πρωτοβουλίες, όλη η προσπάθεια του τεχνικού κόσμου του Δημόσιου και του Ιδιωτικού τομέα επικεντρώθηκε στην επίπονη διαδικασία παραγωγής ενός κατασκευαστικού προγράμματος κολοσσιαίου για τα ελληνικά δεδομένα, τόσο ως δαπάνη, όσο και ως εξειδικευμένο τεχνικό προσωπικό. Η υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών, τόσο κατά τον προγραμματισμό και την ένταξή τους σε κοινοτικά προγράμματα, όσο και κατά την κατασκευή, διέπονται από διαδικασίες και οδηγίες που επιβάλλονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οδηγίες και διαδικασίες που εναρμονίζονται συνεχώς και εντάσσονται στο Εθνικό Δίκαιο και που η εφαρμογή τους ελέγχεται από τα όργανα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη σωστή πρόοδο και υλοποίηση του έργου, καθόσον αποκλίσεις από αυτές αποτελούν ανυπέβλητα εμπόδια εκταμίευσης των κοινοτικών πόρων.

---

⁴⁸ Βλ. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «Επαγγελματική Κατάρτιση», Τεύχος 106, Μάιος 2004.

Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, ως καθ' ύλη αρμόδιο Υπουργείο, έχει την ευθύνη και αρμοδιότητα κατάρτισης και προώθησης των Νομικών Πλαισίων, βάσει των οποίων μελετώνται και κατασκευάζονται τα έργα, κατ' εφαρμογή των κοινοτικών οδηγιών και προδιαγραφών, ενώ ταυτόχρονα έχει και την εποπτεία των φορέων που κατασκευάζουν έργα. Πέραν όμως των, ως ανωτέρω, νομικών πλαισίων που καταρτίζονται με ευθύνη του Υπουργείου Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων εντάσσονται στο δίκαιο της χώρας, υπάρχουν και νομικά πλαίσια άλλων υπουργείων που πρέπει να τηρηθούν για την ομαλή περάτωση ενός έργου, όπως : διατάξεις δημόσιου λογιστικού και απαλλοτριώσεων (Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών), διατάξεις Ο.Τ.Ε. , Δ.Ε.Η. (Υπουργείο Μεταφορών), διατάξεις αρχαιολογικής υπηρεσίας (Υπουργείο Πολιτισμού), προστασίας δασών (Υπουργείο Γεωργίας) κ.λπ. Επίσης, το δημόσιο έργο για να είναι αποδοτικό και εκμεταλλεύσιμο καθ' όλη τη προγραμματισθείσα διάρκεια ζωής του, απαιτεί τη συνεχή συντήρηση και την τυχόν βελτίωση του για την επίτευξη των στόχων για τους οποίους κατασκευάστηκε, τηρώντας απαραίτητα τις προδιαγραφές συντήρησης και λειτουργίας του.

Με δεδομένο ότι την ευθύνη παραγωγής των Δημοσίων Έργων έχουν διάφοροι φορείς και Υπηρεσίες της χώρας, οι οποίοι πρέπει να κινούνται στα ίδια Νομικά πλαίσια και Οδηγίες, παρίσταται ανάγκη ενημέρωσης και επιμόρφωσης στελεχών, τόσο της Δημόσιας Διοίκησης όσο και των ιδιωτικών μελετητικών - κατασκευαστικών εταιρειών που εμπλέκονται στην παραγωγή των Δημοσίων Έργων. Η προσπάθεια αυτή είχε ήδη ξεκινήσει από τη Μικτή Επιτροπή Καθοδήγησης (Μ.Ε.Κ.), κατά την διάρκεια του Β' ΚΠΣ, η οποία επεξεργάστηκε διάφορα θέματα σχετικά με τον εκσυγχρονισμό του συστήματος παραγωγής των Δημοσίων Έργων που εντάχθηκαν σε ξεχωριστές θεματικές ενότητες. Μία από τις ενότητες αυτές ήταν και τα «Μέτρα υποστήριξης των Δημοσίων Υπηρεσιών και Διοίκηση και παραγωγή των Δημοσίων Έργων», στην οποία περιλήφθηκε και η εκπαίδευση των Υπηρεσιών του κέντρου και της Περιφέρειας, στα θέματα βελτίωσης παραγωγής των Δημοσίων Έργων.

Σήμερα, οι διάφοροι φορείς καλούνται να υλοποιήσουν έργα του Γ' Κ.Π.Σ. με ρυθμούς πρωτόγνωρους για την Ελλάδα, αυξημένων απαιτήσεων και με χρήση εξειδικευμένης τεχνολογίας αφ' ενός και αφ' ετέρου με καινούργιο θεσμικό πλαίσιο. Το υπό διαμόρφωση θεσμικό πλαίσιο των Δημοσίων Έργων, τόσο στο τομέα της μελέτης, όσο και της κατασκευής, ενσωματώνει νέες κοινοτικές οδηγίες, αυξάνει την ανταγωνιστικότητα του χώρου, ενώ

συγχρόνως επιλαμβάνεται και νέων προδιαγραφών – οδηγιών, βασισμένων στις νέες τεχνολογικές επιτεύξεις. Ως εκ τούτου επιβάλλεται η αναθεώρηση των δραστηριοτήτων εκπαίδευσης στο πλαίσιο υλοποίησης δραστηριοτήτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης από τους υφιστάμενους ή νέους υπό διαμόρφωση εκπαιδευτικούς φορείς για την προσαρμογή όλων των εμπλεκόμενων στο σύστημα παραγωγής των Δημοσίων Έργων.

Στο πλαίσιο υλοποίησης του Συστήματος Εκσυγχρονισμού του Συστήματος Παραγωγής των Δημοσίων Έργων (Action Plan) που ανέλαβε να υλοποιήσει το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. κατά την διάρκεια του Γ΄ ΚΠΣ λειτούργησαν (2002-2004) έξι Ομάδες Διοίκησης Έργου (Ο.Δ.Ε.) εκ' των οποίων η έκτη Ο.Δ.Ε. είχε ως στόχο την διαμόρφωση ενός σχεδίου δράσης για το Πρόγραμμα Επιμόρφωσης των συντελεστών παραγωγής Δημοσίων Έργων που θα λάμβανε υπόψιν του το νέο τοπίο που διαμορφώνεται στο πεδίο της παραγωγής των Δημοσίων Έργων στην Ελλάδα. Στο σχέδιο δράσης που διαμορφώθηκε από την έκτη Ο.Δ.Ε. (Επιμόρφωση στελεχών παραγωγής Δημοσίων Έργων) προτάθηκαν συγκεκριμένοι άξονες επιμόρφωσης (τρίτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης και Διαχείριση των Έργων, υλοποίηση των Δημοσίων Έργων, ειδικά θέματα εκπαίδευσης) για τα στελέχη του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα που εμπλέκονται στη διαδικασία Παραγωγής δημοσίων έργων, διερευνήθηκε το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο διεξαγωγής ενεργειών συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης στην Ελλάδα και προτάθηκε και το γενικό πλαίσιο διεξαγωγής των συγκεκριμένων επιμορφωτικών δράσεων.

Η Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση, ως δραστηριότητα της δια βίου μάθησης, θέτει στο επίκεντρό της την εξειδίκευση, την αξιοποίηση των δεξιοτήτων του και την ικανότητα προσαρμογής του εργασιακού δυναμικού στη συνεχώς μεταβαλλόμενη οικονομία, παραγωγή και αγορά εργασίας. Απευθύνεται σε εργαζομένους ή ανέργους που διαθέτουν αρχική επαγγελματική ή τεχνική εκπαίδευση ή έχουν αποκτήσει οποιαδήποτε εξειδίκευση μέσα από την επαγγελματική τους εμπειρία ενώ περιλαμβάνει και άλλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες πέραν της τυπικής εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Η Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση αφορά είτε :

- τη συμπληρωματική κατάρτιση για άτομα με ελλιπή επαγγελματικά προσόντα,
- την επανειδίκευση για άτομα που αλλάζουν επάγγελμα,

Û την ειδίκευση και περαιτέρω επιμόρφωση για άτομα που πρέπει να αναβαθμίσουν τις γνώσεις τους στο αντικείμενο της εργασίας τους.

4.11.1. Ταυτότητα Εργασίας – Μεθοδολογική προσέγγιση

Κατά το έτος 2003, το ΚΕΚ – ΙΝΕ / ΓΣΕΕ⁴⁹, υλοποίησε 83 προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης ανέργων, τα οποία παρακολούθησαν συνολικά 1670 καταρτιζόμενοι, σε διάφορα θεματικά πεδία, καταναμημένα σε δύο επιχειρησιακά προγράμματα :

A. Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση (ΣΕΚ) όπου κύριος στόχος σύμφωνα με το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, εκτός της ποιοτικής παροχής εκπαιδευτικού έργου, είναι η ισχυροποίηση των προσόντων των ανέργων, μέσω της εξειδίκευσής τους σε συγκεκριμένο εργασιακό αντικείμενο και τελικά η προώθηση και ένταξή τους στην απασχόληση και

B. Κατάρτιση σε Βασικές Δεξιότητες Πληροφορικής στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Κοινωνία της Πληροφορίας» (ΚτΠ), όπου κύριος στόχος είναι η ενίσχυση των γνώσεων και δεξιοτήτων αναφορικά με την χρήση της πληροφορικής και η απόκτησης πιστοποίησης. Το πρώτο επιχειρησιακό πρόγραμμα, της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης, είναι προσανατολισμένο στην αγορά εργασίας και στην απορρόφηση των ανέργων καταρτιζομένων σε συγκεκριμένο συμβατό με το αντικείμενο της κατάρτισης κλάδο, μέσω πραγματοποίησης πρακτικής άσκησης σε επιχειρήσεις.

---

⁴⁹ Το ΚΕΚ/ΙΝΕ-ΓΣΕΕ υλοποιεί προγράμματα στο σύνολο των παραρτημάτων του σε όλες τις διοικητικές περιφέρειες της Ελλάδας πλην της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου. Το Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ δεν αποτελεί ένα ακόμα μέσο απλής παρέμβασης στην αγορά εργασίας. Είναι φορέας υλοποίησης στρατηγικών επιλογών της ΓΣΕΕ και του ΙΝΕ στην αναβάθμιση του ανθρώπινου παράγοντα, δια μέσου της Κατάρτισης. Ως εκ τούτου το περιεχόμενο αυτής της παρέμβασης προσδιορίζεται από ιδιαιτερότητες που αφορούν τις πληθυσμιακές ομάδες που προσεγγίζει, στον τρόπο και τη μέθοδο προσέγγισης, στις συνεργασίες που διαμορφώνονται, ειδικά στο τοπικό επίπεδο, στην επιλογή των θεματικών πεδίων και στον τρόπο κάλυψης των αναγκών. Στα πλαίσια αυτά η *στρατηγική επιδίωξη* του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ είναι η δομημένη παρέμβαση στις διαδικασίες ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού, η ουσιαστική αναγνώριση των συνδικάτων, ως βασικού συντελεστή - ισότιμου μέτοχου, για την διαμόρφωση πολιτικών επαγγελματικής κατάρτισης, η απαίτηση για ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στην επαγγελματική κατάρτιση όλων των εργαζομένων και ανέργων και ειδικότερα των ευπαθέστερων πληθυσμιακών ομάδων και η δυναμική ένταξη της επαγγελματικής κατάρτισης, εξ αιτίας της συνεχώς αυξανόμενης σημασίας της, στην διαπραγμάτευση και τις συνδικαλιστικές σχέσεις. Οι *στόχοι* του ΚΕΚ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ είναι η υλοποίηση των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης συντονισμένα με ενιαία αντίληψη στο σύνολο των περιφερειακών και κλαδικών δομών του Ινστιτούτου, η ανάπτυξη κοινού φιλοσοφικού υπόβαθρου και κατάλληλων μεθοδολογικών εργαλείων στην κατάρτιση ενηλίκων, η αποτελεσματικότερη σύνδεση των προγραμμάτων κατάρτισης με τις πραγματικές ανάγκες της αγοράς εργασίας και η επαφή του συνδικαλιστικού κινήματος στην πράξη με τον κόσμο των ανέργων και η ενημέρωση για τα δικαιώματά τους, ως άνεργοι και ως μελλοντικοί εργαζόμενοι.

Με την συγκεκριμένη μελέτη⁵⁰ επιχειρείται η ανάλυση των στοιχείων από την διερεύνηση :

✚ του αριθμού των καταρτισθέντων, από το σύνολο των ανέργων που παρακολούθησαν προγράμματα κατάρτισης στο ΚΕΚ – ΙΝΕ / ΓΣΕΕ, οι οποίοι έχουν βρει εργασία μετά το τέλος της κατάρτισής τους i) συνολικά σε όλη την Ελλάδα, ii) σε κάθε περιφερειακό παράρτημα⁵¹ και iii) σε κάθε θεματικό πεδίο.

✚ της συμβατότητας της θέσης εργασίας των καταρτισθέντων, οι οποίοι βρήκαν δουλειά μετά το τέλος του προγράμματος, με το θεματικό αντικείμενο που παρακολούθησαν,

✚ του είδους και της μορφής εργασίας που έχουν βρει (πλήρης, μερική απασχόληση, σύμβαση εργασίας ή έργου κλπ.)

✚ της ύπαρξης ή μη ασφάλισης από τους εργοδότες

✚ σε ποιο βαθμό οι επιχειρήσεις που εργάζονται οι καταρτισθέντες προέρχονται από αυτές που διενεργήθηκαν οι πρακτικές ασκήσεις των προγραμμάτων κατάρτισης,

✚ των απόψεων του συνόλου των καταρτισθέντων σχετικά με την χρησιμότητα των προγραμμάτων ως προς την εργασιακή τους πορεία κλπ.

Είναι προφανές, με βάση τον σκοπό, τους στόχους και τον χαρακτήρα της διερεύνησης ότι τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στην συνέχεια δεν μπορούν να γενικευθούν για το σύνολο των ανέργων που παρακολούθησαν προγράμματα κατάρτισης την ίδια περίοδο, σε όλα τα ΚΕΚ ή και στο πλαίσιο των συνολικών δράσεων του επιχειρησιακού προγράμματος. Αποτελούν, όμως, μια αρχική αξιολογική αποτύπωση μιας μορφής δράσης των συνδικάτων στον τομέα της επαγγελματικής κατάρτισης και πιθανές ενδείξεις για κάποιες πλευρές της σχέσης της κατάρτισης με την απασχόληση. Πληθυσμό διερεύνησης αποτέλεσε το σύνολο των καταρτιζόμενων που παρακολούθησαν προγράμματα του ΚΕΚ – ΙΝΕ / ΓΣΕΕ κατά το έτος 2003. Σε διάστημα 4 – 6 μηνών μετά το τέλος της κατάρτισής τους, πραγματοποιήθηκε τηλεφωνική έρευνα, βασισμένη σε ερωτηματολόγιο, όπου ζητήθηκαν συγκεκριμένες πληροφορίες σχετικά με την πορεία τους στην αγορά εργασίας. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε από τους υπεύθυνους των υλοποιηθέντων προγραμμάτων τόσο στο κεντρικό ΚΕΚ – ΙΝΕ / ΓΣΕΕ

---

⁵⁰ Γούλας Χ. και Μπουκουβάλας Κ., «Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των καταρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ», Αθήνα 2003.

⁵¹ Η διοικητική δομή των περιφερειακών παραρτημάτων του ΚΕΚ/ΙΝΕ-ΓΣΕΕ ταυτίζεται με εκείνη της περιφερειακής διοικητικής διαίρεσης της χώρας.

όσο και στα περιφερειακά παραρτήματά. Από τους 1.670 ανέργους που παρακολούθησαν προγράμματα κατάρτισης απάντησαν οι 1.460⁵².

Το **εργαλείο** που χρησιμοποιήθηκε για την συλλογή των πληροφοριών και των δεδομένων είναι τα δομημένα ερωτηματολόγια κλειστού και ανοικτού τύπου. Διαμορφώθηκαν ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου και δόθηκε προσοχή ιδιαίτερα ως προς το εύρος των πιθανών απαντήσεων που προτάθηκαν στους ερωτηθέντες. Κατεβλήθη προσπάθεια να φωτίζονται όσο γίνεται περισσότερο τα ερωτήματα της εργασίας, δηλαδή οι ερωτήσεις που τέθηκαν να είναι ιδιαίτερα ακριβείς και συγκεκριμένες ώστε να παράσχουν με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια την αναγκαία πληροφορία. Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων που ακολουθεί παρακάτω είναι ενιαία και για τα δύο Επιχειρησιακά Προγράμματα (Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης και Κοινωνίας της Πληροφορίας). Ο προς διερεύνηση πληθυσμός θεωρήθηκε ως ένα σύνολο, με συνέπεια την ενιαία αντιμετώπιση των αποτελεσμάτων που προκύπτουν από τις απαντήσεις των ερωτηματολογίων των δύο επιχειρησιακών προγραμμάτων.

Βασική υπόθεση εργασίας για αυτή την επιλογή αποτέλεσε η παραδοχή ότι, άσχετα με την εξειδικευμένη ρητή στόχευση των δύο επιχειρησιακών προγραμμάτων, οι εντασσόμενοι σε αυτά είναι άνεργοι και βρίσκονται σε διαδικασία αναζήτησης εργασίας, επιλέγοντας μεταξύ άλλων και το δρόμο της επαγγελματικής κατάρτισης. Επίσης και τα δύο προγράμματα απευθύνονται σε ανέργους με τελικό στόχο την ενίσχυση των δυνατοτήτων απασχόλησής τους. Το ερωτηματολόγιο που συμπληρώθηκε αποτελούνταν από ερωτήσεις κατανεμημένες **σε τρεις κύριους άξονες**.

Συγκεκριμένα :

Û Ο πρώτος άξονας ερωτήσεων συνιστά συλλογή στοιχείων **στο σύνολο των καταρτιζομένων** (ανεξάρτητα από το αν βρήκαν εργασία) και διερευνά στοιχεία που αφορούν : την εργασιακή τους κατάσταση (άνεργος ή εργαζόμενος), τρόπους που προσπαθούν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας, την συμμετοχή ή μη σε άλλα προγράμματα κατάρτισης, την επιθυμία ατομικής επαφής με εργασιακό σύμβουλο στην προσπάθειά τους να ενταχθούν στην αγορά εργασίας κλπ. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί ότι μία σειρά από προσωπικά, εκπαιδευτικά, κοινωνικά, επαγγελματικά / εργασιακά χαρακτηριστικά των καταρτιζομένων του ΚΕΚ – ΙΝΕ / ΓΣΕΕ συλλέγονται στην έναρξη των προγραμμάτων κατάρτισης.

---

⁵² Υπήρξαν καταρτιζόμενοι που δεν βρέθηκαν ή δεν ήθελαν να απαντήσουν στην έρευνα.

Û Ο **δεύτερος** άξονας ερωτήσεων απευθύνεται σε εκείνους εκ των καταρτισθέντων που έχουν ενταχθεί στην αγορά εργασίας μετά το τέλος των προγραμμάτων και διερευνά στοιχεία όπως : η επωνυμία και το αντικείμενο της επιχείρησης που εργάζονται, η θέση εργασίας που κατέχουν στην επιχείρηση, οι τρόποι που θεωρούν ότι συνέβαλλε το πρόγραμμα, στην προσπάθειά τους να βρουν εργασία, την σχέση αντικειμένου κατάρτισης και θέσης εργασίας, το είδος της απασχόλησης (μερική ή πλήρης), την ασφαλιστική τους κάλυψη (ΙΚΑ ή άλλο ασφαλιστικό ταμείο), την υπαγωγή της θέσης εργασίας τους σε κάποιο πρόγραμμα του ΟΑΕΔ (πρόγραμμα Νέων Θέσεων Εργασίας, πρόγραμμα STAGE κ.λπ.).

Û Ο **τρίτος** άξονας ερωτήσεων απευθύνεται στους καταρτισθέντες που παραμένουν άνεργοι, μετά το τέλος του προγράμματος κατάρτισης και διερευνά στοιχεία όπως: αν θεωρούν ότι η συμμετοχή τους στο πρόγραμμα κατάρτισης τους βοήθησε / βοηθά στην προσπάθειά τους να κινηθούν αποτελεσματικότερα στην αγορά εργασίας, με ποιο τρόπο γίνεται αυτό κλπ.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

Πίνακας 4.14. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003).

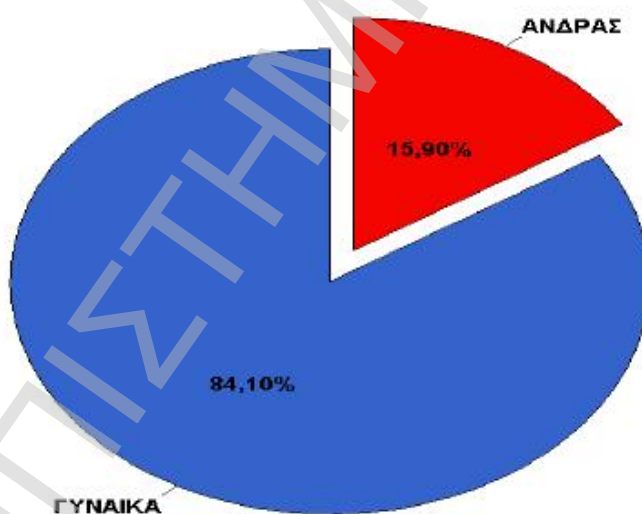
Κατανομή Καταρτισθέντων κατά Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	ΚΑΤΑΡΤΙΖΟΜΕΝΟΙ
ΚΤΠ	45	829
ΣΕΚ	38	631
ΣΥΝΟΛΟ	83	1460

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των καταρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

* Τα προγράμματα ανέργων που υλοποίησε το ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ το έτος 2003 κατανέμονται ως εξής:

- 45 προγράμματα στο έργο «Κοινωνία της Πληροφορίας»
- 38 προγράμματα στο έργο της «Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης όπου αποφοίτησαν 829 και 631 αντίστοιχα καταρτιζόμενοι.

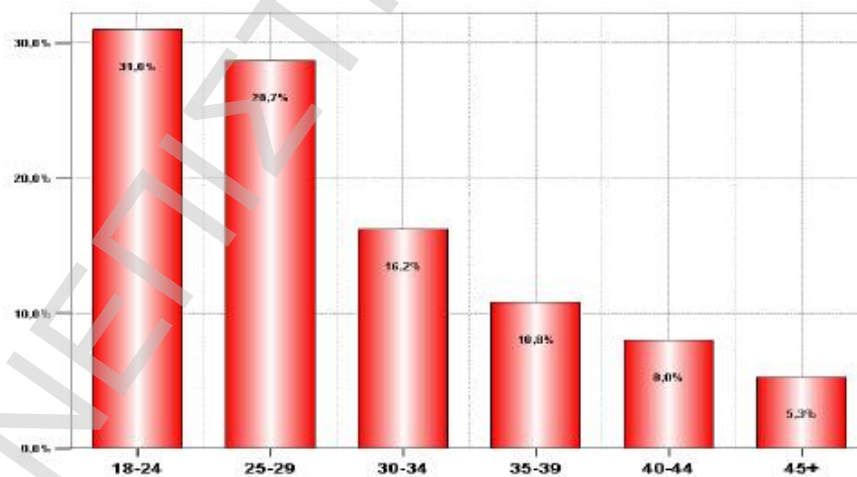
Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των καταρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Διάγραμμα 4.9. : Καταρτιζόμενοι ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (2003): Φύλο Καταρτισθέντων

Παρατηρούμε ότι το 15,90% των καταρτιζομένων είναι άνδρες και το 84,10% είναι γυναίκες, κατανομή που α) συμβαδίζει με την γενικότερη εικόνα η οποία, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, αναδεικνύει το γεγονός ότι το ποσοστό ανεργίας στις γυναίκες είναι κατά πολύ υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό στους άνδρες και β)

εναρμονίζεται πιθανόν με τις κατευθύνσεις των Εθνικών Σχεδίων Δράσης για την Απασχόληση 2003 και 2004 (ΕΣΔΑ) για την «πριμοδότηση» των γυναικών στην παρακολούθηση προγραμμάτων κατάρτισης. Στους δείκτες που δίνονται από τη διαχειριστική αρχή του Υπουργείου αναφέρεται ότι οι γυναίκες πρέπει να είναι *τουλάχιστον* το 65% των ανέργων καταρτιζομένων, ενώ παρατηρείται μία διαχρονική τάση πλειοψηφικής συμμετοχής των γυναικών στην παρακολούθηση προγραμμάτων κατάρτισης, οφειλόμενη προφανώς, κατά κύριο λόγο, στις παραπάνω διαπιστώσεις. Ανάλογη εικόνα προκύπτει όταν παρατηρήσουμε στο διάγραμμα 4.10 την κατανομή των ηλικιών των εκπαιδευομένων η οποία δείχνει ότι η πλειοψηφία των καταρτισθέντων και συγκεκριμένα το 59,8%, είναι από 19 – 29 ετών, γεγονός που ακολουθεί τις γενικότερες διαπιστωμένες τάσεις, σύμφωνα με τις οποίες το ποσοστό ανεργίας στις ηλικίες αυτές (νέοι ή νεοσερχόμενοι στην αγορά εργασίας) είναι κατά πολύ υψηλότερο σε σχέση με τις μεγαλύτερες ηλικίες.

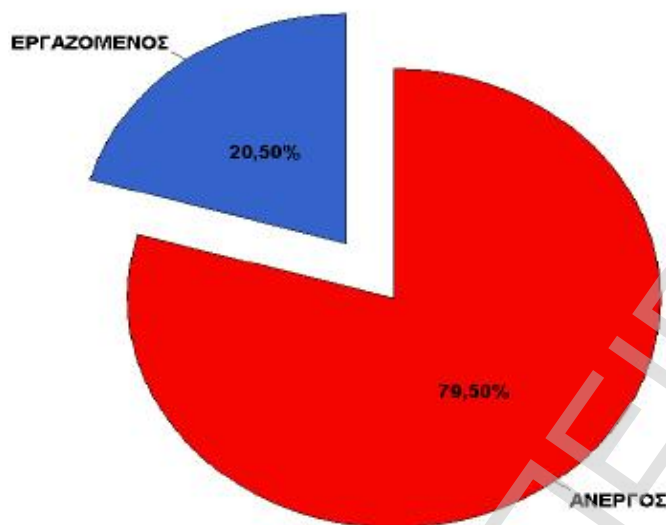
Έχει επίσης παρατηρηθεί⁵³ ότι οι νεοεισερχόμενοι άνεργοι ή οι άνεργοι που έχουν μικρή εργασιακή εμπειρία και επιθυμούν να εξειδικευθούν σε κάποια ειδικότητα, προτιμούν τα προγράμματα κατάρτισης. Αντίθετα, οι μεγαλύτερης ηλικίας άνεργοι (πιθανό και λόγω άλλων αναγκών όπως οικογενειακών υποχρεώσεων κλπ.) προσπαθούν να ενταχθούν απευθείας στην αγορά εργασίας χωρίς την διαμεσολάβηση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης.

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των καταρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Διάγραμμα 4.10. : Ηλικία Καταρτισθέντων

⁵³ Πρόκειται για εμπειρική παρατήρηση στο πεδίο προγραμμάτων Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης

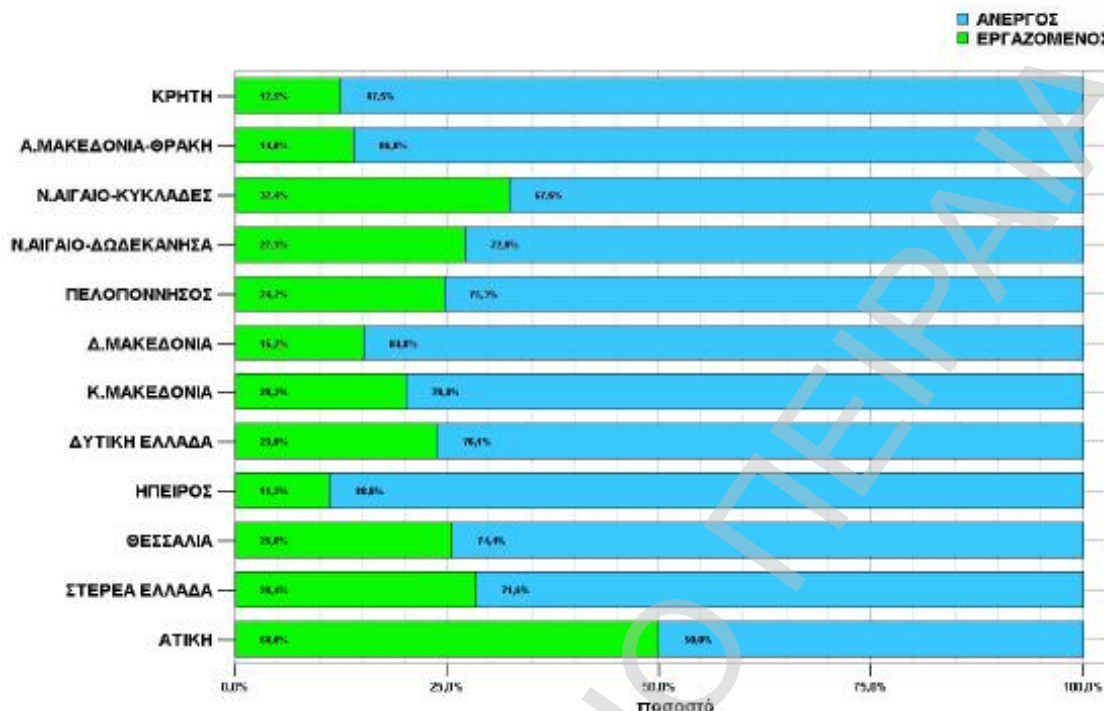

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των κατάρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Διάγραμμα 4.11. : Εργασιακή Εξέλιξη Κατάρτισθέντων

Συνολικά, από τους 1460 ανέργους που παρακολούθησαν προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης του ΚΕΚ – ΙΝΕ / ΓΣΕΕ, το 20,5 % έχει ενταχθεί, την χρονική περίοδο που διενεργείται η έρευνα, σε κάποια θέση εργασίας ενώ το 79,5% παρέμειναν άνεργοι⁵⁴. Το γεγονός της προώθησης στην απασχόληση, των κατάρτισθέντων, μπορεί να οφείλεται σε πλήθος παραγόντων όπως : α) από το αντικείμενο κατάρτισης και την ζήτηση που υπάρχει για το ανάλογο επάγγελμα, την συγκεκριμένη χρονική στιγμή, από τις τοπικές αγορές εργασίας, β) από την εντατικοποίηση των προσπαθειών και εφαρμογή των διαδικασιών προώθησης της απασχόλησης από τα αντίστοιχα στελέχη στα περιφερειακά παραρτήματα του φορέα, γ) από την κατάσταση της τοπικής οικονομίας, δ) από την χρονική στιγμή π.χ. η ολοκλήρωση ενός προγράμματος κατάρτισης στο πεδίο του τουρισμού σε νησιωτική περιοχή χειμερινό μήνα σημαίνει δυσκολότερη απορρόφηση των ανέργων από ότι την Άνοιξη, ε) από την σύνθεση του τμήματος που παρακολουθεί το πρόγραμμα ως προς τις κατεχόμενες δεξιότητες – ικανότητές τους, στ) από συγκυρίες ή και προσπάθειες ένταξης άσχετα με το πρόγραμμα κατάρτισης που παρακολούθησαν.

⁵⁴ Το ΚΕΚ/ΙΝΕ-ΓΣΕΕ σχεδιάζει και υλοποιεί ενιαίες μεθόδους και τεχνικές προώθησης στην απασχόληση των ανέργων, για το σύνολο των προγραμμάτων που υλοποιεί ανεξάρτητα από την φύση των προγραμμάτων αυτών (π.χ. Ε.Π. Συνεχιζόμενης Κατάρτισης ή Ε.Π. Κοινωνίας της Πληροφορίας κ.λπ. Κύρια προσπάθεια αποτελεί η παροχή ποιοτικής και σύγχρονης επαγγελματικής κατάρτισης και αποτελεσματικού εκπαιδευτικού έργου καθώς και η μέγιστη και ποιοτικότερη ένταξη στην αγορά εργασίας των ανέργων, που κατάρτίστηκαν από τον φορέα.

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των κατάρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Διάγραμμα 4.12. : Εργασιακή Κατάσταση Καταρτισθέντων κατά Περιφέρεια

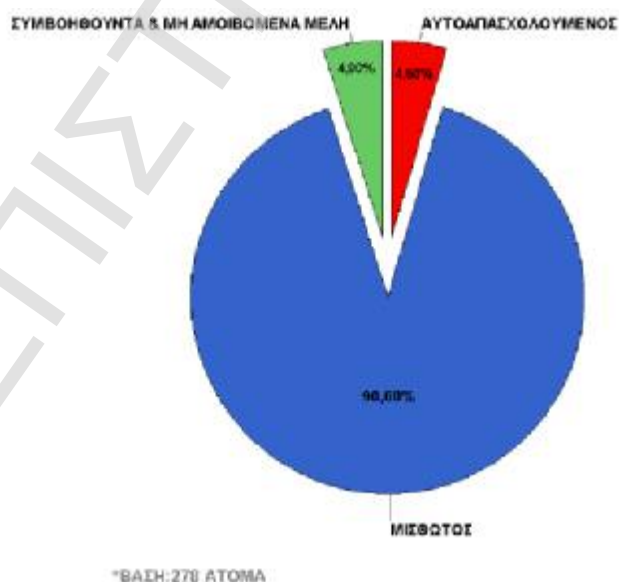
Το διάγραμμα 4.12 παρατίθεται για λόγους παρακολούθησης της εργασιακής κατάστασης των κατάρτιζομένων του ΚΕΚ – ΙΝΕ / ΓΣΕΕ σε κάθε περιφερειακό παράρτημά του. Παρατηρούμε ότι υπάρχουν δύο ομάδες περιφερειών ως προς την απορρόφηση των κατάρτιζομένων από την αγορά εργασίας, α) αυτές που η απορρόφηση κυμαίνεται από 20 -32% και είναι οι περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας, Θεσσαλίας, Δυτικής Ελλάδας, Κεντρικής Μακεδονίας, Πελοποννήσου, Νοτίου Αιγαίου και β) αυτές που η απορρόφηση των κατάρτισθέντων κυμαίνεται από 15% και κάτω και είναι οι περιφέρειες Ηπείρου, Κρήτης, Δυτικής Μακεδονίας και Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης. Στην περιφέρεια Αττικής κατά το έτος 2003 υλοποιήθηκαν μόνο 2 προγράμματα των 15 ατόμων. Ο μικρός αριθμός των κατάρτιζομένων δεν μας επιτρέπει την αξιοποίηση του για οποιοδήποτε συμπέρασμα. Το γεγονός ότι σε κάποιες περιφέρειες υπάρχει μεγαλύτερη απορρόφηση ανέργων από την αγορά εργασίας, σε σχέση με άλλες, επίσης, μπορεί να οφείλεται σε πλήθος παραγόντων, όπως αυτοί περιγράφηκαν διάγραμμα 4.12. και αφορούσαν την εργασιακή εξέλιξη των κατάρτισθέντων.

Πίνακας 4.15. : Εργασιακή Κατάσταση κατάρτισθέντων κατά θεματικό πεδίο προγραμμάτων

	Εργασιακή κατάσταση Κατάρτιζομένων		ΣΥΝΟΛΟ
	ΑΝΕΡΓΟΣ	ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΣ	
ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ	55	27	82
	67,1%	32,9%	100,0%
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ	19	6	25
	100,0%	0%	100,0%
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΩΝ	17	5	22
	89,4%	10,6%	100,0%
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ	161	49	210
	76,7%	23,3%	100,0%
ΠΑΡΗΓΩΓΙΚΗ	716	165	881
	81,4%	18,6%	100,0%
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	120	39	159
	75,5%	24,5%	100,0%
ΑΓΡΟΤΙΚΑ	47	5	52
	88,1%	11,9%	100,0%
ΤΕΧΝΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑ	11	8	19
	57,9%	42,1%	100,0%
ΣΥΝΟΛΟ	1161	298	1459
	79,6%	20,4%	100,0%

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των κατάρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Στον πίνακα 4.15 παρατηρείται ότι η απορρόφηση των κατάρτιζομένων στα θεματικά πεδία Πολιτισμού – Αθλητισμού και Παιδαγωγικών είναι πολύ μικρή έως ελάχιστη ενώ στα θεματικά πεδία Τεχνικών, Υγείας Πρόνοιας, Τουρισμού και Οικονομίας Διοίκησης η απορρόφηση των ανέργων κατάρτιζομένων παρουσιάζεται αυξημένη.

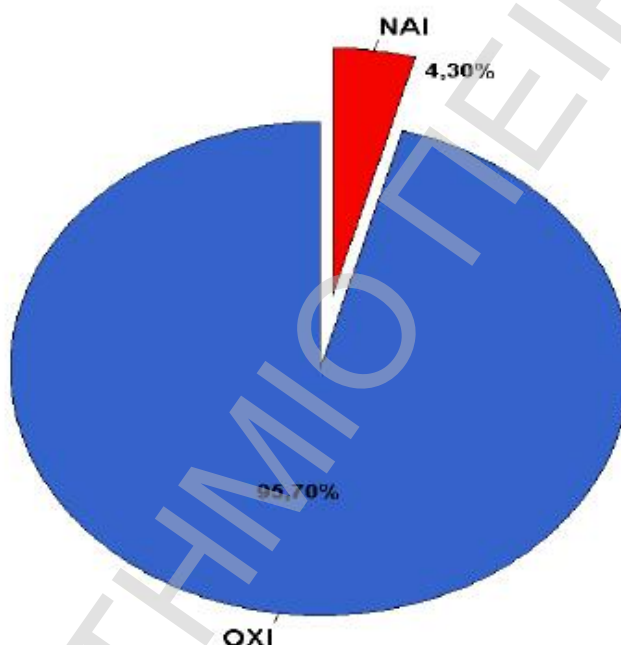

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των κατάρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Διάγραμμα 4.13. : Η θέση των εργαζομένων κατάρτισθέντων στην επιχείρηση που εργάζονται

Από το σύνολο των καταρτισθέντων που βρήκαν εργασία η συντριπτική πλειοψηφία, το 90,6%, έχουν μισθωτή θέση εργασίας ενώ μόλις το 4,5% είναι αυτοαπασχολούμενοι και το 4,9% είναι συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη.

Η επιχείρηση είναι κάποια από αυτές που έχει πραγματοποιηθεί η πρακτική άσκηση του προγράμματος;

*ΒΑΣΗ: 138 ΑΤΟΜΑ / ΜΟΝΟ ΣΕΚ

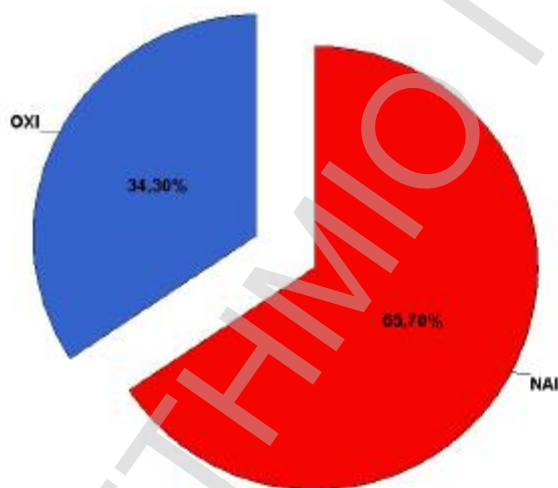
Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των καταρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Διάγραμμα 4.14. : Οι επιχειρήσεις που εργάζονται οι καταρτισθέντες και η σχέση τους με τις επιχειρήσεις πρακτικής άσκησης

Όπως εμφανίζεται στο Διάγραμμα 4.14., το 95,7 % των εργαζομένων δεν απασχολείται στην επιχείρηση που πραγματοποιήθηκε η πρακτική άσκηση του προγράμματος κατάρτισης αλλά σε κάποια άλλη επιχείρηση, ενώ μόλις το 4,3% δηλώνει ότι εργάζεται στην επιχείρηση που πραγματοποιήθηκε η πρακτική άσκηση. Το στοιχείο αυτό ενισχύει την εμπειρική διαπίστωση, η οποία προκύπτει από την υλοποίηση του πρακτικού μέρους των προγραμμάτων στο ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, με βάση την οποία έχει έρεισμα η υπόθεση ότι οι επιχειρήσεις δέχονται να

πραγματοποιηθεί στις δομές τους η πρακτική άσκηση των προγραμμάτων κατάρτισης, κυρίως επειδή αμείβονται διαμέσου των προγραμμάτων αυτών και όχι διότι μπορεί να χρειασθούν προσωπικό ή να έχουν πρόθεση να απασχολήσουν κάποιον από τους καταρτιζόμενους . Πολύ σημαντικό ζήτημα για την πορεία και την εξέλιξη της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης στην Ελλάδα είναι η διερεύνηση της ποιότητας της πρακτικής άσκησης που πραγματοποιείται στις επιχειρήσεις.

Η συμμετοχή σας στο πρόγραμμα κατάρτισης σας βοήθησε στην εξεύρεση εργασίας;

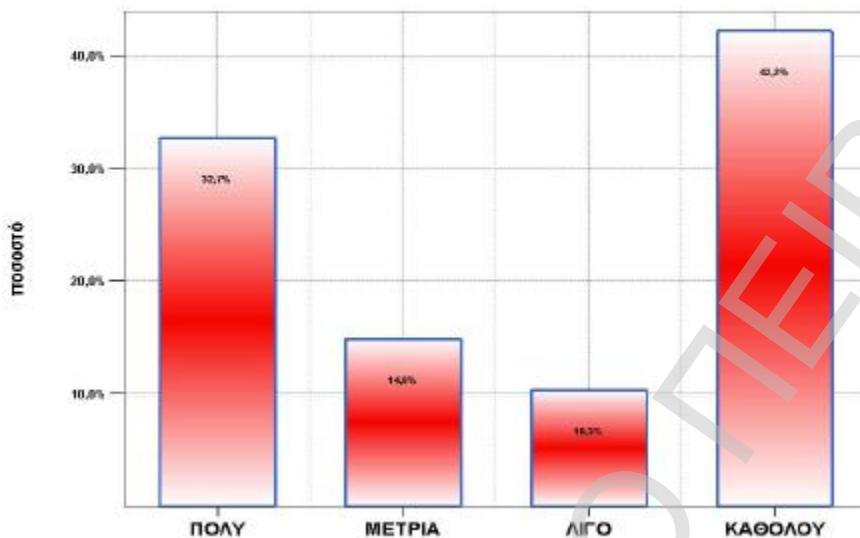
*ΒΑΣΗ: 274 ΑΤΟΜΑ / ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των καταρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Διάγραμμα 4.15. : Η συμβολή του προγράμματος στην εξεύρεση εργασίας των εργαζομένων καταρτισθέντων

Το 65,7% των καταρτισθέντων που εργάζονται δηλώνουν ότι βοηθήθηκαν από το πρόγραμμα κατάρτισης στην εξεύρεση εργασίας, ενώ το 34,3% των καταρτιζομένων δήλωσαν πως δεν βοηθήθηκαν στην προσπάθειά τους να βρουν εργασία. Με βάση τις απαντήσεις παρατηρείται ότι η πλειοψηφία των καταρτιζομένων που εργάζονται, θεωρούν **θετική** την συμμετοχή τους στα προγράμματα κατάρτισης καθώς δηλώνουν ότι βοηθήθηκαν στην προσπάθειά τους να ενταχθούν στην αγορά εργασίας.

Η εργασία που βρήκατε έχει κάποια σχέση με το αντικείμενο στο οποίο καταρτιστήκατε:

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των καταρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Διάγραμμα 4.16. : Συνάφεια θέσης εργασίας εργαζομένων καταρτισθέντων με το αντικείμενο του προγράμματος

Στο παραπάνω διάγραμμα ράβδου 4.16 παρουσιάζονται οι απαντήσεις των εργαζομένων στην ερώτηση αν η εργασία που βρήκαν έχει σχέση με το αντικείμενο κατάρτισης που παρακολούθησαν. Οι απαντήσεις των καταρτιζομένων είναι περίπου μοιρασμένες. Το 47,5 % δηλώνει ότι η εργασία που βρήκαν έχει σχέση με το αντικείμενο κατάρτισης (Πολύ ή Μέτρια), το 10,7% δηλώνει ότι η εργασία τους έχει «λίγο» σχέση με το αντικείμενο κατάρτισης και το 42,2% δηλώνει ότι η εργασία που βρήκαν έχει δεν έχει «καθόλου» σχέση με το αντικείμενο κατάρτισης που παρακολούθησαν. **Το «εύρημα» των παραπάνω δεδομένων είναι οι απαντήσεις που δόθηκαν στην επιλογή «ΚΑΘΟΛΟΥ».** Παρατηρείται ότι αρκετά μεγάλο ποσοστό των καταρτισθέντων που εργάζονται, το 42,2%, δηλώνουν πως η εργασία που βρήκαν δεν έχει καμία σχέση με το αντικείμενο του προγράμματος που παρακολούθησαν. Συνεχίζοντας τον παραπάνω προβληματισμό, καταβλήθηκε προσπάθεια έτσι ώστε να διερευνηθούν περαιτέρω οι απαντήσεις στην επιλογή «ΚΑΘΟΛΟΥ».

Για το λόγο αυτό πραγματοποιήθηκε συσχέτιση των απαντήσεων στις ερωτήσεις «Θεωρείτε ότι η συμμετοχή σας στο πρόγραμμα κατάρτισης σας βοήθησε στην εξεύρεση εργασίας;» και «Η εργασία που βρήκατε έχει κάποια σχέση με το αντικείμενο στο οποίο καταρτιστήκατε;».

Πίνακας 4.16. : Διασταύρωση Ερωτήσεων

Διασταύρωση ερωτήσεων

		α : Η εργασία που βρήκατε έχει κάποια σχέση με το αντικείμενο στο οποίο καταρτιστήκατε;				ΣΥΝΟΛΟ
		ΠΟΛΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΛΙΓΟ	ΚΑΘΟΛΟΥ	
β :Θεωρείτε ότι η συμμετοχή σας στο πρόγραμμα κατάρτισης σας βοήθησε στην εξεύρεση εργασίας;	ΝΑΙ	77	34	22	45	178
		88,5%	87,2%	78,6%	39,5%	66,4%
	ΟΧΙ	10	5	6	69	90
		11,5%	12,8%	21,4%	60,5%	33,6%
ΣΥΝΟΛΟ		87	39	28	114	268
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των καταρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Με βάση την παραπάνω διασταύρωση, παρατηρείται **διαφορετική στάση** των καταρτισθέντων που απάντησαν «ΚΑΘΟΛΟΥ» στην ερώτηση (α), σε σχέση με τους υπόλοιπους. Η πλειοψηφία των καταρτισθέντων που δήλωσαν «ΚΑΘΟΛΟΥ» και σε αντίθεση με τους καταρτισθέντες που έδωσαν άλλες απαντήσεις στην συγκεκριμένη ερώτηση, απαντούν σε ποσοστό 60,5%, ότι η συμμετοχή τους στον πρόγραμμα κατάρτισης δεν τους βοήθησε στην εξεύρεση εργασίας. Παράλληλα, παρατηρείται ότι η στάση των καταρτισθέντων που δήλωσαν ότι η εργασία που βρήκαν έχει κάποια σχέση (ΠΟΛΥ, ΜΕΤΡΙΑ, ΛΙΓΟ) με το αντικείμενο που καταρτίστηκαν, είναι **σημαντικά θετική⁵⁵ απέναντι στα προγράμματα κατάρτισης** καθώς δηλώνουν ότι το πρόγραμμα κατάρτισης τους βοήθησε στην εξεύρεση εργασίας, με ποσοστά 88,5%, 87,2% και 78,6% αντίστοιχα. Το ζήτημα της συνάφεια της θέσης εργασίας των

⁵⁵ Σε επίπεδο σημαντικότητας 5% υπάρχει σημαντική σχέση μεταξύ της ερώτησης α (συνάφεια εργασίας με αντικείμενο κατάρτισης) και ερώτησης β (εάν βοήθησε το πρόγραμμα κατάρτισης στην εξεύρεση εργασίας).

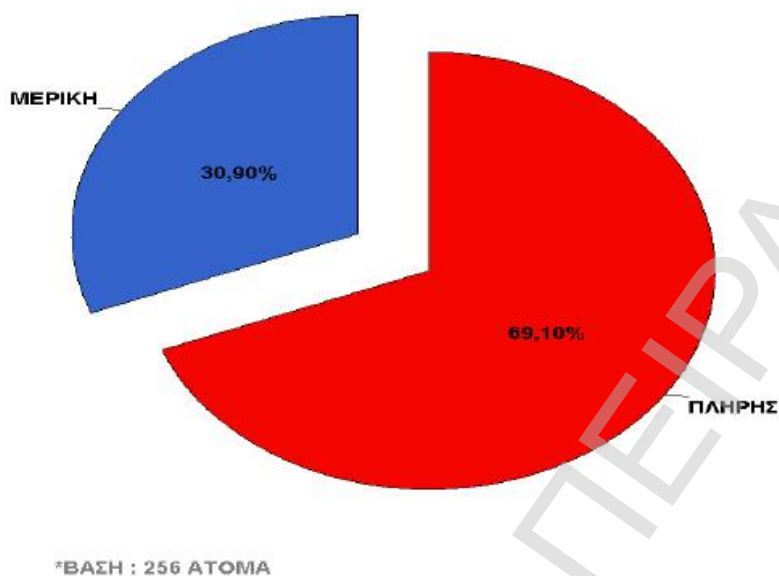
καταρτισθέντων με το αντικείμενο κατάρτισης είναι πολύ σημαντικό και απαιτεί περαιτέρω συνολική διερεύνησή του.

Πίνακας 4.17. : *Οι τρόποι συμβολής των προγραμμάτων κατάρτισης στην εξεύρεση εργασίας των εργαζομένων καταρτισθέντων*

		ΣΥΝΟΛΟ	
ΑΤΟΜΑ			182
ΤΡΟΠΟΣ	Διεύρυνση Γνώσεων/Απόκτηση Δεξιοτήτων	N	162
		%	89,1%
	Συμβουλευτική Υποστήριξη	N	63
		%	34,5%
	Επαγγελματικός Προσανατολισμός	N	80
		%	44,3%
	Δικτύωση με Επιχειρήσεις	N	63
		%	34,5%
	Δικτύωση με Φορείς	N	55
		%	30,5%
	Άλλοι τρόποι	N	7
		%	4,0%
ΣΥΝΟΛΟ	Απαντήσεις		431
			236,8%

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των καταρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

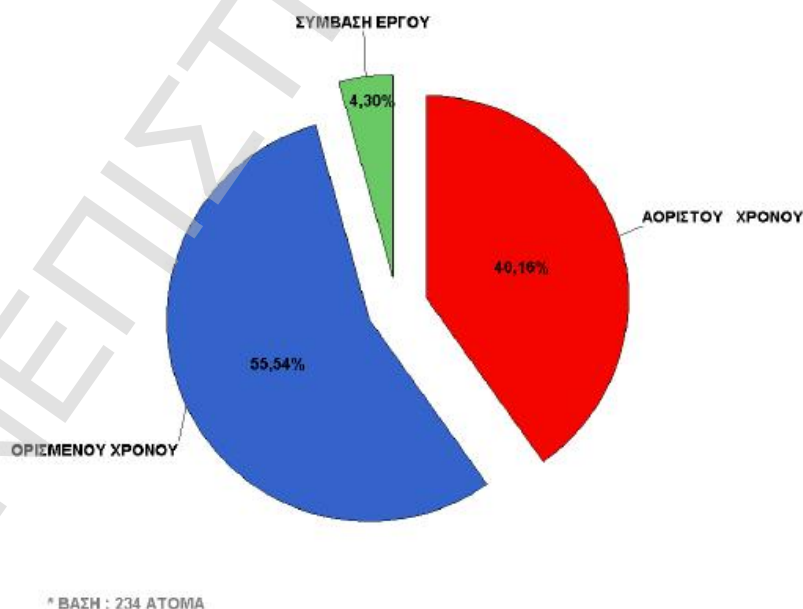
Στον πίνακα 4.17 καταγράφεται η άποψη των καταρτιζομένων που βρήκαν εργασία, σχετικά με τους τρόπους που το πρόγραμμα κατάρτισης τους βοήθησε να ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Στην πολλαπλών επιλογών ερώτηση το 89,1% των εργαζομένων καταρτιζομένων απαντούν ότι διευρύνθηκαν οι γνώσεις τους και απέκτησαν νέες δεξιότητες, το 44,3% απαντούν ότι βοηθήθηκαν μέσω των υπηρεσιών επαγγελματικού προσανατολισμού που τους παρείχαν και ακολουθούν με 34,5% η δικτύωση με επιχειρήσεις καθώς και η συμβουλευτική υποστήριξη που τους παρείχε το ΚΕΚ- ΙΝΕ/ΓΣΕΕ.

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των κατάρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Διάγραμμα 4.17. : Είδος απασχόλησης εργαζομένων κατάρτισθέντων

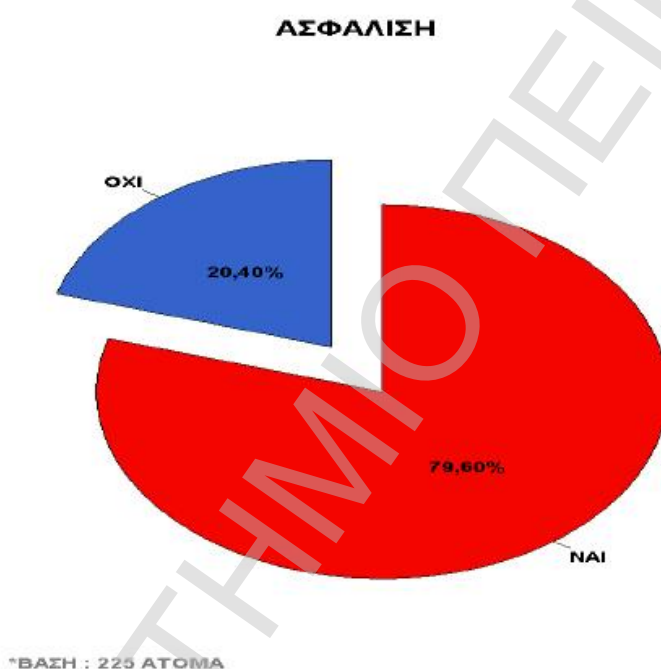
Στο παραπάνω διάγραμμα πίτας παρατηρείται ότι το 69,1% των κατάρτιζομένων που εργάζονται μετά το τέλος της κατάρτισής τους, βρήκαν εργασία πλήρους απασχόλησης ενώ το 30,9% εργάζονται με μερική απασχόληση.

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των κατάρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Διάγραμμα 4.18. : Είδος σύμβασης εργαζομένων κατάρτισθέντων

Στο διάγραμμα 4.18 παρατηρείται ότι η πλειοψηφία των εργαζομένων καταρτισθέντων, εργάζονται με σύμβαση ορισμένου χρόνου. Συγκεκριμένα, το 55,6% δηλώνει ότι εργάζεται με σύμβαση ορισμένου χρόνου, το 40,2% με σύμβαση αορίστου χρόνου και το 4,3% με σύμβαση έργου. Παρατηρείται ότι είναι σημαντικό το ποσοστό των απασχολούμενων που δηλώνουν ότι εργάζονται με σύμβαση αορίστου χρόνου.

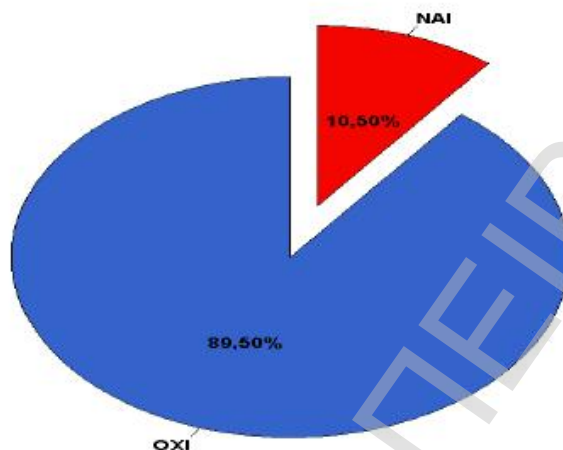

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των καταρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Διάγραμμα 4.19. : Εργαζόμενοι Καταρτισθέντες και Ασφάλισή τους

Σημαντικά στοιχεία παρουσιάζονται στο διάγραμμα 4.19, όπου οι καταρτιζόμενοι που βρήκαν εργασία μετά το τέλος της κατάρτισής τους, δηλώνουν σε ποσοστό 20,4% ότι εργάζονται χωρίς ασφάλιση, ποσοστό πολύ σημαντικό που πρέπει να επισημανθεί ιδιαίτερα, ενώ το υπόλοιπο 79,4% δηλώνει ότι είναι ασφαλισμένοι κανονικά.

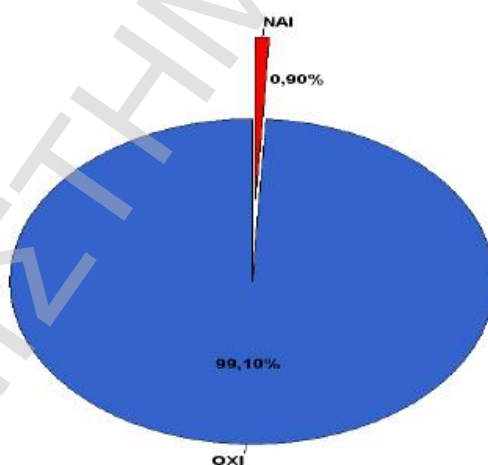
Η θέση είναι επιδοτούμενη από τον ΟΑΕΔ;

*ΒΑΣΗ:239 ΑΤΟΜΑ

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των κατάρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Η θέση εργασίας σας εντάσσεται στο πρόγραμμα STAGE;

*ΒΑΣΗ:229 ΑΤΟΜΑ

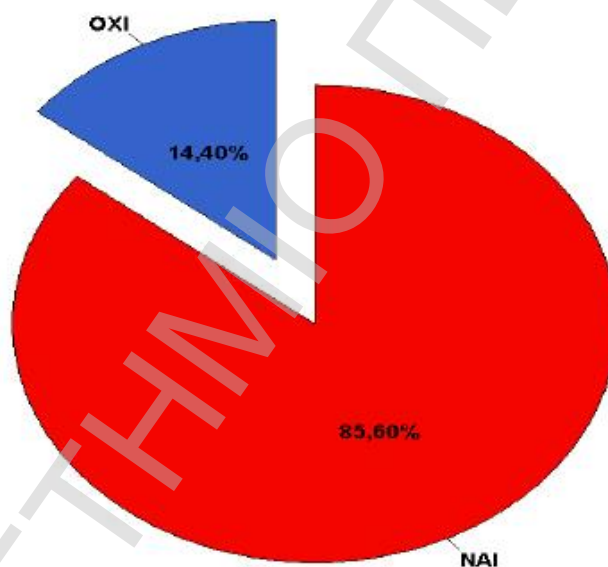
Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των κατάρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Διάγραμμα 4.20. : Θέσεις Εργασίας Εργαζόμενων Κατάρτισθέντων και Προγράμματα ΟΑΕΔ

Στα παραπάνω δύο διαγράμματα πύας παρατηρείται ότι οι καταρτιζόμενοι ή οι επιχειρήσεις στις οποίες εργάζονται, ελάχιστα έχουν επωφεληθεί και έχουν κάνει χρήση, προγράμματα του ΟΑΕΔ. Το 89,5% των καταρτιζομένων που εργάζονται δηλώνουν ότι η θέση εργασίας τους δεν

είναι επιδοτούμενη δηλαδή δεν είναι ενταγμένη σε κάποιο πρόγραμμα του ΟΑΕΔ που χρηματοδοτεί Νέες Θέσεις Εργασίας, ενώ το 10,5% των καταρτιζομένων δηλώνει ότι η θέση εργασίας τους είναι επιδοτούμενη από τον ΟΑΕΔ. Σχεδόν το σύνολο των καταρτιζομένων, το 99,1%, δηλώνει ότι η θέση εργασίας τους δεν εντάσσεται στο πρόγραμμα εργασιακής εμπειρίας STAGE του ΟΑΕΔ.

Η συμμετοχή σας στο πρόγραμμα κατάρτισης σας βοηθά στην προσπάθειά σας να ενταχθείτε στην αγορά εργασίας:

* ΒΑΣΗ : 1049 ΑΤΟΜΑ / ΑΝΕΡΓΟΙ

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των καταρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Διάγραμμα 4.21. : Η συμβολή του προγράμματος στην προσπάθεια εξεύρεσης εργασίας των ανέργων καταρτισθέντων

Για θετική συμβολή των προγραμμάτων κατάρτισης που παρακολούθησαν, στην προσπάθειά τους για ένταξη στην αγορά εργασία, αναφέρονται και οι καταρτιζόμενοι που παραμένουν άνεργοι μετά το τέλος των προγραμμάτων. Το 85,6% των καταρτιζομένων που παραμένουν άνεργοι μετά το τέλος των προγραμμάτων, δηλώνουν ότι η παρακολούθηση του προγράμματος

κατάρτισης, τους βοήθησε στην προσπάθειά τους να ενταχθούν στην αγορά εργασίας ενώ το αντίθετο δήλωσε το 14,4% των καταρτιζομένων. Στο σημείο αυτό παρατηρούμε ότι οι καταρτιζόμενοι είναι ευνοϊκά διακείμενοι απέναντι στα προγράμματα κατάρτισης που παρακολούθησαν παρά το γεγονός ότι παραμένουν άνεργοι για αρκετούς μήνες μετά το τέλος τους. Το γεγονός αυτό μπορεί να εξηγηθεί ως εξής :

§ Οι εκπαιδευόμενοι εθελοντικά επέλεξαν να παρακολουθήσουν τα προγράμματα κατάρτισης και μάλιστα κατέβαλαν σημαντική προσπάθεια προκειμένου να το επιτύχουν (συγκέντρωσαν δικαιολογητικά, πήγαν στον ΟΑΕΔ, πέρασαν από διαδικασία συνέντευξης από τα ΚΕΚ κλπ.). Άρα, έπρεπε να γίνει κάτι εξαιρετικά «δυσάρεστο» στο πρόγραμμα που παρακολουθούν για να τους οδηγήσει σε απογοήτευση από την συμμετοχή τους σε αυτό.

§ Οι εκπαιδευόμενοι είναι άνεργοι και η συμμετοχή τους σε ένα πρόγραμμα κατάρτισης σίγουρα τους δίνει κάποια εφόδια προκειμένου να βοηθηθούν στην πορεία τους στην αγορά εργασίας. Από τα προγράμματα συνεχιζόμενης κατάρτισης είναι πολύ πιθανό ότι αποκομίζουν κάποιες νέες γνώσεις και δεξιότητες, χρήσιμες τόσο για την κοινωνική όσο και για την εργασιακή τους πορεία.

§ Με την παρακολούθηση προγραμμάτων κατάρτισης έρχονται σε επαφή με έμπειρους ανθρώπους της αγοράς (στους οποίους ανήκουν οι περισσότεροι εκπαιδευτές) και παίρνουν πολύτιμες πληροφορίες για το επάγγελμα που στοχεύει το πρόγραμμα κατάρτισης.

§ Κάνουν πρακτική άσκηση σε επιχειρήσεις σχετικές με το αντικείμενο κατάρτισης που παρακολουθούν. Έτσι, στην καλύτερη περίπτωση μπορεί να απασχοληθούν σε μια από αυτές μετά το τέλος του προγράμματος και στην χειρότερη να παρακολουθήσουν από κοντά ένα επάγγελμα που τους ενδιαφέρει και να αποκομίσουν κάποιες εμπειρίες.

§ Λαμβάνουν την βεβαίωση παρακολούθησης από το πιστοποιημένο ΚΕΚ που υλοποιεί το πρόγραμμα.

§ Τέλος, παίρνουν εκπαιδευτικό επίδομα (3,52 ευρώ την ώρα) για την συμμετοχή τους σε τέτοια προγράμματα.

Πίνακας 4.18. : *Οι τρόποι συμβολής του προγράμματος κατάρτισης στην προσπάθεια εξεύρεσης εργασίας των ανέργων καταρτισθέντων*

			<i>ΣΥΝΟΛΟ</i>
ΣΥΝΟΛΟ ΑΤΟΜΑ			932
ΤΡΟΠΟΣ	Διεύρυνση Γνώσεων/Απόκτηση Δεξιοτήτων	N	850
		%	91,2%
	Συμβουλευτική Υποστήριξη	N	411
		%	44,1%
	Επαγγελματικός Προσανατολισμός	N	411
		%	44,1%
	Δικτύωση με Επιχειρήσεις	N	263
		%	28,2%
	Δικτύωση με Φορείς	N	247
		%	26,5%
	Άλλοι τρόποι	N	18
		%	1,9%
ΣΥΝΟΛΟ	Απαντήσεις		2199
			236,1%

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των καταρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Στον πίνακα 4.18 παρουσιάζεται η άποψη των καταρτιζομένων που παραμένουν άνεργοι, σχετικά με τους τρόπους που το πρόγραμμα κατάρτισης που παρακολούθησαν συμβάλλει στην προσπάθειά τους για εξεύρεση εργασίας. Στην πολλαπλών επιλογών ερώτηση το 91,2% των ανέργων καταρτιζομένων απαντούν ότι διευρύνθηκαν οι γνώσεις τους και απέκτησαν νέες δεξιότητες, το 44,1% απαντούν ότι βοηθήθηκαν μέσω των υπηρεσιών επαγγελματικού προσανατολισμού και συμβουλευτικής υποστήριξης που τους παρέχεται από το ΚΕΚ – ΙΝΕ/ΓΣΕΕ και ακολουθούν με 28,2% η δικτύωση που αποκτούν με επιχειρήσεις και 26,5% η δικτύωση που αποκτούν με διάφορους φορείς. Αν συγκριθούν οι απαντήσεις της συγκεκριμένης ερώτησης με τις αντίστοιχες απαντήσεις που δόθηκαν από τους καταρτισθέντες που έχουν βρει εργασία (βλ. αντίστοιχο πίνακα), θα παρατηρηθεί ότι οι τάσεις είναι ανάλογες. Αυτό σημαίνει ότι το σύνολο των καταρτισθέντων (άνεργοι και εργαζόμενοι) θεωρούν ότι τα προγράμματα κατάρτισης που παρακολούθησαν, συμβάλουν στην προσπάθειά τους να βρουν εργασία με τον ίδιο περίπου τρόπο, ανεξάρτητα από τον αν εντάχθηκαν ή όχι στην αγορά εργασίας.

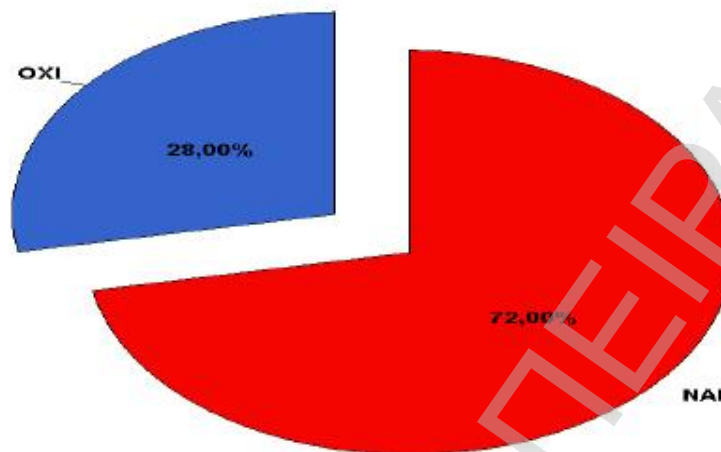
Πίνακας 4.19. : Τρόποι εξεύρεσης εργασίας από το σύνολο των καταρτισθέντων

			ΣΥΝΟΛΟ
ΣΥΝΟΛΟ ΑΤΟΜΑ			1287
ΤΡΟΠΟΣ	Συνεργασία ΚΠΑ / ΟΑΕΔ	N	870
		%	67,6%
	Συνεργασία με Επιχειρήσεις	N	252
		%	19,6%
	Συνεργασία με ΚΕΚ ΙΝΕ ΓΣΕΕ	N	435
		%	33,8%
	Αγγελία	N	803
		%	62,6%
	Γνωστοί /Φίλοι	N	874
		%	67,9%
	Άλλος τρόπος	N	69
		%	5,4%
ΣΥΝΟΛΟ	Απαντήσεις		3304
			256,7%

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των καταρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Σημαντικά είναι τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον πίνακα 4.19 και που αφορούν τους τρόπους που χρησιμοποιούν οι άνεργοι καταρτιζόμενοι προκειμένου να ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Στην πολλαπλών επιλογών ερώτηση «Ποιόν τρόπο χρησιμοποιείται στην προσπάθεια εξεύρεσης εργασίας;» το 67,9% του συνόλου των καταρτιζομένων απαντά ότι χρησιμοποιεί διάφορους φίλους και γνωστούς, το 67,6% δηλώνει συνεργάζεται με τα Κέντρα Προώθησης της Απασχόλησης του ΟΑΕΔ, το 62,6% δηλώνει ότι προσπαθεί να βρει εργασία μέσω αγγελιών, το 33,8% των καταρτιζομένων απαντά ότι απευθύνεται στο Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ μέσω των υπηρεσιών που παρέχει (πληροφόρηση, επαγγελματικό προσανατολισμό, συμβουλευτική κλπ.) και το 19,6% ότι συνεργάζονται με επιχειρήσεις. Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινισθεί ότι η συνεργασία των ανέργων με τα ΚΠΑ του ΟΑΕΔ είναι υποχρεωτική και απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου οι άνεργοι να έχουν την δυνατότητα να υποβάλλουν αίτηση συμμετοχής στα ΚΕΚ για την παρακολούθηση προγραμμάτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης. Ίσως, αυτό να αποτελεί και μία εξήγηση για την μεγάλη προτίμηση που δηλώνουν ότι έχουν οι καταρτισθέντες στα ΚΠΑ / ΟΑΕΔ στην προσπάθειά τους να βρουν εργασία.

Επιθυμείτε να έρχεστε σε επαφή με τον εργασιακό σύμβουλο;

Πηγή : Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των καταρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2003

Διάγραμμα 4.22. : Επιθυμία συνεργασίας με εργασιακό σύμβουλο από το σύνολο των καταρτισθέντων

Τέλος, το 72,3% του συνόλου των καταρτιζομένων δηλώνει ότι επιθυμεί να έρχεται σε επαφή με εργασιακό σύμβουλο προκειμένου να του παρέχονται εξατομικευμένες υπηρεσίες στήριξης, επαγγελματικού προσανατολισμού, συμβουλευτικής κλπ.. Η τάση αυτή των καταρτιζομένων για αναζήτηση εξατομικευμένων υπηρεσιών υποστήριξης διαπιστώνεται και από την παράθεση προηγούμενων αποτελεσμάτων (στις ερωτήσεις «Με ποίους τρόπους βοηθήθηκαν από το πρόγραμμα κατάρτισης στην εξεύρεση εργασίας») όπου οι υπηρεσίες της συμβουλευτικής υποστήριξης και του επαγγελματικού προσανατολισμού, κατέχουν τις πρώτες θέσεις στις απαντήσεις τους.

4.12. Οικονομικές Διαστάσεις της Κατάρτισης Ενηλίκων

Στην ενότητα αυτή τεκμηριώνεται η μικρή έκταση της επαγγελματικής κατάρτισης στη χώρα μας κατά τα τελευταία χρόνια, αναλύονται τα χαρακτηριστικά των καταρτιζομένων, και εκτιμώνται οι επιδράσεις της κατάρτισης στη θέση των ατόμων στην αγορά εργασίας, και ειδικότερα στη συμμετοχή τους στο εργατικό δυναμικό, στην απασχόληση και στην ανεργία,

στην έξοδο από την ανεργία, στη διατήρηση της απασχόλησης, καθώς και στις αμοιβές τους. Προς τούτο αξιοποιούνται πρωτογενή στοιχεία των Ερευνών Εργατικού Δυναμικού και με κατάλληλα υποδείγματα αναλύεται κατά πόσον η ολοκλήρωση συγκεκριμένων προγραμμάτων κατάρτισης, σε συνδυασμό με άλλα προσόντα, βελτιώνει τη θέση των ατόμων στην αγορά εργασίας.

Με τους περιορισμούς που επιβάλλουν τα διαθέσιμα στοιχεία, σε αυτή τη μελέτη ορίζονται ως καταρτιζόμενοι όσοι παρακολουθούν προγράμματα κατάρτισης σε πιστοποιημένα ΚΕΚ, σε δημόσια ή ιδιωτικά ΙΕΚ, καθώς και σε σχολές επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η έτσι οριζόμενη κατάρτιση δεν περιλαμβάνει τη βραχυχρόνιας διάρκειας κατάρτιση, ενώ πιθανώς δεν υποεκτιμά την αρχική κατάρτιση που λαμβάνουν τα άτομα κυρίως πριν την είσοδό τους στην αγορά εργασίας.

«Οι έτσι οριζόμενοι καταρτιζόμενοι αποτελούν ένα υπολογίσιμο αλλά φθίνον ποσοστό των ατόμων που βρίσκονται στο εκπαιδευτικό σύστημα (επίσημο και ανεπίσημο). Ωστόσο ως ποσοστό των ατόμων ηλικίας 19-54 ετών ανέρχονται σε ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό, λ.χ. την άνοιξη του 1999 στο 1,6% του ερευνώμενου πληθυσμού. Αυτό το ποσοστό είναι σαφώς χαμηλότερο από τον αντίστοιχο μέσο όρο της Ε.Ε., και μπορεί σε κάποιο βαθμό να αποδοθεί στο μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων που επικρατεί στην ελληνική οικονομία, μιας και η κατάρτιση συναντιέται συχνότερα σε μεγάλες εύρωστες επιχειρήσεις. Ωστόσο, και άλλοι λόγοι, συνδεδεμένοι με την διάρθρωση και το επίπεδο ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, μπορεί να συμβάλλουν στο να ισορροπεί η ελληνική αγορά εργασίας πιθανόν σε μικρότερο από το άριστο μέγεθος της κατάρτισης», (Κανελλόπουλος Κ., 2003) ⁵⁶.

Παρόλο που το ποσοστό των καταρτιζομένων είναι χαμηλό προκύπτει ότι συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού και εργατικού δυναμικού, όπως οι μεγαλύτερης ηλικίας, οι λιγότερο εκπαιδευμένοι, οι παντρεμένοι, έχουν μικρότερες σχετικά πιθανότητες να παρακολουθούν προγράμματα κατάρτισης, γεγονός που δείχνει ότι πέρα από την αύξηση του μέσου ποσοστού καταρτιζομένων, χρειάζεται και προσπάθεια να μειωθούν οι ανισότητες στην πρόσβαση σε προγράμματα κατάρτισης.

---

⁵⁶ **Κανελλόπουλος Κ. σε συνεργασία με την Παπακωνσταντίνου Π.**, «Οικονομικές Διαστάσεις της Κατάρτισης Ενηλίκων», Σειρά «Μελέτες, αριθμός 61», Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ), Αθήνα 2003.

Από την εκτίμηση πολυμεταβλητών υποδειγμάτων προκύπτει ότι η κατάρτιση ασκεί θετική επίδραση στη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό, ενώ για τους άνδρες, οι οποίοι ούτως ή άλλως για λόγους κοινωνικούς συμμετέχουν, ο ρόλος της κατάρτισης εμφανίζεται ασήμαντος. Εάν υπάρχει κάποια σχέση μεταξύ κατάρτισης και τεχνικής εκπαίδευσης με την πιθανότητα ανεργίας, αυτή φαίνεται θετική για τους άνδρες, ενώ για τις γυναίκες η ολοκλήρωση κατάρτισης σε ΙΕΚ ή σε επαγγελματική σχολή φαίνεται ότι δεν επηρεάζει σημαντικά την αντίστοιχη πιθανότητα. Η έξοδος από την ανεργία προς την απασχόληση επηρεάζεται θετικά και οριακά εάν τα άτομα είναι απόφοιτοι ΙΕΚ. Αντίθετα η κατοχή πτυχίου τεχνικής και επαγγελματικής σχολής δεν φαίνεται ότι ασκεί σημαντική επίδραση στην έξοδο από την ανεργία. Το εάν κάποιος έχει παρακολουθήσει προηγουμένως πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης διάρκειας τουλάχιστον έξι μηνών δεν φαίνεται ότι τον βοηθάει στην έξοδο από την ανεργία.

Ως προς τη σχέση της κατάρτισης με την διάρκεια ανεργίας προκύπτει ότι σχετικά μικρότερη διάρκεια ανεργίας εμφανίζουν οι απόφοιτοι τεχνικών και επαγγελματικών σχολών, ενώ για τις άλλες κατηγορίες καταρτισμένων δεν φαίνεται να υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ αυτών και όσων δεν έχουν κατάρτιση, ως προς τη διάρκεια της ανεργίας. Εξετάζοντας την πιθανότητα εξόδου από την απασχόληση στην ανεργία προκύπτει ότι η προηγούμενη κατάρτιση, όπως τουλάχιστον μετριέται εδώ, δεν ασκεί επίδραση, ή έστω ασκεί μικρή αρνητική επίδραση, στην έξοδο κάποιου από την απασχόληση προς την ανεργία. Οι εκτιμήσεις δείχνουν ότι για τους άνδρες οι εδώ χρησιμοποιούμενες μεταβλητές κατάρτισης ασκούν στατιστικά σημαντική θετική επίδραση στις καθαρές αμοιβές (από 2,3% - 9,6%). Για τις γυναίκες η επίδραση της κατάρτισης στις αμοιβές τους είναι σαφώς υψηλότερη από αυτή των ανδρών (με εξαίρεση την παρακολούθηση προγραμμάτων κατάρτισης διάρκειας τουλάχιστον 6 μηνών). Συμπερασματικά μπορεί να υποστηριχθεί ότι η επαγγελματική εκπαίδευση και τα προγράμματα κατάρτισης προσφέρουν λίγα στην εξεύρεση ή διατήρηση της απασχόλησης, όσο όμως ο καταρτισμένος εργάζεται η αποκτηθείσα προηγούμενη κατάρτιση βελτιώνει σημαντικά τις αμοιβές του.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Ελληνική Βιβλιογραφία

✓ **ALPHA BANK**, *Οικονομικό Δελτίο*, Τριμηνιαία Έκδοση της ALPHA BANK, Τεύχος 96, Δεκέμβριος 2006.

✓ **Αμίσης Γ.**, «Θεσμοί και Πολιτικές Επαγγελματικές Επαγγελματικής Κατάρτισης», Εκδόσεις «Παπαζήση», Αθήνα 2000.

✓ **Βεργίδης Δ.**, «Στρατηγικές Εκπαίδευσης Ενηλίκων και Επιμόρφωση των Δημοσίων Υπαλλήλων», Εισήγηση στο πλαίσιο της Ημερίδας «Νέα Αντίληψη για την Επιμόρφωση στη Δημόσια Διοίκηση», Αθήνα 4 Φεβρουαρίου 2005.

✓ **Βεργίδης Δ. και Καραλής Θ.**, «Εκπαίδευση Ενηλίκων – Σχεδιασμός, Οργάνωση και αξιολόγηση προγραμμάτων», Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα 1999.

✓ **Βερέμης Θ.**, «Η αντίσταση στην αλλαγή», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2/7/2006

✓ **Γούλας Χ.**, Μελέτη με θέμα «Ο ρόλος και ο βαθμός συμμετοχής των ενηλίκων καταρτιζομένων στην διαδικασία της κατάρτισής τους», ΚΕΚ – ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ 2003.

✓ **Γούλας Χ. και Μπουκουβάλας Κ.**, «Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των καταρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ», Αθήνα 2003.

✓ **Γράβαρης Δ.**, «Πολιτικές απασχόλησης και ο ρόλος του Κράτους στην αγορά εργασίας», Τόπος, τ.3, Αθήνα 1991.

✓ **Γράβαρης Δ. και Παπαδόγαμβρος Β.**, «Οι ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ως εργαλείο καταπολέμησης της ανεργίας: Θεσμικό πλαίσιο και ανάλυση της πολιτικής», ΙΝΕ / ΓΣΕΕ έρευνα υπό έκδοση, Αθήνα 2005.

✓ **Δεδουσόπουλος Α.**, «Λειτουργικό πρόγραμμα Ειδικού Λογαριασμού Καταπολέμησης της Ανεργίας», ΟΑΕΔ, Αθήνα 1996.

✓ **Δεδουσόπουλος Α.**, «Θεσμοί και Πολιτικές στην Ελληνική Αγορά Εργασίας», Πάντειο Πανεπιστήμιο και Πανεπιστήμιο Αννόβερου, Αθήνα 1994.

✓ **ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ**, «Σύστημα Παρακολούθησης και Αξιολόγησης Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης», 2002.

✓ **ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ**, «Παρακολούθηση των Εκθέσεων Διεθνών Οργανισμών, Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και της Επιστημονικής Έρευνας για την Ελληνική Οικονομία και την Ευρωπαϊκή Ένωση», Δελτίο για τις Ευρωπαϊκές Εξελίξεις, Τεύχος 20, Ιούλιος 2006.

✓ **ΕΣΥΕ**, «Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 1993», 2000.

✓ **ΕΣΥΕ**, «Έρευνα Χρήσης Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνίας», Αθήνα 2003.

✓ **ΕΣΥΕ**, «Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδας», 2002.

✓ **ΕΣΥΕ**, «Στατιστική Ταξινόμηση των Επαγγελμάτων», ΣΤΕΠ-92, Αθήνα 1995.

✓ **ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ**, Κείμενο Εργασίας, «Έκθεση για την Ευρωπαϊκή Ανταγωνιστικότητα το 2004», 2004.

✓ **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ**, «Έκθεση για την Οικονομία και την Απασχόληση 2005», 2005.

✓ **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ**, «Η Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση», Ετήσια Έκθεση, Αθήνα 2002.

✓ **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ**, «Έκθεση για την Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση 2004», Αθήνα 2004.

✓ **Καζάκος Π.**, «Είναι η ελληνική οικονομία ανταγωνιστική; Διαγνώσεις με προεκτάσεις για τη διαχείριση των μεταρρυθμίσεων», Σύνοψη από άρθρο που δημοσιεύθηκε στο επιστημονικό περιοδικό ΤΑΣΕΙΣ – Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, έκδοση 2006.

✓ **ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ**, «Οι περιζήτητες ειδικότητες σύμφωνα με την έρευνα του ΣΕΒ», kathimerini.gr, Αρχείο 24 Ιουνίου 2001.

✓ **Κανελλόπουλος Κ.**, «Ανεργία: διαστάσεις, αίτια και πολιτική», Οικονομικές εξελίξεις, ΚΕΠΕ, τεύχος 7, σ. 26-35, Δεκέμβριος 2004.

✓ **Κανελλόπουλος Κ. σε συνεργασία με την Παπακωνσταντίνου Π.**, «Οικονομικές Διαστάσεις της Κατάρτισης Ενηλίκων», Σειρά «Μελέτες, αρ. 61», Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ), Αθήνα 2003.

- ✓ **Κάρμας Κ.Α.**, «Εκπαίδευση» στο: «Η Ανάπτυξη της Ελλάδας: Παρελθόν, Παρόν και Προτάσεις Πολιτικής», Μέρος Τρίτο, Κεφάλαιο 30, (Επιμέλεια Λ. Αθανασίου), ΚΕΠΕ, Αθήνα 1990.
- ✓ **Κάρμας Κ.Α.**, «Η ελληνική εκπαίδευση στον ορίζοντα του 2000», Εκθέσεις 20, ΚΕΠΕ, Αθήνα 1995.
- ✓ **ΚΕΠΕ**, «Εκπαίδευση και Αγορά Εργασίας», Μελέτες αρ.50, Κανελλόπουλος Κ., Μαυρομαράς Κ. και Μητράκος Θ., Αθήνα 2003.
- ✓ **ΚΕΠΕ**, «Οι οικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα», Οικονομικές Εξελίξεις, τεύχος 7, 2004.
- ✓ **ΚΕΠΕ**, «Φραγμοί στην ελεύθερη λειτουργία των επαγγελματιών και στην πραγματοποίηση επιχειρηματικών πρωτοβουλιών και ανταγωνιστικότητα», Αθήνα 2001.
- ✓ **ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ**, «Εθνική Έρευνα για τις Νέες Τεχνολογίες και την Κοινωνία της Πληροφορίας», 2002.
- ✓ **ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ**, Ετήσιος απολογισμός, 2003.
- ✓ **Κρητικίδης Γ.**, «Δομή της απασχόλησης και της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα», περιοδικό Ενημέρωση, τ. 66, Εκδόσεις ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Δεκέμβριος 2000.
- ✓ **Λινάρδος-Ρύλμον Π.**, «Τεχνολογία, οργάνωση της εργασίας και σχηματισμός των ειδικοτήτων», ΙΝΕ ΓΣΕΕ 2003.
- ✓ **Νόνικα Ι. και Τακεούτσι Χ.**, «Η επιχείρηση της γνώσης», Εκδόσεις Καστανιώτη, 2001.
- ✓ **ΟΑΕΔ**, «Απασχόληση και ανεργία στην Ελλάδα», 1986.
- ✓ **ΟΕΕΚ-ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**, «Οι μαθητές που εγκαταλείπουν τις σπουδές τους στο γυμνάσιο και οι ανάγκες τους για επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση», 1996.
- ✓ **Παληός Ζ.**, «Κατάρτιση – Απασχόληση», ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Αθήνα 2002.
- ✓ **Παληός Ζ.**, Κατάρτιση – Απασχόληση», ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Αθήνα 2003.
- ✓ **Παληός Ζ., Δημουλάς Κ. και Παπαδόγαμβρος Β.**, «Κατάρτιση-Απασχόληση», ΙΝΕ/ΓΣΕΕ 2003.

✓ **Παπαδόγαμβρος Β.**, «Επαγγελματική Κατάρτιση και Απασχόληση», Τα Συστήματα Επαγγελματικής Κατάρτισης και Απασχόλησης στο Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα-Εργασία 2002.

✓ **Πενέλης Γ.**, «Η Κατάσταση της Εκπαίδευσης στην Ελλάδα», Εκπαίδευση και Οικονομία, Συνέδριο ΤΕΕ-Δημόσια Έργα, Αθήνα Απρίλιος 2005.

✓ **Πορφυρίδης Γ.**, «Ο ρόλος της Συνεχιζόμενης Κατάρτισης των εργαζομένων στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων, Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων τ. 41, 2006.

✓ **Schleicher A.**, «Τα οικονομικά της γνώσης: Γιατί η εκπαίδευση αποτελεί κλειδί για την επιτυχία της Ευρώπης», ΟΟΣΑ, Μάρτιος 2006.

✓ **ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ (ΣΕΒ)**, «Κλειδί για την αύξηση της απασχόλησης και της ανταγωνιστικότητας η αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ενεργού δυναμικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης-Επιτακτική η βελτίωση των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα», Δελτίο Ανταγωνιστικότητας, Τεύχος 37, Φεβρουάριος 2006.

✓ **Τσοούκαλης Α.**, «Μαθήματα πολιτικής αγωγής στα πανεπιστήμια», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 9/7/2006

✓ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ**, «Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση 2003 & 2004», Αθήνα 2004.

✓ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ**, «Ενιαίο Σύστημα για την Διαχείριση της Επαγγελματικής Κατάρτισης», Αθήνα 2002.

✓ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ**, «Κοινωνικός Προϋπολογισμός έτους 2003», Αθήνα 2004.

✓ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ**, «Προκήρυξη Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης», Αθήνα 2000.

✓ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**, «Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση 2005-2008», Αθήνα Ιούνιος 2005.

B. Ξένη Βιβλιογραφία

✓ ***Acemoglu D.***, «Root Causes: A Historical Approach to Assessing the Role of Institutions in Economic Development», Finance and Development, June 2003.

✓ ***Blanchard O. and Katz L.F.***, «What We Know and Do Not Know About the Natural Rate of Unemployment», Journal of Economic Perspectives, Vol.11, No1: 51-72, Winter 1997.

✓ ***Boyer R. and Petit P.***, «Technical Change, Cumulative Causation and Growth», in Technology and Productivity, the Challenge for Economic Policy, OECD 1991.

✓ ***Bryant R. et al.***, «Greece's Economic Performance and Prospects», Brookings Institution and Central Bank of Greece, 2001.

✓ ***Cohen L. and Manion L.***, «Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας», Εκδόσεις «Μεταίχμιο», Αθήνα 1997.

✓ ***EUROPEAN COMMISSION***, «Key Data on Education in Europe», σελ. 104, 2000.

✓ ***EUROPEAN COMMISSION***, «Key Data on Education in Europe», σελ. 14, 2000.

✓ ***EUROPEAN COMMISSION***, «Key Data on Education in Europe», σελ. 170-171, 2000.

✓ ***Hoxby C. M.***, NBER Reporter on Line: Winter 2003, Program Report: Economics of Education, 2003.

✓ ***Hoxby C.***, «Economics of Education», NBER Reporter, Winter 2002-2003.

✓ ***Knack S. and Keefer P.***, «Does Social Capital have an Economic Pay-off? A Cross-Country Investigation», Quarterly Journal of Economics, 112, p.p. 1251-1288, 1997.

✓ ***Kruhoffer J.***, «Jobrotation Development & Dissemination in Europe», Agora CEDEFOP, Salonica, March 2000.

✓ ***Lazaro G.***, «The impact of information and communication technologies on the occupational skills and training needs», in Cedefop reference Document, European trends in the development of occupations and qualifications Vol. II, p.p. 103-114, Salonica 1999.

✓ ***Mankiw N. G.***, «The Inexorable and Mysterious Trade Off Between Inflation and Unemployment», Economic Journal, May 2001.

- ✓ **Milgrom P. and Roberts J.**, «Economics, Organization and Management», US, Prentice Hall, 1992.
- ✓ **NATIONAL COMPETITIVENESS COUNCIL**, «What is competitiveness? », 1996.
- ✓ **North D.**, «Institutions, Institutional Change and Economic Performance», Cambridge, Cambridge University Press, 1990.
- ✓ **OECD**, «Centre for Educational Research and Innovation», Education Policy Analysis 2001, Paris, OECD, 2001.
- ✓ **OECD**, «Cities and Regions in the New Learning Economy», 2000.
- ✓ **OECD**, «Education at a Glance», OECD Indicators, σελ. 124 -126, 2001.
- ✓ **OECD**, «Education at a Glance», OECD Indicators, σελ. 134, 2001.
- ✓ **OECD**, «Education at a Glance», OECD Indicators, σελ. 135, 2001.
- ✓ **OECD**, «Education at a Glance», OECD Indicators, σελ. 43, 2001.
- ✓ **O' Mahony M. and B. Van Ark**, «E.U. productivity and competitiveness: an industry perspective», European Commission, 2003.
- ✓ **Scarpetta S., Hemmings, Tressel and Woo**, «The Role of Policy and Institutions for Productivity and Firm Dynamics: Evidence from Microindustry Data», OECD Economics Department, Working Paper 283, 2002.
- ✓ **Swing E. S., Schriewer J. and Orivel, F.**, «Problems and Prospects in European Education», Praeger Publishers, p.p. 1-20, U.S.A. 2000.
- ✓ **UNESCO**, «Εκπαίδευση: Ο θησαυρός που κρύβει μέσα της Έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής για την εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα» (προεδρία Ζ. Ντελόρ), μετ. ΚΕΕ, Εκδόσεις «Gutenberg», Αθήνα 1999.
- ✓ **Werner D.**, «Foreseeable developments in occupations and qualifications against the background of new information and communication techniques», in Cedefop reference Document, European Trends in the development of occupations and qualifications Vol. II, p.p. 115-142, Θεσσαλονίκη 1999.

✓ *Wildavsky A.*, «Choosing Preferences by Constructing Institutions: a Cultural Theory of Preferences», *American Political Science Review*, 81(1), 3, 1987.

✓ *WORLD ECONOMIC FORUM*, «Annual Meeting 2004», Press Information, 21, January 2004.

✓ *WORLD ECONOMIC FORUM*, «Annual Meeting 2005», Press Release, January 2005.

✓ *WORLD ECONOMIC FORUM*, «The Global Competitiveness Report 2004-5», Macmillan, London 2004 και «The Global Competitiveness Report 2004-5», Macmillan, London 2005.

✓ *WORLD ECONOMIC FORUM*, Yearbook, 2004.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΡΑΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

5.1. Η αγορά εργασίας και το ελληνικό Πανεπιστήμιο

5.1.1. Εξελίξεις στον χώρο της παιδείας

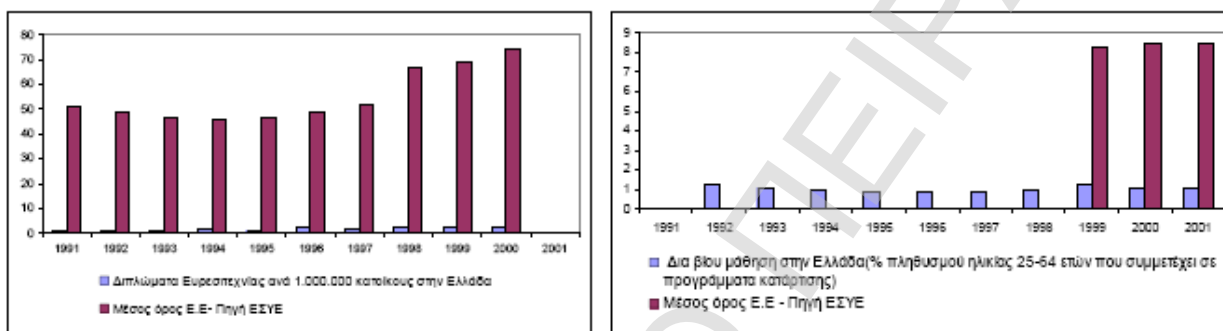
«Ο πρωταρχικός στόχος του εκπαιδευτικού συστήματος πρέπει να είναι η εξασφάλιση στους αποφοίτους εκείνων των γνώσεων και δεξιοτήτων που θα τους επιτρέψουν να απορροφηθούν εποικοδομητικά από την κοινωνία κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής ζωής τους. Σίγουρα μια απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι η απόκτηση εκ μέρους τους, δεξιοτήτων, τις οποίες μπορεί να αξιοποιήσει επικερδώς η αγορά εργασίας ώστε αυτή να έχει το κίνητρο να προσφέρει ικανοποιητικές αμοιβές στους απασχολούμενους εργαζόμενους. Η απόκτηση αξιοποιήσιμων από την αγορά δεξιοτήτων από τον εργαζόμενο εξασφαλίζει πρωτίστως ότι η απασχόληση του εργαζόμενου είναι κερδοφόρα (και άρα επιθυμητή) για τον εργοδότη. Εξίσου σημαντικό όμως είναι και το γεγονός ότι ένας εργαζόμενος που έχει τέτοιες, επιθυμητές, δεξιότητες είναι σε θέση να διαπραγματευτεί με τον εργοδότη του μια απολύτως ικανοποιητική αμοιβή για την εργασία, ακριβώς επειδή οι υπηρεσίες του είναι επιθυμητές»,¹.

«Ο βαθμός στον οποίο το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα επιτυγχάνει να εξασφαλίσει τους στόχους αυτούς, δηλαδή να εξοπλίζει τους μελλοντικούς εργαζόμενους με επιθυμητές από την αγορά εργασίας δεξιότητες, μπορεί να εκτιμηθεί, προσεγγιστικά, από την καταγραφή ορισμένων πραγματικοτήτων. Έτσι, αρχικά, αποτυπώνεται η σημαντική βελτίωση της παραγωγής στις χαμηλότερες βαθμίδες της ελληνικής εκπαίδευσης», (INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ,2004)². Είναι προφανές ότι η ύπαρξη μιας ικανοποιητικής εκπαίδευσης στις χαμηλότερες βαθμίδες αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη κάθε επόμενου στόχου. Αλλά αποτυπώνεται επίσης η αδύναμη επίδοση της ανώτερης εκπαίδευσης καθώς και η αδύναμη σύνδεση του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας.

¹ Πελαγίδης Θεοδωρής, Στρατηγικές Μεταρρύθμισης, «Οι αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και την ταχύρυθμη ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας», Γ' Αναθεωρημένη Έκδοση, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα», σελ. 72-75, Αθήνα Μάρτιος 2004.

² INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «Η Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση», Ετήσια Έκθεση 2004.

Η αδύναμη επίδοση της ανώτερης εκπαίδευσης πιθανότατα συνδέεται με την χαλαρότητα που έχουν οι δεσμοί αγοράς εργασίας και εκπαίδευσης. Στην ύπαρξη μιας τέτοιας χαλαρής σχέσης αγοράς εργασίας και εκπαιδευτικού συστήματος συνηγορεί και η σημαντική υστέρηση στην εισαγωγή της πληροφορικής ακόμα και στις χαμηλότερες βαθμίδες της εκπαίδευσης. Αναλυτικότερα, παρατηρούμε τα ακόλουθα³:

Πηγή : ΕΣΥΕ, Στατιστική της Εκπαίδευσης 2002

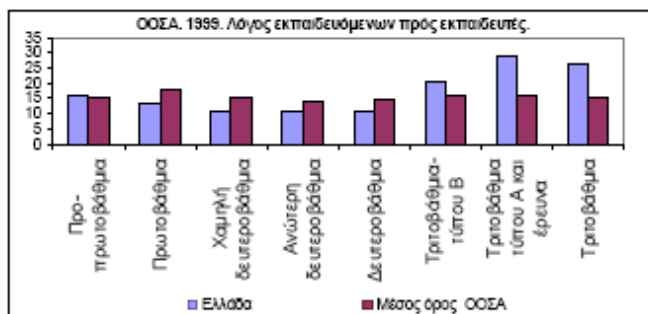
Διάγραμμα 5.1. : Δια βίου Μάθηση στην Ελλάδα για την χρονική περίοδο 1991-2001

α. Τα στατιστικά δεδομένα που αναρτώνται από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία για την εκπαίδευση, σύμφωνα με οδηγίες της EUROSTAT, αποτυπώνουν **πρώτον** την αδυναμία του συστήματος να εξασφαλίσει την παραγωγή γνώσης που βρίσκεται στην εμπροσθοφυλακή της έρευνας. Η παραγωγή καινοτόμας γνώσης δεν αποτελεί μόνον την κορωνίδα ενός συστήματος εκπαίδευσης, αλλά και έναν ικανοποιητικό εκτιμητή για τον βαθμό στον οποίο οι υπάρχουσες δομές της κοινωνίας και της οικονομίας έχουν αναπτύξει έναν ομοιογενή και υγιή ιστό παραγωγής και απορρόφησης της γνώσης. Έτσι και το έτος 2000, η Ελλάδα είχε παραγωγή γνώσης, όπως αυτή μετριέται από την κατάθεση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ανά 1 εκατομμύριο κατοίκους, εξαιρετικά χαμηλότερη από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

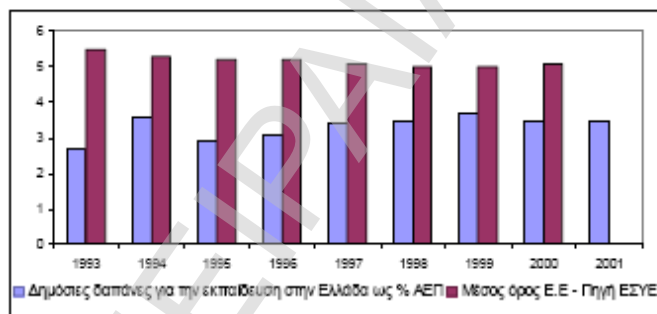
Δεύτερον, στην ανταγωνιστική αγορά εργασίας η οποία αναπτύσσεται στην παγκόσμια κοινωνία και στην οποία η αξιοποίηση της συνεχώς εξελισσόμενης καινοτόμας γνώσης αποτελεί την κύρια πηγή παραγωγής πλούτου η συνεχής ενημέρωση και επανεκπαίδευση του εργατικού δυναμικού αποτελεί, για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας, αναγκαιότητα. Παρατηρούμε ότι και εδώ, σύμφωνα με τις τυποποιημένες μεθόδους μετρήσεις της EUROSTAT,

³ Τα στατιστικά στοιχεία με τα διαγράμματα είναι από τις βάσεις δεδομένων του ΟΟΣΑ και τα Average reading, mathematics και science literacy scores.

τα στοιχεία της ΕΣΥΕ δείχνουν την σημαντική υστέρηση της Ελλάδας σε σχέση με τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο ενώ και πάλι δεν παρατηρείται καμία τάση βελτίωσης το έτος 2001.

(α)

(β)

Πηγή : ΟΟΣΑ, 1999

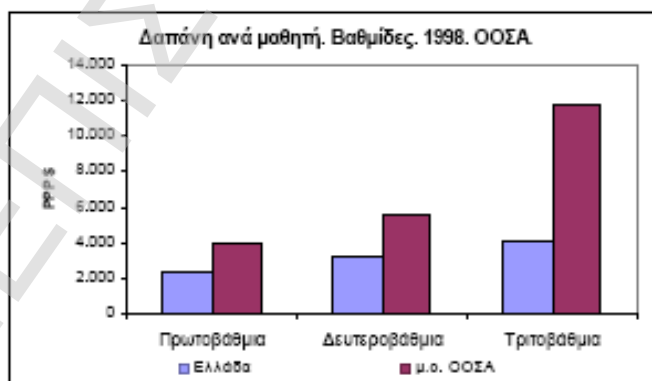
Διάγραμμα 5.2. : (α) Λόγος εκπαιδευόμενων προς εκπαιδευτές και (β) Δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση στην Ελλάδα ως % ΑΕΠ

b. Αντίθετα μια εξαρχής θετική εξέλιξη αποτελεί το γεγονός ότι η Ελλάδα δεν μειώνει τις δημόσιες δαπάνες της για εκπαίδευση ως ποσοστό του ΑΕΠ τα τελευταία χρόνια, σε αντίθεση με τον μέσο όρο των χωρών της Ε.Ε., παρά το γεγονός ότι αυτός υπολείπεται σαν ποσοστό του ΑΕΠ των υπόλοιπων χωρών της Ε.Ε. Αποτελεί επίσης αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η Ελλάδα έχει πραγματοποιήσει μια πολύ σημαντική πρόοδο στον περιορισμό του αναλφαβητισμού τα τελευταία 30 χρόνια. Μάλιστα η βελτίωση των σχετικών δεικτών της Ελλάδας στο διάστημα αυτό είναι από τους κορυφαίους παγκοσμίως σύμφωνα με την πρόσφατη έρευνα του ΟΟΣΑ⁴ για την εκπαίδευση στην παγκόσμια κοινωνία. Έτσι ενώ το 1999 στις ηλικίες 55-64 ετών το 25% είχε ολοκληρώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση (με μέσο όρο για τον ΟΟΣΑ 45%) το αντίστοιχο ποσοστό για τις ηλικίες 25-34 ετών είναι πια 71% με τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ να βρίσκεται στο 72%. Επιπλέον στις ηλικίες 12-14 ετών η Ελλάδα παρέχει 651 ώρες παιδείας σε μαθηματικά και θετικές επιστήμες όταν ο αντίστοιχος μέσος όρος του ΟΟΣΑ για το 1999 είναι 665 ώρες (συνεπώς βρίσκεται στο μέσο όρο). Λίγο χαμηλότερες από τον μέσο όρο είναι οι

⁴ Βλ. OECD, « The Sources of Economic Growth in OECD Countries», 2003. Μελέτες ΟΟΣΑ: a) «Regulation and Investment», by Alberto Alesina, Silvia Ardagna, Giuseppe Nicoletti and Fabio Schiantarelli, OECD Economics Department, Working Paper 352, March 2003. b) «Regulation, Productivity and Growth: OECD Evidence», by Giuseppe Nicoletti and Stefano Scarpetta, January 2003.

συνολικές ώρες που αφιερώνονται ετησίως στην εκπαίδευση στην πρώτη και δεύτερη βαθμίδα. Διαμορφώνεται συνεπώς μια εικόνα κατά την οποία με βάση ποσοτικά κριτήρια η πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση σήμερα δεν υστερεί σημαντικά από τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ, αντίθετα με ότι συνέβαινε πριν από 30 χρόνια.

ε. Από στοιχεία του ΟΟΣΑ προκύπτουν κάποια από τα αίτια για την διττή αυτή εικόνα-αρκετά ικανοποιητική στην βασική και αρκετά απογοητευτική στην υψηλότερη εκπαίδευση και στην παραγωγή γνώσης. Έτσι η Ελλάδα έχει καλή στελέχωση των κατώτερων και μεσαίων βαθμίδων της εκπαίδευσης. Αντίθετα η στελέχωση είναι πολύ χειρότερη από τον μέσο όρο στις υψηλότερες βαθμίδες της εκπαίδευσης. Τέλος, ενώ η δαπάνη ανά μαθητή στις δύο πρώτες βαθμίδες υπολείπεται, σε προσαρμοσμένα για την αγοραστική δύναμη δολάρια, του μέσου όρου του ΟΟΣΑ κατά 40% περίπου, στην τριτοβάθμια εκπαίδευση η υστέρηση αυτή φτάνει το 65%. Η υστέρηση που παρουσιάζει η ανάπτυξη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και η παραγωγή καινοτόμας γνώσης πιθανότατα δεν σχετίζεται απλά με την ανεπαρκή στελέχωση και χρηματοδότηση της εκπαίδευσης στις ανώτερες βαθμίδες της. Αντίθετα η κατάσταση αυτή μάλλον υποδεικνύει ότι δεν έχει αναπτυχθεί ο προαναφερόμενος ομοιογενής ιστός παραγωγής και απορρόφησης της γνώσης. Ένα σημαντικό συστατικό στοιχείο ενός τέτοιου ομοιογενή ιστού αποτελεί η σύνδεση της αγοράς εργασίας με την εκπαίδευση, που εξετάζεται στη συνέχεια στα πλαίσια της απασχόλησης.

Πηγή : ΟΟΣΑ, 1999

Διάγραμμα 5.3. : Δαπάνη ανά μαθητή και βαθμίδα

Η σχέση αυτή αποτελεί τον προφανή συνδετικό κρίκο ανάμεσα στην παραγωγή της γνώσης και την παραγωγική απορρόφηση της από την οικονομία και κοινωνία. Η έλλειψη αυτού του συνδετικού κρίκου αποτυπώνεται όχι μόνο στις αδύναμες επιδόσεις των ανώτερων βαθμίδων της εκπαίδευσης αλλά και στην αδυναμία των χαμηλότερων βαθμίδων να παρακολουθήσουν τις εξελίξεις στην παραγωγή και αξιοποίηση της καινοτομίας. Η αδυναμία αυτή αποτυπώνεται με σαφήνεια στην εξαιρετικά χαμηλή, σε σχέση με τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ και της Ε.Ε., διείσδυση της πληροφορικής ιδίως στις αρχικές βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Η αντιμετώπιση της κατάστασης αυτής σε βάθος χρόνου μπορεί να επιτευχθεί με τον ακόλουθο τρόπο:

▼ *Εισαγωγή της πληροφορικής*

Αρχικά η εισαγωγή της πληροφορικής, κυρίως στις χαμηλότερες βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος, θα επιτρέψει την αξιοποίηση της υποδομής που ήδη υπάρχει και την εφάπαξ έναρξη της παραγωγής αποφοίτων με δεξιότητες που αποδεδειγμένα ζητάει η αγορά εργασίας. Αντίθετα η συντήρηση και επέκταση της υποδομής αυτής θα προέλθει από την διαχρονική αύξηση της ζήτησης για αποφοίτους με τις γνώσεις που θα εξασφαλίζει η υποδομή αυτή. Στην ανάπτυξη της ζήτησης αυτής πρέπει να συμβάλλει η ενίσχυση των δεσμών της αγοράς εργασίας με την εκπαίδευση καθώς η ζήτηση για εργαζόμενους με τέτοιες δεξιότητες θα προέλθει από τον δραστηριοποιούμενο στις απελευθερωμένες αγορές προϊόντων ιδιωτικό τομέα αλλά και από τους κρατικούς οργανισμούς και τα εποπτικά όργανα που αναπτύσσονται.

5.2. Οι Προκλήσεις και οι Ευκαιρίες για την Ελλάδα σήμερα⁵

Στην πορεία για την Κοινωνία της Πληροφορίας, η Ελλάδα αντιμετωπίζει μια σειρά από προκλήσεις. Για να μπορέσει η χώρα να καρπωθεί τα οφέλη των εξελίξεων στην τεχνολογία, πρέπει να αντιμετωπιστούν οι σημερινές αδυναμίες «συνθηκών πλαισίου» (δυσκαμψία στις αγορές εργασίας, κεφαλαίου, προϊόντων και υπηρεσιών) που εμποδίζουν νέες επενδύσεις και την δημιουργία νέων οικονομικών δραστηριοτήτων. Οι δυσλειτουργίες κρατικών υπηρεσιών και μηχανισμών πρέπει να ξεπεραστούν, ενώ χρειάζεται ταχύτερη ανάπτυξη τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών σε ένα περιβάλλον πλήρους απελευθέρωσης. Η Κοινωνία της Πληροφορίας είναι

⁵ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, «Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση 2005-2008», Μάρτιος-Ιούνιος 2005.

πρωταρχικά μία κοινωνία της γνώσης, και η ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου πρέπει να αποτελεί κεντρικό άξονα μιας στρατηγικής παρεμβάσεων. Τα χαμηλά ποσοστά εργατικού δυναμικού με τις κατάλληλες δεξιότητες, η έλλειψη κινήτρων και διαδικασιών για μετεκπαίδευση και συνεχή μάθηση πρέπει να αντιμετωπιστούν. Προτεραιότητα επίσης είναι η προσαρμογή των παιδαγωγικών υποδομών (παιδαγωγική ύλη, προσωπικό, υλικός εξοπλισμός) σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης στα νέα δεδομένα της Κοινωνίας της Πληροφορίας.

Η Ελληνική οικονομία χαρακτηρίζεται από παραδοσιακή δομή και χαμηλό ποσοστό διάχυσης νέων τεχνολογιών στην μεταποίηση και τις υπηρεσίες, καθώς και από ανεπαρκή έρευνα και επενδύσεις στις νέες τεχνολογίες. Ο γεωγραφικός κατακερματισμός και μια περιφερειακή ανάπτυξη βασισμένη συχνά σε βιομηχανικές "μονοκαλλιέργειες" σε ευάλωτους τομείς περιπλέκουν την αναδιάρθρωση και τον εκσυγχρονισμό του βιομηχανικού ιστού. Η ίδια η φύση όμως των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας, με τις δυνατότητες ανάπτυξης σε μικρή κλίμακα, και την έμφαση στην γνώση, την ευρηματικότητα και την προσαρμοστικότητα σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον, προσφέρουν την δυνατότητα για ξεπέραςμα αυτών των αδυναμιών. Χρειάζεται όμως και ένα συγκροτημένο αλλά και ευέλικτο πλέγμα κυβερνητικών πρωτοβουλιών, το οποίο να προσφέρει κίνητρα και να δημιουργεί το κατάλληλο ρυθμιστικό πλαίσιο.

5.3. Επενδύσεις σε Ανθρώπινο Κεφάλαιο

Στόχος είναι να αυξηθεί η δημόσια δαπάνη για την εκπαίδευση στο 5% του ΑΕΠ μέχρι το 2008. Ήδη αναλαμβάνονται σημαντικές πρωτοβουλίες, ώστε το εκπαιδευτικό σύστημα να γίνει πιο ευέλικτο και συνεκτικό, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητάς του, μέσω της αποκέντρωσης, της μείωσης της γραφειοκρατίας και της εφαρμογής της αξιολόγησης σε όλα τα επίπεδα.

Ως κύριες δράσεις⁶ σε αυτόν τον τομέα μπορούμε να αναφέρουμε:

Ü Την ενίσχυση των θεσμοθετημένων περιφερειακών διοικητικών οργάνων της εκπαίδευσης (περιφερειακές διευθύνσεις).

⁶ Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, «Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση 2005-2008», Μάρτιος-Ιούνιος 2005.

Û Την ενεργοποίηση της κείμενης νομοθεσίας για **αξιολόγηση των σχολικών μονάδων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης** (συμπεριλαμβανομένων και των Τεχνικών Επαγγελματικών Εκπαιδευτηρίων). Η αξιολόγηση των συντελεστών του εκπαιδευτικού έργου αποτελεί προϋπόθεση για την ποιοτική αναβάθμιση της εκπαίδευσης και η έλλειψη συστηματικής και ουσιαστικής αξιολόγησης του εκπαιδευτικού συστήματος για μεγάλο χρονικό διάστημα δεν έχει αναδείξει τις εγγενείς αδυναμίες του συστήματος που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν άμεσα.

Û Ως προς την **ανώτατη εκπαίδευση**, η Ελλάδα θεσμοθέτησε με το Νόμο 3374/2005 σύστημα διασφάλισης ποιότητας με στόχο την τακτική αξιολόγηση του συνόλου του έργου (διδακτικού, ερευνητικού, διοικητικού) των ιδρυμάτων της ανώτατης εκπαίδευσης, ώστε να είναι δυνατές οι διορθωτικές παρεμβάσεις που απαιτούνται και η ενημέρωση των ενδιαφερομένων φορέων (υποψήφιοι φοιτητές, επιχειρήσεις και κοινωνικοί φορείς) σχετικά με την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα του έργου των Ιδρυμάτων.

Û Τέλος, στον ειδικότερο χώρο της **ναυτικής επαγγελματικής εκπαίδευσης** σημειώνονται οι προσπάθειες του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας για τη συνέχιση και ενίσχυση των δράσεων Αρχικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης νέων και Συνεχιζόμενης Κατάρτισης ανέργων ναυτικών (εκσυγχρονισμός τεχνικού – εκπαιδευτικού εξοπλισμού, επιμόρφωση εκπαιδευτών, εισαγωγή σύγχρονης τεχνολογίας και μεθόδων διδασκαλίας).

5.3.1. Εκπαίδευση και Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών⁷ (ΤΠΕ)

Με στόχο την ανάπτυξη της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων στη χρήση των νέων τεχνολογιών προωθείται η **επιμόρφωση των εκπαιδευτικών** της πρωτοβάθμιας, της δευτεροβάθμιας και της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, σε όλες τις μορφές της (ταχύρρυθμη, εισαγωγική, ενδοσχολική, εξ αποστάσεως, μέσης και μακράς διάρκειας), η οποία θα είναι είτε υποχρεωτική, είτε προαιρετική (εντός ή εκτός σχολικού ωραρίου).

Παράλληλα, δημιουργούνται οι κατάλληλες υποδομές σε επίπεδο μηχανημάτων και λογισμικού ώστε να μπορούν οι εκπαιδευτικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας

⁷ Για περισσότερες πληροφορίες για τη συγκεκριμένη ενότητα, βλ. **Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών**, «Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση 2005-2008», Μάρτιος-Ιούνιος 2005.

εκπαίδευσης να ανταποκριθούν στις ανάγκες και τις προκλήσεις της Κοινωνίας της Πληροφορίας και της Γνώσης. Πιο συγκεκριμένα, κατά την περίοδο 2001-2006 έγινε προμήθεια του αναγκαίου εξοπλισμού σε επίπεδο μηχανημάτων και λογισμικού με σκοπό να δημιουργηθούν εργαστήρια Η/Υ (Αίθουσα 40-60 τ.μ. με έως και έντεκα θέσεις εργασίας, με εξυπηρετητή, εκτυπωτή, πρόσβαση στο διαδίκτυο και σύστημα αδιάλειπτης παροχής ισχύος) και Γωνίες Η/Υ (μια θέση εργασίας σε μια τάξη με εκτυπωτή και πρόσβαση στο διαδίκτυο). Με ορίζοντα το 2008 προωθείται και η ενσωμάτωση των εκπαιδευτικών λογισμικών στη διδακτέα ύλη.

5.3.2. Απασχόληση – Κατάρτιση - Εκπαίδευση⁸

Η εύρυθμη λειτουργία της αγοράς εργασίας αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη δημιουργία ενός σταθερού οικονομικού περιβάλλοντος και συμβάλλει στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας μιας οικονομίας. Οι ρυθμίσεις των εργασιακών σχέσεων επηρεάζουν όχι μόνο την παραγωγικότητα και τις επενδύσεις, αλλά και τη συνολική αναπτυξιακή δυναμική της οικονομίας. Επίσης, η εκπαίδευση και η κατάρτιση διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην αποτελεσματική λειτουργία της αγοράς εργασίας.

Το ανθρώπινο κεφάλαιο αποτελεί βασικό συντελεστή της παραγωγικής διαδικασίας και προϋπόθεση της αύξησης της παραγωγικότητας. Προς αυτή την κατεύθυνση, ενισχύοντας το συνολικό μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα της Κυβέρνησης, το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας σχεδιάζει την αναδιάρθρωση των Δημοσίων Υπηρεσιών Απασχόλησης (Δ.Υ.Α.) με στόχο τη δημιουργία ευέλικτων δομών για τη σύζευξη της προσφοράς με τη ζήτηση στην αγορά εργασίας, την παρεχόμενη κατάρτιση και την μελέτη και έρευνα των εργασιακών και ασφαλιστικών θεμάτων, σε συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους και ως αποτέλεσμα ενός ευρύτερου κοινωνικού διαλόγου.

5.4. Προτεραιότητες Πολιτικής

Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και η ταυτόχρονη ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής αποτελούν διττό στόχο που διατρέχει το σύνολο των πολιτικών της

⁸ Για περισσότερες πληροφορίες για τη συγκεκριμένη ενότητα, βλ. **Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών**, «Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση 2005-2008», Μάρτιος-Ιούνιος 2005.

Ελληνικής Κυβέρνησης. Η αποτελεσματική λειτουργία της αγοράς εργασίας – τόσο για τα άτομα, όσο και για τις επιχειρήσεις – αποτελεί συνέπεια, αλλά και προϋπόθεση για την επιτυχία των στόχων της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Επίκεντρο της στρατηγικής του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας είναι η κινητοποίηση του συνόλου του οικονομικού και ανθρώπινου δυναμικού της χώρας με την ενθάρρυνση της ανταγωνιστικότητας, της ποιότητας και της καινοτομίας, καθώς και με την εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας ώστε να καταστεί δυνατή η δημιουργία περισσότερων και ποιοτικότερων θέσεων απασχόλησης- προσβάσιμες σε όλους - καθώς και η ανάπτυξη όλων των περιοχών της χώρας. Ειδικότερα, το Υπουργείο Απασχόλησης σε συνεργασία με άλλα Υπουργεία, τους Κοινωνικούς Εταίρους, την Τοπική Αυτοδιοίκηση και άλλους αρμόδιους φορείς επικεντρώνει τη δράση του στους ακόλουθους τομείς:

✓ Δημιουργία συνθηκών πλήρους απασχόλησης: διατήρηση των υπαρχόντων θέσεων απασχόλησης και δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης ώστε να αυξηθεί το ποσοστό απασχόλησης και να μειωθεί το ποσοστό ανεργίας.

✓ Βελτίωση της ποιότητας της εργασίας και της παραγωγικότητας: βελτίωση των εγγενών χαρακτηριστικών της ίδιας της εργασίας (ικανοποίηση από την εργασία, ωράριο, περιεχόμενο, αντιστοιχία χαρακτηριστικών της εργασίας και δεξιοτήτων του εργαζομένου, ευκαιρίες για κατάρτιση και δια βίου μάθηση), καθώς και βελτίωση των ευρύτερων χαρακτηριστικών της αγοράς εργασίας (ισότητα των φύλων, υγιεινή και ασφάλεια, πρόσβαση στην εργασία, κοινωνικός διάλογος, καταπολέμηση των διακρίσεων κ.λπ.). Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η ενίσχυση της ποιότητας της εργασίας έχει θετικό αντίκτυπο και στην αύξηση της απασχόλησης, και στην αύξηση της παραγωγικότητας και την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

✓ Ενίσχυση της προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων και του εργατικού δυναμικού στις μεταβαλλόμενες συνθήκες του διεθνούς ανταγωνισμού και των τεχνολογικών και παραγωγικών εξελίξεων: ενίσχυση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας με παράλληλη προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων ώστε να επιτευχθεί αύξηση της αποδοτικότητας των επιχειρήσεων και βέλτιστη αξιοποίηση του εργατικού δυναμικού, βελτίωση των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού ώστε να αντιστοιχούν στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς, βελτίωση των διαδικασιών σύζευξης προσφοράς και ζήτησης εργασίας,

βελτίωση του ρυθμιστικού πλαισίου ώστε η παροχή ποικιλίας συμβάσεων (πλήρους, μερικής, εποχιακής απασχόλησης, κλπ.) να ενισχύσει τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας όλων των κοινωνικών ομάδων και να δημιουργηθούν κίνητρα μετατροπής της αδήλωτης σε «κανονική» απασχόληση.

✓ Ενίσχυση της απασχόλησης των γυναικών και προώθηση της ισότιμης πρόσβασης σε αυτήν, λήψη ειδικών μέτρων για την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας, με παράλληλη προώθηση πλαισίου ουσιαστικής ισότητας (μείωση χάσματος στις αμοιβές, άρση των εμποδίων στην επαγγελματική εξέλιξη, διασφάλιση όρων ποιότητας και ασφάλειας στην εργασία) και μέτρων συμφιλίωσης επαγγελματικών και οικογενειακών υποχρεώσεων, τα οποία θα παροτρύνουν τις γυναίκες να ενταχθούν και να παραμείνουν στην αγορά εργασίας, συμβάλλοντας στη βελτίωση του συνολικού ποσοστού απασχόλησης της χώρας.

✓ Μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού και βελτίωση της κοινωνικής συνοχής, ώστε αφενός να αξιοποιούνται κατά το βέλτιστο τρόπο οι ικανότητες και δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού και αφετέρου να παρέχεται η δυνατότητα πρόσβασης, εξέλιξης και προόδου στην αγορά εργασίας σε όλες τις ομάδες του πληθυσμού· βελτίωση των συνθηκών πρόσβασης και εξέλιξης στην αγορά εργασίας κοινωνικών ομάδων που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα, προστασία όσων κινδυνεύουν από φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό, βελτίωση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης ώστε να επιτελεί το στόχο του με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων του Υπουργείου Απασχόλησης δίνεται σημασία στη λήψη των κατάλληλων θεσμικών μέτρων και μέτρων βελτίωσης της λειτουργίας των οργανισμών, αλλά και στη διακυβέρνηση του όλου εγχειρήματος συμπεριλαμβανομένου του σχεδιασμού, της υλοποίησης και της αξιολόγησης των μέτρων που λαμβάνονται. Ο τρόπος αυτός διακυβέρνησης στοχεύει στην αποτελεσματικότερη επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί, αλλά και στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας, στην κατανομή και τη διαχείριση των διοικητικών και χρηματικών πηγών.

5.5. Κύριες Τάσεις, Μέτρα και Πολιτικές⁹

Δεδομένων των ειδικών χαρακτηριστικών της ελληνικής αγοράς εργασίας και των συμφωνηθέντων αρχών για τη διαδικασία της Στρατηγικής της Λισσαβόνας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Ελληνική Κυβέρνηση λαμβάνει σειρά μέτρων που στοχεύουν στην κατά το δυνατόν ταχύτερη πορεία σύγκλισης των δεικτών απασχόλησης με το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η εφαρμογή των πολιτικών απασχόλησης στοχεύουν στην αύξηση του ποσοστού απασχόλησης, στη βελτίωση της ποιότητας και της παραγωγικότητας εργασίας και στην ενίσχυση της κοινωνικής και περιφερειακής συνοχής. Λαμβάνοντας υπόψη τις συστάσεις της Ε.Ε. του 2004, για την «**αύξηση της προσαρμοστικότητας των εργαζομένων και των επιχειρήσεων** και ιδιαίτερα όσον αφορά την πλήρη εφαρμογή του πακέτου μεταρρυθμίσεων για την αγορά εργασίας», έχουν γίνει σημαντικά βήματα.

Συγκεκριμένα, η δημιουργία ικανοποιητικού αριθμού θέσεων απασχόλησης και μάλιστα η ενίσχυση της ποιότητας της εργασίας αποτελεί υψηλή προτεραιότητα για την Ελληνική Κυβέρνηση. Τα επενδυτικά και φορολογικά μέτρα που λαμβάνονται, σε συνδυασμό με το νέο νόμο που ρυθμίζει θέματα εργασιακά, αποσκοπούν στη δημιουργία κινήτρων επένδυσης που θα δημιουργήσει θέσεις απασχόλησης στο σύνολο της χώρας και ειδικά στην περιφέρεια. Τα διαρθρωτικά μέτρα που λαμβάνονται, τόσο στην οικονομία, όσο και στην αγορά εργασίας, έχουν τον ίδιο στόχο. Στα διαρθρωτικά μέτρα που λαμβάνονται στην αγορά εργασίας, ειδική βαρύτητα έχει δοθεί στην **προώθηση της μερικής απασχόλησης** και άλλων ευέλικτων μορφών απασχόλησης. Αναμένεται ότι η **ενίσχυση της ευελιξίας** – η οποία προωθείται με **παράλληλη διατήρηση της ασφάλειας της απασχόλησης** – θα οδηγήσει στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και στην ενεργοποίηση μέρους του πληθυσμού το οποίο επιθυμεί να εργαστεί με τέτοιες συμβάσεις.

Προς αυτή την κατεύθυνση ενισχύονται περαιτέρω η θεσμική κατοχύρωση της πλήρους, αλλά και της μερικής απασχόλησης στο Δημόσιο τομέα, γυναικών, όπως και ατόμων ευπαθών ομάδων (πολύτεκνοι, ΑΜΕΑ, κλπ.) (Ν.3250/2004). Ενισχύεται η λειτουργία των Ιδιωτικών Γραφείων Εργασίας (ΙΓΣΕ) και των Εταιριών Προσωρινής Απασχόλησης (Ε.Π.Α.), όπου διασφαλίζονται πλέον πλήρως τα εργασιακά και ασφαλιστικά δικαιώματα των εργαζομένων.

⁹ Για περισσότερες πληροφορίες για τη συγκεκριμένη ενότητα, βλ. **Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών**, «Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση 2005-2008», Μάρτιος-Ιούνιος 2005.

Περαιτέρω, ο νέος Ν.3385/2005 για την προώθηση της απασχόλησης και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, αναμένεται να συμβάλει σημαντικά στην προσπάθεια που καταβάλλεται από την Κυβέρνηση για την αύξηση της απασχόλησης.

Όπως αναλύεται διεξοδικά στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση (ΕΣΔΑ) του 2004, η **εμβάθυνση του εκσυγχρονισμού των Δημοσίων Υπηρεσιών Απασχόλησης (Δ.Υ.Α.)** έχει ήδη δώσει αποτελέσματα στην ενεργοποίηση των ανέργων αξιοποιώντας τη μέθοδο της εξατομικευμένης παρέμβασης και τα ειδικά προγράμματα στα οποία εντάσσονται για τη βελτίωση των προσόντων και δεξιοτήτων τους, με αποτέλεσμα τη μείωση του ποσοστού των εγγεγραμμένων ανέργων στα μητρώα του Οργανισμού κατά 14,2% από τον Ιανουάριο του 2004 και στην αύξηση των ωφελουμένων από ενεργητικά μέτρα στο 50% των αναζητούντων εργασία μέσω του ΟΑΕΔ, έως το τέλος του έτους. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι τα προγράμματα ενίσχυσης της απασχολησιμότητας των ανέργων έχουν εξειδικευτεί περαιτέρω, με βάση κλαδικές ανάγκες της αγοράς (π.χ. προγράμματα περιβάλλοντος, τουρισμού), αλλά και των ειδικών χαρακτηριστικών των ανέργων (φύλο, ηλικία, κλπ), με ιδιαίτερη έμφαση στις γυναίκες και τους νέους. Η συνεχής προσπάθεια των Δ.Υ.Α. να αναβαθμίσουν ποιοτικά και ποσοτικά τις παρεχόμενες υπηρεσίες, ανταποκρίνεται στην αντίστοιχη σύσταση της Ε.Ε. για «ανάληψη εντονότερης δράσης για την αύξηση του επιπέδου και της αποτελεσματικότητας των ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας».

Λαμβάνοντας υπόψη τις συστάσεις για **«προσέλκυση περισσότερων ατόμων στην αγορά εργασίας»**, το Υπουργείο Απασχόλησης μεριμνά ιδιαίτερα για τη μείωση της ανεργίας και την αύξηση της απασχόλησης δύο κοινωνικών ομάδων που πλήττονται ιδιαίτερα από την ανεργία στην Ελλάδα και συγκεκριμένα οι νέοι και οι γυναίκες. Τόσο οι νέοι όσο και οι γυναίκες αναμένεται να ωφεληθούν από την προώθηση ευέλικτων εργασιακών σχέσεων. Ειδικά **για τις γυναίκες**, σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας, ενισχύεται η υπάρχουσα δομή υποστηρικτικών δομών που διευκολύνουν τη συμφιλίωση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής. Προωθούνται μέτρα διεύρυνσης των υποδομών φροντίδας και των υπηρεσιών με την υιοθέτηση κινήτρων για την δημιουργία και ανάπτυξη υπηρεσιών παιδικής φροντίδας από τον ιδιωτικό τομέα (π.χ. μέσω της δημιουργίας σχετικών δομών τουλάχιστον σε μεγάλες επιχειρήσεις).

Το **θεσμικό πλαίσιο γονικών αδειών** έχει επίσης προσαρμοστεί για τον ίδιο σκοπό. Ειδικότερα, μέσω της λειτουργίας των **δομών Κοινωνικής Φροντίδας** (Βρεφονηπιακοί Σταθμοί, Παιδικοί Σταθμοί, Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών, Μονάδες Κοινωνικής Μέριμνας, κ.λπ.), προωθείται η πρόσβαση και η συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας, λαμβανομένων υπόψη των ιδιομορφιών και της δομής της ελληνικής οικογένειας. Αυτό γίνεται χάρη στην απεμπλοκή τους από τις αυξημένες κοινωνικές υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν (ανατροφή παιδιών, φροντίδα ηλικιωμένων προσώπων), αλλά και μέσω της συνειδητοποίησης ότι μπορούν να αποκτήσουν απασχόληση και να ενταχθούν στην αγορά εργασίας είτε ως μισθωτές είτε ως αυτοαπασχολούμενες. Σήμερα λειτουργούν 1.097 δομές, που απασχολούν 4.150 άτομα προσωπικό και έχουν δυναμικότητα άνω των 48.000 ατόμων. Ο αριθμός των αποδεσμευμένων γυναικών υπολογίζεται, βάσει στατιστικού υπολογισμού, σε 39.500 άτομα.

Μια βασική καινοτόμος δράση που επηρεάζει την απασχόληση των γυναικών προωθείται και στο χώρο της παιδείας. Η δράση αυτή αφορά τον **σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε «ολοήμερα σχολεία»** τόσο στην προσχολική αγωγή, όσο και στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Αποσκοπεί στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής, στα πλαίσια μιας πολύ πιο διευρυνόμενης στόχευσης, καθώς επιδιώκεται ο εμπλουτισμός της προσχολικής και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης με νέες δράσεις που θα βελτιώσουν τις επιδόσεις των μαθητών και θα αυξήσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες τους. Η δράση αυτή έχει διττό αποτέλεσμα γιατί αφενός λειτουργεί προληπτικά για την αποφυγή σχολικής αποτυχίας και διαρροής και αφετέρου διευκολύνει τους γονείς (ιδιαίτερος δε τις μητέρες) ώστε να μπορούν να εργαστούν ή να βελτιώσουν τα επαγγελματικά τους προσόντα.

Το εκπαιδευτικό μοντέλο που εφαρμόζεται στο Ολοήμερο Σχολείο στηρίζεται σε μια ολοκληρωμένη παρέμβαση που χρησιμοποιεί εξατομικευμένες διδακτικές μεθόδους αξιοποιώντας τις νέες τεχνολογίες και προεκτείνει την πρωινή διδασκαλία μέχρι τις πρώτες απογευματινές ώρες, ώστε να καλύπτει τόσο τις μαθησιακές ανάγκες των μαθητών, αλλά και τις εργασιακές-κοινωνικές ανάγκες των γονέων. Εκτιμάται ότι μέχρι το 2008 θα λειτουργήσουν 4.500 ολοήμερα σχολεία και 2.000 ολοήμερα νηπιαγωγεία. Επίσης, εφαρμόζονται **ειδικά προγράμματα για τις άνεργες γυναίκες και τους άνεργους νέους** που στοχεύουν στην αποτελεσματικότερη ένταξή τους στην αγορά εργασίας.

Η συνεχής βελτίωση της λειτουργίας των Δημοσίων Υπηρεσιών Απασχόλησης είναι σημαντική για το σκοπό αυτό. Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη τη σύσταση «για την **ενεργό γήρανση**» εφαρμόζονται από τον Ο.Α.Ε.Δ. ειδικά προγράμματα απασχόλησης για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, με στόχο την απασχόλησή τους, αλλά και τη διασφάλιση των αναγκαίων ενσήμων που θα τους οδηγήσει τα επόμενα χρόνια στη συνταξιοδότηση. Συγκεκριμένα, επιχορηγούνται όλες οι ιδιωτικές επιχειρήσεις, καθώς και οι επιχειρήσεις του ευρύτερου δημόσιου τομέα που προσλαμβάνουν ανέργους, που τους υπολείπονται μέχρι 1.500 ένσημα και ένα μήνα μέχρι πέντε χρόνια για τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας για τη συνταξιοδότηση. Περαιτέρω, στη διάρκεια της νέας προγραμματικής περιόδου 2007 – 2013 θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην κατάρτιση ανέργων, αλλά και εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας με στόχο την αναβάθμιση των δεξιοτήτων και των επαγγελματικών τους προσόντων.

Η **καταπολέμηση του αποκλεισμού, τόσο στην αγορά εργασίας, όσο και στην κοινωνία ευρύτερα**, αποτελεί πρωταρχικό μέλημα της Κυβέρνησης. Στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη 2005-2006 παρουσιάζονται αναλυτικά τα μέτρα που λαμβάνονται για τον περιορισμό του κοινωνικού αποκλεισμού. Δεδομένου ότι ο αποκλεισμός από την αγορά εργασίας οδηγεί συχνά σε φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό, τα μέτρα που λαμβάνονται για την εξάλειψη τυχόν διακρίσεων εισόδου και προόδου στην αγορά εργασίας έχουν ιδιαίτερη σημασία. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται ειδικά μέτρα για τους μετανάστες, τα άτομα με αναπηρίες, τους αθίγγανους και τα άτομα με περιορισμένες δεξιότητες.

Με στόχο τη **βελτίωση της διαδικασίας σύζευξης μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας** και τη μείωση της ανεργίας τριβής, αλλά και της διαρθρωτικής ανεργίας έχει δοθεί έμφαση σε τρεις τομείς: **πρώτον**, στη βελτίωση των διαδικασιών σύζευξης προσφοράς και ζήτησης εργασίας στις Δημόσιες Υπηρεσίες Απασχόλησης, **δεύτερον**, στη συνεχή αποτύπωση των αναγκών ειδικοτήτων και δεξιοτήτων από το **Παρατηρητήριο Απασχόλησης** του Ο.Α.Ε.Δ. και **τρίτον**, στον εκσυγχρονισμό των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, ώστε οι ανάγκες της αγοράς να αποτυπώνονται στα προγράμματά τους. Την παραπάνω διαδικασία συστηματοποιεί ο **νέος Νόμος για τη Δια Βίου Μάθηση** (Νόμος 3369/2005). Η **ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου των ευέλικτων μορφών απασχόλησης** και ο νέος νόμος για τη **διευθέτηση του χρόνου εργασίας** (Νόμος 3385/2005) αναμένεται ότι θα επιφέρουν ευνοϊκές αλλαγές στην αγορά εργασίας για τις επιχειρήσεις, αλλά και για το εργατικό δυναμικό.

Η προώθηση της ευελιξίας με παράλληλη διατήρηση της ασφάλειας της απασχόλησης δίνει την απαραίτητη ευελιξία στις επιχειρήσεις, ώστε να καταστούν περισσότερο ανταγωνιστικές και αποδοτικές στο έργο τους διατηρώντας τις θέσεις απασχόλησης και δημιουργώντας τις συνθήκες δημιουργίας περισσότερων θέσεων απασχόλησης. Παράλληλα, η **ύπαρξη ποικιλίας εργασιακών συμβάσεων (πλήρους, μερικής και εποχιακής απασχόλησης)** δίνει τη δυνατότητα επιλογής των κατάλληλων κάθε φορά εργασιακών σχέσεων, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά και τις προτιμήσεις του εργατικού δυναμικού. Περαιτέρω, με στόχο την **ενίσχυση της γεωγραφικής κινητικότητας** η Κ.Υ.Α. 50233/3.5.2004, προβλέπει την ενίσχυση των ανέργων που μετακινήθηκαν από τον τόπο διαμονής τους για να εργαστούν, με αυξημένη επιδότηση ενοικίου. Σημαντική είναι και η συμβολή των προγραμμάτων διευκόλυνσης της γεωγραφικής κινητικότητας εργατικού δυναμικού που υλοποιούνται από τον Ο.Α.Ε.Δ., δεδομένου ότι επιδοτείται το εργατικό δυναμικό που μετακινείται για απασχόληση περιορισμένης διάρκειας με σκοπό την ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα. Όσον αφορά στην **επαγγελματική κινητικότητα**, με ειδική διάταξη, από 1/1/2005, ευνοούνται οι απασχολούμενοι στις νέες μορφές απασχόλησης.

Σημαντική παράμετρος για την προαγωγή της κινητικότητας στην εργασία αναδεικνύεται και η εξομοίωση των ημερών εργασίας που διανύθηκαν σε μερική απασχόληση με εκείνες που διανύθηκαν σε πλήρη για τη θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος. Οι μισθωτοί που συνδέονται με τον εργοδότη τους με σύμβαση μειωμένου ωραρίου, κατά το Ν. 1892/90 ασφαρίζονται στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, όπως και οι εργαζόμενοι με πλήρες ωράριο, ανεξάρτητα από τη διάρκεια της ημερήσιας εργασίας. Αρκεί το συμβατικό ωράριό τους να είναι τουλάχιστον το μισό του νόμιμου, αναγνωρίζοντας στην ασφάλιση του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ όλες τις ημέρες εργασίας που πραγματοποιούν σε κάθε μισθολογική περίοδο, ενώ από την έναρξη ισχύος του νόμου έχει καθιερωθεί γι' αυτούς ειδική (1η) ασφαλιστική κλάση (αντίστοιχα αντιμετωπίζεται και η εκ περιτροπής εργασία). Επιπλέον, με το **θεσμό της διαδοχικής ασφάλισης** το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης εξυπηρετεί τις απαιτήσεις κινητικότητας των εργαζομένων από κλάδο σε κλάδο και από πλήρη σε μερική απασχόληση και αμφίδρομα, αποφεύγοντας τη δημιουργία αντικινήτρων στο πλαίσιο της χορήγησης σύνταξης.

Οι **εξελίξεις στους μισθούς** και τα λοιπά κόστη που συνδέονται με την εργασία ρυθμίζονται από τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας, οι οποίες καταρτίζονται με τη συμβολή των

κοινωνικών εταίρων. Παράλληλα, ενεργοποιήθηκαν τα μέτρα του Νόμου 3227/2004 για την αντιμετώπιση της ανεργίας με τα οποία οι επιδοτούμενοι άνεργοι μπορούν να προσλαμβάνονται σε θέσεις πλήρους ή μερικής απασχόλησης για όσο διάστημα διαρκεί η επιδότηση της ανεργίας και να αμείβονται σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν για τους λοιπούς εργαζόμενους στον ίδιο εργοδότη (Υ.Α. 30874-23.6.2004). Λαμβάνοντας υπόψη τη σύσταση της Ε.Ε. για την προώθηση της Δια Βίου Μάθησης, το Υπουργείο Απασχόλησης και το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων προώθησαν το **νέο νόμο για τη Δια Βίου Μάθηση** (Νόμος 3369/2005). Ο νόμος αυτός αποτελεί την πρώτη συνολική στρατηγική για τη δια βίου μάθηση σε εθνικό επίπεδο, σε αντίθεση με τις συχνά αποσπασματικές και χωρίς σύνδεση μεταξύ τους δράσεις του παρελθόντος. Αξιοποιώντας την εθνική και διεθνή εμπειρία στον χώρο της δια βίου μάθησης ενθαρρύνει την απόκτηση γνώσεων, τον προσανατολισμό της εκπαιδευτικής δραστηριότητας και προς την αγορά εργασίας και τον επιχειρηματικό χώρο, την καταπολέμηση του αποκλεισμού, τη διδασκαλία ξένων γλωσσών και γενικότερα την ισότιμη αντιμετώπιση της επένδυσης κεφαλαίου και της επένδυσης σε εκπαίδευση και κατάρτιση. Στο πλαίσιο αυτής της παρέμβασης ενεργοποιείται σταδιακά το Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση (ΕΣΣΕΕΚΑ), οριοθετείται η αρμοδιότητα των εμπλεκόμενων φορέων και θεσμοθετείται η Επιτροπή δια βίου Μάθησης, που θα συντονίζει την πολιτική και τις δράσεις σε εθνικό επίπεδο και θα αποτελεί το σημείο επαφής της δια βίου εκπαίδευσης με το ΕΣΣΕΕΚΑ.

Ειδικότερα, σημαντική προσπάθεια θα καταβληθεί για την **καταπολέμηση του αναλφαβητισμού των ενηλίκων**, για άτομα που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο πρόωρα, μέσω κυρίως των **Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας** και των **Κέντρων Εκπαίδευσης Ενηλίκων** που θα επεκταθούν σε όλη τη χώρα (ο σχεδιασμός το 2006 ήταν να υπάρχει ένα Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας και ένα Κέντρο Εκπαίδευσης Ενηλίκων σε κάθε νομό). Ως προς την **ανώτατη εκπαίδευση**, θα συνεχισθεί η προσπάθεια για την περαιτέρω ανάπτυξη του θεσμού της δια βίου μάθησης μέσω του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, των διατμηματικών προγραμμάτων συμπληρωματικής εκπαίδευσης, των Ινστιτούτων δια βίου Εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης από απόσταση (με τη χρήση νέων τεχνολογιών).

5.6. Μια Συνολική Κυβερνητική Στρατηγική για την Κοινωνία της Πληροφορίας¹⁰

Στην σημερινή συγκυρία, είναι απαραίτητη μία συνολική κυβερνητική στρατηγική για την Κοινωνία της Πληροφορίας, με συγκεκριμένους στόχους και διαδικασίες εφαρμογής.

Μια τέτοια στρατηγική στηρίζεται πάνω σε μερικές βασικές αρχές:

Ίσες ευκαιρίες: η Κοινωνία της Πληροφορίας πρέπει να δίνει πρόσβαση στις ευκαιρίες, την γνώση και τις αγορές που παρέχουν οι νέες τεχνολογίες σε όλους τους πολίτες

Δημοκρατία και ατομικές ελευθερίες: η Κοινωνία της Πληροφορίας πρέπει να ενισχύει την δημοκρατία (ανοιχτή κυβέρνηση) και να διαφυλάσσει τα δικαιώματα των πολιτών

Επιχειρηματικότητα: η Κοινωνία της Πληροφορίας θα αναπτυχθεί με βάση τους μηχανισμούς της αγοράς, και η νομοθεσία και το θεσμικό πλαίσιο πρέπει να ενθαρρύνουν τις νέες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες και την καινοτομία.

Με βάση αυτές τις αρχές, η κυβερνητική πολιτική για την Κοινωνία της Πληροφορίας εκφράζεται από μια σειρά από γενικούς στόχους:

§ Βελτίωση των υπηρεσιών στον πολίτη (εκσυγχρονισμός της λειτουργίας του κράτους μέσω των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας, μεγαλύτερη διαφάνεια, κλπ)

§ Καλύτερη ποιότητα ζωής (εφαρμογές τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας στην υγεία, το περιβάλλον, μεταφορές, επικοινωνίες)

§ Εύρωστη οικονομική ανάπτυξη (δημιουργία νέων επιχειρήσεων, ανάδυση νέων κλάδων, αύξηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας)

§ Αύξηση της απασχόλησης (βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, καλύτερη σχέση προσφοράς και ζήτησης δεξιοτήτων)

§ Εμβάθυνση της δημοκρατίας, συμμετοχή και πληροφόρηση των πολιτών

¹⁰ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την ενότητα αυτή βλ. **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο**, «Η Ευρώπη και η Παγκόσμια Κοινωνία των Πληροφοριών», Βρυξέλλες Δεκέμβριος 1993. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που συνήλθε στις Βρυξέλλες το Δεκέμβριο του 1993 ζήτησε για τη σύνοδό του στις 24-25 Ιουνίου στην Κέρκυρα τη σύνταξη έκθεσης σχετικά με τα ειδικά μέτρα που πρέπει να ληφθούν υπόψη από την Επιτροπή και τα μέλη για τις υποδομές στο χώρο των πληροφοριών. Επίσης, βλ. **Ελληνικό Κέντρο Ηλεκτρονικού Εμπορίου**, «Εκτίμηση του Ηλεκτρονικού Επιχειρείν των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων στην Ελλάδα και Προτάσεις για Σχεδιασμό Στρατηγικής», Φάση Β: Στρατηγικός Σχεδιασμός Δράσεων από την Πολιτεία, Αθήνα 16 Μαρτίου 2004.

§ Ισχυρή Ελλάδα (καλύτερη ασφάλεια, άμυνα, προστασία της γλώσσας και του πολιτισμού)

Για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι, χρειάζεται η συνεργασία και ενεργός συμμετοχή του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, ο καθένας με διακριτούς αλλά συμπληρωματικούς ρόλους, σε μία κοινωνία των πολιτών η οποία συμμετέχει και διαμορφώνει το χαρακτήρα της Κοινωνίας της Πληροφορίας μέσω συλλογικών οργάνων και διαλόγου. Ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα είναι κεντρικός: οι νέες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας αλλά και οι εφαρμογές τους με νέα προϊόντα και υπηρεσίες, όπως και αυξανόμενο μέρος των βασικών υποδομών επικοινωνίας, αναπτύσσονται από ήδη υπάρχουσες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες αλλά και από επιχειρήσεις που δεν έχουν ακόμα δημιουργηθεί. Στην πορεία για την Κοινωνία της Πληροφορίας, ο ρόλος της πολιτείας είναι να δίνει τις βασικές κατευθύνσεις, και να προωθεί τις προσαρμογές για την ΚτΠ, αξιοποιώντας το ρόλο του μεγαλύτερου χρήστη νέων τεχνολογιών. Εξασκεί τον ρυθμιστικό της ρόλο, δημιουργώντας ένα ευέλικτο και εξελισσόμενο ρυθμιστικό και κανονιστικό πλαίσιο, και διαφυλάσσοντας συνθήκες υγιούς ανταγωνισμού.

Προσφέρει υπηρεσίες στον πολίτη (με την προώθηση εφαρμογών πληροφορικής στις δημόσιες υπηρεσίες, την παιδεία, την υγεία, το περιβάλλον, τις μεταφορές, τον πολιτισμό), και εγγυάται την ασφάλεια, την λειτουργία της δημοκρατίας και τις συνταγματικές ελευθερίες (με εφαρμογές πληροφορικής στην ασφάλεια και την άμυνα, την πρόσβαση όλων των πολιτών στα νέα μέσα επικοινωνίας και στις υπηρεσίες που προσφέρουν, την προστασία της ιδιωτικότητας του πολίτη στις συναλλαγές). Για την εφαρμογή στην πράξη και την υλοποίηση της κυβερνητικής στρατηγικής για την ΚτΠ, είναι απαραίτητες μία σειρά μεταρρυθμίσεων. Οι θεσμικές και οργανωτικές μεταρρυθμίσεις συμπεριλαμβάνουν την αναδιοργάνωση των υπηρεσιών πληροφορικής στον δημόσιο τομέα, την αναβάθμιση υπηρεσιών εποπτείας, και τη βελτίωση του νομοθετικού πλαισίου για δημόσια έργα πληροφορικής. Στις ρυθμιστικές και κανονιστικές πρωτοβουλίες ανήκουν η ενίσχυση κανονιστικών οργάνων, η συζήτηση για τον μελλοντικό τους ρόλο, και η επανεξέταση κινήτρων και μηχανισμών επιδοτήσεων (ποιος ενισχύεται και με τι μηχανισμούς). Προβλήματα συντονισμού σε ένα θέμα κατ' εξοχήν οριζόντιο όπως η ΚτΠ πρέπει επίσης να αντιμετωπιστούν. Τέλος, η πορεία για την ΚτΠ περνά από μία διαδικασία δημοσίου διαλόγου και μία μόνιμη συνεργασία με φορείς του ιδιωτικού τομέα.

5.6.1. Οι Τεχνολογίες Πληροφορικής στην Υπηρεσία του Πολίτη: Εκσυγχρονισμός του Κράτους, Βελτίωση των Υπηρεσιών¹¹

Πρώτη σημαντική πτυχή της κυβερνητικής στρατηγικής για την Κοινωνία της Πληροφορίας είναι οι δραστηριότητες που αφορούν την εισαγωγή των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας στον δημόσιο τομέα, με στόχο την βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, την αποτελεσματική άσκηση των στρατηγικών και ρυθμιστικών δραστηριοτήτων του κράτους, και την προαγωγή της δημοκρατικής λειτουργίας και της διαφάνειας. Για το σκοπό αυτό, είναι απαραίτητες παρεμβάσεις για την αναδιοργάνωση των δημοσίων υπηρεσιών και οργανισμών, τον λειτουργικό ανασχεδιασμό και την απλούστευση των διαδικασιών, την εκμετάλλευση όλων των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, καθώς και την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και την βελτίωση των συνθηκών εργασίας του σε ένα περιβάλλον δημιουργίας και χρήσης πληροφορίας.

5.6.2. Ανάπτυξη συστημάτων πληροφορικής στις δημόσιες υπηρεσίες¹²

Στις δημόσιες υπηρεσίες, ήδη λειτουργούν ή βρίσκονται στο στάδιο της υλοποίησης, ολοκληρωμένα συστήματα πληροφορικής, τα οποία υποστηρίζουν σημαντικές διαχειριστικές λειτουργίες. Η περαιτέρω ανάπτυξη των συστημάτων πληροφορικής της Δημόσιας Διοίκησης στοχεύει στην μετατροπή της υπάρχουσας πληροφορίας σε ψηφιακή μορφή, την δημιουργία και συντήρηση βάσεων δεδομένων, την εξασφάλιση της διασυνδεσιμότητας και διαλειτουργικότητας των συστημάτων μέσω δημιουργίας ενδοϋπηρεσιακής και διϋπηρεσιακής υποδομής, την υποστήριξη της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, την παροχή πληροφοριών προς τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, και τις ηλεκτρονικές συναλλαγές με τους πολίτες και τις επιχειρήσεις. Για την επίτευξη των στόχων αυτών, προγραμματίζεται η ενίσχυση των υπηρεσιών στρατηγικού σχεδιασμού και εποπτείας της υλοποίησης των επιμέρους δράσεων, η απλοποίηση των διαδικασιών υλοποίησης δημοσίων έργων πληροφορικής (με έμφαση στην

^{11 12 13} Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την υποενοότητα αυτή βλ. **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο**, «Η Ευρώπη και η Παγκόσμια Κοινωνία των Πληροφοριών», Βρυξέλλες Δεκέμβριος 1993. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που συνήλθε στις Βρυξέλλες το Δεκέμβριο του 1993 ζήτησε για τη σύνοδό του στις 24-25 Ιουνίου στην Κέρκυρα τη σύνταξη έκθεσης σχετικά με τα ειδικά μέτρα που πρέπει να ληφθούν υπόψη από την Επιτροπή και τα μέλη για τις υποδομές στο χώρο των πληροφοριών. Επίσης, βλ. **Ελληνικό Κέντρο Ηλεκτρονικού Εμπορίου**, «Εκτίμηση του Ηλεκτρονικού Επιχειρείν των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων στην Ελλάδα και Προτάσεις για Σχεδιασμό Στρατηγικής», Φάση Β: Στρατηγικός Σχεδιασμός Δράσεων από την Πολιτεία, Αθήνα 16 Μαρτίου 2004.

ανάθεση εργασιών σε επίπεδο παρεχόμενης υπηρεσίας - service-level) και καθιέρωση κοινών διαδικασιών και προτύπων, η προώθηση έργων αναδιοργάνωσης και πληροφορικής στους κρίσιμους τομείς δραστηριότητας του κράτους (έσοδα και δαπάνες, κοινωνική ασφάλιση, υγεία, δημόσια τάξη, δικαιοσύνη, εκπαίδευση, απασχόληση, χωροταξία, περιβάλλον, μεταφορές, στατιστικά στοιχεία, περιφερειακή διοίκηση, αυτοδιοίκηση, κλπ) και η δημιουργία ολοκληρωμένου περιβάλλοντος διαδικτύωσης.

5.6.3. Σχέσεις της Δημόσιας Διοίκησης με τους πολίτες και τις επιχειρήσεις¹³

Για την προαγωγή της δημοκρατικής λειτουργίας και της διαφάνειας, η Δημόσια Διοίκηση πρέπει να εξασφαλίζει την πρόσβαση των πολιτών και των επιχειρήσεων στα δίκτυα και τις πληροφορίες. Προς την κατεύθυνση αυτή, τα συστήματα πληροφορικής σχεδιάζονται ώστε, λαμβάνοντας υπόψη τις απαιτήσεις για ασφάλεια, να είναι προσπελάσιμα από τους πολίτες και τις επιχειρήσεις. Η πρόσβαση προς τα δίκτυα και τις πληροφορίες διευκολύνεται για τις «μειονεκτικές» ομάδες πολιτών και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

5.6.4. Οι Τεχνολογίες Πληροφορικής στην Εκπαίδευση και στην Επιστημονική Έρευνα¹⁴

Η διαρκώς αυξανόμενη χρήση νέων τεχνολογιών σε όλο σχεδόν το φάσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας δημιουργεί αυξημένες απαιτήσεις διαρκούς ενημέρωσης και κατάρτισης του ανθρωπίνου δυναμικού. Το εκπαιδευτικό σύστημα, κυρίως, καλείται να προετοιμάσει τους αυριανούς πολίτες για να ζήσουν σε μια κοινωνία διαρκούς ανανέωσης της γνώσης, έχοντας σαν κύριο μέλημα τη διασφάλιση της συμμετοχής όλων στη διαμορφούμενη Κοινωνία της Πληροφορίας. Έχουμε πρωταρχική υποχρέωση να εξασφαλίσουμε για όλα τα παιδιά ίσες ευκαιρίες στη μάθηση και στην απόκτηση των απαραίτητων ικανοτήτων που θα τα καταστήσουν ικανά να παρακολουθούν τις τεχνολογικές εξελίξεις και να εξοικειώνονται με αυτές, συμμετέχοντας ενεργά και ισότιμα στον ψηφιακό κόσμο του αύριο.

---

^{14 15} Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την υποενοότητα αυτές βλ. **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο**, «Η Ευρώπη και η Παγκόσμια Κοινωνία των Πληροφοριών», Βρυξέλλες Δεκέμβριος 1993. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που συνήλθε στις Βρυξέλλες το Δεκέμβριο του 1993 ζήτησε για τη σύνοδό του στις 24-25 Ιουνίου στην Κέρκυρα τη σύνταξη έκθεσης σχετικά με τα ειδικά μέτρα που πρέπει να ληφθούν υπόψη από την Επιτροπή και τα μέλη για τις υποδομές στο χώρο των πληροφοριών. Επίσης, βλ. **Ελληνικό Κέντρο Ηλεκτρονικού Εμπορίου**, «Εκτίμηση του Ηλεκτρονικού Επιχειρείν των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων στην Ελλάδα και Προτάσεις για Σχεδιασμό Στρατηγικής», Φάση Β: Στρατηγικός Σχεδιασμός Δράσεων από την Πολιτεία, Αθήνα 16 Μαρτίου 2004.

5.6.5. Μια συνολική πολιτική για την παιδεία του 21ου αιώνα¹⁵

Η επαναξιολόγηση και ο επαναπροσδιορισμός του εκπαιδευτικού συστήματος, λαμβάνοντας υπόψη την πρόοδο και τις δυνατότητες επίδρασης σε αυτό των νέων τεχνολογιών, αποτελεί επιτακτική ανάγκη. Οι νέες τεχνολογίες μπορούν να συνεισφέρουν στη βελτίωση και τον επαναπροσανατολισμό της διαδικασίας της μάθησης, μετατρέποντας το σχολείο σε χώρο αναζήτησης και ανακάλυψης της γνώσης, ανταλλαγής ιδεών και απόψεων και δημιουργικής απασχόλησης. Κάτι τέτοιο προϋποθέτει την εξοικείωση των μαθητών με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και τα πολυμέσα σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, όπως και την διδασκαλία της πληροφορικής και των νέων τεχνολογιών. Η ενημέρωση και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στη χρήση υπολογιστών, δικτύων και μέσων επικοινωνίας, καθώς επίσης και στη χρησιμοποίησή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία και στην προσωπική τους διαρκή ενημέρωση και αναζήτηση πηγών γνώσης, αποτελούν πρωταρχικό παράγοντα επιτυχίας.

5.6.6. Υποδομές και δίκτυα στα σχολεία και τα Πανεπιστήμια¹⁶

Η αξιοποίηση της πληροφορικής στη βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος απαιτεί την απαραίτητη υποδομή στα σχολεία. Στόχος είναι η δημιουργία και εξοπλισμός εργαστηρίων πληροφορικής και νέων τεχνολογιών (επικοινωνιών και οπτικοακουστικών μέσων), καθώς και η δημιουργία τοπικών δικτύων και Πανεκπαιδευτικού δικτύου, που θα συνδέει όλα τα σχολεία με πηγές εκπαιδευτικής πληροφόρησης, καθώς και με τον παγκόσμιο ιστό του Internet. Για τον σκοπό αυτό, απαραίτητη είναι η συνεργασία με φορείς παροχής πρόσβασης στο Internet και συμφωνία για ειδικές τιμές και ευνοϊκούς όρους για τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας (σχολεία, μαθητές, φοιτητές, καθηγητές), όπως και η ενεργοποίηση της τοπικής κοινωνίας των σχολείων (Δήμος, επιχειρήσεις, ενώσεις και επιμελητήρια) για ενθάρρυνση και ενίσχυση των μαθητικών δραστηριοτήτων.

---

^{16 17 18} Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την υποενοότητα αυτές βλ. **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο**, «Η Ευρώπη και η Παγκόσμια Κοινωνία των Πληροφοριών», Βρυξέλλες Δεκέμβριος 1993. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που συνήλθε στις Βρυξέλλες το Δεκέμβριο του 1993 ζήτησε για τη σύνοδό του στις 24-25 Ιουνίου στην Κέρκυρα τη σύνταξη έκθεσης σχετικά με τα ειδικά μέτρα που πρέπει να ληφθούν υπόψη από την Επιτροπή και τα μέλη για τις υποδομές στο χώρο των πληροφοριών. Επίσης, βλ. **Ελληνικό Κέντρο Ηλεκτρονικού Εμπορίου**, «Εκτίμηση του Ηλεκτρονικού Επιχειρείν των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων στην Ελλάδα και Προτάσεις για Σχεδιασμό Στρατηγικής», Φάση Β: Στρατηγικός Σχεδιασμός Δράσεων από την Πολιτεία, Αθήνα 16 Μαρτίου 2004.

5.6.7. Παραγωγή και διάχυση παιδαγωγικού και επιστημονικού περιεχομένου¹⁷

Η ποιότητα της διδασκαλίας με τα νέα μέσα εξαρτάται από την ύπαρξη κατάλληλου παιδαγωγικού και επιστημονικού περιεχομένου για τους μαθητές. Σημαντική είναι συνεπώς η ενίσχυση της παραγωγής ψηφιακού υλικού εκπαιδευτικών πολυμέσων και δικτυακής διάθεσης του, με την διαπραγμάτευση και σύναψη συμφωνιών για προμήθεια εξοπλισμού και λογισμικού από την εκπαιδευτική κοινότητα, την ψηφιοποίηση ή παραγωγή, πιστοποίηση και προτυποποίηση εκπαιδευτικού και πολιτισμικού υλικού και λογισμικού, τη δημιουργία εκπαιδευτικού λογισμικού για την υποβοήθηση της διδασκαλίας, τη δημιουργία ψηφιακών βιβλιοθηκών και δικτυακή σύνδεση τους, όπως και κέντρων εξ' αποστάσεως επιμόρφωσης εκπαιδευτικών και μαθητών.

5.6.8. Οι τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας στην έρευνα¹⁸

Οι δυνατότητες που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες στην αναζήτηση πηγών γνώσης και διάδοση επιστημονικών ανακαλύψεων έχει συμβάλει στην παγκοσμιοποίηση της έρευνας και προσφέρει τη δυνατότητα ενεργού συμμετοχής σε ιδρύματα ανεξάρτητα της απόστασης τους από τα κέντρα επιστημονικής έντασης. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η επέκταση και βελτίωση της δικτυακής υποδομής διασύνδεσης των πανεπιστημίων και των ερευνητικών ινστιτούτων, τόσο μεταξύ τους όσο και με τα ιδρύματα του εξωτερικού (GU-NET, TEN 34, ΕΔΕΤ).

5.6.9. Οι Νέες Τεχνολογίες, Μοχλός για την Ανάπτυξη- Εργαλείο για την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση¹⁹

Οι νέες τεχνολογίες προσφέρουν αναπτυξιακές ευκαιρίες όταν συνδυάζονται με τη δημιουργία και το άνοιγμα αγορών σε νέα προϊόντα και υπηρεσίες. Βασικός στόχος θα πρέπει να είναι

---

^{19 20} Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την υποενοτήτες αυτές βλ. **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο**, «Η Ευρώπη και η Παγκόσμια Κοινωνία των Πληροφοριών», Βρυξέλλες Δεκέμβριος 1993. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που συνήλθε στις Βρυξέλλες το Δεκέμβριο του 1993 ζήτησε για τη σύνοδό του στις 24-25 Ιουνίου στην Κέρκυρα τη σύνταξη έκθεσης σχετικά με τα ειδικά μέτρα που πρέπει να ληφθούν υπόψη από την Επιτροπή και τα μέλη για τις υποδομές στο χώρο των πληροφοριών. Επίσης, βλ. **Ελληνικό Κέντρο Ηλεκτρονικού Εμπορίου**, «Εκτίμηση του Ηλεκτρονικού Επιχειρείν των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων στην Ελλάδα και Προτάσεις για Σχεδιασμό Στρατηγικής», Φάση Β: Στρατηγικός Σχεδιασμός Δράσεων από την Πολιτεία, Αθήνα 16 Μαρτίου 2004.

συνεπώς η ενίσχυση της οικονομικής μηχανής αξιοποιώντας την πληροφορία σε κρίσιμο παράγοντα στην παραγωγή και προσφέροντας σε πολλούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας την ώθηση για να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητά τους και να αναβαθμίσουν τα προϊόντα/υπηρεσίες τους. Κάτι τέτοιο θα επιτρέψει την ανάπτυξη της χώρας σε σύγχρονο παγκόσμιο εμπορικό κέντρο μέσω συνδέσεων με τις διεθνείς αγορές για ανταλλαγή αγαθών, υπηρεσιών και τεχνογνωσίας, αξιοποιώντας ένα μορφωμένο και εφευρετικό ανθρώπινο δυναμικό. Σκοπός είναι οι νέες τεχνολογίες να δημιουργήσουν απασχόληση σε νέους ή και σε υφιστάμενους τομείς, αλλά και να βελτιώσουν τις δεξιότητες των εργαζομένων ώστε να παραμένουν ανταγωνιστικοί στο εργασιακό περιβάλλον της κοινωνίας της πληροφορίας.

5.6.9.1. Νέες τεχνολογίες, νέες επιχειρήσεις και ανάπτυξη²⁰

Για την διευκόλυνση δημιουργίας νέων δυναμικών επιχειρήσεων βασισμένων στην τεχνολογία, θα συνεχιστούν ρυθμιστικές παρεμβάσεις στις αγορές εργασίας, προϊόντων και υπηρεσιών, αλλά και στην αγορά κεφαλαίου με την υποστήριξη μηχανισμών που ενθαρρύνουν το επιχειρηματικό ρίσκο (venture capital). Για την ενδυνάμωση του ρόλου της Ελλάδας στα Βαλκάνια και τη Μεσόγειο, θα ενισχυθεί η συνεργασία για τη διείσδυση ελληνικών επιχειρήσεων σε γειτονικές χώρες, και η μεταφορά τεχνογνωσίας και ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών μέσω κοινών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών. Απαραίτητες επίσης είναι πρωτοβουλίες για την αναβάθμιση της βιομηχανίας πληροφορικής σε σημαντικό κλάδο της ελληνικής οικονομίας, και ειδικά της αναδύμενης βιομηχανίας ηλεκτρονικού πληροφοριακού περιεχομένου (π.χ. multimedia, audiovisual), την απελευθέρωση των τηλεπικοινωνιών και εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα στην προσφορά υπηρεσιών και υποδομών, την επιτήρηση των δομών της αγοράς, outsourcing δημοσίων έργων πληροφορικής, καθώς και κίνητρα για την παραγωγή υπηρεσιών με υψηλή προστιθέμενη αξία και εξαγωγικό προσανατολισμό.

5.6.9.2. Η απασχόληση στην Κοινωνία της Πληροφορίας²¹

Για τη δυναμική αναπροσαρμογή της αγοράς εργασίας στην Κοινωνία της Πληροφορίας, η πολιτεία σχεδιάζει ρυθμιστικές και επενδυτικές παρεμβάσεις για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε αναδυόμενους τομείς και επαγγέλματα σε ζήτηση, αλλά μεριμνά (με προγράμματα για την κατάρτιση και επανειδίκευση εργατικού δυναμικού, κίνητρα για αναζωογόνηση περιοχών και κλάδων σε ύφεση) και για την αντιμετώπιση της μείωσης της απασχόλησης σε συγκεκριμένους τομείς και επαγγέλματα. Για την καλύτερη προετοιμασία των νέων στις νέες δεξιότητες και νέες μορφές εργασίας, υλοποιούνται προγράμματα σπουδών με έμφαση στη χρήση, αξιοποίηση και ανάπτυξη πληροφοριακών υπηρεσιών/προϊόντων, και προγράμματα δια βίου κατάρτισης σε κοινωνικές ομάδες που χρειάζονται νέες ή βελτιωμένες ικανότητες. Σειρά μέτρων είναι απαραίτητα για την αναγνώριση, προώθηση, ανάπτυξη της τηλεεργασίας: η πληροφόρηση, ευαισθητοποίηση και διάχυση καλών πρακτικών, η προσαρμογή του νομοθετικού πλαισίου και σε βάθος ανάλυση των επιπτώσεων της τηλεεργασίας, και η προώθηση πιλοτικών έργων στο ιδιωτικό και δημόσιο τομέα και ανάπτυξη τηλε-κέντρων σε απομακρυσμένες περιοχές.

5.6.9.3. Οι τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας, όπλο για την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων²²

Στόχος είναι η πληροφορία και η γνώση να αποτελέσουν στρατηγικό όπλο για τις επιχειρήσεις, με την εισαγωγή πρότυπων εφαρμογών πληροφορικής που επιτρέπουν την ριζική αναδιοργάνωση των επιχειρήσεων στα πλαίσια οργανωμένου επιχειρηματικού σχεδίου, και με μέτρα για καλύτερη διασύνδεση εκπαιδευτικού συστήματος και επιχειρήσεων. Ειδικά ως προς την χρήση και αξιοποίηση της πληροφορικής από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, θα ενισχυθούν πρωτοβουλίες μόνιμης υποστήριξης σε θέματα ενημέρωσης και πληροφόρησης, τεχνογνωσίας

^{21 22} Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την υποενοτήτες αυτές βλ. **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο**, «Η Ευρώπη και η Παγκόσμια Κοινωνία των Πληροφοριών», Βρυξέλλες Δεκέμβριος 1993. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που συνήλθε στις Βρυξέλλες το Δεκέμβριο του 1993 ζήτησε για τη σύνοδό του στις 24-25 Ιουνίου στην Κέρκυρα τη σύνταξη έκθεσης σχετικά με τα ειδικά μέτρα που πρέπει να ληφθούν υπόψη από την Επιτροπή και τα μέλη για τις υποδομές στο χώρο των πληροφοριών. Επίσης, βλ. **Ελληνικό Κέντρο Ηλεκτρονικού Εμπορίου**, «Εκτίμηση του Ηλεκτρονικού Επιχειρείν των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων στην Ελλάδα και Προτάσεις για Σχεδιασμό Στρατηγικής», Φάση Β: Στρατηγικός Σχεδιασμός Δράσεων από την Πολιτεία, Αθήνα 16 Μαρτίου 2004.

και επένδυσης για την πληροφορική. Γενικότερα, στόχος είναι η εξασφάλιση σε κάθε επιχείρηση της πρόσβασης στην εθνική πληροφοριακή υποδομή στα λογικά πλαίσια των δυνατοτήτων τους, η ευαισθητοποίηση του ιδιωτικού τομέα (και τεχνική βοήθεια στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις) για το πρόβλημα του Ιού της Χιλιετίας και της μετάβασης στο Ευρώ, όπως και η διασφάλιση της ηλεκτρονικής τραπεζικής υποδομής για τις βασικές εμπορικές συναλλαγές.

5.6.9.4. Ενίσχυση της καινοτομίας και της διάχυσης των νέων τεχνολογιών²³

Η βιομηχανική καινοτομία αποτελεί την βάση για την αύξηση της παραγωγικότητας και την δημιουργία νέων προϊόντων και υπηρεσιών. Οι πρωτοβουλίες για την ενίσχυση επενδύσεων στην έρευνα στοχεύουν σε μια στενότερη σχέση έρευνας – βιομηχανίας, με κίνητρα σε επιχειρήσεις και ερευνητικούς φορείς που επιδεικνύουν συνεχή και αποδοτική συνεργασία σε κοινά καινοτομικά προγράμματα, και δίνουν την δυνατότητα από κοινού αξιοποίησης (εμπορική εκμετάλλευση, κοινές επιχειρήσεις) καινοτομικών υπηρεσιών/ προϊόντων.

5.7. Η Ποιότητα στη Διοίκηση του Ανθρώπινου Δυναμικού της Εκπαίδευσης²⁴

5.7.1. Βασικές Παραδοχές

Οι απαιτήσεις που εμφανίστηκαν στην εποχή μας για μια αποδεδειγμένη αποτελεσματικότητα και ποιότητα των εκπαιδευτικών υπηρεσιών, καθώς και η απαίτηση για λογοδοσία από μέρους των εκπαιδευτικών οργανισμών και μονάδων, έρχονται ως αποτέλεσμα τριών κυρίως κοινωνικών τάσεων:

- α. Των νέων εξελίξεων και των ερευνητικών δεδομένων στην παιδαγωγική, στην ψυχολογία και στην εκπαιδευτική τεχνολογία κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα,

²³ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την υποενοότητα αυτές βλ. **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο**, «Η Ευρώπη και η Παγκόσμια Κοινωνία των Πληροφοριών», Βρυξέλλες Δεκέμβριος 1993. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που συνήλθε στις Βρυξέλλες το Δεκέμβριο του 1993 ζήτησε για τη σύνοδό του στις 24-25 Ιουνίου στην Κέρκυρα τη σύνταξη έκθεσης σχετικά με τα ειδικά μέτρα που πρέπει να ληφθούν υπόψη από την Επιτροπή και τα μέλη για τις υποδομές στο χώρο των πληροφοριών. Επίσης, βλ. **Ελληνικό Κέντρο Ηλεκτρονικού Εμπορίου**, «Εκτίμηση του Ηλεκτρονικού Επιχειρείν των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων στην Ελλάδα και Προτάσεις για Σχεδιασμό Στρατηγικής», Φάση Β: Στρατηγικός Σχεδιασμός Δράσεων από την Πολιτεία, Αθήνα 16 Μαρτίου 2004.

²⁴ **Φασούλης Κώστας**, «Η Ποιότητα στη Διοίκηση του Ανθρώπινου Δυναμικού της Εκπαίδευσης-Κριτική Προσέγγιση στο Σύστημα Διοίκησης Ολικής Ποιότητας», Αθήνα 2006.

- β. Των διαρκώς αυξανόμενων οικονομικών πόρων που διατίθενται για την εκπαίδευση, και
- γ. Της απαίτησης από μέρους των μαθητών, των γονιών τους και της ευρύτερης κοινωνίας, για βελτίωση της ποιότητας στην παρεχόμενη Εκπαίδευση.

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις της «Διοίκησης Ολικής Ποιότητας» (Δ.Ο.Π.) – «Total Quality Management» (T.Q.M.) βασιζόμενες στην παραδοχή ότι²⁵ η ποιότητα έρχεται ως αποτέλεσμα της συνεχούς βελτίωσης της διαδικασίας, σε όλα τα επίπεδα της ιεραρχίας του οργανισμού, μπορεί να επικεντρωθεί κυρίως στα εξής σημεία:

• Ως προς μια συνεχή και διαμορφωτική διαδικασία, η οποία εστιάζει την προσοχή της στη βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τους πελάτες και στην περίπτωση της εκπαίδευσης πελάτες θεωρούμε τους μαθητές, τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς και την κοινωνία.

• Ως ένας τρόπος σκέψης και εργασίας για να επιτύχουμε τη συνεχή βελτίωση σε ολόκληρο τον οργανισμό. Οι νέες ιδέες και οι καινοτομίες θεωρούνται απαραίτητες, εάν θέλουμε να παρέχουμε υψηλής ποιότητας υπηρεσίες.

• Ως ένα σύστημα που βασίζεται σε μια πολύ ανθρωποκεντρική φιλοσοφία, η οποία πιστεύει ότι οι άνθρωποι μπορούν και θέλουν να προσφέρουν ποιοτική εργασία και είναι άξιοι σεβασμού.

Οι βασικές αυτές παραδοχές καλύπτουν το σύνολο του οργανισμού και επικεντρώνεται το ενδιαφέρον τόσο στη βελτίωση της ποιότητας, όσο και στον αποτελεσματικότερο χειρισμό του ανθρώπινου δυναμικού, που αναγορεύεται σε παράγοντα στρατηγικής σημασίας.

Η έννοια της Διοίκησης «Ολικής Ποιότητας» στην εκπαίδευση θεωρείται²⁶ ως μια φιλοσοφία, ένα σύνολο αρχών που αποτελούν τη βάση της συνεχούς βελτίωσης και περιλαμβάνει την εφαρμογή ποιοτικών μεθόδων με τη χρησιμοποίηση και αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, με σκοπό τις αποτελεσματικότερες ή ποιοτικά ανώτερες παρεχόμενες υπηρεσίες.

Η «Ολική Ποιότητα» δεν περιλαμβάνει μόνο το αποτέλεσμα, αλλά συγχρόνως περιλαμβάνει και την ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού, καθώς και την ποιότητα των διαδικασιών στην

²⁵ Λογοθέτης Ν., «Από τον Deming στον Taguchi και το SPC», Αθήνα, (1993), σ.σ. 15-20.

²⁶ Ζαβλανός Μ. Μ., Ph.D., Μάνατζμεντ, Αθήνα, (1998), σ.398.

εκπαίδευση. «Ολική» σημαίνει ότι όλο το ανθρώπινο δυναμικό συμμετέχει στην προσπάθεια βελτίωσης της αποτελεσματικότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Αυτή η συμμετοχική προσπάθεια που αναφέρθηκε μπορεί να απεικονιστεί σαν μια αλυσίδα όπου ο κάθε εκπαιδευτικός ή η κάθε βαθμίδα της εκπαίδευσης παραλαμβάνει ένα έργο, συμβάλλει ο ίδιος με τη δική του προσθετική αξία και το παραδίδει σε κάποιον άλλο ή στην επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα.

5.7.2. Ο σημερινός ρόλος και η προβληματική διοίκησης του ανθρώπινου δυναμικού της εκπαίδευσης

Ολοένα και περισσότερο, γίνεται αποδεκτό ότι η αλλαγή της οργανωσιακής κουλτούρας, βασικός άξονας της οποίας είναι η ανάπτυξη μορφών ηγεσίας, ικανών να διασφαλίσουν και να «ενδυναμώσουν» τη δημιουργικότητα του ανθρώπινου δυναμικού, κατατάσσεται στους βασικούς συντελεστές της ποιοτικά αναβαθμισμένης και παιδαγωγικά ολοκληρωμένης, παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Το απλοϊκό μοντέλο που ήθελε το Διευθυντή της εκπαιδευτικής μονάδας περισσότερο ως διεκπεραιωτή²⁷, φαίνεται ότι δεν μπορεί πλέον να προσφέρει, σε μια εποχή που η κοινωνία απαιτεί αποτελεσματικότερη και αποδοτικότερη εκπαίδευση.

Βασική παραδοχή της αποτελεσματικότερης εκπαιδευτικής διοίκησης, όπως αναφέρθηκε, είναι η ιδέα της «ενδυνάμωσης» του έργου της. Η «ενδυνάμωση» του εκπαιδευτικού αποτελέσματος ως ανθρωποκεντρική πολιτική έχει δύο σκέλη:

ü Το ένα σκέλος της αποτελεί η «μεταχείριση» του ανθρώπινου εκπαιδευτικού δυναμικού, ώστε με την κατάλληλη παρακίνηση²⁸ να διαδραματίσει αποφασιστικό ρόλο στην αναβάθμιση του εκπαιδευτικού αποτελέσματος.

ü Το άλλο σκέλος χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια για τη διέγερση της φαντασίας και την ανταμοιβή της δημιουργικής σκέψης και προσπάθειας, όταν αυτή μετουσιώνεται σε μετρήσιμο αποτέλεσμα, δηλαδή ανάπτυξη δημιουργικών στελεχών.

Το στοιχείο της ικανότητας για ανάπτυξη δημιουργικών στελεχών, δηλαδή για ανταπόκριση στον αναβαθμισμένο ρόλο που συνεπάγεται η «ενδυνάμωση», είναι το πιο δύσκολο στοιχείο

²⁷ Μιχόπουλος Αν., «Εκπαιδευτική Διοίκηση Ι», Αθήνα, (1998), σ.11.

²⁸ Hackman J. R. and Lawler E. E., «Perspectives on behavior in organizations», McGraw-Hill, New York, (1977), p.98.

κατά την προσπάθεια υλοποίησης της ιδέας αυτής και εκείνο που ευθύνεται σε ένα μεγάλο ποσοστό για την εφαρμογή της ιδέας «ενδυνάμωσης».

Λόγοι της δυσκολίας είναι κυρίως η απαίτηση από άτομα που έχουν επιλεγεί, εκπαιδευτεί, εργαστεί και αξιολογηθεί μέσα σε ένα παλαιό σύστημα αξιών και απαιτήσεων, να αλλάξουν άρδην και να λειτουργήσουν διαφορετικά.

Εάν λοιπόν δεχθούμε ότι «ποιότητα» σημαίνει ικανότητα του εκπαιδευτικού δυναμικού να παρέχει αποτελεσματική εκπαίδευση, τότε απαιτείται με τη σειρά του να έχουν και «ποιότητα» διοίκησης, δηλαδή καθοδήγηση, παρακίνηση, αξιοποίηση, επιμόρφωση, καταλήγοντας στο ότι η αλυσίδα φθάνει στην ανώτατη ηγεσία της εκπαίδευσης μέσω της απαίτησης για ποιοτικό ή αποτελεσματικό management.

5.7.3. Οι αρχές Διοίκησης Ολικής Ποιότητας στην Εκπαίδευση

Η φιλοσοφία της Δ.Ο.Π. ποικίλλει από χώρα σε χώρα και από οργανισμό σε οργανισμό. Παρόλα αυτά οι βασικές αρχές της είναι ίδιες και εξίσου χρήσιμες όχι μόνο στο χώρο των επιχειρήσεων αλλά και των εκπαιδευτικών οργανισμών που επιδιώκουν τη βελτίωση. Τρεις είναι κυρίως οι βασικές αυτές αρχές²⁹:

1. Η εστίαση στις ανάγκες της κοινωνίας

Η εκπαίδευση ως κοινωνική οργάνωση αποκτά το ανταγωνιστικό της πλεονέκτημα, όταν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της κοινωνίας (γονείς, μαθητές, εκπαιδευτικούς) και οι απαιτήσεις αυτές γίνονται ακόμη πιο έντονες καθώς οι εκπαιδευτικοί οργανισμοί επηρεάζονται από τη γρήγορη αλλαγή των κοινωνικοοικονομικών προτύπων. Δεν είναι δυνατόν οι εκπαιδευτικοί στόχοι και σκοποί να μη λαμβάνουν υπόψη τις σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές και η ισορροπία μεταξύ εκπαίδευσης και κοινωνίας να μην είναι συνεχής και συνεπής στο κοινωνικό γίνεσθαι.

Κατ' αντιστοιχία της θεωρίας της Δ.Ο.Π. (T.Q.M.), μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικοί και η ευρύτερη κοινωνία αποτελούν τον «πελάτη» της εκπαίδευσης, και οι ενέργειες που απαιτούνται για να επιτευχθεί «η ικανοποίηση του πελάτη» αποτελούν τα καθημερινά καθήκοντα κάθε

²⁹ Ζαβλανός Μ. Μ., Ph.D., Μάνατζμεντ, Αθήνα, (1998), σελ.398.

εκπαιδευτικού, έτσι ώστε ο «πελάτης» να τυγχάνει υψηλής ποιότητας υπηρεσιών, γι' αυτό και ο οργανισμός πρέπει να αλλάζει συνεχώς για να βεβαιώνεται ότι όντως αυτό συμβαίνει. Για το λόγο αυτό απαιτείται εκπαιδευτικό σύστημα που να μπορεί να παράγει υπηρεσίες υψηλών προδιαγραφών με αποτελεσματικό τρόπο. Επίσης, κατ' αντιστοιχία της θεωρίας της Δ.Ο.Π. (T.Q.M.), ο εξωτερικός πελάτης είναι ο τελικός χρήστης του προϊόντος ή της υπηρεσίας, ο δε εσωτερικός πελάτης είναι το πρόσωπο ή η διοικητική μονάδα εργασίας η οποία παραλαμβάνει το προϊόν κάποιου άλλου μέσα στον ίδιο τον οργανισμό.

2. Συνεχής βελτίωση των διαδικασιών και των παρεχόμενων υπηρεσιών

Στη Διοίκηση Ολικής Ποιότητας πιστεύεται³⁰ ότι μπορούμε να φθάσουμε στο αναβαθμισμένο αποτέλεσμα αν συνεχώς προσπαθούμε να το βελτιώσουμε. Η συνεχής βελτίωση πρέπει να εστιαστεί στη μείωση των μεταβολών των αποτελεσμάτων που παρέχονται από τις διαδικασίες. Αναφέρεται, επίσης, ότι η βελτίωση της ποιότητας επιτυγχάνεται αποτελεσματικότερα με την προσπάθεια αποφυγής των λαθών, παρά με τη διόρθωσή τους.

Η ποιότητα και η συνεχής βελτίωσή της μέσω των διαδικασιών, είναι το θεμέλιο της Δ.Ο.Π. (T.Q.M.) και βέβαια δεν έχει κανένα ιδιαίτερο περιεχόμενο, εκτός και αν ορισθεί με βάση τις ανάγκες και τις επιθυμίες του πελάτη (μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικοί, κοινωνία).

Η ποιότητα ενός προϊόντος ή υπηρεσίας προδικάζεται και κατευθύνεται από το αν βελτιώνονται οι διαδικασίες που το παράγουν. Η ποιότητα είναι αποτέλεσμα ενός συστήματος, το οποίο εργάζεται με αφοσιωμένους ανθρώπους και όχι από αφοσιωμένους ανθρώπους που εργάζονται μέσα στο σύστημα. Όταν υπάρχει πρόβλημα με την ποιότητα, συνήθως κατά 85% φταίει το σύστημα και μόνο κατά ένα 15% φταίνε οι εργαζόμενοι σε αυτό³¹. Η Δ.Ο.Π. (T.Q.M.), ξεκινώντας από την αφετηρία ότι η ποιότητα δεν είναι στατικό χαρακτηριστικό, αλλά συνεχώς μπορεί να βελτιώνεται επειδή οι ανάγκες και οι επιθυμίες διαφοροποιούνται, υιοθετεί την άποψη ότι στην ανώτατη ηγεσία μετατίθεται η ευθύνη για τον μακροχρόνιο σχεδιασμό και τη στρατηγική λήψη μέτρων δημιουργίας των κατάλληλων προϋποθέσεων και του περιβάλλοντος, ώστε να λειτουργούν και να εξελίσσονται αποτελεσματικά οι διαδικασίες βελτίωσής της.

³⁰ Crosby P. B., «Quality without Tears», McGraw-Hill, New York, p. 57, 1984.

³¹ Deming W. E., «Quality Productivity and Competitive Position», MIT Center of Advanced Engineering Study, Cambridge, M.A., p. 174, 1982.

3. Πλήρης και ενεργός συμμετοχή του ανθρώπινου δυναμικού

Στις αρχές της Δ.Ο.Π. κατατάσσεται και η πλήρης συμμετοχή³² του ανθρώπινου δυναμικού που λαμβάνει μέρος στη διαδικασία βελτίωσης της ποιότητας, με στόχο όλοι να εκπληρώνουν το έργο τους βελτιώνοντας το τελικό αποτέλεσμα. Η επιτυχία της συμμετοχής προϋποθέτει ότι:

ü Όλοι γνωρίζουν και συνειδητοποιούν σε βάθος τις αξίες του αγαθού της μόρφωσης, την πολιτική και τους σκοπούς του οργανισμού.

ü Το ανθρώπινο δυναμικό πρέπει να διαθέτει τις απαραίτητες δεξιότητες, γνώσεις και ικανότητες να εκτελέσει το σκοπό του.

ü Πρέπει να υπάρχει αμοιβαία συνείδηση και εμπιστοσύνη μεταξύ ανώτατης εκπαιδευτικής ηγεσίας και του ανθρώπινου εκπαιδευτικού παράγοντα και να δίνεται η δυνατότητα στον τελευταίο να συμμετέχει στο σχεδιασμό των διαδικασιών της ποιοτικής βελτίωσης.

Η συμμετοχή του ανθρώπινου δυναμικού της εκπαίδευσης στην εφαρμογή της Δ.Ο.Π. θεωρούμε ότι μπορεί να γίνει μέσω α) της εσωτερικής δομικής επικοινωνίας των εκπαιδευτικών μονάδων, β) της συστηματικής εκπαίδευσης και ενημέρωσης, ώστε να γνωρίζουν σε βάθος τις νέες αλλαγές, και γ) ενός συστήματος προτάσεων και ευκαιριών για συνεχή βελτίωση, που δίνει τη δυνατότητα να αξιολογηθούν τα πλεονεκτήματα και να βελτιωθούν οι αδυναμίες.

5.7.4. Τα χαρακτηριστικά και ο ρόλος της «Ποιοτικής» Διοίκησης του ανθρώπινου δυναμικού της Εκπαίδευσης, ως μέρος αξιών της «Διοίκησης Ολικής Ποιότητας» (T.Q.M.)

Συστατικό στοιχείο της φιλοσοφίας της Δ.Ο.Π. για τη συστηματική και συντονισμένη προσπάθεια συνεχούς βελτίωσης της ποιότητας αποτελεί και ο αποτελεσματικός χειρισμός των εργαζομένων, γεγονός το οποίο αναδεικνύει τη διοίκηση του ανθρώπινου δυναμικού, ως παράγοντα στρατηγικής σημασίας. Οι εργαζόμενοι είναι αυτοί που θα διασφαλίσουν την ποιότητα, δεδομένου ότι, όπως υποστηρίζεται³³, η διασφάλισή της είναι μια φιλοσοφία, η οποία στηρίζεται στις καλές ανθρώπινες σχέσεις και τις διαδικασίες μείωσης του κόστους. Η

³² Juran J. M., «Management of Quality», 4th edition, Juran Institute Wilton, CT, p.p. 156-160, 1981.

³³ Taguchi G., «Introduction to Quality Engineering», p. 146.

εφαρμογή της φιλοσοφίας της Δ.Ο.Π. απαιτεί αυτοέλεγχο, αυτονομία και δημιουργικότητα, τα οποία αναπτύσσονται σε ένα περιβάλλον συνεργασίας και όχι υποταγής και κυρίως στην ανάπτυξη μορφών ηγεσίας που προωθούν την αφοσίωση του ανθρώπινου δυναμικού στις αξίες και στους σκοπούς του οργανισμού, με ταυτόχρονη ανάπτυξη πολιτικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης, επικοινωνίας, κινήτρων, αναγνώρισης και μέτρησης αποτελεσματικότητας.

- *Σύγχρονες μορφές ηγεσίας*

Στην εποχή μας, τα στελέχη της εκπαίδευσης καλούνται να διαδραματίσουν ένα περισσότερο σύνθετο και πολύπλοκο ρόλο και, ως εκ τούτου, να καλλιεργούν και να ανανεώνουν τις πνευματικές και επαγγελματικές τους δεξιότητες, αξιοποιώντας τα πορίσματα και τις εμπειρίες όχι μόνο του ευρύτερου χώρου των παιδαγωγικών επιστημών αλλά και τις επιστήμες της διοίκησης και του management.

Η ανάπτυξη μορφών ηγεσίας και η ανάδειξη ποιοτικής ηγεσίας στις εκπαιδευτικές μονάδες, οι οποίες πρέπει να αντιμετωπίζονται ως περίπλοκοι οργανισμοί, με όλα τα χαρακτηριστικά που μπορούμε να συναντήσουμε στους βιομηχανικούς και εμπορικούς οργανισμούς, είναι πλέον μια αναγκαιότητα που πηγάζει από τη διεθνή εμπειρία.

Τα σημερινά στελέχη της εκπαίδευσης (Σχολικοί Σύμβουλοι, Προϊστάμενοι Διευθύνσεων και Γραφείων, Διευθυντές Σχολικών Μονάδων), πέρα από τις προσωπικές επαγγελματικές εμπειρίες και την εξειδικευμένη γνώση τους, η οποία κατακτήθηκε με τρόπο συχνά ευκαιριακό και αποσπασματικό, είναι ανάγκη να εξοικειωθούν με βασικές αρχές και πρακτικές του εκπαιδευτικού management, της διοίκησης και διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού, της διοίκησης και διαχείρισης εκπαιδευτικών συστημάτων. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι πρέπει να αναληφθεί και καταβληθεί προσπάθεια διασφάλισης ποιοτικών πρακτικών και διαδικασιών ανάπτυξης σύγχρονου management μέσα από ένα επαναλαμβανόμενο πρόγραμμα επιμόρφωσης των στελεχών. Με τον τρόπο αυτό είναι δυνατόν στο ανθρώπινο δυναμικό της πρώτης γραμμής, τους εκπαιδευτικούς, να παρέχεται άρτια εξυπηρέτηση, ώστε να μπορούν και αυτοί με τη σειρά τους να προσφέρουν ποιοτικά ανώτερη και αποτελεσματικότερη εκπαίδευση.

Οι σύγχρονες μορφές ηγεσίας³⁴, στην προσπάθεια αναβάθμισης της ποιότητας του ανθρώπινου δυναμικού, πρέπει καταρχήν:

✚ Να θέτουν στόχους και οριοθετώντας τους να έχουν πλήρη συνείδηση της κατεύθυνσης που ακολουθούν.

✚ Να καθορίζουν την οργανωτική δομή σύμφωνα με τις απαιτήσεις των στόχων και όχι από τη διοικητική δύναμη, την εξουσία ή την ανάγκη της συμμόρφωσης.

✚ Να επιλύουν τα προβλήματα και να λαμβάνουν τις αποφάσεις σε πνεύμα συνεργασίας, στηριζόμενοι κυρίως στην αναγκαία και ορθή προσέγγιση της πληροφόρησης και του κοινού συμφέροντος.

✚ Να διαχειρίζονται το ανθρώπινο δυναμικό με σεβασμό και αναγνώριση της ταυτότητάς του, του κύρους και της εργασιακής προσφοράς, συμβάλλοντας έτσι στην όσο το δυνατόν καλύτερη οργάνωση και διευκόλυνση του έργου του και την αντικειμενικότερη αξιολόγηση.

✚ Να αντιλαμβάνονται την αναγκαιότητα για ένταξη της σχολικής μονάδας στο εξωτερικό περιβάλλον, εντοπίζοντας τις απαιτήσεις του περιβάλλοντος που διαρκώς αλλάζουν και εναρμονίζοντας την αντίστοιχη ανταπόκριση, σαν το σχολείο να έχει μάτια και αυτιά ανοιχτά και να αισθάνεται τι συμβαίνει στην κοινωνία.

Η ικανότητα των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας να αφομοιώνουν καθετί το νέο με τέτοιο τρόπο, ώστε να διαιωνίζουν τα υπάρχοντα πρότυπα εργασίας, αποτελεί το μεγαλύτερο πρόβλημα στο έργο επιμόρφωσης των «εκκολαπτόμενων» ηγετών εντοπίζοντας την εκπαίδευσή τους σε ένα νέο τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς, ώστε να αφήσουν οριστικά στο παρελθόν ξεπερασμένες και στερεότυπες αντιλήψεις. Οι ηγετικές δεξιότητες μπορούν να αποκτηθούν μέσα από την εκπαίδευση και την προσπάθεια. Οι καιροί αλλάζουν και η ποιοτική διοίκηση απαιτεί στελέχη που να διαθέτουν χαρακτηριστικά καλού manager και εκπαιδευτή, με ιδιαίτερη έμφαση στη συνέπεια, την υπευθυνότητα και τη διαλλακτικότητα. Απαιτεί επαγγελματικά στελέχη που να διαθέτουν όραμα και να επιχειρούν καινοτόμες προσεγγίσεις των θεμάτων, οπλισμένα με πολλή υπομονή και θέληση.

³⁴ **Beckhard R. and Harris R. T.**, «Organizational Transitions: Managing Complex Change», 2nd edition Addison-Wesley, Reading, Mass, p. 114, 1987.

- **Εκπαίδευση και κατάρτιση**

Η εκπαίδευση και επιμόρφωση του ανθρώπινου δυναμικού, ώστε να μπορεί να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις της «ποιοτικής» διοίκησης, αποτελεί βασικό στοιχείο των εκπαιδευτικών οργανισμών που επιδιώκουν ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών³⁵. Η επιμόρφωση του ανθρώπινου δυναμικού πρέπει να αποτελεί μέτρο στρατηγικής, γιατί δεν πρόκειται πια για κάλυψη κάποιων αναγκών του παρόντος, που ήδη αποτελούν παρελθόν. Οι επιμορφωτικές ανάγκες πρέπει να διαμορφώνονται με βάση τις μελλοντικές εξελίξεις, ώστε να ανταποκρίνονται στα ποιοτικά χαρακτηριστικά των νέων εξελίξεων των ερευνητικών δεδομένων και της παιδαγωγικής. Η στρατηγική της επιμόρφωσης πρέπει να είναι μια συντονισμένη και συστηματική διαδικασία, που να αποβλέπει στη σταθερή αναβάθμιση των γνώσεων και των ικανοτήτων του εκπαιδευτικού δυναμικού, για να καταστεί αποτελεσματική στην επίτευξη των στόχων της ποιοτικής εκπαίδευσης. Η συνεχής εκπαίδευση και αυτοεκπαίδευση συμβάλλει στο να μπορούν να είναι συγχρονισμένοι με τις νέες εξελίξεις της γνώσης και επιβεβαιώνουν την ανάπτυξη των ικανοτήτων και δεξιοτήτων κατά τρόπο συνεχή και εξελικτικό. Αυτό συμβάλλει στην αποτελεσματικότητα της δράσης τους, ώστε να μπορούν να χειριστούν τη νέα γνώση κατά τρόπο που να βελτιώνεται η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

- **Επικοινωνία**

Η επικοινωνιακή πολιτική είναι βασικό στοιχείο στη λειτουργία των οργανισμών και ιδιαίτερα αυτών που επιθυμούν να βελτιώσουν την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών³⁶. Η επικοινωνία ως πηγή ανατροφοδότησης για να καταστεί αποτελεσματική πρέπει να κατανοηθεί η σημασία της και να επεκτείνεται σε όλα τα επίπεδα. Δεν πρέπει δηλαδή να περιορίζεται μόνο μεταξύ των μελών του εκπαιδευτικού οργανισμού, αλλά και μεταξύ αυτών και του μαθητικού δυναμικού και του εξωτερικού περιβάλλοντος του σχολείου³⁷.

Η αρχική συστηματική ανάλυση αντιμετώπιζε τις οργανώσεις ως κλειστά συστήματα χωρίς καμιά μορφή επικοινωνίας με το εξωτερικό περιβάλλον. Το μοντέλο του ανοικτού συστήματος

³⁵ Crosby P. B., «Quality without Tears», McGraw-Hill, New York, p. 192, 1984.

³⁶ Juran J. M., «Quality Planning and Analysis», McGraw-Hill, New York, p. 89, 1980.

³⁷ Bolman L and Deal T., «Modern Approaches to Understanding and Managing Organizations», San Francisco, Jossey-Bass, p. 44, 1984.

αντιμετωπίζει τις οργανώσεις ως πολύπλευρες και πολύμορφες οργανωτικές οντότητες, που βρίσκονται με το εξωτερικό περιβάλλον μέσα από μια σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης. Ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων κάθε σχολείου, οι σχολικοί σύμβουλοι, τα όργανα λαϊκής συμμετοχής και οι άτυπες πολιτικές διασυνδέσεις του σχολείου, είναι μερικές επικοινωνιακές γραμμές που συμβάλλουν στην αναβάθμιση της επικοινωνιακής πολιτικής και μπορούν να βοηθήσουν στη βελτίωση της ποιότητας των εκπαιδευτικών υπηρεσιών.

Βασική αρχή και ανάγκη της επικοινωνίας, στη Διοίκηση Ολικής Ποιότητας, αποτελεί η συμμετοχή του ανθρώπινου δυναμικού στον καθορισμό και την κατανόηση των εκπαιδευτικών αναγκών και πρακτικών³⁸. Όταν δεν υπάρχει αυτή δεν μπορεί να υπάρχει και επικοινωνία. Η παραπάνω βασική αρχή, για να καταστεί ταυτόχρονα και αποτελεσματική, πρέπει να συνδέεται με την αρχή της σαφήνειας, την αρχή της επίτευξης ενός συγκεκριμένου αποτελέσματος ή στόχου, την αρχή της προσοχής του περιεχομένου και των επόμενων ενεργειών που προκύπτουν από αυτήν, την αρχή της αμφίδρομης ροής των πληροφοριών. Τέλος, πρέπει να τονίσουμε ότι στη Διοίκηση Ολικής Ποιότητας ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να αποδίδεται στην πολιτική ανοικτής επικοινωνίας, δηλαδή στις ενημερωτικές συναντήσεις διευθυντών εκπαιδευτικών μονάδων, για τον καθορισμό των ποιοτικών στόχων, τη συστηματική εσωτερική επικοινωνία στην εκπαιδευτική μονάδα, με εκπαιδευτικού περιεχομένου έντυπο που θα φθάνει σε όλους τους εκπαιδευτικούς και γενικά κάθε έντυπο που θα διοχετεύει μηνύματα και πληροφορίες στο εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον της εκπαιδευτικής μονάδας.

- **Αμοιβές και αναγνώριση**

Στους οργανισμούς Διοίκησης «Ολικής Ποιότητας» ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην επιβράβευση των αποτελεσμάτων, με τη χρησιμοποίηση ως αμοιβής των εσωτερικών κινήτρων και της αναγνώρισης³⁹.

Στην εποχή της υπερπληροφόρησης, οι άνθρωποι αναζητούν και στο εργασιακό περιβάλλον περισσότερο νόημα, σκοπό και αξία. Περισσότερες ή υψηλότερες αμοιβές μπορούν κάλλιστα να παροτρύνουν το ανθρώπινο δυναμικό να εργαστεί πιο σκληρά, δεν προεξοφλούν όμως ότι θα εργαστεί περισσότερο δημιουργικά και ποιοτικά από πριν, δηλαδή οι υψηλότερες αποδοχές δεν

³⁸ Juran J. M., «Management of Quality», 4th edition, Juran Institute Wilton, CT, p.p. 156-160, 1981.

³⁹ Crosby P. B., «Quality is Free: The Art of Making Quality Certain», McGraw-Hill, New York, p. 143, 1979.

οδηγούν απαραίτητα και σε ανώτερη ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Σύμφωνα με την πυραμίδα του Maslow⁴⁰, οι ανθρώπινες ανάγκες εξελίσσονται από βασικές, υλικές, ανάγκες σε συναισθηματικές και πνευματικές ανάγκες. Οι άυλες απολαβές, όπως εκτίμηση, αγάπη για την εκπαίδευση και από την εκπαίδευση, κοινωνική αναγνώριση, επιτυχία, εξέλιξη, δικαιοσύνη και βελτίωση της ποιότητας της εργασιακής ζωής είναι εσωτερικά κίνητρα τα οποία μπορούν να οδηγήσουν σε ποιοτικά αποτελέσματα.

Τέλος, ενθαρρύνεται η συνεργασία και όχι ο ανταγωνισμός, επιβραβεύεται η ανάπτυξη πρωτοβουλιών και καινοτόμων προσεγγίσεων των εκπαιδευτικών και οργανωτικών προβλημάτων. Τα παραπάνω κίνητρα, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη μορφών ηγεσίας κατάλληλης εκπαίδευσης και κατάρτισης αποτελεσματικής επικοινωνιακής πολιτικής, ενισχύουν την προσπάθεια ανάδειξης «ποιοτικής διοίκησης» του ανθρώπινου δυναμικού.

- **Μέτρηση αποτελεσματικότητας**

Στην εκπαίδευση η μέτρηση της αποτελεσματικότητας δια της μεθόδου της συγκέντρωσης πληροφοριακών δεδομένων με σκοπό την κατανόηση της λειτουργίας των εκπαιδευτικών οργανισμών, εξειδικεύεται με την αποτίμηση ή αξιολόγηση του έργου του εκπαιδευτικού, του μαθητικού δυναμικού, των εκπαιδευτικών μεθόδων και των οργανωτικών διαδικασιών.

Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού, και του εκπαιδευτικού έργου, είναι η διαδικασία μέσα από την οποία η εκπαιδευτική ηγεσία ενός σχολικού συστήματος ή μιας σχολικής μονάδας συγκεντρώνει πληροφορίες, σε ό,τι αφορά τη διδασκαλία και τους εκπαιδευτικούς ειδικότερα, όπως και για το όλο μαθησιακό περιβάλλον της σχολικής μονάδας γενικότερα με σκοπό τη βελτίωσή τους. Παράλληλα, η αξιολόγηση είναι η διαδικασία μέσα από την οποία η εκπαιδευτική ηγεσία λαμβάνει τις απαραίτητες πληροφορίες που θα βοηθήσουν στη λήψη αποφάσεων σχετικά με αλλαγές στην κατάσταση του προσωπικού, όπως μισθολογική ή βαθμολογική αναβάθμιση και προαγωγή, λήψη μέτρων και βελτίωση των παρεχομένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και άλλα. Η αξιολόγηση ως μέτρο μέτρησης της αποτελεσματικότητας είναι μια μορφή κοινωνικού ελέγχου και ο έλεγχος αυτός είναι απαραίτητος για τη διασφάλιση της ολικής ποιότητας της εκπαίδευσης.

⁴⁰ Maslow A., «Motivation and Personality», 2nd edition, Harper and Row, New York, p.154, 1970.

5.8. Βασικά Συμπεράσματα

5.8.1. Η ανταγωνιστικότητα μειώνεται παρά τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης

Κατά την περίοδο 1996-2004, οι υψηλοί ρυθμοί μεγέθυνσης της οικονομίας, που ήταν συνάρτηση της εισροής ευρωπαϊκών πόρων, των επενδύσεων υποδομής για τους ολυμπιακούς αγώνες, και της αύξησης του εσωτερικού και εξωτερικού δανεισμού, δεν μπόρεσαν να συγκρατήσουν την συνεχιζόμενη επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Οι εξαγωγές προς την Ευρωπαϊκή Ένωση κατέρρευσαν από το 8% του ΑΕΠ το 1985, σε 3% το 2004. Ενώ το 1984 οι ελληνικές εξαγωγές κάλυπταν το 50% των ελληνικών εισαγωγών, σήμερα καλύπτουν μόλις το 25%. Επίσης το μερίδιο της Ελλάδας στη αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι σήμερα μειωμένο σε σχέση με το επίπεδο του 1960, όταν το αντίστοιχο μερίδιο της Ισπανίας έχει τριπλασιαστεί και της Πορτογαλίας έχει αυξηθεί κατά 2,5 φορές.

Το αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων είναι ότι το εμπορικό έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ κυμαίνεται πλέον γύρω στο -9%. Η βελτίωση που παρουσιάστηκε τα τελευταία έτη, και η οποία αναμένεται να συνεχιστεί και στα επόμενα χρόνια, οφείλεται στη μείωση των εισαγωγών κεφαλαιουχικού εξοπλισμού και διαρκών καταναλωτικών. Η βελτίωση αυτή δεν πρέπει να εκληφθεί ως ένδειξη αύξησης της ανταγωνιστικότητας, αλλά ως ένδειξη σταδιακής εξάντλησης του δυναμισμού της ιδιωτικής κατανάλωσης διαρκών καταναλωτικών αγαθών και επιβράδυνσης του ρυθμού αύξησης των επενδύσεων.

5.8.2. Η μείωση της ανταγωνιστικότητας ευθύνεται για τη στασιμότητα της απασχόλησης

Ο αργός ρυθμός αύξησης της απασχόλησης κατά την περίοδο 1996-2004, η διατήρηση της ανεργίας σε υψηλά επίπεδα και του ποσοστού απασχόλησης σε χαμηλά επίπεδα, είναι άμεσα συνδεδεμένα με τη συρρίκνωση της ανταγωνιστικότητας. Η μεγάλη και αυξανόμενη εξάρτηση του ρυθμού μεγέθυνσης από εξωτερικούς πόρους, σημαίνει ότι περιορίζεται η συσχέτιση μεγέθυνσης και εγχώριας παραγωγής, και επομένως περιορίζεται η συσχέτιση ρυθμού μεγέθυνσης και ρυθμού αύξησης της απασχόλησης. Από την άλλη μεριά, ο μικρός βαθμός αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού και κυρίως του ανθρώπινου δυναμικού με υψηλό μορφωτικό επίπεδο και υψηλή ειδίκευση, δείχνει ότι υπάρχουν αναξιοποίητες δυνατότητες αναβάθμισης της παραγωγής και της ανταγωνιστικότητας.

5.8.3. Οι επιχειρήσεις εντάσεως γνώσης δείχνουν το δρόμο

Η μελέτη για την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση που πραγματοποιήθηκε από το ΙΝΕ⁴¹ της ΓΣΕΕ, και εξέτασε τις τεχνολογικές εισροές στην ελληνική οικονομία και τους παράγοντες της ανταγωνιστικότητας στους κλάδους των τροφίμων, των ξενοδοχείων και της παραγωγής λογισμικού, έδειξε ότι η υστέρηση της ανταγωνιστικότητας οφείλεται στην αδυναμία της να πραγματοποιήσει την μετάβαση προς μια οικονομία εντάσεως γνώσης⁴², προς την οικονομία της γνώσης:

1) Διαπιστώθηκε ότι για το σύνολο της ελληνικής οικονομίας η αύξηση της παραγωγικότητας οφείλεται πλέον κατά 40% στις εισροές γνώσης και σε ένα σημαντικό τμήμα της οικονομίας σε 75%.

2) Σε όλους τους κλάδους που ερευνήθηκαν, έχουν αναπτυχθεί ανταγωνιστικές επιχειρήσεις που εμφανίζουν συγκριτικά υψηλότερα επίπεδα απασχόλησης, οι οποίες χαρακτηρίζονται από την ικανότητά τους να καινοτομούν, να αξιοποιούν την τεχνολογία της πληροφορικής και των επικοινωνιών, να υιοθετούν μορφές συνεργασίας και δικτύωσης, να απασχολούν ανθρώπινο δυναμικό με υψηλότερο επίπεδο γνώσεων.

3) Στους κλάδους αυτούς διαπιστώθηκε επίσης ότι η υστέρηση των υπόλοιπων επιχειρήσεων οφείλεται σε καθοριστικό βαθμό στην αδυναμία δημόσιων ή συλλογικών φορέων να εξασφαλίσουν την απαραίτητη προσφορά νέων γνώσεων στις επιχειρήσεις, την αποτελεσματική υποστήριξη της καινοτομικής τους δραστηριότητας και την ύπαρξη του κατάλληλου εργατικού και επιστημονικού προσωπικού.

5.9. Επιλογές και στόχοι του Νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος

Απέναντι στο αδιέξοδο στο οποίο βρίσκεται η αναπτυξιακή στρατηγική λόγω της επιδείνωσης της ανταγωνιστικότητας, του χαμηλού επιπέδου αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού, και

⁴¹ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, «Μελέτη για την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση», Τεύχος V: Τεχνολογικές Εισροές και Εκτίμηση της τεχνολογίας στην Ελληνική Οικονομία», Αδημοσίευτη Μελέτη, 2005.

⁴² Παλάσκας Θ. κ.α., «Η Ανταγωνιστικότητα της ελληνικής παραγωγής στη διεθνή αγορά», Φιλελεύθερη Έμφαση, τεύχος 20/σελ. 28-45, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2004. Η μελέτη αντλεί στοιχεία από άλλες των ιδίων συγγραφέων που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του IOBE.

της επιβράδυνσης του ρυθμού μεγέθυνσης της οικονομίας, υπάρχουν στην πραγματικότητα δύο κατευθύνσεις:

Ü Η μια είναι αυτή της συνεχιζόμενης επιβάρυνσης των αμοιβών της εργασίας, και της μειωμένης φορολόγησης των κερδών και των υψηλών εισοδημάτων, που ονομάζεται πολιτική των διαρθρωτικών αλλαγών, η οποία προσαρμόζει την οικονομία στην χαμηλή ανταγωνιστικότητα, και την ανεργία και εκ του αποτελέσματος, δεν αποτελεί πολιτική βελτίωσης τους.

Ü Η άλλη στρατηγική είναι αυτή της επιδίωξης μιας διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας, μέσα από τη διαμόρφωση ενός Νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος με προσανατολισμό την Οικονομία της Γνώσης.

Το Νέο Αναπτυξιακό Υπόδειγμα, βασίζεται στις εξής επιλογές⁴³:

A. Την μετάβαση στην οικονομία της γνώσης, που σημαίνει ταυτοχρόνως την ανάπτυξη δραστηριοτήτων εντάσεως γνώσης, αλλά και τη διαμόρφωση των συνθηκών για την ανάπτυξη καινοτομιών και την ενσωμάτωσή τους στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών,

B. Την ανάπτυξη μιας σύγχρονης κουλτούρας και πρακτικής μάνατζμεντ στις ιδιωτικές επιχειρήσεις και στον δημόσιο τομέα, ώστε να είναι δυνατή η παραγωγική λειτουργία των επιχειρήσεων και των υπηρεσιών και να μπορούν να προσαρμοστούν οι διοικητικές και οργανωτικές λειτουργίες στις αναγκαίες αλλαγές,

C. Τη συγκρότηση ενός κοινωνικού κεφαλαίου συνεργασίας για την επεξεργασία και την υλοποίηση αναπτυξιακών στρατηγικών σε επίπεδο κλάδων της οικονομίας και περιφερειών.

D. Την αναβάθμιση της θέσης της εργασίας, με τη βελτίωση των γνώσεων, την αναγνώριση της εμπειρίας και τη διεύρυνση της ευθύνης των εργαζομένων, όπως και με την άσκηση πολιτικών απασχόλησης, σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, που υποστηρίζουν τις αναπτυξιακές στρατηγικές και προστατεύουν το ανθρώπινο δυναμικό από την ανεργία και την απαξίωση των γνώσεων και δεξιοτήτων του.

Οι στόχοι του Νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος πρέπει και δύνανται να είναι:

⁴³ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ**, «Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: Η ανάγκη ενός Νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος», Ιούνιος 2005.

- Η δημιουργία μιας ανταγωνιστικής οικονομίας, με υψηλή παραγωγικότητα, και ισορροπημένη ένταξη στην ευρωπαϊκή και τη διεθνή οικονομία,
- Αύξηση της απασχόλησης με την αξιοποίηση του διαθέσιμου ανθρώπινου δυναμικού, όπως και των γνώσεων και της εμπειρίας που διαθέτει,
- Εδραίωση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Προτύπου, με την εξασφάλιση της βιωσιμότητας των ασφαλιστικών οργανισμών και την αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων στους χώρους εργασίας,
- Την υλοποίηση μιας αποτελεσματικής πολιτικής προστασίας του περιβάλλοντος στο πλαίσιο μιας στρατηγικής αειφόρου ανάπτυξης.

Ειδικότεροι στόχοι⁴⁴ πρέπει να είναι οι εξής:

α) Υποστήριξη της καινοτομικής επιχειρηματικότητας

Έχει αναγνωριστεί ότι η ιδιωτική επιχείρηση αποτελεί ένα σημαντικό πεδίο όπου δοκιμάζονται και υλοποιούνται καινοτομίες που παίζουν αποφασιστικό ρόλο για την αύξηση της παραγωγικότητας. Η εμπειρία όμως δείχνει, είτε αυτή είναι άμεση, είτε έχει καταγραφεί στη βιβλιογραφία, ότι το έλλειμμα γνώσεων που εμφανίζουν οι επιχειρήσεις είναι πολύ σημαντικό σε μια περίοδο τεχνολογικών και οργανωτικών αλλαγών, όπως και αλλαγών στις επιθυμίες των καταναλωτών και τις απαιτήσεις των πολιτών. Ενώ επομένως οι πολιτικές που εντάσσονται στη λογική της νεο-φιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης, αποδίδουν στην επιχειρηματικότητα, στην δημιουργία δηλαδή των συνθηκών κερδοφορίας που ευνοούν την ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, ένα κεντρικό ρόλο, διαπιστώνεται ότι όλο και περισσότερο η επιτυχημένη υλοποίηση τέτοιων πρωτοβουλιών, είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων και κυρίως πολλών εισροών νέων γνώσεων που παράγονται και προσφέρονται από οντότητες εκτός της επιχείρησης.

Είναι αναγκαία η δημιουργία ενός περιβάλλοντος που ευνοεί πραγματικά την καινοτομική επιχειρηματικότητα, με τους παρακάτω τρόπους:

⁴⁴ **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ**, «Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: Η ανάγκη ενός Νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος», Ιούνιος 2005.

✚ Αύξηση των δαπανών για την έρευνα και πραγματοποίηση μακροχρόνιων επιλογών σε αυτό τον τομέα, και με ειδικότερο στόχο τη διαμόρφωση μιας ερευνητικής κοινότητας ικανής να προωθεί και να υλοποιεί καινοτομίες,

✚ Λειτουργία οργάνων διαλόγου μεταξύ κρατικών υπηρεσιών, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, εργοδοτικών οργανώσεων και συνδικαλιστικών οργανώσεων, σχετικά με τις ανάγκες των επιχειρήσεων σε επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό,

✚ Εξασφάλιση της αποτελεσματικής λειτουργίας των κρατικών υπηρεσιών, από την άποψη των γραφειοκρατικών διαδικασιών, αλλά και σε ότι αφορά την άσκηση πολιτικών που επηρεάζουν ποιοτικά χαρακτηριστικά της επιχειρηματικής δραστηριότητας,

✚ Υιοθέτηση μορφών οργάνωσης και λειτουργίας των επιχειρήσεων που αξιοποιούν τις γνώσεις και την εμπειρία των εργαζομένων, για την υιοθέτηση καινοτομιών, την εισαγωγή νέας τεχνολογίας και την προσαρμογή των οργανωτικών δομών.

β) Υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Η προσαρμογή των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων στις νέες συνθήκες, από τις απόψεις της ποιότητας και των χαρακτηριστικών των προϊόντων, της τεχνολογίας, των μεθόδων οργάνωσης και του ανθρώπινου δυναμικού, αποτελεί το κορυφαίο ζήτημα μιας στρατηγικής για την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση. Η αποδέσμευση των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων από την περιθωριακή θέση στη διεθνή αγορά, από την προσκόλληση στη φτηνή εργασία χαμηλής ειδίκευσης και την παραοικονομία, πρέπει να αποτελέσει ένα κυριο στόχο της αναπτυξιακής στρατηγικής. Σε κλάδους υπηρεσιών, μεταποίησης και πρωτογενών δραστηριοτήτων, υπάρχουν δυνατότητες και προοπτικές, υπό την προϋπόθεση ότι θα εφαρμοστούν οι κατάλληλες πολιτικές και θα προσανατολιστούν οι ενέργειες στήριξης των επιχειρήσεων προς νέες κατευθύνσεις. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι οι κατ' εξοχήν επιχειρήσεις που χρειάζονται υποστήριξη σε όλα τα επίπεδα των καινοτομιών:

✚ Χρειάζονται κατά κανόνα να αποκτήσουν συστηματικές γνώσεις σε σχέση με την εξέλιξη σε διεθνές επίπεδο του κλάδου στον οποίο ανήκουν, των αγορών στις οποίες απευθύνονται και των προϊόντων που παράγονται από ομοειδείς επιχειρήσεις.

✚ Χρειάζονται επίσης βοήθεια σε ότι αφορά τις δυνατότητές τους να αξιοποιήσουν τη νέα τεχνολογία και να υιοθετήσουν νέες μεθόδους οργάνωσης, ή νέα σχήματα συνεργασιών με άλλες επιχειρήσεις ή με μη επιχειρηματικούς φορείς.

✚ Δεν μπορούν τέλος να λύσουν από μόνες τους προβλήματα εξεύρεσης του κατάλληλου ανθρώπινου δυναμικού, αλλά και κατάρτισης των εργαζομένων που απασχολούν ή προσλαμβάνουν.

Για να ολοκληρωθεί η δημιουργία θεσμών και εργαλείων συγκέντρωσης γνώσης και υποστήριξης της καινοτομίας, σχετικά με τις μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις, χρειάζεται να υπάρξουν άμεσα πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση της συστηματικότερης καταγραφής και μελέτης των εξειδικευμένων αναγκών των επιχειρήσεων.

✚ Να ολοκληρωθεί η δημιουργία του Παρατηρητηρίου για τις μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις και να διαμορφωθούν συνεργασίες με πανεπιστημιακά ή ερευνητικά ιδρύματα για εξειδικευμένες μελέτες τομέων δραστηριότητας.

✚ Να δραστηριοποιηθεί το εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης, με τη δημιουργία περιφερειακών παραρτημάτων του, ώστε να μπορεί να προσφέρει συγκεκριμένες πληροφορίες σε ότι αφορά τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης οι οποίες υποστηρίζουν το εργατικό δυναμικό των μικρο-μεσαίων επιχειρήσεων.

✚ Να καθιερωθεί η ανεξάρτητη αξιολόγηση από πανεπιστημιακά ή ερευνητικά ιδρύματα, της αποτελεσματικότητας των επιχειρησιακών προγραμμάτων σε σχέση με αναπτυξιακούς στόχους και στόχους στο επίπεδο της απασχόλησης, ώστε να είναι δυνατή η προσαρμογή ή αναθεώρηση των προγραμμάτων και των πολιτικών που βρίσκονται σε εξέλιξη.

γ) Διαμόρφωση ενός αποτελεσματικού και παραγωγικού δημόσιου τομέα

Το βασικό πρόβλημα το οποίο αντιμετωπίζουν οι κρατικές υπηρεσίες είναι ότι δυσκολεύονται να μεταβούν από την εποχή της άσκησης πολιτικής μέσω της παραχώρησης πόρων και προνομίων σε επιχειρήσεις και κατηγορίες επιχειρήσεων, στην εποχή των ποιοτικών και συνδυασμένων παρεμβάσεων για την επίτευξη αναπτυξιακών στόχων. Η διαιώνιση του προβλήματος αυτού δεν οφείλεται κατά κύριο λόγο στη αδράνεια των ίδιων των κρατικών υπηρεσιών, αλλά στην αντίσταση που προβάλλουν οι οικονομικές και κοινωνικές δυνάμεις που έχουν συνδέσει την ύπαρξη και την ισχύ τους με τη διατήρηση του συστήματος των

μεμονωμένων δικαιωμάτων σε κρατικούς πόρους. Η διατήρηση αυτού του συστήματος σε μια περίοδο αύξησης των πόρων που διατίθενται από το κράτος και επέκτασης του φάσματος των παρεμβάσεων του, ευθύνεται για την ενίσχυση των πελατειακών σχέσεων, την επέκταση της διαφθοράς, την έλλειψη οργανωτικού ορθολογισμού στις υπηρεσίες, την έλλειψη αξιολόγησης και την ανεπάρκεια των γνώσεων των υπαλλήλων σε σχέση με τις πολιτικές που εφαρμόζονται. Στα σοβαρά λειτουργικά προβλήματα ορθολογικής λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών περιλαμβάνεται και η συσσώρευση νόμων και ρυθμίσεων, χωρίς την ένταξή τους σε ενιαίες προσεγγίσεις σε σχέση με οικονομική, κοινωνικά ή περιβαλλοντικά ζητήματα.

δ) Αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού και της αγοράς εργασίας

Η διαμόρφωση ενός νέου αναπτυξιακού μοντέλου, απαιτεί την υλοποίηση πολιτικών αναβάθμισης της εργασίας και των πολιτικών απασχόλησης. Η αναζήτηση των παραγόντων που μπορούν να στηρίξουν την ανάπτυξη παραγωγικών και ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων, αναδεικνύει τα εξής ζητήματα:

✚ Την ανάγκη καλύτερης προσαρμογής, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, του περιεχομένου των σπουδών σύμφωνα με τις ελλείψεις αλλά και τις προβλεπόμενες ανάγκες σε επαγγέλματα, ειδικότητες, ή εξειδικεύσεις.

✚ Την ανάγκη λειτουργίας του συστήματος κατάρτισης σύμφωνα με τις ανάγκες της μετάβασης στην οικονομία της γνώσης,

✚ Την ανάγκη προσαρμογής των πολιτικών απασχόλησης σε αναπτυξιακές στρατηγικές σε κλαδικό ή τοπικό επίπεδο, και στην επιδίωξη της εξάλειψης της αδήλωτης απασχόλησης και των διάφορων μορφών πρόσκαιρης και υποβαθμισμένης εργασίας,

✚ Την ανάγκη διεύρυνσης του περιεχομένου των σπουδών σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, ώστε να ενισχυθεί η ικανότητα των πολιτών και των εργαζομένων να συμμετέχουν ενεργά στις αποφάσεις που λαμβάνονται σε επίπεδο κοινωνίας και να επηρεάζουν τις αποφάσεις που λαμβάνονται σε επίπεδο παραγωγικών μονάδων.

Είναι επομένως αναγκαίο να ληφθούν αποφάσεις προς τις εξής κατευθύνσεις:

✚ Να λειτουργήσουν όργανα διαλόγου μεταξύ κρατικών υπηρεσιών, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, εργοδοτικών οργανώσεων και συνδικαλιστικών οργανώσεων, και να υποστηριχθεί ο

διάλογος αυτός από μελέτες αξιολόγησης των αποτελεσμάτων της λειτουργίας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων,

✚ Να ενεργοποιηθεί το Παρατηρητήριο Απασχόλησης και να συνδεθεί με περιφερειακά παρατηρητήρια, ώστε να υπάρχει μια συστηματική και αξιόπιστη παρακολούθηση της εξέλιξης της απασχόλησης και των ειδικοτήτων σε εθνικό επίπεδο,

✚ Να λειτουργήσει το εθνικό συμβούλιο σύνδεσης της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης,

✚ Να αποκεντρωθεί η λειτουργία του ΟΑΕΔ και να προσαρμοστεί στις ανάγκες περιφερειακών αναπτυξιακών στρατηγικών και στο στόχο της συρρίκνωσης της αδήλωτης και της πρόσκαιρης απασχόλησης.

ε) Δημιουργία περιφερειακών στρατηγικών

Οι διαπιστωμένες δυνατότητες ανάπτυξης σε περιφερειακό επίπεδο ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων, που είτε είναι νέες για την περιφέρεια, είτε προέρχονται από την αναδιοργάνωση υπαρκτών δραστηριοτήτων, πρέπει να ενταχθούν σε περιφερειακές στρατηγικές οι οποίες όχι μόνο θέτουν στόχους για την οικονομία και την απασχόληση, αλλά εξασφαλίζουν και τα μέσα για την πραγματοποίηση της μετάβασης σε μια νέα περιφερειακή οικονομία. Οι στρατηγικές αυτές δεν αρκεί να θέσουν στόχους για τους κλάδους και τομείς της περιφερειακής οικονομίας, αλλά χρειάζεται να κάνουν το ίδιο για τα χαρακτηριστικά των νέων επιχειρήσεων, την αναγκαία υποδομή και τις αναγκαίες κοινωνικές υπηρεσίες, όπως και τις λειτουργίες των υπηρεσιών απασχόλησης και παρέμβασης στην αγορά εργασίας. Το νέο μοντέλο ανάπτυξης προϋποθέτει την ικανότητα των υπηρεσιών και φορέων της περιφέρειας να ανταποκριθούν στις εξής ανάγκες:

✚ Να διαμορφωθούν Περιφερειακές Αναπτυξιακές Αρχές, στις οποίες συμμετέχουν όλες οι υπηρεσίες και φορείς, και αποτελούν όργανα τα οποία αποφασίζουν για τους στόχους και τα μέσα της αναπτυξιακής στρατηγικής,

✚ Να αξιοποιηθούν πανεπιστημιακοί και ερευνητικοί φορείς για την παρουσίαση μελετών που αφορούν στους αναπτυξιακούς στόχους και τα χαρακτηριστικά των νέων παραγωγικών δραστηριοτήτων, αλλά και για αξιολόγηση των πολιτικών που υλοποιούνται,

✚ Να δημιουργηθούν Παρατηρητήρια Απασχόλησης για τη συστηματική καταγραφή των εξελίξεων στην περιφερειακή αγορά εργασίας και των αναγκών σε ειδικότητες και επαγγέλματα,

✚ Να προσδιοριστούν στο πλαίσιο της αναπτυξιακής στρατηγικής οι παρεμβάσεις των φορέων υποστήριξης των επιχειρήσεων, ειδικότερα των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, ώστε να γίνεται δυνατή η ανταπόκρισή τους στις νέες τεχνολογικές και οργανωτικές ανάγκες, όπως και στις νέες αγορές,

✚ Να προσαρμοστούν οι πολιτικές απασχόλησης- κατάρτιση, επιδοτήσεις θέσεων εργασίας, σύζευξη προσφοράς και ζήτησης στην αγορά εργασίας, επιδότηση των ανέργων- στις ανάγκες των οικονομικών δραστηριοτήτων και της αναπτυξιακής στρατηγικής.

Οι παράγοντες που σχετίζονται με το εργατικό δυναμικό (Malecki,1999)⁴⁵ είναι το εκπαιδευτικό και το μορφωτικό επίπεδο, οι δεξιότητες και οι τεχνικές γνώσεις των εργαζομένων, η «εργασιακή τους κουλτούρα», οι άρρητες γνώσεις τους (tacit skills), οι «κοινωνικές τους ικανότητες» (social skills), οι γενικές τους ικανότητες (generic skills) που χρησιμοποιούνται ανεξάρτητα από την ειδική φύση της εργασίας τους. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά που μπορούν να ευνοήσουν την παραγωγή, την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα της περιοχής συνιστούν το «τοπικό κεφάλαιο» (territorial capital), το οποίο ευνοεί την ανάπτυξη καθορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων στην περιοχή. Το «τοπικό κεφάλαιο» είναι το σύνολο των παραγόντων που μπορούν να προσδώσουν στην περιοχή, όχι μόνον συγκριτικά πλεονεκτήματα, αλλά και ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα.

⁴⁵ Malecki E.J., «Knowledge and regional Competitiveness», Paper presented at the International Symposium Knowledge, Education and Space, Heidelberg 1999.

5.10. Οι αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και την ταχύρυθμη ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας⁴⁶

5.10.1. Τι πρέπει να κάνουμε: Το περιεχόμενο της ελληνικής μεταρρύθμισης

Παράγοντα ιδιαίτερα καθοριστικό πρέπει να αποτελεί η διεθνής ερευνητική παρουσία του εκάστοτε Ιδρύματος. Θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και παράγοντες όπως το στάδιο ανάπτυξης του πανεπιστημίου, η περιοχή που βρίσκεται, η υπάρχουσα κατάστασή του όσον αφορά στις υποδομές. Βέβαια, αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να υπάρχουν αναρίθμητα Τμήματα αχρειαστων ειδικοτήτων.

Τέλος, η χρηματοδότηση των πανεπιστημίων στο μέλλον μπορεί να έρχεται και από τους φοιτητές, όχι όμως με τον ισοπεδωτικό τρόπο που γίνεται σήμερα στις μεταπτυχιακές σπουδές, όπου η απουσία της δημόσιας πολιτικής/αρωγής και τα υψηλά δίδακτρα εμποδίζουν ευφυείς φοιτητές να συνεχίσουν τις σπουδές τους στα μεταπτυχιακά λόγω οικονομικής αδυναμίας⁴⁷. Άτοκα δάνεια επιδοτούμενα από το κράτος θα μπορούσαν να ωθήσουν πολλούς ικανούς φοιτητές στη συνέχιση των σπουδών τους.

Ϊ Επένδυση στην Κοινωνία της γνώσης και την Καινοτομία

Η εκπαίδευση, η επιστημονική έρευνα, η τεχνολογία και η καινοτομία είναι βασικά στοιχεία της Οικονομίας της Γνώσης και καθοριστικοί παράγοντες για την αύξηση της παραγωγικότητας και την τόνωση της ανταγωνιστικότητας της χώρας. Στον τομέα της **Εκπαίδευσης** γενικός στόχος είναι να καταστεί το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα πρότυπο για την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και για την ανταπόκρισή του στις ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας και της οικονομίας, εστιάζοντας σε εξειδικευμένα μέτρα που εξυπηρετούν το στόχο αυτό. Στο πλαίσιο της στρατηγικής για τη **Δια βίου Μάθηση** στόχος είναι η σταδιακή αύξηση της συμμετοχής σε ενέργειες εκπαίδευσης και κατάρτισης, από τα σημερινά χαμηλά επίπεδα σε αυτά του Κοινοτικού Μέσου Όρου, έτσι ώστε τα άτομα να εφοδιάζονται με τις δεξιότητες και ικανότητες που απαιτούνται για να αντεπεξέρχονται στις απαιτήσεις της κοινωνίας της γνώσης,

⁴⁶ Για περισσότερες πληροφορίες για την συγκεκριμένη ενότητα βλ. **Πελαγίδης Θεοδωρής**, Στρατηγικές Μεταρρύθμισης, «Οι αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και την ταχύρυθμη ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας», Γ' Αναθεωρημένη Έκδοση, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα», σελ. 72-75, Αθήνα Μάρτιος 2004.

⁴⁷ Για το θέμα της κρατικής χρηματοδότησης στα Πανεπιστήμια σύμφωνα με το κριτήριο της απόδοσης και της ποιότητας των φοιτητών (merit scholarships), βλέπε **C. Hoxby**, « Economics of Education », NBER Reporter, Winter 2002-2003.

στις αβεβαιότητες της αγοράς εργασίας και για να υποστηριχθεί η αύξηση της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.

Η Εθνική Στρατηγική για την **Έρευνα και την Τεχνολογία** θα εστιάσει στην αξιοποίηση της ακαδημαϊκής έρευνας, της βιομηχανικής έρευνας και της διεθνούς συνεργασίας στη βιομηχανική έρευνα και ανάπτυξη σε προ-ανταγωνιστικό στάδιο. Παράλληλα, η εφαρμογή ολοκληρωμένης «Ψηφιακής Στρατηγικής» για την περίοδο έως το 2013 σε όλο το εύρος της δημόσιας διοίκησης και της οικονομίας, έχει ως στόχο την ενίσχυση της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων, τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του δημόσιου τομέα και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών.

Û Ενίσχυση της Απασχόλησης και ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής

Στον τομέα της **Απασχόλησης** θα επιδιωχθεί η κινητοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας και η αύξηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας για την επίτευξη υψηλότερων ποσοστών απασχόλησης, ώστε να υποστηριχθεί η προσπάθεια της Ελλάδας για επίτευξη υψηλών ρυθμών οικονομικής ανόδου και την επιτάχυνση της πραγματικής σύγκλισης με διατήρηση της κοινωνικής συνοχής. Στον τομέα της **Κοινωνικής Ενσωμάτωσης** θα επιδιωχθεί η ισότιμη πρόσβαση όλων στην αγορά εργασίας και η πρόληψη φαινομένων περιθωριοποίησης και αποκλεισμού, ώστε να βελτιωθεί περαιτέρω η κοινωνική συνοχή. Η εξυπηρέτηση των παραπάνω στόχων θα στηριχθεί σε **βασικές αρχές και οριζόντιες πολιτικές** όπως η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου (gender mainstreaming), οι ίσες ευκαιρίες εκκίνησης για όλους, η αποκέντρωση αρμοδιοτήτων καθώς και η ενδυνάμωση των εταιρικών σχέσεων με κοινωνικούς εταίρους, φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης και φορείς του ιδιωτικού τομέα.

Û Εξωστρέφεια και ενίσχυση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος

Στόχος είναι η δημιουργία ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, τόσο για την αναβάθμιση της **ποιότητας της εγχώριας επιχειρηματικότητας**, όσο και για **την προσέλκυση διεθνούς επιχειρηματικού ενδιαφέροντος** για επενδύσεις στην Ελλάδα. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην ενίσχυση εξωστρεφούς επιχειρηματικής δραστηριότητας, που θα στηρίζεται στην παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας. Η επίτευξη των στόχων επιδιώκεται μέσα από παρεμβάσεις που εστιάζουν στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και των υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις και τη βελτίωση των συνθηκών ανταγωνισμού, την

ενίσχυση εξαγωγών, την εισροή ξένων επενδύσεων, ενώ ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στη διαμόρφωση ανταγωνιστικών περιφερειακών οικονομιών.

Έμφαση πρέπει να δοθεί επίσης στη μείωση του διοικητικού βάρους για τις επιχειρήσεις και την διευκόλυνση της αδειοδότησης των επιχειρήσεων σε όλο το φάσμα της οικονομικής δραστηριότητας. Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί επίσης και στη συγκρότηση **ενιαίας στρατηγικής προβολής** της χώρας στο εξωτερικό με συντονισμένες και συμπληρωματικές δράσεις για το εξωτερικό εμπόριο, τον τουρισμό, τον πολιτισμό και τη ναυτιλία μεταξύ των φορέων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, οι οποίοι αποτελούν προνομιακά πεδία ευκαιριών για άσκηση διεθνώς ανταγωνιστικής επιχειρηματικής δραστηριότητας.

✓ Καινοτομίες για μια σύγχρονη Εκπαίδευση⁴⁸

Πολλά γράφονται, πολλά λέγονται και ακούγονται καθημερινά για τον εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης όλων των βαθμίδων, προκειμένου να υπηρετηθούν οι ανάγκες που απορρέουν από την παγκοσμιοποίηση της γνώσης και της οικονομίας αφενός και της ταχύτατης αλλαγής της γνώσης αφετέρου. Ως προς τη μόρφωση δεν αρκούν πια οι πολλές γνώσεις αλλά η μεθοδολογία προσέγγισης της γνώσης στην πηγή της, αφού οι ταχύτατες σε παγκόσμιο επίπεδο αλλαγές τη μεταλλάσσουν διαρκώς.

Û Αναπροσαρμοστικότητα

Πρέπει να υπάρχει ευχέρεια προσδιορισμού της γνώσης, ανάλογα με τις κοινωνικές ανάγκες κάθε εποχής. Έτσι προβλέπεται ότι σε λιγότερο από πέντε χρόνια θα αναπροσαρμόζονται τα προγράμματα όλων των βαθμίδων, ως προς το γνωστικό αντικείμενο που πρέπει να κατακτηθεί. Σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης θα πρέπει να επιδιωχθεί η υιοθέτηση από το σύνολο των εκπαιδευόμενων της δια βίου εκπαίδευσης. Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, θα πρέπει να κινηθούμε αναπροσαρμοστικά :

α) *ως προς την υλικοτεχνική υποδομή*: Είναι απολύτως αναγκαίο να λειτουργούν χώροι άθλησης, βιβλιοθήκες, εργαστήρια Φυσικής, Χημείας, Βιολογίας και Πληροφορικής

⁴⁸ Εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, «Καινοτομίες για μια Σύγχρονη Εκπαίδευση», Αναπροσαρμογή Ύλης, 24 Ιουνίου 2001.

β) *ως προς τη διδακτική προσέγγιση*: Είναι απαραίτητη και απολύτως αναγκαία η διαρκής επιμόρφωση του διδακτικού προσωπικού, τόσο ως προς τον τεχνολογικό τομέα, όσο και ως προς την παιδαγωγική κατάρτιση.

Οι μέθοδοι παιδαγωγικής προσέγγισης των μαθητών όλων των βαθμίδων πρέπει να είναι στοιχείο απολύτως απαραίτητο και να εμπεριέχουν εξατομικευμένη επικοινωνία, συναισθηματική κάλυψη, τεχνικές διαχείρισης χρόνου, βιωματική μάθηση, πρωτοβουλία και αυτενέργεια των μαθητών με συμμετοχικές διαδικασίες, διαθεματική προσέγγιση κ.λπ. Καθοριστικές πρέπει να είναι οι αλλαγές στις δομές των διοικήσεων των εκπαιδευτικών μονάδων. Πέρα από τις αλλαγές στον τρόπο διορισμού των διοικήσεων με αξιοκρατία και όχι με κριτήρια που οδηγούν στη «γεροντοκρατία», όπως συμβαίνει μέχρι σήμερα, πρέπει κυρίως στο Γυμνάσιο και το Λύκειο να λειτουργήσει ο θεσμός του συντονιστή κλάδων, όπως φιλολογικών μαθημάτων, μαθηματικών, φυσικής-χημείας, ξένων γλωσσών, κ.λπ. Όσο δε ο θεσμός της οικογένειας, με την πάροδο του χρόνου, λειτουργεί πιο χαλαρά, τόσο γίνεται πιο επιτακτική η ανάγκη ύπαρξης τμήματος παιδοψυχολογικής υποστήριξης των μαθητών, κυρίως κατά την περίοδο της εφηβείας τους.

Ϊ Νέες Τεχνολογίες και Ποιοτική Παιδεία

Οι νέες τεχνολογίες, ιδίως η πληροφορική με το τεράστιο πλήθος των σύγχρονων εφαρμογών, έχει σχεδόν ταυτισθεί με ό,τι χαρακτηρίζεται ως ανάπτυξη. Κάθε χώρα που προσβλέπει στην ανάπτυξη (οικονομική, τεχνολογική κ.λπ.) έχει κυριολεκτικά «αγκιστρωθεί» στις νέες τεχνολογίες: τις έχει εισαγάγει στην Εκπαίδευση, ενισχύει την έρευνά τους, χρηματοδοτεί τις εφαρμογές τους, προωθεί με κάθε τρόπο ό,τι έχει σχέση μ' αυτές, ιδιαίτερα με την τεχνολογία των Η/Υ. Εκείνο που δεν έχει ίσως βαθύτερα συνειδητοποιηθεί, ιδίως στην Ελλάδα, είναι η σπουδαιότητα των νέων τεχνολογιών για μια ποιοτική παιδεία που αποτελεί και την προϋπόθεση για κάθε μορφής ανάπτυξη μιας χώρας.

Ο χώρος αυτός στις πραγματικές διαστάσεις, προεκτάσεις και εφαρμογές του άρχισε να μελετάται πολύ πρόσφατα, και για χώρες όπως η Ελλάδα θα μπορούσε να πει κανείς ότι βρίσκεται ακόμη σε προκαταρκτικό στάδιο. Και όμως η πραγματικότητα είναι μία: χωρίς τις νέες τεχνολογίες, χωρίς την πληροφορική και τις ποικίλες εφαρμογές της στην «κοινωνία των πληροφοριών» όπου ζούμε, στην κοινωνία ιδίως του 21ου αιώνα, δεν μπορεί να νοηθεί ανάπτυξη της παιδείας. Ήδη έχουν αρχίσει να εισάγονται σταδιακά, με αργούς ακόμη ρυθμούς

και μεγάλη καθυστέρηση, οι νέες τεχνολογίες στην ελληνική Εκπαίδευση. Τα οφέλη που αναμένονται για την Παιδεία μας, εφόσον εφαρμοσθούν σωστά προγράμματα με κατάλληλο εκπαιδευτικό λογισμικό, είναι κυρίως τα εξής:

(α) Δυνατότητα αναζήτησης ποικίλων και μεγάλης κλίμακας πληροφοριών μέσα από την πρόσβαση σε διάφορες Τράπεζες Δεδομένων. Το να μπορεί να μπει κανείς σε μεγάλες βιβλιοθήκες, ξένες αλλά και ελληνικές πλέον, και να αντλήσει τις πληροφορίες που χρειάζεται, να μελετήσει άρθρα σε περιοδικά και δυσεύρετα με άλλον τρόπο δημοσιεύματα και το να μπορεί να έχει πρόσβαση στη διεθνή βιβλιογραφία με θεματική βάση και με λέξεις-κλειδιά είναι μια κατάκτηση που αίρει ανυπέρβλητες δυσκολίες τις οποίες αντιμετωπίζουν οι σπουδαστές αλλά και οι μελετητές επί εκατοντάδες χρόνια.

(β) Χρησιμοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων με την τεχνολογία των πολυμέσων (συνδυασμός κειμένου - εικόνας - ήχου). Η τεχνολογία αυτή δίνει τη μοναδική δυνατότητα στον μαθητή να προσεγγίσει και να επεξεργασθεί σύνθετες πληροφορίες με ποικίλους συνδυασμούς και δυνατότητες. Με αυτή την τεχνολογία τα πολιτισμικά ή εθνικά μαθήματα τού εκπαιδευτικού συστήματος μιας χώρας μπορούν να διδαχθούν με νέους ελκυστικούς, ανανεωμένους και ουσιαστικούς τρόπους που και τα αντικείμενα αυτά καθ' αυτά αναδεικνύουν στη συνείδηση τού μαθητή και επιτρέπουν μια άμεση προσωπική συνεργασία του (διαδραστική λειτουργία) με το πρόγραμμα και όχι μια απλή παθητική προσέγγιση. Έτσι διδάσκοντας την ιστορία μιας περιόδου, μπορεί κανείς μαζί με τις πληροφορίες για τα γεγονότα και τα πρόσωπα να παρουσιάζει χάρτες, πορείες, σχέσεις, παράλληλα γεγονότα της ιστορίας γειτονικών χωρών ή, σε πολιτιστικό επίπεδο, να δίνει συγχρόνως πληροφορίες για τη λογοτεχνία, τις επιστήμες, τις τέχνες, την παράδοση, τη θρησκεία, τη γλώσσα ενός λαού με εικόνα, με ήχο και φυσικά με κείμενο.

Τέτοια προγράμματα μπορούν να εκπονηθούν στα πολιτισμικά μαθήματα, στα μαθήματα αισθητικής καλλιέργειας και στα μαθήματα γνώσεων. Διάφορες τεχνικές μπορούν να εξασφαλίσουν και αντικειμενικούς τρόπους αξιολόγησης της γνώσης (αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης) που θα διευκολύνουν την Εκπαίδευση. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι με τέτοια προγράμματα το Σχολείο και γενικότερα η Εκπαίδευση και η παρεχόμενη Παιδεία μπορούν να αποκτήσουν ξανά το ενδιαφέρον που χρειάζεται για να προσελκύσουν την αγάπη και την ουσιαστική συμμετοχή των μαθητών. Εξίσου σημαντικό είναι ότι τέτοια προγράμματα

είναι βέβαιο ότι μπορούν να αποτελέσουν την αφετηρία μιας ριζικής ανανέωσης τού εκπαιδευτικού συστήματος της Ελλάδας και την επαναλειτουργία του σε νέες βάσεις.

Θα πρέπει όμως να επισημάνουμε και προβλήματα, μεγαλύτερα ή μικρότερα, που γεννώνται από την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στην Εκπαίδευση. Μερικά από αυτά είναι:

(α) Με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών στο Σχολείο αλλάζει άρδην και ο ρόλος του δασκάλου και γενικότερα του εκπαιδευτικού. Μέχρι σήμερα ο δάσκαλος και τα σχολικά βιβλία ήταν η κύρια πηγή πληροφοριών. Εφεξής ο δάσκαλος θα έχει ως πρόσθετο ρόλο να επιλέξει τα κατάλληλα προγράμματα, να οργανώσει τη χρήση τους μέσα και έξω από την τάξη, να ελέγξει τις αξιολογήσεις των μαθητών του, να εξηγήσει δύσκολα ή δυσνόητα σημεία, να παραπέμψει σε πρόσθετη συμβατική ή ηλεκτρονικά προσπελάσιμη βιβλιογραφία και γενικά θα πρέπει παράλληλα με κάποια μορφή συμβατικού μαθήματος, να κατευθύνει και την εκμάθηση με προγράμματα. Λόγω του γεγονότος ότι ο Έλληνας εκπαιδευτικός δεν έτοιμος για τον νέο του ρόλο κρίνεται αναγκαίο να συμπληρωθεί ο τρόπος κατάρτισής του στα ΑΕΙ με τη διδακτική μέσω προγραμμάτων και με την καθοδηγητική των μαθητών βάσει των νέων τεχνολογιών.

(β) Η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών προϋποθέτει την ύπαρξη αξιόλογων και αξιόπιστων εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Απαιτούνται ποιοτικά προγράμματα, έγκυρα επιστημονικά και κατάλληλα παιδαγωγικά. Κι αυτό είναι το μείζον πρόβλημα. Η πράξη έχει δείξει ότι έχουν παραχθεί λίγα σε αριθμό, θαυμαστά προγράμματα, αλλά έχει υπάρξει κι ένα μεγάλο πλήθος πρόχειρων, εμπειρικών, ελάχιστα χρήσιμων έως και αποπροσανατολιστικών προγραμμάτων, που είναι προϊόντα βιασύνης και επιδίωξης εύκολου κέρδους.

(γ) Χρειάζεται ακόμη αρκετή έρευνα και ενασχόληση με το πρόβλημα των μεθόδων αξιοποίησης αυτών των προγραμμάτων ιδίως μέσα στην τάξη.

Τέτοια και άλλα προβλήματα υπάρχουν ήδη και θα εμφανιστούν ίσως περισσότερα στο μέλλον. Ωστόσο ένα είναι σίγουρο: Παιδεία χωρίς τις νέες τεχνολογίες θα είναι κάτι το αδιανόητο για τα επόμενα χρόνια στην Ελλάδα. Επίσης, έρχονται νέες ημέρες για καλύτερη γνωριμία και κατανόηση των ανθρώπων μέσα από τα επιτεύγματα τού πνευματικού πολιτισμού, εκείνης δηλ. τής πλευράς τής Παιδείας που εξυψώνει τον άνθρωπο, τον διαφοροποιεί ως εθνική πολιτισμική οντότητα και συγχρόνως τον ενώνει με τους άλλους ανθρώπους στο επίπεδο μιας πανανθρώπινης οικουμενικής καλλιέργειας και ουσιαστικής συνάντησης ανθρώπου με άνθρωπο.

5.11. Για Μια Ανταγωνιστική Ελλάδα : Προς ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο

«Οι διαπιστώσεις αυτές δεν είναι καθόλου ευόιωνες και δεν επιτρέπουν αδράνεια και καθυστερήσεις. Στο διεθνοποιημένο οικονομικό περιβάλλον, στην εποχή της κοινωνίας της γνώσης, στασιμότητα σημαίνει υποχώρηση. Αν θέλουμε να εξασφαλίσουμε την ανάπτυξη και την ευημερία, την πρόοδο και την κοινωνική συνοχή, πρέπει να δράσουμε άμεσα.

Για να το επιτύχουμε αυτό, δεν αρκεί να στηριχθούμε σε παραδοσιακούς κλάδους και μεθόδους παραγωγής, ούτε να ακολουθήσουμε συνταγές του παρελθόντος. Απαιτείται η εφαρμογή ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου, βασισμένου στην επιχειρηματικότητα και την καινοτομία, στις ιδιωτικές επενδύσεις, στην προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων και στην εξωστρέφεια της οικονομίας μας. Ενός προτύπου, το οποίο δίνει μεγάλη βαρύτητα, πέρα από την οικονομική ανάπτυξη, στην ταυτόχρονη επίτευξη και άλλων στόχων, όπως είναι η ισότιμη κατανομή του εισοδήματος, η περιφερειακή ανάπτυξη, η προστασία του περιβάλλοντος, η επαρκής κοινωνική και ασφαλιστική κάλυψη όλων των πολιτών. Άλλωστε, το παράδειγμα χωρών, οι οποίες, εφαρμόζοντας το πρότυπο αυτό, βρίσκονται στις πρώτες θέσεις της κατάταξης με βάση την ανταγωνιστικότητα, αποδεικνύει τη βιωσιμότητα και τη λειτουργικότητά του. Στο Υπουργείο Ανάπτυξης, τα στοιχεία αυτά αποτελούν βασικές προτεραιότητες στη χάραξη πολιτικών», (Σπύρος Ευσταθόπουλος, 2005)⁴⁹.

Ü Ποιότητα και εξωστρέφεια-τα κλειδιά για την ανταγωνιστικότητα

Είναι γεγονός πως για μια χώρα όπως η Ελλάδα, όπου η δυναμική και τα όρια της εγχώριας αγοράς είναι περιορισμένα και η γεωγραφική θέση είναι ευνοϊκή για την ανάπτυξη εξωτερικών συναλλαγών, ο εξαγωγικός προσανατολισμός των επιχειρήσεων αποτελεί σημαντικό μοχλό ανάπτυξης και κρίσιμο παράγοντα για την ευημερία. Όσο ταχύτερα προσανατολισθεί η ελληνική επιχείρηση στις ξένες αγορές και όσο ταχύτερα δικτυωθεί και αποκτήσει το απαραίτητο για εξαγωγές μέγεθος, τόσο μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα θα αποκτήσει και τόσο ισχυρότερη θα είναι η ανάπτυξη και τα οφέλη που θα αποκομίσει μελλοντικά. Στην πορεία αυτή, βασικός στόχος πρέπει να είναι η ποιότητα των προϊόντων και των υπηρεσιών.

⁴⁹ **Ευσταθόπουλος Σπύρος**, Ειδικός Γραμματέας για την Ανταγωνιστικότητα στο Υπουργείο Ανάπτυξης, «Για μια Ελλάδα Ανταγωνιστική», Ινστιτούτο Δημοκρατίας, 12 Σεπτεμβρίου 2005.

Η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων και των υπηρεσιών στις αγορές του εξωτερικού δεν μπορεί να στηριχθεί στο χαμηλό κόστος παραγωγής. Για το λόγο αυτό θα πρέπει η Ελλάδα να είναι σε θέση να ανταγωνιστεί με άλλους όρους, με όρους μοναδικών, ποιοτικών και αναγνωρίσιμων προϊόντων και υπηρεσιών, που ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες. Χρειάζεται πολύπλευρη και συντονισμένη προσπάθεια, η οποία αφορά όλα τα στάδια της παραγωγικής και εμπορικής δραστηριότητας. Η τυποποίηση και η πιστοποίηση των προϊόντων και των υπηρεσιών, η προβολή και η προώθησή τους στο εξωτερικό, η διαρκής επιδίωξη της καινοτομίας και της ανάπτυξης συγκριτικών πλεονεκτημάτων, η στήριξη των επιχειρήσεων που πραγματοποιούν εξαγωγές, αποτελούν μερικά μόνο από τα βασικά συστατικά της.

Û Καινοτομία, Έρευνα και Ανάπτυξη, Νέες Τεχνολογίες

Είναι σαφές πως βασικό συστατικό της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων είναι η ικανότητά τους για καινοτομία. Γιατί μόνο αυτή μπορεί να εξασφαλίσει την προσαρμοστικότητα στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες του διεθνούς ανταγωνισμού και, σε τελική ανάλυση, τη δυνατότητά τους να επιβιώσουν στις διεθνείς αγορές. **Καινοτομία** είναι η μετατροπή των πρωτοπόρων ιδεών σε νέα προϊόντα, νέες υπηρεσίες και νέες επιχειρηματικές διαδικασίες. Συνδέεται άμεσα με την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, αλλά δεν ταυτίζεται με αυτήν. Η καινοτομία είναι έννοια ευρύτερη, καλύπτει ολόκληρο το φάσμα της παραγωγικής και εμπορικής δραστηριότητας και δεν περιορίζεται μόνο στην τεχνολογία. Επεκτείνεται και έχει εφαρμογή τόσο σε θέματα ανάπτυξης, παρουσίασης και προώθησης προϊόντων και υπηρεσιών, όσο και σε θέματα οργάνωσης, διοίκησης και εκτέλεσης καθημερινών εργασιών, με νέο τρόπο, που αποδίδει περισσότερο και χαρακτηρίζεται από υψηλότερη ποιότητα.

Η καινοτομική ικανότητα εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό, από την πραγματοποίηση επενδύσεων για Έρευνα και Ανάπτυξη, αλλά όχι μόνο από αυτήν. Είναι σαφής η αποφασιστική σημασία της Έρευνας, ωστόσο, αν αυτή δεν συνδεθεί με την επιχειρηματική δραστηριότητα και το κατάλληλο επιχειρηματικό περιβάλλον, δεν μπορεί να παράγει αξία. Έτσι, για την τόνωση της ανταγωνιστικότητας, είναι απαραίτητη, εκτός από τη διάθεση πόρων για την Έρευνα και Ανάπτυξη, η έμφαση στην εμπορική εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων της και τη διάχυση της καινοτομίας, μέσα από το σχηματισμό δικτύων επιχειρήσεων, τη δημιουργία ομίλων και τη

βελτίωση του τρόπου με τον οποίο συνεργάζονται μεταξύ τους οι εταιρείες, τα πανεπιστήμια και τα ερευνητικά ιδρύματα. Οι στόχοι αυτοί, άλλωστε, έχουν τεθεί και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και έχουν αποτυπωθεί στη Στρατηγική της Λισσαβόνας. Η ενίσχυση της Έρευνας και η καλλιέργεια της καινοτομίας είναι θέμα τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα. Είναι αναγκαίο, επομένως, οι σχετικές επενδύσεις του δημοσίου τομέα να συνοδεύονται από ανάλογες ενέργειες εκ μέρους των επιχειρήσεων.

Û Ο ρόλος του κράτους

Στην προσπάθεια για την τόνωση της ανταγωνιστικότητας, το κράτος οφείλει να έχει συντονιστικό ρόλο και να προωθεί την καινοτομία, την αποδοτικότητα, τις διαρθρωτικές αλλαγές και την ποιότητα. «Κοινωνικό κράτος» δεν σημαίνει «μεγάλο κράτος». Υπάρχουν, σήμερα, αρκετές αδυναμίες και δυσλειτουργίες στο Δημόσιο Τομέα, ο οποίος, λόγω του μεγέθους και της συμμετοχής του στην οικονομική ζωή, ασκεί σημαντική επιρροή στην επίδοση της οικονομίας. Η κυβέρνηση και το υπουργείο Ανάπτυξης εργάζονται συστηματικά για να διορθωθούν τα κακώς κείμενα και να καταστεί ο Δημόσιος Τομέας ευέλικτος, αποτελεσματικός και φιλικός προς την επιχειρηματική δραστηριότητα. Λαμβάνονται μέτρα για την καταπολέμηση της διαφθοράς και την περιστολή της γραφειοκρατίας, καθώς και για την απλοποίηση και τη βελτίωση του νομοθετικού πλαισίου που διέπει την επιχειρηματική δραστηριότητα. Παρέχονται κίνητρα για την πραγματοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων, ιδιαίτερα στην Περιφέρεια, για τη δικτύωση των επιχειρήσεων και ειδικότερα των μικρομεσαίων, καθώς και για την προώθηση της καινοτομίας, της Έρευνας και της Τεχνολογίας, οι οποίες αποτελούν τα κύρια συστατικά που θα μας επιτρέψουν, ως χώρα και ως οικονομία, να μετατρέψουμε τα συγκριτικά μας πλεονεκτήματα σε ανταγωνιστικά.

Û Ο ρόλος των επιχειρήσεων

Απαραίτητη είναι και η συμβολή των επιχειρήσεων στην προσπάθεια αυτή. Γιατί, πολύ απλά, χωρίς ανταγωνιστικές επιχειρήσεις, δεν είναι δυνατό να υπάρξει ανταγωνιστική οικονομία. Πολλοί από τους δείκτες, άλλωστε, που μετρούν την ανταγωνιστικότητα σε εθνικό επίπεδο αναφέρονται στις επιδόσεις των ίδιων των επιχειρήσεων στις διεθνείς αγορές, καθώς και στην ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού τους. «Οι ελληνικές επιχειρήσεις οφείλουν να εξισορροπήσουν τα μειονεκτήματα από το εργατικό κόστος, βελτιώνοντας την παραγωγικότητα, την αξιοπιστία, την εξυπηρέτηση των πελατών, διερευνώντας νέους τομείς και προϊόντα και

αναβαθμίζοντας την τεχνολογική βάση τους, ώστε να δημιουργήσουν διατηρήσιμα οφέλη. Είναι απαραίτητο, επομένως, να αναγάγουν τα στοιχεία αυτά σε βασικές προτεραιότητες κατά το σχεδιασμό της στρατηγικής τους. Οφείλουν, επίσης, να δώσουν έμφαση στη δια βίου εκπαίδευση και την κατάρτιση των εργαζομένων», (Υπουργείο Ανάπτυξης, 2005)⁵⁰.

Είναι απογοητευτικό το γεγονός ότι η ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση είναι, στην πλειονότητα των ελληνικών επιχειρήσεων, από υποτυπώδης έως ανύπαρκτη. Θα πρέπει λοιπόν να καλλιεργηθούν τα στοιχεία εκείνα που εξασφαλίζουν τον δυναμισμό, ο οποίος απαιτείται από τις εταιρείες που δραστηριοποιούνται στο διεθνές οικονομικό στερέωμα. Από τις Εκθέσεις των διεθνών οργανισμών διαπιστώνεται πως η κατάσταση δεν είναι απλά ανησυχητική, αλλά τραγική.

5.12. Προτάσεις⁵¹

- **Καινοτομία**

Η πολιτική για την καινοτομία μιας χώρας όπως η Ελλάδα, φιλοδοξεί μέσα από την ανάπτυξη της επιστημονικής έρευνας να προωθήσει ισόρροπα την ανάπτυξη της γνώσης αλλά συγχρόνως να συμβάλει ουσιαστικά στην αύξηση της παραγωγικότητας της οικονομίας και στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής του πολίτη. Η ισχυρή ερευνητική ικανότητα αποτελεί συμπλήρωμα στη χρήση της τεχνολογίας από τη βιομηχανία και όχι υποκατάστατο. Παράλληλα με επαρκή χρηματοδότηση, επιδιώκεται μεγαλύτερη ανεξαρτησία και αναδιάρθρωση των κρατικών ινστιτούτων, με στόχο το διαχωρισμό της λειτουργικής διαχείρισης από την επιστημονική έρευνα, την εστίαση της χρηματοδότησης σε επιστημονικούς τομείς όπου υπάρχει δυνατότητα διάκρισης, αριστεία φορέων και πανεπιστημιακών ομάδων, την προώθηση της δικτύωσης με διεθνείς εταίρους και την δημιουργία «κρίσιμης ερευνητικής μάζας».

Η αναβάθμιση της ποιότητας του ελληνικού ερευνητικού δυναμικού, η δημιουργία νέων στελεχών αλλά και ο εμβολιασμός του παραγωγικού τομέα με ικανά στελέχη που εκπαιδεύονται σε Ελληνικά ή διεθνή ερευνητικά κέντρα και Πανεπιστήμια, πραγματοποιείται μέσω της ενίσχυσης πρωτοβουλιών όπως τα ανθρώπινα δίκτυα διάδοσης επιστημονικής και τεχνολογικής

⁵⁰ Υπουργείο Ανάπτυξης, «Διερεύνηση των Διεθνών Δεικτών Ανταγωνιστικότητας και εκτίμηση του κόστους από την έλλειψη ανταγωνιστικότητας στην ελληνική οικονομία», Ειδική Γραμματεία για την Ανταγωνιστικότητα, Αθήνα Μάρτιος 2005.

⁵¹ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Βαρκελώνης, «Εκπαίδευση & Κατάρτιση: Γενικό Πλαίσιο», 2002.

γνώσης, τις συγχρηματοδοτήσεις, τις υποτροφίες ερευνών, το άνοιγμα σε συνεργασίες με άλλες επιχειρήσεις ή ερευνητικούς φορείς τόσο στο εσωτερικό σε όσο και σε διεθνές επίπεδο, τη δημιουργία θέσεων εργασίας στις επιχειρήσεις για δραστηριότητες τεχνολογικής καινοτομίας, τη βελτίωση της ποιότητας προϊόντων και υπηρεσιών και της παραγωγικής διαδικασίας.

- **Καινοτομική επιχειρηματικότητα**

Η ραγδαία ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών και των νέων επιχειρηματικών προτύπων, που έχουν ιδιαίτερη σημασία για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας επιβάλλουν την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας σε τομείς τεχνολογικής έντασης και έντασης γνώσης. Το μεγαλύτερο πρόβλημα για τα ερευνητικά/ καινοτομικά έργα είναι η ανεπαρκής εμπορική αξιοποίηση των αποτελεσμάτων και η ένταξή τους στις παραγωγικές διεργασίες. Αυτό συμβαίνει είτε γιατί τελικά διαπιστώνεται ότι δεν ανταποκρίνονται σε πραγματικές ανάγκες (πρόβλημα αρχικού σχεδιασμού), είτε γιατί οι επιχειρήσεις θεωρούν ότι οι δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη είναι πολυτέλεια, είτε γιατί δεν υπάρχει αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ της πανεπιστημιακής κοινότητας, των επιχειρήσεων και της Πολιτείας.

Η σύνδεση, λοιπόν, της βιομηχανίας των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) με την Έρευνα και την Ανάπτυξη είναι καθοριστικός παράγοντας για τη εξέλιξης της Κοινωνίας της Πληροφορίας και η επίτευξή της μπορεί να προσεγγισθεί, καταρχήν, μέσα από την συζήτηση και συνεργασία των ΑΕΙ, ΑΤΕΙ και Ερευνητικών Κέντρων της χώρας με φορείς του ιδιωτικού τομέα. Καθοριστικά σημεία του διαλόγου αυτού αποτελεί η ανάλυση των αναγκών της βιομηχανίας των ΤΠΕ και η παρουσίαση των πιο αξιόλογων ερευνητικών αποτελεσμάτων των ΑΕΙ, ΑΤΕΙ και Ερευνητικών Κέντρων της χώρας. Στους πιο σημαντικούς λόγους, για τους οποίους μια πολυεθνική εταιρεία θα επένδυε σε εκτός έδρας Έρευνα και Ανάπτυξη, περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων, η ανάγκη προσαρμογής σε τοπικές απαιτήσεις, η δυνατότητα πρόσβασης σε εξειδικευμένους ερευνητές και νέα talenta, η απόκτηση ηγετικής εμπειρίας των στελεχών, η αξιοποίηση δημόσιων ενισχύσεων και η δυσaréσκεια με το επιχειρηματικό περιβάλλον.

Βασική μέριμνα της Πολιτείας θα πρέπει να είναι η ενίσχυση των πολιτικών για την Έρευνα και Ανάπτυξη στην ελληνική βιομηχανία των ΤΠΕ, κυρίως μέσα από τη δημιουργία κατάλληλου περιβάλλοντος που δεν εξαντλείται σε φορολογικά μέτρα, αλλά εξαπλώνεται στην επιδότηση θέσεων εργασίας για την έρευνα και ανάπτυξη, στην ενίσχυση της καινοτομίας, στη

στήριξη επενδύσεων και στην πριμοδότηση των εταιρειών που επενδύουν σε Έρευνα και Ανάπτυξη.

Στόχος είναι η ανάπτυξη δομών Έρευνας και Ανάπτυξης που χαρακτηρίζονται από μακροπρόθεσμη στρατηγική και συμπληρώνονται με την ύπαρξη ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος ώστε να προωθηθεί η σύνδεση της με την παραγωγική διαδικασία και να αναπτυχθεί ένας κλάδος Πληροφορικής υψηλής προστιθέμενης αξίας. Για το σκοπό αυτό έχουν δρομολογηθεί συγκεκριμένες δράσεις που στοχεύουν στην ενθάρρυνση της παραγωγής καινοτομικών προϊόντων ή /και διαδικασιών μέσω της διασύνδεσης έρευνας και παραγωγής με τη λειτουργία κοινοπραξιών ερευνητικών και παραγωγικών φορέων καθώς και την ενίσχυση – συμπλήρωση και διεύρυνση των υποδομών των ερευνητικών φορέων:

- Μελέτη και κατασκευή νέων θερμοκοιτίδων για συμπλήρωση υπάρχουσών ή έναρξη δραστηριότητας συγκέντρωσης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων υψηλής έντασης γνώσης, κατά προτεραιότητα με τη συμμετοχή των τοπικών και περιφερειακών οικονομικών συντελεστών οι οποίοι και θα συνεισφέρουν στην χρηματοδότηση
- Ανάπτυξη συμβουλευτικών δραστηριοτήτων για την υποστήριξη της τεχνολογικής καινοτομίας και της μεταφοράς τεχνολογίας από τα ίδια τα E&T πάρκα και τις θερμοκοιτίδες, από ιδιώτες (τεχνομεσίτες κ.λπ.) και από τα γραφεία διαμεσολάβησης των ερευνητικών κέντρων, των ΑΕΙ και των ΤΕΙ
- Προβολή και διάδοση των δραστηριοτήτων αυτών και ενημέρωση των ερευνητών για τις δυνατότητες εκμετάλλευσης των ερευνητικών αποτελεσμάτων και της E&T γνώσης γενικότερα
- Ανάπτυξη ερευνητικών κέντρων με τη συμμετοχή χρηστών και υποστήριξη των εργαστηρίων που συνεργάζονται με επιχειρήσεις και χρήστες έρευνας

Û Βελτίωση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών

- Να προσδιοριστούν οι δεξιότητες που θα πρέπει να διαθέτουν οι εκπαιδευτικοί και οι εκπαιδευτές βάσει των μεταβαλλόμενων ρόλων τους στο πλαίσιο της κοινωνίας της γνώσης
- Να παρασχεθούν οι προϋποθέσεις για επαρκή υποστήριξη στους εκπαιδευτικούς και τους εκπαιδευτές ώστε να ανταποκριθούν στις προκλήσεις της κοινωνίας της γνώσης, μεταξύ

άλλων μέσω της αρχικής κατάρτισης και της συνεχούς επιμόρφωσης στην προοπτική της δια βίου μάθησης

- Να εξασφαλιστεί η επάρκεια ατόμων τα οποία θα ασχοληθούν επαγγελματικά με τη διδασκαλία, σε όλα τα αντικείμενα και τα επίπεδα, και να γίνουν προβλέψεις για τις μακροπρόθεσμες ανάγκες του κλάδου φροντίζοντας να καταστεί ελκυστικότερο το επάγγελμα του εκπαιδευτικού και του εκπαιδευτή
- Προσέλκυση ατόμων που έχουν επαγγελματική πείρα σε άλλους τομείς, ώστε να εργασθούν ως εκπαιδευτικοί και εκπαιδευτές

Û Ανάπτυξη δεξιοτήτων για την κοινωνία της γνώσης

- Να προσδιοριστούν νέες βασικές δεξιότητες και ο τρόπος με τον οποίο οι δεξιότητες αυτές μαζί με τις παραδοσιακές βασικές δεξιότητες μπορούν να ενσωματωθούν στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών
- Να καταστεί η απόκτηση των βασικών δεξιοτήτων προσιτή σε όλους, συμπεριλαμβανομένων των λιγότερο ευνοημένων ατόμων, των ατόμων με ειδικές ανάγκες, αυτών που εγκαταλείπουν το σχολείο και των εκπαιδευόμενων ατόμων
- Προώθηση της επίσημης επικύρωσης βασικών δεξιοτήτων, προκειμένου να διευκολύνεται η συνεχής εκπαίδευση και κατάρτιση και η απασχολησιμότητα

Û Εξασφάλιση της πρόσβασης όλων στις ΤΠΕ

- Παροχή επαρκούς εξοπλισμού και εκπαιδευτικού λογισμικού
- Ενθάρρυνση της βέλτιστης χρήσης καινοτόμων τεχνικών διδασκαλίας και μάθησης, που βασίζονται στις ΤΠΕ (τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας)

Û Αύξηση της προσέλευσης στις επιστημονικές και τεχνικές σπουδές

- Να αυξηθεί το ενδιαφέρον για τα μαθηματικά, τις θετικές επιστήμες και την τεχνολογία από μικρή ηλικία
- Να δημιουργηθούν κίνητρα για τους νέους ώστε περισσότεροι να επιλέγουν σπουδές και σταδιοδρομίες στους τομείς των μαθηματικών, των θετικών επιστημών και της τεχνολογίας

- Να βελτιωθεί η ισόρροπη εκπροσώπηση ανδρών και γυναικών μεταξύ των σπουδαστών στους τομείς αυτούς
- Να εξασφαλιστεί επαρκής αριθμός ειδικευμένων εκπαιδευτικών που διδάσκουν αυτές τις επιστήμες

Û Βέλτιστη χρήση των πόρων

- Να αυξηθεί η επένδυση σε ανθρώπινο δυναμικό εξασφαλίζοντας παράλληλα δίκαιη και πραγματική κατανομή των διαθέσιμων μέσων προκειμένου να διευκολύνεται η γενική πρόσβαση στην εκπαίδευση και την κατάρτιση και να βελτιώνεται η ποιότητά τους
- Να υποστηριχθεί η ανάπτυξη συμβατών συστημάτων βεβαίωσης της ποιότητας με σεβασμό της ποικιλομορφίας σε όλη την Ευρώπη
- Να αναπτυχθούν οι δυνατότητες των εταιρικών σχέσεων μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα

Στρατηγικοί και Συνδεδεμένοι Στόχοι

Û Ανοικτό περιβάλλον μάθησης

- Να διευρυνθεί η πρόσβαση στη δια βίου μάθηση με την παροχή ενημέρωσης, συμβουλών και προσανατολισμού, για όλο το φάσμα των διαθέσιμων δυνατοτήτων μάθησης
- Η εκπαίδευση και η κατάρτιση να παρέχονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε οι ενήλικες να μπορούν πραγματικά να συμμετέχουν και να συνδυάζουν τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα με άλλες ευθύνες και δραστηριότητες
- Να εξασφαλισθεί ότι υπάρχουν δυνατότητες πρόσβασης όλων στη μάθηση
- Να προωθούνται ευέλικτες μαθησιακές διαδρομές για όλους
- Να προωθούνται δίκτυα ιδρυμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, σε διάφορα επίπεδα, στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης

Û *Ελκυστικότερη μάθηση*

- Να ενθαρρύνονται οι νέοι ώστε να παραμένουν στην εκπαίδευση ή την κατάρτιση μετά την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής σχολικής φοίτησης και να διευκολύνονται οι ενήλικες ώστε να συμμετέχουν στη μάθηση στην μετέπειτα ζωή τους
- Να αναπτυχθούν τρόποι για την επίσημη αναγνώριση άτυπης μαθησιακής εμπειρίας
- Να εξευρεθούν τρόποι για να καταστεί ελκυστικότερη η μάθηση τόσο εντός όσο και εκτός των επίσημων συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης
- Να προαχθεί μια νοοτροπία μάθησης

Û *Προώθηση της ενεργοποίησης του πολίτη, της ισότητας των ευκαιριών και της κοινωνικής συνοχής*

- Να εξασφαλισθεί ότι όλοι οι σχολικοί εταίροι προωθούν πράγματι την αγωγή στις δημοκρατικές αξίες, ούτως ώστε να προετοιμάζουν τα άτομα για την ενεργό άσκηση της ιδιότητας του πολίτη
- Να λαμβάνεται πλήρως υπόψη, στους στόχους και στη λειτουργία της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, η επιδίωξη της παροχής ίσων ευκαιριών
- Να εξασφαλιστεί δίκαιη πρόσβαση στην απόκτηση δεξιοτήτων

Û *Συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης ανοικτά στον κόσμο*

Ενίσχυση των δεσμών με τον κόσμο της εργασίας και την έρευνα, καθώς και με την ευρύτερη κοινωνία

- Προώθηση της στενής συνεργασίας μεταξύ συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης και της ευρύτερης κοινωνίας
- Θέσπιση εταιρικών σχέσεων μεταξύ όλων των τύπων ιδρυμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, επιχειρήσεων και ερευνητικών ιδρυμάτων, προς αμοιβαίο όφελος
- Προαγωγή του ρόλου των αρμόδιων ενδιαφερομένων στην ανάπτυξη της κατάρτισης, συμπεριλαμβανομένης της αρχικής κατάρτισης και της μάθησης στο χώρο εργασίας

Ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος

- Να προωθηθεί μέσω του όλου συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης η αίσθηση της καινοτομίας και της δημιουργικότητας, με σκοπό την ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος
- Να διευκολύνεται η απόκτηση των δεξιοτήτων που χρειάζονται για τη σύσταση και τη διαχείριση μιας επιχείρησης

Βελτίωση της εκμάθησης των ξένων γλωσσών

- Να ενθαρρύνονται όλοι ώστε να μαθαίνουν δύο ή, όταν ενδείκνυται, περισσότερες γλώσσες επί πλέον της μητρικής τους και να αυξηθεί η συνειδητοποίηση της σημασίας της εκμάθησης ξένων γλωσσών για τα άτομα κάθε ηλικίας
- Να ενθαρρύνονται τα σχολεία και τα ιδρύματα κατάρτισης ώστε να χρησιμοποιούν αποτελεσματικές μεθόδους διδασκαλίας και κατάρτισης και να κινητοποιούν το ενδιαφέρον των σπουδαστών για την εκμάθηση γλωσσών και στη μετέπειτα ζωή τους.

Αύξηση της κινητικότητας και των ανταλλαγών

- Να παρέχεται η ευρύτερη δυνατή πρόσβαση στην κινητικότητα, σε άτομα και σε ιδρύματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, περιλαμβανομένων των όσων εξυπηρετούν τους λιγότερο ευνοημένους, και να μειωθούν τα εναπομένοντα εμπόδια στην κινητικότητα.
- Παρακολούθηση τού όγκου των κατευθύνσεων, των ποσοστών συμμετοχής καθώς και των ποιοτικών πλευρών των ροών της κινητικότητας σε όλη την Ευρώπη
- Διευκόλυνση της επικύρωσης και αναγνώρισης των ικανοτήτων που αποκτώνται κατά τη διάρκεια των περιόδων κινητικότητας
- Προαγωγή της παρουσίας και της αναγνώρισης της ευρωπαϊκής εκπαίδευσης και κατάρτισης ανά τον κόσμο καθώς και της ελκυστικότητάς τους για τους σπουδαστές, τους επιστήμονες και τους ερευνητές από άλλες περιοχές του κόσμου.

Ενίσχυση της ευρωπαϊκής συνεργασίας

- Να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα και να διεκπεραιώνονται έγκαιρα οι διαδικασίες αναγνώρισης για λόγους περαιτέρω σπουδών, κατάρτισης και απασχόλησης σε ολόκληρη την Ευρώπη
- Να προωθηθεί η συνεργασία μεταξύ αρμόδιων οργανισμών και αρχών με σκοπό την επίτευξη περισσότερης συμβατότητας όσον αφορά στην βεβαίωση της ποιότητας και την πιστοποίηση
- Να προωθηθεί η διαφάνεια της πληροφόρησης για τις δυνατότητες και τις δομές εκπαίδευσης και κατάρτισης εν όψει της δημιουργίας ενός ανοικτού ευρωπαϊκού χώρου για την εκπαίδευση
- Να προαχθεί η ευρωπαϊκή διάσταση της διδασκαλίας και της κατάρτισης.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ***A. Ελληνική Βιβλιογραφία***

✓ **Γράβαρης Δ.**, «Πολιτικές απασχόλησης και ο ρόλος του Κράτους στην αγορά εργασίας», Τόπος, τ.3, Αθήνα 1991.

✓ **Γράβαρης Δ. και Παπαδόγαμβρος Β.**, «Οι ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ως εργαλείο καταπολέμησης της ανεργίας: Θεσμικό πλαίσιο και ανάλυση της πολιτικής», ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Έρευνα υπό έκδοση, Αθήνα 2005.

✓ **Δεδουσόπουλος Α.**, «Λειτουργικό πρόγραμμα Ειδικού Λογαριασμού Καταπολέμησης της Ανεργίας», ΟΑΕΔ, Αθήνα 1996.

✓ **ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ**, «Εκτίμηση του Ηλεκτρονικού Επιχειρείν των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων στην Ελλάδα και Προτάσεις για Σχεδιασμό Στρατηγικής», Φάση Β: Στρατηγικός Σχεδιασμός Δράσεων από την Πολιτεία, Αθήνα 16 Μαρτίου 2004.

✓ **ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ**, «Η Ευρώπη και η Παγκόσμια Κοινωνία των Πληροφοριών», Βρυξέλλες Δεκέμβριος 1993.

✓ **Ευσταθόπουλος Σ.**, Ειδικός Γραμματέας για την Ανταγωνιστικότητα στο Υπουργείο Ανάπτυξης, «Για μια Ελλάδα Ανταγωνιστική», Ινστιτούτο Δημοκρατίας, 12 Σεπτεμβρίου 2005.

✓ **Ζαβλάνος Μ.**, «Μάνατζμεντ», Εκδόσεις «Έλλην», 1998.

✓ **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ**, «Έκθεση για την Οικονομία και την Απασχόληση 2005», 2005.

✓ **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ**, «Η Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση», Ετήσια Έκθεση, Αθήνα 2002.

✓ **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ**, «Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: Η ανάγκη ενός Νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος», Ιούνιος 2005.

✓ **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ**, «Έκθεση για την Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση 2004», Αθήνα 2004.

✓ *INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ*, «Μελέτη για την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση», Τεύχος V: Τεχνολογικές Εισροές και Εκτίμηση της τεχνογνωσίας στην Ελληνική Οικονομία, Αδημοσίευτη Μελέτη, 2005.

✓ *INE-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ*, «Η Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση», Ετήσια Έκθεση 2004.

✓ *Κανελλόπουλος Κ.*, «Ανεργία: διαστάσεις, αίτια και πολιτική», Οικονομικές εξελίξεις, ΚΕΠΕ, τεύχος 7, σ. 26-35, Δεκέμβριος 2004.

✓ *Κάρμας Κ. Α.*, «Εκπαίδευση» στο: «Η Ανάπτυξη της Ελλάδας: Παρελθόν, Παρόν και Προτάσεις Πολιτικής», Μέρος Τρίτο, Κεφάλαιο 30, (Επιμέλεια Λ. Αθανασίου), ΚΕΠΕ, Αθήνα 1990.

✓ *ΚΕΠΕ*, «Οι οικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα», Οικονομικές Εξελίξεις, τεύχος 7, 2004.

✓ *Λινάρδος-Ρύλμον Π.*, «Τεχνολογία, Οργάνωση της Εργασίας και Σχηματισμός των Ειδικοτήτων», INE ΓΣΕΕ 2003.

✓ *Λογοθέτης Ν.*, «Μάνατζμεντ ολικής ποιότητας-από τον Deming στον Taguchi και το SPC», Αθήνα 1993.

✓ *Μιχόπουλος Αν.*, «Εκπαιδευτική Διοίκηση Ι», Αθήνα 1998.

✓ *Ναζάκης Χ.*, «Οι βιομηχανίες της γνώσης και της πληροφορίας. Κριτική της κοινωνίας της πληροφορίας», Εναλλακτικές εκδόσεις, Αθήνα 1995.

✓ *Νόνακα Ι. και Τακεούτσι Χ.*, «Η επιχείρηση της γνώσης», Εκδόσεις «Καστανιώτη», 2001.

✓ *ΟΑΕΔ*, «Απασχόληση και ανεργία στην Ελλάδα», 1986.

✓ *Παλάσκας Θ.*, «Ανταγωνιστικότητα-Απασχόληση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα και την Ε.Ε. Προοπτικές και Προτάσεις», Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κ. Καραμανλής, Αθήνα 2003.

✓ *Παλάσκας Θ. κ.α.*, «Η Ανταγωνιστικότητα της ελληνικής παραγωγής στη διεθνή αγορά», Φιλελεύθερη Έμφαση, τεύχος 20, σελ. 28-45, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2004. Η μελέτη αντλεί στοιχεία από άλλες των ιδίων συγγραφέων που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του ΙΟΒΕ.

✓ **Παπαδόγαμβρος Β.**, «Επαγγελματική Κατάρτιση και Απασχόληση», Τα συστήματα Επαγγελματικής Κατάρτισης και Απασχόλησης στο Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα-Εργασία 2002.

✓ **Παρασκευόπουλος Χ.**, «Κοινωνικό Κεφάλαιο και Θεσμικά Δίκτυα Συλλογικής Εκμάθησης», ΤΟΠΟΣ, Νο 12, 1997.

✓ **Παπούλιας Δ. και Τσούκας Χ.**, «Κατευθύνσεις για τη Μεταρρύθμιση του Κράτους», Εκδόσεις «Καστανιώτης», 1998.

✓ **Πελαγίδης Θ.**, Στρατηγικές Μεταρρύθμισης, «Οι αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και την ταχύρυθμη ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας», Γ' Αναθεωρημένη Έκδοση, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα», σελ. 72-75, Αθήνα Μάρτιος 2004.

✓ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**, «Διερεύνηση των Διεθνών Δεικτών Ανταγωνιστικότητας και εκτίμηση του κόστους από την έλλειψη ανταγωνιστικότητας στην ελληνική οικονομία», Ειδική Γραμματεία για την ανταγωνιστικότητα, Αθήνα Μάρτιος 2005.

✓ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ**, «Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση 2003 & 2004», 2004.

✓ **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ**, «Κοινωνικός Προϋπολογισμός έτους 2003», Αθήνα 2004.

✓ **Φασούλης Κ.**, «Η Ποιότητα στη Διοίκηση του Ανθρώπινου Δυναμικού της Εκπαίδευσης-Κριτική Προσέγγιση στο Σύστημα Διοίκηση Ολικής Ποιότητας», Αθήνα 2006.

✓ **Φλουρής Γ. και Πασσιάς Γ.**, «Στο δρόμο προς την «Κοινωνία της Γνώσης»: Ποιο ερώτημα έχει την πιο μεγάλη αξία; εκείνο της «Γνώσης» ή αυτό της «Κοινωνίας»;» στο ΜΠΟΥΖΑΚΗΣ, Σ., Ιστορικοσυγκριτικές προσεγγίσεις, τμητικός τόμος στον Α. Καζαμία, σειρά «ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ 5», Εκδόσεις «Gutenberg», σ.σ. 487-517.

B. Ξένη Βιβλιογραφία

- ✓ ***Barnard G. I.***, «Organization and Management», London, 1981.
- ✓ ***Bassanini and Ernst***, «Labour Market Institutions, Product Market Regulation and Innovation. Cross Country Evidence», OECD Economics Department Working Paper 316, 2002.
- ✓ ***Beckhard R. and Harris R. T.***, «Organisational Transitions: Managing Complex Change», 2nd edition, Addison-Wesley, Reading, Mass, 1987.
- ✓ ***Bolman L. and Deal T.***, «Modern Approaches to Understanding and Managing Organizations», Jossey-Bass, San Francisco, 1984.
- ✓ ***Crosby P. B.***, «Quality is Free: The Art of Making Quality Certain», McGraw-Hill, New York, 1979.
- ✓ ***Crosby P. B.***, «Quality without Tears», McGraw-Hill, New York, 1984.
- ✓ ***Deming W. E.***, «The New Economics for Industry», MIT Center for Advanced Engineering Study, Cambridge MA, 1993.
- ✓ ***Deming W. E.***, «Quality Productivity and Competitive Position», MIT Center of Advanced Engineering Study, Cambridge, M.A., 1982.
- ✓ ***Garvin D. A.***, «Managing Quality», The Free Press, New York, 1988.
- ✓ ***Hackman J. R. and Lawler E. E.***, «Perspectives on behavior in organizations», McGraw-Hill, New York, 1977.
- ✓ ***Hoxby C.***, «Economics of Education», NBER Reporter, Winter 2002-2003.
- ✓ ***Hoxby C. M.***, NBER Reporter on Line: Winter 2003, Program Report: Economics of Education, 2003.
- ✓ ***Juran J. M.***, «Juran on Leadership for Quality», Free Press, New York, 1989.
- ✓ ***Juran J. M.***, «Management of Quality», 4th edition, Juran Institute, Wilton, CT, 1981.
- ✓ ***Juran J. M.***, «Quality Planning and Analysis», McGraw-Hill, New York, 1980.
- ✓ ***Knack S. and Keefer P.***, «Does Social Capital have an Economic Pay-off? A Cross-Country Investigation», Quarterly Journal of Economics, 112, 1251-1288, 1997.

- ✓ **Krugman P.**, «Competitiveness: A Dangerous Obsession», article «Foreign Affairs», 1994.
- ✓ **Kruhoffer J.**, «Jobrotation Development & Dissemination in Europe», Agora CEDEFOP, Salonica, March 2000.
- ✓ **Malecki E.J.**, «Knowledge and regional competitiveness», Paper presented at the International Symposium Knowledge, Education and Space, Heidelberg 1999.
- ✓ **Mankiw N. G.**, «The Inexorable and Mysterious Trade Off Between Inflation and Unemployment», Economic Journal, May 2001.
- ✓ **Mankiw N.G., Romer D. and Weil D.**, «A Contribution to the Empirics of Economic Growth», Quarterly Journal of Economics, Volume 107, Issue 2, May 1992.
- ✓ **Maslow A.**, «Motivation and Personality», 2nd edition, Harper and Row, New York, 1970.
- ✓ **Milgrom P. and Roberts J.**, «Economics, Organization and Management», US, Prentice Hall, 1992.
- ✓ **NATIONAL COMPETITIVENESS COUNCIL**, «What is competitiveness? », 1996.
- ✓ **North D.**, «Institutions, Institutional Change and Economic Performance», Cambridge, Cambridge University Press 1990.
- ✓ **OECD**, « The Sources of Economic Growth in OECD Countries», 2003.
- ✓ **O' Mahony M. and B. Van Ark**, «E.U. productivity and competitiveness: an industry perspective», European Commission, 2003.
- ✓ **Scarpetta S., Hemmings, Tressel and Woo**, «The Role of Policy and Institutions for Productivity and Firm Dynamics: Evidence from Microindustry Data», OECD Economics Department, Working Paper 283, 2002.
- ✓ **Swing E. S., Schriewer J. and Orivel F.**, «Problems and Prospects in European Education», Praeger Publishers, σ.σ. 1-20, U.S.A. 2000.

✓ *UNESCO*, «Εκπαίδευση: Ο θησαυρός που κρύβει μέσα της-Έκθεση της Διεθνούς επιτροπής για την εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα» (προεδρία Ζ. Ντελόρ), μετ. ΚΕΕ, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1999.

✓ *Werner D.*, «Foreseeable developments in occupations and qualifications against the background of new information and communication techniques», in Cedefop reference Document, European trends in the development of occupations and qualifications Vol. II, p.p. 115-142, Θεσσαλονίκη 1999.

✓ *West-Burnham J.*, «Education Management for the 1990's», Longman, 1990.

✓ *Wildavsky A.*, «Choosing Preferences by Constructing Institutions: a Cultural Theory of Preferences», American Political Science Review, 81(1), 3, 1987.

✓ *WORLD ECONOMIC FORUM*, «Annual Meeting 2004», press information, 21, January 2004.

✓ *WORLD ECONOMIC FORUM*, «Annual Meeting 2005», Press Release, January 2005.

✓ *WORLD ECONOMIC FORUM*, Global Competitiveness Report, 2004.

✓ *WORLD ECONOMIC FORUM*, Yearbook, 2004.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Ελληνική Βιβλιογραφία

1. **ALPHA BANK**, Οικονομικό Δελτίο, Τριμηνιαία Έκδοση της ALPHA BANK, Τεύχος 96, Αθήνα Δεκέμβριος 2006.
2. **Ανδριανουπολίτης Κ.**, «Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια: Ο νέος θεσμός», ΟΕΔΒ, Αθήνα 2000.
3. **Ανδριανουπολίτης Κ.**, «Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση, Επείκαιρη και Απαραίτητη όσο ποτέ», Αθήνα 2002.
4. **Βεργίδης Δ. και Καραλής Θ.**, «Εκπαίδευση ενηλίκων – Σχεδιασμός», 1999.
5. **Βεργίδης Δ.**, «Στρατηγικές Εκπαίδευσης Ενηλίκων και Επιμόρφωση των Δημοσίων Υπαλλήλων», Εισήγηση στο Πλαίσιο της Ημερίδας με θέμα «Νέα Αντίληψη για την Επιμόρφωση στην Δημόσια Διοίκηση», Πανεπιστήμιο Πατρών, Αθήνα 4 Φεβρουαρίου 2005.
6. **Γούλας Χ. και Μπουκουβάλας Κ.**, «Μελέτη εργασιακής εξέλιξης των καταρτισθέντων του ΚΕΚ-ΙΝΕ/ΓΣΕΕ», Αθήνα 2003.
7. **Γράβαρης Δ.**, «Πολιτικές απασχόλησης και ο ρόλος του Κράτους στην αγορά εργασίας», Τόπος, τ.3, Αθήνα 1991.
8. **Γράβαρης Δ. και Παπαδόγαμβρος Β.**, «Οι ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ως εργαλείο καταπολέμησης της ανεργίας: Θεσμικό πλαίσιο και ανάλυση της πολιτικής», ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Έρευνα υπό έκδοση, Αθήνα 2005.
9. **ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΩΝ**, Έκθεση της Ομάδας Υψηλού Επιπέδου προεδρευόμενης από τον Wim Kok, «Η αντιμετώπιση της πρόκλησης-Η στρατηγική της Λισσαβόνας για την ανάπτυξη και την απασχόληση», Λουξεμβούργο, Νοέμβριος 2004.
10. **Δεδουσόπουλος Α.**, «Θεσμοί και Πολιτικές στην Ελληνική Αγορά Εργασίας», Πάντειο Πανεπιστήμιο και Πανεπιστήμιο Αννόβερου, Αθήνα 1994.
11. **Δεδουσόπουλος Α.**, «Λειτουργικό Πρόγραμμα Ειδικού Λογαριασμού Καταπολέμησης της Ανεργίας», ΟΑΕΔ, Αθήνα 1996.

12. **Δημουλάς Κ. και Παπαδόγαμβρος Β.**, «Εκπαίδευση και Επαγγελματική Κατάρτιση», κεφ. 3, ΙΝΕ, Αθήνα 2000.
13. **Δημουλάς Κ. και Παπαδόγαμβρος Β.**, «Εκπαίδευση και Επαγγελματική Κατάρτιση» από το «ΟΝΕ, Ανταγωνιστικότητα και Διαρθρωτικές Αλλαγές», Επιμ. Ρομπόλης Σ., ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Αθήνα 2000.
14. **ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ**, «Σύστημα Παρακολούθησης και Αξιολόγησης Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης», Εκδόσεις «Μεταίχμιο», 2002.
15. **ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΕΣΑΑ)**, «Ετήσια Έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα 2003», Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, Ιανουάριος 2004.
16. **ΕΚΔΟΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ**, «Αριθμοί κλειδιά της εκπαίδευσης», 2001.
17. **ΕΚΔΟΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ**, «Λευκό Βιβλίο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής-Μια νέα πνοή για την ευρωπαϊκή νεολαία», COM 681 τελικό, Βρυξέλλες 2001.
18. **ΕΚΔΟΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ**, «Οι συγκεκριμένοι μελλοντικοί στόχοι των εκπαιδευτικών συστημάτων», COM 59 τελικό, Βρυξέλλες 2001.
19. **ΕΚΔΟΣΗ ΟΕΕΚ-ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**, «Οι μαθητές που εγκαταλείπουν τις σπουδές τους στο γυμνάσιο και οι ανάγκες τους για επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση», Αθήνα 1996.
20. **ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ**, «Παρακολούθηση των Εκθέσεων Διεθνών Οργανισμών, Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και της Επιστημονικής Έρευνας για την Ελληνική Οικονομία και την Ευρωπαϊκή Ένωση», Δελτίο για τις Ευρωπαϊκές Εξελίξεις, Τεύχος 20, Ιούλιος 2006.
21. **ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ**, «Εκτίμηση του Ηλεκτρονικού Επιχειρείν των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων στην Ελλάδα και Προτάσεις για Σχεδιασμό Στρατηγικής», Φάση Β: Στρατηγικός Σχεδιασμός Δράσεων από την Πολιτεία, Αθήνα 16 Μαρτίου 2004.
22. **ΕΣΥΕ**, «Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 1993», 2000.

23. **ΕΣΥΕ**, «Έρευνα Χρήσης Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνίας», Αθήνα 2003.
24. **ΕΣΥΕ**, «Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδας», 2002.
25. **ΕΣΥΕ**, «Στατιστική Ταξινόμηση των Επαγγελματιών», ΣΤΕΠ-92, Αθήνα 1995.
26. **ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ**, «Λευκή Βίβλος για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση: Διδασκαλία και Εκμάθηση - Προς την κοινωνία της Γνώσης» (EL/22/95/01590700.POO (FR)-sk/av), Αθήνα 25 Νοεμβρίου 1995.
27. **ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ**, Κείμενο Εργασίας, «Έκθεση για την Ευρωπαϊκή Ανταγωνιστικότητα το 2004», 2004.
28. **ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ**, «Λευκό βιβλίο για την οικονομία: Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση. Οι προκλήσεις και η αντιμετώπισή τους για τη μετάβαση στον 21^ο αιώνα», Λουξεμβούργο 1992.
29. **ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ**, «Γνωμοδότηση με θέμα «Στρατηγική της Λισσαβόνας και Βιώσιμη Ανάπτυξη», 2003.
30. **ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ**, «Η Ευρώπη και η Παγκόσμια Κοινωνία των Πληροφοριών», Βρυξέλλες Δεκέμβριος 1993.
31. **Ευσταθόπουλος Σ.**, Ειδικός Γραμματέας για την Ανταγωνιστικότητα στο Υπουργείο Ανάπτυξης, «Για μια Ελλάδα Ανταγωνιστική», Ινστιτούτο Δημοκρατίας, 12 Σεπτεμβρίου 2005.
32. **Ζαβλάνος Μ.**, «Μάνατζμεντ», Εκδόσεις «Ελλην», 1998.
33. **Ζωγλοπίτη Βασιλική**, Πτυχιούχος του Τμήματος Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, Διπλωματική Εργασία με Θέμα «Εκτίμηση Συναρτήσεων Παραγωγής για τους κλάδους της ελληνικής οικονομίας 1988-1998», Ε.Μ.Π., Αθήνα 2004.
34. **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ**, «Έκθεση για την Οικονομία και την Απασχόληση 2005», 2005.
35. **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ**, «Η Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση», Ετήσια Έκθεση, Αθήνα 2002.
36. **ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ**, «Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση: Η ανάγκη ενός Νέου Αναπτυξιακού Υποδείγματος», Ιούνιος 2005.

37. *INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ*, «Έκθεση για την Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση 2004», Αθήνα 2004.
38. *INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ*, «Μελέτη για την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση», Τεύχος V: Τεχνολογικές Εισροές και Εκτίμηση της τεχνογνωσίας στην Ελληνική Οικονομία», Αδημοσίευτη Μελέτη, 2005.
39. *INE, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ*, «Κοινωνικές Επιστήμες και Ανάπτυξη των Κοινωνικών Δεξιοτήτων», Μηνιαία Έκδοση του INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Άννα Κοντονή, Τεύχος 106, Μάιος 2004.
40. *IOBE*, «Έκθεση στο 4ο Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας, 2003», σ.4, 2003.
41. *IOBE*, «Προσαρμογές και Ανταγωνιστικότητα στην Ελληνική Βιομηχανία», Δελτίο Τύπου, Νέα Μελέτη του IOBE, 6 Ιουλίου 1994.
42. *Κάζης Δ. και Τσαγκούρης Θ.*, «Franchising: Αξιολόγηση και προοπτικές της δικαιόχρησης στον ελληνικό χώρο», Έκθεση 42, ΚΕΠΕ, Αθήνα 2004.
43. *ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, «Οι περιζήτητες ειδικότητες σύμφωνα με την έρευνα του ΣΕΒ», kathimerini.gr, Αρχείο 24 Ιουνίου 2001.
44. *Κανελλόπουλος Κ.*, «Ανεργία: διαστάσεις, αίτια και πολιτική», Οικονομικές εξελίξεις, ΚΕΠΕ, τεύχος 7, σ. 26-35, Δεκέμβριος 2004.
45. *Κανελλόπουλος Κ. σε συνεργασία με την Παπακωνσταντίνου Π.*, «Οικονομικές Διαστάσεις της Κατάρτισης Ενηλίκων», Σειρά «Μελέτες, αρ. 61», Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ), Αθήνα 2003.
46. *KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε.*, «Η επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα προϋπόθεση της εθνικής ανταγωνιστικότητας», Kantor Corporate Database, Φεβρουάριος 2006.
47. *Κάρμας Κ. Α.*, «Εκπαίδευση» στο: «Η Ανάπτυξη της Ελλάδας: Παρελθόν, Παρόν και Προτάσεις Πολιτικής», Μέρος Τρίτο, Κεφάλαιο 30, (Επιμέλεια Λ. Αθανασίου), ΚΕΠΕ, Αθήνα 1990.
48. *Κάρμας Κ.Α.*, «Η ελληνική εκπαίδευση στον ορίζοντα του 2000», Εκθέσεις 20, ΚΕΠΕ, Αθήνα 1995.

49. **Κατσανέβας Θ.**, «Επαγγέλματα του μέλλοντος», Εκδόσεις «Παπαζήση», 1998.
50. **ΚΕΠΕ**, «Εκπαίδευση και Αγορά Εργασίας», Μελέτες αρ.50, Κανελλόπουλος Κ., Μαυρομαράς Κ. και Μητράκος Θ., Αθήνα 2003.
51. **ΚΕΠΕ**, Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών, «Οικονομικές και Κοινωνικές Επιπτώσεις για την Ελλάδα της υπό συζήτηση οδηγίας για την απελευθέρωση του τομέα των υπηρεσιών στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά», Αθήνα, Μάιος 2005.
52. **ΚΕΠΕ**, «Οι οικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα», Οικονομικές Εξελίξεις, τεύχος 7, 2004.
53. **ΚΕΠΕ**, «Φραγμοί στην ελεύθερη λειτουργία των επαγγελματιών και στην πραγματοποίηση επιχειρηματικών πρωτοβουλιών και ανταγωνιστικότητα», Αθήνα 2001.
54. **ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ**, «Εθνική Έρευνα για τις Νέες Τεχνολογίες και την Κοινωνία της Πληροφορίας», 2002.
55. **ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ**, Ετήσιος απολογισμός, 2003.
56. **Κολλιάς Γ.**, «Η Απασχόληση και η Ανεργία στην Ευρωπαϊκή Ένωση», 2001.
57. **Κρητικίδης Γ.**, «Δομή της απασχόλησης και της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα», περιοδικό Ενημέρωση, τ. 66, Εκδόσεις ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Δεκέμβριος 2000.
58. **Κωτσίκης Ε.**, «Εισαγωγή στην επαγγελματική εκπαίδευση», Εκδόσεις «Έλλην», 1997.
59. **Λινάρδος-Ρύλμον Π.**, «Τεχνολογία, οργάνωση της εργασίας και σχηματισμός των ειδικοτήτων», ΙΝΕ/ΓΣΕΕ 2003.
60. **Μυλωνάς Θ.**, «Ιδιωτικοποίηση της Εκπαίδευσης: Λύση ή Παράλυση;» στο Α. Καζαμίας-Μ. Κασσωτάκης, «Ελληνική Εκπαίδευση: Προοπτικές ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού», Εκδόσεις «Σείριος», σ.σ. 227-241, Αθήνα 1995.
61. **Ναζιάκης Χ.**, «Οι βιομηχανίες της γνώσης και της πληροφορίας. Κριτική της κοινωνίας της πληροφορίας», «Εναλλακτικές Εκδόσεις», Αθήνα 1995.
62. **Νόνακα Ι. και Τακεούτσι Χ.**, «Η επιχείρηση της γνώσης», Εκδόσεις Καστανιώτη, 2001.
63. **ΟΑΕΔ**, «Απασχόληση και ανεργία στην Ελλάδα», 1986.

64. **Παλάσκας Θ.**, «Ανταγωνιστικότητα-Απασχόληση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα και την Ε.Ε.-Προοπτικές και Προτάσεις», Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κ. Καραμανλής, Αθήνα 2003.
65. **Παλάσκας Θ. κ.α.**, «Η Ανταγωνιστικότητα της ελληνικής παραγωγής στη διεθνή αγορά», Φιλελεύθερη Έμφαση, τεύχος 20/σελ. 28-45, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2004.
66. **Παληός Ζ.**, «Κατάρτιση – Απασχόληση», ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Αθήνα 2002.
67. **Παληός Ζ.**, επιμέλεια, «Κατάρτιση – Απασχόληση», ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Αθήνα 2003.
68. **Παληός Ζ., Δημουλάς Κ. και Παπαδόγαμβρος Β.**, «Κατάρτιση-Απασχόληση», ΙΝΕ/ΓΣΕΕ 2003.
69. **Παπαδόγαμβρος Β.**, «Επαγγελματική Κατάρτιση και Απασχόληση», Τα Συστήματα Επαγγελματικής Κατάρτισης και Απασχόλησης στο Γ΄ Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2002.
70. **Παπούλιας Δ. και Τσούκας Χ.**, «Κατευθύνσεις για τη Μεταρρύθμιση του Κράτους», Εκδόσεις «Καστανιώτης», 1998.
71. **Παρασκευόπουλος Χ.**, «Κοινωνικό Κεφάλαιο και Θεσμικά Δίκτυα Συλλογικής Εκμάθησης», Εκδόσεις «Τόπος», Νο 12, 1997.
72. **Πατρινός Χ.**, «Η σχολική επιλογή σε παγκόσμιο επίπεδο», εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ* (αφιέρωμα «Εκπαίδευση»), 27 Οκτωβρίου 2000.
73. **Πελαγίδης Θ.**, Στρατηγικές Μεταρρύθμισης, «Οι αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και την ταχύρυθμη ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας», Γ΄ Αναθεωρημένη Έκδοση, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα», σελ. 72-75, Αθήνα Μάρτιος 2004.
74. **Πενέλης Γ.**, «Η Αναγκαιότητα και η Σημασία της Εκπαίδευσης», Εκπαίδευση και Οικονομία, Συνέδριο ΤΕΕ-Δημόσια Έργα, Αθήνα Απρίλιος 2005.
75. **Πενέλης Γ.**, «Η Κατάσταση της Εκπαίδευσης στην Ελλάδα», Εκπαίδευση και Οικονομία, Συνέδριο ΤΕΕ-Δημόσια Έργα, Αθήνα Απρίλιος 2005.

76. **Πιτέλις Χ. και Αντωνάκης Ν.**, «Διεθνής ανταγωνιστικότητα και βιομηχανική στρατηγική», Εκδόσεις «Τυπωθήτω», 1998.
77. **Πορφυρίδης Γ.**, «Ο ρόλος της Συνεχιζόμενης Κατάρτισης των εργαζομένων στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων», Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων, τ. 41, 2006.
78. **Ρομπόλης Σ., Δημουλάς Κ. και Γαλατά Β.**, «Η δια βίου Επαγγελματική Κατάρτιση στην Ελλάδα», ΙΝΕ/ΓΣΕΕ 1999.
79. **Μιχόπουλος Αν.**, «Εκπαιδευτική Διοίκηση Ι», Αθήνα 1998.
80. **Λογοθέτης Ν.**, «Μάνατζμεντ ολικής ποιότητας-από τον Deming στον Taguchi και το SPC», Αθήνα 1993.
81. **Σκουρής Β.**, «Γνώμη Πρωτοβουλίας της Ολομέλειας της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος για την Επαγγελματική Κατάρτιση», Αθήνα 18 Ιουνίου 1999.
82. **Schleicher A.**, « Τα οικονομικά της γνώσης: Γιατί η εκπαίδευση αποτελεί κλειδί για την επιτυχία της Ευρώπης», ΟΟΣΑ, Μάρτιος 2006.
83. **ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ (ΣΕΒ)**, «Η Ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας 2005-2006», Μονάδα Έρευνας και Ανάλυσης του ΣΕΒ, Αποτελέσματα έρευνας «Executive Opinion Survey» που διενήργησε στην Ελλάδα ο Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών στο πλαίσιο συνεργασίας με το World Economic Forum, Σεπτέμβριος 2005.
84. **ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ (ΣΕΒ)**, «Κλειδί για την αύξηση της απασχόλησης και της ανταγωνιστικότητας η αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ενεργού δυναμικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης-Επιτακτική η βελτίωση των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα», Δελτίο Ανταγωνιστικότητας, Τεύχος 37, Φεβρουάριος 2006.
85. **ΤΕΕ-ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ**, «Η Εκπαίδευση των συντελεστών παραγωγής των Δημοσίων Έργων», Γ.Πενέλης - Α.Καλοφωλιάς - Κ.Ρωμαΐδου - Φ.Χουλιαράς, Αθήνα 19-21 Απριλίου 2005.
86. **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**, «Διερεύνηση των Διεθνών Δεικτών Ανταγωνιστικότητας και εκτίμηση του κόστους από την έλλειψη ανταγωνιστικότητας στην Ελληνική Οικονομία», Ειδική Γραμματεία για την Ανταγωνιστικότητα, Αθήνα Μάρτιος 2005.

87. **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**, Ειδική Γραμματεία για την Ανταγωνιστικότητα, «Στρατηγική της Λισσαβόνας, Στόχοι και πορεία επίτευξής τους», Αθήνα Ιανουάριος 2005.
88. **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ**, «Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση 2003 & 2004», Αθήνα 2004.
89. **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ**, «Ενιαίο Σύστημα για την Διαχείριση της Επαγγελματικής Κατάρτισης», Αθήνα 2002.
90. **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ**, «Κοινωνικός Προϋπολογισμός έτους 2003», Αθήνα 2004.
91. **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ**, «Προκήρυξη Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης», Αθήνα 2000.
92. **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**, «Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση 2005-2008», Αθήνα Ιούνιος 2005.
93. **ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**, «Οικονομική Πολιτική και Νέες Πηγές Ανάπτυξης στην Ευρώπη», Αθήνα 2003.
94. **Φασούλης Κ.**, «Η Ποιότητα στη Διοίκηση του Ανθρώπινου Δυναμικού της Εκπαίδευσης-Κριτική Προσέγγιση στο Σύστημα Διοίκηση Ολικής Ποιότητας», Αθήνα 2006.
95. **Φλουρής Γ. και Πασσιάς Γ.**, «Στο δρόμο προς την «Κοινωνία της Γνώσης»: Ποιο ερώτημα έχει την πιο μεγάλη αξία; εκείνο της «Γνώσης» ή αυτό της «Κοινωνίας»;» στο ΜΠΟΥΖΑΚΗΣ, Σ., Ιστορικοσυγκριτικές προσεγγίσεις, τιμητικός τόμος στον Α. Καζαμία, σειρά «ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ 5», εκδ. Gutenberg, σ.σ. 487-517.

B. Ξένη Βιβλιογραφία

1. *Acemoglu D.*, «Root Causes: A Historical Approach to Assessing the Role of Institutions in Economic Development», Finance and Development, June 2003.
2. *Akerlof G., Dickens W.T. and Perry G.L.*, «Near-Rational Wage and Price Setting and the Optimal Rates of Inflation and Unemployment», Brookings Papers of Economic Activity No1, 2000.
3. *Akerlof G., Dickens W.T. and Perry G.L.*, «The Macroeconomics of Low Inflation», Brookings Papers on Economic, Activity No1, 1996.
4. *Alberto A. and Giavazzi F.*, «Europe's University Challenge», Project Syndicate, January 2003.
5. *Alesina A. and Giavazzi F.*, «Europe's University Challenge», Project Syndicate, January 2003.
6. *American Journal of Sociology*, Vol.94, Supplement, 95-120.
7. *Ball L. and Moffitt R.*, «Productivity Growth and the Phillips Curve», NBER Working Paper No 8421, 2001.
8. *Barnard G. I.*, «Organization and Management», London, 1981.
9. *Bassanini and Ernst*, «Labour Market Institutions, Product Market Regulation and Innovation. Cross Country Evidence», OECD Economics Department, Working Paper 316, 2002.
10. *Beckhard R. and Harris R. T.*, «Organizational Transitions: Managing Complex Change», 2nd edition, Addison-Wesley, Reading, Mass, 1987.
11. *Blanchard O. and Katz L.F.*, «What We Know and Do Not Know About the Natural Rate of Unemployment», Journal of Economic Perspectives, Vol.11, No1: 51-72, Winter 1997.
12. *Blanchard O. and Muet P.A.*, «Competitiveness through disinflation: an assessment of the French macroeconomic strategy», Economic Policy No16, April 1993.
13. *Blanchard O.*, «The economic future of Europe», Έκθεση Εργασίας 04-04, MIT.

14. *Blanchard O. and Giavazzi F.*, «Macroeconomic Effects of Regulation and Deregulation in goods and Labour Markets», Quarterly Journal of Economics, summer 2003.
15. *Bolman L. and Deal T.*, «Modern Approaches to Understanding and Managing Organizations», Jossey-Bass, San Francisco, 1984.
16. *Boyer R. and Petit P.*, «Technical Change, Cumulative Causation and Growth», in Technology and Productivity, the Challenge for Economic Policy, OECD 1991.
17. *Bryant R. et al.*, «Greece's Economic Performance and Prospects», Brookings Institution and Central Bank of Greece, 2001.
18. *Cohen L. and Manion L.*, «Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας», Αθήνα 1997.
19. *Crosby P. B.*, «Quality is Free: The Art of Making Quality Certain», McGraw-Hill, New York, 1979.
20. *Crosby P. B.*, «Quality without Tears», McGraw-Hill, New York, 1984.
21. *Deming W. E.*, «Quality Productivity and Competitive Position», MIT Center of Advanced Engineering Study, Cambridge, M.A., 1982.
22. *Deming W. E.*, «The New Economics for Industry», MIT Center for Advanced Engineering Study, Cambridge MA, 1993.
23. *Ducatel K. and Miles I.*, «Internationalisation of Information Technology Services and Public Policy Implications», World Development, vol.20, No.12, pp. 1843-1857, 1992.
24. *EUROPEAN COMMISSION*, «Impact Assessment: Next Steps» (In support of competitiveness and sustainable development), Commission Staff Working Paper, SEC (2004)1377, 21 October 2004.
25. *EUROPEAN COMMISSION*, «Key Data on Education in Europe», σελ. 14, 2000.
26. *EUROPEAN COMMISSION*, «Key Data on Education in Europe», σελ. 104, 2000.
27. *EUROPEAN COMMISSION*, «Key Data on Education in Europe», σελ. 170-171, 2000.
28. *EUROPEAN COMMISSION*, «Two decades of Reform in higher Education in Europe: 1980 onwards», Eurydice Studies, 2000.

29. *EUROPEAN COMMUNITIES*, «Facing the challenge», The Lisbon strategy for growth and employment. Report from the High Level Group chaired by Wim Kok, Luxembourg 2004.
30. *EUROSTAT*, Newcronos Database, 2001.
31. *Francesco D.*, «Για ποιους λόγους αντιμετωπίζει προβλήματα παραγωγικότητας η Ε.Ε.»; («Why is there a productivity problem in the EU? »)– Κέντρο Μελετών Ευρωπαϊκών Πολιτικών.
32. *Fumihiko G. and Kazutomo I.*, «The theoretical basis of Industrial Policy», Research Institute of International, 1989.
33. *Garvin D. A.*, «Managing Quality», The Free Press, New York, 1988.
34. *Hackman J. R. and Lawler E. E.*, «Perspectives on behavior in organizations», McGraw-Hill, New York, 1977.
35. *Harbison-Meyers*, «Education, Manpower and Economic Growth», Princeton-MIT, 1964.
36. *Helpman and Krugman P.*, «Market Structure and Foreign Trade», Harvester Press, 1986.
37. *Hoxby C.*, «Economics of Education», NBER Reporter, Winter 2002-2003.
38. *IMD*, «The World Competitiveness Scoreboard 2004», 2004.
39. *INSTITUTE OF INTERNATIONAL EDUCATION*, «Investing in Human Capital. Leadership for the challenges of the 21st Century», New York, 1995.
40. *Juran J. M.*, «Juran on Leadership for Quality», Free Press, New York, 1989.
41. *Juran J. M.*, «Management of Quality», 4th edition, Juran Institute, Wilton, CT, 1981.
42. *Juran J. M.*, «Quality Planning and Analysis», McGraw-Hill, New York, 1980.
43. *Kennedy P.*, «Προετοιμασία για τον 21^ο αιώνα», Εκδόσεις «Νέα Σύνορα», Αθήνα 1994.
44. *Knack S. and Keefer P.*, «Does Social Capital have an Economic Pay-off? A Cross-Country Investigation», Quarterly Journal of Economics, vol. 112, p.p. 1251-1288, 1997.

45. **Krugman P.**, «Competitiveness: A Dangerous Obsession», article «Foreign Affairs», 1994.
46. **Kruhoffer J.**, «Jobrotation Development & Dissemination in Europe», Agora CEDEFOP, Salonica, March 2000.
47. **Kuznets S.**, «Economic Growth of Nations», Harvard University Press, 1975.
48. **Lazaro G.**, «The impact of information and communication technologies on the occupational skills and training needs», in Cedefop reference Document, European trends in the development of occupations and qualifications Vol. II, p.p. 103-114, Salonica 1999.
49. **Lazonick W.**, « Η Οργάνωση των Επιχειρήσεων και ο μύθος της οικονομίας της αγοράς », 2001.
50. **Lucas R. E., Jr.**, «On the Mechanics of Economic Development» Journal of Monetary Economics, p. 22, 1988.
51. **Malecki E.J.**, «Knowledge and regional competitiveness», Paper presented at the International Symposium Knowledge, Education and Space, Heidelberg 1999.
52. **Mankiw N.G., Romer D. and Weil D.**, «A Contribution to the Empirics of Economic Growth», Quarterly Journal of Economics, Volume 107, Issue 2, May 1992.
53. **Mankiw N. G.**, «The Inexorable and Mysterious Trade Off Between Inflation and Unemployment», Economic Journal, May 2001.
54. **Maslow A.**, «Motivation and Personality», 2nd edition, Harper and Row, New York, 1970.
55. **Milgrom P. and Roberts J.**, «Economics, Organization and Management», US, Prentice Hall, 1992.
56. **Monti M.**, speech, «Competition for Consumer's Benefit», October 2004.
57. **NATIONAL COMPETITIVENESS COUNCIL**, «What is competitiveness? », 1996.
58. **Nicoletti G. and Scarpetta S.**, «Interaction between Labour and Product Market Regulations. Do they Affect Employment? Evidence from OECD Countries», OECD Economics, Working Paper, 2002.

59. *Nicoletti G. and Scarpetta S.*, «Regulation, Productivity and Growth, OECD Evidence», OECD Economics Department, Working Paper 347, January 2003.
60. *North D.*, «Institutions, Institutional Change and Economic Performance», Cambridge, Cambridge University Press, 1990.
61. *North D.*, «Structure and Change in Economic History», Norton 1981.
62. *O'Mahony M. and B. Van Ark (eds)*, «EU productivity and competitiveness: an industry perspective», European Commission, 2003.
63. *OECD*, «Centre for Educational Research and Innovation», Education Policy Analysis 2001, Paris, OECD, 2001.
64. *OECD*, «Cities and Regions in the New Learning Economy», 2000.
65. *OECD*, «Education at a Glance», OECD Indicators, σελ. 43, 2001.
66. *OECD*, «Education at a Glance», OECD Indicators, σελ. 124 -126, 2001.
67. *OECD*, «Education at a Glance», OECD Indicators, σελ. 134, 2001.
68. *OECD*, «Education at a Glance», OECD Indicators, σελ. 135, 2001.
69. *OECD*, Education at a Glance, 2003.
70. *OECD*, « The Sources of Economic Growth in OECD Countries», 2003.
71. *Panopoulou M.*, «Corporate Investment and Information Technologies: The Case of the Greek Refining Industry», Technology Analysis & Strategic Management, vol.13, No.2, 2001.
72. *Panopoulou M.*, «Technological Change and Corporate Strategy in the Greek Banking Industry», ΚΕΠΕ, Athens 2005.
73. *PLS CONSULT*, «Evaluation of E.U. Jobrotation» Final Report, June 1999.
74. *Porter M.*, «Clusters and the New Economics of Competition», in Garten J. E. (ed.), World Views, Harvard Business Review Books, 2000.
75. *Porter M.*, «The Competitive Advantage of Nations», MacMillan 1990.

76. **Porter M.**, «The current Competitiveness Index: Measuring the Microeconomic Foundations of Prosperity», The Global Competitiveness Report 2001, Oxford University Press, E.U. 2001.

77. **RESEARCH INSTITUTE OF INDUSTRIAL TRADE AND INDUSTRY**, «Rapid Economic Growth», March 1997.

78. **Rodrik D.**, «Has Globalisation Gone too far? », Washington DC: Institute for International Economics, 1997.

79. **Scarpetti S. and Tressel**, «Productivity and Convergence in a Panel of OECD Industries. Do Regulations and Institutions Matter? », OECD Economics Department, Working Paper 342, 2002.

✓ **Scarpetta S., Hemmings, Tressel and Woo**, «The Role of Policy and Institutions for Productivity and Firm Dynamics: Evidence from Microindustry Data», OECD Economics Department, Working Paper 283, 2002.

80. **Solow R.M.**, «A contribution to the theory of economic growth», Quarterly Journal of Economics, 1956.

81. **Stiglitz J.**, «Economics of Public Sector», Princeton University Press 1992.

82. **Swank D. and Betz H.G.**, «Globalisation, the welfare state and right-wing populism in Western Europe», Socio-Economic Review 1, p.p. 215-245, 2003.

83. **Swing E. S., Schriewer J. and Orivel F.**, «Problems and Prospects in European Education», Praeger Publishers, p.p. 1-20, U.S.A. 2000.

84. **UNESCO**, «Εκπαίδευση: Ο θησαυρός που κρύβει μέσα της Έκθεση της Διεθνούς επιτροπής για την εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα» (προεδρία Ζ. Ντελόρ), μετ. ΚΕΕ, Εκδόσεις «Gutenberg», Αθήνα 1999.

85. **Werner D.**, «Foreseeable developments in occupations and qualifications against the background of new information and communication techniques», in Cedefop reference Document, European trends in the development of occupations and qualifications Vol.II, p.p. 115-142, Θεσσαλονίκη 1999.

86. **West-Burnham J.**, «Education Management for the 1990's», Longman, 1990.

87. **Wildavsky A.**, «Choosing Preferences by Constructing Institutions: a Cultural Theory of Preferences», *American Political Science Review*, 81(1), 3, 1987.

88. **WORLD ECONOMIC FORUM**, «Annual Meeting 2004», press information, 21, January 2004.

89. **WORLD ECONOMIC FORUM**, «Annual Meeting 2005», Press Release, January 2005.

90. **WORLD ECONOMIC FORUM**, *Global Competitiveness Report*, 2004.

91. **WORLD ECONOMIC FORUM**, *Yearbook*, 2004.

Γ. Ηλεκτρονικές Διεθύνσεις

- ü <http://elearning.noc.uth.gr>
- ü <http://eomogeneia.gr>
- ü <http://europa.eu.int>
- ü <http://europa.eu.int/comm/eurostat/structuralindicators>
- ü http://europa.eu.int/comm/lisbon_strategy/index_en.html
- ü http://eurydice.org/Doc_intermediaires/descriptions/en/thematic%20reports/ref20/frameset_ref20_en.html
- ü <http://isocrates.gr>
- ü <http://noc.noc.unipi.gr:8900/>
- ü <http://portal.ucnet.uoc.gr>
- ü <http://www.alfavita.gr>
- ü <http://www.hellaskps.gr/programper4/default.htm>
- ü <http://www.nber.org/reporter/winter03/#report>, σελ. 5-6.
- ü <http://www.ncver.edu.au/statistics/aag/aus2000/flexdel.htm> (31.07.03)
- ü <http://www.noc.uth.gr/isdnvc/>
- ü <http://www.oecd.org/dataoecd/43/11/36278531.pdf>
- ü http://www.projectsyndicate.org/series/series_text.php4?id=109
- ü http://www.projectsyndicate.org/series/series_text.php4?id=109
- ü <http://www.teleteaching.gr>
- ü http://www.uoi.gr/conf_sem/e-learning/index.html
- ü http://www.uoi.gr/conf_sem/odl2002/index.htm
- ü www.anoiktoforum.gr
- ü www.cefefop.gr

- ü www.cti.gr
- ü www.elkepa.gr
- ü www.esaa.gr
- ü www.eurostat.gr
- ü www.fgi.org.gr
- ü www.inegsee.gr/enimerwsi-main.html
- ü www.ite.gr
- ü www.kepe.gr
- ü www.ntua.gr
- ü www.pi.gr
- ü www.statistics.gr
- ü www.unipi.gr
- ü www.ypan.gr
- ü www.ypepth.gr